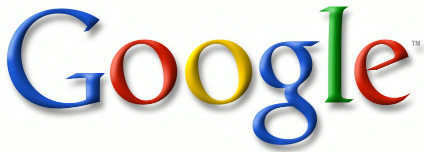
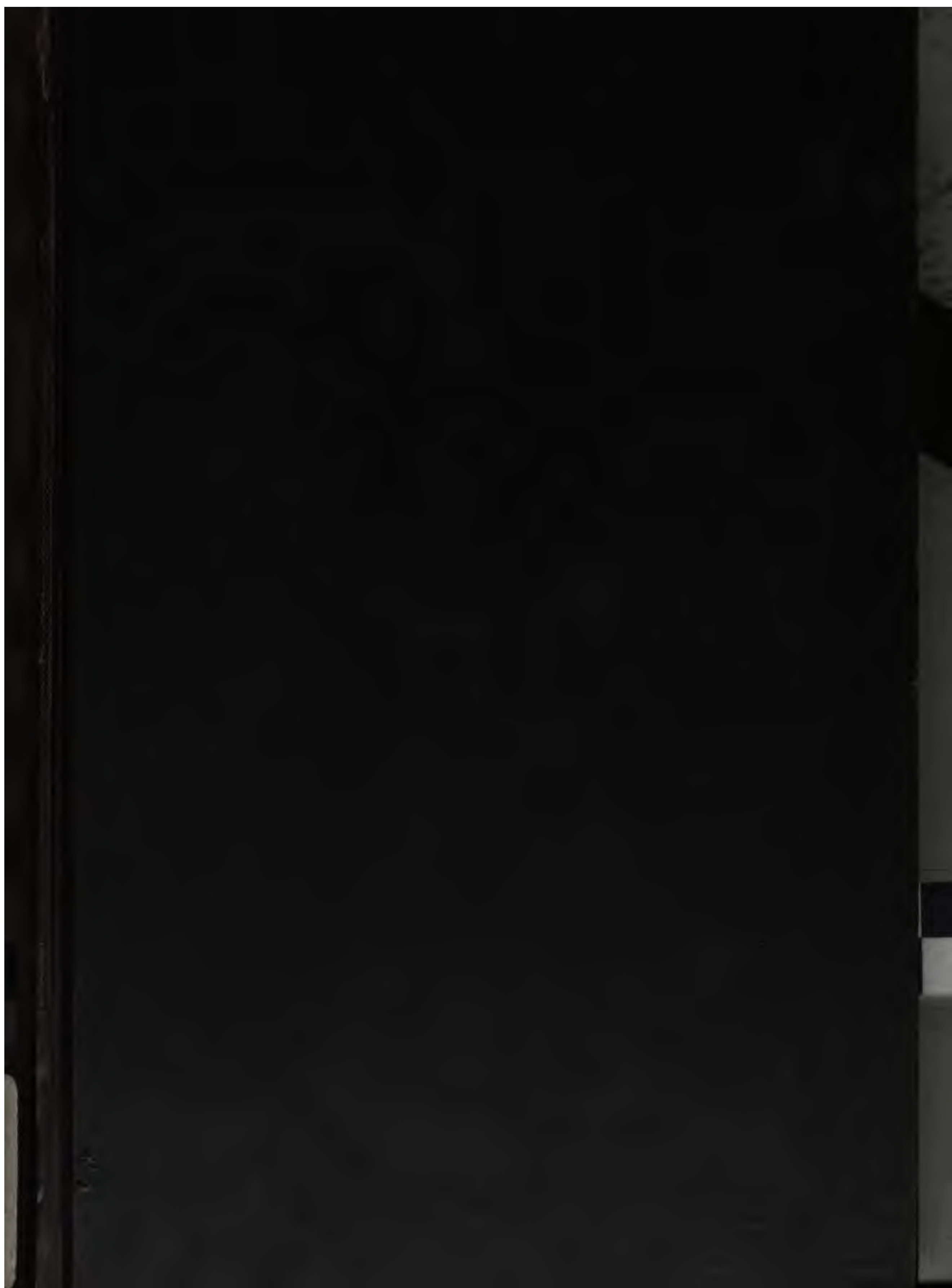

Google

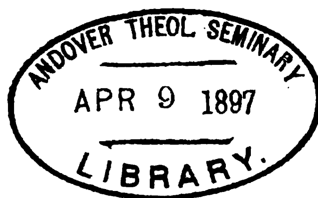

יהוה
Ps CXIX
169
JOH XVII
17.
ΑΚΡΟΓΩΝΙ
ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. I

EDIDIT

LEOPOLDVS COHN

ADIECTA EST TABVLA PHOTOTYPICA CODICIS VINDOBONENSIS

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

PHILONIS OPERA

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. I

CONTINENS DE OPIFICIO MVNDI
LEGVM ALLEGORIARVM LIB. I—III
DE CHERVBIM
DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI
QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. I

EDIDIT

LEOPOLDVS COHN

ADIECTA EST TABVLA PHOTOTYPICA CODICIS VINDOBONENSIS

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

HERMANNO DIELS

SACRVM

PROLEGOMENA

De fatis operum Philonis

Philonis Alexandrini memoria a Iudaeis non minus quam a paganis fere neglecta tota pendet ab ecclesia Christiana. nam cum doctrina moralis et Testamenti veteris interpretandi ratio Philonis cum sacris ecclesiae Christianae libris maxime conspirare viderentur, ab antiquis scriptoribus ecclesiasticis eius opera studiosissime lectitata atque usurpata sunt. iam alterius p. Chr. n. saeculi scriptores velut Iustinum Martyrem et Theophilum Antiochenum Philonis explicationes non ignorasse veri simillimum est, etsi certis argumentis demonstrari nequit. tertio autem saeculo Clemens Alexandrinus quinquies vel potius quater (nam uno loco aut nomen Philonis non recte traditum est aut alium Philonem — Byblium videlicet — respexit Clemens) nominatim Philonem laudat, multis locis doctrinam eius in usum suum convertit vel tacite verba eius transcripsit; atque Origenes eius discipulus, qui duos Philonis libros (νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας et περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι) diserte commemorat tertiumque (περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους) semel respicit, quantopere a Philonis philosophia et exegesi pendeat, ex servatis libris et fragmentis librorum deperditorum iam perspicitur, clarius etiam eluceret, si commentarii quos in Pentateuchi libros Origenes conscripsit integri aetatem tulissent. quarto deinde saeculo e graecis scriptoribus inprimis Eusebius Caesariensis, e latinis Ambrosius Philonis libros adhibuit. atque Eusebius quidem non modo multa e libris Philonis superstitibus satis diligenter excerpsit, verum etiam multa et pretiosa fragmenta unus servavit librorum deperditorum. Ambrosius vero Philonem in scriptis ad Pentateuchum exegeticis praecipuum auctorem ac ducem ita sibi elegit, ut nonnullos libros eius totos fere compilaret. Philonis interpretatio allegorica tunc

adeo celebrata fuit, ut ex libris eius nominum hebraicorum explicationes (ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἑρμηνεῖαι) colligerentur earumque indices componerentur. talem etymologiarum librum ad ordinem litterarum confectum et Origenes ut Philonis librum agnovit et Eusebius in recensu librorum Philonis commemorat. Hieronymus eum librum in latinum sermonem transferre in animum induxerat, sed cum exemplaria valde inter se dissona et ordinem confusum repperisset, „vetus aedificium nova cura instaurans" ipse librum *de nominibus Hebraicis* ita condidit, ut plerasque Philonis explicationes in graeco libro illo congestas usurparet. omnino aestimatio philosophi Iudaei per illa saecula eadem fuit, ac si scriptor Christianus fuisset. quo factum est ut eodem fere studio quo patrum ecclesiasticorum opera Philonis scripta describerentur ac propagarentur. atque cum sexto septimove saeculo veterum patrum libri ad conficienda varia opera collectanea excerperentur et compilarentur, idem Philoni contigit. etenim Procopius Gazaeus, cum primus locupletissimam catenam in Octateuchum e multis veterum scriptorum libris componeret ac simul eclogas commentariorum conficeret, e Philonis *Quaestionibus et solutionibus in Genesin et Exodum* multa excerpsit, quorum ope non exiguam partem operis Philonei graece nunc restituere licet. deinde in florilegia Christiana illa, quorum principem locum tenent Sacra Parallela quae Ioannis Damasceni nomine feruntur, amplissima excerpta Philonea recepta sunt, quae ad verba scriptoris constituenda et emendanda permultum conferunt. nec solum intra fines ecclesiae graecae Philonis admiratio sese continuit. ad scriptores latinos quoque studia Philonea transgressa esse, exempla iam docent Ambrosii et Hieronymi. sed eodem saeculo quo Ambrosius florebat nonnulli libri Philonis in latinum sermonem toti translati sunt; quarum versionum infeliciter perexigua tantum frusta aetatem tulerunt. atque eodem fere tempore vel non multo post aliquot scripta Philonis in Armeniam linguam conversa sunt; quae versiones hoc demum saeculo inventae et in lucem editae sunt. forte fortuna evenit ut his versionibus partim librorum Philonis qui graece perierant memoria resuscitaretur. omnia excerpta illa apud scriptores veteres et in catenis florilegiisque servata simul et antiquae versiones egregia subsidia praebent ad memoriam operum Philonis libris manuscriptis graecis traditam supplendam et corrigendam.

De archetypo librorum manuscriptorum

Librorum manuscriptorum Philonis etsi nullus saeculo decimo antiquior est, archetypum tamen usque ad saeculum quartum vel etiam tertium ascendere demonstrari potest. constat Pamphilum presbyterum Caesariensem magnam bibliothecam condidisse partim iam ab Origene collectam eamque multis libris undique conquisitis amplificatam ecclesiae Caesariensi donavisse. eius bibliothecae libros in papyris exaratos, cum corrupti essent, Acacius et Euzoius episcopi Caesarienses (annis 338—365 et 376—379) in codices membranaceos transcribendos curaverunt. Hieron. Epist. 34,1 *Beatus Pamphilus martyr ... cum Demetrium Phalereum et Pisistratum in sacrae bibliothecae studio vellet aequare imaginesque ingeniorum, quae vera sunt, et aeterna monumenta toto orbe perquireret, tunc vel maxime Origenis libros impensius prosecutus, Caesariensi ecclesiae dedicavit: quam ex parte corruptam Acacius dehinc et Euzoius eiusdem ecclesiae sacerdotes in membranis instaurare conati sunt.* idem de vir. inl. 113 *Euzoius ... adulescens Caesareae eruditus est et eiusdem postea urbis episcopus plurimo labore corruptam iam bibliothecam Origenis et Pamphili in membranis instaurare conatus ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est.* in celebrata illa bibliotheca Caesariensi Philonis quoque opera adservata fuisse testimonium exstat luculentissimum. namque in codice Vindobonensi theol. gr. 29 ante Philonis librum περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας haec verba leguntur forma crucis graecanicae inclusa:

ε
υ
ζ
ο
ι
ο
ἐν σωματίοις ς ἀνενεώσατο:
ε
π
ι
σ
κ
ο
π
ο
ς

Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο. verba ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο idem significant quod latine Hieronymus *in membranis instaurare* dixit.

omnes autem quotquot tum legebantur libros Philonis in bibliotheca Caesariensi fuisse consentaneum videtur. tituli quoque eorum librorum nobis traditi sunt. namque in eo indice Philonis librorum quem Eusebius Caesariensis (Hist. eccl. II 18) confecit sine dubio habemus πίνακα librorum in Pamphili bibliotheca congestorum. ex quo apparet exstitisse tum etiam hos libros graece nunc deperditos: *Quaestionum et solutionum in Genesin* libros sex, *in Exodum* libros quinque, *de ebrietate* librum alterum, *de providentia, pro Iudaeis* librum, *quod omnis insipiens servus sit;* libri *de somniis* et *de legatione ad Gaium sive de virtutibus,* quorum nunc partes tantum supersunt, ab Eusebio integri legebantur. quo ordine opera Philonis in bibliotheca Caesariensi composita fuerint ex Eusebii indice non elucet; nempe iam tum videntur confusa fuisse neque certo ordine digesta. a papyris igitur in Origenis et Pamphili bibliothecis adservatis et ab exemplaribus illis Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi transcriptis memoria codicum Philoneorum repetenda est. exstant autem in variis bibliothecis permulti Philonis operum libri manuscripti, sed plerique ab antiquis illis papyris et membranis integritate et probitate longe distant. unus tantum codex Seldenianus in bibliotheca Bodleiana adservatus saeculo decimo exaratus est, duo codices unus Vindobonensis alter Parisinus saeculo undecimo scripti sunt, ceteri omnes recentiores sunt et varie corrupti. iam ad enumerandos et describendos codices accedamus. hoc praemoneo nunc quidem eos tantum codices commemorari qui scripta pleraque Philonis continent in iisque libros in hoc volumine primo editos, ceteri suis locis seorsum tractabuntur.

De libris deterioribus

Iam in commentatione de Philonis codicibus editioni meae libri *de opificio mundi* (Vratislaviae 1889) praemissa deteriorum codicum duas classes distinguendas esse demonstravi, quas notis *a* et *b* significavi. in hac editione operum omnium Philonis earum classium exempla duo praestantissima instar omnium esse voluimus, ita ut nota A prioris, nota H posterioris familiae memoriam generaliter significemus.

De codicum familia A. de codice A

est autem A codex Monacensis Graecus 459, olim Augustanus, formae quartae maioris, fol. 474, saeculo XIII duabus manibus (I fol. 1—332^r II fol. 333^r—474^v) elegantissime exaratus. scripturae specimen edidit C. Tischendorf ad

calcem libri *Philonea* inscripti. codicem liberalissime Vratislaviam transmissum bis totum contuli. insunt triginta octo libri Philonis in indice fol. 1ᵛ—2ᵛ numeris α'—λη' notati:

1. περὶ περιτομῆς.
2. περὶ μοναρχίας (lib. I).
3. ἔτι περὶ μοναρχίας (lib. II).
4. τίνα γέρα ἱερέων.
5. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
6. περὶ θυόντων.
7. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
8. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (i. e. *leg. alleg.* lib. III).
9. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
10. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
11. περὶ ἀρῶν.
12. περὶ ἀνδρίας.
13. }
14. } περὶ τοῦ βίου Μωσέως (lib. I—III)
15. }
16. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
17. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.
18. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
19. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
20. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
21. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
22. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (*de special. leg.* liber III: Mang. II 299—334).
23. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
24. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
25. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

26. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice* Mang. II 344—348). cum hoc opusculo in codice conglutinatus est liber *de humanitate* (Mang. II 383—405) cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406,16).
27. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Καΐν.
28. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Καΐν.
29. περὶ γεωργίας.
30. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
31. περὶ γιγάντων.
32. περὶ ἀποικίας.
33. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
34. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (lib. I).
35. τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. II).
36. 37. } περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (lib. I. II).
38. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.

scholia manu recentiore (saec. XV ut videtur) in margine passim adscripta sunt nullius momenti: e. gr. fol. 163ᵛ (ad lib. *de opificio mundi* § 8 ἐν τοῖς οὖσι) ποίοις οὖσιν, ὦ γενναῖε; τοῦ δραστικοῦ φημι καὶ τοῦ παθητοῦ· ἐγὼ δέ σοι ἀντερήσομαι· καὶ πῶς ὑπολαμβάνεις τὸ δραστικὸν καὶ παθητόν; ἄρα γε σύγχρονα καὶ ἄναρχα ἢ τὸ παθητὸν ἐκ τοῦ ἀνάρχου καὶ δραστικοῦ; οὔ φησιν· αὐτὸ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ὄν, ὕστερον κινηθὲν καὶ ψυχωθὲν καὶ σχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ δραστικοῦ νοῦ εἰς τελειότατον ἔργον. οὐκοῦν ὦ φίλε δύο ἀρχαὶ κατὰ σέ· μία μὲν ἐνεργητικὴ καὶ ἀγαθή, ἑτέρα παθητικὴ καὶ χείρων. εἰ οὖν ἐν ἄλλοις μονάδα τὴν ὄντως οὖσαν ἀρχὴν τῶν ὅλων καὶ ποιητικὴν ἐδογμάτισας, πῶς ὧδε τὴν ἀνείδεον ὕλην ἀποτολμᾷς καὶ λέγειν ἐξ ἑαυτῆς τὸ εἶναι ἔχουσαν, καθὼς ἔμπροσθεν διαρρήδην γράφεις. et paulo post: ταῦτα ἡμεῖς ἐνετυπώσαμεν οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἐν ταῖς κρίσεσι τῶν λόγων τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' οἰόμεθα ταῦτα εἶναι προσθήκην τινῶν αἱρετικῶν ἢ σφάλμα γραφέως· ἐπεὶ καὶ δύναταί τις εὐσεβῶς νοεῖν τὰ εἰρημένα, ἐὰν προσθῇ καὶ τὸ ποιητὸν ἐν τῷ παθητόν· καὶ λέγειν οὕτως ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι, τὸ μὲν εἶναι δραστήριον ὡς αἴτιον, τὸ δὲ παθητὸν καὶ ποιητόν· καὶ καλῶς μοι δοκεῖ γράφεσθαι οὕτως, ἵν' ἐπιστομίζῃ τις τοὺς τὴν ὕλην ἄναρχον ὑπολαμβάνοντας. ab eadem manu in prima pagina (fol. 1ʳ) haec adno-

tata sunt: ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ πρῶτον ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι οἱ δύο περὶ μοναρχίας λόγοι· εἶτα ὁ περὶ κοσμοποιίας· καὶ μετ' αὐτὸν ὁ λδ' καὶ λε' οἵ εἰσιν εἰς τὸν μετὰ τὴν ἑξαήμερον, ὅτι κατὰ ἀκολουθίαν ἕπονται τῆς ἱστορίας καὶ ἀλληγορίας· καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ ηος λόγος, ὃς ἐπιγράφεται περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία· πλὴν δοκεῖ ἀναμέσον τούτων ἔχειν καὶ ἕτερον λόγον, ὃς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ οὐκ ἔστιν· μετ' αὐτὸν δὲ τὸν ηον λόγον ἀναγινώσκεται ὁ κη' λόγος, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας· ἔχει δὲ μέσον τούτων ἔλλειψίν τιν' ὡς οἶμαι. et paulo infra: εἰς τὸν λα' λόγον περὶ γιγάντων εὑρήσεις ὅτι δοξάζει καὶ ὅλος ὁ κόσμος πεπλήρῶσθαι (sic) ψυχῶν καὶ αὐτοὶ οἱ σύμπαντες ἀστέρες εἰσὶν ἔμψυχοι, ἐπεὶ ἀεὶ καὶ ῥητοί εἰσιν. et in ima pagina: τρεῖς γὰρ δόξας ἐναντίας τῇ ἐκκλησίᾳ εὑρίσκω τοῦτον σφάλλοντα· τὴν ὕλην ἄναρχον· προϋπαρξιν ψυχῶν· τοὺς ἀστέρας ζῶντας καὶ τὸν ἀέρα ζωόν. tertia manu eaque recentissima praecipue in *legum allegoriarum* lib. II et *de somniis* lib. II variae lectiones brevesque observationes margini adscriptae sunt, passim etiam numeri quibus paginae editionis principis Philonis denotantur. hanc manum Davidis Hoeschelii esse suspicor (v. infra caput de editionibus).

Eandem textus formam quam A praebent omnes codices quibus eadem scripta Philonis (vel eorum pars) eodem ordine descripta traduntur. plane igitur cum Monacensi A congruunt hi codices:

Vaticano-Palatinus graecus 183, chartaceus saec. XIV, fol. 577, in fine mutilus. cf. Stevenson, Codd. mss. Palat. gr. p. 94.

Vaticani graeci 380 et 378, chartacei saec. XV.

Coislinianus 43 et Vaticanus graecus 2174, chartacei saec. XVI.

quae ratio inter hos codices et Monacensem A intercedat iam Wendland (*Neu entdeckte Fragmente Philos* p. 126²) breviter indicavit. Palatinus 183 e codice A ipso videtur transcriptus esse. nam praeterquam quod in omnibus mere consentiunt, verba quae in fine libri *de agricultura* (fol. 332ʳ) scriba codicis A adnotavit ἰστέον ὅτι ἡ βίβλος ἐσφαλμένη ἦν· καὶ ὁ βουλόμενος κατήγορος ἔστω μοι τῆς ἀμαθίας, eadem eodem loco in Palatino (fol. 415ᵛ) leguntur. a Palatino 183 autem pendent Vaticani 380 et 378, qui manu eadem exarati Ioannis Thessali Scutariotae, ut testatur subscriptio codicis Vat. 378 (θῦ τὸ δῶρον καὶ Θετταλοῦ ὁ κόπος), unum quasi codicem efficiunt, cuius altera pars (Vat. 380) viginti tres

libros Philonis priores (1—23) altera quindecim reliquos (24—38) comprehendit. namque in Palatino 183 bibliopegi culpa duo quaterniones loca inter se mutaverunt, ut fol. 201—208 ea nunc legantur quae ante folia 193—200 collocari debebant (sunt autem verba ex libro *de opificio mundi* 14,3 τὸ σπέρμα περιέχον usque ad 33,23 βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος): atque eadem confusio in Vaticano 380 reperitur, cuius librarius exemplum fidelissime expressit, quamquam in Palatino error notatus est. porro Coislinianus 43 a Iacobo Diassorino (de quo cf. quae dixi in *Philol. Abhandl. Martin Hertz dargebracht* p. 137 sqq.) in Italia medio fere saeculo XVI scriptus, qui viginti tres libros Philonis eosdem continet quos Vaticanus 380, in libro *de opificio mundi* eandem confusionem prae se fert, ut Diassorinum exemplo usum esse Vaticano 380 pro certo haberi possit. sicut autem Vaticani 380 frater gemellus est Vaticanus 378, ita Coisliniani 43 Vaticanus 2174, quo libri Philonis quindecim illi posteriores continentur. nam ut Ricardus Foerster a me rogatus codice nuper examinato benignissime mihi rescripsit, tota specie et forma scripturae Vaticanus 2174 cum Coisliniano adeo congruit, ut nullus dubitem quin et ipse a Diassorino sit exaratus et descriptus e Vaticano 378.

Praeter eos quos nominavi codices familiae A adnumerandus est codex Ottobonianus graecus 74, chartaceus saec. XVII, ubi fol. 1-63ᵛ octo primi libri Philonis (περὶ περιτομῆς — νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα) exstant eodem ordine atque in A sese excipientes: cf. Feron e Battaglini, Codd mss. gr. Ottoboniani bibliothecae Vaticanae p. 46. denique hoc loco commemorandus est codex Matritensis bibliothecae academiae historicae Est. 11 gr. 2ᵃ num. 40 signatus, chartaceus, anno 1508 scriptus (subscr.: τέλος σὺν θεῷ ἁγίῳ ἀμήν· ἐν Ῥόδῳ ͵αφη΄), de quo nihil cognitum habeo nisi quae Graux - Martin in libro *Notices sommaires des mss. grecs d'Espagne et de Portugal (Extrait des Nouvelles Archives des missions scientifiques et littéraires tome II)* p. 13 rettulerunt. sed ex illa descriptione accuratissima quin colligendum sit codicem ad familiam A pertinere nullus dubito. complectitur enim Philonis triginta octo libros eosdem eisdemque titulis instructos atque A, sed ordine diverso digestos. indicem subiunxi singulis libris adscribens numeros codicis A uncis inclusos:

De codice Matritensi Est. 11 gr. 2ᵃ nr. 40

1—3[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.
4[38]. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ περὶ νόμων ἀγράφων.
5[2]. περὶ μοναρχίας.
6[3]. περὶ μοναρχίας ἔτι.
7[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
8[34]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
9[35]. Φίλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
10[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.
11[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
12[28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
13[27]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14[30]. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
15[31]. περὶ γιγάντων.
16[29]. περὶ γεωργίας.
17[32]. περὶ ἀποικίας.
18[33]. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
19[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[1]. περὶ περιτομῆς.
21[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
22[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
23[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.
24[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
25[20]. περὶ τοῦ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
26[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
27. 28[36. 37]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.
29[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
30[17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
31[22]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
32[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
33[6]. περὶ θυόντων.
34[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

35[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. „Ce traité est suivi dans le ms., sans rien qui indique dé changement, sans même un alinéa par le *de humanitate* (Mang. II 383), lequel est suivi, dans les mêmes conditions, par le *de paenitentia* (II 405). Ce dernier morceau est incomplet à la fin, il se termine sur les mots συμφέρον αὐτομολεῖν (II 406,16)".

36[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

37[11]. περὶ ἀρῶν.

38[12]. περὶ ἀνδρίας.

vides quantopere tituli vel in minutiis cum titulis codicis A conspirent. itaque nihil damni apparatum criticum nostrum tulisse credimus, quod ampliorem et accuratiorem codicis notitiam ut nancisceremur non contigit. vix enim fore ut novi aliquid ex eo cognoscamus sperandum est.

De codice Veneto B

Praeter Monacensem A unus huius familiae codex a nobis adhibitus est Venetus graecus 41 (B), chartaceus, formae quadratae, fol. 360, saeculo XIV exaratus, olim Bessarionis cardinalis Tusculani. contulit Wendland. ordo librorum discrepat a codice A, tituli plane congruunt. complectitur codex triginta libros Philonis a librario numeris (λόγος) α'—λ' signatos (adscripsi numeros codicis A):

1[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

2—4[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.

5[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.

6[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

7[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

8[20]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.

9[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

10[31]. περὶ γιγάντων.

11[30]. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

12[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.

13[17]. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.

14[1]. περὶ περιτομῆς.

15. 16[2. 3]. περὶ μοναρχίας.

17[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

18[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὴν θυσίαν καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

19[6]. περὶ θυόντων.

20[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος· τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.

21[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος· περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

22[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. cum hoc opusculo coniunctus est liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* ut in codice A.

23[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.

24[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος κτλ.

25[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.

26[11]. περὶ ἀρῶν.

27[12]. περὶ ἀνδρίας.

28. } [22] περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313—327).

29. } [22] περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327—334).

30. } [22] περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ′ καὶ τὸ ζ′, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (Mang. II 299—313).

de totius codicis B scripturae forma et cum aliis necessitudine certum iudicium nunc quidem ferre non ausim, quoniam ex libris in hoc volumine primo editis duos tantum *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* lib. III tradit, in ceteris libris qualis sit eius memoria accuratius perquirere nondum licuit. in universum tamen hoc dici posse mihi videtur, codicem B ad codicum familiam A pertinere, sed e codice aliquo descriptum esse multo mendosiore quam is fuit e quo codex A fluxit. nititur hoc iudicium comparatione codicis B cum codice A in duobus libris illis instituta. idem confirmatur ea parte libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quae sola in codice B traditur (scilicet opusculo περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι) et libro *de vita contemplativa* quem F. C. Conybeare nuper edidit (Oxonii 1895).

Alterius classis codicum deteriorum exemplum potissimum est codex Venetus graecus 40 (H), chartaceus, formae quartae, fol. 449, saeculo XIV scriptus, olim Bessarionis cardinalis. contulit Wendland, locos dubios vere anni 1893, dum aliquot dies Venetiis commoror, ipse inspexi. codex ab altera eaque docta manu (saeculi XV ut videtur) tractatus De codicum familia H. de codice H

multisque locis correctus est; ab eadem manu quattuor folia codicis quae interciderant (fol. 55. 56 et 110. 111) suppleta sunt. duo quaterniones perperam collocati sunt, folia enim 59—66 post folia 67—73 compingere debebat bibliopegus (illud folium quod fol. 72 sequitur in numerandis paginis praetermissum est). continet codex quadraginta sex libros Philonis a librario α′—μς′ numeratos:

1. Φίλωνος περὶ τῆς Μωυσέος κοσμοποιίας.
2. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.
3. τὰ περὶ δικαστοῦ (Mang. II 344—348).
4. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* Mang. II 383—405). adiunctum est sine titulo opusculum *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16).
5. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
6. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
7. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
8. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
9. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου, καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
10. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
11. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
12. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν. in fine (fol. 116ʳ) haec leguntur: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον.
13. περὶ γεωργίας.
14. περὶ γιγάντων.
15. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
16. περὶ ἀποικίας.
17. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
18. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων. subscriptio libri: Φίλωνος βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος.
19. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων.
22. περὶ ἀρῶν.

23. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*). subscriptio: Φίλωνος περὶ ἀνδρείας.

24. εἰς Φλάκκον.

25. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.

26. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος πρῶτος.

27. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.

28. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος τρίτος. subscriptio huius libri: ἐπλήρωσεν ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος.

29. περὶ εὐγενείας.

30. περὶ φυγάδων.

31. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

32. περὶ τοῦ ἐξένηψε Νῶε.

33. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

34. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.

35. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

36. περὶ μέθης. post hunc librum iterum descriptus est liber περὶ ἀποικίας iam supra (16.) exaratus, ut declarant etiam verba a lectore aliquo in margine adscripta haec: ὁ παρὼν ὅλος λόγος ἐγράφη καὶ πάλιν κατὰ λήθην ἐγράφη.

37. περὶ περιτομῆς.

38. 39. περὶ μοναρχίας (lib. I. II)

40. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

41. περὶ ζῴων τῶν εἰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

42. περὶ θυόντων.

43. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III)

44. περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313,26—322,29). incipit: ὄνομα μὲν ἀνδροφονία: explicit: περὶ οἰκετῶν νομοθετεῖται βιαίως ἀναιρεθέντων.

45. περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων (Mang. II 322,29—327,26). incipit: θεράποντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται: explicit: καὶ τὰ ἡσυχασθέντα προσπεριέλαβεν.

46. περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327,27—334,8). incipit: ἀγοραὶ καὶ βουλευτήρια. explicit: τοῖς ὁρῶσιν ἐξομοιοῦσθαι.

opuscula tria in fine descripta περὶ ἀνδροφόνων, περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων, περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας non ex eodem fonte videntur fluxisse ac reliqua pars codicis. sunt enim particulae libri tertii *de*

specialibus legibus, quem librum integrum iam supra (9.) descriptum videmus. ac re vera desunt in eis codicibus huius familiae qui non ab ipso codice H pendent (ut in Parisino 433: v. infra). accedit quod textus forma in opusculis illis tradita valde discrepat ab ea forma quam in libro integro (9.) codex exhibet, congruit vero cum codice Veneto B (28. 29).

Praeter singularem librorum ordinem familia H hoc potissimum sibi proprium habet, quod libri *de sacrificiis Abelis et Caini* paragraphos 21—32 (p. 210,1—215,20 huius editionis) plane omittit eumque locum tantummodo in opusculo e duobus frustulis Philoneis conglutinato περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι tradit. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 126. exstant autem in bibliothecis permulti huius familiae codices, quorum plerisque a nobis inspectis quoniam nihil novi ex iis accrescere intelleximus, omnes (excepto uno de quo mox plura) abiiciendos et ex apparatu critico removendos duximus. omnes igitur huius generis codices, quotquot vel inspeximus vel e bibliothecarum catalogis cognitos habemus, breviter hoc loco enumerasse satis habui.

Venetus graecus 39, membranaceus, formae maximae, fol. 271, saec. XV, gemellus codicis H vel ex eo descriptus.

Vaticanus graecus 382, chartaceus, saec. XV, e codice H descriptus.

Vaticano - Palatinus graecus 311, chartaceus in folio, pag. 899, saec. XV—XVI. continet prima manu exarata (p. 1—880) omnia eadem scripta Philonea quae codex H, deinde altera manu (p. 882—899) librum περὶ τῶν μετονομαζομένων. cf. Stevenson, Codd. mss. Palatini gr. p. 174.

Genuensis bibliothecae Congregationis missionis urbanae 39, chartaceus saeculi XIV exeuntis. omnia eadem atque in H quadraginta sex scripta Philonis ibi tradita esse per litteras ad Wendlandium datas docuit Federico Eusebio Genuensis.

Ottobonianus graecus 48, chartaceus, fol. 626, saec. XVII. continet quadraginta quinque scripta Philonea, omittit in fine opusculum περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας. cf. Feron e Battaglini, Codd. mss. gr. Ottobon. biblioth. Vat. p. 34.

Monacensis graecus 124, chartaceus, formae maximae, saec. XVI, e codice H descriptus, ut librarius ipse his verbis testatus est:

φίλωνος ἰουδαίου τὰ συγγράμματα πάντα τὰ εὑρισκόμενα μετεγράφησαν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης βεσσαρίωνος καρδηνάλεως τοῦ τῶν τούσκλων, ἕλληνος τὸ γένος. cf. quae dixi in editione libri *de opificio mundi* p. XVI.

Escurialensis Υ I 5, chartaceus in folio, saec. XV, fol. 449, olim Mendozae. praemittitur index librorum quadraginta sex, quorum tituli plane conspirant cum codice H, sed exstant viginti tres tantum libri priores, codex desinit in fine libri περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας sive *de fortitudine* (λόγος κγ′), ut Otto Cuntz officiosissime codice inspecto mecum communicavit.

Leeuwardensis 40 (olim Pelicerianus, deinde Claromontanus 199, tum Meermannianus 376), chartaceus, saec. XVI, fol. 281. videtur codex conflatus esse e duabus partibus, quarum altera ad classem H pertinens libros 1—9 et 11—13 complectitur, altera (fol. 147—281) ex alio fonte derivata hos libros continet: περὶ βίου Μωσέως (lib. I. II). περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III). βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας *(de fortitudine)*. βίος κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων. περὶ ἀρετῶν κτλ. (*de fortitudine* iterum). cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs des bibl. des Pays-Bas* (*Centralbl. für d. Bibliothekswesen* 1887) p. 20.

Parisinus graecus 434 (olim Regius 2250), chartaceus, formae quadratae, fol. 433, ineunte saeculo XVI variis manibus scriptus. anno 1529 ex Italia in bibliothecam regiam Fontebladensem pervenit: cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs de Fontainebleau* p. 372 num. 21. in prima pagina manu Constantini Palaeocappae scripta leguntur haec:

† τάδε ἔνεστιν ἐν τῇ βίβλῳ τῇδε·

† φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωυσέως κοσμοποιίας. λόγοι ιη′.

† τοῦ αὐτοῦ περὶ βίου μωσέως λόγοι γ′.

† διήγησις ἱστορικῷ τύπῳ διεξιοῦσα τὰ τῆς παλαιᾶς γραφῆς (sunt Ioannis Zonarae Annales).

codex ad classem H pertinet ac fortasse ex ipso codice H transcriptus est. certe in fine libri *de Cherubim* (fol. 208ʳ) eadem atque in H leguntur verba ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ

ἕτερον λόγον. insunt (fol. 1—380) Philonis libri viginti unus, in H numerati α'—ιη' et *de vita Mosis* libri tres (κς'—κη').

Vaticanus Reginensis graecus 94, chartaceus saec. XVI. continet fol. 48—68 unum Philonis librum περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. forma scripturae valde corrupta cum codice H congruit.

De codice L Singularem in numero codicum huius familiae locum obtinet Parisinus graecus 433 (L), olim Regius 1895, primum quod e codice diversi generis correctus et in fine suppletus est, tum quod Adriano Turnebo pro fundamento fuit in editione principe Philonis adornanda. codex est chartaceus, formae quartae maioris, fol. 567, saeculo XVI a Nicolao Sophiano exaratus. descripti sunt fol. 1—552 eodem ordine atque in H quadraginta tres libri Philonis (περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας—νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα), deinde sequuntur duo libri qui a codice H ceterisque eius familiae codicibus absunt:

fol. 552ᵛ: νόμων ἱερῶν ἀλληγορία (sic) τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύρον (*leg. alleg.* lib. I).

fol. 563ᵛ: περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (est initium libri II *de specialibus legibus* Mang. II 270—277).

Sophianus igitur quadraginta tres libros e codice quodam classis H descripsit, opuscula duo extrema ex alio codice adiecit atque eodem adhibito in ceteris libris pristinam scripturam multis locis corrigere conatus est. alterum codicem Vaticanum 379 fuisse infra videbimus. codicem L utpote vulgati textus fontem primarium in apparatu critico ubique respiciendum duxi, sed eis tantum locis nominatim laudavi, ubi scriptura eius a codice H discrepat, consensum in hoc volumine non notavi nisi in libro *quod deterius potiori insidiari soleat,* in quo non tanta est inter utrumque codicem necessitudo quanta in ceteris libris nec raro L meliorem codice H scripturam servavit. correctas lectiones (L²) omnes enotavi. collatione huius codicis usus sum a Constantino Tischendorfio anno 1842 Parisiis pro Ch. G. L. Grossmanno Lipsiensi facta, quam ex hereditate C. G. Ottonis sibi relictam Ch. G. Baltzer pastor Wernsdorfi-

ensis liberalissime mihi adhibendam concessit. cf. quae dixi in Philol. vol. LI p. 274[2].

Postquam singulos utriusque familiae codices enumeravimus, nunc duo codices ex utroque genere mixti nominandi sunt. quorum alter est Petropolitanus XX Aa1 (P) in bibliotheca academiae imperialis Petropolitanae adservatus, chartaceus, formae octavae, fol. 446, saec. XIII vel XIV scriptus, olim monasterii montis Athus Vatopedii. cf. E. de Muralt *Beiträge zur alten Literatur* (St. Petersburg 1844) p. 17 sqq. codicem bis liberaliter Berolinum transmissum contulit Wendland[1]). continentur eo undetriginta libri Philonis. fol. 1 exstat nomen Ἀρσενίου. praemissus est fol. 2ᵛ πίναξ τῶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ ἐμφερομένων λόγων τοῦ σοφωτάτου φίλωνος. indicem librorum subiunxi numeris additis codicis A et codicis H: De codice P

I 1[A 16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
2[A 17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
3[A 34. 35]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I. II).
4[A 28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5[A 8]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III).

---

[1]) Hunc codicem olim tractavit Christ. Frid. de Matthaei, ut Albertus Jahn Bernensis nos monuit in litteris ad Wendlandium datis. haec enim Matthaei scripsit in praefatione libri *XXI veterum et clarorum medicorum graecorum varia opuscula . . . graece ed. Christ. Frid. de Matthaei* (Mosquae 1808) p. VII: „. . . liberaliter et humaniter mecum egit Nicolaus Nicolaides de Nowosilzow, Vir illustrissimus atque Excellentissimus, cuius gratia et beneficio ad me huc Mosquam missus est Codex Philonis Alexandrini, qui ab eodem Alexio Michaelide Rossorum imperatore emtus est ex monasterii montis Athus Batopedii bibliotheca. continet iste codex, qui saec. XIV in charta bombycina scriptus est, XXIX libros Philonis, ac nullo modo deterior est Codice Mediceo, cuius laudes Mangey tanto opere praedicat. per plures menses hic Codex Petropolitanus fuit penes me. igitur eum a principio ad finem cum editione Londinensi comparavi et lectiones discrepantes diligenter notavi. curam geram ut me vita functo istae animadversiones cum reliquis omnibus quae [sic!] ex diversis bibliothecis tam Rossicis quam Germanicis collegi quaeque satis multa ac notabilia sunt in illustri aliqua bibliotheca reponantur.“ collatio illa quo pervenerit indagare non contigit. in bibliotheca regia Dresdensi, ubi multi libri manuscripti et collationes Matthaeii adservantur, eam non exstare roganti mihi Schnorr de Carolsfeld praefectus bibliothecae Dresdensis benignissime rescripsit.

II 6[H 3]. τὰ περὶ δικαστοῦ.
7[H 4]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας.
8[H 5]. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
9[H 6]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
10[H 7]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
11[H 8]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
12[H 9]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τὸ ς' καὶ τὸ ζ' κτλ.
13[H 10]. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
14[H 11]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
15[H 14]. περὶ γιγάντων.
16[H 15]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
17[H 16]. περὶ ἀποικίας.
18[H 18]. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων.
19[H 19]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[H 20]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21[H 21]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
22[H 22]. περὶ ἀρῶν.
23[H 23]. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*).
24[H 26]. περὶ βίου Μωυσέος.
25[H 27]. περὶ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.
26[H 28]. περὶ βίου Μωυσέος λόγος τρίτος.
27[H 29]. περὶ εὐγενείας.
28[H 33]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
29[H 34]. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.

codicem e duabus partibus compositum esse apparet. in parte priore, quae primos libros quinque complectitur, P omnino cum codice A conspirat, ut eius gemellus fere dici possit. in parte altera describenda (6—29) librarius exemplo usus est codicis H simillimo, in quo sine dubio scripta omnia Philonis exstabant eadem atque in H; quae tamen ille non omnia transcripsit, sed primum omisit eos libros quinque quos e codice cum A cognato iam descripserat, tum aliis quoque praetermissis libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου operae suae finem imposuit. huius codicis lectionum varietatem, etsi vel cum A vel cum H plerumque consentit, in apparatum criticum recipere non dubitavi, quoniam aetate

et codicem A fere aequiparat et codicem H superat ac meliorem et integriorem interdum utroque se praestat. cf. etiam quae scripsit F. Cumont in editione libri *de aeternitate mundi* p. XXVI.

Alter codex mixti argumenti est Oxoniensis Collegii Novi 143, quem partim cum codice H partim cum Veneto B cohaerere iam in Philol. vol. LI p. 272 demonstravi. constat codex e duabus partibus, quarum una folia 181, altera folia 212 comprehendit. utraque pars saeculo XVI exarata est. priorem partem Arsenius episcopus Monembasiae videtur scripsisse. in fine alterius haec legitur subscriptio: *Patauii exscriptum anno ab incarnatione Seruatoris et domini nostri Ihesu Christi M. D. XXXIII. Die XXIII Decembris.* scriba huius partis, cum aestate anni 1891 codicem iterum inspiciebam, fuisse mihi videbatur Bartholomaeus Comparinus, quem multos codices Patavii transcripsisse constat. pars prior quattuordecim libros Philonis continet, quos e codice ad familiam H pertinente descriptos esse iam demonstrant numeri titulis plerisque appicti (λόγος δ', λόγος ια', λόγος ιβ' etc.). insunt autem libri in codice H his numeris signati: 4. 11. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 29. 30. 31. 32. 33. 34. librarius vel codice H ipso vel eius gemello Veneto 39 videtur usus esse. alteram partem e Veneto B compilatam esse iam in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. XIII) docui. postea codice aliis locis inspecto eundem ubique cum codice B consensum repperi atque eundem in libro *de vita contemplativa* exstare confirmavit Conybeare. continentur altera parte viginti quattuor libri Philonis in indice librorum codicis B his numeris notati: 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 30. 5. 24. 25. 26. 27. 28. 6. 20. 21. haec hactenus de duabus codicum deteriorum familiis.

Iam ad libros melioris notae transeamus. in his tertiam quasi familiam efficiunt codices UF et qui cum eis artiore vinculo coniuncti sunt. quorum vetustissimus ac pretiosissimus est codex Vaticanus graecus 381 (U), formae octavae, in charta bombycina saeculo XIII vel XIV manu ineleganti scriptus, lectu difficillimus. scripturae specimen exstat in Tischendorfii *Philoneis*. contulit Wendland, de multis locis, ubi de scriptura codicis dubitationes mihi occurrerant, Iohannes Tschiedel et Alfredus Schiff benevolentissime certiorem me fecerunt. continet codex

De libris melioris notae. De familia UF.

De codice U

undecim libros Philonis qui omnes excepto primo (περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) ad magnum illud legum sacrarum allegoriarum opus pertinent:

1. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
2. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α' et τὸ β'. *legum allegoriarum* qui in editionibus fertur liber primus in hoc codice (et in ceteris huius generis) in duas partes diremptus est: prior pars explicit verbis καὶ ἡγίασεν αὐτήν (§ 17 p. 65,4 huius ed.), sequitur subscriptio φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον, deinde adiungitur altera pars libri novo titulo instructa φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ β', eaque terminatur subscriptione νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον.
3. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. hunc librum non integrum codex exhibet, explicit verbis καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς περὶ τούτων κατανοήσωμεν (§ 84 p. 190,20) addita subscriptione φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
4. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καῒν ἱερουργοῦσιν. liber in fine mutilus, explicit verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν (p. 257,8).
5. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.
6. περὶ τῶν τοῦ δοκησισόφου Καῒν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίνεται.
7. περὶ γιγάντων.
8. ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον.
9. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (omissis textus biblici verbis καὶ ἤρξατο Νῶε—ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ). explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται (Mang. I 310,28). reliqua desunt.
10. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.
11. περὶ μέθης. sequuntur liber quidam Ioannis Philoponi et commentarii in Aratum.

insignis est codex U praeter ceteros omnes (eiusdem quoque familiae), quod in eo solo servatus est liber *de posteritate Caini* (6), quem post Mangeium paulo accuratius edidit C. Tischendorf in *Philoneis* suis.

De codice F Recentior sed plenior est Vaticano U alter codex huius familiae maximi faciendus Laurentianus plut. LXXXV cod. 10 (F), formae

maximae, chartaceus, fol. 559, saec. XV et XVI exaratus. constat e duabus partibus, quarum antiquior (saec. XV scripta) in initio et in fine mutila folia 15—412 comprehendit, altera manu recentiore (saec. XVI) suppleta folia 3—14 et 413—559 complectitur (fol. 1—2 exstat πίναξ εἰς τὰ βιβλία τοῦ φίλωνος ἰουδαίου). cum alios libros tum librum *de opificio mundi* contulit Wendland, reliquos libros huius voluminis ipse vere anni 1893 contuli. ac primum de antiquiore parte codicis dicamus. ea continentur triginta sex libri Philonis, quorum tituli partim a ceteris codicibus valde discrepant:

1. *de vita Mosis* liber I, cuius maior pars (cum titulo Φίλωνος ἰουδαίου περὶ βίου μωυσέως, ὅπερ ἐστὶ περὶ θεολογίας καὶ προφητείας λόγος α') manu recentiore suppleta est.
2. περὶ ἀρετῶν, ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ μετανοίας καὶ φιλανθρωπίας. λόγος δεύτερος (i. e. *de fortitudine*).
3. περὶ τῆς Μωϋσέως νομοθετικῆς. λόγος γ' (*de vita Mosis* lib. II).
4. περὶ τῆς Μωϋσέως ἱερωσύνης. λόγος δ' (*de vita Mosis* lib. III).
5. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ': καὶ τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνου καὶ πάσης βίας.
6. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων. verba extrema ὁ προφήτης τὸν θεὸν ἐμπεριπατεῖν κτλ. (Mang. II 428,10) a prima manu omissa sunt, a manu recentiore addita.
7. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
8. κεφάλαια νόμων τὰ πρὸς τὸν δικαστήν (*de iudice*).
9. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
10. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων, ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
11. λόγος περὶ εὐσεβείας. est liber *de humanitate* et cum eo coniunctum initium opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16); reliqua in margine supplevit recentior manus.
12. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
13. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
14. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ'.

15. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.

16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (= *de circumcisione*).

17. περὶ μοναρχίας νόμοι (*de monarchia* lib. I).

18. περὶ ἱεροῦ. incipit: Τὸ μὲν ἀνωτάτω. explicit: αἱ τῶν εὐσεβούντων ἐλπίδες (*de monarchia* lib. II pars prior: Mang. II 222—224,46).

19. περὶ ἱερέων. incipit: φυλαὶ μὲν οὖν εἰσι. explicit: συνεφέλκονται καὶ τὴν μητέρα (*de monarchia* lib. II pars posterior: Mang. II 225—232, 26).

20. γέρα ἱερέων.

21. περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

22. περὶ θυόντων. in hoc libro inter verba ὁρατὰ φέγγη τῷ βλεπομένῳ et τὰ ἄλλα τὰ περὶ (Mang. II 254, 45) leguntur verba πάντα καλῶς — κολάσεων ἐπάξια καὶ τιμωριῶν, quae in codicibus deterioribus et in editionibus initium opusculi περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 264—265, 28) efficiunt. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138. reliqua pars opusculi περὶ θυόντων exceptis verbis extremis infelici casu intercidit, pergit enim F post verba illa καὶ τιμωριῶν sic: τἄλλα τὰ περὶ τὸν βωμόν. πῦρ, φησί, καιέσθω ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ἔστω διαπαντὸς ἄσβεστον, εἰκότως οἶμαι καὶ προσηκόντως (Mang. II 254, 47). ἐπειδή τινας τῶν ἀποκόπων ἔθετο καὶ τοὺς ἐξεναντίας εἰσηγητὰς θεογονίας (II 264, 13) κτλ.

23. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ γ', τὸ δ', τὸ ε'· τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς. incipit: ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ. explicit: ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας. (*de special. legibus* lib. II pars prior: Mang. II 270—291).

24. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

25. περὶ τοῦ θεοπέμπτους τοὺς ὀνείρους εἶναι (*de somniis* lib. I).

26. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α'. liber ut in U (v. supra p. XX) in duas partes discerptus: verbis τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον quasi novus liber incipit νόμων ἀλληγορία (sic) ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον.

27. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: περὶ τούτων κατανοήσωμεν. reliqua desunt (ut in U).

28. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καϊν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

29. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

30. περὶ μέθης τοῦ αὐτοῦ λόγος α^{ος} (sic).

31. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

32. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον ἐστὶ τὸ θεῖον.

33. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται. reliqua desunt (ut in U).

34. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

35. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

36. περὶ εὐγενείας. liber in fine mutilus: codex a prima manu scriptus desinit (fol. 412^{v}) verbis οὐκ ἐφ' ἡμισείας στοργῆς (Mang. II 444, 18). reliqua huius libri manu recentiore suppleta sunt.

vides codicem F in ea parte quam cum codice U communem habet eandem prae se ferre librorum distinctionem, eosdem titulos, easdem lacunas. nec scripturae forma in hoc deterior est quam in illo. nam ut neuter vitiis omnino caret et sua uterque habet propria, ita modo hic modo ille veram scripturam tradit, ut iure codices aequales dicere possis. itaque in ceteris libris qui a codice U absunt codex F testis optimus eius quae utrique subest memoriae censendus est. quantam afferat utilitatem in Philonis libris recensendis et restituendis, luculenter demonstravit Wendland (*Neu entd. Fragm. Philos* cap. I et VI). solus enim F opusculi *de victimis* particulam servavit in ceteris libris manuscriptis omnibus omissam atque in libro *de victimas offerentibus* verba quaedam recte tradidit in codicibus deterioribus alio loco scripta, qua re tandem quomodo opusculum quod inter scripta Philonea fertur περὶ τοῦ μίσθωνα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι compilatum sit intellegi potuit. deinde gravissimi momenti sunt tituli et distinctio librorum 16—22. qui libri septem re vera unum librum efficiunt, videlicet *de specialibus legibus* librum primum. titulus enim περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν ad septem

omnia quae sequuntur opuscula pertinet, quibus duo prima praecepta Decalogi explicantur, tituli qui sequuntur singuli περὶ περιτομῆς, περὶ μοναρχίας νόμοι, περὶ ἱεροῦ, περὶ ἱερέων, γέρα ἱερέων, περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη, περὶ θυόντων partes singulas illius libri indicant. tituli vero περὶ ἱεροῦ et περὶ ἱερέων rectius se habent quam titulus quem exhibent codices deteriores περὶ μοναρχίας ἔτι, unde editores *de monarchia* librum alterum effecerunt. cf. Wendland l. l. p. 136. atque haec quidem hactenus de antiqua parte codicis F. hoc addendum est passim occurrere correctoris manum librario coaevi, quae pallidiore atramento usa in textu vel in margine nonnulla correxit; eadem finem libri *de opificio mundi* a prima manu omissum (inde a verbis ἀμέτοχος αὐτὸς ᾖ κακίας p. 52, 11 huius editionis) fol. 104r inf. — 106r med. supplevit.

Recentiorem partem codicis F medio fere saeculo XVI exaratam nulla esse utilitate cum iam pridem suspicatus essem, nunc argumento validissimo demonstrare licet. nam ut Bandini auctor egregii catalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Laurentianae in describendo hoc codice accurate rettulit, ad calcem codicis (fol. 557v) idem recentior Graecus, qui folia 413—559 exaravit, fragmentum adiecit quattuor circiter paginarum tamquam ad eundem Philonem pertinens, sequenti monito instar tituli praemisso: Ταῦτα ἐν ἑνὶ τῶν ἀντιγράφων εὕρομεν παρεμβεβλημένα τῷ περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, οὐ προσηκόντως οὐδὲ προσφυῶς· ἅπερ ἡμεῖς ὅμως ἅπασιν ὑπετάξαμεν, Φίλωνος εἶναι νομίσαντες. incipit fragmentum: * πληθὺν ἐπαινεῖ φάσκων, ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας ἕκαστος σήμερον κυρίῳ ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ, δοθῆναι ἐφ' ἡμᾶς εὐλογίαν. explicit: φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γεννητοῖς καθεστῶτα νόμιμα * (pertinet fragmentum ad librum *de ebrietate* Mang. I 366, 38 — 369, 34 et videtur falsa foliorum transpositione in libro *quod deus sit immutabilis* collocatum esse). iam vero idem fragmentum cum eodem praemonito reperitur in fine editionis principis ab Adriano Turnebo curatae (p. 734—736). mihi quidem verba illa Ταῦτα — νομίσαντες a Turnebo ipso potius fragmento praemonita esse semper visa sunt quam e codice aliquo transcripta. et re vera fragmentum illud quidem exstat in codice Parisino 433 (L), quo tamquam fundamento editionis suae Turnebus usus est, medio in libro περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον in folio postmodum interposito descriptum, sed sine

illo monito. e codice L igitur sine dubio Turnebus fragmentum hausit. etenim codicem F a Turnebo adhibitum esse veri dissimillimum est. itaque in codice F fragmentum illud ex editione principe transcriptum esse dudum suspicatus sum eamque suspicionem codice ipso anno 1893 examinato egregie confirmatam vidi. nam statim cognovi manum recentiorem esse Iacobi Diassorini, quem cum Constantino Palaeocappa circiter annum 1550 Parisiis degisse constat (conferas commentationem meam supra p. VIII laudatam). Diassorinus igitur cum in possessionem codicis F venisset, lacunas codicis in initio et in fine truncati explevit et scripta nonnulla adiecit quae in codice deesse videbat:

1. περὶ γιγάντων.
2. περὶ ἀποικίας.
3. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
4. περὶ φυγάδων.
5. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
6. περὶ ἀρῶν.
7. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
8. εἰς Φλάκκον.
9. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.

haec omnia Diassorinus non e codice aliquo sed ex editione principe transcripsisse mihi videtur, unde etiam fragmentum illud deprompsit. qua de re alio loco accuratius exponam.

Tertius familiae UF adsignandus est codex Vaticanus graecus 379, De Vaticano 379
formae octavae, in charta bombycina saeculo XIV scriptus, fol. 386. ineunte saeculo XVI eum possidebat Nicolaus Sophianus, ut verba fol. 1 adscripta testantur κτῆμα νικολάου σοφιανοῦ καὶ τῶν ὄντως φίλων. codex variis manibus varie tractatus et pessumdatus est, ut genuina scriptura multis locis paene evanuerit. librorum tituli primo omissi (videlicet ut a rubricatore adderentur) postea vel ab eadem manu atramento diverso adhibito vel ab altera eaque coaeva suppleti sunt, sed partim falsi; tum vero manu recentiore tituli plerique e codice classis H correcti vel amplificati sunt; eadem recentior manus totum codicem pertractavit et permultis correcturis ex illo codice sumptis ita inquinavit, ut pristinam scripturam investigare interdum sit difficillimum. librum *de sacrificiis Abelis et Caini* et ceteros plerosque contulit Wendland. quoniam vero

in omnibus fere cum codice F hunc codicem conspirare intelleximus nec quicquam continere quin melius in F traditum sit, totum conferre operae pretium non esse duximus et ex apparatu critico exclusimus. indicem tantum librorum quos continet hoc loco subscripsi numeris codicis F adiectis; pro falsis titulis correctos posui:

1[5]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.

2[11]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* et *de paenitentia*, ut in F).

3[15]. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.

4[16]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοῦ θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρόκμητα θεοπλαστεῖν. — (περὶ περιτομῆς add. man. rec.)

5[17]. περὶ μοναρχίας νόμοι. (π. μ. νόμων λόγος α^{ος} corr. man. rec.).

6[18]. περὶ ἱεροῦ. (περὶ μοναρχίας λόγος δεύτερος add. man. rec.).

7[19]. περὶ ἱερέων.

8[20]. περὶ γέρα ἱερέων.

9[23]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (*de specialibus legibus* lib. II pars prior, ut in F).

10[24]. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

11[25]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.

12[26]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον (sic): est *legum allegoriarum* liber I.

13[27]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (= UF).

14[28]. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ Κάϊν ἱερουργοῦσιν (= UF).

15[29]. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

16[30]. περὶ μέθης.

17[31]. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

18[32]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

19[33]. περὶ γεωργίας (liber mutilus ut in UF).

20[34]. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

21[35]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
22[36]. περὶ εὐγενείας. sequuntur excerpta ex Euclide, tum (fol. 385v)
23. ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ἤτοι Ἐξαγωγῇ ζητημάτων καὶ λύσεων (ed. A. Mai *Classic. auct.* IV 430—441, Grossmann *Anecdoton graecum Philonis Iudaei de Cherubinis,* Lips. 1856, C. Tischendorf *Philonea* p. 144—152, Harris *Fragments of Philo* p. 63—68).

ex ordine librorum et forma titulorum apparet codicem artissime coniunctum esse cum codice F. sed simul cum vulgata textus Philonei memoria quodam modo cohaeret, si quidem Parisinus L, qui fons primarius fuit editionis principis, ex eo correctus et suppletus est. codicem L multis locis correctum esse et in fine duos libros in codice H et ceteris eius familiae codicibus desideratos et e diverso fonte descriptos habere supra diximus. scriptus autem est a Nicolao Sophiano, qui possessor fuit Vaticani 379. ex hoc igitur codice Sophianus codicem L correxit atque in fine *legum allegoriarum* librum I et *de specialibus legibus* libri II initium addidit. hinc ergo explicandum est quod L^2 (i. e. L correctus) ubique cum forma textus in UF tradita conspirat et *legum allegoriarum* libro I inscripsit νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam hoc titulo falso liber instructus est in Vaticano 379.

Hic locus idoneus est quo commemorentur tres codices cum classe UF ex parte conexi. quorum primus est Laurentianus conv. soppr. 59 (olim Abbatiae Florentinae num. 2709 signatus), chartaceus, formae octavae, saeculo XIV variis manibus exaratus, fol. 211. cf. Rostagno e Festa *Indice dei codici greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini* in *Studi italiani di filologia classica* vol. I p. 145. insunt fol. 1—26 excerpta e Dioscoride (περὶ βοτανῶν συναγωγὴ ὠφέλιμος), fol. 27—211 decem libri Philonei. in codice Philoneo vero duae discernendae sunt partes, quarum una folia 27—185 altera folia 186—211 comprehendit, quod ex indice titulorum statim perspicitur:

De codice Laurentiano conv. sopp. 59

I 1. λόγος δεύτερος i. e. *de vita Mosis* liber II. explicit fol. 34r med., deinde post lineam vacuam relictam sine titulo incipit
2. *de vita Mosis* liber III.
3. Φίλωνος περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως λόγος α'.
4. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.

5. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων (ων supra): ὅ ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*). abrumpitur verbis πίστις δὲ τῆς ἐκ θεοῦ συμμαχίας· τό, τε ὑπ' ὀλίγων πολλὰς (Mang. II 383, 16). inter fol. 185 et 186 folia aliquot interciderunt.

II 1. *legum allegoriarum* liber I initio mutilus. incipit (fol. 186r): λογικὸν δέ φασιν ἄνθρωπον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίγνεσθαι (p. 63, 15 huius ed.).
2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. hunc librum non integrum codex exhibet, inter verba ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι et verba ἐπειδὰν γάρ τι συμβῇ (p. 203, 1—231, 2) magna hiat lacuna nullo verbo vel signo in codice indicata. hoc libro absoluto sine titulo, una linea tantum vacua interposita, sequitur initium libri
4. *Quod deterius potiori insidiari soleat.* explicit (fol. 211v med. in medio versu): οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε γραμματικὴν (p. 262, 15).

de parte priore disserendum erit, cum in edendo Philone ad vitas patriarcharum pervenerimus. in altera parte codex plane congruit cum familia UF. namque eundem prae se fert titulum libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quem huic familiae proprium esse vidimus. deinde eandem exhibet distinctionem *legum allegoriarum* libri primi, in quo ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον (p. 65, 4) ut in UF legitur titulus νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον. liber *de Cherubim* iisdem verbis terminatur καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ... περὶ τούτων κατανοήσωμεν et liber *de sacrificiis Abelis et Caini* verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν. contuli dimidiam fere partem libri I *legum allegoriarum* et libri *quod deterius potiori insidiari soleat* omnia quae in codice servata sunt. forma scripturae proxime accedit ad codicem U, quocum vel in apertis erroribus consentit, ut ex eodem archetypo quin uterque descriptus sit nullus dubitem. itaque eius lectionum varietatem integram enotare necessarium non duxi.

Huic ex parte simillimus est codex Laurentianus plut. LXIX cod. 11, formae quadratae, chartaceus saec. XV, fol. 262. in hoc codice, qui libros quindecim Philonis continet, tres partes facile discernuntur: De codice Laurentiano LXIX 11

I 1. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος α'.

2. λόγος δεύτερος (scil. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως).

3. περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III).

4. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.

5. βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν εχθέντων (sic) ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ.

6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ περὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας.

II 1. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*legum alleg.* lib. I in duas partes diremptus ut in UF, si quidem ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον).

2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς . . . κατανοήσωμεν.

3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καΐν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

III 1. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας. λόγος ε' (sic).

2. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

3. περὶ γιγάντων λόγος.

4. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον λόγος.

5. εἰς δεκάλογον Μωυσέως. λόγος α' (sic).

6. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*legum allegor.* lib. III). post verba μόνος ὁ φαῦλος (p. 113, 6) incipit lacuna a librario spatio vacuo relicto significata, quae pertinet usque ad verba εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ (p. 148, 17).

primam et secundam partem, etsi ordo librorum initio paululum immutatus est, cum Laurentiano conv. soppr. 59 omnino congruere perspicuum est. e locis nonnullis a Wendlandio collatis in parte secunda textus formam eandem atque in codice Vaticano U exstare intelleximus. itaque hunc codicem et alterum illum Laurentianum ex uno eodemque exemplo

fluxisse certissimum videtur[1]). accedit quod eadem lacuna, quam codicem Laur. conv. 59 in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* habere supra diximus, in Laur. LXIX 11 comparet. — tertia pars huius codicis cum Veneto B artiore vinculo coniuncta et ex eodem archetypo descripta esse videtur, id quod memorabili consensu eorum, qualis in libro *de opificio mundi* cernitur (cf. quae dixi in editione eius libri p. XIV sq.)[2]), certo comprobatur. quod si verum est, statim hic uno verbo duo codices absolvendi sunt, Vaticano-Palatinus 152 (chartaceus saec. XIV) et Laurentianus conv. soppr. 107 (chartaceus saec. XV): quorum posterior sex eadem scripta Philonis eodem ordine digesta eisdemque titulis instructa continet quae tertia pars Laurentiani LXIX 11, prior et ipse eadem addito tantum post librum περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας libro primo *de vita Mosis*.

De codice Matritensi O 17

Tertius huc pertinet codex Matritensis O 17, chartaceus, formae maximae, fol. 661, duabus manibus saeculo XVI exaratus. continentur eo primum (fol. 1—408) Ioannis Chrysostomi commentarii in Psalmos, deinde Philonis libri quindecim iidem omnes quos Laurentianus LXIX 11 tradit. in eo tantum Matritensis a Laurentiano differt, quod libros *de vita Mosis* non in initio sed in fine exhibet. ceterum et in ordine librorum et in forma titulorum ita consentiunt, ut dubitare non possim quin Matritensis e Laurentiano descriptus sit. quae sententia inprimis eo comprobatur, quod Matritensis libri *de Abrahamo* hunc titulum mirificum prae se fert βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν ἐκθέντων ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ, quem explicare nullo modo possis, nisi formam tituli cognoveris in Laurentiano traditam, cuius librarius κατὰ διδασκαλίαν εχθέντων scripsit pro τελειωθέντος, quod vocabulum in archetypo ex parte evanidum videtur fuisse. accedit argumentum alterum. in codice Laurentiano magnam exstare et indicatam esse lacunam vidimus post initium libri III *legum allegoriarum:* eadem lacuna comparet in Matritensi, cuius librarius totum foliorum quaternionem ad lacunam aliquando explendam vacuum reliquit. quod de hoc codice certo iudicare

---

[1]) Wendland (*Neu entdeckte Fragm. Philo's* p. 126[2]) Laurentianum conv. 59 e Laurentiano LXIX 11 descriptum esse dixit. quae opinio ideo sustineri nequit, quia posterior codex uno minimum saeculo post alterum scriptus est.

[2]) notandum est quod hic liber λόγος ε′ nuncupatur, quocum conferas indicem librorum Veneti B.

possum, benevolentiae debeo Ottonis Cuntz, qui notitiam codicis mihi suppeditavit accuratiorem ea quam E. Milleri catalogus codicum Matritensium praebuit.

Tres igitur codicum familias (A, H, UF) discernendas esse vidimus et omnes quotquot adhuc commemorati sunt codices ad unam earum vel integros vel ex parte pertinere demonstravimus. restant tres codices certo generi nulli adsignandi, de quibus nunc singillatim exponendum est. celeberrimus inde a Mangeii aetate fuit codex Mediceus sive Laurentianus plut. X cod. 20 (M), membranaceus, formae duodecimae, De codice M fol. 399, saeculo XIII ineunte litteris minutissimis exaratus. olim fuit Francisci Filelfi; in pagina enim altera folii alterius haec verba leguntur: ἡ βίβλος αὕτη τοῦ φραγκίσκου φιλέλφου ἐστίν. primus eum contulit in usum Mangeii A. Cocchius medicus Florentinus, qui in codice ipso haec adnotavit: *A. Cocchius Mugellanus contuli a°. MDCCXXXIII cum imp(ress)o Turnebi.* denuo librum *de opificio mundi* anno 1887 ipse contuli, ceteros libros Wendland et S. Reiter contulerunt, locos nonnullos vere anni 1893 iterum inspexi. simulacrum scripturae codicis C. Tischendorf libro qui inscribitur *Philonea* adiecit. scribendi codicis laborem librarii tres inter se diviserunt: primus exaravit folia 1—135ᵛ (libros 1—11), alter folia 136ʳ—337ʳ inf. (libros 12—24 et initium libri 25), tertius reliqua. codex duodetriginta libros Philonis complectitur hos:

1. Φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I).
2. Φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν (i. e. *leg. alleg.* lib. II).
3. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
4. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5. περὶ γεωργίας.
6. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
7. περὶ γιγάντων.
8. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.
9. περὶ ἀποικίας.
10. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
11. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

12. περὶ κοσμοποιίας Μωσέως.
13. περὶ νόμων ἰδέας (i. e. *de decalogo*).
14. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β' κεφάλαια τῶν ι' λογίων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (continet *de circumcisione* et *de monarchia* librum I).
15. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ' γένη τῶν ι' λόγων, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδομάδος καὶ γονέων τιμῆς.
16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
17. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ' γένη τῶν ι' λογίων, τὸ η' καὶ τὸ θ' καὶ τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν καὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς ι' λογίοις ἐφαρμόζει, ὅ ἐστι τῆς συντάξεως.
18. περὶ τοῦ βίου Μωσέως α'.
19. περὶ τοῦ βίου Μωσέως β'.
20. περὶ τοῦ βίου Μωσέως γ'.
21. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*).
22. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
23. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι.
24. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ'.
25. εἰς Φλάκκον.
26. περὶ ἀρετῶν ὅ ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
27. περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως (i. e. *de aeternitate mundi*).
28. περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ β'.

notandi sunt ii tituli quorum forma plane discrepat a ceteris codicibus. *legum allegoriarum* liber II inscriptus est εἰς τὸ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν“ secundum verba biblica, a quibus explicandis liber incipit. liber *de decalogo* titulo περὶ νόμων ἰδέας insignitus est (cf. tit. in H et F περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν). liber *de aeternitate mundi* inscriptus est περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, cum ceteri codices omnes titulum prae se ferant περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. ordo quoque librorum a reliquis codi-

cibus differt omnibus. cum classe UF in eo M consentit, quod libri I *de specialibus legibus* titulum recte tradidit (14.); eius autem partem exiguam tantum servavit.

De hoc codice eiusque duplici natura et indole in Prolegomenis editioni libri *de opificio mundi* praemissis (p. VIII sqq.) iam verba feci. quibus hoc loco pauca addere opus est, quoniam iudicium meum ex uno libro Philonis tunc haustum et ipse interim aliis libris omnino confirmatum vidi et F. Cumont in edendo libello *de aeternitate mundi* et F. C. Conybeare nuper in editione opusculi *de vita contemplativa* comprobaverunt. archetypum igitur e quo fluxit M vetustissimus optimaeque notae liber fuit litteris quae dici solent uncialibus exaratus, in quo singula verba nec dirempta neque accentibus aliisque notis prosodiacis distincta erant. quo factum est ut qui primus hunc vetustum librum litteris minusculis expressit, cum non satis graece doctus esset, in dissolvendis vocabulis multa vitia committeret. sed idem, sicubi verba tradita non intellexit, suo ingenio sententias mutavit et interpolavit nec raro verba scriptoris depravavit. ipse codicis M librarius exemplum quo usus est fidelissime videtur expressisse. hoc ipsum vero lectu difficillimum eiusque scriptura multis locis evanida videtur fuisse: namque interdum M vocabula vel litteras cum indicio lacunae omittit, certe quia librarius in exemplo suo quid scriptum fuerit dinoscere non potuit. sed quamvis multis mendis corruptus sit, summa tamen in recensendis Philonis libris eius utilitas omni dubitatione exempta est. etenim tam multas et bonas lectiones ubique suppeditat ac solus tam saepe verba genuina scriptoris tradit vel restituendae verae scripturae prodest, ut in optimis textus Philonei testibus iure numerandus sit. et quod in aestimando hoc codice maxime respiciendum est, *de specialibus legibus* librum II, cuius exigua tantum fragmenta in aliis codicibus exstant, M solus omnium integrum servavit. itaque singularem locum in numero codicum Philonis huic codici tribuendum esse consentaneum videtur. sed necessitudine quadam cum eo familia A coniuncta est, si quidem in eis libris quos M et A simul tradunt mire hi plerumque inter se consentiunt; ita tamen differunt, ut in familia A saepe textus depravationem etiam latius grassatam videamus. consensus ita explicandus videtur, ut vetustum illud archetypum e quo codicem M derivandum esse dixi classis A quoque funda-

mentum fuisse, sed per diversos rivulos memoriam eius ad M et ad classem A pervenisse censeamus.

De codice G Secundo loco post Mediceum nominandus est codex Vaticano-Palatinus graecus 248 (G), formae maximae, fol. 326, in charta bombycina saeculo XIV scriptus. cf. Stevenson, Codd. Palat. biblioth. Vat. graeci p. 135. codicem contulit Wendland. insunt undetriginta libri Philonis numeris α'—κθ' notati:

1. περὶ βίου Μωυσέως λόγος α'.
2. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος β'.
3. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος γ'.
4. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
5. περὶ τῶν δέκα λογίων οἳ (sic) κεφάλαια νόμων εἰσί. subscriptio: περὶ τῶν δέκα νόμων οἳ κεφάλαια νόμων εἰσί.
6. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice*). hoc opusculum sequitur omisso titulo, uno versu tantum vacuo relicto, liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba συμφέρον αὐτομολεῖν.
7. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
8. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
9. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ'.
10. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
11. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει λογίων (sic) εἰς β' γένη τῶν ι' λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
12. βιὸς πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
13. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
15. περὶ γεωργίας.
16. περὶ φυτουργίας Νῶε.
17. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
18. περὶ μέθης.
19. περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.
20. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
21. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος νόμοις (sic) ἀγράφων ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.

22. Φλάκκος ψεγόμενος.
23. περὶ ἀρετῶν α' ὅς ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
24. περὶ ἀνδρείας. post verba τῶν δὲ λεχθέντων σαφεστάτην πίστιν αἱ ἱεραὶ βίβλοι περιέχουσιν (Mang. II 381, 8) inscriptio falsa legitur περὶ εὐσεβείας.
25. περὶ φιλανθρωπίας et cum eo coniunctum opusc. περὶ εὐγενείας.
26. περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως.
27. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
28. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
29. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

in ordine librorum G cum nullo alio codice vel codicum genere plane conspirat. tituli aliquot eandem formam ostendunt quam in codice A exstare vidimus (cf. 6. 24. 27), alii propius ad H accedunt (7. 23) vel ad F (5. 9. 19. 21). duae titulorum formae in hoc uno quod sciam codice comparent, Φλάκκος ψεγόμενος (22.) et περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως (26.): prior legitur etiam apud Photium (Bibl. Cod. 105), alteram περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως inscriptionem genuinam esse, non eam quam ceteri codices praebent περὶ φυγάδων, testantur Eusebius Hist. eccl. II 18, 2 et excerpta in Sacris Parallelis servata. quod ad scripturae formam attinet, singuli libri multum inter se variant, ut modo ad hoc modo ad illud genus codicum textus proxime accedat. sed generatim observandum est codicem saepius meliorem sequi memoriam quam deteriorem. in libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice F consentit atque in aliis libris eundem consensum exstare veri simillimum est. at in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* a textu codicum UF plane discedit et in illo quidem cum familia H plerumque convenit, in hoc eandem fere atque M et A textus formam exhibet. nec raro vel una cum optimis et antiquissimis testibus vel etiam solus veram scripturam servavit. cf. etiam quae scripsit Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 14. itaque recte fecisse mihi videor, quod huic quoque codici singularem in numero codicum Philoneorum locum adsignavi.

Omnium qui in hoc volumine adhibendi erant codicum Philonis optimus et vetustissimus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis De codice V

theologicus graecus 29 (V) a me primum in edendo libro *de opificio mundi* anno 1889 e tenebris in lucem vocatus. est membranaceus, formae maximae, fol. 249, saeculo XI manu elegantissima exaratus, ab Augerio Busbeckio Constantinopoli comparatus et in bibliothecam Caesaream translatus. specimen scripturae dedimus in tabula phototypica ad calcem huius voluminis adnexa. codicem olim in usum meum contulerant S. Mekler et Guil. Weinberger, anno 1890 ipse denuo diligentissime excussi. insunt haec scripta:

1. fol. 1r—61r Eusebii Pamphili libri IV Eclogarum propheticarum de Christo.
2. fol. 61v—141v Ioannis Philoponi libri VII in Hexaemeron.
3. fol. 142r—146r eiusdem Disputatio de tempore celebrandi Paschatis.
4. fol. 147r—154v Philonis *de opificio mundi.*
5. fol. 155r—249 Cyrilli episcopi Hierosolymitani Catecheses.

continet igitur codex V unum Philonis librum eiusque partem tantum dimidiam fere, desinit enim fol. 154v med. in verbis οὐ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους (p. 31, 19 huius ed.), reliqua pars paginae vacua relicta est. hinc exemplum quo usus est librarius iam mutilum fuisse nec plura Philonis continuisse perspicuum est. sed archetypum ex quo exemplum illud originem duxit plura continuerat et pervetustum praestantissimumque fuisse censendum est. etenim libro *de opificio mundi* in codice V praemissa est haec tabula (fol. 146v):

ΤΆΔΕ ἘΝΕΣΤΙΝ ΦΊΛΩΝΟΣ

Περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας:

Τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων καὶ λύσεων Α′ Β′ Γ′ Δ′ Ε′ Ζ′:

τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητημάτων καὶ λύσεων Α′ (sic) Β′ καὶ Ε′:

Περὶ τῶν τοῦ δοκήσισοφοῦ κάϊν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίγνεται ΙΒ′:

Περὶ τῶν δεκαλογίων:

Περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β′ γένη τῶν δεκαλογίων· τὸ ϛ′ καὶ ζ′· τό τε κατὰ μοιχῶν· καὶ παντὸς ἀκολάστου· καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας. καὶ τὸ η′ καὶ θ′ καὶ ι′· τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν· καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν. καὶ περὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων· καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς δεκαλόγοις ἐφαρμόζει· ὅ ἐστιν τῆς ὅλης συντάξεως:

his subiunguntur verba cruce inclusa εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο, quorum iam supra mentionem feci (p. III). in archetypo igitur praeter librum *de opificio mundi* exstabant liber *de decalogo* et libri III et IV *de specialibus legibus*, tum *de posteritate Caini* liber quem solus codex Vaticanus U servavit, denique *Quaestionum in Genesin* libri sex et *in Exodum* libri II et V qui graece omnino perierunt. hinc de antiquitate illius archetypi coniecturam facere possumus. etenim post Eusebii et Ambrosii tempora Philonis *Quaestiones in Genesin et in Exodum* nisi in catenis et in florilegiis christianis non iam commemorantur neque ultra saeculum sextum eas descriptas et propagatas esse veri simile est. nam postquam ineunte saeculo sexto in catena ad Octateuchum a Procopio sophista Gazaeo congesta nec multo post in Sacris Parallelis quae Ioannis Damasceni nomine feruntur *Quaestionum* Philonis thesauri excerpti et exhausti sunt, libros ipsos denuo describere non iam intererat. archetypum igitur codicis V post saeculum sextum exaratum esse vix putaverim, ultra illud potius ascendisse mihi videtur ad saeculum quartum. nam si subscriptionem illam Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο recte interpretor, liber ille vetustissimus cuius πίναξ in codice V casu felici servatus est in bibliotheca Caesariensi exstabat et unum erat ex iis voluminibus in quae corpus operum Philonis divisum esse oportebat, quod in membranis instaurari Euzoius episcopus iussit. quae sententia luculenter eo confirmatur, quod Eusebius in excerptis suis quae descripsit e Philonis libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice V ita consentit, ut unum eundemque textus fontem ab utroque repraesentari iure dicere possimus. de indole et scripturae forma codicis V plura dixi in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. III sqq.), ad quam relegare velim, ne semel dicta denuo repetam. hoc unum monendum videtur, quae de exemplo quo usus est librarius codicis V et de eius erroribus vitiisque ibi dicta sunt rectius ad archetypum fuisse referenda.

De codicum auctoritate

Omnibus codicibus enumeratis et descriptis nunc de auctoritate et dignitate singulorum codicum et generum et de ratione qua in recensendo Philone singuli adhibendi sint nonnulla dicamus. codices omnes ex uno archetypo derivatos esse pro certo affirmari potest. arguunt hoc quidem multi loci in omnibus libris manuscriptis aperte corrupti vel

interpolati. exempla aliquot afferam. *de opificio mundi* § 25 (p. 8, 2) haec tradita sunt: δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν, ὁ θεοῦ λόγος. sententiae concinnitatem verbis τὸ παράδειγμα ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν turbari nemo non videt. perspicua sententia evadit, cum verbis illis seclusis legimus αὐτὸς ἂν εἴη ὁ θεοῦ λόγος. verba τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν in margine a lectore aliquo adscripta erant ad verba scriptoris ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, postea falso loco in textum inculcata sunt. § 81 (p. 28, 16) haec leguntur: δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παρελθεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι, ubi pro παρελθεῖν sine dubio παραγαγεῖν scribendum est. *de Cherubim* § 7 (p. 171, 21) codices omnes haec exhibent: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου, in quibus nemo adhuc offendit. sed e Clementis Alexandrini loco quodam efficitur verba corrupta esse et Philonem scripsisse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου: cf. Addenda. memorabilis corruptela invasit *de Cherubim* § 41 (p. 180, 7) ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, ... τοὺς σοφίας ἐραστὰς ἔστησεν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται, ubi ἔστησεν quod codices praebent omnes sensu plane caret, αἴσθησιν emendatione palmari restituit Turnebus. similes corruptelae omnibus communes libris manuscriptis occurrunt *de Cherubim* § 23 p. 175, 18 ἐξ ἀρχῆς σχίσας pro ἐξαχῆ σ., § 30 p. 177, 14 τὸν μετὰ τῶν πραγμάτων ... λόγον, ubi μέσον correxi (cf. p. 176, 10), § 37 p. 179, 6 ἐννοίας pro συννοίας, § 68 p. 187,2 μηκίστους ἀρρωστίας pro ἀνηκέστους. exemplum luculentissimum F. C. Conybeare nuper protulit, cum in libro *de vita contemplativa* p. 483, 18 Mang. lacunam omnibus codicibus graecis communem exstare demonstraret nunc tandem ex Armenia versione expletam. denique communis originis argumentum gravissimum in eo positum est, quod librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου tam confuso ordine perscriptum codices omnes tradiderunt, ut singula intellegi non possent, donec Iacobus Bernays ingeniosissima divinatione veram formam et ordinem genuinum restitueret: cognovit enim inde ortam esse confusionem, quod in archetypo communi folia aliquot avulsa falso loco deinde reposita essent. hoc archetypum vero sive potius archetypa (nam corpus Philoneum plura volumina com-

plexum esse certissimum videtur) a papyris in bibliotheca Caesariensi adservatis originem duxisse supra demonstravi.

Ad archetypum illud antiquissimum omnium codicum proxime accedit Vindobonensis V, qui bonitate et integritate ceteris quotquot in hoc volumine usurpati sunt longe excellit ac tam multas et egregias scripturas suppeditat, ut priorem partem libri *de opificio mundi* multo emendatiorem nunc legamus. secundum locum facile obtinet codex Mediceus M ex egregio et vetusto exemplari deductus, qui cum in priore parte libri *de opificio mundi* cum codice V saepissime consentiat, alibi quoque optimus et gravissimus textus Philonei fons esse censendus est. ac re vera saepe solus omnium codicum genuina verba scriptoris servavit. exempla e posteriore parte libri *de opificio mundi* aliquot enumeravi in Prolegomenis editionis eius libri p. IX sq., ex aliis libris nonnulla hoc loco addam: *leg. alleg.* I § 5 p. 62, 16 διατυπώσεως (cf. p. 65, 18 ἑτέρων γενέσεως). § 10 p. 63, 19 τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν. § 18 p. 65, 13 αἰτία δ' ἡ. § 50 p. 73, 15 καὶ σύγκλυδα add. § 71 p. 79, 21 ἀνωτάτω μέρος. § 101 p. 88, 1 ἀποθανῇ. *leg. alleg.* II § 17 p. 94, 9 τὸ γεγονός. § 18 p. 94, 20 ἀπὸ τῶν ἀρετῶν. § 84 p. 107, 12 εἴληχε. *de Cherubim* § 9 p. 172, 11 τὸ μέγα διανοίας ὄφελος. § 51 p. 182, 25 εἰλήχασι. § 86 p. 191, 11 ἄλυπος. § 122 p. 199, 12 ἐπὶ καιρόν. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 66 p. 229, 7 τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ. § 74 p. 232, 17 εὐχαριστητικός. § 130 p. 254, 19 εἰ καὶ μή. § 137 p. 256, 22 χρόνων. codicem M quasi aemulatur familia UF, quae in eis quos communes habent libris praestantia scripturae modo illum superat modo ab eo superatur. nam cum in libro *de opificio mundi* et in *legum allegoriarum* libro primo et in libro *de Cherubim* M plerumque textus formam prodat meliorem quam UF, sed tamen ut ope codicum UF haud paucis locis corruptam codicis M et ceterorum codicum scripturam corrigere liceat, in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* textus in classe UF traditus multo propius ad archetypum accedit quam is quem codex M et qui cum eo coniuncti sunt ceteri codices tradunt. itaque in aestimando codicum pretio utrum codici M an classi UF palma tribuenda sit iure dubitare possis. ac familiam UF et ipsam e vetusto exemplo derivatam esse infra perspicietur. sed sicuti textus in M servatus vel incuria vel corrigendi libidine librariorum multas et graves depravationes passus est, ita

in UF correctorum manus deprehendimus quibus verba scriptoris multifariam corrupta et interpolata sunt. ac maxime quidem in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* docti hominis cuiusdam inventa occurrunt. velut *de Cherubim* § 68 p. 186, 24 ubi Philo scripsit οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις; corrector ille classis UF haud inepte sententiam sic mutavit: πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν ἔχεις. *de sacrif. Abelis et Caini* § 59 p. 226, 5 ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον ἀγαθῶν ἐστιν vocabulum ἁγίων, quod pro ἀγαθῶν UF praebent, e consulta mutatione ortum non errore scriptum mihi videtur. § 88 p. 239, 2 verba ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πιότερα in UF hoc modo correcta vel potius depravata leguntur: ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ τοιαῦτα ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πῖα. manifesto correctoris manus cernitur § 106 p. 245, 13 ὅσα δ' ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι, ubi UF verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omittunt et pro πόλιν praebent πάλιν: scilicet in archetypo perperam scriptum fuit πάλιν, quare doctus ille homo cum sententiam loci non perspiceret, audacissimo remedio usus verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omisit. eidem correctori verborum transpositiones quibus codices UF abundant deberi videntur. — de codicis G auctoritate quae necessaria videntur iam supra dixi. de familiis A et H eis quae dicta sunt pauca hoc loco addenda videntur. quamvis corruptum textum exhibeant, utilitate tamen non omni carent. nam primum ne melioris quidem notae codices vitiorum omnino expertes sunt nec raro libri deteriores verba Philonis integra referunt, deinde ubi meliorum codicum memoria desideratur, necessario adhibendi sunt illi ad Philonis libros recensendos. ac partis librorum memoria familiis A et H tantummodo servata est: etenim liber *de mutatione nominum* et *de somniis* liber II in codice A eiusque asseclis tantum legitur, *legum allegoriarum* liber III non nisi in familiis A et H traditus est. classem A autem necessitudine quadam cum codice M coniunctam et ab eodem archetypo derivandam esse videri iam monuimus. itaque in eis libris qui in codice M desunt (ut in *legum allegoriarum* libro III) classis A fidem magni faciendam esse apparet. similiter classis H artiore cognationis vinculo cum familia UF et cum codice G conexa videtur. namque in libro *de opificio mundi*

memorabilem consensum inter H et FG cum in bonis tum in corruptis lectionibus exstare videmus: § 9 p. 3, 3 τὸν δὲ κόσμον et 3, 5 τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων. § 11 p. 3, 10 ἀπεριμάχητον. § 13 p. 4, 10/11 ἡ δ' ἐπ' ἀμφοῖν δύναμις ἕξ. δεῖ γάρ. § 17 p. 5, 15 νεωσοίκους. § 23 p. 7, 5 ἐπιλαβεῖν. § 29 p. 9, 4 παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου (verba inepte interpolata). § 45 p. 14, 9 οἷοι. § 51 p. 16, 17 μέτρον. § 63 p. 20, 21 διαφερόντων et p. 21, 4 ἀντωθοῦντα. § 80 p. 27, 17 πάντα. § 131 p. 45, 15 ἀφαυαινομένην. § 133 p. 46, 6 ποιητικόν. § 138 p. 48, 10 προσανέπλαττε. § 141 p. 49, 21 μακρὸν στοῖχον. § 152 p. 53, 7 ἁρμόττεται. § 153 p. 53, 21 ἀδιάφθορον. § 158 p. 55, 17/18 τέλος αὐχ ὅρον ἄλλο ἤ. § 161 p. 56, 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν. diductis litteris significavi scripturas egregias et in textum receptas. deinde haud spernendam esse memoriam classis H inde perspicitur, quod sola praeter unum alterumve codicem melioris notae verba scriptoris interdum recte tradidit: cf. *de Cherubim* § 39 p. 179, 21 χρῆσθαι (GH). § 79 p. 189, 15 τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον (MH). § 120 p. 198, 19 εὐπατριδῶν (GH). *de sacrif. Abelis et Caini* § 47 p. 221, 5 τὰ ἄλογα ζῷα (FH). § 65 p. 229, 4 φθάνουσα (MH). quin etiam aliquot locis H solus omnium codicum veram et genuinam scripturam servavit: *de opificio mundi* § 33 p. 10, 8 ἀνάλαμψιν (ἀνάληψιν ceteri). *de Cherubim* § 6 p. 171, 15 τὸν αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπὸν . . . βίον (βίον om. ceteri). § 16 p. 173, 26 μιάσμασι κεχρωσμένη (κεχρημένη ceteri). § 33 p. 178, 8 ἀπαντᾷ (ἅπαντα vel πάντα ceteri). § 69 p. 187, 6 παράνοιαι (παροινίαι M, παρανομίαι ceteri). § 100 p. 194, 14 πᾶσα γῆ (πᾶς ceteri). § 115 p. 197, 16 ἀπόλειψιν (ἀπολείψειν ceteri). in libro *quod deterius potiori insidiari soleat,* qui tantum in familiis UF et H traditus est, permultis locis genuina scriptura in H(L), corrupta in UF reperitur. iam ut quae dicta sunt uno verbo comprehendam, nullum exstare codicem vel genus codicum ceteris omnibus ita praeferendum, ut recensio Philonis eo niti possit, demonstrasse mihi videor. itaque in recensendis Philonis libris eclecticam quam dicere solent rationem adhibendam esse efficitur, ut in singulis libris modo hanc modo illam memoriam pro cuiusque bonitate et integritate sequi oporteat.

Felicissimo casu factum est ut ad codices in membranis vel in chartis exaratos duorum Philonis librorum fons gravissimus accesserit De papyro

papyrus (Pap). anno enim 1889 Copti in Aegypto superiore inventa est papyrus in bibliotheca nationali Parisiensi nunc adservata, in qua duo scripti sunt libri Philonis anno 1893 a V. Scheilio editi[1]), cuius e descriptione nonnulla repetere liceat. est volumen papyraceum formae octavae, foliorum numeratorum 44 in recto et in verso perscriptorum, paginarum 89, quarum unaquaeque in duas columnas divisa est, litteris quae dici solent uncialibus a duabus manibus exaratum. continet ut iam dixi duos libros sic inscriptos ΦΙΛΩΝΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΣ Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕΣΤΙΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΙΣΑ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΤΟΜΗΣ (pag. 1—55) et ΦΙΛΩΝΟΣ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΣΙ (pap. 56—89). tituli in fine utriusque libri repetiti sunt. de aetate papyri haec scripsit editor: *L'écriture . . . est très lisible et paraît faire remonter l'époque du papyrus vers le VIe siècle.* sed quibus indiciis permotus hanc aetatem papyro vindicaverit non dixit. mihi quidem tabulas phototypicas ad calcem editionis adiectas examinanti scriptura aetatem antiquiorem prodere videtur atque Udalricus Wilcken peritissimus papyrorum iudex a me interrogatus causam esse negavit, cur ad saeculum sextum sit deducenda. utut res se habet, vetustate papyrum vel antiquissimos codices Philonis valde superare manifestum est. scriptura non multum ab usu communi papyrorum discrepat. compendia raro usurpata sunt, non occurrunt nisi in vocabulis plerumque abbreviatis $\overline{\Theta\Sigma}$ = θεός, $\overline{\mathrm{K}\Sigma}$ = κύριος, $\overline{\Upsilon\Sigma}$ = υἱός, $\overline{\Pi\mathrm{TP}}$ = πατήρ, $\overline{\Pi\mathrm{NA}}$ = πνεῦμα. in fine vocabulorum pro littera ν interdum linea superscripta est $\overline{\Pi\mathrm{A}}$ = πᾶν, $\Pi\mathrm{A}\overline{\Sigma\mathrm{A}}$ = πᾶσαν. semel apostrophus compendii instar videtur adhibitus esse ΔΙΑΛΕΚΤ'ΟΝ = διαλεκτικόν. iota mutum ubique adscriptum est, sed saepe omissum et ut in papyris fieri solet falso positum: inprimis ηι pro η (in nominativis) identidem occurrit. multi errores a librariis in scribendo commissi sunt, sed omnes eiusmodi quales plerumque in papyris reperiuntur e verborum pronuntiatione tum temporis usitata explicandi. maxime inter se confunduntur vocales et diphthongi αι et ε et η, ε et αι et η, ει et η et ι, η et αι et ε et ει et ι, ι et ει et η, ο et ω, ω et ο, οι et υ, υ et οι. geminatio

[1]) Mémoires publ. par les membres de la Mission archéologique française au Caire, Tome IX 2e fascicule, Paris 1893.

consonarum interdum neglecta est: διαρειν scriptum est pro διαρρεῖν, πλημυρα pro πλήμμυρα. item assimilatione neglecta scriptum est ενκωμιον, ενγραφεις, ενπλεα, ενφαινων, συνπαντα, etc. e contrario ν ante σ assimilatum est ut in πασσοφος pro πάνσοφος, εκ ante δ et λ in εγ mutatum: εγδηλος, εγδεξαμενος, εγλιπων, εγλυειν. ν paragogicum ante consonas ubique fere scriptum est, ante vocales saepe omissum: cf. p. 211, 11 ὠσὶ ἀκούσας ἢ μυκτῆρσι ὀσφρόμενος. p. 244,12 κτήνεσι ὅσα. pro verbo ἐθέλειν semper forma θέλειν usurpata est: cf. p. 217, 11 ὁποῖον γὰρ ἐὰν θέλῃς, 218,12 οἷς ἂν θέλῃ, 249, 12 ἀκρωτηριάζειν θέλῃς. accentus desunt, spiritus non reperiuntur nisi in his vocabulis ὧν, οἷς, ἧς, οὗ, ἅς, ᾧ, ἅπερ, ἓν, ἑνος, ἅτε, χειροἡθη et paucis aliis. vitia graviora etiam multa occurrunt, quorum pleraque e commutatione eiusmodi litterarum et vocabulorum nata sunt, quae vel propter formae similitudinem vel propter sonum aequalem facile confunduntur. exempla aliquot afferam. p. 202, 5 επισκοπη pro ἐπισκοτῇ. 206, 17 εοικοτα pro εἰκότα. 206, 18 γενομενος pro γε μόνος. 207, 6 θνητων pro τὴν τῶν. 213, 13 ευφροσυνης pro εὖ φρονήσῃς. 214, 3 συν εμοι pro ἐν ἐμοί. 215, 17 λελυπηκως pro λελυττηκώς. 216, 3 δυνηται pro δυνηθείη. 216, 9 ονπας pro ὄντως. 220, 6 υπηρετει pro ὑπηρέτιν. 220, 8 δει pro ἀεί. 229, 7 διανοιας pro διανοίᾳ δ. 230, 13 ημερον pro ἔρημον. 231, 10 τε pro γε. 233, 6 τινας pro τείνασ(α). 233, 11 et 238, 7 πεφυρμενα pro πεφρυγμένα. 234, 18 πραγμασιν pro γράμμασιν. 237, 2 και τα pro κατά. 239, 13 μηδε pro μὲν δή. 246, 10 αν αι pro ἅγιαι. 248, 13 αγωγα pro ἄγοντα. 250, 12 δυναμενος pro δυνάμεως. 251,12 μετα νητον pro μετ' αὐτόν. 257, 8 αχρωτον pro ἄχραντον. aliud vitiorum genus ortum est singulis litteris et vocabulis errore vel additis vel omissis. ut p. 206, 5 μεταναστην pro μετανάστασιν. 207, 15 συναξουσιν pro συναύξουσιν. 208, 1 αρχεσεται pro ἄρχεται. 210, 10 γυναικος pro γυναικεῖος. 211, 3 καν αινης pro κἂν συναινῇς. 212, 15 verba ἀλήθεια—ἰσότης omissa propter homoeoteleuton, cum oculus ab ὁσιότης ad ἰσότης aberraret. 212, 17—18 verba αἰδὼς—προσοχή omissa, ubi scriba unum versum videtur praetermisisse. 214, 10 αν δεχηται pro ἂν ἐνδέχηται. 224, 11 οὐκ (post οὖν) omissum. 227, 6 φορτου pro φορυτοῦ. 237, 2 γενεσει pro γένει. 238, 1 διατριβειν (post διαίρεσιν) pro ἐνδιατρίβειν. 240, 10 αξιηκοτερον pro ἀξιονικότερον. 242, 4 και αιρη pro καὶ διαιρῇ. 246, 10 απαρχεται pro ἀπαρχαί. 247, 10 ας (post ἀμέτοχοι) pro ὅσας. 255, 7 γνωζεται pro γνωρίζεται.

Textum Philonis qualis in papyro exstat V. Scheil in editione sua fidelissime expressit, errores manifestos tantum correxit, verba quae in papyro vel interierunt vel non iam legi possunt secundum editionem Richterianam supplevit. cancelli quibus supplementa editoris inclusa sunt non satis accurate ubique positi sunt, ut interdum dubius haereas, quid etiam nunc in papyro exstet vel legi possit, quid ab editore suppletum sit. eiusmodi locis in afferenda papyri scriptura interrogationis signum addidi. verba suppleta non omnia recte se habere nec ubique pro vero papyri textu accipienda esse consentaneum videtur. neque enim apparatum criticum ad manus habebat editor neque codicum lectionum varietatem ad partes vocavit, quarum ope quid in papyro scriptum fuerit plerumque facilius divinari posse perspicuum est. nihilo secius multas et novas et egregias scripturas e papyro editor recuperavit. nobis papyri scripturis et vestigiis scripturae certa via ac ratione adhibitis et cum ceteris subsidiis criticis diligenter comparatis quod permultis locis verba Philonis emendare et restituere contigit, nemo mirabitur. nec raro factum est ut quae in papyro peccata esse Scheilio videbantur nos ea pro memoria genuina habenda esse cognoverimus.

His praemissis ad quaestionem gravissimam accedamus, qualis sit textus Philonei forma in papyro tradita quaeque ratio inter papyrum et codices Philonis intercedat. ac primum quidem memoratu digna videntur vitia quaedam papyro cum classe UF in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* communia. p. 207, 13 σβεσθῇ pro σβέσῃ. 217, 7 ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι pro ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ. 218, 11 τε καὶ κόσμου om. 220, 3 παροικεῖ σοφίαν pro σοφίᾳ. 220, 5 τῇ ante ψυχῇ om. ibid. δε Pap, δεῖ UF pro δεῖται. 222, 4 ῥώμη pro ῥύμη (ὁρμή ceteri codices). 224, 10 πληθυνθέντων om. 229, 5/6 ἄδειχτον et δεῖξιν pro ἄληχτον et λῆξιν. 230, 15 σου om. 231, 15 ἐφ' ᾧ pro ἐφ' ὧν. 239, 7 αὐτήν om. 245, 14 μὲν om. 246, 10 εἰσιν om. 249, 5 ἀναγκαίων om. 249, 18 ἐπιδόσεις om. 251, 18 ὅπως pro ὅμως. gravior corruptela in papyro et in classe UF cernitur p. 226, 9, ubi quae in utraque scripta sunt ἵνα τυπωθεῖσα τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεόν omni sensu carent. p. 205, 3 pro κλῆρον in papyro legitur καθα ολων, in UF καὶ καθαρόν, quae res ita explicanda videtur, ut iam in communi fonte verba corrupta fuisse censeamus eaque a scriba papyri fideliter transcripta esse, cum corrector eius exempli quod codicum

UF fundamentum fuit coniectura corruptelam sanare conaretur. correctricem manum eandem in papyro et in UF deprehendimus p. 255, 11, ubi verba biblica a Philone laudata ab eis sic tradita sunt: ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτῷ εἰς τὰς χεῖρας, cum ceteri codices recte praebeant ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, quae scriptura in LXX interpretum versione traditur et ab Ambrosio confirmatur. sed multo maiorem quam in vitiis et corruptelis consensum inter papyrum et codices UF exstare videmus in bonis et praestantissimis lectionibus. insignia quaedam exempla congessi iuxta posita ceterorum codicum scriptura:

Pap UF	MAGHP
203, 8 τὸ φίλαυτον (δόγμα) ὁ Κάιν	ὁ φίλαυτος Κάιν
205, 12 ἡγεῖται	ἤγαγε
206, 13/14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάιν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν	πρεσβυτάτου τοῦ Κάιν τὸν Ἄβελ νῦν τῇ τάξει μετατέθεικεν
207, 7 εὐλόγων	ἐκ λόγων
207, 7 χαίρειν ἐῶντι	ἀποτρεψαμένῳ
208, 12 κατ' ἀρετὴν τίμια	τὰ ἀρετῆς τίμια
217, 5 ᾧ συνάγεται	ὡς οὖν ἀπαιτεῖ
220, 2 κατάρχουσιν	μετέχουσιν
220, 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί τινες	ὃν ἄφρονά φασί τινες
222, 6 τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ	περὶ τὸν Ἰοθόρ
226, 7 παραπηγμάτων (παραταγμάτων U)	παραγγελμάτων
228, 3/4 διάβασις (θυσις Pap) γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται	διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται [1])
229, 2 ὀξυκινητότερον	εὐκινητότερον
229, 11 εἰ ἐπικαταλήψεται ... ἢ οὔ	ἐπεὶ καταλήψεται ... (ἢ οὔ om.)
230, 13 πιεσθείς	βιασθείς

[1]) Codex A qui et alibi vestigia duplicis memoriae servavit hoc loco utramque scripturam exhibet mire commixtam: διάβασις ἐν ἄλλῳ (scil. ἀντιγράφῳ)· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται.

Pap UF	MAGHP
231, 10 τῶν ἀνθρωπείων	τῶν ἀνθρώπων
234, 12 φέγγος . . . ἐπιλάμψῃ τὸ	φέγγος . . . ἐπιλάμψαιτο
236, 8 ἐσθημάτων	μαθημάτων
236, 11 ποίκιλμα ὧν ἐκ μυρίων ἰδεῶν	ἐκ ποικιλμάτων καὶ μυρίων ἰδεῶν
237, 2 ἐν γένει (γενεσει Pap)	ἕν ἐστιν
238, 4 τροφῇ θείᾳ . . . τραφέντες	προφητείᾳ . . . τραφέντες
240, 10/11 ἄμεινον δὲ οὐδὲ ἐπινοῆσαι θέμις	ἄμεινον δὲ οὐδὲν ἐπινοηθήσεται
241, 11 ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι	ὥσπερ ἐκεῖνοι
241, 18 ἀφελεῖς	ἃ θέλεις
242, 15 λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ	λόγῳ χρήσασθαι γέλωτα
243, 8 εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται	ἰδεῶν εἰς ἃς τέμνεται
244, 1 φυσικώτατα ἔχει	φυσικώτατα θύει vel φυσικώτατον θύειν
245,15 ὁμολογητέον (ομολογιστεον Pap)	λογιστέον
248, 3 περὶ τῶν ἀκολούθων	περὶ σώματος ἀκολούθως
248, 12 ἀτελοῦς	ἀμελοῦς
255, 6 διασυνίσταται	διανίσταται

itaque iure statuendum videtur papyri memoriam necessitudine quadam coniunctam esse cum archetypo familiae UF. hinc apparet (id quod iam supra significavimus), quam vetustum fuerit illud archetypum. sed longo intervallo codices UF ab archetypo ipso abesse inde rursus efficitur, quod codices illi multis vitiis et correcturis inquinati sunt, quibus papyrum intactam videmus. papyrus enim sicuti saepe cum familia UF conspirat, ut permultis locis trium horum testium fidem secuti verba scriptoris restituere possimus, ita non raro ab illa dissentit et cum ceteris codicibus facit. huius quoque rei praeclara quaedam exempla proferam:

Pap MAGHP	UF
204, 5 προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ	προστίθεται τῷ θεοῦ λόγῳ
209, 4 κληροδοτῇ	κατακληρονομῇ
210, 15 ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσα	ἡγεμὼν χοροστατοῦσα[1])
216, 13 χαλεπότητα	λεπτότητα
217, 6 ἐπὶ σκότους	ἐπισκοτοῦσα

[1]) χοροστατοῦσα etiam HP: cf. quae de familia H supra dixi (p. XL).

Pap MAGHP	UF
220, 5 τροφῶν δὲ οὗτος ... (δεῖται)	τροφῆς δὲ ὦ οὗτος ... (δεῖ)
222, 3 ὁπότε	ὅπως μή
222, 8 εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν	εἰς ἑρμηνείαν τοῦ ἀδικεῖν
224, 11 ἐπιλήσῃ θεοῦ	ἐπιλήσῃ σύ
226, 1 ἀρχῆς τε αὖ	ἀρχῆς τε αὐτοῦ
226, 3 οὐδαμῶς	οὐδ' ὥς
226, 8 φυραθῆναι	εὐφρανθῆναι
226, 9 ὃς ὑπερκέκυφε	ὅσονπερ κεκάλυφε
232, 15 αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς πράξεις	ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις
243, 2 ἁπάντων	ἀπὸ τῶν
243, 12 δύσκλειαν	δυσκολίαν
245, 13 ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν	πάλιν (cet. om.)
248, 13 εὐκλεέστατον	εὐκταιότατον
249, 19 ἀντιτείνωμεν	ἀντικινῶμεν
253, 8 et 11 λυτρωτάς	λυτρώσας
253, 16 ἀνῆκε	ἂν καὶ
256, 11 κληρονομηθείς	κληθείς F, κλιθείς U

sed papyrus integritate et praestantia scripturae non modo codices UF sed omnes codices Philonis longe superat. etenim permultis locis, ubi codicum omnium memoria corrupta est, papyrus sola scriptoris verba integra et genuina servavit. quod ut appareat, hic locos aliquot congessi quibus papyri scriptura textui vulgato praeferenda videtur:

Pap	codd.
206, 15 προερεσιν i. e. προαίρεσιν	αἵρεσιν
207, 15 καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων	δι' ἐθῶν καὶ νομίμων
209, 15 ἐχθαίρομεν	ἐχθραίνομεν
211, 12 ὀσφρόμενος	ὀσφραινόμενος
215, 20 τρώκτης	τρωκτικός vel στρωτικός
218, 20 τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον[1])	τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν τροφῆς οὐκ ἀμελητέον

[1]) hanc verborum collocationem consulto videtur Philo praetulisse, ne duo genetivi τοῦ ζῆν et τροφῆς congrederentur.

Pap	codd.
219,1 τοῖς τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις	τῶν om.
221,19 καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα ἡδονῶν	καὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα
224,4 τὸν ἡγεμόνα νοῦν	νοῦν om.
226,6 δι' ὃν (scil. ἡγεμόνα)	δι' ὧν UF, διὸ ceteri
227,12 κατοχωχῆς	καταχωχῆς
230,9 Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν	ὁ et τῶν καλῶν om.
232,17 τέμνε	τέμνει
237,14 μετὰ τὸ „χίδρα"	μετὰ τὰ „χίδρα"
240,10 αξιηκοτερον, unde ἀξιονικότερον [1]) restitui	ἀξιοπιστότερον
247,4 αἱ ἐοικυῖαι	αἱ om.
247,10 ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις	ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελεία
248,8 ἴθι οὖν	τί οὖν UF, ποιοῦν MAGP, τι ὂν H
252,7 τῶν ἀπόντων	τῶν ἀπὸ τῶν UF, ἀπ' αὐτῶν MAG, ἀπάντων HP
253,14 τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιουμένης	τῆς δὲ ἐλευθερίας διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης
255,8 τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου	τοῦ δὲ ἑτέρου καὶ κολαστηρίου
256,21 εἰς τὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν	εἰς τὸν πιστὸν [2]) τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνήνεγκεν
256 22 κατὰ ἀμερῆ ... διαστήματα	κατὰ ἀμερῆ ... διάστημα vel διάστημα ā

Omnibus exemplis quae attuli diligenter examinatis hoc mihi exploratum videtur, papyrum et archetypum familiae UF ex uno eodemque fonte originem duxisse, qua re memorabilis papyri et codicum UF con-

[1]) cf. *de migr. Abrahami* I 465,31 Mang. προμηθούμενος οὐ τῶν ἀξιονικοτέρων αὐτὸ μόνον.

[2]) πιστόν a monacho aliquo interpolatum esse apparet.

sensus optime explicatur, cum dissensio inde repetenda sit, quod archetypum classis UF iam multis corruptelis et correcturis infectum fuit (v. supra p. XL). at codices omnes ab uno archetypo, quod quidem ad bibliothecam Caesariensem pertineret, oriundos esse diximus. itaque nunc quaeritur, utrum papyri memoria cum papyris Origenis Pamphilique cohaereat an ab iis aliena sit. quaestio facile absolvitur, quandoquidem manifesta vitia eadem in papyrum et in codices omnes ingressa videmus: 225, 11 γενικήν pro γεννητικήν. 227, 19 „τὰ ὑποδήματα“ λόγῳ pro λέγω. 242, 6/7 κέκτηται et προσάγῃ pro κέκτησαι et προσάγῃς. 243, 9 οὐ omissum. 247, 8/9 ἀφαιροῦντας—διανέμοντας—προσάγοντας pro ἀφαιροῦντες—διανέμοντες—προσάγοντες. 255, 2 ὑφ' οὗ pro ἀφ' οὗ. praeterea duo loci huc pertinent quibus iam antiquitus lacunas in textu Philonis exstitisse statuendum videtur. 203, 2 verba τὴν δὲ τῷ θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (οὖσαν) non recte tradita esse facile perspicitur. in papyro verba ὡς κτλ. omissa sunt. itaque in archetypo communi textum hoc loco lacunam habuisse et ad eam explendam postea verba ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (sic UF) vel δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (sic ceteri codices) addita esse crediderim. alter locus exstat p. 205, 5, ubi post verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον lacunam hiare scriba papyri quattuor versibus vacuis relictis manifesto declaravit. vestigium lacunae in UF quoque servatum est, si quidem in eis et verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον et quae sequuntur νοῦν ἀθάνατον (? ην θανατον in papyro legitur) omissa sunt, nempe quia sensu carebant. his igitur exemplis satis probari mihi videtur papyri memoriam non alienam esse a textu Philonis in communi fonte codicum omnium tradito.

Quae in hac disquisitione de papyro eiusque auctoritate exposui, e textu libri *de sacrificiis Abelis et Caini* petita sunt. quod ad librum *quis rerum divinarum heres sit* attinet, in eo papyrus ab omnium codicum memoria plane discrepat. eius quoque libri textum ex eodem exemplo derivatum esse, quod in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* cum archetypo familiae UF quodam modo coniunctum fuisse probavimus, veri quidem simillimum est, sed demonstrari non potest, quia iste liber in classe UF desideratur. accuratius ea de re Wendlandio amico in praefatione ad librum *quis rerum divinarum heres sit* disserendum erit.

De antiqua versione latina

Postquam de libris manuscriptis graecis dixi, nunc ad cetera subsidia critica me convertam. ac primum de versionibus antiquis exponendum est. antiqua versio latina tractatuum aliquot Philonis iam initio saeculi XVI identidem typis mandata deinde per tria fere saecula in tenebris iacuit, donec I. B. Aucher et post eum I. B. Pitra cardinalis memoriam eius resuscitarent[1]). anno enim 1520 Parisiis prodiit liber sic inscriptus: *Philonis Iudaei centum et duae quaestiones et totidem responsiones morales super Genesin.* praecedit editoris dedicatio ab his verbis incipiens: *August. Iustinianus Genuen. Praedicatoriae observationis professor, Nebiensis Episcopus, Loisiae de Sabaudia illustrissimae, F. Francorum Regis matri S.* continet liber non solum CII Quaestiones et Solutiones in Genesin sed etiam fragmentum opusculi *de vita contemplativa* ad quaestionem centesimam alteram continuo agglutinatum. cf. Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 142. ipse librum non vidi. exstant autem etiam nunc codices manuscripti quibus eadem quae libro Parisiensi continentur: Urbinas lat. 61 (membran. saec. XIV), Vaticanus lat. 488 (membran. saec. XV), Laurentianus XII 10 (membran. saec. XV). cf. Pitra l. l. p. 298. 314. 322. libro Parisiensi melior et copiosior est altera editio quae anno 1527 (et annis 1538. 1550. 1599) Basileae prodiit sic inscripta:

Philonis Iudaei Alexandrini libri
Antiquitatum.
Quaestionum et Solutionum in Genesin.
De Essaeis.
De Nominibus Hebraicis.
De Mundo.
Basileae per Adamum Petrum,
Mense Augusto, Anno
M. D. XXVII.

praemissa est editoris epistula dedicatoria: *Nobilibus atque omni laudis genere cumulatissimis sodalibus ecclesiae Fuldensis Ioannes Sichardus S.*

---

[1]) I. B. Aucher *Philonis Iudaei Paralipomena Armena* p. 362. I. B. Pitra *Analecta Sacra* II p. 298.

in ea narrat editor[1]) se duobus usum esse exemplaribus, quae ita essent inter se similia, ut nec ovum diceres ovo magis, ut dubium sibi non esset, quin ex altero esset alterum descriptum. unum exemplum Fuldense fuisse, alterum idque pervetustum e coenobio Laurissensi se impetrasse dicit. utrumque continuisse videtur „Philonis Antiquitatum" librum, CII Quaestiones in Genesin, denique librum „de statu Essaeorum id est monachorum qui temporibus Agrippae regis monasteria sibi fecerunt" i. e. fragmentum opusculi *de vita contemplativa*. exemplum Laurissense, quod quanti pretii fuerit perspicuum est, ubi nunc adservatum sit ut investigarem adhuc non contigit. coenobii Laurissensis codices plerosque saeculo XVI in bibliothecam Palatinam Heidelbergensem transiisse constat (cf. Fr. Wilken *Geschichte der Bildung, Beraubung und Vernichtung der alten Heidelbergischen Büchersammlungen* p. 113). nunc vero codex iste Philoneus neque in bibliotheca Heidelbergensi exstat, ut K. Zangemeister mihi benignissime scripsit, neque in bibliotheca Vaticana, ut roganti mihi respondit Guilelmus Kroll[2]). alterum exemplum periisse videtur, si quidem in bibliotheca Fuldensi non iam exstat. ceterum Sichardus duo scripta ultima editionis Basileensis aliunde sumpsit. liber *de nominibus Hebraicis* nihil est nisi Hieronymi opusculum de interpretatione nominum Hebraicorum. liber *de mundo* est versio latina a Budaeo confecta opusculi περὶ κόσμου, quod e frustulis Philoneis (inprimis e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) conglutinatum graece quoque exstat. *Antiquitatum* liber, quem primo loco edidit Sichardus, falso quidem Philonis nomine inscriptus est (cf. Fabricius Bibl. Gr. IV 743), sed versio videtur esse libri graeci cuiusdam ab eodem interprete latino profecta, cui versiones CII Quaestionum in Genesin et opusculi *de vita contemplativa* tribuendae sunt. de sermone rudi et paene barbaro et de aetate harum versionum plura dixerunt Pitra l. l. p. 298. 319 et Conybeare l. l. p. 143, quorum uterque saeculo quarto, certe ante a. 400, fortasse

[1]) De Ioanne Sichardo (Sichardt) cf. G. Mandry *Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde* 1872 II p. 18—52.

[2]) Nescio an nunc delitescat Cheltenhami in bibliotheca Phillippica. etenim G. Haenel *Catalogi librorum mss.* p. 812 commemorat codicem eius bibliothecae his verbis: *461. Philo Iudaeus de successione generationis vet. testamenti.* 8°. cf. etiam H. Schenkl *Biblioth. patrum lat. Britann. IV* (in *Sitzgsber. d. Wiener Akad. Philos.-hist. Cl.* t. 126) p. 19.

ante Ambrosium, eas confectas esse sibi persuasit. alia praeterea scripta Philonis olim latine conversa esse colligendum videtur ex adnotatione interpretis ad Quaestionem in Genesin quadragesimam quartam facta: *iam pervide quanta est unitas in mathematico tractatu et hic in prioribus translatis libris.* unde in libris latine translatis fuisse etiam Philonis opusculum περὶ ἀριθμῶν, quod plane periit, animadvertit Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 85².

De versione Armenia

De versione Armenia operum Philonis primus nuntius in Europam allatus est, cum Ioannes Baptista Aucher Philonis libros aliquot ad id tempus incognitos e Mechitaristarum codicibus Armenio sermone cum versione latina publici iuris faceret[1]). Aucherii editionibus igitur quinque opera Philonis graece deperdita primum innotuerunt: *de providentia, Alexander sive de animalibus, Quaestiones in Genesin, Quaestiones in Exodum, de Deo sive de tribus angelis Abraamo apparentibus.* sermones de Sampsone et de Iona nomen Philonis falso prae se ferunt. sed alia quoque scripta Philonis, quae quidem graece aetatem tulerunt, in Armenium sermonem translati sunt[2]). exstant in codicibus Armeniis optimis duodeviginti libri Philonis plerumque hoc ordine dispositi:

1. Quaestionum in Genesin liber IV.
2. Legum allegoriarum lib. I et II (continuo scripti).
3. 4. De Providentia lib. I. II.
5. De animalibus adversus Alexandrum.
6. Patriarcharum liber (i. e. *De Abrahamo*).
7. De vita contemplativa.
8-10. Quaestionum in Genesin lib. I. II. III.

---

[1]) 1. *Philonis Iudaei sermones tres hactenus inediti I et II de Providentia et III de Animalibus ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta nunc primum in Latium fideliter translati per P. Io. Baptistam Aucher Ancyranum. Venetiis typis coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari 1822.* — 2. *Philonis Iudaei Paralipomena Armena, libri videlicet quatuor in Genesin, libri duo in Exodum, sermo unus de Sampsone, alter de Iona, tertius de tribus angelis Abraamo apparentibus, opera hactenus inedita ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta saeculo V nunc primum in Latium fideliter translata per P. Io B. Aucher. Venetiis . . . 1826.*

[2]) omnia nuper edidit F. C. Conybeare, Venetiis 1892.

11. 12. Quaestionum in Exodum lib. I. II.
13. De sacerdotibus lib. I (id est *de monarchia* libri II pars altera Mang. II 225—232: v. supra p. XXII titulum codicis F).
14. De sacerdotibus lib. II (i. e. *de sacerdotum honoribus*).
15. De sacrificantibus. incipit a verbis πῦρ, φησίν, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Mang. II 254,45).
16. De decem verbis. qui liber complectitur haec: 1. *de specialibus legibus* lib. III ab initio usque ad verba πρῶτον γράμμα τοῦτ' ἐστίν (Mang. II 300, 42). 2. breve fragmentum de virtutibus numerorum. 3. *de decalogo.* 4. *de specialibus legibus* lib. III a verbis οὐ μοιχεύσεις usque ad verba τιμάσθω τὸ δικαστήριον ἐπ' αὐτῷ (Mang. II 300, 42—310, 33).
17. Samson.
18. Ionah.

De charactere versionis Armeniae observavit Aucher, interpretem pede presso haerere textui graeco neque auctoris sui sententiam exhibere sed ipsa paene verba enumerare, ita ut Armeniae sint voces eaeque elegantissimae atque antiquissimae, phrasis vero atque constructio omnino graeca; omne studium suum in id contulisse interpretem, ut verba singula singulis responderent. hinc facile perspicitur quantam praebeat utilitatem haec versio ad verba graeca restituenda, quoniam plerumque verba Armenia facile in graecum sermonem retro vertere licet. sed simul haec ratio vertendi apud Philonem utpote scriptorem saepe obscurum et contortae orationis cupidissimum eam habebat importunitatem, ut quae vel graece non satis dilucida essent in Armeniam linguam ad verbum translata non nisi obscura ac perplexa evadere oporteret. itaque varias corruptelas in textu Armenio deprehendimus plerasque inde ortas, quod interpres verba Philonis male intellexit. eadem causa subesse videtur, quod saepe singulae voces vel elocutiones omnino praetermissae sunt. nihilo secius versio Armenia magni aestimanda est cum propter verba scriptoris fidelissime reddita tum propter aetatem qua confecta est. namque interpretem parte priore saeculi V Theodosio iuniore regnante vixisse demonstravit Aucher, comprobavit Conybeare, qui praeter amplissimum codicum graecorum apparatum et latinam versionem Armeniae quoque versionis quattuor codices ad opusculum *de vita con-*

templativa recensendum adhibuit [1]). eadem ratione versionem in ceteris libris usurpandam esse dudum mihi persuasi. atque cum ipse Armeniae linguae prorsus ignarus sim, gratissimum fecit Conybeare, quod huic editioni Philonis operum ultro auxilium suum obtulit. itaque huius viri doctissimi et litterarum Armeniarum peritissimi operae et doctrinae debentur quae in hoc volumine de lectionibus textus Armenii adnotata sunt. quotiescunque eum adibam, nunquam mihi defuit. nam cum ante hos tres annos *legum allegoriarum* libros I et II apparatu critico meo adhibito cum codicum Armeniorum textu comparasset eiusque scripturae discrepantiam verba Armenia in graecum sermonem retro vertens in usum meum enotavisset, textum graecum typis iam expressum diligentissime denuo contulit ac multis locis lectiones Armenias antea neglectas mecum communicavit.

De versione Armenia opusculi *de vita contemplativa* sic iudicavit Conybeare, textum graecum ab ea repraesentari vetustiorem et meliorem eo quem exhiberet archetypum codicum graecorum omnium commune, ut ab hoc ea pendere non sit existimanda. idem iudicium de *legum allegoriarum* libris I et II mihi ferendum videtur. etenim versio Armenia corruptelis et glossematis quibusdam caret quae in codicibus graecis omnibus exstant et aliquot locis verba singula servavit in illis omissa. atque in libro primo quidem versio Armenia meliorem textus formam prae se ferre videtur his locis: p. 66, 23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικόν om. codd. 70,23 τοῦτο γάρ Arm: τοῦτο δέ codd. ibid. καὶ ἐμπέπνευσται verba sine dubio interpolata om. Arm. item 74, 22 τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά (manifestum glossema) om. Arm. 75,16 καὶ πράξεις (Accus.) Arm: καὶ πρᾶξιν vel καὶ αἱ πράξεις codd. 79,16 τὴν κεφαλήν Arm: τὴν om. codd. 80,16 τοῦ ἡνιόχου Arm: τοῦ om. codd. 81,5 ὠδίνει, quod hoc loco inepte additum est, om. Arm. 82, 3 ἐν τῷ γηγενεῖ Arm: ἐν om. codd. 88, 16 αἰσθήσεσι, σώματι Arm: αἰσθήσεσι σώματος codd. in libro altero, qui non

---

[1]) Illius quoque opusculi quod Philonis nomine ferebatur de nominibus Hebraicis (v. supra p. II) versionem Armeniam factam esse mihi nuntiavit Conybeare. exstat in codice Armenio quodam bibliothecae Parisiensis qui praeterea continet Aristotelis Categorias cum Porphyrii et Davidis commentariis libellus sic fere inscriptus: *Hic sequuntur Philonis interpretationes nominum Hebraicorum in Armenium sermonem e graeco translatae.* eam quoque versionem saeculo V confectam esse censet Conybeare.

nisi in M et AP traditus est, multo maioris pretii esse versionem Armeniam facile perspicitur. genuina scriptura his maxime locis ei debetur: 91,9 et 92,13 ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 91,16 ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται Arm: ὡς ἐν νηὶ τρόπεως, ἐφ' ἣν οἰκοδομεῖται codd. 91,29 εἶδος βοηθῶν Arm: εἶδος βοηθοῦν M, εἶδος βοηθοῦ AP. 92,3 ἢ om. 92,16 καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 93,3 γενέσεως, ὡς καὶ δηλοῖ Arm: ὡς om. codd. 93,26 οὐδ' ἂν διάλεκτος ἦν Arm: οὐδ' ἂν διάλεκτος ᾖ codd. 94,12 ὁ μὲν φαῦλος Arm: φαῦλος om. codd. 95,20 ἔστιν οὖν καὶ ἄλλη δύναμις Arm: οὖν καὶ om. codd. 96,25 αὐτὰς ἐξέλαμψε Arm: αὐτὸς ἐξέλαμψε codd. 99,12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 100,22 κλῆρον ante προσάγειν, quod sensu caret, om. Arm. 101,21 αὐτούς Arm: αὐτοῖς codd. 103,25 ἀλλ' οὐκ οὐκ Arm: ἀλλ' οὐκ codd. 104,7 ἕως οὖν Arm: ἕως οὗ codd. 106,13 ἰδέαι αὗται, quae verba a lectore aliquo margini adscripta videntur, om. Arm. 108,6 ἡ ὀφιώδης ἡδονή Arm: ἡδονή om. codd. 109,26 διὰ τοῦτ' ἔστη Arm: διὰ τοῦτ' ἔστι codd. 110,2 σωφροσύνης ἐραστήν Arm: σωφροσύνης ἐργάτην codd. 112,4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονήν codd. ubi codicum graecorum scriptura in diversas partes discedit, versio Armenia tantum non ubique meliorem ostendit memoriam, ita ut in libro primo saepius cum MAP consentiat quam cum UFL. sed quamquam ab ipso archetypo codicum graecorum non pendet, non tamen prorsus aliena est ab eo textu e quo illud derivandum est. exemplum graecum quo usus est interpres Armenius quin e papyris vel codicibus in bibliotheca Caesariensi adservatis fluxerit dubitari nequit. namque exemplum illud corruptelis et lacunis aliquot iam depravatum fuit, quas in archetypo codicum graecorum fuisse certissimum videtur. p. 62,14/15 haec tradita sunt in Arm et MA(P) τὰ μὲν θνητὰ ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι πρώτῃ. ἑβδόμῃ (δὲ add. Arm) ἡμέρᾳ, ubi vocabulum πρώτῃ manifesto corruptum est; quae in UFL leguntur τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ non genuinam scripturam sed corrigendi conatum exhibere mihi videntur. 62,25 καὶ μῆνα δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, ... πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP, ... ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL: ἐξ οὐκ ὄντων corruptum esse ex ἐξηκόντων vidit H. Diels. antiquam esse corruptelam quae in Arm et in MAP comparet, in UFL rursus correcturam temptatam esse facile intellegitur. 66,21 post καὶ πάλιν τῆς κατὰ

μέρος αἰσθήσεως verba ἰδέα τις αἰσθήσεως vel similia intercidisse manifestum est: desunt etiam in versione Armenia. 67, 20 verba ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν, quae ad τροφὴ δὲ αἰσθήσεως pertinent, et in versione Armenia et in codicibus graecis perperam exstant post verba ἡ δ' ἰδέα τῆς αἰσθήσεως. 76,9 τὸν ὄντα corruptum est aut lacuna statuenda. 92, 8 τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm: scriptura iam in antiquissimis exemplis non dilucida videtur fuisse. 99,11 pro λογικῇ ψυχικῇ (sic correxit Hoeschel) corruptam scripturam ψυχῇ et Arm et codices praebent. alia vitia scripturae quae versio Armenia sibi propria habet pleraque inde orta sunt, quod interpres verba graeca male intellexit nec satis accurate distinxit.

De excerptis Philoneis

Hucusque de subsidiis criticis diximus quibus scripta Philonis integra memoriae prodita sunt. ad ea accedunt excerpta Philonea partim in codicibus qui dici solent miscellaneis partim in veterum scriptorum libris tradita. atque codices miscellanei quidem in hoc volumine ad partes vocati sunt hi:

De codice R

1. Codex Parisinus graecus 1630 (R), olim Regius 3502, formae duodecimae, in charta bombycina saeculo XIV exaratus, in quo cum alia multa tum fol. 88ʳ—91ʳ fragmenta Philonea leguntur haec: fol. 88ʳ τοῦ Φίλωνος περὶ μετανοίας: φιλάρετος καὶ φιλόκαλος—φρονίμου καὶ τὸ συμφέρον εἰς ἅπαν οὐκ ἀγνοήσαντος (Mang. II 405). sequuntur fol. 88ʳ—90ʳ excerpta ampliora e libro *de opificio mundi* ἐκ τῶν Φίλωνος ἐξηγήσεων ἀπανθίσματα τῶν περὶ κοσμοποιίας: Τῶν ἄλλων νομοθετῶν—ἀρχὴν τῶν νόμων ἐποιήσατο (1, 1—6)· ἡ δὲ ἀρχὴ—συνᾴδοντος (1, 9—11). — Τὸ μὲν οὖν κάλλος—ἀποσεμνύναι τοῦ μετρίου (1,13—2,16). — Τὸν δὲ κόσμον οἱ φάσκοντες—τῷ μὴ πεποιηκότι (3, 4—10). — Ἐπεὶ οὖν ὁρατὸς—γεννητικώτατος ὁ ἕξ (3,17—4,5). — Οἱ καρυατίζοντες—στερεὸν ἤδη σῶμα (16,12—16). ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος· μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων. δεῖ δὲ τὸν κόσμον—τὸν ἕξ (4, 11—12). τὴν δὲ πρώτην οὐ καλεῖ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται (4,17). — Προλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς—ἀπεικονίσθη (4, 21—5, 3). εἶτα λέγει τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον πρὸς ἀόρατον ἀρχέτυπον γενέσθαι· καὶ χρῆται παραδείγματι τοιούτῳ· ἐπειδὰν πόλις κτίζηται—

τοὺς τόπους αὐτῆς (5,9—6,5). — Ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος—ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον (7,5—11). — Ἐπεὶ δὲ τὸ σύμπαν ὕδωρ—εἰς διαμονήν (11,17—12,6). διὸ φλέβας—ἔμελλον ἀναχεῖν (12,10—12). — Ὁ μὲν δὴ προστάττει —πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων γένεσιν (13,19—22). ἐβουλήθη γὰρ ὁ θεὸς—ἀιδιότητος (13,24—14,1). — Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ—σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες (14,5—12)· ἵνα μηδενὶ γενητῷ—δι' ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν (14, 15—17)· πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς ἤνεγκεν (15,1—2)· οἷα γὰρ ἡνίοχος—πάντα γὰρ θεῷ δυνατά (15,5—7). — Ὅπερ νοῦς ἐν ψυχῇ—τῶν σωματικῶν ἀντίληψιν (17,15—18). — Μετὰ δὴ τὰ ἄλλα πάντα—ἡγεμόνα νοῦν (23,2—7). — Ἐπεὶ δὲ οὐ σύμπασα εἰκὼν—τρανὸν τύπον ἔχοντος (24,8—10). adiunguntur excerpta e libro *de posteritate Caini*. fol. 90[v] inf. Φίλωνος: πατέρα μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὀργάνων τὸν γεγωνὸν λόγον προσφυέστατα καλεῖ (Tischendorf *Philonea* p. 114,7) ἀντὶ τοῦ τὸν μεγαλόφωνον. — τοῦ αὐτοῦ θαυμαστὴ γνωμολογία πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀναγκαία: σφόδρα δὲ καὶ μωσῆς ἀχθόμενος—ἐπάρατος ἐστί τε καὶ λέγεται (ibid. 107,16—109,2). fol. 91[r] inf. τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἕτερον θαυμαστὸν καὶ ἀξιομνημόνευτον: μωϋσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ—δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά (ibid. 113,8—21). fol. 91[v] τοῦ αὐτοῦ: πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως ὁμιλητέον καὶ νέῳ· καὶ πάλιν ἐνδόξῳ καὶ ταπεινῷ καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι (ibid. 116,5—6): ὅρα τὴν χρῆσιν τοῦ ταπεινοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. — τοῦ αὐτοῦ: τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παράπαν πολλοῖς ᾀδόμενον ἀγαθὸν σύνθετον πλουθϋγείαν (sic) στησάμενοι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀνῆφθαι δοκοῦσιν (ibid. 118,3—5). — τοῦ αὐτοῦ: τίς γὰρ ἂν ἀθλητὴς πρὸς ταύρου δύναμιν ἢ ἐλέφαντος ἀρχὴν ἐξισωθείη· τίς ἂν δρομεὺς πρὸς σκύλακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν (ibid. 134,6—8) ἀντὶ τοῦ λαγὼ ὑποκοριστικῶς. denique aliae observatiunculae adiectae sunt de vocabulis quibusdam Philoneis. τοῦ αὐτοῦ: μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατοῦντες (*de plantat. Noe* I 354,7 Mang.) ἀντὶ τοῦ εὐωχούμενοι: ἔοικεν οὖν ἐκ τούτου ἀναλόγως παρειλῆφθαι καὶ τὸ ἀποπατοῦντες ἀντὶ τοῦ χέζοντες. — τοῦ αὐτοῦ: αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίαλον, σπέρμα, διττοὶ περιττωμάτων ὀχετοὶ καὶ ὁ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς (*leg. alleg.* I § 13). — τοῦ αὐτοῦ: λειφαιμία (*de aetern. mundi* p. 38,15 Cumont) ἀντὶ τοῦ ἔλλειψις τοῦ σώματος. — τοῦ αὐτοῦ: λογοφίλην (*leg. alleg.* I § 74 p. 80,22) ἤγουν τὸν περὶ λόγους ἠσκημένον καὶ ἱκανὸν ἑρμηνεύειν τὰ νοούμενα. — τοῦ αὐτοῦ: τὸ δὲ σῶμα οὐχ οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ

(ibid. § 103) ἀντὶ τοῦ ἐμποδίζει τῷ ἔργῳ. — τοῦ αὐτοῦ: ὅστις θάνατός ἐστι ψυχῆς ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις (ibid. § 106) ἀντὶ τοῦ ἐνταφιασμένης. — ὁ αὐτὸς συνεχῶς χρᾶται τῷ ἐπιλήπτοις πράξεσιν ἀντὶ τοῦ ἐπιληψίμοις καὶ ἐπιψόγοις. — τοῦ αὐτοῦ: καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο (*de plantatione* I 332, 16 M.) τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κατακέφαλα. — τοῦ αὐτοῦ: τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος ἄννα (*quod deus sit immutabilis* I 273, 24 M.). — ὁ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ χρεῖος συνεχῶς ἀντὶ τοῦ ἐνδεὴς καὶ ἐν χρείᾳ.

Doctus ille homo qui codicem R exaravit (nam doctum eum fuisse perspicuum est) exemplo Philonis operum usus est antiquo et optimo, quod cum alia scripta Philonea continebat tum librum *de posteritate Caini*, quem integrum solus omnium quotquot supersunt codicum Vaticanus U servavit, atque opusculum *de paenitentia* suo titulo περὶ μετανοίας instructum habebat sicut optimi codices Seldenianus et Parisinus 435, cum in ceteris codicibus cum opusculis *de iudice* et *de humanitate* conglutinatum sit. scripturae forma exempli illius ad codices melioris notae proxime accessit, si quidem in excerptis e libro *de opificio mundi* R plerumque memoriam meliorem prodit nec raro vel cum optimo codice V consentit, ubi ceteri codices corruptam exhibent scripturam. exemplum maxime familiae UF cognatum videtur fuisse.

De codice N 2. Neapolitanus II C 32[1]) (N), chartaceus, formae quartae minoris, saec. XV, continet fol. 150—190 varia excerpta e multis Philonis libris, quae descripsit Wendland. in hoc volumine primo excerpta tria sunt adhibita, unum e libro *de opificio mundi* § 6 ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν—ὅπερ οὐκ ἄξιον ὑποσιωπῆσαι (p. 2, 6—11), alterum e *legum allegoriarum* libro I § 59 τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς — τὴν καρδίαν ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι (p. 75, 22—26), tertium e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 26—33 τούτων ἀκούσασα ἑτέρα—γήθει τε καὶ εὐφραίνεται (p. 212, 4—216, 7). scriptura codicis N tantum non ubique cum familia UF conspirat, ut et illud exemplum quo hic excerptor usus est ad eam familiam pertinuisse iudicandum sit. accedit quod ea quae in initio opusculi *de mercede meretricis* vulgo exstant excerptor codicis N in medio libro *de sacrifi-*

---

[1]) non II C 33, ut signatus est a Salv. Cyrillo *Codices graeci mss. bibl. Borbonicae* II p. 5.

cantibus legit i. e. eodem loco quem occupant in codice F (cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138).

Codex Palatinus Heidelbergensis graecus 129 (bombyc. saec. XIV) fol. 14ʳ—17ᵛ et 24ʳ—28ᵛ et 31ʳ e variis Philonis libris excerpta continet, quae descripsit vel cum textu Philoneo contulit ac nobiscum liberalissime communicavit Maximilianus Treu. ex hoc codice in libro *de opificio mundi* (§ 166 p. 58,11) genuinam scripturam καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος revocavi. excerpta reliqua postquam nihil novi afferre nobis persuasimus, omnino neglegenda nec singula notatu digna duximus. De codice Palatino 129

Excerpta nonnulla e duobus codicibus bibliothecae Vaticanae protulit I. B. Pitra cardinalis (*Anal. Sacra* II p. 310. 311). codex Reginensis graecus 40 (bombyc. saec. XIII), qui catenam patrum in Psalmos continet, ad Ps. CIII v. 21. 22 hanc praebet adnotationem: Φίλωνος: ζητοῦσιν βρῶσιν ψυχαὶ αἱ ἄξιον θεοῦ λόγον ἔχουσαι ἐκ τοῦ διανεστηκέναι τῷ φρονήματι καὶ τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς. ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν, καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει: ubi verba ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος — καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν e Philonis *legum allegoriarum* lib. I § 46 (p. 72,17—20) desumpta sunt. codex Urbinas graecus 125 (chart. saec. XIII—XIV) fol. 306ᵛ excerpta quinque e Philone exhibet haec: 1. λέγω δὲ μὴ καθαροὺς — ἀπιστοῦσι τοῖς ἐν ἡμέρᾳ ζῶσιν (*quod omnis probus liber sit* II 445,19—446,7 Mang.). 2. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς (*leg. alleg.* II § 79 p. 106, 10). 3. ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη· ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή (ibid. p. 106, 5). 4. ὄντως ὑπὸ θεοῦ σῴζεται — ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ (ibid. § 101 p. 110,30—111,3). 5. ἐὰν ἀπάθεια κατάσχῃ τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει (ibid. § 102 p. 111,8). — praeterea fol. 308ᵛ exstat excerptum a Pitra omissum hoc: 6. φίλωνος: ὄψεως κάλλει καὶ τῇ περὶ λόγους χάριτι ἐπόρθει τοὺς κεκτημένους. ἑλεπόλεις γὰρ ταῦτα ψυχῶν ἀνιδρύτων καὶ ἀνερματίστων μηχανημάτων ἁπάντων σθεναρώτατα (*quod omnis probus liber sit* II 451,22—26 Mang.). 7. sequitur fragmentum alibi, ut videtur, non traditum, quod an Philonis sit dubito: ἡ τῆς ἀρχῆς ἐξουσία, εἰ μὴ κέκραται ἡμερότητι καὶ ἐπανθεῖ αὐτῇ ἡ θεῷ διακονοῦσα πρόνοια, ἀπονοίας μᾶλλόν ἐστιν ἀγριότης. εἰ δὲ τῷ πρᾴῳ μιγείη καὶ τούτῳ ἰθύνοι τὸ δίκαιον, καὶ εὐθύτης ἐστὶ καὶ χρηστότης καὶ ὁδὸς εὐνομίας καὶ πραγμάτων γαλήνη. De Reginensi 40 et Urbinate 125

Codex Escurialensis X I 13 (bombyc. saec. XIV) continet fol. 226r 226v 228r 228v 229r 234r 234v 236v 238v varia excerpta Philonea. primum incipit: ἐκ τῶν τοῦ ἑβραίου φίλωνος. εἰλικρινὲς οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει (*de opificio mundi* § 31 p. 10,4). ἐβουλήθη ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν κτλ. (ibid. § 44 p. 13,24). sequuntur excerpta e Philonis libris περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν, περὶ καταστάσεως ἀρχόντων, περὶ γεωργίας, ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον, περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι, περὶ τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων. cf. E. Miller *Catalogue des mss. grecs de l'Escurial* p. 296. certiora de hoc codice comperire non potui.

De excerptis quae in opusculo περὶ κόσμου exstant in praefatione vol. II agetur.

De excerptis Philoneis ab antiquis scriptoribus servatis

Scriptores ecclesiastici inde a Clemente Alexandrino multi Philonis libros adhibebant et compilabant, quorum testimonia propter antiquitatem gravissimi momenti esse ad verba scriptoris emendanda facile perspicitur. atque Clementem Alexandrinum inprimis in Stromatum libris Philonis verba saepius tacite exscripsisse vel in usum suum convertisse satis constat et a Clementis editoribus plerumque adnotatum est. equidem omnes locos, qui quidem ad Philonis verba alludunt, colligere studui et adscripsi. cf. p. 172,25. 226,14. 236,14. 241,10 et 15. 242,9. 272,7. adde Clem. Alex. Strom. V 648 P. τῷ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι δικαιοσύνη ἐλογίσθη — ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς, quem locum ad verba Philonis *de Cherubim* § 4 sqq. p. 171,6—21 adscribendum fuisse sero vidi. atque hoc loco verba corrupta textus Philonei (quae corrupta esse adhuc ne cognitum quidem est) e Clemente feliciter emendari possunt. etenim pro verbis πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου teste Clemente scribendum esse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου nunc mihi persuasum est, si quidem agitur de explicanda interpretatione nominis Abrahami πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς. aliis quoque locis Clementem textum Philonis genuinum et incorruptum exhibere nemo mirabitur. velut p. 241,11 quod in Pap UF scriptum est οἱ ἐχῖνοι (contra ἐκεῖνοι codd. cet.) Clementis testimonio confirmatur. Clementis exemplum secutus Origenes, cum allegoricam Scripturae sacrae interpretationem vehementissime amplexus esset, in commentariis suis ad Philonem se proxime adiunxit, sed ut magis doctrina et sententiis eius quam verbis uteretur.

quare ad artem criticam in Philone exercendam Origenis opera non multum conferunt. accedit quod Origenis ea scripta quae maxime huc pertinent aetatem non tulerunt. fortasse aliquando cum eius librorum fragmenta e catenis florilegiisque accurate collecta erunt, quantopere a Philone pependerit clarius patebit.

De Eusebio

Inter testes antiquissimos textus Philonei locum primarium obtinet Eusebius Pamphili, qui multa et satis ampla excerpta e variis Philonis libris ad verbum transcripta servavit. atque in hoc volumine duo excerpta e libro *de opificio mundi* adhiberi potuerunt, unum Praepar. evang. lib. VIII cap. 13 (*de opif. m.* § 7—12) traditum, alterum Praepar. evang. lib. XI cap. 24 (*de opif. m.* § 24—27 ἐποίησε τὸν οὐρανόν, § 29—31, § 35. 36). Eusebii codices Bononiensem bibliothecae Universitariae 3643 (chart. saec. XIII, partim saec. XV) et Laurentianum plut. VI cod. 9 (chart. a. 1344 scr.) contulit Wendland, qui adeo inter se consentiunt, ut hunc ab illo descriptum esse certum videatur; quod ad ceteros codices attinet, in Gaisfordii apparatu critico acquiescendum fuit. forma textus Philonei ab Eusebio in excerptis illis tradita per omnia fere cum codice Vindobonensi (V) conspirat, id quod nemini mirum videbitur, quandoquidem codicem V ex antiquo exemplo Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi perscripto deductum esse novimus et Eusebius eiusdem bibliothecae papyris Philoneis sine dubio usus est. itaque bonas et incorruptas lectiones Eusebio et codici V communes esse videmus hasce: p. 2,14 ἀνάγνως. 3,4 ὃν οἱ φάσκοντες. 8,6 τὴν ἀρχήν. 9,6 τὴν δ' ἄβυσσον. 9,10 ἠξιοῦτο. 9,15 ὀφθαλμῶν. ibid. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο. 10,1 ἀρύτονται. 10,23 ἐπεί. 11,1 ἀνεχώρησεν. 11,8 προσηγόρευσεν. 11,11 ἀντιθείς. nec non vitia quaedam et apud Eusebium et in codice V comparent, unde iam in papyris vetustissimis textum Philonis corruptum et correcturis infectum fuisse apparet ac postea rursus a viris doctis emendatum esse veri simile videtur. ut p. 2,18 apud Eusebium et in codice V (et M) legitur ἔγνω διότι ἀναγκαιότατόν ἐστιν, cum ceteri codices emendatam scripturam exhibeant ἔγνω δὴ ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν. 3,2 παθητικὸν V Eus pro παθητόν. 3,10 περιμάχητον V Eus cum MABP (ἀπεριμάχητον recte FGH). 9,8 καὶ πάντα ὅσα V Eus pro καὶ πάντων ὅσα. 9,12 ὑπερβάλλον καλόν V Eus pro ὑπερβαλλόντως καλόν. 10,3 οὗ ἂν V Eus pro ὅταν. 11,12 στερεὸν V Eus pro στερέωμα. interdum Eusebius ipse, si

codicibus eius fides habenda est, verba Philonis corrupit vel incuriose descripsit: 3,8 καὶ βλαβερά om. 3,9 ὅσα δὲ pro τὰ δὲ ὅσα. 3,12 φόβον pro ἔφορον. 3,16 συγγενῆ pro συγγενές. 3,17 γένεσιν om. 7,11 γυμνότερον pro γυμνοτέροις. 7,12 εἶναι om. 11,3 καλῶς ποιῶν pro ὁ ποιῶν.

De Ambrosio Maxime omnium scriptorum ecclesiasticorum Philonem usurpavit Ambrosius episcopus Mediolanensis, quem in scriptis quibusdam quasi latinum Philonem esse dixeris. rem inde a Benedictinis congregationis S. Mauri doctissimis Ambrosii editoribus saepe observatam multi obiter tetigerunt[1]), accurata et plena disquisitione adhuc nemo tractavit. comparationem autem subtilem inter Philonem et Ambrosium institutam utriusque memoriae valde profuturam certo sperandum est, et maxime ni fallor Ambrosii textui; nam multis Ambrosii locis, qui nimis obscuri videantur iis qui Philonis ex quo desumpti sunt methodum non satis norunt (ut recte animadverterunt Benedictini), quasi lux affulget e Philone. nominatim Philonem Ambrosius laudat uno loco (*de Paradiso* 4,25), interdum eum perstringit ubi explicationem eius impugnat, alibi tacite non tam exscripsit quam imitatus est; neque enim ita eum compilavit, id quod apud veteres scriptores saepe fieri solebat, ut verba singula singulis redderet, sed ut expositiones eius et sententias quas arripuit et in usum suum convertit ad arbitrium suum et ad doctrinam Christianam accommodaret, exemplis e novo Testamento haustis exornaret, praeceptis suis moralibus et asceticis amplificaret. Philonis librorum usus apud Ambrosium latissime patet. haud paucis locis Maurini Philonis libros iam adnotaverunt, unde illi sumpti essent. nec minus Mangey in editione sua Philonis multos Ambrosii locos similes adscripsit. tum vero I. B. Aucher cum Philonis Quaestionum in Genesin et Exodum opus primum in lucem ederet, laetus ac mirabundus paene totum illud ab Ambrosio expilatum esse cognovit. ac re vera maxime huius operis Philonei vestigia in Ambrosii scriptis comparent, ut ad hoc restituendum

---

[1]) C. Siegfried *Philo* p. 371—391. Th. Förster *Ambrosius Bischof von Mailand* (Halle 1884) p. 102—112. M. Ihm, Annal. philol. t. 141 (1890) p. 282—288. I. B. Kellner *Der heilige Ambrosius Bischof von Mailand als Erklärer des Alten Testaments* (Regensburg 1893) passim.

praeter versionem Armeniam et fragmenta graeca quae supersunt Ambrosii excerpta non parvam praebeant utilitatem. praeter Quaestiones cum alios libros Philonis passim adhibuit tum librum *de sacrificiis Abelis et Caini*, quem integrum fere in libris suis *de Cain et Abel* ita expressit, ut ordinem libri Philonei tantum non ubique secutus sententias maximam partem latine interpretatus sit. quod quomodo fecerit, in unaquaque fere pagina huius editionis illius libri perspicere licet. Philonem ab Ambrosio inprimis in scriptis exegeticis adhibitum esse consentaneum videtur. eodem auctore in epistulis quibusdam eum usum esse sero cognovi; etenim eorum quae in epistulis XLIII. XLIV. XLV tractantur multa e Philonis libro *de opificio mundi* mutuatus est Ambrosius (cf. Addenda). in libris *Hexaemeron* et *de Paradiso* quae ad Philonis doctrinam et explicationem alludunt pleraque e Philonis Quaestionibus hausta sunt, aliquot tamen locis *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* libros videtur inspexisse. cf. adnot. ad p. 14, 12. 21, 5. 57, 12. 72, 14. 77, 12. 79, 4. 8. 80, 6. 19. 85, 2. 92, 21. Ambrosii verba laudavi secundum Mignei textum ex editione Maurina expressum. in Corpore Vindobonensi Ambrosii opera nondum lucem vidisse summopere doleo; certo enim sperandum est apparatu critico adhibito textum ea qua par est cura tractatum multo emendatiorem proditurum. interim equidem textum quamvis corruptum usurpare coactus hic illic correcturam temptavi, quin multo saepius e Philone corrigi possit nullus dubito. rursus Ambrosius utpote unus antiquissimus memoriae Philoneae testis ad verba Philonis emendanda nonnihil confert. certe bonas quasdam scripturas alibi traditas Ambrosii testimonio confirmari nihil mirum. ut *de sacrificiis Abelis et Caini* § 50 (p. 222, 6) scripturam Pap UF recte se habere τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ confirmat Ambrosius verbis *Ietro qui dicitur superfluus.* § 65 (p. 229, 2) ὀξυκινητότερον Pap UF, *omni gladio acutius* Ambrosius. § 107 (p. 246, 1) ἀπὸ τῶν ἄρτων Pap UF, *de panibus* Ambrosius. § 133 (p. 255, 11) παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ MAGHP, *dedit eum in manus eius* Ambrosius. § 134 (p. 255, 18) κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον UFL^{2}, *non ad unum diem* Ambrosius.

Excerpta Philonea permulta et utilissima reperiuntur in Ioannis Damasceni quae feruntur Sacris Parallelis (D). de forma pristina **De Sacris Parallelis (D)**

huius operis eis quae post Wachsmuthium et Wendlandium[1]) Fr. Loofs et ego[2]) nuper disputavimus nunc satis constat. saeculo ut videtur sexto amplissimum florilegium Christianum compositum est in tres libros divisum, quorum primus utriusque Testamenti et veterum patrum eas sententias complectebatur quae ad res divinas pertinent, alter eas quae statum rerum humanarum tractant, tertius eas quibus de virtutibus et vitiis agitur. uniuscuiusque libri tituli (seu capita) ordine alphabetico digesti sunt. libri I et II uno nomine inscripti fuerunt τὰ ἱερά, liber III titulum habuit τὰ παράλληλα. libri primi servatus est unus codex Coislinianus 276 sic inscriptus: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον πρῶτον. libri secundi recensionem continet codex Vaticanus 1553 hunc titulum prae se ferens: Λεοντίου πρεσβυτέρου καὶ Ἰωάννου τῶν ἱερῶν βιβλίον δεύτερον. libri tertii forma pristina in nullo codice adhuc reperta est. ceteri Sacrorum Parallelorum codices omnes florilegii in unum alphabetum contracti varias recensiones continent. praeter Scripturam sacram et patres ecclesiasticos Philonis et Iosephi opera excerpta esse verbis expressis testantur auctores. etenim in fine praefationis τῶν ἱερῶν haec leguntur: Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. et in prologo τῶν παραλλήλων haec: Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πνεύματος ῥηθησόμενα λόγια. Michael Lequien qui primus Sacra Parallela graece edidit duos codices adhibuit, unum Vaticanum (1236), quem integrum expressit, alterum Rupefucaldinum, e quo capitum titulos et selectas sententias tantum publici iuris

[1]) C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 1—44. P. Wendland *Neu entdeckte Fragm. Philos* p. 18—20.

[2]) Friedr. Loofs *Studien über die dem Johannes von Damaskus zugeschriebenen Parallelen*, Halle 1892. Cohn in *Jahrbücher für protestantische Theologie* t. XVIII (1892) p. 480 sqq.

fecit. nos excerpta Philonea ex omnibus codicibus quorum usum adipisci licuit colligere et excutere studuimus. hos igitur codices usurpavimus ex iisque Philonea exscripsimus:

D[C] = Coislinianus 276, olim monasterii S. Laurae montis Athus, membranaceus in quarto, saec. X, fol. 278, continet, ut iam dixi, τῶν ἱερῶν librum primum. cf. Loofs l. l. p. 15 sqq. primus hunc codicem adhibuit et fragmenta Philonea quaedam ex eo edidit I. B. Pitra *Anal. Sacra* II p. 304—310. equidem e codice Vratislaviam liberalissime transmisso Philonea omnia descripsi.

D[K] = Vaticanus graecus 1553, olim Cryptoferratensis, membranaceus, saec. XIII, continet τῶν ἱερῶν librum alterum. cf. Wendland l. l. p. 18. Loofs l. l. p. 9 sqq. huius codicis capitulorum titulos et selecta fragmenta publici iuris fecit A. Mai *Scriptor. vet. nov. collect.* t. VII p. 74—109 (= Migne *Patrol. gr.* t. 86,2 Col. 2017 sqq.). Philonea omnia transcripsit vel contulit Wendland.

D[P] = Parisinus graecus 923, membranaceus, formae maximae, fol. 394, litteris uncialibus saec. IX binis columnis elegantissime scriptus, titulis rubricatis et inauratis distinctus, imaginibus sanctorum et aliorum pictis ornatus. praemissus est index capitum sic inscriptus: ΤΑΔΕ ΕСΤΙΝ ΕΝ ΤΗΔΕ ΤѠΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛѠΝ ΒΙΒΛѠΙ. codicem Parisiis inspexi et Philonea nonnulla contuli anno 1891. primus adhibuit et excerpta Philonea ut videtur omnia excussit J. Rendel Harris (*Fragments of Philo Iudaeus* p. VIII sqq. 89—95).

D[M] = Venetus Marcianus graecus 138, membranaceus in folio, saec. XI, continet eandem florilegii alphabetici recensionem quam D[P]. index titulorum inscriptus est Κεφάλαια τῆς βίβλου τῆς ἐπονομαζομένης τὰ παράλληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου, ἥτις ἐκτέθειται κατὰ ἀριθμὸν τῶν κδ′ στοιχείων. Philonea contulit Wendland.

D[R] = Rupefucaldinus i. e. codex Phillippicus 1450 nunc Berolinensis, olim Claromontanus 150 (collegio societatis Iesu Claromontano Parisiensi a Rupefucaldo cardinali donatus), deinde Meermannianus 94, anno 1888 e bibliotheca Thomae Phillipps Cheltenhamensi in bibliothecam regiam Berolinensem traductus, mem-

branaceus in folio, saec. XII, fol. 290, continet florilegii alphabetici recensionem copiosissimam hoc titulo inscriptam: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον α' καὶ β'. primus hoc codice pretiosissimo usus est Lequien, qui indicem capitum et selectas sententias edidit Ioann. Damasc. operum t. II p. 731 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 96 Col. 441 sqq.). deinde Mangey ex eo excerpta Philonea adhibuit et fragmenta edidit (Philon. op. t. II p. 660 sqq.). tum postquam diu codex in tenebris latuit, denuo J. R. Harris Cheltenhami eum detexit et fragmenta Philonea pleraque collegit. nos codice diligentissime excusso omnia excerpta Philonea descripsimus, ego usque ad fol. 67ʳ, cetera Wendland.

D^L = Laurentianus plut. VIII cod. 22, chartaceus, saec. XIV, de quo cf. Wachsmuth l. l. p. 2, continet duo diversa florilegii alphabetici fragmenta: primum fol. 1—45 post tabulam titulorum totius florilegii litterae A prima 28 capita, quae cum codice Rupefucaldino fere conspirant, deinde fol. 46—73 cum titulo βίβλος περιέχουσα τὰ τῶν παραλλήλων κεφάλαια ἐκ τῆς θείας γραφῆς συλλεγέντων καὶ συνταχθέντων κατὰ στοιχεῖον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ post indicem capitum omnium litterae A 43 capita, quae cum D^P et D^M consentiunt. Philonea contulit Wendland.

D^V = Vaticanus graecus 1236, chartaceus, saec. XV, tria volumina comprehendens, quo codice usus Lequien Sacra Parallela edidit Ioann. Dam. op. t. II p. 274 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 95 Col. 1033 sqq.), continet florilegii alphabetici recensionem valde truncatam. Philonea denuo contulit Wendland.

D^N = Venetus append. graec. class. III, 4. 88, 3, olim Nanianus 228, chartaceus, saec. XVI, conspirat fere cum D^V.

Forma scripturae quae in D comparet plerumque cum Philonis codicibus melioris notae congruit, etsi verba scriptoris interdum, ut in sententiis e conexu suo diremtis facile fieri solet, paululum immutata sunt: velut *de opificio mundi* § 20 p. 6, 10 τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων τοῦ θεοῦ τόπος ἕτερος . . . δέξασθαι καὶ χωρῆσαι ἢ ὁ θεῖος λόγος, ubi τοῦ θεοῦ pro αὐτοῦ scriptum est et in fine verba ἢ ὁ θεῖος λόγος addita sunt, et § 23 p. 7, 7 οὐχ ὡς πέφυκεν pro οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν et quae sunt si-

milia. generis diversi sunt glossemata quaedam qualia leguntur *legum alleg.* I § 102 p. 88, 2 σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν εὑρεῖν ἕνα μόνον ἔργον et *de Cherubim* § 29 p. 177, 10 ἀγάπην (φιλοφροσύνην codd.) καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ, quae correcturae sive interpolationes sine dubio manum pii monachi cuiusdam produnt. sed plerumque textus Philonei veram formam servatam et memoriam genuinam traditam videmus. cuius rei documentum praeclarissimum hoc est, quod in sententiis e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* desumptis D ubique fere meliorem memoriam prodit in Pap UF servatam. cf. p. 207, 6. 7 τὴν τῶν εὐλόγων . . . χαίρειν ἐῶντι. 218, 15 ἀγαθοῦ. 247, 10 τελείαις (Pap D). nec raro genuinam scripturam excerpta in D recepta suppeditant, ubi libri manuscripti corruptelam passi sunt. ut *de opificio mundi* § 105 p. 37, 18 ἐτέων, quod codices omittunt, e D recuperavi, § 139 p. 48, 14 indidem τούτου pro τοῦτον. *legum allegor.* I § 91 p. 85, 8 σῶμα, quod hoc loco libri manuscripti perperam addunt, recte in D omissum est. *de Cherubim* § 83 p. 190, 16 ὀνομάζονται D recte, νομίζονται codices. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 136 p. 289, 2 οὔτε ἐπὶ D pro ἤ. sed maximo cum fructu Sacra Parallela adhibentur in recensendo *legum allegoriarum* libro tertio, ubi textus familiis A et H tantummodo nititur et meliorum codicum subsidio destituti sumus. in hoc maxime libro multis locis verba scriptoris in codicibus corrupta vel mutilata excerptis D usurpatis feliciter emendare contigit. cf. § 4 p. 114, 8 εὑρίσκεται. § 47 p. 123, 13—17 ὦ διάνοια, ζητοῦσα, ἐφανέρωσεν, ἀτελῆ. § 78 p. 129, 26 ἓν τοῦτο. p. 130, 1 θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα. p. 130, 3 καὶ χάρις ⟨τοῦ⟩ θεοῦ. p. 130, 4 καὶ χάρισμα. § 80 p. 130, 12 λέγω. p. 130, 13 δεύτερος om. p. 130, 14 οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα. p. 130, 16 ὁ ὀρθὸς λόγος. § 106 p. 137, 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν. § 163 p. 148, 23 ἔπειτ' ἐστὶν ἄμεινον τὰ κτλ. § 164 p. 148, 25 μετιών, καὶ ἀνελπιστίαν (unde facile καὶ ἀπιστίαν restitui). p. 149, 1 ἀνοίας. p. 149, 2 μὴ καὶ αὖθις. § 166 p. 149, 15 πλεονεξίας γάρ. denique excerpta D utilissima sunt eo quod titulorum operum Philonis formas saepe meliores laudant quam quae in libris manuscriptis exhibentur.

Cum Sacris Parallelis artissime cohaerent gnomologia quaedam sacroprofana, quae praeter versus et locos morales poetarum et scriptorum qui dici solent classicorum e florilegiis profanis excerptos sententias

continent e Scripturis sacris et scriptoribus ecclesiasticis collectas in eisque fragmenta Philonea, quorum pleraque in Sacris Parallelis vel eadem vel etiam uberiora leguntur, ut ex eis illa omnia hausta esse dubitari non possit. fusius ea de re Antonius Elter in historia gnomologiorum graecorum disseret[1]). itaque collectiones eius generis quibus usi sumus enumerare hoc loco satis habeo.

Flor. Par. = Florilegium codicis Parisini 1168 (saec. XIV) adhuc ineditum. notitiam excerptorum Philoneorum Eltero debemus, cuius numeros quoque adhibuimus. cf. *leg. alleg.* I § 73. II § 65. III § 10. *de sacrif. Abelis et Caini* § 135.

Max. Ecl. = Maximi Confessoris quae feruntur Eclogae (Migne *Patrol. gr.* t. 91 Col. 721sqq.). excerpta Philonea insunt eadem quae in Florilegio Parisino. codices exstant permulti (cf. Wachsmuth l. l. p. 104). equidem excerpta Philonéa descripsi e codice Berolinensi Phillipp. 1609 (membran. saec. XI).

Anton. Mel. = Antonii monachi Melissa (ed. Gesner, Tiguri 1546. Migne *Patrol. gr.* t. 136 Col. 765sqq.). continet aliquanto plura Philonea quam Flor. Par. et Maximus in eisque nonnulla quae et in ceteris gnomologiis et in Sacrorum Parallelorum codicibus (quos quidem usurpavimus) desiderantur. Antonii locos Philoneos laudavi secundum editionem Mignei.

Mel. Barocc. = Melissa Barocciana sive gnomologium codicis Barocciani 143 (membr. saec. XII). excerpta Philonea a me descripta pleraque in Sacris Parallelis vel in Flor. Par. et Max. Ecl. redeunt. idem gnomologium exstat in codice Monacensi graeco 429 (scr. anno 1346) sive Melissa Augustana, de qua cf. Wachsmuth l. l. p. 106, praeterea in codice Patmiaco 6 (membr. saec. XII) et in codice Hierosolymitano 255 (saec. XV/XVI). cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 273.

Io. Georgid. = Ioannis Georgidis gnomologium (e codice Parisino 1166 ed. Boissonade *Anecd. Gr.* I p. 1—108). codicem Laurentianum VII 15 (membr. saec. XI) contulit Wendland.

---

[1]) interim cf. C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 90 sqq. et H. Schenkl in *Sitzungsber. d. philos.-hist. Classe der Akad. d. Wiss. zu Wien* t. CXV p. 459 sqq.

huc pertinet etiam codex Laurentianus VIII 22 (D^L), qui praeter duo fragmenta Sacrorum Parallelorum supra commemorata fol. 74—125 et fol. 126—189 duo fragmenta gnomologii sacroprofani cuiusdam exhibet. cf. Wachsmuth l. l. p. 2. Philonea contulit Wendland.

De forma textus Philonei his gnomologiis tradita idem valet quod de excerptis D supra dixi, si quidem sententiae sacrae quotquot in eis exstant (quibus excerpta Philonea adiungenda sunt) ad unam omnes e Sacris Parallelis fluxerunt. utilissima esse excerpta D in *legum allegoriarum* libro tertio recensendo supra docui. uno loco qui non exstare videtur in Sacris Parallelis adhuc cognitis ex Antonii Melissa codicum Philoneorum scriptura corrupta emendari potuit (§ 16 p. 117,1 πολλάκις περιτρέπουσιν).

Denique hoc loco commemorandum est

Flor. Laur. = Florilegium viginti quinque sententiarum Philonearum codice Laur. LVII 12 (saec. XV) fol. 122r et codice Vaticano 1354 (saec. XV) fol. 119r [1]) traditum. praefixus est hic titulus: ἐκ τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἑβραίου περὶ οὗ εἴρηται· ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. e priore descriptum et collatum cum altero codice S. Reiter hoc florilegium nobiscum communicavit. nr. 23 haec legitur sententia: διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά, deprompta ex libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 46 p. 220,19—21 (quam per oblivionem in editione non adnotavimus). sequitur nr. 24 sententia κακίας ἔξοδος—ἐπεισέρχεται (ibid. § 135 p. 256, 5—7) consentiens cum testimoniis in editione allatis. idem florilegium exstat in codice Neapolitano III A 15 (saec. XV) fol. 116: cf. Cyrilli Catal. codd. gr. bibl. Borbon. II p. 211.

Praeter scriptores laudatos vix quisquam dedita opera Philonem videtur adhibuisse. nam Gregorius Nyssenus Nemesius Chalcidius, quorum nomina in hoc volumine uno alterove loco excitata reperiuntur, non ipsi Philonis opera videntur adiisse. nec non dubitari potest de Ioanne Laurentio Lydo, qui *de mensibus* lib. II cap. 8 et 11 de nu-

[1]) cf. quae de his codicibus H. Schafstaedt in dissertatione de Diogenis epistulis (Gottingae 1892) disputavit.

meris quaternario et septenario nonnulla docet quae ad verbum cum Philonis doctrina in libro *de opificio mundi* exposita conspirant. quod olim existimavi Lydum ibi Philonis librum compilasse, nunc praefracte contendere non ausim. nam consensus sic etiam explicari posse videtur, ut aut Lydus compendio mathematico usus sit eodem quod Philo adhibuerit aut scriptor compendii a Lydo compilati e Philonis libro hauserit. utut res se habet, et Lydi verba varie corrupta e Philone et Philonei textus vitia quaedam e Lydo emendare licet: nempe § 95 p. 32, 18 ζυγάδην, quod olim conieceram e codicis M scriptura ζυγάδι, Lydi testimonio confirmatum est; § 100 p. 34, 15 γεννηθῇ pro γένηται quod codices praebent e Lydo restitui.

De Procopii Gazaei commentario in octateuchum et de catenis in prolegomenis vol. IV agetur.

De editionibus

De editione principe

De libris manuscriptis et ceteris subsidiis criticis disputatione ad finem perducta nunc de editionibus nobis dicendum est. editio princeps anno 1552 Parisiis prodiit ab Adriano Turnebo curata: Φίλωνος Ἰουδαίου εἰς τὰ τοῦ Μωσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, νομοθετικά. Τοῦ αὐτοῦ μονόβιβλα. *Philonis Iudaei in libros Mosis de mundi opificio, historicos, de legibus. Eiusdem libri singulares. Ex bibliotheca Regia. Parisiis, Ex officina Adriani Turnebi typographi Regij. Regiis typis. M. D. LII. Ex privilegio Regis.* in folio. ordinem quo libri Philonis in hac editione sese excipiunt non e codice manuscripto receptum sed a se institutum esse editor in epistula dedicatoria ad Carolum Lotharingiae cardinalem praemissa expressis verbis declarat: πολλὴν δὲ σύγχυσιν εὑρόντες ἐν τῇ τῶν λόγων τάξει, οὕτως αὐτοὺς κατεχωρίσαμεν, ὡς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐδοκοῦμεν τὴν ἀρχὴν διατεθεῖσθαι ἀκολουθήσαντος ὡς ὑπελαμβάνομεν ταῖς τοῦ Μωσέως ἑξῆς ὥσπερ καθ' εἱρμὸν ῥήσεσι καὶ ἱστορίαις. videtur autem Turnebus ad tripertitam divisionem illam permotus esse his verbis Philonis *de praemiis et poenis* II 408,1 Mang.: τὰς μὲν οὖν τῶν διὰ τοῦ προφήτου Μωυσέως λογίων τρεῖς ἰδέας εἶναι συμβέβηκε· τὴν μὲν γὰρ περὶ κοσμοποιίας, τὴν δὲ ἱστορικήν, τὴν δὲ τρίτην νομοθετικήν. in Monobibla, quae tamquam appendicem adiunxit, hos libros recepit: περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. περὶ εὐγενείας. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. εἰς Φλάκκον. περὶ ἀρετῶν καὶ περὶ πρεσβείας πρὸς Γάιον. librum περὶ

κόσμου, quippe quem non a Philone profectum sed e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου aliisque locis Philoneis compilatum esse intellexisset, omnino exclusit. editio princeps non omnia quae aetatem tulerunt Philonis opera continet, sed ea tantum quae codices praebebant qui Turnebo praesto erant. adhibuit autem tres libros manuscriptos Philonis, qui soli tunc in bibliotheca Regia Fontebladensi exstabant, Parisinos 433 (qui olim fuit Regius 1895), 434 (olim Reg. 2250), 435 (olim Reg. 2251)[1]. ac tamquam fundamentum editionis habuit codicem 433 (L), passim videtur inspexisse codicem 434, lacunas codicis L explevit e codice 435. quo factum est ut inde ab editione principe Philonis textus vulgatus cum codicum familia H plerumque consentiat, cui codicem L adscribendum esse supra docuimus. nam Adrianus Turnebus hunc codicem sat fideliter expressit nec sine iusta causa ab auctoritate eius recedere fas esse putavit. vitia tamen quibus codex L scatet non pauca tacite correxit atque ubi duplicem ille scripturam exhibet in eligenda et recipienda alterutra sano iudicio plerumque usus est. verba etiam gravius corrupta vel in textu vel in appendice variarum lectionum ad calcem editionis affixa emendare conatus est. atque etsi corrigendo hic illic Philoni scripturas falsas obtrusit, nonnunquam tamen verum divinavit et scriptoris manum restituit. ut *de opificio mundi* § 15 p. 4,19 ἐπιφημίσας αὐτῇ pro αὐτήν. § 164 p. 57,8 ὃ δή delevit. § 171 p. 60,2 εἰς pro καί. *legum alleg.* I § 17 p. 65,5 καὶ ante εὐλογεῖ delevit. § 44 p. 72,4 καὶ addidit. § 57 p. 75,16 αἱ ante πράξεις delevit. III § 29 p. 119,23 τὸν συμπάντων pro τῶν συμπάντων. § 53 p. 124,27 ἑταῖρος pro ἑτέρας. § 61 p. 126,18 προσπίπτουσα pro προπίπτουσα. § 67 p. 127,21 φύσιν ... μοχθηράν pro φησιν ... μοχθηρίαν. § 78 p. 130,3 καὶ χάρις τοῦ pro κεχάριστο. § 81 p. 130,18 προσφερέτω pro προφερέτω. § 87 p. 132,17 ἀναχεῖ τε pro ἀναχεῖται. § 121 p. 140,5 σαφῶς pro σοφῶς. § 135 p. 142,27 ᾧ pro οἷς. § 149 p. 146,2 διψαλέα pro δαψιλέα. § 162 p. 148,14 αἱ pro καί. § 181 p. 153,12 υἱούς pro υἱός. § 184 p. 154,10 εὐτρεπές pro εὐπρεπές. § 201 p. 157,30 κείρεσθαι pro κείρασθαι. § 211 p. 160,13 ἀνιαρῶς pro ἀνιαροῖς. § 215 p. 161,10 εὐλογιστεῖ τε pro εὐλογιστεῖται. § 221 p. 162,17 τεχνι-

[1]) Exstat etiam nunc testimonium anno 1552 Turnebum tres codices illos e bibliotheca Regia mutuatum esse: cf. H. Omont *Catalogues des mss. grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II* (Paris 1889) p. X[2].

τεύουσι pro τεχνεύουσι. § 232 p. 164,30 λαλούντων pro λαλούμενος. § 235 p. 165,16 ὀσμήν pro φωνήν. § 240 p. 166,13 χρήσαιο pro χρῆσθαι. § 246 p. 167,26 ὅς ... ἐξετάζεται pro ὡς ... ἐξετάζεσθαι. § 247 p. 168,4 δρῶντος pro δρῶντες. § 253 p. 169,12 γῆς pro γῇ. *de Cherubim* § 41 p. 181,7 αἴσθησιν pro ἔστησεν. § 98 p. 194,3 τῆς pro δή. § 121 p. 198,24 κυρίως pro κύριος. § 124 p. 199,21 ὅς pro ὡς. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 70 p. 231,6 ingeniose coniecit ὦ μογεροί pro ὠμότεροι (sic HL), at Philo scripsit ὦ μάταιοι. § 100 p. 243,9 οὐ addidit. § 124 p. 252,7 ἀπόντων pro ἁπάντων. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 69 p. 274,17 διὰ τὸ pro διὰ τοῦ. § 85 p. 277,18 κατωκάρα pro κατωκάρανα. § 121 p. 285,24 δικαιοσύνη pro δικαιοσύνην. § 135 p. 288,22 τὸ pro τόν. Turnebus igitur quamquam exigua subsidia usurpavit emendandi Philonis initium fecit, plurima aliis emendanda reliquit. sed duo fere saecula praeterierunt, donec novis curis edendi Philonis consilium susceptum est.

De Hoeschelio Post Turnebum de Philone bene meritus est David Hoeschel, qui anno 1587 tres libros qui in editione principe desunt, *de mutatione nominum, legum allegoriarum* librum II, *de somniis* librum II, e codice Augustano sive Monacensi A primum edidit[1]), deinde anno 1614 opusculum *de septenario* „e codice Boico" quodam publici iuris fecit adiectis duobus fragmentis e libro *de providentia*[2]). libros autem quos edidit quam maxime potuit corrigere conatus est, id quod ei qua erat doctrina et ingenii acumine saepissime contigit. multa quae in codice A corrupta leguntur in ipso margine codicis emendavit; manum enim correctricem quae in tribus libris illis comparet Hoeschelii esse consensus declarat qui inter editionem eius et correcturas illas exstat. ut exempla quaedam afferam, *legum alleg.* II § 1 p. 90,6 ὁ γὰρ A in textu, ὃ γὰρ A in marg. et Hoeschelii editio praebent. ibid. οὐκ ἀνύει A in textu, οὐκ ἂν εἴη A

---

[1]) *Philonis Iudaei opuscula tria: 1, Quare quorundam in sacris litteris mutata sint nomina. 2, De formatione Euae ex Adami latere; et de utriusque lapsu. 3, Somniorum Iosephi, Pharaonis, pincernaeque ac pistoris, allegorica expositio. Graece nunc primum edita, studio et opera Davidis Hoeschelii A. M. eiusdemque notatiunculis alicubi illustrata. E bibliotheca Augustana. Francofurdi Apud Ioannem Wechelum, MDLXXXVII.* in octavo. 276 pag.

[2]) *Philo Iudaeus de septenario. Eiusdem fragmenta II e libro de providentia. Omnia e codd. mss. nunc primum edita a Davide Hoeschelio. Augustae Vindelicorum ad insigne pinus MDCXIV.* in quarto. (hunc librum ipse non vidi.)

in marg. et Hoesch. § 6 p. 91,15 προσπλάττεσθαι A in textu, προπλάττεσθαι A in marg. et Hoesch. § 7 p. 91,28 αὐτὰ A in textu, αὖ τὰ A in marg. et Hoesch. § 14 p. 93,19 τῷ A in textu, τοῦ superscriptum A habet et Hoesch. § 22 p. 95,15 λέξις A in textu, ἕξις ἤτουν συμπιεσμός A in marg., ἕξις Hoesch. § 44 p. 99,3 ταύτῃ A in textu, αὕτη A in marg. et Hoesch. § 56 p. 101,16 εἶχον A in textu, ἦχων A in marg. et Hoesch. § 61 p. 102,19 ἐπανύσηται A in textu, ἐπαναστήσηται ἢ ἐξαναστ— (sic) A in marg. et Hoesch. in marg. editionis. § 62 p. 102,24 τὴν ψυχήν A in textu, τῇ ψυχῇ A in marg. et Hoesch. § 74 p. 105,4 σύντομοι A in textu, σύντονοι A in marg. et Hoesch. § 98 p. 110,16 ἀρετοὶ A in textu, ἀρετῆς A in marg. et Hoesch. quarum emendationum pleraeque postea codicis M auctoritate egregie confirmatae sunt. in edendo opusculo *de septenario* (Mang. II 277—298) quo codice Hoeschel usus sit adhuc investigare non potui. Vaticanum 379 non fuisse, quod coniecerat Mangey, inde sequitur quod in eo codice (ut in Laurentiano F) opusculum περὶ τῆς ἑβδόμης explicit verbis ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας (Mang. II 291,48), cum Hoeschelii codex plura contineret quamvis corrupta et mutilata: cf. Tischendorf *Philonea* p. 40 sqq.[1]) libri περὶ προνοίας duo fragmenta edidit e Michaelis Apostolii (vel potius Arsenii) Violario, quae et in excerptis Eusebianis exstant (οὐ τύραννος ὁ θεὸς — κάλλεος εἵνεκα εἰσ Mang. II 634—635, ὠμῆς γὰρ δίχα ψυχῆς — διὰ προμήθειαν ἀρετῆς Mang. II 642).

Quae secutae sunt Philonis operum editiones tres vel quattuor a Turnebo et Hoeschelio omnino pendent, novi nihil attulerunt. prima quae Coloniae Allobrogum lucem vidit anno 1613[2]) continet scripta Philonis a Turnebo edita eodem ordine digesta cum latina Gelenii interpretatione,

---

[1]) Conieceram codicem Monacensem 113 ab Hoeschelio adhibitum esse; sed ne is quidem plura continet quam Vaticanus 379 et Laurentianus F. cf. Hardt *Catal. codd. mss. gr. bibl. Bavar.* II p. 38.

[2]) Φίλωνος Ἰουδαίου ἐξηγητικὰ συγγράμματα εἰς τὰ τοῦ Μωϋσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, καὶ νομοθετικά. *Philonis Iudaei opera exegetica in libros Mosis, De Mundi opificio, historicos et legales, quae partim ab Adriano Turnebo Professore et Typographo regio e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt* ἐπιδεικτικὰ *alia* διδασκαλικὰ *alia denique historica res quae Iudaeis auctoris aevo contigere describentia. Nunc Graece et Latine in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Excudebat Petrus de la Rouiere. Coloniae Allobrogum, CIↃ IↃC XIII.* in folio. 904 pag., 12 fol. non num.

addit deinde tres libros anno 1587 ab Hoeschelio editos cum Frederici Morelli versione latina et opusculum Pseudo-Philoneum περὶ κόσμου cum latina Guilelmi Budaei translatione. altera quae Parisiis anno 1640 prodiit[1]) et ipsa continet omnia quae Turnebus edidit, sed ordine librorum in parte tertia et quarta paululum immutato, deinde opuscula omnia et fragmenta quae Hoeschel publici iuris fecit. haec editio Parisina cum textu vulgato quodam modo cohaeret, si quidem eam Mangey editioni suae fundamenti instar subiecit. tertia quae prodiit Francofurti anno 1691 Frederico III Electori Brandenburgiae dedicata[2]) editionem Parisinam de qua modo dixi fidelissime expressit. quarta denique anno 1729 Francofurti in lucem emissa cum Francofurtensi priore ad amussim conspirat[3]), nisi quod in initio additae sunt praefatio Christiani Schoettgenii et notitia de Philonis vita et scriptis ex I. A. Fabricii Bibliotheca Graeca petita.

De editione Mangeiana

Tandem opus a Turnebo et Hoeschelio inchoatum suscepit ac felicissime persecutus est Thomas Mangey. editio Mangeiana duo volumina in folio complectens anno 1742 prodiit sic inscripta: Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα. *Philonis Iudaei Opera quae reperiri potuerunt omnia. Textum cum Mss. contulit, quamplurima etiam e Codd. Vaticano, Mediceo et Bodleiano, Scriptoribus item vetustis, nec non Catenis Graecis ineditis, adiecit, Interpretationemque emendavit, universa Notis et Observationibus illustravit Thomas Mangey, S. T. P., Canonicus Dunelmensis. Vol. I. II.* (Londini) *Typis Guilelmi Bowyer MDCCXLII.*

---

[1]) Φίλωνος Ἰουδαίου συγγράμματα. *Philonis Iudaei omnia quae extant opera. Ex accuratissima Sigismundi Gelenii et aliorum interpretatione partim ab Adriano Turnebo, Professore Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana edita et illustrata. Huic novissimae editioni accessere Variae lectiones et elegantissimus eiusdem Philonis de septenario libellus et de providentia Dei fragmenta. Cum indice rerum locupletissimo. Lutetiae Parisiorum MDCXL.* in folio. 1200 pag., 35 fol. (hanc editionem ipse non vidi.)

[2]) titulus idem est atque ed. Paris. 1640. in fine: *Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et Heinrici Ioh. Meyeri Haeredes, Anno CIϽ IϽC XCI.* in folio. 1200 pag., 35 fol.

[3]) titulus idem atque ed. Paris. 1640 et Francof. 1691. in fine: *Accedunt noviter notitia vitae et operum Philonis ex viri celeberrimi Ioannis Alberti Fabricii Bibliotheca Graeca et praefatio Christiani Schoettgenii. Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et I. G. Conradi.* s. a in folio. 14 et 1200 pag., 35 fol. hanc editionem anno 1729 in lucem emissam esse declaratur praefatione data *Dresdae, ipso die festo Epiphanias Dominicae, CIϽ IϽCC XXIX.*

nova et amplissima subsidia ad Philonem denuo tractandum et adhibenda esse recte cognovit Mangey et operam dedit ut undique colligeret. codices igitur Britannicos qui ad manus erant ipse contulit, alios multos in usum suum conferendos curavit, excerpta et fragmenta Philonea in catenis et florilegiis et a scriptoribus antiquis tradita partim ad illustrandum textum adhibuit partim ad calcem editionis congessit. nec priorum editorum exemplum secutus est, ut ex Adriani Turnebi et Davidis Hoeschelii editionibus opera Philonis denuo exprimeret, sed quasi novam textus formam instituit. nam primum ordinem librorum induxit multo meliorem eo quem Turnebi et reliquae editiones prae se ferunt, opusculis quattuor ab Hoeschelio editis priore loco submotis eum locum adsignavit quem res in singulis tractatae postulant. deinde textum locupletavit libro *de posteritate Caini* e codice Vaticano 381 (U) et libro quarto *de specialibus legibus* e codice Seldeniano primum editis. denique fragmenta librorum Philonis deperditorum sat multa undique collecta primus edidit. notis autem partim infra textum datis partim ad calcem utriusque voluminis adiectis ad illustranda et emendanda verba Philonis materiam obtulit amplissimam. itaque omnium qui hucusque Philoni studium impenderunt optime Mangeium de hoc scriptore meritum esse negari nequit.

Sed tamen omnem quam moverat exspectationem editio Mangeiana non explevit. neque enim ipse codices accurate contulit neque ab aliis collationes accurate factas accepit neque ea qua par est diligentia subsidiis suis usus est. codicum lectionis varietatem selectam tantum enotavit nec raro *sic Mss.* adnotasse satis habuit, ubi codices minime consentiunt, singulos autem codices saepissime inter se confudit. in praefatione codices enumerat, quorum subsidio in recensendo Philone usus sit. primum se collationem habuisse dicit unius Vaticani nr. 152, qui largam messem sibi variarum et meliorum lectionum suppeditaverit. at non unum Vaticanum adhibuit, sed minimum quattuor. is quem Vaticanum 152 dicit sine dubio fuit Vaticano-Palatinus 152, quem supra (p. XXX) memoravi et in libro *de opificio mundi* cum codice Veneto B conspirare in prolegomenis editionis eius libri (p. XIVsq.) demonstravi. quod iam tum suspicatus eram, ubi secundum Mangeii testimonium codex Vaticanus a Veneti B memoria recedat, errorem subesse et Palatinum 152 cum alio quodam Vaticano a Mangeio confusum esse, id egregie confirmatum est.

nam praeter Palatinum 152 in libro *de opificio mundi* Vaticano-Palatinum 248 (G) Mangey adhibuit et quas ibi discrepantes a codice B notavi lectiones non sunt Palatini 152 sed Palatini 248. is autem, quem largam messem variarum lectionum sibi suppeditasse profitetur, ne ipse quidem Palatinus 152 fuit sed Vaticanus 381 (U). nam omnes quas in libris *legum allegoriarum* I, *de Cherubim, de sacrificiis Abelis et Caini, quod deterius potiori insidiari soleat* et aliis profert *e Vaticano* lectiones sunt Vaticani U. denique hic illic scripturas codicis Vaticano-Palatini 183 (quem apographon codicis A esse supra dixi) commemorare videtur. similem confusionem commisit in enotandis codicum bibliothecae Laurentianae lectionibus. codicem Mediceum, quem reliquorum omnium et antiquissimum et praestantissimum dicit, ab Antonio Cocchio medico Florentino in usum suum collatum esse refert. itaque sine dubio codicem Laurentianum X 20 (M) intellegi voluit. at non modo huius sed etiam Laurentiani F collationem adhibuit, quippe cuius scripturas commemoret in libris Philonis qui in codice M desunt ut in libro *quod deterius potiori insidiari soleat.* praeter eos quos modo dixi codices Mangey usurpatos a se esse testatur hos: tres codices bibliothecae regis Christianissimi 1895. 2250. 2251 (i. e. codices Parisinos 433. 434. 435), Coislinianum 43, Augustanum (i. e. Monacensem A), quorum collationes aliis acceptas rettulit. ipse contulit Oxonienses codices tres, unum Bodleianum (Seldenianum), unum Collegii Lincolniensis, unum Collegii Novi (v. supra p. XIX), et Cantabrigiensem Collegii S. Trinitatis (de quo cf. Proleg. ad librum *de opificio mundi* p. XXX). apparatum igitur habuit sat amplum et egregium, sed recta via et ratione uti eo nescivit. quae de codicum lectione cognoverat quanta socordia et neglegentia saepe tractaverit, permultis exemplis demonstrari potest. quod cum operae pretium non sit, ut chartae parcam, unum exemplum pro multis proferam. *legum allegor.* II § 4 p. 91,1 haec scripsit Philo: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη, τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον. in codice A verba οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ errore omissa sunt, quare apud Hoeschelium et in eis quae ab

eo pendent editionibus desiderantur. Mangey cum in Mediceo (M) mancam sententiam expleri verbis οὔτε δὲ τῷ — μόνῳ comperisset, falso loco ea in textum induxit ante verba οὔτε τῷ πλαστῷ κτλ. itaque in omnibus inde a Mangeio editionibus ineptum hoc enuntiatum exstat: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη ... ἐκ γῆς· ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος ... καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον.

De ratione quam in textu constituendo secutus sit haec Mangey pronuntiavit: *ubique sequor editionem Parisiensem Philonis operum anni 1640 . . . textum nullibi ex coniectura muto nec ex unius tantum codicis manuscripti fide nisi Medicei, quem reliquorum omnium longe optimum esse existimo et ex quo solo hiatus bene multos supplere in textu non dubitavi.* attamen hanc normam non stricte observavit, sed saepe textum tacite mutavit et scripturam vulgatam non modo correxit, id quod sane multis locis fecit, sed interdum etiam depravavit. quoniam vero complures familiae A codices adhibuit, horum auctoritatem secutus multa mutavit et textum nonnusquam diversum constituit ab eo quem editiones priores ostendunt, quas a memoria familiae H pendere constat. sed contra codicum consensum textum mutare noluit; nam huiusmodi quae comparent pleraque vel e lapsu calami vel ex erroribus typothetarum orta esse videntur. coniecturas et suas et aliorum plerasque vel in notis vel in addendis commemoravit. atque in his non minima laus Mangeii posita est. erat enim Philonei sermonis adeo peritus ac tanto opere in doctrinam Philonis penetraverat, ut facili negotio multas corruptelas et lacunas textus detegeret ac saepissime coniectando veram scripturam indagaret vel ad veram proxime accederet. etsi eius coniecturae non omnes ita comparatae sunt, ut in textum recipi possint, ac nonnullae vel falsam sententiam ingerunt, multae tamen acu rem tetigerunt, quas omnino recipiendas esse nemo dubitabit. eadem ac fortasse etiam maiore laude dignae sunt animadversiones et emendationes Ieremiae Marklandii a Mangeio in addendis commemoratae, quarum plerisque in verbis Philonis emendandis et restituendis uti licet. maxima illum virum fuisse sagacitate et in coniiciendo felicitate optime arguitur eo, quod multa inventa eius meliorum codicum testimonio postea confirmata sunt. in Mangeii notis passim laudatur etiam Ericus Benzelius episcopus Lincopensis,

cuius observationes et coniecturas quasdam ille acceperat, quae ad emendationem Philonis non multum conferunt. denique Ioannis Christophorsoni coniecturae, quas ambabus manibus amplexus est Mangey, nihili aestimandae sunt.

De editionibus reliquis

Editio Mangeiana quae prima fuit critica usque ad hunc diem unica mansit. nam qui postea Philonis opera ediderunt Mangeii textum integrum expressisse satis habuerunt. ac Fridericus Pfeiffer quidem, cuius editio [1]) imperfecta emissa est annis 1785—1792, in praefatione se Mangeii speciosam egregiamque editionem vel plane immutatam recudendam curavisse libere fatetur. ipse nihil praestitit nisi haec: errata typographica quibus sane editio Mangeiana scatet non pauca correxit (sed multa intacta reliquit nec pauca nova ipse admisit), Mangeii notas ex addendis collectas textui subscripsit, tres codices Monacenses quos Mangey neglexerat ipse contulit et eorum lectiones varias adnotavit. sed valde erravit quod ex eorum collatione ornamentum novum accedere Philoni ratus est. nam quos saeculo XIV eleganter satis exaratos dicit ac de codicibus optimae notae summa cum cura et diligentia descriptos esse videri, codices re vera sunt saeculi XVI et summa cum neglegentia scripti et nullius pretii. primus codex a Pfeiffero A notatus (num. 52 signatus), qui Philonis libros plerosque continet e bibliotheca Bessarionis cardinalis descriptos, nunc est Monacensis graecus 124 (v. supra p. XIV sq.). alter codex B (num. 35 signatus), qui libros continet *de vita Mosis, de fortitudine, de vita Iosephi, de Abrahamo,* nunc est codex Monacensis gr. 19: cf. Hardt *Catal. codd. mss. graec. bibl. Bavaricae* t. I p. 98 sqq. tertius codex C (num. 174 signatus) nunc est Monacensis gr. 113, qui fol. 225—233 Philonis opusculum *de septenario* (Mang. II 277—291) continet: cf. Hardt l. l. t. II p. 38. tertium hunc codicem adhibere non iam potuit, quoniam in edendo Philone usque ad libros *de specialibus legibus* non pervenit.

Qui hoc saeculo Philonis opera imprimenda curaverunt nihil fere praestiterunt, nisi quod libros per I. B. Aucherium ex Armenio publici

---

[1]) *Philonis Iudaei opera omnia graece et latine. Ad editionem Thomae Mangey collatis aliquot Mss. edenda curavit Augustus Fridericus Pfeiffer. Vol. I—V. Erlangae, sumptu Wolfgangi Waltheri, 1785—1792.* 5 voll. in octavo, quibus continentur scripta omnia quae in editionis Mangeianae volumine primo exstant et e volumine altero vita Abrahami. editio fertur repetita esse anno 1820.

iuris factos et opuscula *de cophini festo* et *de parentibus colendis* ab Angelo Maio e Laurentiano M edita[1]) libris antea cognitis adiecerunt. editio Lipsiensis Schwickertiana quam M. Car. Ern. Richter curavit annis 1828—1830 prodiit octo voluminibus[2]). editor, quemadmodum ipse in praefatione professus est, textum Mangeii secutus est, quocum editionem Pfeifferianam et ubi haec deficit editionem Parisiensem anni 1640 contulit; scriptis a Mangeio editis suo loco inseruit opuscula *de festo cophini* et *de parentibus colendis* et in fine adiecit libros ab Aucherio latine redditos. declarat autem sese efficere studuisse, ut mendis innumeris quibus pristinae editiones scateant textus purgaretur; quod, si menda typographica et lapsus calami quosdam exceperis, parum vere dictum est, vitia enim pleraque editionum priorum in hac quoque redeunt: cf. Proleg. in librum *de opificio mundi* p. XXXIV, ubi exempla nonnulla contuli quae facile augeri possunt. denique commoditati legentium eo prospectum voluit, quod summaria singulis libris praeposuit, textum in paragraphos distinxit et quam aptissime fieri potuit interpunxit. sed neque distinctionibus neque interpunctionibus textus Philonei difficultates levavit, immo vero saepius auxit. nam paragraphis suis textum interdum omnino depravavit, cum sententias artissime inter se conexas discerperet: cf. e. gr. p. 62,16. 95,23. 139,30. 143,29. 145,2. 166,28. 178,16. 286,6. in interpungendo autem tanta neglegentia usus est, ut multis locis verba scriptoris omnino intellegi nequeant, nisi interpunctiones immutaveris. quod in praefatione promisit ultimo volumini se indicem rerum et verborum graecum additurum, huic promisso non satisfecit, sed indicem rerum latinum ex Mangeii editione repetitum dedisse satius habuit. novissima operum Philonis editio Tauchnitiana[3]) fere integra ex editione Richteriana expressa est. nam et universa cum illa conspirat et in singulis voluminibus omnia eadem continet et textum in paragraphos a Richtero

---

[1]) *Philonis Iudaei de cophini festo et de colendis parentibus cum brevi scripto de Iona. Editore ac interprete Angelo Maio. Ad Leopoldum principem Etruriae heredem. Mediolani regiis typis MDCCCXVIII.* in octavo. 36 pag.

[2]) *Philonis Iudaei opera omnia. Textus editus ad fidem optimarum editionum. Vol. I—VIII. Lipsiae, sumptibus E. B. Schwickerti, 1828—1830.* in octavo minori.

[3]) *Philonis Iudaei opera omnia ad librorum optimorum fidem edita. Editio stereotypa. Tom. I—VIII. Lipsiae sumptibus et typis Caroli Tauchnitii 1851—1853.* 12°.

inductas distinctum praebet. ea re tantum discrepat, quod editor anonymus interpunctionem sane meliorem et accommodatiorem reddere studuit et coniecturas nonnullas a Mangeio in notis significatas, quae quidem ei certae videbantur, in textum recepit.

Denique in editionum numero nominanda videtur Ioannis Christiani Guilelmi Dahlii Chrestomathia Philoniana[1]) duobus voluminibus edita et doctis adnotationibus instructa, cuius volumine priore capita selecta e variis Philonis libris, posteriore libri *adversus Flaccum* et *de legatione ad Gaium* illustrantur; textum editor Mangeianum secutus est. neque hoc loco silentio praetereunda sunt Constantini Tischendorfii *Philonea*[2]) identidem iam a me laudata, qui liber primum Philonis opusculum *de posteritate Caini* continet e Vaticano 381 accuratius descriptum quam apographon a Mangeio adhibitum, deinde *de specialibus legibus* librum II integrum e Laurentiano M editum, cuius antea partes tantum valde corruptae et in breve contractae cognitae fuerunt; adiectum est fragmentum *Quaestionum in Exodum* in Vaticano 379 servatum, finem faciunt sententiae Philonis e florilegio Cahirino (quod cum Maximi Eclogis conspirare videtur) excerptae.

De versionibus recentioribus

De editionibus disputatione absoluta pauca adiungenda sunt de versionibus recentiore tempore factis. primus quod sciam Lilius Aegidius Libellius Tifernas opera Philonis latine reddenda suscepit iussu Nicolai V papae: cf. Dominicus Georgius *Vita Nicolai V pont. max.* (Romae 1742) p. 192. eius translationis etiam nunc in bibliotheca Vaticana exstant septem tomi manu ipsius annis 1479—1484 elegantissime exarati et Sixto IV vel Innocentio VIII dedicati, quibus octavus accedit in bibliotheca Barberina adservatus. cf. Pitra *Anal. Sacr.* II p. 331. paulo post editionem principem ab Adriano Turnebo in lucem emissam Ioannes Christophorson[3]) Anglus quattuor libros Philonis in linguam

---

[1]) *Chrestomathia Philoniana sive loci illustres ex Philone Alexandrino decerpti et cum animadversionibus editi a Ioanne Christiano Guil Dahl. Hamburgi sumptu Caroli Ernesti Bohn 1800—1802.* 2 voll. 12°.

[2]) *Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta. Edidit Constantinus Tischendorf. Lipsiae, Giesecke et Devrient 1868.*

[3]) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi gravissimique libri quatuor, quorum primus est De mundi fabricatione, quae est à Moyse descripta, secundus De decem praeceptis, quae capita legum sunt, tertius De magistratu seu principe deligendo, quartus De officio Iudicis,*

latinam conversos edidit. anno post omnium operum Philonis quotquot ediderat Turnebus translatio latina Basileae prodiit a Sigismundo Gelenio facta[1]). quae et identidem repetita (Lugduni 1555, Lugduni 1561[2]), Antwerpiae 1614[3])) et omnibus graeci textus editionibus inde ab editione Colon. Allobr. 1613 usque ad Pfeifferianam adiecta est. opuscula ab Hoeschelio edita Fredericum Morellum interpretem latinum nacta sunt. gallice Philonis opera Petrus Bellier anno 1588 edidit[4]), in sermonem anglicum hoc saeculo transtulit C. D. Yonge[5]). germanice adhuc pauca scripta Philonis reddita sunt[6]).

---

iam primum de Graeco in Latinum conversi: Ioanne Christophorsono Anglo interprete. Errata quoque fere quadringenta, quae in eisdem quatuor libris nuper Parisiis Graece impressis ex collatione exemplarium manu descriptorum deprehensa sunt, notata correctaque et in fine uoluminis posita. Antverpiae. Excudebat Ioannes Vervvithagen Anno 1553. in quarto. 12 fol., 149 pag., 4 fol.

[1]) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi ac philosophi summi lucubrationes omnes quotquot haberi potuerunt, nunc primum Latinae ex Graecis factae per Sigismundum Gelenium, addito in fine rerum memorandarum Indice foecundissimo. Basileae (apud Nicolaum Episcopium iuniorem) M. D. LIIII.* in folio. 651 pag., 11 fol. — Editio plane repetita *Lugduni, Apud Ioannem Frelonium, 1555.* in octavo. 32 fol., 870 pag.

[2]) *Philonis Iudaei, summi philosophi, ac scriptoris eloquentissimi, Operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt, Tomus prior (alter), interprete Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono et Ioanne Voeuraeo. Cum utriusque Tomi singularibus et amplissimis indicibus. Lugduni, Apud Ioannem Frellonium, MDLXI.* 2 voll. in octavo, 512 et 480 pag. hac editione continentur primum Sig. Gelenii translatio omnium operum Philonis, deinde Io. Christophorsoni translationes quattuor librorum, tum Ioannis Voeuraei Galli interpretatio libri *de decalogo.*

[3]) *Opera Philonis Iudaei exegetica in libros Mosis, De opificio mundi, Historicos et Legales, quae partim ab Adriano Turnebo, Professore et Typographo Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt ἐπιδεικτικά, alia διδασκαλικά, alia denique historica res quae Iudaeis Auctoris aevo contigere describentia. Nunc noviter additis marginalibus in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Antwerpiae, Apud Iohannem Keerbergium, M. DC. XIV.* in quarto. 811 pag., 24 fol. haec editio accurate expressa est ex parte latina editionis graecae et latinae quae prodiit Coloniae Allobrogum a. 1613 (v. supra p. LXXII).

[4]) *Les Oeuvres de Philon Juif, contenans l'Interpretation de plusieurs divins et sacrés mystères et l'instruction d'un chacun mises de Grec en François p. Pi. Bellier. Paris chez Ch. Roger 1588.* in octavo. editio repetita et tribus libris a Fred. Morello translatis aucta *Paris chez Chapelain 1612.*

[5]) *The Works of Philo Iudaeus, the contemporary of Iosephus, translated from the Greek by C. D. Yonge. London, H. Bohn, 1854—1855.* 4 voll. in octavo.

[6]) *Bibliothek der griechischen und römischen Schriftsteller über Judenthum und Juden*

Novam et criticam operum Philonis editionem hoc saeculo moliebatur Chr. G. L. Grossmann theologus Lipsiensis. quod ad consilium perficiendum Constantino Tischendorfio persuasit, ut in itinere quod anno huius saeculi quadragesimo in Galliam et Italiam suscepit libris Philonis manuscriptis excutiendis operam daret. quem laborem ita ille exsecutus est, ut codices Parisinos fere omnes exploraret et cum editione Mangeiana conferret atque Italiae bibliothecis perlustratis multos codices perscrutaretur et investigaret[1]). quo factum est ut Grossmanno supellectilis critica praesto esset locupletissima. sed morte abreptus est (anno 1857), priusquam vel initium edendi Philonis fecisset. apparatus criticus ab eo comparatus hucusque neglectus in bibliotheca Universitatis Lipsiensis delitescit. post Grossmanni obitum idem consilium persecutus est Carolus Guilelmus Otto theologus Glauchaviensis, quem ad finem et apographa Tischendorfii collationum codicum Parisinorum et collationes aliquot codicum Vindobonensium comparavit. sed ne is quidem eo pervenit, ut ad opus perficiendum accederet[2]). nova Philonis edendi spes excitata est, cum anno 1887 Academia Regia Berolinensis ad certamen de praemio Carlottiano subeundum Philonis librum *de opificio mundi* critice tractandum proposuisset. quo in certamine Paulo Wendlandio mihique contigit, ut Academia opellas nostras praemio dignas iudicaret. quo facto uterque nostrum editionis omnium operum Philonis novis curis parandae consilium cepit. mox vero, ne diutius opus dudum desideratum tardaretur et quo citius res ad finem perduci posset, consilia nostra communicavimus et consociato labore Philonem edere constituimus. apparatu plenissimo per hos annos conquisito et omni studio pertractato nunc volumen primum in lucem mittimus.

De ratione huius editionis

De ratione huius editionis haec animadvertenda sunt. ordinem librorum in universum sequimur eum quem Mangey constituit, quamquam non per omnia eum recte sese habere haud ignoramus. sed quoniam editio Mangeiana in omnium manibus est et omnes verba Philonis secun-

---

in neuen Uebertragungen und Sammlungen. I. Bd. Leipzig, Oskar Leiner, 1865. III. Bd. ib. 1870. IV. Bd. ib. 1872.

[1]) cf. Grossmann in programmate pro rectoratu Lipsiensi a. 1856 p. 1. Tischendorf *Anecdota sacra et profana* p. 171. *Philonea* p. V sq.

[2]) cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 274.

dum eam laudare consueverunt, lectorum commoditati consuluisse nobis videmur, quod ordinem editionis Mangeianae quoad fieri potuit retinuimus. quo facilius verba scriptoris alicubi laudata reperiri possent, numeri paginarum editionis Mangeianae (M.) in margine interiore adnotati sunt. nec minus propter verba secundum editionem Richterianam laudata paragraphos eius editionis in textum recepimus cancellis rotundis ( ) inclusas. sed ut difficultates Philonis legendi aliquanto sublevarentur et singulae sententiae magis essent perspicuae, textum in novas et minores paragraphos distinximus in margine exteriore notatas. textui duplicem adnotationem subiunximus, unam qua codicum varietas lectionis enotata est, alteram qua loci memoriae quae dici solet indirectae congesti sunt et scriptorum loci quos Philo laudavit vel perstrinxit significati. in textu constituendo quantum fieri potuit fidem et auctoritatem librorum manuscriptorum sequendam esse duximus, sed simul ab emendatione in scriptore tam corrupto non prorsus abstineri posse nobis persuasimus, in qua tamen a certa via et ratione nos non recessisse speramus. equidem coniecturas vel meas vel aliorum in textum non recepi, nisi ubi et verba tradita aperte corrupta sunt et emendatio certa mihi visa est. sicubi rem dubiam esse nec medelam certam adhuc inventam existimavi, textum libris traditum quamvis corruptum retinere malui quam coniecturis locum concedere parum probabilibus. ceterum praeter Mangeium et qui ab eo laudantur Christophorsonum Marklandium Benzelium vix quisquam nominandus est, qui in emendandis libris huius voluminis aliquid praestiterit, nisi quod Fridericus Creuzer locos aliquot illustravit et emendare conatus est[1]). etiam in rebus grammaticis et orthographicis codicum optimorum fidem plerumque secutus sum. eas tantum formas verborum quas ex usu Philonis et illius aevi scriptorum communi admittendas non esse censeo, ubi mutatione levissima vitium tolli potuit, emendare et iustas formas substituere non dubitavi: velut αὑτοῦ pro αὐτοῦ, ubi pronomen reflexivum necessarium videtur, et σεαυτοῦ (σαυτοῦ) pro ἑαυτοῦ, ubi sententia loci pronomen secundae personae postulat, et similia. de legibus quas Philo in hiatu vitando et admittendo

---

[1]) Fr. Creuzer *Zur Kritik der Schriften des Juden Philo* in *Theol. Studien und Kritiken* 1832 I p. 3—43 (= *Deutsche Schriften* III. Abth. 2. Bd. p. 409—446).

secutus sit alio loco fusius disserendum erit. nam quae J. Jessen[1]) de hac quaestione investigasse sibi videtur, minime omnia probanda sunt, si quidem iustae hiatus excusationes apud Philonem multo latius patent quam ille putavit. in universum sic iudico, propter hiatum solum verba tradita non esse corrigenda ac ne gravissimos quidem hiatus tollendos esse, id si levissima mutatione fieri non possit. ν quod dicitur paragogicum in codicibus vetustioribus ante consonas saepe scriptum reperitur, ante vocales rursus interdum omissum; sed quoniam codicum scriptura fluctuat, propter aequabilitatem normam vulgatam secutus ante consonas illud ν nusquam scripsi. οὕτως ante consonas quoque tantum non ubique in omnibus codicibus scriptum est; quae scriptura nescio an a Philone omnino praelata atque etiam paucis locis illis ubi οὕτω legitur in libris deterioribus restituenda sit. veteris Testamenti locos quos attulit vel perstrinxit Philo quam accuratissime significavi LXX interpretum versionis editione novissima Cantabrigiensi (ed. Swete) usus, iuxta quam Lagardii editionem Geneseos (a. 1868) adhibui. in scriptura locorum biblicorum constituenda codicum Philoneorum fidem ubique secutus sum ac ne tum quidem ab ea discedendum esse iudicavi, ubi codices a versione graeca discrepant. scripturam traditam ibi tantum e LXX virorum interpretatione correxi, ubi codices corruptos esse manifestum est. sicubi codices Philonis in laudandis verbis biblicis inter se differunt, eam scripturam praeferendam esse duxi quae ad versionem graecam proxime accedat. itaque non paucis locis codicum familiae UF lectionem aspernatus ceterorum codicum memoriam secutus sum. nam ut ceteroquin manus correctrix in familia UF grassata est (v. supra p. XL), ita et verba biblica corrector ille interdum immutavit fortasse alia quadam veteris Testamenti versione usus. ceterum studiis biblicis maximeque eis quae ad originem et historiam LXX virorum interpretationis pertinent e textu Philonis fructum non exiguum redundare consentaneum est. sed de ratione quae inter Philonem et veteris Testamenti versionem graecam intercedat tum demum iuste et copiose disputari poterit, cum editio haec operum Philonis absoluta erit.

---

[1]) J. Jessen *De elocutione Philonis Alexandrini*, Hamburgi 1889.

Haec hactenus de universa Philonis librorum memoria ceterisque subsidiis criticis et de ratione huius editionis. singulis libris in hoc volumine editis pauca praemittenda sunt.

DE OPIFICIO MVNDI. Codices VMABPFGH. librum separatim edidit J. G. Müller[1]), de cuius editionis indole dixi in priore huius libri editione[2]) p. XXXIV. titulum e codice V restitui περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας, quem confirmant excerpta D, ut D^C fol. 196^v ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας (ad p. 9, 15), fol. 259^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 7), D^R fol. 192^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 11), D^K fol. 49^r ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 35, 25), D^M fol. 15^r D^L fol. 21^r et 55^v ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 23, 2). Eusebius in recensu librorum Philonis (Hist. eccl. II 18) hunc librum non commemorat, scilicet quia partem esse putavit operis illius quod nomine νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι complexus est, id quod verbis expressis dicit Praep. Evang. VIII 13, ubi verba Philonis e libro *de opificio mundi* excerpta sic inducit: πάλιν οὖν ⟨ἐπὶ?⟩ τὸν Φίλωνα παριτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν εἰς τὸν Νόμον. textum plerumque secundum editionem priorem recensui, nonnunquam vel ipse δευτέραις φροντίσιν edoctus vel suadente Wendlandio aliter constitui, quo facto librum nunc emendatiorem prodire iure sperare mihi videor. e codice V, cum anno 1890 denuo conferrem, mihi contigit ut aliquot novas et partim bonas lectiones eruerem: § 11 p. 3, 11 κατασκευάζον (non κατασκευάζειν). § 59 p. 19, 15 ἀηθεστέρων (non ἀληθεστέρων). codicis V auctoritatem secutus sum etiam his locis: § 19 p. 6, 4 ὡς ἄρα pro ὃς ἄρα. cf. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 77 p. 234, 2. § 33 p. 10, 11 συμφερόμεναι, scil. αἱ ἐναντιότητες. § 70 p. 23, 16 τὰς οὐρανοῦ περιόδους. cf. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 85 p. 277, 23 ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις. *de specialibus legibus* IV *(de concupiscentia)* II 355, 10 M. τὰς οὐρανοῦ περιόδους. *de aeternitate mundi* p. 17, 1 Cum. τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς. *de Cherubim* § 21 p. 175, 2 τὴν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φοράν et § 25 p. 176, 6 τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν ἀίδιον φοράν.

---

[1]) *Des Juden Philo Buch von der Weltschöpfung. Herausgeg. und erklärt von J. G. Müller. Berlin, G. Reimer, 1841.*

[2]) *Philonis Alexandrini libellus de opificio mundi ed. Leopoldus Cohn. Vratislaviae apud Guil. Koebner 1889.*

§ 71 p. 24, 6 ἀθρόου φωτός: cf. *de Cherubim* § 61 p. 185, 10 ἀθρόον φῶς. § 81 p. 28, 14 ἐλπὶς ἂν ἦν.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER I. Codices MAPUFL. accedit versio Armenia. memoriam meliorem plerumque exhibent Arm MAP, deteriorem UFL. titulum νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον e codd. UF recepi, quem uno loco testificantur etiam excerpta D: D^K fol. 220ᵛ et D^R fol. 267ᵛ ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 74, 6). codices MAP et Arm numerum libri non significant. mirum est quod in codicibus UF liber in duas partes dirimitur et ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς φῶς κινηθέντας τρόπους (§ 17 p. 65, 4) quasi novi libri titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον[1]). cuius divisionis vestigium in excerptis D quoque cernitur: D^C fol. 45ᵛ et 173ᵛ D^R fol. 22ᵛ et 162ᵛ D^L fol. 26ᵛ ἐκ τοῦ δευτέρου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 72, 3). codex P non integrum hunc librum exhibet, omittit § 8—30 et 74—87.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER II. Codices MAP. accedit versio Armenia. in P desunt § 9—18, 54—67, 77—108. inscriptionem νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον huic libro vulgatam fere secutus addidi, etsi eam nullo niti testimonio non ignoro. nam et in versione Armenia et in codice P sine titulo cum libro priore coniunctus est atque in codice M ita inscriptus, ut in eius archetypo cum libro priore unum librum effecisse iudicandus sit. et re vera si ambitum horum opusculorum respicimus, unum olim fuisse librum consentaneum videtur[2]). sed quoniam inter hoc opusculum et librum sequentem interiisse nonnulla videntur (desideratur enim expositio allegorica versuum Genes. 3, 1^b—3, 8^a) neque ita exploratum est, ubi liber I desierit et liber II initium ceperit, divisionem vulgatam quamvis parum correctam retinendam esse censui.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER III. Codices ABPH. in codicibus melioris notae liber deest. titulum codices prae se ferunt νόμων ἱερῶν

---

[1]) hinc etiam explicandum est quod codex L huius libri titulum praebet νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam in codice Vaticano 379, quo usus est librarius codicis L, is titulus ad alteram partem huius libri pertinet.

[2]) cf. E. Schürer *Geschichte des jüd. Volkes im Zeitalter Jesu Christi* II p. 840 sq.

ἀλληγορία δευτέρα. sed tertium esse librum testantur excerpta D. cf. adnotata ad p. 114, 2. 115, 11. 123, 13. 128, 18. 129, 26. 130, 9. 136, 22. 148, 25. 153, 19. 162, 26. *legum allegoriarum* liber quartus interiit, pauca fragmenta eius in excerptis D servata sunt: cf. Harris *Fragments of Philo* p. 6sqq.

DE CHERVBIM. Codices MAPGHUF. textus formam genuinam modo codices MAPGH modo codices UF servarunt, nonnusquam utra memoria praeferenda sit dubitari potest. interdum archetypi codicum UF textum docti correctoris manu tractatum esse supra monuimus (p. XL). neque integer hic liber in archetypo illo traditus fuit, abrumpitur enim in codicibus UF § 84 verbo κατανοήσωμεν. operis *legum allegoriarum* partem fuisse certum est, sed nescimus utrum singularem librum (quintum videlicet) formaverit an cum libro quarto qui periit aliquo modo conexus fuerit. titulum proprium tribuunt huic libro testes omnes: codices MAPGH inscriptionem exhibent περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν, codices UF περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. excerpta D breviter laudant περὶ τῶν χερουβίμ: cf. adnotata ad p. 196, 1. 199, 25. semel verba quaedam afferunt ἐκ τῶν αὐτῶν (ad p. 176, 3), ubi generaliter *legum allegoriarum* opus significari videtur, cum praecedat excerptum ἐκ τοῦ η′ καὶ θ′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας i. e. *de posteritate Caini.*

DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI. Codices MAGHPUF, quorum memoria in duas partes rursus discedit, quarum unam efficiunt codices MAGHP, alteram UF. accedit papyrus, cuius scriptura proxime accedit ad codices UF. ne hic quidem liber quota pars *legum allegoriarum* fuerit certo scimus. ubique liber titulo singulari vel inscribitur vel laudatur. titulum genuinum περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάιν ἱερουργοῦσιν e codicibus UF restitui, quibuscum fere consentit papyrus. idem confirmatur excerptis D, quibus sententiae huius libri laudantur ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: cf. adnotata ad p. 207, 6. 238, 1. 247, 12. vel ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ: cf. adnot. ad p. 238, 1. 247, 9. 252, 4. formam huius libri genuinam nunc primum revocavi, si quidem eam partem quae hucusque in editionibus omissa erat codicum meliorum auctoritatem secutus inserui. namque in codicum familia H ideoque in Turnebi editione desunt omnia quae in huius editionis paragraphis 21—32

(p. 210, 1 — 215, 20) leguntur. recurrunt enim eadem in opusculo subditicio περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 265—269). quod cum animadvertisset is qui archetypum familiae H conscripsit, in hoc libro illa omittenda esse inepte putavit. ceteri codices omnes, quamquam opusculum illud Pseudo-Philoneum in nonnullos eorum (AG) irrepsit, veram formam libri *de sacrificiis Abelis et Caini* servaverunt. Mangey cum in codicibus suis hanc particulam repperisset, recte quidem huc eam pertinere cognovit et ab Ambrosio agnosci videri observavit, tamen ordinem libri a Turnebo receptum invertere noluit. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 125sqq. formam libri codicibus plerisque traditam veram iustamque esse egregie demonstravit et simul opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι quomodo ortum sit ostendit. bis igitur particula illa legitur in codice A (omnibusque codicibus qui ab eo pendent) et in codice G: lectionis varietatem ita significavi, ut A^1 et G^1 textum qui exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* notarem, A^2 et G^2 textum qui legitur in opusculo *de mercede meretricis*. cum A^2 plerumque consentit B, in quo liber *de sacrificiis Abelis et Caini* omnino deest, opusculum illud exstat. in M et in familia UF opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι non exstat. codicum H et P lectiones ex opusculo *de mercede meretricis* enotavi: in eis bis leguntur tantummodo verba quae particulae illi praecedunt (p. 209, 11—16 δύο γὰρ ἡμῶν — ἐστὶν ἀρετή) et quae subsequuntur (p. 215, 20—216, 3 τοιαῦτα — δυνηθείη), ubi notis H^1 et P^1 textus forma quae exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* significatur, notis H^2 et P^2 ea quae in opusculo *de mercede meretricis* tradita est.

QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT. Codices UFHL. titulus quem codices tradunt περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι iam Origeni cognitus fuit: cf. adnot. ad p. 297, 19. eundem noverat Eusebius, qui cum nullum huius voluminis librum suo titulo commemoret, hunc nominatim laudat Praep. Evang. XI 15 ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω, ληφθέντα ἐκ συγγράμματος ᾧ τέθειται ἐπιγραφὴ περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. sed erravit Eusebius: nam quae de hoc libro sese desumpsisse ibi dicit, re vera deprompta sunt e libro *de confusione linguarum*. alter titulus comparet in excerptis D; pleraque enim ex hoc libro excerpta laudantur ἐκ τοῦ ζʹ

καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: cf. adnot. ad p. 259, 4. 266, 7. 289, 1. unus locus laudatur ἐκ τοῦ ζ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad p. 272, 14), unde hunc librum operis *legum allegoriarum* partem septimam numeratum esse apparet: quod verum esse videtur, si librum *de Cherubim* partem quintam et librum *de sacrificiis Abelis et Caini* partem sextam fuisse censemus. quid autem sibi velit notatio illa τὸ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (et similis libri *de posteritate Caini* notatio ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας), adhuc non diiudicatum est. ex huius modi titulis hoc videtur colligendum, *legum allegoriarum* opus ab aliis aliter esse divisum.

Iam cum in eo sit ut primum hoc Philonis volumen in publicum prodeat, facere non possum quin omnibus qui in labore meo perficiendo me adiuverunt gratias agam quam maximas, cum viris doctissimis qui rogatu nostro bibliothecarum exterarum libris manuscriptis examinandis et conferendis officiosissime operam impenderunt tum bibliothecarum praefectis quibus vel intercedentibus vel permittentibus ipsis codicibus uti nobis licuit. inprimis autem multam debemus gratiam Hermanno Dielesio, quo auctore et adiutore proprie contigit ut opus hoc susciperetur et perficeretur; idem cum plagulas aliquot perlegeret, benignissime observationes suas mecum communicavit. deinde summa benevolentia et amicitia me sibi devinxit Fred. C. Conybeare Oxoniensis, qui cum Oxonii me comiter receptum opera et consilio adiuvit tum iis libris Philonis qui in Armenium sermonem translati exstant opem tulit maximam. Wendlandio amico carissimo et assiduo socio laboris quantum debeam, dicere vix possum; neque enim illa tantum ei tribuenda sunt quibus nomen eius adscriptum est, sed cum plagulas et priusquam prelo traderentur et typis expressas pertractaret et corrigeret, in perpoliendo hoc volumine consilio suo nunquam mihi defuit nec raro ab errore me avocavit.

Scribebam Vratislaviae
m. Aprili a. h. s. LXXXXVI. L. Cohn.

ADDENDA ET CORRIGENDA

P. 2,16—3,19 cf. *Ambros. Epist. 44,1* . . . non enim sua Moyses sed infusa et revelata sibi scripsit, ea praecipue quae sunt de constitutione mundi: quae divisio operatorem atque opera distinxit. nam cum aliud impassibile esset, aliud passionis receptabile, quod erat impassibile, ad Deum operatorem rettulit, quod autem passibile, sine anima, sine motu proprio, motum et animam et figuram a creatore accipiens suo, deputavit huic mundo. quem factum non oportuit sine gubernatore et quodam patre indefensum relinqui. et ideo invisibilem Deum visibilis huius mundi rectorem esse et quasi tutorem apertissime describit. quod ergo invisibile, sempiternum, quod autem videtur, temporale.

4,1—4 cf. *Ambros. Epist. 44,2* Sex itaque diebus factum mundum exprimit, non quod Deus tempore indiguerit ad constitutionem eius, cui intra momentum suppetit facere quae velit, . . . sed quia ea quae fiunt ordinem quaerunt; ordo autem et tempus et numerum plerumque exigit.

11,10 corr. πάντῃ.

19,4 τὰς ἰδίους scribendum fuit cum codice V.

20,8 corr. πάντῃ.

22,13 corr. τοῦτ᾽ ἐστί.

23,9 sqq. cf. *Ambros. Epist. 43,15* Namque ut ad imaginem eius et similitudinem, sicut scriptum est, praesumamus dicere, . . . ita νοῦς hominis videt omnia et non videtur, habens sui invisibilem substantiam, disciplinis et consiliis ac sensibus comprehendit latentia, penetrat occulta maris atque omnium diffusa terrarum latibula, utriusque scrutator naturae, . . . elevans quoque se in aerem et eius nubilosa praetergrediens ad caeli alta se dirigit studio cognitionis et ardore sapientiae; ubi paulisper stupefactus admiratione stellarum caelestium et luminum delectatus claritate, prospiciens desuper mundana ista, conferens quoque se ad hesperum atque arcturum et ceteros illos ἀπλανεῖς ⟨et⟩ πλανήτας . . . maiore se cupiditate attollit ad ipsum gremium Patris.

25,11 corr. τῇ μὲν—τῇ δ᾽.

25,17 adnot. add.: δ᾽] δὲ V

25,25 adnot. corr.: αἱ ἱεραὶ γραφαὶ MF: ἱεραὶ om. V, αἱ om. ceteri

26,1—9 cf. *Ambros. Epist. 43,10* ... dedit enim nobis de cognatione sua, [et] rationabili[s] scilicet natura[e] ... (11.) cum itaque contulisset homini quod est gratiarum maximum, quasi carissimo et domestico animanti concessit ea quae in hoc mundo sunt omnia, ut nullius indigeret quod esset necessarium vel ad vitam vel ad bonam vitam; quorum alia ministraret abundantia copiarum terrestrium ad voluptatis perfunctionem, alia cognitio secretorum caelestium, quae mentem inflammaret hominis amore et desiderio disciplinarum, per quas ad sublime illud divinorum penetralium possimus pervenire.

26,9—15 cf. *Ambros. Epist. 43,3* Etenim qui convivium adornat, ... utique omnia prius praeparat, tauros et saginata occidit, et tunc amicos ad cenam invitat. prius ergo quae leviora sunt parantur, et tunc rogatur honoratior. unde et Dominus homini ante animalium ceterorum praeparavit epulas, tunc ipsum quasi amicum ad suum vocavit convivium.

28,13 corr. ἡσυχῇ.

28,18 sqq. cf. *Ambros. Epist. 43,7* Specta aliud. in omnibus rebus praestantiora sunt principia et finis... ita ergo et caelum primo est conditum, novissimus homo quasi quaedam caelestis in terris creatura.

29,3—4 cf. *Ambros. Epist. 43,14* Processit tamen postremus creaturarum omnium homo, specie gratus, mente sublimis, ut omni esset creaturae miraculo.

29,5—9 cf. *Ambros. Epist. 43,16* Hoc igitur mentis vigore ..., quo ... et validiora viribus animalia subiicit, tantam ceteris venerationem sui infudit, ut certatim quasi regi oboediant, voci eius obsecundent... denique videntes ferae eius mansuetudinem eius imperio mansuescunt.

30,3—15 cf. *Ambros. Epist. 43,17* Quid vero de muneribus loquar? nutrit aries vellera, ut placeat homini ... tauri depresso sulcis per totum diem aratro gemunt. cameli praeter subeundi oneris obsequia tondendos se exhibent ut arietes; quo velut regi diversa animalia tributum suum conferant pendantque vectigal annuum. equus tanto se iactans equite glomerat gressus superbos atque ad domini ascensum dorsa sinuatus herili terga substernit sedili ... uno momento homo longinqua obit, circumerrat distantia, tum equis singularibus tum quadrigis triumphalibus.

30,7 corr. ἡσυχῇ.

36,9 sqq. cf. *Ambros. Epist. 44,11* Solon autem decem fecit aetatum ordines per annos septenos, ita ut prima aetas infantiae usque ad emissionem sit dentium, quibus conficiat cibum sermonemque distinguat, ut possit effabilis videri; pueritia quoque usque ad annos pubertatis procedit et genitalia testamenta; adulescentia usque ad barbae lanuginem; iuventus usque ad perfectae virtutis processum; quinta aetas virilis est apta copulis coniugalibus per totam hebdomadem; sexta quoque hebdomas virili deputatur aetati et ad prudentiae processum habili et ad agendum strenuae; septima quoque hebdomas et octava aevi maturum et sensu vigentem et sermonem item non insuavis alloquii gratia praeditum produnt; nona hebdomas reliquias adhuc habet aliquas virium, lingua ac sapientia mollior; decima vero hebdomas mensuram implet, ad quam is qui pervenire potuerit, non immaturo temporum cursu pulsabit mortis sera vestibula.

37,10 sqq. cf. *Ambros. Epist. 44,10* Celebretur itaque hebdomas, eo quod per septem aetatum cursus vita hominum usque ad senectutem transcurritur, sicut Hippocrates medicinae magister scriptis explicuit suis. prima aetas infantia est, secunda pueritia, tertia adulescentia, quarta iuventus, quinta virilis aetas, sexta aevi matu-

ritas, septima senectus. est ergo infans, puer, adulescens, iuvenis, vir, veteranus, senex.

38,12 corr. πηγῇ.

41,12—14 cf. *Ambros. Epist. 44,4* Descendit haec de caelo in terras praerogativa (hebdomadis).

41,19—23 cf. *Ambros. Epist. 44,13* Est etiam in visceribus nostris hebdomadis explorata gratia; ferunt enim septem quoque esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. septem quoque exteriora, caput, posteriora, ventrem, binas manus et binos pedes.

41,23—25 cf. *Ambros. Epist. 44,4* ... nam ut transeam septiformem capitis nostri gratiam, in oculis duobus, auribus et naribus binis, ore quoque per quod magnam suavitatem percipimus. . .

43,1—3 cf. *Ambros. Epist. 44,4* ... quantum istud miraculi, quod septimo mense in plerisque origo legitima formatur et qui fuerit editus vitalis generationis curricula sortitur? octavo autem mense interdicta naturali lege pariendi cernimus tempora. . .

43,16 e codicis M scriptura ἀϊδίου restituendum videtur τῆς ἰδίου δυνάμεως. cf. 278,2 τῆς ἰδίου θειότητος.

49,17 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,14* Etenim si magnetis lapis tantam naturae vim habet, ut ferrum ad se trahat et transfundat se in illius speciem, ita ut plerisque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admoverint omnes pari teneat modo, deinde si ei annulo cui adhaeserit lapis alium admoveas annulum et rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturae, tamen priores nexu vehementiore constringit, posteriores remissiore: quanto magis humani generis condicio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quanto nequiorem attigit!

50,2 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,16* Primum igitur mundum creavit, deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria foret. nam si hodie quocumque accesserit sapiens ubique civis est ..., quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola et ut Graeci dicunt κοσμοπολίτης, opus Dei recens, confabulator assiduus, civis sanctorum, complantatus virtutibus, praepositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat.

51,12—22 cf. *Ambros. Epist. 43,19* Recte ergo novissimus quasi totius summa operis (homo), quasi causa mundi, propter quem facta sunt omnia; quasi omnium habitator elementorum inter feras vivit, cum piscibus natat, super aves volat, conversatur cum angelis, terram inhabitat et caelo militat, sulcat mare, aere pascitur, cultor soli, viator profundi, piscator in fluctibus, in aere auceps. . .

52,12/13 nescio an rectius fecissem, si codicis M et prioris editionis scripturam πρός τι τῶν οἰκείων Mangeii coniecturae πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων praetulissem: cf. *de sacrif. Abelis et Caini* § 75 p. 233,6 πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα ἔργων et *quod deter. pot. insid. soleat* § 127 p. 287,4 πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ.

53,25 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,7* Ergo paradisus in principali nostro est, silvescens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vitae constituit Deus, id est pietatis radicem; ea est enim vitae nostrae substantia, si Domino et Deo nostro deditos cultus deferamus.

54,4 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,9* Sed quia scientiae capax hominis affectus cognitus est Deo, quod citius ad astutiam inclinaretur quam ad summum prudentiae (neque enim iudicem, qui fines certos in anima nostra constituit, operis sui qualitas latere

poterat), eliminare voluit astutiam de paradiso, quasi providus auctor nostrae salutis.

55,1 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,10* Sed quia creatura omnis passioni obnoxia, ideo delectatio sicut serpentino illapsu humanis irrepsit affectibus. itaque non immerito sanctus Moyses delectationem serpentis figuravit similitudine; prona est enim in ventrem sicut serpens, non pedibus incedens, aut ullis elevata cruribus, sed sinuoso flexu totius velut corporis sui lubrica; ei terra cibus est sicut serpenti, quoniam escam nescit caelestem; corporalibus enim pascitur atque in varias mutatur species cupiditatum et tortuosis angulatur anfractibus; venenum in dentibus habet, quibus unusquisque se eviscerat luxuriosus, helluo internecat, abliguritor perimit.

64,8 corr. καὶ ὁ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς e codice Parisino 1630, ubi laudantur verba αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά—ἱδρώς (v. supra p. LVII).

67,7 adnot. corr. ἀπείκασε.

69,25 corr. πλούτου.

76,9 fortasse scribendum τὸν ⟨μύστην⟩ ὄντα.

79,11—80,18 verba ἄξιον μὲν οὖν (sic) ἀπορῆσαι—ὥσπερ ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι laudantur in codice Berolinensi Phillipp. 1617 (saec. XVI) fol. 206ᵛ ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον ἀλληγοριῶν τοῦ φίλονος (sic). forma scripturae consentit fere cum codd. UFL.

88,6—7 verba τὸ δὲ σῶμα—κωλυσιεργεῖ laudantur in codice Parisino 1630 (v. supra p. LVII).

88,24—25 verba ὅς ἐστι—ἁπάσαις laudantur ibidem.

94,16 corr. ἂν.

97,15 corr. ἀνακῦψαι.

98,9 scribendum fuit cum Arm ὑπὸ ⟨τοῦ⟩ τραχέος καὶ μαλακοῦ.

102,10 sqq. cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 67 Lomm.)* εἰ καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ὁ Νῶε, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ἁγίου γὰρ τὸ μὴ ἔξω τοῦ οἴκου αὐτοῦ γυμνοῦσθαι.

109,8 corr. ὃ.

111,12 corr. ὅς.

117,3 corr. ὑπομιμνήσκεσθαι.

122,10—14 cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 75 Lomm.)* „Καὶ ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης". ἐξελθεῖν δεῖ τῶν γηίνων τὸν μέλλοντα περὶ τῶν θείων ὁμιλεῖν, ὅπερ ἀδολεσχῆσαι νῦν ὠνόμασεν.

135,12 corr. θεὸν.

137,7 fortasse scribendum ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα ⟨ψυχῆς⟩ εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία.

140,14 δηλονότι Ἀαρών delendum videtur.

147,24—27 verba ἡ γὰρ ἡδονὴ—οὐκ ἐᾷ laudantur D^R fol. 244ᵛ τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐκ ἔστι τῶν ἱσταμένων καὶ ἠρεμούντων ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ φλογμὸς κινήσει, οὕτω φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν ψυχῇ κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ.

150,23 corr. ἱκανός.

171,6—8 cf. *Clemens Alex. Strom. V 648 P.* . . . οὗτος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν Ἀβρὰμ ἐκαλεῖτο, ὃ μεθερμηνεύεται πατὴρ μετέωρος.

171,18—21 cf. *Clem. Alex. l. l.* ὕστερον δὲ . . . λέγεται Ἀβραὰμ ἀντὶ φυσιολόγου σοφὸς καὶ φιλόθεος γενόμενος· ἑρμηνεύεται [μὲν] γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς· ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς. unde apud

Philonem verba tradita πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου sic em danda sunt: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου.

173,23/24 corr. λεγόμενον.

180,19 adnot. τερθρείαις ἐθῶν] τερθρείαις ἐννοιῶν coni. Wyttenbach ad Plut. M p. 31 E.

196,20 corr. οὐρανός.

220,19—21 verba διττὸν—λογικά e Philone laudantur in Laurentiano LVII fol. 122r et in Vaticano 1354 fol. 119r (v. sup. p. LXIX): διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῳ τὰ μὴ λογικά.

244,13 corr. γεννημάτων.

259,14 corr. πλανώμενον.

TESTIMONIA DE PHILONE EIVSQVE SCRIPTIS

IOSEPHVS Ant. Iud. XVIII 8,1 Καὶ δὴ στάσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης Ἰουδαίων τε οἳ ἐνοικοῦσι καὶ Ἑλλήνων τρεῖς ἀφ' ἑκατέρας τῆς στάσεως πρεσβευταὶ αἱρεθέντες παρῆσαν εἰς τὸν Γάιον. καὶ ἦν γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων πρέσβεων εἷς Ἀπίων, ὃς πολλὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐβλασφήμησεν ἄλλα τε λέγων καὶ ὡς τῶν Καίσαρος τιμῶν περιορῷεν . . . πολλὰ δὲ καὶ χαλεπὰ Ἀπίωνος εἰρηκότος, ὑφ' ὧν ἀρθῆναι ἤλπιζεν τὸν Γάιον καὶ εἰκὸς ἦν, Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ ἀλαβάρχου ἀδελφὸς ὢν καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, οἷός τε ἦν ἐπ' ἀπολογίᾳ χωρεῖν τῶν κατηγορημένων. διακλείει δ' αὐτὸν Γάιος κελεύσας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, περιοργής τε ὢν φανερὸς ἦν ἐργασόμενός τι δεινὸν αὐτούς. ὁ δὲ Φίλων ἔξεισι περιυβρισμένος καί φησι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἳ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὡς χρὴ θαρρεῖν, Γαΐου λόγῳ μὲν αὐτοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δὲ ἤδη τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 334 P. Ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ „παροίκησιν“ (cf. *leg. alleg.* III § 244) . . ., τὴν Σάραν δὲ „ἀρχήν μου“ (*de Cherubim* § 5).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 360 P. . . . τούτων ἁπάντων πρεσβύτατον μακρῷ τὸ Ἰουδαῖον (Ἰουδαίων Wendl.) γένος καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἔγγραπτον γενομένην προκατάρξαι τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ὑποδείκνυσι Φίλων. cf. Wendland Jahrb. f. Philol. Suppl. XXII p. 770.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 413 P. . . . ἐν δὲ ἡλικίᾳ γενόμενος (Μωυσῆς) ἀριθμητικήν τε καὶ γεωμετρίαν, ῥυθμικήν τε καὶ ἁρμονικήν, ἔτι τε ἰατρικὴν ἅμα καὶ μουσικὴν παρὰ τοῖς διαπρέπουσιν Αἰγυπτίων ἐδιδάσκετο καὶ προσέτι τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν Ἕλληνες ἐδίδασκον ἐν Αἰγύπτῳ

ὡς ἂν βασιλικὸν παιδίον, ᾗ φησι Φίλων ἐν τῷ Μωυσέως βίῳ (*de vita Mos.* I 5 Mang. II 84).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. II 482 P. . . . αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων τὰ Μωυσέως ἐξηγούμενος *(ibid.)*.

[CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 404 P. Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοὺς βασιλεῖς τοὺς Ἰουδαίων διαφώνως τῷ Δημητρίῳ. Clemens hoc loco Philonem Byblium, non Alexandrinum, respexisse videtur.]

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.) . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν. cf. *quod deter. pot. insidiari soleat* § 176 p. 297,19.

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XVII 17 (t. IV p. 124 Lomm.) . . . τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ποιήσας τις βιβλία νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τὰς ὡσπερεὶ ἀνθρωποπαθῆ παριστάσας λέξεις τὸν θεὸν διηγούμενος καὶ τὰς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐμφαινούσας ἑνὶ μὲν ῥητῷ ἐχρήσατο περὶ τοῦ ὡς ἄνθρωπον λέγεσθαι εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρώπους οἰκονομοῦντα τῷ „ἐτροποφόρησέ σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ“ (Deut. 1, 31), ἑνὶ δὲ περὶ τοῦ μὴ ὡς ἄνθρωπον εἶναι τὸν θεὸν τῷ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι“ (Num. 23, 19). cf. *quod deus sit immutabilis* 11 Mang. I 280. *de somniis* I 40 Mang. I 656.

ORIGENES Contra Celsum IV 51 (t. XIX p. 81 Lomm.) Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἀκηκοέναι (Κέλσος), ὅτι ἐστὶ συγγράμματα παρέχοντα τὰς τοῦ νόμου ἀλληγορίας· ἅπερ εἰ ἀνεγνώκει, οὐκ ἂν ἔλεγεν· „αἱ γοῦν δοκοῦσαι περὶ αὐτῶν ἀλληγορίαι γεγράφθαι πολὺ τῶν μύθων αἰσχίους εἰσὶ καὶ ἀτοπώτεραι, τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς ἁρμοσθῆναι δυνάμενα θαυμαστῇ τινι καὶ παντάπασιν ἀναισθήτῳ μωρίᾳ συνάπτουσαι“. ἔοικε δὲ περὶ τῶν Φίλωνος συγγραμμάτων ταῦτα λέγειν ἢ καὶ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων, ὁποῖά ἐστι τὰ Ἀριστοβούλου. στοχάζομαι δὲ τὸν Κέλσον μὴ ἀνεγνωκέναι τὰ βιβλία, ἐπεὶ πολλαχοῦ οὕτως ἐπιτετεῦχθαί μοι φαίνεται, ὥστε αἱρεθῆναι ἂν καὶ τοὺς ἐν Ἕλλησι φιλοσοφοῦντας ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἐν οἷς οὐ μόνον φράσις ἐξήσκηται, ἀλλὰ καὶ νοήματα καὶ δόγματα καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὡς οἴεται ἀπὸ τῶν γραφῶν μύθων ὁ Κέλσος.

ORIGENES Contra Celsum VI 21 (t. XIX p. 336 Lomm.) Μωυσῆς δὲ ὁ ἀρχαιότατος ἡμῶν προφήτης ἐν ὄψει τοῦ προφήτου (leg. πατριάρχου) ἡμῶν Ἰακὼβ φησιν ἑωρᾶσθαι θεῖον ἐνύπνιον, κλίμακα εἰς οὐρανὸν φθάνουσαν καὶ ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ᾽ αὐτῆς, τὸν δὲ κύριον ἐπεστηριγμένον ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῆς, εἴτε ταῦτα εἴτε τινὰ μείζονα τούτων αἰνιττόμενος ἐν τῷ περὶ τῆς κλίμακος λόγῳ· περὶ ἧς καὶ τῷ Φίλωνι συντέτακται βιβλίον ἄξιον φρονίμου καὶ συνετῆς παρὰ τοῖς φιλαλήθεσιν ἐξετάσεως. cf. *de somniis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 9 ... ἔτι δὲ καὶ οἱ σοφώτατοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος, οἱ τὰ κατὰ Ἰουδαίους ἱστορήσαντες, ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος Μωυσέως μέμνηνται.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 10 Ταῦτα, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οἱ ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας περὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωυσέως ἱστοροῦντες γεγράφασι, καὶ ταῦτα πάντα παρ᾽ Αἰγυπτίων ἱερέων μεμαθηκέναι φήσαντες, παρ᾽ οἷς οὐκ ἐτέχθη Μωυσῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Αἰγυπτίων παιδεύσεως μετασχεῖν ἠξιώθη διὰ τὸ ὑπὸ θυγατρὸς βασιλέως εἰς παιδὸς ᾠκειῶσθαι χώραν καὶ διὰ τὴν προειρημένην πρόφασιν πολλῆς ἠξιῶσθαι σπουδῆς, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ σοφώτατοι τῶν ἱστοριογράφων, οἱ καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα ἀναγράψασθαι προελόμενοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος. οὗτοι γὰρ τὰς Ἰουδαίων ἱστοροῦντες πράξεις ἀπὸ μὲν τοῦ Χαλδαίων γένους γεγενῆσθαί φασι· τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ διὰ λιμοῦ πρόφασιν ἀπὸ τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μεταναστάντων ἐκεῖ τὸν ἄνδρα τετέχθαι φασίν, ὃν δι᾽ ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν ὁ θεὸς τιμῆσαι προὔθετο καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν καὶ νομοθέτην γενέσθαι τοῦ ἑαυτοῦ γένους ἠξίωσεν, ὁπηνίκα ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὸ τῶν Ἑβραίων πλῆθος ἐπὶ τὴν οἰκείαν χώραν ἐπανελθεῖν ἐδικαίωσεν. cf. *de vita Mosis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 13 ... ταῦτα (narrationem de LXX virorum versione) οὐ μύθους ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλασμένας ἱστορίας ἀπαγγέλλομεν· ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σῳζόμενα καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες ταῦτα ἀπαγγέλλομεν, ἃ καὶ παρ᾽ ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν καὶ μάλιστα παρ᾽ αὐτῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν Φίλωνός τε καὶ Ἰωσήπου καὶ ἑτέρων πλειόνων. cf. *de vita Mos.* II 5 sqq.

ANATOLIVS (περὶ τοῦ Πάσχα κανόνες) ap. Euseb. Hist. eccl. VII 32,16 ... ἔστι δ' οὐχ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐγινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἐφυλάττετό τε πρὸς αὐτῶν μάλιστα. μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος, Ἰωσήπου, Μουσαίου λεγομένων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔτι παλαιοτέρων, ἀμφοτέρων Ἀγαθοβούλων τῶν ἐπίκλην διδασκάλων, Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μωυσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσιν. (17.) οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντές φασι δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπ' ἴσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός· τοῦτο δὲ εὑρίσκεσθαι τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἡλιακοῦ ἢ ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν ζῳοφόρου κύκλου διεξιόντος ἡλίου. cf. *Quaest. in Exod.* I § 1.

PSEVDO-CHRYSOSTOMVS Or. in Pascha VII (Migne Patrol. gr. t. 59 Col. 748) Ἔχομεν μάρτυρας σοφοὺς Ἑβραίους οἷον Φίλωνα καὶ Ἰώσηπον καὶ ἄλλους τινάς, οἵτινες ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασι διαβεβαιοῦνται, ὅτι οὐ δύναται ἀκριβῶς ἄλλως τὸ Πάσχα γενέσθαι ἢ μετ' ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἐνστᾶσαν· καὶ ὁρίζονται οὗτοι ἀνέκαθεν τὸν τοιοῦτον εἱρμὸν τετηρῆσθαι μετὰ τῆς κατὰ σελήνην τεσσαρεσκαιδεκάτης.

EVSEBIVS Chron. ad a. Abr. 2055: Flaco in Iudaeos fraudes facienti consentientes turbae Alexandrinorum varios cruciatus in eos excitabant synagogamque eorum appellatam imaginibus statuis aris et victimis polluebant. Philon in eo libro, quem ipse ad Flacum scripsit, (haec) refert, si quidem ipse quoque aderat, dum haec perficerentur, atque legationis responsum ad Gaium deportandum suscepit.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 4, 2 Κατὰ δὴ τοῦτον (τὸν Γάιον) Φίλων ἐγνωρίζετο, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατος. τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων. (3.) περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὁπηλίκον εἰσενήνεκται πόνον ἔργῳ πᾶσι δῆλος· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν οὐδὲν δεῖ λέγειν, ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐζηλωκὼς ἀγωγὴν διενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 5,1 Καὶ δὴ τὰ κατὰ Γάιον οὗτος Ἰουδαίοις συμβάντα πέντε βιβλίοις παραδίδωσιν, ὁμοῦ τὴν Γαΐου διεξιὼν φρενοβλάβειαν ὡς ἂν θεὸν ἑαυτὸν ἀναγορεύσαντος καὶ μυρία περὶ τὴν ἀρχὴν ἐνυβρίσαντος, τάς τε κατ' αὐτὸν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας καὶ ἣν αὐτὸς στειλάμενος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁμοεθνῶν ἐποιήσατο πρεσβείαν καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ Γαΐου καταστὰς ὑπὲρ τῶν πατρίων νόμων οὐδέν τι πλέον γέλωτος καὶ διασυρμῶν ἀπηνέγκατο μικροῦ δεῖν καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς ἀνατλὰς κίνδυνον. . . . (6.) καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων ἐν ᾗ συνέγραψε πρεσβείᾳ τὰ κατὰ μέρος ἀκριβῶς τῶν τότε πραχθέντων αὐτῷ δηλοῖ, ὧν τὰ πλεῖστα παρεὶς ἐκεῖνα μόνα παραθήσομαι, δι' ὧν τοῖς ἐντυγχάνουσι προφανὴς γενήσεται δήλωσις τῶν ἅμα τε καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολμημένων ἕνεκεν Ἰουδαίοις συμβεβηκότων. (7.) πρῶτον δὴ οὖν κατὰ Τιβέριον ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορεῖ Σηιανὸν τῶν τότε παρὰ βασιλεῖ τὰ μέγιστα δυνάμενον ἄρδην τὸ πᾶν ἔθνος ἀπολέσθαι σπουδὴν εἰσαγηοχέναι, ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαίας Πιλᾶτον, καθ' ὃν τὰ περὶ τὸν σωτῆρα τετόλμητο, περὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι τότε συνεστὼς ἱερὸν ἐπιχειρήσαντά τι παρὰ τὸ Ἰουδαίοις ἐξὸν τὰ μέγιστα αὐτοὺς ἀναταράξαι. 6,1 Μετὰ δὲ τὴν Τιβερίου τελευτὴν Γάιον τὴν ἀρχὴν παρειληφότα πολλὰ μὲν εἰς πολλοὺς καὶ ἄλλα ἐνυβρίσαι, πάντων δὲ μάλιστα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος οὐ σμικρὰ καταβλάψαι· ἃ καὶ ἐν βραχεῖ πάρεστι διὰ τῶν αὐτοῦ καταμαθεῖν φωνῶν, ἐν αἷς κατὰ λέξιν ταῦτα γράφει. (2.) „τοσαύτη μὲν οὖν τις—ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ Γαΐου“ (*Leg. ad Gaium* 43. II 596 M.). (3.) μυρία μὲν οὖν ἄλλα δεινὰ καὶ πέρα πάσης διηγήσεως ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότα Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῦ δηλουμένου ἐν δευτέρῳ συγγράμματι ᾧ ἐπέγραψε περὶ ἀρετῶν ἱστορεῖ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 16,1 Τοῦτον δὲ τὸν Μάρκον πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στειλάμενον τὸ εὐαγγέλιον ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο κηρῦξαι ἐκκλησίας τε πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας συστήσασθαι. (2.) τοσαύτη δ' ἄρα τῶν αὐτόθι πεπιστευκότων πληθὺς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς συνέστη δι' ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης, ὡς καὶ γραφῆς αὐτῶν ἀξιῶσαι τὰς διατριβὰς καὶ τὰς συνηλύσεις τά τε συμπόσια καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν τοῦ βίου ἀγωγὴν τὸν Φίλωνα. 17,1 Ὃν καὶ λόγος ἔχει κατὰ Κλαύδιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν Πέτρῳ τοῖς ἐκεῖσε τότε κηρύττοντι. καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἂν εἴη τοῦτό γε, ἐπεὶ καὶ ὃ φαμεν αὐτῷ σύγγραμμα εἰς ὕστερον καὶ μετὰ χρόνους αὐτῷ πεπονημένον σαφῶς τοὺς εἰσέτι νῦν καὶ εἰς ἡμᾶς πεφυλαγμένους τῆς ἐκκλησίας περιέχει κανόνας. (2.) ἀλλὰ

καὶ τὸν βίον τῶν παρ' ἡμῖν ἀσκητῶν ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβέστατα ἱστορῶν γένοιτ' ἂν ἔκδηλος οὐκ εἰδὼς μόνον ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμενος, ἐκθειάζων τε καὶ σεμνύνων τοὺς κατ' αὐτὸν ἀποστολικοὺς ἄνδρας ἐξ Ἑβραίων ὡς ἔοικε γεγονότας ταύτῃ τε ἰουδαϊκώτερον τῶν παλαιῶν ἔτι τὰ πλεῖστα διατηροῦντας ἐθῶν. (3.) πρῶτόν γέ τοι τὸ μηδὲν πέρα τῆς ἀληθείας οἴκοθεν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προσθήσειν ἐν οἷς ἱστορήσειν ἔμελλεν ἀπισχυρισάμενος ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν θεραπευτὰς αὐτοὺς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖκας θεραπευτρίδας ἀποκαλεῖσθαί φησι τὰς αἰτίας ἐπειπὼν τῆς τοιᾶσδε προσρήσεως κτλ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 18,1 Πολύς γε μὴν τῷ λόγῳ καὶ πλατὺς ταῖς διανοίαις ὑψηλός τε ὢν καὶ μετέωρος ἐν ταῖς εἰς τὰς θείας γραφὰς θεωρίαις γεγενημένος ποικίλην καὶ πολύτροπον τῶν ἱερῶν λόγων πεποίηται τὴν ὑφήγησιν· τοῦτο μὲν εἱρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν τῶν εἰς τὴν Γένεσιν διεξελθὼν πραγματείαν ἐν οἷς (αἷς?) ἐπέγραψε νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαις, τοῦτο δὲ κατὰ μέρος διαστολὰς κεφαλαίων τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ζητουμένων ἐπιστάσεις (ἐνστάσεις?) τε καὶ διαλύσεις ποιούμενος, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς καταλλήλως τῶν ἐν Γενέσει καὶ τῶν ἐν Ἐξαγωγῇ ζητημάτων τε καὶ λύσεων τέθειται τὴν ἐπιγραφήν. (2.) ἔστι δ' αὐτῷ παρὰ ταῦτα προβλημάτων τινῶν ἰδίως πεπονημένα σπουδάσματα, οἷά ἐστι τὰ περὶ γεωργίας δύο, καὶ τὰ περὶ μέθης τοσαῦτα, καὶ ἄλλα ἄττα διαφόρου καὶ οἰκείας ἐπιγραφῆς ἠξιωμένα, οἷος ὁ περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, καὶ ὁ περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως [καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ εὑρέσεως], καὶ ὁ περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου, περί τε τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς, καὶ ἔτι ὁ περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν ἃς σὺν ἄλλαις ἀνέγραψε Μωυσῆς. (3.) πρὸς τούτοις ὁ περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται, ἐν ᾧ φησι συντεταχέναι καὶ περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον. (4.) ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ περὶ ἀποικίας, καὶ ⟨περὶ⟩ βίου σοφοῦ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων· καὶ ἔτι περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, περί τε τοῦ κατὰ Μωυσέα θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τῶν εἰς τὴν Γένεσιν. (5.) εἰς δὲ τὴν Ἔξοδον ἔγνωμεν αὐτοῦ ζητημάτων καὶ λύσεων πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον, καὶ τὸ περὶ τῆς σκηνῆς, τό τε περὶ τῶν δέκα λογίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει

νόμων εἰς τὰ συντείνοντα κεφάλαια τῶν δέκα λόγων α' β' γ' δ', καὶ τὸ περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τὰ τῶν θυσιῶν εἴδη, καὶ τὸ περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν. (6.) πρὸς τούτοις ἅπασι καὶ μονόβιβλα αὐτοῦ φέρεται, ὡς τὸ περὶ προνοίας, καὶ ὁ περὶ (l. ὑπὲρ) Ἰουδαίων αὐτῷ συνταχθεὶς λόγος, καὶ ὁ πολιτικός· ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος ἢ περὶ τοῦ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῷα. ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φαῦλον, ᾧ ἑξῆς ἐστιν ὁ περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. (7.) μεθ' οὓς συντέτακται αὐτῷ ὁ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, ἐξ οὗ τὰ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διεληλύθαμεν. καὶ τῶν ἐν νόμῳ δὲ καὶ προφήταις Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων αἱ ἑρμηνεῖαι τοῦ αὐτοῦ σπουδαὶ εἶναι λέγονται. (8.) οὗτος μὲν οὖν κατὰ Γάιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀφικόμενος τὰ περὶ τῆς Γαΐου θεοστυγίας αὐτῷ γραφέντα, ἃ μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας περὶ ἀρετῶν ἐπέγραψεν, ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλαύδιον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκαις ἀναθέσεως θαυμασθέντας αὐτοῦ καταξιωθῆναι τοὺς λόγους.

HIERONYMVS De vir. inl. 11

Philon Iudaeus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci evangelistae apud Alexandriam scribens ecclesia in nostrorum laude versatus est non solum eos ibi sed in multis quoque provinciis esse memorans et habitacula eorum dicens monasteria. ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi imitantur et cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinae quo-

[Sophronii] versio graeca.

Φίλων Ἰουδαῖος, τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπείπερ περὶ τῆς πρώτης Μάρκου εὐαγγελιστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας γράφων εἰς ἔπαινον τῶν ἡμετέρων χωρεῖ, οὐ μόνον αὐτόθι αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶναι φάσκων καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια. ἀφ' ὧν δηλοῦ[ν]ται τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς τῶν τῷ Χριστῷ πιστευσάντων ἐκκλησίαν γενέσθαι, ὁποῖοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶναι ζηλοῦσι καὶ ἐπιθυμοῦσι, ὥστε μηδὲν ἴδιον ἔχειν τινά, μηδὲ εἶναι εἰς αὐτοὺς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ οὐσίας τοῖς ἔθνεσι διανέμοντες εὐχαῖς σχολάζουσι καὶ ψαλ-

que et continentiae, quales et Lucas refert primum Hierosolymae fuisse credentes. aiunt hunc sub Gaio Caligula Romae periclitatum, quo legatus gentis suae missus erat; cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum fuisse cum apostolo Petro eiusque habuisse amicitias et ob hanc causam etiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus suis. extant huius praeclara et innumerabilia opera in quinque libros Moyse [1]): de confusione linguarum liber unus, [de natura et inventione liber unus] [2]), de his quae sensu precamur et detestamur liber unus, de eruditione liber unus, de herede divinarum rerum liber unus, de divisione aequalium et contrariorum liber unus, de tribus virtutibus liber unus, quare quorundam in scripturis mutata sint nomina liber unus, de pactis libri duo, de vita sapientis liber unus, de gigantibus liber unus, quod somnia mittantur a Deo libri quinque, Quaestionum et solutionum in Exodum libri quinque, de tabernaculo et decalogo libri quattuor, nec non de

μοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἵους καὶ Λουκᾶς ἀναφέρει τὸ πρῶτον ἐν Ἱεροσολύμοις τοὺς πιστοὺς γεγενῆσθαι. λέγουσι τοίνυν ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὅπῃ καὶ πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη. καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου ἐσχηκέναι φιλίαν καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶ τούτου περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα εἰς πέντε λόγους Μωυσέως, οὕτως· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἷς· περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος· περὶ ὧν κατὰ νοῦν εὐχόμεθα καὶ ἀπομαρτυρούμεθα λόγος εἷς. περὶ παιδεύσεως λόγος εἷς· περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λόγος εἷς· περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λόγος εἷς· περὶ τριῶν δυνάμεων λόγος εἷς· περὶ τῶν ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων λόγος εἷς· περὶ συνθηκῶν λόγοι δύο· περὶ βίου φιλοσοφικοῦ λόγος εἷς· περὶ γιγάντων λόγος εἷς· περὶ τοῦ τοὺς ὀνείρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι λόγοι πέντε· ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου λόγοι πέντε· περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου λόγοι τέσσαρες· περὶ θυσιῶν· περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν· περὶ προνοίας·

[1]) sic AB, in quibus libros Mosi C, in quibus ex libris Moysi D (Bernoulli).
[2]) om. CD.

victimis et repromissionibus sive maledictis, de providentia, de Iudaeis, de conversatione vitae, de Alexandro et quod propriam rationem muta habeant, et quod omnis insipiens servus sit, et de vita nostrorum liber, de quo supra diximus, id est de apostolicis viris, quem et inscripsit περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ ἱκετῶν, quod videlicet caelestia contemplentur et semper orent Deum. et sub aliis indicibus de agricultura libri duo, de ebrietate libri duo. sunt et alia eius monumenta ingenii, quae in nostras manus non pervenerunt. de hoc vulgo apud Graecos dicitur: ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει, id est aut Plato Philonem sequitur aut Platonem Philo; tanta est similitudo sensuum et eloquii[1]).

περὶ Ἰουδαίων· περὶ διαγωγῆς βίου· περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι ἴδιον λογισμὸν ἔχει τὰ ἄλογα· ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστιν· περὶ διαγωγῆς τῶν ἡμετέρων, περὶ οὗ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τουτέστι τῶν ἀποστόλων, λόγος εἷς, ὃν ἐπέγραψε περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τουτέστιν ὅτι τὰ ἐπουράνια ἀτενίζουσι καὶ ἀεὶ εὔχονται τῷ θεῷ· περὶ γεωργίας λόγοι δύο· περὶ μέθης δύο. εἰσὶ καὶ ἕτερα αὐτοῦ συγγράμματα οὔπω εἰς τὰς ἐμὰς χεῖρας ἐλθόντα. περὶ τούτου ἐστὶν ἡ παροιμία τῶν Ἑλληνικῶν· ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως.

HIERONYMVS Lib. interpret. hebr. nominum praef. (Lagarde Onomastica Sacra p. 1): Philo, vir disertissimus Iudaeorum, Origenis quoque testimonio comprobatur edidisse librum hebraicorum nominum eorumque etymologias iuxta ordinem litterarum e latere copulasse. qui cum vulgo habeatur a Graecis et bibliothecas orbis impleverit, studii mihi fuit in latinam eum linguam vertere. verum tam dissona inter se exemplaria repperi et sic confusum ordinem, ut tacere melius iudicaverim quam reprehensione quid dignum scribere. itaque hortatu fratrum Lupuli et Valeriani, qui me putant aliquid in hebraea lingua notitia profecisse, et rei ipsius utilitate commotus singula per ordinem Scripturarum volu-

---

[1]) Omisi testimonia ceterorum scriptorum qui ab Eusebio vel a Rufino omnino pendent, ut Freculphi Chron. II 1,11 et Nicephori Hist. eccl. II 15—17.

mina percucurri et vetus aedificium nova cura instaurans fecisse me reor quod a Graecis quoque adpetendum sit.

HIERONYMVS Praef. in librum Iob: . . . quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebraeos et in morem nostri Flacci Graecique Pindari et Alcaei et Sappho vel Psalterium vel Lamentationes Ieremiae vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi, legat Philonem Iosephum Origenem Caesariensem Eusebium et eorum testimonio me verum dicere comprobabit.

HIERONYMUS Commentar. in Danielem I 3 Philo arbitratur linguam Hebraeorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraam de Chaldaeis fuerit.

BASILIVS MAGNVS Epist. 190,3 Τὸ μάννα ὁ Φίλων ἑρμηνεύων ἔφη, ὥσπερ ἐκ παραδόσεώς τινος Ἰουδαϊκῆς δεδιδαγμένος, τοιαύτην αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὥστε κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐσθίοντος μεταχίρνασθαι, καὶ εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ οἱονεὶ κέγχρον ἡψημένον ἐν μέλιτι, παρέχειν δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ κρέως, καὶ κρέως τοιοῦδε, ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαίου, νῦν δὲ λαχάνου, καὶ λαχάνου τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστου, καὶ ἰχθύος, ὡς τὸ ἰδίωμα τῆς καθ' ἕκαστον γένος ποιότητος ἀκριβῶς ἐν τῇ γεύσει τοῦ ἐσθίοντος διασῴζεσθαι.

AMBROSIVS De Paradiso 4,25 . . . Haec duo ab homine requiruntur, ut et operibus nova quaerat et parta custodiat, quod est generale. Philon autem, quoniam spiritalia Iudaico non capiebat affectu, intra moralia se tenuit, ut diceret haec duo quaeri, opera in agro, custodiam domus. et quamvis paradisus operibus, inquit, ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex posteritatis futurus erat, ideo legitimi etiam in paradiso speciem suscepit laboris, ut nos ad operationem et custodiam debiti officii et hereditariae successionis munus astringeret. cf. *Quaest. in Genesin* lib. I § 14.

EPIPHANIVS Adv. haer. I 29,5 Εὕροις δ' ἄν, ὦ φιλολόγε, καὶ τούτων τὴν ὑπόθεσιν ἐντυχὼν τοῖς τοῦ Φίλωνος ὑπομνήμασιν ἐν τῇ περὶ Ἰεσσαίων αὐτοῦ ἐπιγραφομένῃ βίβλῳ, ὃς τούτων τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἐγκώμια διεξιὼν καὶ τὰ αὐτῶν μοναστήρια ἐν τῇ κατὰ τὴν Μάρειαν λίμνην ἱστορῶν περιοικίδι οὐ περί τινων ἑτέρων ὁ ἀνὴρ ἱστόρησεν, ἀλλὰ περὶ Χριστιανῶν.

οὗτος γὰρ γενόμενος ἐν τῇ χώρᾳ (Μαρεώτην δὲ τὸν τόπον καλοῦσι) καὶ καταχθεὶς παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον μοναστηρίοις ὠφέληται. ἐν ἡμέραις γὰρ τῶν Πάσχων ἐκεῖ γενόμενος τάς τε αὐτῶν πολιτείας ἐθεάσατο καὶ ὥς τινες ἑβδομάδα τὴν ἁγίαν τῶν Πάσχων ὑπερτιθέμενοι διετέλουν, ἄλλοι δὲ διὰ δύο ἐσθίοντες, ἄλλοι δὲ καὶ καθ' ἑσπέραν. ἦν δὲ πάντα ταῦτα τῷ ἀνδρὶ πεπραγματευμένα εἰς τὴν περὶ πίστεώς τε καὶ πολιτείας τῶν Χριστιανῶν ὑπόθεσιν. cf. R. A. Lipsius *Zur Quellenkritik des Epiphanios* (Wien 1865) p. 135.

AVGVSTINUS Contra Faustum XII 39 . . . vidit hoc Philo quidam, vir liberaliter eruditissimus unus illorum (Iudaeorum), cuius eloquium Graeci Platoni aequare non dubitant, et conatus est aliqua interpretari[1]), non ad Christum intellegendum, in quem non crediderat, sed ut inde magis adpareret, quantum intersit, utrum ad Christum referas omnia, propter quem vere sic dicta sunt, an praeter illum quaslibet coniecturas quolibet mentis acumine persequaris . . . ut enim quiddam eiusdem Philonis commemorem, arcam diluvii secundum rationem humani corporis fabricatam volens intellegi tamquam membratim omnia pertractabat. cui subtilissime numerorum etiam regulas consulenti congruenter occurrebant omnia, quae ad intellegendum Christum non inpedirent, quoniam in corpore humano etiam ille humani generis salvator adparuit, nec tamen cogerent, quia corpus humanum est utique et hominum ceterorum. at ubi ventum est ad ostium, quod in arcae latere factum est, omnis humani ingenii coniectura defecit. ut tamen aliquid diceret, inferiores corporis partes, qua urina et fimus egeruntur, illo ostio significari ausus est credere, ausus et dicere, ausus et scribere. non mirum, si ostio non invento sic erravit. quodsi ad Christum transisset, ablato velamine sacramenta ecclesiae manantia ex latere hominis illius invenisset. cf. *Quaest. in Gen.* II § 1 sqq.

THEODORETVS Quaest. XXIV in Exodum ... τὸ δὲ Πάσχα μὲν Φίλων ἡρμήνευσε διαβατήρια, ὁ δὲ Ἰώσηπος ὑπέρβασιν, ὁ δὲ Σύμμαχος

---

[1]) videntur deesse nonnulla.

ὑπερβάσεις, ὁ δὲ Θεοδοτίων Φασὲχ αὐτὴν τὴν Ἑβραίων τεθειχὼς φωνήν. cf. *Quaest. in Exod.* I § 4. *de vita Mos.* III 29 Mang. II 169.

INTERPRETIS ARMENII praefatio in Philonis libros de Providentia (p. VII Auch.): Magnae sapientiae vir Philo Israelita fuit, sed non constat, ex qua ex duodecim tribubus, si quidem dispersae non semel fuerant a captivantibus: nam etsi Cyri Darii et Artaxerxis temporibus reversae fuissent sub Zorobabel Esdra et Nehemia, regnante tamen Antiocho Maccabaeorum aetate iterum dispersae sunt partim in Libyam atque Alexandriam Aegypti partim in alias regiones, utcumque tulit sors. hinc confusae sunt atque permixtae genealogiae, domus quoque possessionesque acquisitae in regionibus, in quas captivae ductae fuerant. quod ex ipso Actorum libro constat, ubi legimus Hebraeos bene multos ascendisse Ierusalem festis diebus imminentibus ex Parthia, Media, Elamitide, Mesopotamia, Phrygia, Pamphylia aliisque proximis locis et remotis; eos vero qui cum Stephano contendebant seque legis aemulatores venditabant ex Alexandria magna ex parte fuisse. ex horum numero et hic Philo fuisse creditur: etenim per ea tempora praefectus erat civitatis Alexandriae et legatus Romam missus ad Gaium Caesarem reversus est inde cum ignominia; quod tempore praedicationis Petri Romae contigisse testatur Eusebius Pamphili.

SOZOMENVS Hist. eccl. I 12,9 Φίλων δὲ ὁ Πυθαγόρειος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις ἱστορεῖ τοὺς πανταχόθεν Ἑβραίων ἀρίστους εἴς τι χωρίον ὑπὲρ τὴν Μαρείαν λίμνην ἐπὶ γεωλόφου κείμενον φιλοσοφεῖν. οἴκησιν δὲ αὐτῶν καὶ δίαιταν καὶ διαγωγὴν τοιαύτην παρίστησιν, οἵαν καὶ ἡμεῖς νῦν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίων μοναχοῖς πολιτευομένην ὁρῶμεν. γράφει γὰρ ἀρχομένους αὐτοὺς τοῦ φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τῶν ὄντων τοῖς προσήκουσι καὶ πράγμασι καὶ ἐπιμιξίαις ἀπαγορεύοντας ἔξω τειχῶν ἐν μοναγρίαις καὶ ἐν κήποις διατρίβειν· οἰκήματα δὲ αὐτοῖς εἶναι ἱερά, ἃ καλεῖται μοναστήρια, ἐν τούτοις δὲ μεμονωμένους σεμνὰ μυστήρια ἐπιτελεῖν, ἐπιμελῶς δὲ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις τὸ θεῖον θεραπεύειν, καὶ πρὸ ἡλίου δύσεως μὴ ἀπογεύεσθαι τροφῆς, τοὺς δὲ διὰ τριῶν ἡμερῶν καὶ πλειόνων, καὶ λοιπὸν ῥηταῖς ἡμέραις χαμευνεῖν καὶ οἴνου πάμπαν καὶ ἐναίμων ἀπέχεσθαι· ὄψον δὲ αὐτοῖς εἶναι ἄρτον καὶ ἅλας καὶ ὕσσωπον, καὶ ποτὸν ὕδωρ· γυναῖκας δὲ αὐτοῖς συνεῖναι γηραλέας παρθένους, δι' ἔρωτα

φιλοσοφίας ἑκουσίῳ γνώμῃ τὴν ἀγαμίαν ἀσκούσας. καὶ ὁ μὲν Φίλων ὧδέ πῃ ἱστορῶν ἔοικεν ὑποφαίνειν τοὺς κατ' αὐτὸν ἐξ Ἑβραίων χριστιανίσαντας ἔτι Ἰουδαϊκώτερον βιοῦντας καὶ τὰ ἐκείνων ἔθη φυλάττοντας. παρ' ἄλλοις γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ταύτην τοῦ βίου τὴν διαγωγήν· ὅθεν συμβάλλω ἐξ ἐκείνου παρ' Αἰγυπτίοις ἀκμάσαι ταύτην τὴν φιλοσοφίαν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 143 ... Ὁ λέγων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος· οὗ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐγκατέσπαρται ἡ διδασκαλία, ὡς καὶ Φίλωνα καίτοι Ἰουδαῖον ὄντα καὶ ζηλωτὴν δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχέσασθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. βασανίζων γὰρ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ θεοῦ „ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον" ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐξεβιάσθη καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον θεολογῆσαι. τί γάρ; εἰ καὶ δεύτερον τὸν συναΐδιον τῷ πατρὶ καὶ ἀριθμοῦ καὶ χρόνων ὄντα ἀνώτερον καλεῖ τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνούμενος, ὅμως ἔννοιαν ἔσχε καὶ ἑτέρου προσώπου. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ θεὸς καὶ κύριος ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος * * * [1]) τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον, καὶ οὕτως κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτο διαρρήδην καὶ εἰπεῖν καὶ ἐν συγγράμμασι καταλεῖψαι. δύο γὰρ ἔφησεν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ εὐεργετική, φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος (cf. *Quaest. in Exod.* II § 68 Harris Fragments p. 67). ... καὶ πάλιν ὁ Φίλων περὶ τοῦ θεάματος οὗ εἶδε Μωυσῆς ἐκφράζων φησί· „θέαμα πληκτικώτατον ὁρᾷ"· εἶτα μετ' ὀλίγα· „κατὰ μέσην δὲ τὴν φλόγα μορφή τις ἦν περικαλλεστάτη τῶν ὁρατῶν ἐμφερὴς οὐδενί, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέστερον τοῦ πυρὸς ἀπαστράπτουσα, ἣν ἄν τις ὑπετόπασεν εἰκόνα τοῦ ὄντος εἶναι" (*de vita Mos.* I 12 Mang. II 91). ... οὐκοῦν κἀκεῖνος θεολογίας ὀρθοδόξου ἅπτεται. μὴ γὰρ τὴν ἀκρίβειαν ζήτει παρὰ τοῦ δυνηθέντος ὅλως

---

[1]) post τριάδος propter homoeoteleuton quaedam interciderunt, quae supplenda sunt e Suida qui s. v. θεός haec habet ex Isidoro descripta: ὅτι Φίλων τοῦ θεὸς καὶ κύριος τὴν σημασίαν ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης τριάδος ἔννοιαν ἔσχεν. φάσκων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας τριάδος, τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον, τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον. καὶ οὕτω κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς εἰπεῖν δύο μὲν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ ἐνεργητική (leg. εὐεργετική), φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος.

διὰ σύνεσιν εἰλικρινῆ καὶ κατοπτεῦσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ ἀπομαχέσασθαι. ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι εἰς ἓν πρόσωπον οὐ συνέκλεισε τὴν θεολογίαν, ὡς οἱ ἀπαίδευτοι τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ προλήψει τινὶ κατεχόμενοι δογματίζουσιν. οὐκ ἐκ τούτων δὲ μόνον πληκτικωτάτων ὄντων εἰς τοσαύτην προήχθη, ὥς γε ἡγοῦμαι, τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν" (Gen. 1,26) καὶ ἐκ τοῦ „ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου" (Gen. 7,12) καὶ ἐκ τοῦ „ἐκάλεσε κύριος ἐν ὀνόματι κυρίου" (Exod. 33,19) καὶ ἐκ τοῦ „εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου" (Psalm. 109,1) καὶ ἐκ τοῦ „ἐν σοὶ ὁ θεὸς καὶ σὺ εἶ ὁ θεός" (Psalm. 24,5). ... εἰ δέ τις φαίη· διὰ τί γὰρ μὴ σαφῶς καὶ διαρρήδην ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κεκήρυκται; φαίην ὅτι μάλιστα μὲν τοῖς συνετῶς ἀκούουσι λαμπρά ἐστιν αὕτη καὶ ἀπόδειξις καὶ διδασκαλία, ὡς καὶ τῷ σοφῷ ἔδοξε Φίλωνι.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 270 ... ἔθος δὲ τοῖς σοφοῖς, ὧν εἷς εἶναι δοκεῖ Φίλων, τὸ „μήποτε" ἀντὶ τοῦ ἴσως ἢ ἔσθ' ὅτε τάττειν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 19 Εἰ μηδὲν πλέον τοῦ γράμματος νομίζει τὸν νομοθέτην εἰρηκέναι ὁ πρὸς σέ, ὡς ἔφης, διενεχθεὶς Ἰουδαῖος, εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ὅτι Ἐλέγχουσιν ὑμῶν τὴν ἀπαιδευσίαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν συγγραφεῖς παρ' ὑμῖν γεγονότες, Φίλων ὁ θεωρητικώτατος καὶ Ἰώσηπος ὁ ἱστορικώτατος, ὁ μὲν πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν εἰς ἀλληγορίαν τρέπων, ὁ δὲ διαρρήδην γράφων, τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου δεξιῶς, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος, ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερε ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 81 ... Καὶ Φίλων δέ, ἄνθρωπος Πλάτωνος ἢ ὁμιλητὴς ἢ ὑφηγητής τις εἶναι δόξας διὰ τὸ τῆς φράσεως ὕψος (ἐρρέθη γὰρ περὶ αὐτῶν „ἢ Πλάτων ἐφιλώνισεν ἢ Φίλων ἐπλατώνισεν"), ἐγκωμιάσας μὲν τὸν Μωυσέα ὡς μισοπόνηρον ἔφη· „περιπαθήσας δὲ καὶ δικαίας ὀργῆς ἐμπλησθεὶς διαβάλλει τινας Αἰγυπτίους, τοὺς ἐργοδιώκτας φημὶ τοῦ Φαραώ" [1]). πάσχει γάρ τι ἡ ψυχὴ καὶ ἢ εἰς ἔλεον ἢ εἰς εὐμένειαν ἢ εἰς μισοπονηρίαν νεύει.

ANASTASIVS SINAITA Viae dux 14 (Migne t. 89 Col. 244) ex Ammonii Alex. libro κατὰ Μονοφυσιτῶν ... Ὅμως διὰ τὴν πολλὴν καὶ

---

[1]) locus ab Isidoro allatus apud Philonem non exstat (de re cf. *de vita Mosis* I 8 p. 87 M.).

φιλόνεικον ὑμῶν ζυγομαχίαν τῶν ἀρνουμένων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἰδοὺ οἰκειοῦμαι καὶ ἀναλαμβάνω πρόσωπον τοῦ Σαμωσατέως ἢ μᾶλλον ἀπίστου Ἰουδαίου Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου· καὶ οὗτος γὰρ πρὸς Μνάσωνα τὸν ἀποστολικὸν μαθητὴν ἀντίρρησιν τότε περὶ τῆς Χριστοῦ ποιούμενος θεότητος δίχρωτα τὸν Μνάσωνα λέγων. . . . (Col. 248) ἰδοὺ γὰρ ὁ μιαρὸς Φίλων οὐδὲν περὶ φύσεως ἐμέμψατο, ἀλλὰ τοῖς πάθεσι Χριστοῦ καὶ ταῖς ὕβρεσι σκανδαλιζόμενος προσέκοψε, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἐθνικοί τε καὶ ἄπιστοι. λοιπόν, εἰ τιμᾶν τὴν ἄτιμον τιμὴν αὐτὸν βούλεσθε λέγοντες τῇ τοῦ κρείττονος ἐκνικήσει ἀποθεωθεῖσαν τὴν σάρκα καὶ τῷ πελάγει τῆς θεότητος ὁμοιωθεῖσαν καὶ τοιαύτην γενομένην, οἷος ὁ θεώσας αὐτὸν λόγος, μηδὲν τῶν προειρημένων παθῶν καὶ τῶν εὐσκανδαλίστων φωνῶν, ὧν ὁ μιαρὸς Φίλων ἐν Χριστῷ ἀπηρίθμησεν, ὁμολογήσετε.

ANASTASIVS SINAITA In Hexaemeron lib. VII (Migne t. 89 Col. 961) Οἱ μὲν οὖν ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλησιῶν, λέγω δὴ Φίλων ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόχρονος καὶ Παπίας ὁ πολύς, ὁ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ φοιτητὴς ὁ Ἱεραπολίτης, Εἰρηναῖός τε Λουγδουνεὺς καὶ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος Πάνταινός τε ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς πνευματικῶς τὰ περὶ παραδείσου ἐθεώρησαν εἰς τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἀναφερόμενα.

[IOANNES DAMASCENVS] Praef. in Sacra Parallela (Migne t. 95 Col. 1044): Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. Prologus in Parallela i. e. in tertium operis librum (ibid. Col. 1040): Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πατρὸς (πνεύματος al.) ῥηθησόμενα λόγια.

PHOTIVS Biblioth. Cod. 103. Ἀνεγνώσθη Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι καὶ περὶ βίου πολιτικοῦ.

Cod. 104. Ἀνεγνώσθησαν δὲ καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις φιλοσοφησάντων

τήν τε θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν βίοι· ὧν οἱ μὲν Ἐσσηνοί, οἱ δὲ Θεραπευταὶ ἐκαλοῦντο, οἳ καὶ μοναστήρια καὶ σεμνεῖα, ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει, ἐπήγνυντο καὶ τῶν νῦν μοναζόντων τὴν πολιτείαν προϋπέγραφον.

Cod. 105. Ἀνεγνώσθη δὲ αὐτοῦ καὶ λόγος οὗ ἡ ἐπιγραφὴ Γάιος ψεγόμενος καὶ Φλάκκος ἢ Φλάκκων ψεγόμενος. ἐν οἷς λόγοις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἥ τε κατὰ τὴν ῥητορείαν ῥώμη καὶ τὸ κάλλος ἐπιφαίνεται αὐτοῦ τῶν λόγων. ἁμαρτάνει δὲ ἐν πολλοῖς ἰδέας τε ὑποτιθέμενος καὶ ἄλλ' ἄττα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλοσοφίας ἀλλότρια συγγραφόμενος. ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἤκμασε Γαΐου τοῦ Καίσαρος, πρὸς ὃν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους γράφει πρεσβεῦσαι Ἀγρίππα τῆς Ἰουδαίας βασιλεύοντος. φέρεται δὲ αὐτοῦ πολλὰ καὶ ποικίλα συντάγματα ἠθικοὺς λόγους περιέχοντα καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπομνήματα τὰ πλεῖστα πρὸς ἀλληγορίαν τοῦ γράμματος ἐκβιαζόμενα· ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ πᾶς ὁ ἀλληγορικὸς τῆς γραφῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λόγος ἀρχὴν ἔσχεν εἰσρυῆναι. λέγεται δὲ αὐτὸν καὶ τὰ Χριστιανῶν μυηθέντα ὕστερον τούτων διά τινα λύπην καὶ ὀργὴν ἐκπεσεῖν. ἀλλὰ πρότερόν γε αὐτόν φασιν ἐπὶ Κλαυδίου τὴν Ῥώμην καταλαβόντα Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ἐντυχεῖν καὶ φιλίως διατεθῆναι, ἐξ οὗ καὶ τοὺς μαθητὰς Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ (ἀκροατὴς δ' ὁ Μάρκος Πέτρου) μνήμης καὶ εὐφημίας ἀξιῶσαι· ἐκείνους γὰρ λέγειν αὐτόν φασι παρὰ Ἰουδαίοις πεφιλοσοφηκέναι, ὧν καὶ τὰς διατριβὰς μοναστήριά τε καλεῖ καὶ τὸν ἀσκητικὸν διανύειν αὐτοὺς ἀνακηρύττει βίον, νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀκτησίᾳ προσανέχοντας. ἔστι δὲ τὸ γένος ἐξ ἱερέων καταγόμενος, Ἀλεξανδρεὺς δὲ τὴν πατρίδα. τοσοῦτον δ' αὐτὸν τοῖς Ἑλληνισταῖς παρασχεῖν θαῦμα τῆς ἐν τοῖς λόγοις δυνάμεως, ὡς καὶ λέγειν αὐτοὺς „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει".

SVIDAS s. v. Φίλων. Φίλων Ἰουδαῖος τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, φιλοσοφήσας δὲ τὰ Ἑλλήνων εἰς μέγα προὔβη παιδείας, ὡς μετελθεῖν πᾶσαν ἑλληνικὴν παίδευσιν, τήν τε τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, σὺν ἀκριβεῖ καταλήψει. ἐπλούτησέ τε λόγον παρόμοιον Πλάτωνι, ὡς καὶ εἰς παροιμίαν παρ' Ἕλλησι τοῦτο χωρῆσαι „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει"· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Πλάτωνα. καὶ τοίνυν γέγραπται αὐτῷ βιβλία ἄπειρα, ἐξ ὧν καὶ ταῦτα· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν βιβλίον α', περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος α', περὶ ὧν κατὰ νοῦν τις εὔχεται α', περὶ παιδεύσεως α', περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων α', περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων α', περὶ τῶν τριῶν δυνάμεων, περὶ ἐναλλαγεισῶν

παρά τινων, περὶ συνθηκῶν λόγοι β', περὶ βίου φιλοσόφου, περὶ γιγάντων α', περὶ ὀνείρων ε', περὶ ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου ε', περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου δ', περὶ θυσιῶν, περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν, περὶ προνοίας, περὶ Ἰουδαίων α', περὶ ἀγωγῆς βίου, περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ τοῦ ἴδιον λογισμὸν ἔχειν τὰ ἄλογα, περὶ τοῦ ⟨ὅτι⟩ πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστι, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Χριστιανῶν ⟨ἢ⟩ περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ περὶ ἱκετῶν, περὶ γεωργίας λόγοι β', περὶ μέθης β', περὶ τοῦ Μωυσέως βίου, εἰς τὰ χερουβίμ τουτέστι τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, εἰς τὴν πεντάτευχον Μωυσέως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μωυσῆν λόγοι ε'. λέγουσι τοῦτον ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὁπηνίκα πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη· καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου[ς] ἐσχηκέναι φιλίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶν οὖν, ὡς προείπομεν, περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἔχοντα.

ARETHAS Comment. in Apocalypsin cap. 1 (Migne t. 106 Col. 504) Διὰ τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ τὸ τῶν ἁπανταχῇ ἐκκλησιῶν ἐσήμανε πλῆθος τῶν τῷ παρόντι βίῳ συστοίχων, καθ' ὧν ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος κατάρξασα τὴν ἐνοικοῦσαν τῇ φθαρτῇ κτίσει δύναμιν ἑαυτῆς ὑπέφηνεν ὡς διὰ πάσης διήκουσαν· ᾗ καὶ Φίλωνι τῷ θεωρητικωτάτῳ Ἰουδαίῳ ἀνδρὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὴν κατὰ Μωυσέα φιλοσοφίαν ὑποσυνᾴδειν οὐ περιττὸν ἡγεῖται.

THEODORVS METOCHITA Miscell. cap. 16 (p. 116 ed. Müller) Περὶ Φίλωνος. Φίλωνος δ' αὖθις τοῦ Ἑβραίου πέρι τοῦτο νῦν λέγειν ἔχομεν εὐθύς, ὡς ἄρα μέγα μαρτύριον τῆς αὐτοῦ σοφίας τὸ παρὰ πᾶσι τοῦτο σχεδὸν περιᾳδόμενον πάλαι πρότερον ὑπ' ἐνίων εἰρημένον παραβαλλόντων αὐτὸν Πλάτωνι, ὅτι δὴ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. καίτοιγε κομψότερον μὲν τοῦτ' εἴρηται, κομπῶδες δ' ἐστὶ καὶ θρασύ, καὶ παρακεκινδυνευμένον εἴρηται ὑπό τινος ἴσως ἐραστοῦ τἀνδρὸς προενεχθὲν ἀπροόπτως καὶ προνοίας ἔξω τοῦ προσήκοντος. εἰ γὰρ καὶ φίλος ἀνὴρ καὶ θαυμάζειν ἄξιος Φίλων, ἀλλ' οὐκ ἄξιος Πλάτωνι παραβάλλειν καὶ συμμετρεῖσθαί γε παρὰ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τῶν αὐτῶν τε καὶ ἴσων τυγχάνειν. ἀλλ' ἔοικέ γε ὅμως περιττός εἶναί τις τὴν

σοφίαν ἀνήρ· καὶ τούτου γε μαρτύριον, ᾗπερ ἔφην, ὁπηοῦν εἶναι τὸ εἰρημένον· τῷ ὄντι γὰρ καὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας αἱρεσιώτης ἐστὶν ὁ Φίλων. δογματικὸς γάρ ἐστι καὶ ὑψηλῶν ὁ νοῦς ἐφίεται τῷ ἀνδρὶ καὶ ἠθικός ἐστι καὶ τῇ περὶ τὰ μαθηματικὰ σπουδῇ πάνυ τοι προσέθετο· καὶ τοῦ φυσικοῦ μὲν οὐ καθάπαξ ὠλιγώρηκεν, ἀλλὰ δῆλός ἐστι κἀνταῦθά γε τῆς φιλοσοφίας νέμων, ὅτι ποτ' ἄρα τῆς σπουδῆς, οὐ μὴν τοσοῦτό γε αὐτῷ τοῦδε μέλει, ὥσπερ γε καὶ κατ' ἄλλ' ἅπερ εἴρηται, καὶ τοῦτό γε κατὰ ζῆλον ὡς ἀληθῶς τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῆς γλώττης ἐπὶ τούτοις ἐπιμελεῖται, ὅσον κατὰ τὴν χρείαν, καὶ προσήκει γε ᾗπερ σπουδάζει σοφίᾳ καὶ πρόσκειται· οὐ γὰρ δογματικοῖς λόγοις καὶ ἠθικοῖς ἀξιοῖ φιλοσοφία κομμωτικῶς ἐσκευάσθαι καὶ δρόμους τρέχειν ἀγγελίας δικαστηρίοις καὶ ἀγωγῇ πολιτικῇ προσήκοντας καὶ κατατεχνιτεύειν τὴν ἑρμηνείαν τῶν λεγομένων πολὺν πόνον ἐνταῦθα νέμοντας ἀλλ' ὡς ἄρα προσήκοι μετ' ἀξιώματός τινος ἁπλούστερον ταύτῃ γε χρῆσθαι. καὶ τοίνυν καὶ Φίλων αὐτὸς οὐκ ἀτημελήτως οὐδ' ἀνασκήτως καθάπαξ ἔχων κἀνταῦθα δῆλός ἐστιν οὐκ ἀποτυγχάνων τῶν τῆς φωνῆς ἀγαθῶν, ἀλλ' εὐφυῶς καὶ ταύτῃ γε πειρώμενος καὶ ὡς ἂν εὖ μάλ' ἐπαινεῖσθαι δίκαιος εἶναι. μάλιστα δ' ἐοικώς ἐστι περὶ νοῦν καὶ φιλοσοφίαν σχολάζοντι, καὶ πλεῖστά γε πεπόνηκεν, ὡς συνορᾶν ἔστι καὶ συλλογίζεσθαι τῇ σοφίᾳ. καὶ βίος ἐστὶν αὐτῷ καὶ καθόλου τῆς ζωῆς πρόθεσις ἡ παιδεία, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ κατ' αὐτὸν Ἰώσηπον. ἀμφοτέρω μέν γε τώδε τὼ ἄνδρε πλεῖστον ἀμέλει τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντων ἔθνους Ἑβραίων τῶν ἀπὸ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐνδόξω ἐγενέσθην ἐπὶ τῇ κτήσει τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας πρὸς τῇ πατρίῳ καὶ πλεῖστά γε συνεταξάτην κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν τῆς γλώττης εὐγένειαν. . . . Φίλων δὲ καθόλου ἀνεβίωσεν ἐπ' Αἰγύπτου τῇ σχολῇ καὶ τῷ τῶν λόγων ἔρωτι καὶ πολιτικῶν δή τινων ἔργων οὐδὲ τοῦ καιροῦ μάλιστα διδόντος βραχὺ καὶ ἥψατο. ταῦτ' ἄρα καὶ πλεῖσθ' οὗτος ἀνὴρ μάλιστα συνετάξατο, καὶ οὐ κατὰ τὸν Ἰώσηπον λέγων νῦν γε, ἀλλ' εἰ δή τις καὶ ἄλλος τῶν ἐλλογίμων καὶ διὰ μνήμης ἐν Ἕλλησι καὶ μάλιστα μὲν τὰ κατὰ φιλοσοφίαν προὔθετο, καὶ τῶν πατρίων ὑπερβαλλόντως ὢν σπουδαστὴς ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς κατὰ Μωσέα πάλαι γράμμασι πᾶσαν τὴν αὐτοῦ σοφίαν φιλοπονεῖ καὶ πάντ' αὐτῇ φέρων κάλλιστ' ἀνατίθησιν εὖ μάλα πρόθυμος. καὶ κατὰ πάντα τρόπον, ὅσα καὶ ἁπλῶς οὕτω δὴ καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαινεῖν ἔχει, καὶ ὅσα δι' ὑπονοιῶν καὶ ἀλληγοριῶν τῆς προδήλου καὶ καθ' ἱστορίαν ἐντεύξεως βαθύτερα, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐνταῦθα δὴ πάσης φιλοσοφίας ἀφορμὴν συνεισάγειν, ὡς οἷός τ' ἂν εἴη, καὶ πάσαις μηχαναῖς ἐπείγεται καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἐπιδείκνυσι σοφίας. καὶ πολὺς μέν ἐστι τὸν νοῦν καὶ ὑψηλῶν, ὡς ἔφην, ἐφίεται, καὶ τυγχάνει γε θαυμαστῶς,

ὅπως ἄρα τούτου μᾶλλον, οὗ καὶ ἡ πᾶσα, εἰ δ' οὖν ἡ πλείων, πρόθεσις. μέλει δέ πως αὐτῷ καὶ εἴρηταί γε κἀν τούτοις τῆς γλώττης, καὶ ἔστι μὲν αὐτῷ τῇ προθέσει πάντως οἰκείως ἀξιώματος καὶ σεμνότητος ἐν τῷ λέγειν ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς τῶν ἄλλων μᾶλλον τῆς ἑρμηνείας χρωμάτων, καὶ οὐ ταῖς ἐννοίαις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς ῥήμασι καὶ τοῖς ῥυθμοῖς καὶ ταῖς συνθήκαις ἐπαίρεται. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χάριτος οὐ καθάπαξ ὀλιγωρεῖ οὐδ' ἀποτυγχάνει καὶ ἔστι μᾶλλον αὐτῷ ἢ κατὰ τὸν Ἰώσηπον τὰ τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἤθους κατ' ἐπιτήδευσιν πλέον ἢ κατὰ φύσιν, καὶ οὐχ ἁπλῶς κατ' ἔθος φύσεως ὡς ἐκεῖνος χρῆται, ἀλλ' ἐπιμελεῖται μᾶλλον ἢ ἀναδίδωσιν ἀποιήτως. καὶ οὐ ῥεῖ γε οὕτως ἐπιὸν ἀπόνως ἀμέλει, ἀλλὰ ξὺν ἐργασίᾳ καὶ διοικήσει τοῦ κατὰ φύσιν γε συνήθους πλέον ἀξιοῖ φέρειν, οὐ διὰ πάντων οὐδ' ἔργον τοῦτο πρῶτον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔστιν οὗ χαριέστερος τῆς προθέσεως γινόμενος, ὥστε καί τιν' ὥραν ἐπιδείκνυσθαι. καὶ οὐχ ἐν σχήμασιν οὐδ' ἐν ἐπιπλοκαῖς καὶ ἑτερότησι τοῦ δρόμου τῶν λόγων ὁ καλλωπισμὸς τἀνδρί, ἀλλ' ἐν τῷ τῶν ῥημάτων εὐσήμῳ καὶ ταῖς καινότησιν, ἐν οἷς καὶ γοργός ἐστιν, εἰ δή τις καὶ ἄλλος, καὶ πολὺν νοῦν ἐν ὀλίγοις στενούμενος ὀνόμασι· τὸ πλεῖστον δ' ἁπλῶς τε καὶ φιλοσόφως κατὰ τὴν πρόθεσιν τῷ λέγειν χρῆται καὶ οὐ περιεργάζεται χωρῶν ἀφροντίστως οὑτωσί. τῆς λέξεως αὐτὸ τὸ ἔκτροπον καὶ ἄηθες πολλάκις καὶ ἀπολίτευτόν ἐστι μέν, ὡς ἐρεῖν τινα, κατὰ φύσιν εἶναι τραχυτέραν αὐτῷ καὶ ἴσως οὐ καθάπαξ νεμεσητῶς. ἔστι δ' ὥστε καὶ προσήκειν φάναι τῷ παντὶ σκοπῷ καὶ τῇ προθέσει τῶν λεγομένων, οὐ γὰρ παντάπασιν ἔξω οὐδ' ἀνοίκειον τοῦ σεμνοῦ τε καὶ ἀξιωματικοῦ τὸ τραχὺ τῆς φωνῆς, ὡς ἡ τέχνη βούλεται καὶ νομίζει.

THEODORVS METOCHITA cap. 17 (p. 125 ed. Müller) . . . οἷον δὴ Φίλων ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος Αἴγυπτον μόνον οἶδε καὶ ταύτῃ γε τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς χρόνον τροφῷ τῆς παιδείας ἐχρήσατο. πολὺς τὴν σοφίαν ἀνὴρ καὶ τῆς γλώττης πρόνοιαν ἐπιμελῶς ποιούμενος οὐχ ἱλαρὸς καθάπαξ ἐμπίπτει τοῖς ὠσὶν οὐδὲ λεῖος τοῖς ῥήμασιν, οἷς ἑρμηνεύων ἑκάστοτ' ἐκφέρει τὸν νοῦν καὶ διαπλάττει καὶ προδείκνυσι.

INDEX SIGLORUM

Pap = papyrus
V = Vindobonensis theol. gr. 29
M = Laurentianus X 20
U = Vaticanus gr. 381
F = Laurentianus LXXXV 10
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
A = Monacensis gr. 459
B = Venetus gr. 41
P = Petropolitanus XX Aa 1
H = Venetus gr. 40
L = Parisinus gr. 433

R = Parisinus gr. 1630 (excerpta)
N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
D = Sacra Parallela
D^{C} = Coislinianus 276
D^{K} = Vaticanus gr. 1553
D^{P} = Parisinus gr. 923
D^{M} = Venetus gr. 138
D^{R} = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
D^{L} = Laurentianus VIII 22
D^{V} = Vaticanus gr. 1236
D^{N} = Venetus app. class. III, 4. 88, 3.
Eus = Eusebius
Arm = versio Armenia
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
v = lectio vulgata

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΜΩΥΣΕΑ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΣ

I p. 1 M. (1.) Τῶν ἄλλων νομοθετῶν οἱ μὲν ἀκαλλώπιστα καὶ γυμνὰ τὰ 1
νομισθέντα παρ' αὐτοῖς εἶναι δίκαια διετάξαντο, οἱ δὲ πολὺν ὄγκον
τοῖς νοήμασι προσπεριβαλόντες ἐξετύφωσαν τὰ πλήθη μυθικοῖς πλάσμασι
τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύψαντες. Μωυσῆς δ' ἑκάτερον ὑπερβάς, τὸ μὲν ὡς 2
ἄσκεπτον καὶ ἀταλαίπωρον καὶ ἀφιλόσοφον, τὸ δ' ὡς κατεψευσμένον καὶ
μεστὸν γοητείας, παγκάλην καὶ σεμνοτάτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῶν νόμων,
μήτ' εὐθὺς ἃ χρὴ πράττειν ἢ τοὐναντίον ὑπειπὼν μήτ', ἐπειδὴ προτυ-
πῶσαι τὰς διανοίας τῶν χρησομένων τοῖς νόμοις ἀναγκαῖον ἦν, μύθους
πλασάμενος ἢ συναινέσας τοῖς ὑφ' ἑτέρων συντεθεῖσιν. ἡ δ' ἀρχή, 3
καθάπερ ἔφην, ἐστὶ θαυμασιωτάτη κοσμοποιίαν περιέχουσα, ὡς καὶ τοῦ
κόσμου τῷ νόμῳ καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνᾴδοντος καὶ τοῦ νομίμου
ἀνδρὸς εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς
πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν καὶ ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται. τὸ μὲν 4
οὖν κάλλος τῶν νοημάτων τῆς κοσμοποιίας οὐδεὶς οὔτε ποιητὴς οὔτε

(φιλωνος) περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας V, φίλωνος περὶ κοσμοποιίας μωσέως M, τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας F, φίλωνος περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας λόγος Δ' G, φίλωνος περὶ τῆς μωυσέος κοσμοποιίας H, φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας B 2 εἶναι παρ' αὐτοῖς ABP 3 προσπεριβαλόντες MR: προσπεριλαβόντες VFGH, προσπαραλαβόντες ABP ἐξετύφλωσαν MABP τὰ om. VM πλήθει V, πλήθει καὶ M, μυθικοῖς πλάσμασι καὶ τῷ πλήθει R 4 ὑποκρύψαντες ABP Μωσῆς codd. δὲ R 5 δὲ R 6 τῶν νόμων ἐποιήσατο MABPR 7 μήτε εὐθὺς ABP μηδ' ἐπειδὴ M 8 ταῖς διανοίαις V χρησαμένων V 10 post θαυμασιωτάτη add. MABP: καὶ χρησιμωτάτη τῷ βίῳ· τὴν κοσμογόνον καὶ ἐν ἱεραῖς βίβλοις καὶ κοσμοποιίαν M ἔχουσα V, περιέχουσαν M, παρέχουσα FG καὶ om. MABP 14 οὐδὲ ποιητὴς M

1—6 Τῶν — ἐποιήσατο R fol. 88v 9—11 ἡ δὲ — συνᾴδοντος ibid. 13—2,16 τὸ μὲν — μετρίου ibid.

ὁμοιότητα ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείτ-
τονος ἰδέας. (6.) οὐδενὶ δὲ παρακλήτῳ — τίς γὰρ ἦν ἕτερος; — μόνῳ 23
δὲ αὑτῷ χρησάμενος ὁ θεὸς ἔγνω δεῖν εὐεργετεῖν ἀταμιεύτοις καὶ πλου-
σίαις χάρισι τὴν ἄνευ δωρεᾶς θείας φύσιν οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην
ἐπιλαχεῖν ἐξ ἑαυτῆς. ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εὐεργετεῖ τῶν ἑαυτοῦ
χαρίτων — ἀπερίγραφοι γὰρ αὗταί γε καὶ ἀτελεύτητοι —, πρὸς δὲ τὰς
τῶν εὐεργετουμένων δυνάμεις· οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν ὁ θεὸς εὖ ποιεῖν,
οὕτως καὶ τὸ γινόμενον εὖ πάσχειν, ἐπεὶ τοῦ μὲν αἱ δυνάμεις ὑπερ-
βάλλουσι, τὸ δ' ἀσθενέστερον ὂν ἢ ὥστε δέξασθαι τὸ μέγεθος αὐτῶν
ἀπεῖπεν ἄν, εἰ μὴ διεμετρήσατο σταθμησάμενος εὐαρμόστως ἑκάστῳ τὸ
ἐπιβάλλον. εἰ δέ τις ἐθελήσειε γυμνοτέροις χρήσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, 24
οὐδὲν ἂν ἕτερον εἴποι τὸν νοητὸν κόσμον εἶναι ἢ θεοῦ λόγον ἤδη κοσμο-
ποιοῦντος· οὐδὲ γὰρ ἡ νοητὴ πόλις ἕτερόν τί ἐστιν ἢ ὁ τοῦ ἀρχιτέκτονος
λογισμὸς ἤδη τὴν [νοητὴν] πόλιν κτίζειν διανοουμένου. τὸ δὲ δόγμα 25
τοῦτο Μωυσέως ἐστίν, οὐκ ἐμόν· τὴν γοῦν ἀνθρώπου γένεσιν ἀναγράφων
ἐν τοῖς ἔπειτα διαρρήδην ὁμολογεῖ, ὡς ἄρα κατ' εἰκόνα θεοῦ διετυπώθη
(Gen. 1,27). εἰ δὲ τὸ μέρος εἰκὼν εἰκόνος [δῆλον ὅτι] καὶ τὸ ὅλον

---

1 σύμφωνον] συμφυές F 2 εἰδέας V οὐδενὶ γὰρ τῶν παρακλήτων M 3 αὑτῷ G: αὐτῷ VM, ἑαυτῷ ceteri δεῖν εὐεργετεῖν] δὲ ἵν' εὐεργετεῖν M, ἵν' εὐεργετῇ ABP 4 θείαν P 5 ἐπιλαβεῖν FGH αὐτῆς FGH τῶν om. F ἑαυτοῦ V: αὐτοῦ ceteri 6 ἀπερίγραπτοι ABP αὗταί codd.: αὐταί v γε om. VR 8 οὕτως AP: οὕτω ceteri γενόμενον MD τοῦ μὲν] τοῦ θεοῦ P 8. 9 ὑπερβάλλουσιν VD 9 δὲ RD ὂν ἢ] ἐστὶν MABPD ὥστε om. D 10 εἰ μι V διεμερίσατο FG εὐαρμόστῳ B ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον codd.: τὸ ἑκάστῳ ἐπιβάλλον v 11 ἐθελήσειεν V, θελήσειε M, ἐθέλοι $\mathrm{D^C}$, θέλοι $\mathrm{D^R}$ γυμνότερον Eus τοῖς ὀνόμασιν περὶ τῆς κοσμοποιίας D 12 οὐδὲν ἂν] οὐδένα ABP οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκει τοῦ τὸν νοητὸν $\mathrm{D^C}$, οὐδὲν ἂν ἕτερον εὑρήσει τοῦτον τὸν νοητὸν $\mathrm{D^R}$ εἶναι κόσμον FGH, εἶναι om. Eus 13 γὰρ τοῦδε $\mathrm{D^R}$ ὁ om. $\mathrm{MBD^R}$ 14 τὴν νοητὴν πόλιν] τὴν αἰσθητὴν πόλιν τῇ νοητῇ MABP νοητὴν seclusi δυναμένου B 14. 15 Μωσέως γάρ ἐστι τὸ δόγμα τοῦτο H 15 Μωϋσέως $\mathrm{D^C}$, Μωϋσέος $\mathrm{D^R}$, Μωσέως ceteri ἐστίν] ἔσθ' (sic) V ἀνθρώπων ABP ἄνω γράφων ABP 16 ὁμολογεῖ διαρρήδην H ἆρα V διετυπώθη τὸ πᾶν MABP 17 δῆλον ὅτι VM: δηλονότι ceteri, secl. Wendl.

5—11 ἀλλ' οὐ — ἐπιβάλλον R fol. 90^r 7—9 $\mathrm{D^C}$ fol. 259^v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: οὐχ ὡς πέφυκεν — τὸ μέγεθος αὐτῶν: eadem $\mathrm{D^R}$ fol. 277^r et fol. 142^v 11—15 $\mathrm{D^R}$ fol. 192^v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: εἴ τις—οὐκ ἐμόν: eadem $\mathrm{D^C}$ fol. 151^v 11—8,14 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . λέγει δ' οὖν ὁ Ἑβραῖος Φίλων τὰ πάτρια διερμηνεύων αὐτοῖς ῥήμασιν: Εἰ δέ τις— ἐποίησε τὸν οὐρανόν.

εἶδος, σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς κόσμος, εἰ μείζων τῆς ἀνθρωπίνης
ἐστίν, μίμημα θείας εἰκόνος, δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν
φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη [τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος
ἰδέα τῶν ἰδεῶν] ὁ θεοῦ λόγος.
26 (7.) Φησὶ δ' ὡς „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν", τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων | οὐχ ὡς οἴονταί τινες τὴν κατὰ χρόνον· p. 6 M.
χρόνος γὰρ οὐκ ἦν πρὸ κόσμου, ἀλλ' ἢ σὺν αὐτῷ γέγονεν ἢ μετ' αὐτόν·
ἐπεὶ γὰρ διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεώς ἐστιν ὁ χρόνος, προτέρα δὲ
τοῦ κινουμένου κίνησις οὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ' ἀναγκαῖον αὐτὴν ἢ ὕστερον
ἢ ἅμα συνίστασθαι, ἀναγκαῖον ἄρα καὶ τὸν χρόνον ἢ ἰσήλικα κόσμου
γεγονέναι ἢ νεώτερον ἐκείνου· πρεσβύτερον δ' ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν ἀφι-
27 λόσοφον. εἰ δ' ἀρχὴ μὴ παραλαμβάνεται τανῦν ἡ κατὰ χρόνον, εἰκὸς
ἂν εἴη μηνύεσθαι τὴν κατ' ἀριθμόν, ὡς τὸ „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν" ἴσον
εἶναι τῷ πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν· καὶ γὰρ εὔλογον τῷ ὄντι πρῶτον
αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἄριστόν τε ὄντα τῶν γεγονότων κἀκ τοῦ καθα-
ρωτάτου τῆς οὐσίας παγέντα, διότι θεῶν ἐμφανῶν τε καὶ αἰσθητῶν
28 ἔμελλεν οἶκος ἔσεσθαι ἱερώτατος. καὶ γὰρ εἰ πάνθ' ἅμα ὁ ποιῶν ἐποίει,
τάξιν οὐδὲν ἧττον εἶχε τὰ καλῶς γινόμενα· καλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν ἀταξίᾳ.

---

1 σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς V Eus: ὁ σύμπας αἰσθητὸς οὑτοσὶ ceteri, αἰσθητὸς om. B εἰ μείζων Eus: ἡ μείζων V, ὃς μείζων P, ὃς μεῖζον MAB, ὃ μεῖζον FGH 1. 2 τῆς ἀνθρωπίνης ἐστίν V Eus: ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης ceteri 2 μείμημα V δῆλον ὅτι V: δῆλον δὲ ὅτι H, δηλονότι ceteri σφραγὶς αὐτοῦ MABP 3 νοητὸν εἶναι κόσμον VM Eus: κόσμον εἶναι νοητόν ABPF, εἶναι κόσμον νοητόν GH 3. 4 τὸ παράδειγμα — ἰδεῶν seclusi παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα V Eus: ἀρχέτυπον παράδειγμα, ἰδέα ceteri 4 εἰδέα et εἰδέων V θσ̄ (i. e. θεὸς) V, θεῷ A 5 φησὶν ὡς M δὲ ABP 6 τὴν ἀρχὴν V Eus: τὴν om. ceteri οἴονται corr. ex οἷόν τε V 7 μεθ' αυτόν (sic) V 8 ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri διαστήματος M τῆς om. M κόσμου] χρόνου H, οὐρανοῦ v κεινήσεως V προτέρου V; πρότερον δὲ Eus: δὲ om. codd. 9 κεινουμένου κείνησις V ἀλλὰ AP, corr. ex ἀλλ' V ἀλλ' ἢ ἀναγκαῖον αὐτὴν ὕστερον Eus 10 ἄρα V καὶ om. FGH ἡ ἰσήλικα V, ἢ om. M τοῦ κόσμου ABPF 11 γεγονέναι] γενέσθαι ABP δὲ διαποφαίνεσθαι M 11. 12 ἀφιλόσοφον τῷ ὄντι H 12 λαμβάνεται G ἡ] ἦν V 14 τῷ] τὸ VF ἐποίησεν V 15 εἰς γένεσιν αὐτὸν GH κἀκ] καὶ VM 16 τὴν οὐσίαν ABP θεῶν] θείων F ἐμφανῶν VM: ἐμφανῶν (α supra) A, ἀφανῶν ceteri 17 πάνθ' ἅμα] πᾶν θαῦμα M 18 ἧττον om. G εἶχεν V ἐν om. V

---

6 *Chalcid. in Plat. Tim. cap.* 276 ... sed Origenes adseverat ita sibi ab Hebraeis esse persuasum ... initium minime temporarium dici; neque enim tempus ullum fuisse ante mundi exornationem dieique et nocturnas vices, quibus temporis spatia dimensa sunt. 18—9,2. 3 D^P fol. 334^v et D^R fol. 262^v Φίλωνος: καλὸν οὐδὲν — ἐπινοίαις

τάξις δ' ἀκολουθία καὶ εἱρμός ἐστι προηγουμένων τινῶν καὶ ἑπομένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλά τοι ταῖς τῶν τεκταινομένων ἐπινοίαις· οὕτως γὰρ ἔμελλον ἠκριβῶσθαί τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγχυτοι. πρῶτον οὖν ὁ ποιῶν ἐποίησεν οὐρανὸν ἀσώματον καὶ γῆν ἀόρατον 29
καὶ ἀέρος ἰδέαν καὶ κενοῦ· ὧν τὸ μὲν ἐπεφήμισε σκότος, ἐπειδὴ μέλας ὁ ἀὴρ τῇ φύσει, τὴν δ' ἄβυσσον, πολύβυθον γὰρ τό γε κενὸν καὶ ἀχανές· εἶθ' ὕδατος ἀσώματον οὐσίαν καὶ πνεύματος καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἑβδόμου φωτός, ὃ πάλιν ἀσώματον ἦν καὶ νοητὸν ἡλίου παράδειγμα καὶ πάντων ὅσα φωσφόρα ἄστρα κατὰ τὸν οὐρανὸν ἔμελλε συνίστασθαι.

(8.) Προνομίας δὲ τό τε πνεῦμα καὶ τὸ φῶς ἠξιοῦτο· τὸ μὲν γὰρ 30
ὠνόμασε θεοῦ, διότι ζωτικώτατον τὸ πνεῦμα, ζωῆς δὲ θεὸς αἴτιος, τὸ δὲ φῶς ⟨φησιν⟩ ὅτι ὑπερβαλλόντως καλόν (Gen. 1,4)· τοσούτῳ γὰρ τὸ νοητὸν τοῦ ὁρατοῦ λαμπρότερόν τε καὶ αὐγοειδέστερον ὅσωπερ ἥλιος, οἶμαι, σκότους καὶ ἡμέρα νυκτὸς καὶ [τὰ κριτήρια] νοῦς, ὁ τῆς ὅλης ψυχῆς ἡγεμών, ὀφθαλμῶν σώματος. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο θείου λόγου 31
p. 7 M. γέγονεν εἰκὼν τοῦ | διερμηνεύσαντος τὴν γένεσιν αὐτοῦ· καὶ ἔστιν ὑπερουράνιος ἀστήρ, πηγὴ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων, ἣν οὐκ ἂν ἀπὸ σκοποῦ καλέσειεν ἄν τις παναύγειαν, ἀφ' ἧς ἥλιος καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι

1 δὲ D 2 εἰ καὶ μὴ] εἰ μὴ ἄρα καὶ D ἀποτελέσμασι V τοι] γε MABP 3 οὕτως V: οὕτω ceteri ἔμελλεν B 4 post οὖν add. παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου FGH ὁ om. M ἐποίησεν Eus cod. B: ἐποίει ceteri 5 εἰδέαν V τὸν μὲν ἐφήμισε FGH 6 ὁ om. M τὴν V Eus: τὸ ceteri δ' VM: δὲ ceteri γε corr. ex τε V, τε Eus, γε om. MABP 7 καὶ ante ἐπὶ om. M 8 πάντα V Eus 9 ἄστρα post ἔμελλεν transp. B ἔμελλεν VB 10 τε om. FGH ἠξιοῦτο VM Eus: ἠξίου ceteri τὸ ante μὲν om. M 11 ὠνόμασεν V, ὀνομάσαι M διότι V 12 φησιν add. Wendl. ὑπερβάλλον V Eus τοσοῦτον VF, τοσοῦτο (ω supra) M, τοσοῦτο H Eus γὰρ om. V Eus 14 καὶ post νυκτὸς] ἐκ F τὰ κριτήρια V Eus: τῶν κριτηρίων M, τῶν αἰσθητῶν κριτηρίων ABP, τῶν αἰσθητικῶν κριτηρίων FGH τὰ κριτήρια seclusi νοῦς V Eus: ὁ νοῦς ceteri 15 ὀφθαλμῶν V Eus: καὶ ὀφθαλμοὶ ceteri τοῦ σώματος Eus τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο V Eus D^C: τὸν δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν θεῖον λόγον καὶ θεοῦ λόγον (καὶ θεοῦ λόγον om. B) εἰκόνα λέγει θεοῦ· καὶ ταύτης εἰκόνα (ταύτης τῆς εἰκόνος ABP) τὸ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο ceteri θείου] ὃ θείου VFGH, περὶ οὗ (sic) D^C λόγου om. B 17 πηγὴ] πλὴν D^C ἣν] ὃν D^C ἂν add. V Eus: om. ceteri 18 ἂν om. D^C ὑφ' G ἥλιος καὶ σελήνη V Eus D^C: ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ceteri οἱ ἄλλοι] ἄλλα D^C

4—10,4 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 ... εἶθ' ἑξῆς λέγει: Πρῶτον οὖν — ἐν αἰσθήσει
15—10,2 D^C fol. 196^v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας: τὸ ἀόρατον — καὶ καθαρᾶς αὐγῆς μεταλαμβάνει

πλάνητές τε καὶ ἀπλανεῖς ἀρύτονται, καθ' ὅσον ἑκάστῳ δύναμις, τὰ
πρέποντα φέγγη, τῆς ἀμιγοῦς καὶ καθαρᾶς αὐγῆς ἐκείνης ἀμαυρουμένης,
ὅταν ἄρξηται τρέπεσθαι κατὰ τὴν ἐκ νοητοῦ πρὸς αἰσθητὸν μεταβολήν·
32 εἰλικρινὲς γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει. (9.) εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι
ὅτι „σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου“ (Gen. 1,2). τρόπον γάρ τινα ὁ
ἀὴρ ὑπὲρ τὸ κενόν ἐστιν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀχανῆ καὶ ἐρήμην καὶ
κενὴν χώραν ἐπιβὰς ἐκπεπλήρωκεν, ὅση πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κατὰ
33 σελήνην καθήκει. μετὰ δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ὃ πρὸ
ἡλίου γέγονεν, ὑπεχώρει τὸ ἀντίπαλον σκότος, διατειχίζοντος ἀπ' ἀλλή-
λων αὐτὰ καὶ διιστάντος θεοῦ τοῦ τὰς ἐναντιότητας εὖ εἰδότος καὶ τὴν
ἐκ φύσεως αὐτῶν διαμάχην. ἵν' οὖν μὴ αἰεὶ συμφερόμεναι στασιάζωσι
καὶ πόλεμος ἀντ' εἰρήνης ἐπικρατῇ τὴν ἀκοσμίαν ἐν κόσμῳ τιθείς, οὐ
μόνον ἐχώρισε φῶς καὶ σκότος, ἀλλὰ καὶ ὅρους ἐν μέσοις ἔθετο διαστή-
μασιν, οἷς ἀνεῖρξε τῶν ἄκρων ἑκάτερον· ἔμελλε γὰρ γειτνιῶντα σύγχυσιν
ἀπεργάζεσθαι τῷ περὶ δυναστείας ἀγῶνι κατὰ πολλὴν καὶ ἄπαυστον φιλο-
νεικίαν ἐπαποδυόμενα, εἰ μὴ μέσοι παγέντες ὅροι διέζευξαν καὶ διέλυσαν
34 τὴν ἀντεπίθεσιν. οὗτοι δ' εἰσὶν ἑσπέρα τε καὶ πρωΐα, ὧν ἡ μὲν προ-
ευαγγελίζεται μέλλοντα ἥλιον ἀνίσχειν ἠρέμα τὸ σκότος ἀνείργουσα, ἡ
δ' ἑσπέρα καταδύντι ἐπιγίνεται ἡλίῳ τὴν ἀθρόαν τοῦ σκότους φορὰν
πρᾴως ἐκδεχομένη. καὶ ταῦτα μέντοι, πρωΐαν λέγω καὶ ἑσπέραν, ἐν τῇ
τάξει τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θετέον· ὅλως γὰρ οὐδὲν αἰσθητὸν ἐν
τούτοις, ἀλλὰ πάντα ἰδέαι καὶ μέτρα καὶ τύποι καὶ σφραγῖδες, εἰς γένεσιν
35 ἄλλων ἀσώματα σωμάτων. ἐπεὶ δὲ φῶς μὲν ἐγένετο, σκότος δ' ὑπεξ-

---

1 πλανῆται Eus   τε om. M Eus   ἀρύτονται Eus cod. I, ἀρύττονται V: ἀρύονται (ω) ceteri, ἄρχονται D^C   καὶ καθόσον D^C   ἑκάστου M   2 φέγγει M   τῆς] καὶ D^C   αὐγῆς ἐκείνης VM Eus: ἐκείνης αὐγῆς ceteri   αὐγῆς μεταλαμβάνει D^C   3 ὅταν] οὗ ἂν Eus, οὗ αν V   ἄρχηται M   5 τὸ σκότος MAF, καὶ τὸ σκότος P   8 ἀνάλαμψιν H: ἀνάληψιν ceteri   9 διατιχείζοντος V   10 διιστῶντος (ά) M   θεοῦ] τοῦ θεοῦ H   τὰς om. G   11 αἰεὶ V: ἀεὶ ceteri   συμφερόμεναι V: συμφερόμενα ceteri   12 ἀντὶ V   ἐπικρατήσῃ FGH   13 ἐχώρισεν V, ἐχώρησε G   13. 14 διαστήμασι V   14 ἂν εἶρξε V   16 ἐπαποδυόμεναι V, ἐπαπολυόμενα GH, ἐπαπολλύμενα F   διέζευξαν καὶ om. H   17 δ' V: δὲ ceteri   18 μέλλοντα om. M   19 δὲ FGH   τῷ ἡλίῳ M   20 πραέως MABP   λέγοι V   22 εἰδέα V   23 ἀσώματα σωμάτων] ἀσωμάτων M   ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri   δ'] δὲ FGH

23—11,12 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει: Ἐπεὶ—ἐκάλεσεν

ἔστη καὶ ἀνεχώρησεν, ὅροι δ' ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν ἐπάγησαν ἑσπέρα καὶ πρωΐα, κατὰ τἀναγκαῖον τοῦ χρόνου μέτρον ἀπετελεῖτο εὐθύς, ὃ καὶ ἡμέραν ὁ ποιῶν ἐκάλεσε, καὶ ἡμέραν οὐχὶ πρώτην, ἀλλὰ μίαν, ἣ λέλεκται διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου μόνωσιν μοναδικὴν ἔχοντος φύσιν.

(10.) Ὁ μὲν οὖν ἀσώματος κόσμος ἤδη πέρας εἶχεν ἱδρυθεὶς ἐν 36
p.8M. τῷ θείῳ λόγῳ, ὁ δ' αἰσθητὸς | πρὸς παράδειγμα τούτου ἐτελειογονεῖτο. καὶ πρῶτον αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὃ δὴ καὶ πάντων ἄριστον, ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργός, ὃν ἐτύμως στερέωμα προσηγόρευσεν ἅτε σωματικὸν ὄντα· τὸ γὰρ σῶμα φύσει στερεόν, ὅτιπερ καὶ τριχῇ διαστατόν· στερεοῦ δὲ καὶ σώματος ἔννοια τίς ἑτέρα πλὴν τὸ πάντῃ διεστηκός; εἰκότως οὖν ἀντιθεὶς τῷ νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ τοῦτον στερέωμα ἐκάλεσεν. εἶτ' εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν εὐθυβόλως 37
καὶ πάνυ κυρίως, ἤτοι διότι πάντων ὅρος ἢ διότι πρῶτος τῶν ὁρατῶν ἐγένετο. ὀνομάζει δὲ καὶ ἡμέραν μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ δευτέραν, ὅλον ἡμέρας διάστημα καὶ μέτρον ἀνατιθεὶς οὐρανῷ διὰ τὴν ἐν αἰσθητοῖς ἀξίωσίν τε καὶ τιμήν.

(11.) Μετὰ δὲ ταῦτ' ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ὕδωρ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν 38
ἀνεκέχυτο καὶ διὰ πάντων αὐτῆς ἐπεφοιτήκει τῶν μερῶν, οἷα σπογγιᾶς

---

1 ἀνεχώρησεν V Eus: ὑπεχώρησεν ceteri   δὲ MABP   2 καὶ V Eus: τε καὶ ceteri   κατὰ ταναγκαῖον V: κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ceteri, κατ' ἀναγκαῖον Eus   ἀπετελει τὸ V   3 ὁ ποιῶν] ὁ om. VM, καλῶς ποιῶν Eus   ἐκάλεσεν V   4 ἣ] ἢ BP   λέλεκται VF^{2}G Eus: λέγεται F^{1}H, οὕτως λέλεκται MABP   5 ἱδρυνθεὶς VF, sed in V litt. ν rursus deleta   6 δὲ FGH   τούτων V   ἐτελεσιουργεῖτο Christophorson, ἐτελειουργεῖτο Mang.   7 δὴ om. V Eus   καὶ] κατὰ M   8 προσηγόρευσεν V Eus: προσηγόρευκεν ceteri   11 ἀντιθεὶς V Eus: ἀντιτιθεὶς ceteri   ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ] αἰσθητῷ τὸν σωματοειδῆ M   12 στερέωμα] στερεὸν V Eus   εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν V: εὐθέως οὐρανὸν αὐτὸν M, αὐτὸν εὐθέως οὐρανὸν ceteri προσεῖπεν transp. post κυρίως   13 ὅρος] ὅρος ἦν ABP, ὅρος ἦν ἤδη M   ἢ διότι V: ἢ ὅτι ceteri   πρῶτος] μέρος V   15 μέτρῳ ἀντιτιθεὶς M   17 ταῦτα MABP   ἐπεὶ δὲ R   τὴν om. V   18 ἀνακέχυτο M   καὶ — μερῶν om. R   σπογγιὰ ἀναπεπωκυῖα R

---

7 *Origenes in Genes. Hom. I 2 (t. VIII p. 107 Lomm.)* Cum iam antea Deus fecisset caelum, nunc firmamentum facit; fecit enim caelum prius ... post illud autem firmamentum facit id est corporeum caelum; omne enim corpus firmum est sine dubio et solidum. *Euseb. Pr. Ev.* XI 6,19 Πάλιν Μωσῆς τὸν οὐρανὸν ἐτύμως τῇ Ἑβραίων γλώσσῃ στερέωμα προσαγορεύει παρὰ τὸ πρῶτον εἶναι μετὰ τὴν ἀσώματον καὶ νοερὰν οὐσίαν τοῦδε τοῦ κόσμου στερεὸν καὶ αἰσθητὸν σῶμα.   17—12,6 ἐπεὶ δὲ — εἰς διαμονὴν R fol. 90r

ἀναπεπωκυίας ἰκμάδα, ὡς εἶναι τέλματα καὶ βαθὺν πηλόν, ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἀναδεδευμένων καὶ συγκεχυμένων τρόπον φυράματος εἰς μίαν ἀδιάκριτον καὶ ἄμορφον φύσιν, προστάττει ὁ θεὸς τὸ μὲν ὕδωρ ὅσον ἁλμυρὸν καὶ ἀγονίας αἴτιον ἔμελλεν ἔσεσθαι σπαρτοῖς καὶ δένδρεσιν ἐπισυναχθῆναι συρρυὲν ἐκ τῶν τῆς ἁπάσης γῆς ἀραιωμάτων, τὴν δὲ ξηρὰν ἀναφανῆναι, τῆς τοῦ γλυκέος νοτίδος ἐναπολειφθείσης εἰς διαμονὴν — κόλλα γάρ τίς ἐστιν ἡ μεμετρημένη γλυκεῖα νοτὶς τῶν διεστηκότων — καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παντάπασιν ἀφαυανθεῖσαν αὐτὴν ἄγονον καὶ στεῖραν γενέσθαι καὶ ὅπως οἷα μήτηρ μὴ μόνον θάτερον εἶδος τροφῆς βρῶσιν ἀλλ' ἑκάτερον ὡς ἂν ἐκγόνοις βρῶσίν τε καὶ πόσιν παρέχῃ· διὸ φλέβας μαστοῖς ἐοικυίας ἐπλημμύρει, αἳ στομωθεῖσαι ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἔμελλον
39 ἀναχεῖν. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰς ἀφανεῖς ἐνίκμους διαφύσεις εἰς ἅπασαν τὴν ἀρετῶσαν καὶ βαθύγειον ἀπέτεινε πρὸς εὐφορίαν ἀφθονωτάτην καρπῶν. ταῦτα διαταξάμενος ὀνόματ' αὐτοῖς ἐτίθετο, τὴν μὲν ξηρὰν καλῶν γῆν,
40 τὸ δ' ἀποκριθὲν ὕδωρ θάλασσαν. (12.) εἶτα διακοσμεῖν ἄρχεται τὴν γῆν· κελεύει γὰρ αὐτὴν χλοηφορεῖν καὶ σταχυηφορεῖν παντοίας βοτάνας, ἀνιεῖσαν καὶ πεδία εὔχορτα καὶ πάνθ' ὅσα χιλὸς μὲν κτήνεσιν, ἀνθρώποις δ' ἔμελλεν ἔσεσθαι τροφή. προσέτι μέντοι καὶ τὰς δένδρων ἰδέας ἁπάσας ἀνέφυεν, οὐδὲν οὔτε τῶν τῆς ἀγρίας οὔτε τῶν τῆς ἡμέρου λεγομένης ὕλης παρείς. ἐβεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς | εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει p. 9 M.
41 κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νυνὶ καθεστῶτα. νυνὶ μὲν γὰρ ἐν μέρει

---

1 ἀναπεπτωκυίας ABP τέλματα V: τέλμα FGHR, τὲ τέλμα ABP, τε ἅμα M (τέλμα τε ἅμα Mang.) 2 συγκεχυμένων] συμπεφυρμένων ABP 3 μίαν καὶ ἀδιάκριτον M ὁ om. R 4 ὅσον — δένδρεσιν om. R post ἁλμυρὸν add. ἄγριον MABP καὶ om. M 5 συρρυὲν] συνρυέντων V, ῥυὲν G τὴν] γῆν R 7 ἡ om. V γλυκέα M 8 ἀφαυανθεῖσαν VM: ἀπαυανθεῖσαν ceteri 10 ἀλλ'— βρῶσίν τε om. M, ἑκάτερον — βρῶσίν τε om. ABP ἀλλὰ ABP παρέχει BP 11 μασθοῖς M ἐπλημμύρει VG, ἐπλήμμυρεν MR στομοθεῖσαι V 12 ἀνασχεῖν ABP ἀνίκμους φύσεις MABP 13 ἀρετῶσαν] ἀροετῶσαν M, ἀρόσιμον FGL (in marg. H) ἀπέτεινεν H 14 ὀνόματα FGH ἐτίθετο V: ἐτίθει ceteri 15 δὲ FGH καλῶν θάλασσαν G 16 καὶ σταχυηφορεῖν om. M σταχυοφορεῖν H, σταχυφορεῖν B 17 ἀνεισ V, ἀνεῖσαν M χεῖλος V 18 δὲ ABP πρὸσ ἔτι V τὰς τῶν δένδριων MF εἰδέας V ἁπάσας ἰδέας H, ἁπάσας om. B 19 ἀνέφυεν] ἀνέφαινεν FG τῶν prius om. MFGH 19. 20 ὕλης λεγομένης ABP 20 παρεῖσα M ἐβεβρείθει V, ἐπεβρίθει H 21 κατὰ ἐναντίον V, καὶ τὸν ἐναντίον M τὸν νυνὶ M, τὸν νυνεὶ V: τὸν νῦν ceteri νυνεὶ V μέρη V

10—12 διὸ — ἀναχεῖν R ibid.

γίγνεται, τὰ γιγνόμενα χρόνοις διαφέρουσιν, ἀλλ' οὐκ ἀθρόα καιρῷ ἑνί· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πρῶτον μέν ἐστι σπορὰ καὶ φυτεία, δεύτερον δὲ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων αὔξησις, ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀποτείνουσα οἱονεὶ θεμελίους, ἡ δ' εἰς τὸ ἄνω πρὸς ὕψος αἰρομένων καὶ στελεχουμένων; ἔπειτα βλαστοὶ καὶ πετάλων ἐκφύσεις, εἶτ' ἐπὶ πᾶσι καρποῦ φορά· καὶ πάλιν καρπὸς οὐ τέλειος, ἀλλ' ἔχων παντοίας μεταβολὰς κατά τε τὴν ἐν μεγέθει ποσότητα καὶ τὰς ἐν πολυμόρφοις ἰδέαις ποιότητας· ἀποτίκτεται μὲν γὰρ ὁ καρπὸς ἐοικὼς ἀμερέσι ψήγμασιν ὑπὸ βραχύτητος μόλις ὁρατοῖς, ἅπερ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φαίη τις ἂν εἶναι πρῶτα αἰσθητά· μετὰ δὲ ταῦτ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἔκ τε τῆς ἐποχετευομένης τροφῆς, ἣ ἄρδει τὸ δένδρον, κἀκ τῆς εὐκρασίας τῶν πνευμάτων, ἃ ψυχραῖς ἅμα καὶ μαλακωτέραις αὔραις ζωπυρεῖται καὶ τιθηνεῖται, συναύξεται πρὸς ὄγκον ἐπιδιδοὺς τελειότατον· σὺν δὲ τῷ μεγέθει καὶ τὰς ποιότητας ἀλλάττει, καθάπερ ὑπὸ γραφικῆς ἐπιστήμης χρώμασι διαφόροις ποικιλλόμενος. (13.) ἐν δὲ τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὅλων, 42 καθάπερ ἔφην, ὁ θεὸς ἅπασαν τὴν τῶν φυτῶν ὕλην ἐκ γῆς ἀνεδίδου τελείαν καρποὺς ἔχουσαν οὐκ ἀτελεῖς ἀλλ' ἀκμάζοντας, εἰς ἑτοιμοτάτην καὶ ἀνυπέρθετον χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ζῴων τῶν αὐτίκα γενησομένων. ὁ μὲν δὴ προστάττει τῇ γῇ ταῦτα γεννῆσαι· ἡ δ' ὥσπερ ἐκ πολλοῦ 43 κυοφοροῦσα καὶ ὠδίνουσα τίκτει πάσας μὲν τὰς σπαρτῶν, πάσας δὲ τὰς δένδρων, ἔτι δὲ καρπῶν ἀμυθήτους ἰδέας. ἀλλ' οὐ μόνον ἦσαν οἱ καρποὶ τροφαὶ ζῴοις, ἀλλὰ καὶ παρασκευαὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων ἀεὶ γένεσιν, τὰς σπερματικὰς οὐσίας περιέχοντες, ἐν αἷς ἄδηλοι καὶ ἀφανεῖς οἱ λόγοι τῶν ὅλων εἰσί, δῆλοι καὶ φανεροὶ γινόμενοι καιρῶν περιόδοις. ἐβουλήθη 44 γὰρ ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν ἀπαθανατίζων τὰ γένη καὶ μεταδιδοὺς

---

1 γίνεται FGH γινόμενα FGH ἑνί] εἶεν M 2 εἶδεν M 3 φυτευθέντων καὶ σπαρέντων M εἰς] ὡς P 3. 4 ἀποτίνουσα V 4 καὶ] ἡ ABP 5 πᾶσιν V 6 ἔχων ἐν ἑαυτῷ MABP 7 εἰδέαις V 8 ἀμερέσιν V 9 ὁρατοῖς V (Mang.): ὁρατὸς ceteri τις ἂν V: ἂν om. ceteri 10 ταῦτα V 10. 11 ἐποχευομένης V, ἀποχετευομένης G 11 ἣ F¹H: ἵν (sic) V, ἣν ceteri 12 ἃ om. M ζωοπυρεῖται M 13 συναύξεται V: καὶ συναύξεται ceteri ἐπιδοὺς H 19 τῇ γῇ om. R ταῦτα τῇ γῇ M γεννῆσαι] γενέσθαι R δὲ VHR 20 ὠδείνουσα V τὰς σπαρτῶν] τῶν σπαρτῶν ABP, τὰς τῶν σπαρτῶν R 20. 21 τὰς τῶν δένδρων R 21 ἔτι δὲ] καὶ M ἔτι δὲ καρπῶν om. ABP ἀμυθήτων VFHR εἰδέας V 22 τροφὴ B παρασκευὴ B ἀεὶ om. R 23 περιέχοντες V: περιέχουσαι ceteri 25 ἀπαθανατίζων V: ἀθανατίζων ceteri

---

19—22 ὁ μὲν — γένεσιν R ibid. 24—14,1 ἐβουλήθη — ἀιδιότητος R ibid.

αὐτοῖς ἰδιότητος· οὗ χάριν καὶ ἀρχὴν πρὸς τέλος ἦγε καὶ ἐπέσπευδε καὶ τέλος ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτειν ἐποίει· ἔκ τε γὰρ φυτῶν ὁ καρπός, ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς τέλος, καὶ ἐκ καρποῦ τὸ σπέρμα περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάλιν τὸ φυτόν, ὡς ἂν ἐκ τέλους ἀρχή.

45 (14.) Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν γῆν τὸν οὐρανὸν ἐποίκιλλε διακοσμῶν, οὐκ ἐπειδὴ τοῦτον ἐν ὑστέρῳ γῆς ἔταττε, τῇ μὲν ἐλάττονι φύσει προνομίαν διδούς, τὴν δὲ κρείττονα καὶ θειοτέραν δευτερείων ἀξιῶν, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν ἐναργεστάτην κράτους ἀρχῆς. προλαβὼν γὰρ περὶ τῶν οὔπω γεγονότων | ἀνθρώπων, οἷοι τὰς γνώμας ἔσονται, στοχασταὶ τῶν p. 10 M.
εἰκότων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς πολὺ τὸ εὔλογον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας, καὶ ὅτι πιστεύσουσι μᾶλλον τοῖς φαινομένοις ἢ θεῷ σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες, κατιδόντες τε αὖθις τὰς ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους, δι' ὧν θέρη χειμῶνες καὶ ἔαρος καὶ μετοπώρου τροπαί, τῶν ἐκ γῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος φυομένων καὶ γιγνομένων ἁπάντων αἰτίας ὑπολήψονται τὰς τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων περιπολήσεις, ἵνα μηδενὶ γενητῷ τὰς πρώτας ἀνατιθέναι τινὲς τολμῶσιν ἢ διὰ θράσος ἀναίσχυντον ἢ δι'
46 ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν, ἀναδραμέτωσαν, φησί, ταῖς διανοίαις ἐπὶ τὴν

---

1 αὐτοῖς] ἀνθρώποις B πρὸς τὸ τέλος FH ἐπέσπευδεν V, ἔσπευδε MABP 2 τε] μὲν M 3 τὸ τέλος GH καρπῶν FGH περιέχον ABPG, περιέχον≡ F 4 πάλιν] πᾶν VM τοῦ φυτοῦ M ἀρχῆς M 6 διακοσμῶν om. R τῆς γῆς MABP ἔταττεν VM 7 δευτερίων V 8 ἐναργεστάτου B 9 οἷοι FGHR: οἱ V, οἳ ceteri 10 πολὺ] τὸ πολὺ FH εὔλογον A, ἄλογον BP[2] (α superscript) οὐχὶ] οὐ F 11 πιστεύουσι BL μᾶλλον τοῖς φαινομένοις (φθεγγο superscript) VR: τοῖς φαινομένοις μᾶλλον FGHP, μᾶλλον τοῖς φθεγγομένοις M, τοῖς φαινομένοις μᾶλλον A, τοῖς φθεγγομένοις μᾶλλον B ἢ θεῷ] ἦθος M σοφιστείας M 12 θαυμάζοντες F[2]G 13 χειμὼν V καὶ ἔαρος καὶ μεθοπώρου (sic) V, καὶ ἀέρος (sic) καὶ μετοπώρου M: ἔαρος καὶ μετοπώρου ABP, ἔαρος μετοπώρου FGH 14 ἀνάπαν V γινομένων GH, γενομένων F 16 τινὲς τολμῶσιν VM: τολμῶσιν αἰτίας τινὲς R, τινὲς τολμῶσιν αἰτίας ceteri ἢ—ἀναίσχυντον om. M 17 ἁμαρτίαν M

5—12 Τῇ δὲ—θαυμάσαντες R ibid. 12 sqq. *Ambros. Hexaem.* III 6,27 Solent enim plerique dicere: nisi clementior solis calor tepefecerit terras et quodam modo radiis suis foverit, non poterit germinare terra: et propterea gentes divinum honorem deputant soli ... audi ergo Deum velut hanc vocem emittentem: conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est, facessat vana opinio. antequam solis fiat luminare, herba nascatur, antiquior eius sit praerogativa quam solis; ne error hominum convalescat, germinet prius terra quam fotus solis accipiat. sciant omnes solem auctorem non esse nascentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. cf. IV 1,3 15—17 ἵνα—ὑπερβάλλουσαν R fol. 90v

πρώτην τῶν ὅλων γένεσιν, ὅτε πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα μὲν
φυτά, παντοίους δὲ καρποὺς ἤνεγκεν ἡ γῆ, καὶ θεασάμενοι ταῖς διανοίαις
ἐλπιζέτωσαν ὅτι καὶ αὖθις οἴσει κατὰ πρόσταξιν τοῦ πατρός, ὅταν αὐτῷ
δοκῇ μὴ προσδεηθέντι τῶν κατ' οὐρανὸν ἐκγόνων, οἷς δυνάμεις μὲν
ἔδωκεν, οὐ μὴν αὐτοκρατεῖς· οἷα γὰρ ἡνίοχος ἡνιῶν ἢ κυβερνήτης οἰάκων
ἐνειλημμένος ἄγει ᾗ ἂν ἐθέλῃ κατὰ νόμον καὶ δίκην ἕκαστα μηδενὸς
προσδεόμενος ἄλλου· πάντα γὰρ θεῷ δυνατά. (15.) ἥδ' ἐστὶν αἰτία 47
δι' ἣν προτέρα μὲν ἐβλάστησε καὶ ἐχλοηφόρησεν ἡ γῆ. ὁ δ' οὐρανὸς
διεκοσμεῖτο αὖθις ἐν ἀριθμῷ τελείῳ τετράδι, ἣν δεκάδος τῆς παντελείας
οὐκ ἂν διαμάρτοι τις ἀφορμὴν εἶναι λέγων καὶ πηγήν· ὃ γὰρ ἐντελεχείᾳ
δεκάς, τοῦτο τετράς, ὡς ἔοικε, δυνάμει· εἰ γοῦν οἱ ἀπὸ μονάδος ἄχρι
τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα γεννήσουσιν, ἥτις ὅρος τῆς
ἀπειρίας τῶν ἀριθμῶν ἐστι, περὶ ὃν ὡς καμπτῆρα εἱλοῦνται καὶ ἀνα-
κάμπτουσι. περιέχει δ' ἡ τετρὰς καὶ τοὺς λόγους τῶν κατὰ μουσικὴν 48
συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεττάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν καὶ προσ-
έτι δὶς διὰ πασῶν, ἐξ ὧν σύστημα τὸ τελειότατον ἀπογεννᾶται· τῆς μὲν
διὰ τεττάρων ὁ λόγος ἐπίτριτος, τῆς δὲ διὰ πέντε ἡμιόλιος, διπλάσιος
δὲ τῆς διὰ πασῶν, τετραπλάσιος δὲ τῆς δὶς διὰ πασῶν· οὓς ἅπαντας ἡ
τετρὰς ἔχει περιλαβοῦσα, τὸν μὲν ἐπίτριτον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς τρία,
p. 11 M. τὸν δ' ἡμιόλιον ἐν τῷ | τρία πρὸς δύο, τὸν δὲ διπλάσιον ἐν τῷ δύο
πρὸς ἓν ἢ τέσσαρα πρὸς δύο, τὸν δὲ τετραπλάσιον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς

---

1 ὅτι FL 1. 2 παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς R 4 μὴ VM: μηδὲν ceteri οἷς καὶ δυνάμεις MABP 5 ἡνίων V 6 ἐπιλημμένος V, ἐπειλημμένος ABPR ἂν] ἐὰν V θέλῃ M, ἐθέλοι ABP 7 ἄλλου] ἀλλ' οὐ V 8 πρότερον F ἐβλάστησεν V δὲ AB 9 ἣν] δι ἣν V παντελοῦς FGH 10 ἀφορμὴν εἶναι λέγων V: εἶναι λέγων ἀφορμήν τε ceteri ὃ γὰρ] οἷσ αρ' V ἐνδελεχείᾳ M 11 δεκάς, τοῦτο] δ' εκάστου το V ἔοικεν V γοῦν] οὖν FH οἱ om. VF ἄχρι τετράδος om. MABP 12 ἑξῆς] ἐξ ἧς VFP δεκάδα] δεκα V τῆς] τις F 13 ἐστιν V ὃν] ὧν V ἐνκαμπτῆρα BP post εἱλοῦνται add. καὶ ἀναστρέφονται F 14 δη (sic) V 15 τεσσάρων M 15. 16 καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν om. V 16 τὸ om. ABP μὲν V: μὲν γὰρ ceteri 17 τεσσάρων M 18 τετραπλάσιος—πασῶν om.
ε ι
BF[1]GH οὓς ἂν πάντας MABP 19 ἔχοι M παραλαβοῦσα A, παραλαβοῦσα P[2]H τὸ μὲν AB, τὸν μὲν οὖν M 20 τὸ δ' MABP τὸ δὲ ABP 21 ἡ πρὸς ἓν V ἢ] ἡ V τὸ δὲ ABP

1—2 πρὸ—ἤνεγκεν R ibid. 5—7 οἷα—δυνατά R ibid. 11—12 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8 . . . ὅθεν καὶ ἀποτελεσματικὸς καλεῖται (ὁ τέταρτος ἀριθμός). εἰ γὰρ ἀπὸ μονάδος μέχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα ἀποτελοῦσιν.

49 ἕν. (16.) ἔστι δὲ καὶ δύναμις ἄλλη τετράδος λεχθῆναί τε καὶ νοη-
θῆναι θαυμασιωτάτη. πρώτη γὰρ αὕτη τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἔδειξε,
τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμῶν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνακειμένων· κατὰ μὲν γὰρ
τὸ ἓν τάττεται τὸ λεγόμενον ἐν γεωμετρίᾳ σημεῖον, κατὰ δὲ τὰ δύο
γραμμή, διότι ῥύσει μὲν ἑνὸς δυάς, ῥύσει δὲ σημείου συνίσταται γραμμή·
γραμμὴ δ' ἐστὶ μῆκος ἀπλατές· πλάτους δὲ προσγενομένου γίνεται ἐπι-
φάνεια, ἣ τέτακται κατὰ τριάδα· ἐπιφανείᾳ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στερεοῦ
φύσιν ἑνὸς δεῖ τοῦ βάθους, ὃ προστεθὲν τριάδι γίνεται τετράς. ὅθεν
καὶ μέγα χρῆμα συμβέβηκεν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ὃς ἐκ τῆς ἀσω-
μάτου καὶ νοητῆς οὐσίας ἤγαγεν εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς τριχῆ διαστατοῦ σώ-
50 ματος τοῦ φύσει πρῶτον αἰσθητοῦ. ὁ δὲ μὴ συνεὶς τὸ λεγόμενον ἔκ
τινος παιδιᾶς εἴσεται πάνυ συνήθους. οἱ καρυατίζοντες εἰώθασι τρία ἐν
ἐπιπέδῳ κάρυα προτιθέντες ἐπιφέρειν ἕν, σχῆμα πυραμοειδὲς ἀπογεν-
νῶντες· τὸ μὲν οὖν ἐν ἐπιπέδῳ τρίγωνον ἵσταται μέχρι τριάδος, τὸ δ'
ἐπιτεθὲν τετράδα μὲν ἐν ἀριθμοῖς, ἐν δὲ σχήμασι πυραμίδα γεννᾷ, στε-
51 ρεὸν ἤδη σῶμα. πρὸς δὲ τούτοις οὐδ' ἐκεῖνο ἀγνοητέον, ὅτι πρῶτος
ἀριθμῶν ὁ τέτταρα τετράγωνός ἐστιν ἰσάκις ἴσος, μέτρον δικαιοσύνης καὶ
ἰσότητος, καὶ ὅτι μόνος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε
γεννᾶσθαι, συνθέσει μὲν ἐκ δυοῖν καὶ δυοῖν, δυνάμει δὲ πάλιν ἐκ τοῦ

---

1 δεχθῆναι V 2 ἔδειξεν V 4 σημεῖον V: εἶναι σημεῖον ceteri 5 διότι — γραμμή VF²G: διότι φύσει ἐκ (διὰ M) σημείου συνίσταται ἡ γραμμή MABP, om. F¹H 6 δ' ἐστὶ V: δέ ἐστι ceteri προσγινομένου BG 7 ἐπιφανείᾳ scripsi: ἐπιφανειαι V, ἐπιφάνεια ceteri τοῦ om. F 8 δεῖ (corr. ex δὴ) V: δέεται M, δεῖται ceteri οὗ προστεθέντος coni. Wendl. τῇ τριάδι M 9 ὅς] ὡς M 10 ἡμᾶς εἰς ἔννοιαν H 11 τοῦ Wendl.: τῇ codd. συνεὶς V: συνιεὶς ceteri τὸ λεγόμενον om.¹ M 12 εἴσεται] εὕρεται (sic) M οἱ τὰ κάρυα παίζοντες MABP 13 κάρυα προτιθέντες VR: προτιθέντες κάρυα FGP, προστιθέντες κάρυα H, κάρυα ante τρία transp. M, κάρυα om. AB 14 ἐν om. V 14. 15 τὸ ἐπιτεθὲν δὲ G 15 σχήμασι VMFG: σχήματι ceteri 15. 16 στερρὸν H 16 οὐδ'] οὐδὲ M, οὐκ V 17 ὁ τέτταρα] ὅτι παρα V ἰσάκις ἴσος] ἱκανὸς ἰσάκις ἴσοις V, ἴσος om. ABP¹ μέτρον FGH: ἰσόμετρον V, ὃ ἰσόμετρον καὶ MABP 18 πέφυκεν V

12—16 οἱ καρυατίζοντες — σῶμα R fol. 89ᵛ, tum pergit: ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος, μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων;
16—17,2 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8: περὶ δὲ τοῦ κατ' ἀριθμὸν ἀξιώματος ὁ τέταρτος ἀριθμὸς τετράγωνός ἐστι· μόνος γὰρ ἰσάκις ἴσος ἰσομερὴς ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι, σύνθεσιν μὲν οὖν ἐκ δυεῖν καὶ δυεῖν, δύναμιν δὲ ἐκ τοῦ δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν συμβέβηκεν.

δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων
ἀριθμῶν συμβέβηκεν· αὐτίκα γοῦν ὁ ἓξ συντιθέμενος ἐκ δυοῖν τριάδων
οὐκέτι γεννᾶται πολυπλασιασθεισῶν, ἀλλ' ἕτερος, ὁ ἐννέα. πολλαῖς δὲ 52
καὶ ἄλλαις κέχρηται δυνάμεσι τετράς, ἃς ἀκριβέστερον καὶ ἐν τῷ περὶ
αὐτῆς ἰδίῳ λόγῳ προσυποδεικτέον. ἀπόχρη δὲ κἀκεῖνο προσθεῖναι, ὅτι
καὶ τῇ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου γενέσει γέγονεν ἀρχή· τὰ
γὰρ τέτταρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργήθη, καθάπερ ἀπὸ
πηγῆς ἐρρύη τῆς ἐν ἀριθμοῖς τετράδος· καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἐτήσιοι ὧραι
τέτταρες αἵ ζῴων καὶ φυτῶν αἴτιαι γενέσεως, τετραχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ
διανεμηθέντος εἰς χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ θέρος καὶ μετόπωρον.

(17.) Τοσαύτης οὖν ἀξιωθέντος ἐν τῇ φύσει προνομίας τοῦ λεχ- 53
θέντος ἀριθμοῦ, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ὁ ποιητὴς διεκόσμει τὸν οὐρανὸν
τετράδι παγκάλῳ καὶ θεοειδεστάτῳ κόσμῳ τοῖς φωσφόροις ἄστροις· εἰδώς
p. 12 M. τε ὅτι τῶν ὄντων ἄριστον τὸ φῶς ἐστιν, | ὄργανον αὐτὸ τῆς ἀρίστης τῶν
αἰσθήσεων ὁράσεως ἀπέφαινεν· ὅπερ γὰρ νοῦς ἐν ψυχῇ, τοῦτ' ὀφθαλμὸς
ἐν σώματι· βλέπει γὰρ ἑκάτερος, ὁ μὲν τὰ νοητά, ὁ δὲ τὰ αἰσθητά·
χρεῖος δὲ ὁ μὲν νοῦς ἐπιστήμης εἰς τὸ γνωρίσαι τὰ ἀσώματα, ὀφθαλμὸς
δὲ φωτὸς εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀντίληψιν, ὃ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων
ἀγαθῶν αἴτιον γέγονεν ἀνθρώποις, διαφερόντως δὲ τοῦ μεγίστου, φιλοσο-
φίας· ὑπὸ γὰρ φωτὸς ἄνω παραπεμφθεῖσα ἡ ὅρασις καὶ κατιδοῦσα 54
φύσιν ἀστέρων καὶ κίνησιν αὐτῶν ἐναρμόνιον, ἀπλανῶν τε καὶ πλανήτων

---

1 πᾶν καλόν V   ἄλλων om. G   2 συντεθειμένος MAP   δυεῖν V   3 πολυπλασιασθείς ABP, πολλαπλασιασθείς M   ἀλλ' ὁ ἕτερος F²GH   4 δυνάμεσι om. V   ἡ τετράς MABP   καὶ om. MABP   5 ἰδίῳ λόγῳ] διαλόγω M, λόγω ἰδίω B   προσθεῖναι] δειχθῆναι B   6 καὶ τῇ V: καὶ ἡ M, τῇ (om. καὶ) ceteri   γενέσει om. M   7 τέσσαρα FGH   8 πηγῆς] γῆς FG   τετράδος ἐν ἀριθμοῖς B   τούτω M   ἐτήσιαι H   9 τέσσαρες MH   αἳ H   αἴτιαι FGH: αἰτίαι ceteri   10 μεθόπωρον V   12 κατὰ τὸ ἀναγκαῖον V: κατ' ἀναγκαῖον ceteri   13 ἐν τετράδι H   φοσφόροις V   14 ὄντων] νοητῶν V   15 αἰσθήσεως ὁράσεων V   ἀπέφαινεν VF²GP: ἀπέφηνεν ceteri   ἐν τῇ ψυχῇ ABP   τοῦθ' ὀφθαλμός V, τοῦτο ὁ ὀφθαλμός R   16 τὰ ὄντα νοητὰ MABP¹   δὲ VR: δ' αὖ ceteri   17 χρεῖος] χρήζει MABP   μὲν om. B   γνωρίσαι] θεωρῆσαι (θε et ῆ in ras.) F   ἀσώματα] σώματα R   ὀφθαλμὸς R: ὀφθαλμοῖς V, ὀφθαλμοὶ ceteri   18 τῶν σωματικῶν R   19 γέγονεν αἴτιον B, γέγονεν om. H   20 πεμφθεῖσα H   ἡ om. MAP¹   21 ἀστέρων] αὐτῶν B   κίνησιν] κείνισιν V   αὐτῶν] ἀστέρων B   ἐναρμόνιον αὐτῶν M   ἐναρμονίαν FG   πλανητῶν VM

15—18 ὅπερ νοῦς — ἀντίληψιν R fol. 90ᵛ

εὖ διατεταγμένας περιφοράς, τῶν μὲν κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως περι-
πολούντων, τῶν δ' ἀνομοίως τε καὶ ὑπεναντίως διτταῖς περιόδοις
χρωμένων, χορείας τε πάντων ἐμμελεῖς νόμοις τοῖς μουσικῆς τελείας
διακεκοσμημένας, ἄλεκτον ἐμπαρεῖχε τῇ ψυχῇ τέρψιν τε καὶ ἡδονήν·
ἡ δ' ἑστιωμένη θεαμάτων ἐπαλλήλων, ἐξ ἑτέρων γὰρ ἦν ἕτερα,
πολλὴν ἀπληστίαν εἶχε τοῦ θεωρεῖν· εἶθ', οἷα φιλεῖ, προσπεριειργάζετο,
τίς ἡ τῶν ὁρατῶν δὴ τούτων οὐσία καὶ εἰ ἀγένητοι πεφύκασιν ἢ γενέ-
σεως ἔλαβον ἀρχὴν καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς κινήσεως καὶ τίνες αἱ αἰτίαι
δι' ὧν ἕκαστα οἰκονομεῖται· ἐκ δὲ τῆς τούτων ζητήσεως τὸ φιλοσοφίας
συνέστη γένος, οὗ τελειότερον ἀγαθὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον.
55 (18.) πρὸς δὴ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἰδέαν ἐκείνην ἀπιδών, ἣ λέλεκται
κατὰ τὸν ἀσώματον κόσμον, ἐδημιούργει τοὺς αἰσθητοὺς ἀστέρας, ἀγάλ-
ματα θεῖα καὶ περικαλλέστατα, οὓς ὥσπερ ἐν ἱερῷ καθαρωτάτῳ τῆς
σωματικῆς οὐσίας ἵδρυε τῷ οὐρανῷ, πολλῶν χάριν· ἑνὸς μὲν τοῦ φωσφο-
ρεῖν, ἑτέρου δὲ σημείων, εἶτα καιρῶν τῶν περὶ τὰς ἐτησίους ὥρας, καὶ
ἐπὶ πᾶσιν ἡμερῶν μηνῶν ἐνιαυτῶν, ἃ δὴ καὶ μέτρα χρόνου γέγονε καὶ
56 τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ἐγέννησεν. οἵαν δ' ἕκαστον παρέχεται τῶν εἰρημέ-
νων χρείαν τε καὶ ὠφέλειαν, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἐναργείας, πρὸς δ' ἀκρι-
βεστέραν κατάληψιν οὐκ ἄτοπον ἴσως καὶ λόγῳ τἀληθὲς ἰχνηλατῆσαι.
τοῦ δὴ σύμπαντος χρόνου διανεμηθέντος εἰς δύο τμήματα, ἡμέραν τε
καὶ νύκτα, τῆς μὲν ἡμέρας τὸ κράτος ὁ πατὴρ ἀνεδίδου τῷ ἡλίῳ, οἷα
μεγάλῳ βασιλεῖ, τῆς δὲ νυκτὸς σελήνῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἄλλων ἀστέρων.
57 τὸ δὲ μέγεθος τῆς περὶ τὸν ἥλιον δυνάμεως καὶ ἀρχῆς ἐμφανεστάτην
πίστιν ἔχει τὴν λεχθεῖσαν ἤδη· εἷς γὰρ ὢν καὶ μόνος ἰδίᾳ καὶ καθ'

---

1 παραφοράς F[1], ἐπιφοράς B ταὐτὰ FGH: ταῦτα ceteri καὶ om. M 2 ὁμοίως V τε om. F 3 χορίας V τοῖς VMG[1]: τῆς ceteri 4 ἄληκτον MABP[1] ἐμπαρεῖχε scripsi: παρεῖχεν V, ἐμπαρέχει ceteri 5 ἑτέρα P 6 ἀπληστείαν V εἰχεν V εἶτα ABP προσπεριηργάζετο V 7 δὴ om. ABP[1] τούτων ⟨θεῶν⟩ Wendl. 8 ἔλαβεν F κεινήσεως V αἱ om. VFGH 9 συζητήσεως H 11 εἰδέαν V ἀπιδών om. V ἢ MABP 13 οὓς om. MABP τῶ καθαρωτάτω FGH 14 οὐσίας] ἰδέας F[2]G τὸ οὐρανῶ V, τῶν οὐρανῶν F[1], τὸν οὐρανὸν F[2] πολλῶν χάριν καὶ ἕνεκα δημιουργιῶν M, π. χ. ἕνεκα δημιουργιῶν ABP 15 σημεῖον G εἶτα καὶ καιρῶν V ἐτησίας MFG, αἰτησίους B 16 ἡμερῶν νυκτῶν μηνῶν ABP (probat Wendl.) γέγονεν V γέγονε χρόνου H 17 οἵαν] τίνα M, ἵνα ABP δὲ MAB παρέχηται ABP παρέχεται post εἰρημένων transp. FG, post ὠφέλειαν H 18 μὲν om. V ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 20. 21 ἡμέρας τε καὶ νυκτός F 21 ἐνεδίδου M τῷ om. VMFGH 22 τῶν ἄλλων om. V, ἄλλων om. MABP 23 τε καὶ MABP 24. 19,1 κατ' αὐτὸν M, καθ' ἑαυτὸν F

p. 13 M. αὐτὸν ἥμισυ τμῆμα τοῦ σύμπαντος χρόνου | κεκλήρωται τὴν ἡμέραν,
οἱ δ' ἄλλοι πάντες μετὰ σελήνης θάτερον ὃ κέκληται νύξ· καὶ τοῦ μὲν
ἀνατείλαντος αἱ φαντασίαι τῶν τοσούτων ἀστέρων οὐκ ἀμαυροῦνται μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἀφανίζονται τῇ τοῦ φέγγους ἀναχύσει, καταδύντος δὲ τὰς ἰδίας
ἄρχονται διαφαίνειν ἀθρόοι ποιότητας. (19.) γεγόνασι δ' ὅπερ αὐτὸς εἶπεν 58
οὐ μόνον, ἵνα φῶς ἐκπέμπωσιν ἐπὶ γῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σημεῖα μελλόν-
των προφαίνωσιν· ἢ γὰρ ἀνατολαῖς αὐτῶν ἢ δύσεσιν ἢ ἐκλείψεσιν ἢ
πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰς κινήσεις διαφο-
ραῖς ἄνθρωποι τὰ ἀποβησόμενα στοχάζονται, καρπῶν φορὰς καὶ ἀφορίας,
ζῴων τε γενέσεις καὶ φθοράς, αἰθρίας καὶ νεφώσεις, νηνεμίας καὶ βίας
πνευμάτων, ποταμῶν πλημμύρας καὶ κενώσεις, θαλάττης ἠρεμίαν καὶ
κλύδωνα, ὡρῶν τῶν ἐτησίων ὑπαλλαγὰς ἢ θέρους χειμαίνοντος ἢ χει-
μῶνος φλέγοντος ἢ ἔαρος μετοπωρίζοντος ἢ μετοπώρου ἐαρίζοντος· ἤδη 59
δὲ καὶ κλόνον καὶ σεισμὸν γῆς ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν κινήσεων στοχασμῷ
προεσήμηνάν τινες καὶ μυρία ἄλλα τῶν ἠθεστέρων, ὡς ἀψευδέστατα
λελέχθαι ὅτι „γεγόνασιν εἰς σημεῖα" οἱ ἀστέρες, προσέτι μέντοι καὶ „εἰς
καιρούς" (Gen. 1,14)· καιροὺς δὲ τὰς ἐτησίους ὥρας ὑπείληφεν εἶναι, καὶ
μήποτ' εἰκότως· ἔννοια γὰρ καιροῦ τίς ἂν εἴη πλὴν χρόνος κατορθώσεως;
αἱ δ' ὧραι πάντα τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι, σπορὰς καὶ φυτείας καρπῶν
καὶ ζῴων γενέσεις τε καὶ αὐξήσεις. γεγόνασι δὲ καὶ πρὸς μέτρα χρό- 60
νων· ἡλίου γὰρ καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων τεταγμέναις περιόδοις ἡμέραι
καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοὶ συνέστησαν. εὐθύς τε τὸ χρησιμώτατον, ἡ ἀριθ-
μοῦ φύσις, ἐδείχθη, χρόνου παραφήναντος αὐτήν· ἐκ γὰρ μιᾶς ἡμέρας

---

1 χρόνου καὶ 'κόσμου MAP, κόσμου καὶ χρόνου B 2 σελήνης εἰς AP, σελήνην εἰς MB κέκληται] κεκλήρωται ABPF[1] 4 φέγγους] φωτὸς MABP ἰδίους V, ἰδίας ἐπιφανείας MABP 5 καὶ ποιότητας M, καὶ τὰς ποιότητας B δὲ ABP ὅπερ] ὥσπερ M 6 ἐπὶ τὴν γῆν H 6. 7 μελλόντων προφαίνωσιν· ἢ γὰρ om. B 7 post προφαίνωσι add. καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν ἀριθμοὺς καὶ (καὶ om. M) ζώων ἐμψύχων MAP ἢ ἐκλείψεσιν] καὶ ἐκλείψεσιν FGH 8 ἢ πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν om. M ἢ ἀποκρύψεσιν scripsi: ἢ ἐπικρύψεσιν V, καὶ ἐπικρύψεσιν ceteri κεινήσεις V 10 τε om FGH νέφως εἰς V 11 πλημύρας V ἐρημίαν V 12 ὀρῶν V χειμάζοντος MABP 14 δὲ om. B καὶ ante κλόνον om. FG κεινήσεων V στοχασμῶν F 15 προεσή-μειναν P ἠθεστέρων V (Markland): ἀληθεστέρων ceteri 16 γεγόνασιν εἰς σημεῖα V: γεγόνασιν εἰς σημεῖον M, εἰς σημεῖα γεγόνασιν ceteri 17 αἰτησίους V 18 μή-ποτ' V: μήποτε ceteri τίς] τίνος F 19 αἱ δ'] αἱ δὲ ABP, ἐν ᾧ M τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι VM: τελεσφοροῦσι καὶ κατορθοῦσι ceteri καὶ om. VMABP 20 καὶ ante ζῴων om. B τε om. F μέτρον F 21 ἄλλων ⟨ἀστέρων⟩ Mang.

τὸ ἓν καὶ ἐκ δυοῖν τὰ δύο καὶ ἐκ τριῶν τὰ τρία καὶ ἐκ μηνὸς τὰ τριάκοντα καὶ ἐξ ἐνιαυτοῦ τὸ ἰσάριθμον ταῖς ἐκ δώδεκα μηνῶν ἡμέραις
61 πλῆθος καὶ ἐξ ἀπείρου χρόνου ὁ ἄπειρος ἀριθμός. εἰς τοσαύτας καὶ οὕτως ἀναγκαίας διατείνουσιν ὠφελείας αἱ τῶν κατ' οὐρανὸν φύσεις τε καὶ κινήσεις ἀστέρων· εἰς πόσα δ' ἄλλα φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ἡμῖν μὲν ἀδηλουμένων — οὐ γὰρ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα —, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὅλου συνεργούντων διαμονήν, ἃ θεσμοῖς καὶ νόμοις, οὓς ὥρισεν ὁ θεὸς ἀκινήτους ἐν τῷ παντί, συμβαίνει πάντῃ τε καὶ πάντως ἐπιτελεῖσθαι.

62 (20.) Γῆς δὲ καὶ οὐρανοῦ διακοσμηθέντων τοῖς προσήκουσι κόσμοις, τῆς μὲν τριάδι, τοῦ δ' ὡς ἐλέχθη τετράδι, τὰ θνητὰ γένη ζῳοπλαστεῖν ἐνεχείρει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ποιούμενος ἡμέρᾳ | πέμπτῃ, p. 14 M. νομίσας οὐδὲν οὕτως ἕτερον ἑτέρῳ συγγενὲς ὡς ζῴοις πεντάδα. διαφέρει γὰρ ἔμψυχα ἀψύχων οὐδενὶ μᾶλλον ἢ αἰσθήσει· πενταχῇ δὲ τμητὸν αἴσθησις, εἰς ὅρασιν, εἰς ἀκοήν, εἰς γεῦσιν, εἰς ὄσφρησιν, εἰς ἀφήν· ἑκάστῃ μέντοι προσένειμεν ὁ ποιῶν καὶ ἐξαιρέτους ὕλας καὶ κριτήριον ἴδιον, ᾧ δικάσει τὰ ὑποπίπτοντα· χρώματα μὲν [ἡ] ὅρασις, φωνὰς δὲ ἀκοή, χυλοὺς δὲ γεῦσις, καὶ ὄσφρησις ἀτμούς, μαλακότητας δὲ καὶ σκληρότητας καὶ ὅσα θερμὰ ἢ ψυχρὰ λειότητάς τε καὶ τραχύτητας ἁφή.
63 παντοῖα οὖν ἰχθύων γένη καὶ κητῶν κελεύει συνίστασθαι κατὰ τόπους διαφέροντα καὶ τοῖς μεγέθεσι καὶ ταῖς ποιότησιν· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλοις πελάγεσιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ταὐτά· πλὴν οὐ πανταχοῦ πάντα διεπλάττετο, καὶ μήποτ' εἰκότως· χαίρει γὰρ τὰ μέν τινα τεναγώδει καὶ οὐ πάνυ βαθείᾳ θαλάττῃ, τὰ δ' ὑποδρόμοις καὶ λιμέσι μήτ' ἐπὶ γῆν ἀνέρπειν μήτε

1 καὶ ante ἐκ δυοῖν om. B 2 ἰσάριθμον] εἰς ἀριθμὸν M 4 ἀνατείνουσιν V 8 ἀκεινήτους V συμβαίνειν ABPH πάντῃ τε] πάντοτε F 8. 9 ἐπιτελεῖται ABP 11 γένει A 13 ἕτερον οὕτως ἑτέρου F, οὕτω στερρὸν ἑτέρῳ M, οὕτως om. ABP διαφέρειν A 14 γὰρ] δὲ M τμητὸν] διαιρετὸν MABP 15 εἰς ante ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν om. FGH εἰς ἀφήν] καὶ εἰς ἀφήν FGH, καὶ ἀφήν L 16 ὁ ποιῶν] ὁποίων M post ὁ ποιῶν add. περὶ αἰσθήσεων ζώων διαθέσεις MABP καὶ ante ἐξαιρ.] ὧν M 17 ᾧ] ὃ G ἡ seclusi δὲ V: δ' ceteri 18 χιλοὺς ABPH δ' ἡ γεῦσις ABP καὶ om. FGH ἀτμοὺς ὄσφρησις FGH δὲ om. F 19 ἢ] καὶ FGH 20 κητῶν] κτηνῶν M 21 διαφέροντας V, διαφερόντων FGH ποιότησι V 22 ἔστιν δὲ V ταῦτα V, τὰ αὐτὰ MABP 23 μήποτε FGH τὰ μέν τινα V: τινα om. ceteri τεναγώδει V: τενάγει M, ἐν τεναγώδει ceteri 24 λιμέσιν V μήτε AP ἐπὶ γῆς F

6 D[R] fol. 36[r] et D[L] fol. 40[v]: τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα.
16—19 *Orig. De princip. I 1,7 (t. XXI p. 38 Lomm.)* unicuique corporeo sensui substantia quaedam sensibilis subiacet propria, in quam sensus ipse corporalis intenditur;

πόρρω γῆς ἐπινήχεσθαι δυνάμενα, τὰ δὲ κατὰ μέσον καὶ βαθὺ πέλαγος
διαιτώμενα τὰς προκεχυμένας ἄκρας ἢ νήσους ἢ πέτρας ἐκτρέπεται· καὶ τὰ
μὲν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ σφριγᾷ, τὰ δὲ κλύδωνι καὶ κυματώσει· ταῖς γὰρ
συνεχέσι πληγαῖς γυμναζόμενα καὶ βίᾳ τὴν φορὰν ἀνωθοῦντα κραταιότερά
τέ ἐστι καὶ πιαίνεται μᾶλλον. εὐθὺς δὲ καὶ τὰ γένη τῶν πτηνῶν ἐδη-
μιούργει ὡς ἀδελφὰ τῶν καθ' ὕδατος — ἑκάτερα γὰρ νηκτά — μηδε-
μίαν ἰδέαν τῶν ἀεροπόρων ἀτελῆ καταλιπών.

(21.) Ἤδη δ' ὕδατος καὶ ἀέρος τὰ προσήκοντα τῶν ζῴων γένη 64
καθάπερ τινὰ κλῆρον οἰκεῖον ἀπειληφότων, πάλιν ἐκάλει τὴν γῆν εἰς τὴν
τοῦ ὑπολειφθέντος μέρους γένεσιν — ὑπολέλειπτο δὲ μετὰ τὰ φυτὰ ζῴων
τὰ χερσαῖα — καί φησιν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ κτήνη καὶ θηρία καὶ ἑρπετὰ
καθ' ἕκαστον γένος (Gen. 1,24). ἡ δὲ τὰ προσταχθέντα αὐτίκα ἀνίησι τῇ τε
κατασκευῇ διαφέροντα καὶ ταῖς ῥώμαις καὶ ταῖς ἐνυπαρχούσαις βλαπτικαῖς
ἢ ὠφελητικαῖς δυνάμεσιν. ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον· ὃν δὲ 65
τρόπον, μικρὸν ὕστερον ἐρῶ πρότερον ἐκεῖνο δηλώσας, ὅτι παγκάλῳ τῷ
τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ κέχρηται, καθ' ἣν ὑφηγήσατο ζῳογονίαν. ψυχῆς
γὰρ ἡ μὲν ἀργοτάτη καὶ ἥκιστα τετυπωμένη τῷ γένει τῶν ἰχθύων προσκε-
κλήρωται, ἡ δ' ἀκριβεστάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη τῷ τῶν ἀνθρώπων,
ἡ δ' ἀμφοῖν μεθόριος τῷ τῶν χερσαίων καὶ ἀεροπόρων· αὕτη γὰρ
αἰσθητικωτέρα μέν ἐστι τῆς ἐν ἰχθύσιν, ἀμυδροτέρα δὲ τῆς ἐν ἀνθρώ-
p. 15 M. ποις. διὸ | τῶν ἐμψύχων πρώτους ἐγέννησεν ἰχθύας πλέον μετέχοντας 66
σωματικῆς ἢ ψυχικῆς οὐσίας, τρόπον τινὰ ζῷα καὶ οὐ ζῷα, κινητὰ

---

1 νήχεσθαι F 2 προσκεχυμένας M ἄκρας ἢ] ἀκραγῆ V ἐκτρέπεσθαι ABP 3 post δὲ add. ἀφρῷ τε καὶ MABP 4 συνεχέσιν V καὶ om. F φθορὰν L ἀνωθοῦντα MABP: ἀντανωθοῦντα V, ἀντωθοῦντα FGH 4. 5 κραταιότερά ἐστι (τε om.) H, κρατερά τ' ἐστὶ F, κρατερώτερά ἐστι L 5 ἐστιν V post δὲ add. ἑκάτερα νηκτὰ M 7 εἰδέαν V ἀτελῆ VM: ὡς ἀτελῆ ceteri 8 ἤδη δ'] καὶ δι' M δύο γένη B 10 ὑπελέλειπτο P²F²GH, ὑπελείπετο M 12 τὰ προσταχθέντα G: τὸ προσταχθὲν ceteri post αὐτίκα add. ποιεῖ καὶ εὐθὺς MABP ἀνείησι V, ἄνεισι M 15 παγκάλως MABP, πᾶν καλῶ V καὶ τῶ G 16 ψυχὴ MABP 18 κατὰ τὰ πάντα AP 18. 19 τῷ] τῇ VMFGH (utroque loco) 19 τῶν om. M 20 ἐστιν V δὲ τῆς] δὲ τοῖς M 21 πρῶτον M ἰχθύας V: ἰχθῦς ceteri 22 καὶ om. V ἀκίνητα M

---

verbi gratia visui subiacent colores habitus magnitudo, auditui voces et sonus, odoratui nidores boni vel mali odores, gustui sapores, tactui calida vel frigida, dura vel mollia, aspera vel levia. 5 *Ambros. Hexaem.* V 14, 45 Pulchre autem post descriptionem piscium de iis avibus quae assuetae sunt aquis sermo successit . . . secunda quoque cognatio omnibus avibus et piscibus est eo quod volantis usus species sit natantis.

ἄψυχα, πρὸς αὐτὸ μόνον τὴν τῶν σωμάτων διαμονὴν παρασπαρέντος αὐτοῖς τοῦ ψυχοειδοῦς, καθάπερ φασὶ τοὺς ἅλας τοῖς κρέασιν, ἵνα μὴ ῥᾳδίως φθείροιντο· μετὰ δὲ τοὺς ἰχθύας τὰ πτηνὰ καὶ χερσαῖα· ἤδη γὰρ ταῦτα αἰσθητικώτερα καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐμφαίνοντα τρανοτέρας τὰς τῆς ψυχώσεως ἰδιότητας· ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νοῦν ἐξαίρετον ἐδωρεῖτο, ψυχῆς τινα ψυχὴν καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ· καὶ γὰρ ταύτην οἱ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες ὀφθαλμοῦ λέγουσιν ὀφθαλμὸν εἶναι.

67 (22.) Τότε μὲν οὖν ἅμα πάντα συνίστατο. συνισταμένων δ' ὁμοῦ πάντων, ἡ τάξις ἀναγκαίως λόγῳ ὑπεγράφετο διὰ τὴν ἐσομένην αὖθις ἐξ ἀλλήλων γένεσιν. ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος γινομένοις τάξις ἥδ' ἐστίν, ἄρχεσθαι μὲν ἀπὸ τοῦ φαυλοτάτου τὴν φύσιν, λήγειν δ' εἰς τὸ πάντων ἄριστον· τί δὲ τοῦτ' ἔστι, δηλωτέον. τὸ σπέρμα τῶν ζῴων γενέσεως ἀρχὴν εἶναι συμβέβηκε· τοῦθ' ὡς ἔστι φαυλότατον ἐοικὸς ἀφρῷ, θεωρεῖται· ἀλλ' ὅταν εἰς τὴν μήτραν καταβληθὲν στηρίσῃ, κίνησιν εὐθὺς λαβὸν εἰς φύσιν τρέπεται· φύσις δὲ βέλτιον σπέρματος, ἐπεὶ καὶ κίνησις ἠρεμίας ἐν γενητοῖς· ἡ δ' οἷα τεχνίτης ἢ κυριώτερον εἰπεῖν ἀνεπίληπτος τέχνη ζῳοπλαστεῖ τὴν μὲν ὑγρὰν οὐσίαν εἰς τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμουσα, τὴν δὲ πνευματικὴν εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις τήν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν· τὴν γὰρ τοῦ λογισμοῦ τανῦν ὑπερθετέον διὰ τοὺς φάσκοντας θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιέναι θεῖον καὶ ἀίδιον
68 ὄντα. οὐκοῦν ἤρξατο μὲν ἀπὸ σπέρματος εὐτελοῦς ἡ φύσις, ἔληξε δ' εἰς τὸ τιμιώτατον, τὴν ζῴου καὶ ἀνθρώπου κατασκευήν. ταὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως συμβέβηκεν· ἡνίκα γὰρ ζῷα διαπλάττειν ἔδοξε τῷ δημιουργῷ, τὰ μὲν πρῶτα τῇ τάξει φαυλότερά πως ἦν, ἰχθύες, τὰ δ' ὕστατα ἄριστα, ἄνθρωποι, τὰ δ' ἄλλα μέσα τῶν

---

1 παρασπέροντος B 2 φησὶ M ἅλας τοῖς] ἀλέστοις M, ἅλας ἐν τοῖς V κρέασι V 3 διαφθείροιντο ABP, διαφθείροιτο M ἰχθῦς FGH καὶ τὰ χερσαῖα AB ἤδει F 4 ταῦτά γε FGH τρανωτέρας ABP, τρανοτέρας om. H 5 ψυχώσεως] ψυχῆς F τὸ ἀνθρώπινον F²G 6 ὧν οὖν V ψυχῆς VM: ψυχῇ ceteri κόριν V 9 συνίσταντο MABP 10 ἀναγκαίῳ H 11 ἥδε γ' ἐστίν FGH 13 τῷ ζῴῳ coni. Wendl. 14 συμβέβηκεν V ἔστιν V 15 στηρίσει V: ἐνστήριξιν ἢ M, ἐνστηρίσῃ ceteri, ἐνστηριχθῇ coni. Mang. 16 λαβών V βέλτιον M, βέλτειον V: βελτίων ceteri σπέρματος βελτίων B 17 γεννητοῖς ABP post γενητοῖς add. γενητόν M, γεννητόν ABP ἡ δ' οἷα] ἢ οἷα ἐνεργεῖ M τεχνίτις G, τέχνη τίς V 18. 19 μέρη καὶ μέλη MBFG 19 διανεμοῦσαι V 20 τε om. MABP¹ 21 ἐπείσιναι V 23 τημιώτατον V τὴν τοῦ ζώου MFL ταῦτα δὴ ταῦτα M 24 ζῷα om. H 26 ὕστερα M

ἄκρων, ἀμείνω μὲν τῶν προτέρων, χείρω δὲ τῶν ἑτέρων, χερσαῖα καὶ πτηνά. (23.) μετὰ δὴ τἄλλα πάντα, καθάπερ ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπόν φησι 69
γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν (Gen. 1,26)· πάνυ καλῶς, ἐμφερέστερον γὰρ οὐδὲν γηγενὲς ἀνθρώπου θεῷ. τὴν δ' ἐμφέρειαν μηδεὶς εἰκαζέτω σώματος χαρακτῆρι· οὔτε γὰρ ἀνθρωπόμορφος ὁ θεὸς
p. 16 M. οὔτε θεοειδὲς τὸ ἀνθρώπειον | σῶμα. ἡ δὲ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν· πρὸς γὰρ ἕνα τὸν τῶν ὅλων ἐκεῖνον ὡς ἂν ἀρχέτυπον ὁ ἐν ἑκάστῳ τῶν κατὰ μέρος ἀπεικονίσθη, τρόπον τινὰ θεὸς ὢν τοῦ φέροντος καὶ ἀγαλματοφοροῦντος αὐτόν· ὃν γὰρ ἔχει λόγον ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ, τοῦτον ὡς ἔοικε καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ· ἀόρατός τε γάρ ἐστιν αὐτὸς τὰ πάντα ὁρῶν καὶ ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν τὰς τῶν ἄλλων καταλαμβάνων· καὶ τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδοὺς λεωφόρους ἁπάσας διὰ γῆς ἔρχεται καὶ θαλάττης τὰ ἐν ἑκατέρᾳ φύσει διερευνώμενος· καὶ πάλιν 70
πτηνὸς ἀρθεὶς καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ τούτου παθήματα κατασκεψάμενος ἀνωτέρω φέρεται πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν χορείαις συμπεριποληθεὶς κατὰ τοὺς μουσικῆς τελείας νόμους, ἑπόμενος ἔρωτι σοφίας ποδηγετοῦντι, πᾶσαν τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν

---

1 μὲν οὖν ABP   ἑτέρων V: ὑστέρων ceteri   2 τὰ ἄλλα R   καθάπερ ἐλέχθη om. R   φησὶ post γενέσθαι transp. G   3 γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ VM (cf. D): γενέσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ GR, κατ' εἰκόνα θεοῦ γενέσθαι F, κατ' εἰκόνα γενέσθαι θεοῦ ABP, κατ' εἰκόνα γενέσθαι (om. θεοῦ) H   καθ' om. D   4 ἐμφανέστερον ABP   δὲ RD   5 χαρακτῆρσιν ABP, χαρακτῆρι om. D   οὐ γὰρ R   ὁ om. DM   6 οὔτε δὲ M   ἀνθρώπειον V: ἀνθρώπινον ceteri, ἀνθρώπου D   δ' MABP   λέγεται R   7 ἕνα — ἐκεῖνον] ἐν αὐτῷ τὸν ὅλον ἐκίνει M   τὸν om. BDM   ἐκείνων G, ἐκεῖνων (ο suprascr.) H, ἐκεῖνα DM   ἐκεῖνον ⟨νοῦν⟩ Wendl.   ἂν om. M   8 ὁ] ὃ P, ὢ G, ὡς M, ὃν DM, ὁ om. DL   ἓν ἕκαστον DL   ἐξεικονίσθη B   9 post ὢν add. καὶ ἡνίοχος D   αὐτὸν καὶ ἀγαλματοφοροῦντος transp. D   10 παντὶ D   ἔοικεν VDM   ἀνθρώπινος om. D   11 ἀνθρώπῳ] τῷ σώματι D   τε om. D   αὐτὸς om. M   τὰ πάντα VD: ἅπαντα M, πάντα ceteri   12 ἔχων DL   καὶ ante τέχναις om. M   13 πολυσχεδεῖς VMF   διατέμνων ABP   14 θαλάσσης M   15 κατασκευασάμενος FG   16 οὐρανοῦ V: τοῦ οὐρανοῦ M, οὐρανίους ceteri   τε om F   17 χορείας H   συμπεριπλανηθεὶς M   τοὺς τῆς μουσικῆς ABPH   τελείας V (Markland): τελείους ceteri

---

2—7 μετὰ — νοῦν R fol. 90v   2—12 DM fol. 15r et DL fol. 21r et 55v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: μετὰ πάντα τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαί φησιν ἡ γραφὴ κατ' εἰκόνα θεοῦ — ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν.

71 ὑπερκύψας, ἐνταῦθα ἐφίεται τῆς νοητῆς· καὶ ὧν εἶδεν ἐνταῦθα αἰσθητῶν ἐν ἐκείνῃ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἰδέας θεασάμενος, ὑπερβάλλοντα κάλλη, μέθῃ νηφαλίῳ κατασχεθεὶς ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἐνθουσιᾷ, ἑτέρου γεμισθεὶς ἱμέρου καὶ πόθου βελτίονος, ὑφ' οὗ πρὸς τὴν ἄκραν ἀψῖδα παραπεμφθεὶς τῶν νοητῶν ἐπ' αὐτὸν ἰέναι δοκεῖ τὸν μέγαν βασιλέα· γλιχομένου δ' ἰδεῖν, ἀθρόου φωτὸς ἄκρατοι καὶ ἀμιγεῖς αὐγαὶ χειμάρρου τρόπον ἐκχέονται, ὡς ταῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῆς διανοίας ὄμμα σκοτοδινιᾶν. ἐπεὶ δ' οὐ σύμπασα εἰκὼν ἐμφερὴς ἀρχετύπῳ παραδείγματι, πολλαὶ δ' εἰσὶν ἀνόμοιοι, προσεπεσημήνατο εἰπὼν τῷ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἰς ἔμφασιν ἀκριβοῦς ἐκμαγείου τρανὸν τύπον ἔχοντος.

72 (24.) Ἀπορήσειε δ' ἄν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τί δήποτε τὴν ἀνθρώπου μόνου γένεσιν οὐχ ἑνὶ δημιουργῷ καθάπερ τἆλλα ἀνέθηκεν, ἀλλ' ὡσανεὶ πλείοσιν· εἰσάγει γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὅλων ταυτὶ λέγοντα· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν“. μὴ γὰρ χρεῖός ἐστιν, εἴποιμ' ἄν, οὑτινοσοῦν, ᾧ πάντα ὑπήκοα; ἢ τὸν μὲν οὐρανὸν ἡνίκα ἐποίει καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν, οὐδενὸς ἐδεήθη τοῦ συνεργήσοντος, ἄνθρωπον δὲ βραχὺ ζῷον οὕτως καὶ ἐπίκηρον οὐχ οἷός τε ἦν δίχα συμπράξεως ἑτέρων αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ κατασκευάσασθαι; τὴν μὲν οὖν ἀληθεστάτην αἰτίαν θεὸν ἀνάγκη μόνον εἰδέναι, τὴν δ' εἰκότι στοχασμῷ πιθανὴν καὶ εὔλογον εἶναι δοκοῦσαν οὐκ ἀποκρυπτέον. | ἔστι p. 17 M.

73 δὲ ἥδε. τῶν ὄντων τὰ μὲν οὔτ' ἀρετῆς οὔτε κακίας μετέχει, ὥσπερ φυτὰ καὶ ζῷα ἄλογα, τὰ μὲν ὅτι ἄψυχά τέ ἐστι καὶ ἀφαντάστῳ φύσει διοικεῖται, τὰ δ' ὅτι νοῦν καὶ λόγον ἐκτέτμηται· κακίας δὲ καὶ

---

1 εἶδε ταῦτα M 1. 2 αἰσθητῶν] αἰσήτων V 2 εἰδέας V 3 κάλη V, κάλλει G
κορυβαριῶντες B 4 ἑτέρου δὲ M 5 παραπεμφθείη M 6 γλειχομένου V,
γλιχόμενον M δ' V: δὲ ceteri τοῦτον ἰδεῖν M ἀθρόου V: ἀθρόου μήπως
M, θείου ceteri 7 ante τρόπον add. αἳ M ante ὡς add. κατακλύσωσιν, ἐπι-
δίδωσιν αὐτῷ τὸ φῶς ὁ θεὸς M 7. 8 σκοτοδεινιᾶν V, σκοτοδινιῶντι M
8 ἐπειδὴ M δὲ MR ἀρχετύπῳ παραδείγματι ἐμφερὴς H 9 δὲ R
ἐπειπὼν coni. Wendl. τῷ κατ' εἰκόνα om. G 10 ἐκμαγίου V ἔχοντες P
11 ἀπορήση M τὴν om. F 12 τἆλλ' ABP ἐνέθηκεν V 13 τὸν ὅλων
H, τῶν ὅλων om. ABP ταυτ' ει V ταυτὶ λέγοντα] ἀντιλέγοντα B
15 μὲν om. G 16 καὶ τὴν γῆν om. V τὴν om. M (bis) θάλασσαν H
17 οὕτως V: οὕτω ceteri ἐπίκαιρον M 18 ἀφ' ἑαυτοῦ Markland (Mang.): ὑφ'
ἑαυτοῦ codd. 21 οὔτ' VM: οὔτε ceteri 22 τέ om. H 23 διώκηται M
καὶ νοῦν ABP νοῦ καὶ λόγου M ἐκτέτμηται] οὐ κέκτηται ABP

8—10 ἐπεὶ — ἔχοντος R fol. 90v

ἀρετῆς ὡς ἂν οἶκος νοῦς καὶ λόγος, ᾧ πεφύκασιν ἐνδιαιτᾶσθαι· τὰ δ'
αὖ μόνης κεκοινώνηκεν ἀρετῆς ἀμέτοχα πάσης ὄντα κακίας, ὥσπερ
οἱ ἀστέρες· οὗτοι γὰρ ζῷά τε εἶναι λέγονται καὶ ζῷα νοερά, μᾶλλον
δὲ νοῦς αὐτὸς ἕκαστος, ὅλος δι' ὅλων σπουδαῖος καὶ παντὸς ἀνεπίδεκτος
κακοῦ· τὰ δὲ τῆς μικτῆς ἐστι φύσεως, ὥσπερ ἄνθρωπος, ὃς ἐπιδέχεται
τἀναντία, φρόνησιν καὶ ἀφροσύνην, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, ἀνδρείαν
καὶ δειλίαν, δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, καὶ συνελόντι φράσαι ἀγαθὰ καὶ
κακά, καλὰ καὶ αἰσχρά, ἀρετὴν καὶ κακίαν. τῷ δὴ πάντων πατρὶ θεῷ 74
τὰ μὲν σπουδαῖα δι' αὐτοῦ μόνου ποιεῖν οἰκειότατον ἦν ἕνεκα τῆς πρὸς
αὐτὸν συγγενείας, τὰ δὲ ἀδιάφορα οὐκ ἀλλότριον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῆς
ἐχθρᾶς αὐτῷ κακίας ἀμοιρεῖ, τὰ δὲ μικτὰ τῇ μὲν οἰκεῖον τῇ δ' ἀνοί-
κειον, οἰκεῖον μὲν ἕνεκα τῆς ἀνακεκραμένης βελτίονος ἰδέας, ἀνοίκειον
δὲ ἕνεκα τῆς ἐναντίας καὶ χείρονος. διὰ τοῦτ' ἐπὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου 75
γενέσεώς φησιν ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς „ποιήσωμεν", ὅπερ ἐμφαίνει συμπαρά-
ληψιν ἑτέρων ὡς ἂν συνεργῶν, ἵνα ταῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλαῖς τε
καὶ πράξεσιν ἀνθρώπου κατορθοῦντος ἐπιγράφηται θεὸς ὁ πάντων ἡγε-
μών, ταῖς δ' ἐναντίαις ἕτεροι τῶν ὑπηκόων· ἔδει γὰρ ἀναίτιον εἶναι
κακοῦ τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δ' ἡ κακία καὶ αἱ κατὰ κακίαν
ἐνέργειαι. πάνυ δὲ καλῶς τὸ γένος ἄνθρωπον εἰπὼν διέκρινε τὰ εἴδη 76
φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δεδημιουργῆσθαι, μήπω τῶν ἐν μέρει μορφὴν
λαβόντων, ἐπειδὴ τὰ προσεχέστατα τῶν εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει καὶ
ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ διαφαίνεται τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις.

p. 18 M. (25.) | Ἐπιζητήσειε δ' ἄν τις τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὕστατόν ἐστιν 77
ἄνθρωπος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἐφ' ἅπασι γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν
ὁ ποιητὴς καὶ πατήρ, ὥσπερ αἱ ἱεραὶ γραφαὶ μηνύουσιν, εἰργάσατο. λέ-
γουσιν οὖν οἱ τοῖς νόμοις ἐπὶ πλέον ἐμβαθύναντες καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς

---

1 ὡς ἂν οἶκος] ὅσ' ἂν οὐ κοσμεῖ M   ᾧ V: ὡς F[1], οἷς MF[2]H, οἷς καὶ G, οἷς αὗται ABP   ἐνδιετᾶσθαι V   4 αὐτὸς] αὐτῶν ὁ ABP   δι' ὅλου H   σπουδαῖος γὰρ V   6 ἀνδρίαν ABPFG   7 φράσαι] φάναι ABP   8 καὶ καλὰ VM καὶ ἀρετὴν VM   9 δι' αὐτοῦ MB, διὰ τοῦ V   10 διάφορα M   11 τῇ — τῇ VMFG: πῇ — πῇ ceteri   12 ἀνακεκραμένης om. M   βελτίονος] κρείττονος M εἰδέας V, ἰδέας om. M   13 τοῦτ' V: τοῦτο ceteri   14 ποιήσωμεν VM: ποιήσωμεν ἄνθρωπον ceteri   15 τε om. F   16 πράξεσι V   ὁ θεὸς M   18 ἐγγόνοις MH   δ' ἡ M: δὴ V, δὲ ἡ ceteri   αἱ] ἡ MB   19 ἐνέργεια MB 20 δεδημιουργεῖσθαι V   μέρη V   21 προσεχέστατα V (Mang.): ἔσχατα ceteri ἰδεῶν M   23 ἐπιζητήσιε V   ὕστατον V, ὕστατος M: ὕστατον ἔργον ceteri 24 ὁ ἄνθρωπος ABP   ἅπασιν V   αὐτὸς M   25 ὥσπερ V: ὡς ceteri   αἱ ἱεραὶ VMF: αἱ om. ceteri   26 ἐπιπλέον ἐμβαθύναντες V: ἐμβαθύναντες ἐπιπλέον H, ἐπιπλέον ἐμβαθύνοντες ceteri   καθ' (τ) αὐτοὺς M

ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ πάσης ἐξετάσεως ἀκριβοῦντες, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας μεταδοὺς ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ τῆς λογικῆς, ἥτις ἀρίστη δωρεῶν ἦν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐφθόνησεν, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτῳ καὶ φιλτάτῳ ζῴῳ τὰ ἐν κόσμῳ πάντα προητοιμάσατο βουληθεὶς γενόμενον αὐτὸν μηδενὸς ἀπορῆσαι τῶν πρός τε τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν· ὧν τὸ μὲν παρασκευάζουσιν αἱ χορηγίαι καὶ ἀφθονίαι τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ ἡ θεωρία τῶν κατ' οὐρανόν, ἀφ' ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος, ὑφ' οὗ καίτοι
78 θνητὸς ὢν ἄνθρωπος ἀπαθανατίζεται. καθάπερ οὖν οἱ ἑστιάτορες οὐ πρότερον ἐπὶ δεῖπνον καλοῦσιν ἢ τὰ πρὸς εὐωχίαν πάντα εὐτρεπίσαι καὶ οἱ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς τιθέντες, πρὶν συναγαγεῖν τοὺς θεατὰς εἴς τε τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια, εὐτρεπίζουσιν ἀγωνιστῶν καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων πλῆθος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν οἷά τις ἀθλοθέτης καὶ ἑστιάτωρ ἄνθρωπον καλεῖν μέλλων ἐπί τε εὐωχίαν καὶ θεωρίαν τὰ εἰς ἑκάτερον εἶδος προευτρεπίσατο, ἵν' εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν εὐθὺς εὕρῃ καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον, τὸ μὲν ἁπάντων πλῆρες ὅσα γῆ καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ ἀὴρ φέρουσιν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ παντοίων θεαμάτων, ἃ καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας, καταπληκτικωτάτας δὲ τὰς ποιότητας, θαυμασιω-

---

1 αὐτοῦ codd. 2 ὁ om. P ἥτις] εἴ τις V 6 τὸ] τῶν B 7 ἐφ' ἧς F ἔρωτα] ἐρωτᾶ M 10 καλοῦσιν om. M ἢ τὰ] εἶτα M πάντα om. B ηὐτρέπισαν M, κατευτρεπίσαι B 11 γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς V: γυμνικοὺς καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας ceteri πρὶν ἢ M 12 τε om. M τὰ στάδια καὶ τὰ θέατρα B εὐτρεπίζουσι V, διηυτρέπισαν M 13 ὁ om. (in ras.) G 15 προηυτρεπίσατο ABP, προσευτρεπίσατο M ἵνα M 16 εὐθὺς om. M εὕροι ABP 16. 17 τὸ μὲν om. M 17 πλήρη M θάλασσα V 18 χρῆσίν τε HP^2 καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας om. M 19 δὲ καὶ τὰς π. M

---

4 *Nemes. de nat. hom. c. 1 p. 44 Matthaei* . . . διὸ καὶ καλῶς ὁ Μωυσῆς τὴν δημιουργίαν ἐκτιθέμενος τελευταῖον ἔφησε τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, . . . ὅτι πάντων δι' αὐτὸν γενομένων ἀκόλουθον ἦν, πρῶτον τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ παρασκευασθῆναι καὶ οὕτως αὐτὸν τὸν χρησόμενον παραχθῆναι. 9 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap. 2* . . . . καὶ ὥσπερ τις ἀγαθὸς ἑστιάτωρ οὐ πρὸ τῆς παρασκευῆς τῶν ἐδωδίμων τὸν ἑστιώμενον εἰσοικίζεται, ἀλλ' εὐπρεπῆ τὰ πάντα παρασκευάσας καὶ φαιδρύνας τοῖς καθήκουσι κόσμοις τὸν οἶκον, τὴν κλισίαν, τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἑτοίμοις ἤδη τοῖς πρὸς τὴν τροφὴν ἐπιτηδείοις ἐφέστιον ποιεῖται τὸν δαιτυμόνα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ πλούσιός τε καὶ πολυτελὴς τῆς φύσεως ἡμῶν ἑστιάτωρ παντοίοις κάλλεσι κατακοσμήσας τὴν οἴκησιν καὶ τὴν μεγάλην ταύτην καὶ παντοδαπῆ πανδαισίαν ἑτοιμασάμενος οὕτως εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον, ἔργον αὐτῷ δοὺς οὐ τὴν κτῆσιν τῶν μὴ προσόντων, ἀλλὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων.

τάτας δὲ τὰς κινήσεις καὶ χορείας ἐν τάξεσιν ἡρμοσμέναις καὶ ἀριθμῶν
ἀναλογίαις καὶ περιόδων συμφωνίαις· ἐν αἷς ἁπάσαις τὴν ἀρχέτυπον καὶ
ἀληθῆ καὶ παραδειγματικὴν μουσικὴν οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τις εἶναι λέγων,
ἀφ' ἧς οἱ μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι γραψάμενοι ⟨ἐν⟩ ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς
τὰς εἰκόνας ἀναγκαιοτάτην καὶ ὠφελιμωτάτην τέχνην τῷ βίῳ παρέδοσαν.
(26.) ἥδε μὲν αἰτία πρώτη, δι' ἣν ἄνθρωπος ἐφ' ἅπασι γεγενῆσθαι 79
δοκεῖ· δευτέραν δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ λεκτέον. ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει
τὰς εἰς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἁπάσας εὗρεν ἄνθρωπος, εἰς διδασκαλίαν
τῶν ἔπειτα, μόνον οὐκ ἄντικρυς βοώσης τῆς φύσεως, ὅτι μιμούμενοι
τὸν ἀρχηγέτην τοῦ γένους ἀπόνως καὶ ἀταλαιπώρως ἐν ἀφθονω-
p. 19 M. τάτῃ τῶν ἀναγκαίων εὐπορίᾳ διάξουσιν. τουτὶ δὲ συμβήσεται, | ἐὰν
μήτε αἱ ἄλογοι ἡδοναὶ ψυχῆς δυναστεύσωσι γαστριμαργίαν καὶ λαγνείαν
ἐπιτειχίσασαι μήτε αἱ δόξης ἢ χρημάτων ἢ ἀρχῆς ἐπιθυμίαι τὸ τοῦ
βίου κράτος ἀνάψωνται μήτε στείλωσι καὶ κάμψωσι διάνοιαν αἱ λῦπαι
μήθ' ὁ κακὸς σύμβουλος φόβος τὰς ἐπὶ τὰ σπουδαῖα τῶν ἔργων ὁρμὰς
ἀναχαιτίσῃ μήτ' ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀδικία καὶ τὸ τῶν ἄλλων κα-
κιῶν ἀμήχανον πλῆθος ἐπιθῆται. νυνὶ μὲν γὰρ πάντων ὅσα λέλεκται 80
παρευημερησάντων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνέδην ἐκκεχυμένων εἴς τε τὰ
πάθη καὶ τὰς ἀκράτορας καὶ ὑπαιτίους ἃς οὐδ' εἰπεῖν θέμις ὀρέξεις,
ἀπαντᾶται δίκη προσήκουσα τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων· ἔστι δ'
ἡ δίκη τὸ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον· μόλις γὰρ ἀνατέμνοντες τὴν πεδι-

---

1 κεινίσεις V   εἱρμοσμέναι V, ἡρμοσμένας M   2 αἷς ἁπάσαις Mang. (non M): αἷς ἅπασαν VM, οἷς ἅπασι ceteri   3 ἁμαρτάνοι VM: ἁμάρτοι ceteri   4 ἐν addidi   αὐτῶν V   5 τὰς εἰκόνας add. VM: om. ceteri   τέχνην om. M   παρέδωσαν V, παρέδωκαν ABP   6 γεγενῆσθαι] γενέσθαι M, εἶναι H   7 δευτέραν VFG: δεύτερον MABP, δευτέρα H   δ' V: δὲ ceteri   λεκτέον codd.: λεκτέα v   9 μονονοὺ ABPFH, μόνον οὐ καὶ M   ἄντικρυς VM: ἄντικρυ ceteri   μιμουμένη G[1]   10 ἄπονον F   10. 11 ἐν ἀφθονωτάτῃ διαίτῃ καὶ εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων H   11 τουτὶ] τοῦ τῇ V, τοῦτο H   12 ⟨σώματος⟩ ἡδοναὶ Jessen   ψυχῆς VM: ψυχὴν ceteri   δυναστεύσωσι ML: δυναστεύωσι ceteri   13 ἐπιστιχίσασαι M, ἐπιτυχήσει P   αἱ om. M   χρωμάτων V   ἢ alterum om. M   ἢ ἀρχῆς ἢ χρημάτων H   14 διάνοιαν om. V   15 μηδ' M   τὰς σπουδαίας M   16 ἀναχετίσῃ V   τὸ] τὰ M   16. 17 κακιῶν V: κακῶν ceteri   17 ἐπιθῆται M: ἐπίθηται ceteri   μὲν γὰρ] δὲ ABP   πάντα FGHP[1]   18 ὑπερευημερησάντων B   ἐκχυμένων V   εἰς τά τε M   19 ἀκρατεῖς M   ὑπαιτίους] ὑπαγγίους V, ὑπεναντίους M   οὐδὲ V   20 ἀπαντᾶται scripsi: ἅπαντα τε V, ἃ πάντα τὲ M, ἀπαντᾶ τὲ ceteri   post προσήκουσα add. δέξεται M   τειμωρὸς V   21 ἡδικητοτῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον V: ἡ δίκη τις τῶν ἀναγκαίων τὸ δυσπόριστον M, ἠδικηκότων ἀναγκαῖον (τἀναγκαῖον F) δυσπόριστον FGH, ἠδικηκότων εἰς κόλασιν τὰ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστα ABP   μόγις M   τήν τε πεδιάδα M, τὰ πεδία H

άδα καὶ πηγῶν ῥεῖθρα καὶ ποταμῶν ἐποχετεύοντες σπείροντές τε καὶ φυτεύοντες καὶ τὸν γεωπόνων κάματον μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀτρύτως ἐκδεχόμενοι δι' ἔτους συγκομίζουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ ταῦτ' ἔστιν ὅτε λυπρὰ καὶ οὐ πάνυ διαρκῆ διὰ πολλὰς βλαβέντα αἰτίας· ἢ γὰρ ὄμβρων ἐπαλλήλων φοραὶ κατέσυραν ἢ χαλάζης βάρος ἐπενεχθείσης ἀθρόως κατέκλασεν ἢ χιὼν περιέψυξεν ἢ βία πνευμάτων ῥίζαις αὐταῖς ἀνέτρεψε·
81 πολλὰ γὰρ ὕδωρ καὶ ἀὴρ εἰς ἀγονίαν καρπῶν νεωτερίζουσιν. εἰ δὲ σωφροσύνῃ μὲν ἐξευμαρισθεῖεν αἱ ἄμετροι τῶν παθῶν ὁρμαί, δικαιοσύνῃ δὲ αἱ περὶ τἀδικεῖν σπουδαί τε καὶ φιλοτιμίαι καὶ συνελόντι φράσαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ ταῖς κατ' ἀρετὰς ἐνεργείαις αἱ κακίαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἀνήνυτοι πράξεις, ἀνῃρημένου μὲν τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ ψυχήν, ὃς ἀψευδῶς ἐστι πολέμων ἀργαλεώτατος καὶ βαρύτατος, εἰρήνης δ' ἐπισχούσης καὶ ταῖς ἐν ἡμῖν δυνάμεσιν εὐνομίαν παρασκευαζούσης ἡσυχῇ τε καὶ πρᾴως, ἐλπὶς ἂν ἦν τὸν θεὸν ἅτε φιλάρετον καὶ φιλόκαλον καὶ προσέτι φιλάνθρωπον τἀγαθὰ αὐτόματα παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου τῷ γένει· δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι.
82 (27.) δευτέρα μὲν αἰτία ἥδε λελέχθω, τρίτη δ' ἐστὶ τοιάδε. ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν γεγονότων ὁ θεὸς ἁρμόσασθαι διανοηθεὶς ὡς ἀναγκαῖα καὶ φίλτατα ἀρχὴν μὲν οὐρανὸν ἐποίει, τέλος δὲ ἄνθρωπον, τὸν μὲν τῶν ἐν αἰσθητοῖς ἀφθάρτων τελειότατον, τὸν δὲ τῶν γηγενῶν καὶ φθαρτῶν
ἄριστον, βραχύν, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐρανὸν πολλὰς ἐν αὐτῷ φύσεις p. 20 M.
ἀστεροειδεῖς ἀγαλματοφοροῦντα τέχναις καὶ ἐπιστήμαις καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἀρετὴν ἀοιδίμοις θεωρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐναντία φύσει τό τε φθαρτὸν καὶ τὸ ἄφθαρτον, εἴδους ἑκατέρου τὸ κάλλιστον ἀρχῇ καὶ τέλει

---

1 πιγῶν V 2 γεωπόνων V, τῶν γεωπόνων M: γεωπόνον ceteri καθ' ἡμέραν MF 3 συγκομίζονται M 5 φοραὶ κατέσυραν V: φορὰ κατέσυρεν ceteri ἐπενεχθείσης VM: κατενεχθείσης ceteri ἀθρόας VF 6 ἀνέτρεψε MFG: ἀνέτρεψαν V, ἀνέστρεψε H, κατέστρεψε ABP 7 δὲ καὶ G 8 ὁρμαί] φοραί ABP 9 αἱ] ἂν M τἀδικεῖν V: τὸ ἀδικεῖν ceteri φιλοτιμεῖαι V φράσαι] φάναι M 10 αἱ κακίαι καὶ om. B καθ' V 11 ἀνόνητοι G ἀνηρτιμένου V τοῦ πολέμου V: τοῦ om. ceteri 12 δὲ MFGH 14 ἐλπὶς ἂν ἦν V: ἤλπισαν εἰς M, ἤλπισαν ceteri ἅτε] ὄντα M φιλόκαλον καὶ προσέτι om. F 15 τἀγαθὰ VM: τὰ ἀγαθὰ ceteri 16 εὐμαρέστατον H τοῦ μὴ τὰ ὄντα ABP εἰς τὸ om. V παραγαγεῖν Christophorson (Mang.): παρελθεῖν codd. τὸ om. V 17 γεωργικῆς] δημιουργικῆς ABP 18 λελέχθω VM: λέλεκται ceteri δὲ ἐστὶν V 20 ἐποιεῖτο (το in ras.) M 21 αἰσθητικοῖς ABP τῶν om. M 22 δεῖ] δὲ M ἑαυτῶ MP 23 καὶ ἐπιστήμαις V: καί τισιν ἐπιστήμαις ceteri

προσένειμεν, ἀρχῇ μὲν οὐρανόν, ὡς ἐλέχθη, τέλει δὲ ἄνθρωπον.
(28.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι κἀκεῖνο λέγεται πρὸς ἀπόδοσιν αἰτίας ἀναγκαίας. 83
ἔδει πάντων γεγονότων ὕστατον φῦναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τελευταῖος
ἐξαπιναίως τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐπιφανεὶς ἐμποιήσῃ κατάπληξιν· ἔμελλε
γὰρ ἰδόντα πρῶτον τεθηπέναι καὶ προσκυνεῖν ὡς ἂν ἡγεμόνα φύσει καὶ
δεσπότην· διὸ καὶ θεασάμενα πάντα διὰ πάντων ἡμερώθη καὶ ὅσα τὰς
φύσεις ἀγριώτατα κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς πρόσοψιν ἐγίνετο χειροηθέστατα, τὰς μὲν ἀτιθάσους λύττας ἐπιδεικνύμενα κατ' ἀλλήλων, εἰς δὲ
μόνον τὸν ἄνθρωπον τιθασευόμενα. παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γεννήσας αὐτὸν 84
ὁ πατὴρ ἡγεμονικὸν φύσει ζῷον οὐκ ἔργῳ μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ λόγου χειροτονίᾳ καθίστη τῶν ὑπὸ σελήνην ἁπάντων βασιλέα χερσαίων καὶ ἐνύδρων καὶ ἀεροπόρων· ὅσα γὰρ θνητὰ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις γῇ ὕδατι ἀέρι πάντα ὑπέταττεν αὐτῷ, τὰ κατ' οὐρανὸν ὑπεξελόμενος ἅτε θειοτέρας μοίρας ἐπιλαχόντα. πίστις δὲ τῆς ἀρχῆς ἐναργεστάτη τὰ φαινόμενα· θρεμμάτων ἔστιν ὅτε πλήθη μυρία πρὸς ἀνδρὸς ἑνὸς ἄγεται τοῦ τυχόντος οὔθ' ὁπλοφοροῦντος οὔτε σίδηρον οὔτε τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπιφερομένου, διφθέραν δ' αὐτὸ μόνον ἔχοντος σκεπαστήριον καὶ βακτηρίαν ἕνεκα τοῦ διασημῆναί τε καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις εἰ κάμοι στηρίσασθαι· τὰς γοῦν πολυζῴους ἀγέλας προβάτων αἰγῶν βοῶν ἄγει ποιμὴν 85
αἰπόλος βουκόλος, ἄνθρωποι μηδὲ τοῖς σώμασιν ἐρρωμένοι καὶ σφριγῶντες, ὡς ἕνεκα γοῦν εὐεξίας ἐμποιῆσαι τοῖς ἰδοῦσι κατάπληξιν· καὶ αἱ

---

2 ἐπὶ] ἔτι P 2. 3 ἀναγκαίως ἔδει Turn. 6 θεασάμενον A 6. 7 τὰς φύσεις VM: τὴν φύσιν ceteri 7 ἀγριότητα V, ἀγριῶντα M ἐγίγνετο V, ἐγίνοντο AP 8 ἀτιθάσους VM: ἀτιθάσσους ceteri λύττας M, αὐγὰς V: λύσσας ceteri 8. 9 δὲ μόνον] δεόμενον V 9 τιθασευόμενα VM: τιθασσευόμενα ceteri 11 καθίστη V: καθίστησι ceteri χερσαίων τὲ καὶ M 12 καὶ om. B 13 τὰ om. V ὑφεξελόμενος V 14 ἐπιτυχόντα ABP 15 πληθὺς M ἀνδρὸς ἑνὸς V: ἑνὸς ἀνδρὸς ceteri, ἑνὸς om. M 16 οὔθ'] οὔτε V οὐδὲ σίδηρον M οὔτε τι MBFG: οὔτε τὶ ἄλλο V, οὔτε τινὶ H, τι om. AP 17 δὲ MABP αὐτῷ μόνον FG, αὐτῷ μόνην M ἔχοντα ABP 18 διασημεῖναι V ἐν] εἰ VM εἰ om. VM (ante κάμοι) κάμη M 18. 19 στηρίζεσθαι MH 19 τῶν προβάτων H 21 ἕνεκεν F ἰδοῦσι] ὁδοῦσι H καὶ αἱ] κἂν M

---

3 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap. 2* . . . οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν ἄρχοντα πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀναφανῆναι, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς πρότερον ἑτοιμασθείσης ἀκόλουθον ἦν ἀναδειχθῆναι τὸν βασιλεύοντα, ἐπειδὴ τοίνυν οἷόν τινα βασίλειον καταγωγὴν τῷ μέλλοντι βασιλεύειν ὁ τοῦ παντὸς ποιητὴς προητρέπισεν . . . διὰ ταῦτα τελευταῖος μετὰ τὴν κτίσιν εἰσήχθη ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὡς ἀπόβλητος ἐν ἐσχάτοις ἀπορριφείς, ἀλλ' ὡς ἅμα τῇ γενέσει βασιλεὺς εἶναι τῶν ὑποχειρίων προσήκων.

τοσαῦται τῶν τοσούτων ἀλκαί τε καὶ δυνάμεις εὐοπλούντων — ἔχουσι γὰρ
τὰς ἐκ φύσεως παρασκευὰς αἷς ἀμύνονται — καθάπερ δοῦλοι δεσπότην
κατεπτήχασι καὶ τὰ προσταττόμενα δρῶσι· ταῦροι μὲν καταζεύγνυνται πρὸς
ἄροτον γῆς καὶ βαθείας αὔλακας ἀνατέμνοντες δι' ἡμέρας, ἔστι δ' ὅτε
⟨καὶ νυκτός⟩, μακρὸν δόλιχον ἀποτείνουσι γεωπόνου τινὸς ἐφεστῶτος·
κριοὶ δὲ βρίθοντες βαθέσι μαλλοῖς ὑπόποκοι κατὰ τὴν ἔαρος ὥραν ὑπὸ
ποιμένος κελευσθέντες ἵστανται μετ' ἠρεμίας ἢ καὶ ἡσυχῇ κατακλινέντες
ἐμπαρέχουσιν ἀποκείρασθαι τὸ ἔριον ἐθιζόμενοι καθάπερ αἱ πόλεις τὸν
86 ἐτήσιον ἀποδιδόναι | δασμὸν τῷ φύσει βασιλεῖ· καὶ μὴν τό γε θυμικώ- p. 21 M.
τατον ζῷον ἵππος ῥᾳδίως [ἄγεται] χαλιναγωγηθείς, ἵνα μὴ σκιρτῶν
ἀφηνιάζῃ, καὶ τὰ νῶτα κοιλάνας εὖ μάλα πρὸς τὸ εὔεδρον δέχεται τὸν
ἔποχον καὶ μετέωρον ἀναβαστάσας ὀξύτατα θεῖ σπουδάζων, εἰς οὓς ἂν
ἐπείγηται γίνεσθαι τόπους ἐκεῖνος, ἀφικνεῖσθαι καὶ διακομίζειν· ὁ δ'
ἐφιδρυμένος ἄνευ καμάτων κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἑτέρου σώματι καὶ
87 ποσὶν ἀνύτει τὸν δρόμον. (29.) πολλὰ δ' ἂν ἔχοι τις λέγειν ἕτερα
βουλόμενος ἀπομηκύνειν εἰς ἔνδειξιν τοῦ μηδὲν ἀπελευθεριάζειν ὑπεξῃ-
ρημένον τῆς ἀνθρώπου ἡγεμονίας· δείγματος δ' ἕνεκα καὶ τὰ ῥηθέντα
ἀρκεῖ. χρὴ μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν ὅτι οὐ παρ' ὅσον ὕστατον
88 γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν τάξιν ἠλάττωται. μάρτυρες δ' ἡνίοχοι καὶ
κυβερνῆται· οἱ μὲν γὰρ ὑστερίζοντες τῶν ὑποζυγίων καὶ κατόπιν αὐτῶν
ἐξεταζόμενοι ᾗ ἂν ἐθέλωσιν αὐτὰ ἄγουσι τῶν ἡνιῶν ἐνειλημμένοι καὶ
τοτὲ μὲν ἐφιέντες πρὸς ὀξὺν δρόμον τοτὲ δ' ἀναχαιτίζοντες, εἰ φορᾷ τοῦ

---

1 ἀλκαί τε om. F 2 δεσπότας ABP 3 δρῶσιν V ταῦροι] βόες Christophorson (Mang.) μὲν γὰρ M 4 ἄροτον Markland (Mang.): ἄροτρον codd.
ανα
ἀνατεμόντες F, κατατέμνοντες A, κατατέμνοντες P, ἀνατέμνονται H δι' ἡμέρας] νυκτὸς καὶ ἡμέρας M ἔστιν V 5 ⟨καὶ νυκτός⟩ addidi μακρὸν] πόνον M δολιχὸν VM 6 χρειοὶ V βρείθοντες V μαλοῖς MH ὑπόποκοι] καὶ πόκοις M 7 ἢ καὶ VFG: ἢ om. ceteri κατακλινέντες VFG: κατακλίνοντες MH, κατακλιθέντες ABP 8 ἀποκείρεσθαι H ἔριον] ἔργον ABP[1] ἐθιζόμεναι H
εις
αἱ πόλεις] αἰπόλοις G 9 τῷ φύσει βασιλεῖ VM: τῷ βασιλεῖ φύσει ceteri
10 ἄγεται seclusi χαλιναγωγηθεὶς VM: χαλινωθεὶς ceteri 12 θεῖ] σεῖ V
13 γίνεσθαι om. MABP (fort. recte) διακομίζει M δ' V: δὲ ceteri 14 ἐφειδρυμένος V 15 ἀνύττει V: ἀνύει M, ἐξανύτει G, ἐξανύττει ABP, ἐξανύει FH
η
ἔχῃ H, ἔχοι L ἕτερα λέγειν ABP 16. 17 ὑφεξῃρημένον V 18 ἐκεῖν' ABP ὕστατος M, ὕστερον B 19 post ἄνθρωπος add. τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως M 20 γὰρ om. V ὑστερίζονται H 21 ᾗ ἂν] ἡ ἐὰν V, ἐὰν (om. ᾗ) M θέλωσιν MABPG ἄγουσιν V ἡνίων VM εἰλημμένοι H
22 ἀναχετίζοντες VABP εἰ]ὡς μὴ M εἰσφορᾷ B, εἰ⁝φορᾷ A

δέοντος πλείονι θέοι· οἱ δ' αὖ κυβερνῆται πρὸς τὸ τῆς νεὼς ἔσχατον
χωρίον πρύμναν παρελθόντες πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν εἰσιν ἄριστοι τῶν
ἐμπλεόντων, ἅτε τῆς νεὼς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν ἐν χερσὶ
ταῖς αὑτῶν ἔχοντες. ἡνίοχον δή τινα καὶ κυβερνήτην ἐφ' ἅπασιν ὁ
ποιητὴς ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἡνιοχῇ καὶ κυβερνᾷ τὰ περίγεια
ζῴων καὶ φυτῶν λαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν οἷά τις ὕπαρχος τοῦ πρώτου
καὶ μεγάλου βασιλέως.

(30.) Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος 89
ἀριθμοῦ τελείου φύσιν, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ
ἐπαινέσας καὶ ἁγίαν προσειπών· ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας
ἐστὶν ἀλλὰ τοῦ παντός, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν
καὶ τοῦ κόσμου γενέθλιον. τὴν δ' ἑβδομάδος φύσιν οὐκ οἶδ' εἴ τις 90
ἱκανῶς ἂν ὑμνῆσαι δύναιτο παντὸς οὖσαν λόγου κρείττονα· οὐ μὴν ὅτι
θαυμασιωτέρα τῶν περὶ αὐτῆς λεγομένων ἐστί, διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον,
ἀλλ' ἐπιτολμητέον, εἰ καὶ μὴ πάντα μηδὲ τὰ κυριώτατα οἷόν τε, τὰ
γοῦν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφικτὰ δηλῶσαι. διχῶς ἑβδομὰς λέγεται, 91
ἡ μὲν ἐντὸς δεκάδος, ἥτις ἑπτάκις μονάδι μόνῃ μετρεῖται συνεστῶσα ἐκ
μονάδων ἑπτά, ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος, ἀριθμὸς οὗ πάντως ἀρχὴ μονὰς
κατὰ τοὺς διπλασίους ἢ τριπλασίους ἢ συνόλως ἀναλογοῦντας ἀριθμούς,
p. 22 M. ὡς ἔχει ὁ ἑξηκοντατέσσαρα | καὶ ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, ὁ μὲν κατὰ
τὸν ἀπὸ μονάδος διπλάσιον παραυξηθείς, ὁ δ' αὖ κατὰ τὸν τριπλάσιον.
ἑκάτερον δὲ εἶδος οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. τὸ μὲν δὴ δεύτερον ἐμφανεσ- 92
τάτην ἔχει προνομίαν· αἰεὶ γὰρ ὁ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενος ἐν διπλα-
σίοις ἢ τριπλασίοις ἢ συνόλως ἀναλογοῦσιν ἕβδομος ἀριθμὸς κύβος τε καὶ
τετράγωνός ἐστιν, ἀμφότερα τὰ εἴδη περιέχων τῆς τε ἀσωμάτου καὶ
σωματικῆς οὐσίας, τῆς μὲν ἀσωμάτου κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἣν ἀποτελοῦσι
τετράγωνοι, τῆς δὲ σωματικῆς κατὰ τὴν στερεὰν ἣν ἀποτελοῦσι κύβοι.

---

1 θέει AP, θεῖ B, θέοιεν F²G 3 πλεόντων ABP¹ ἐν χερσὶ VM: ἐν ταῖς χερσὶ ceteri 4 αὑτῶν A, αὑτῶν corr. ex αὐτῶν H: αὐτῶν ceteri δή V: δέ ceteri καὶ om. A¹BP¹ 5 κυβερνῇ F τὰ ἐπίγεια M 8 τὴν τῆς ἑξάδος M 9 τελείου VM: τελείαν ceteri 11 ἀλλὰ τοῦ παντός om. F 12 γενέσιον H δ' om. G 13 ἱκανὸς ABP, ἱκανὸς ἀξίως M, ἱκανῶς om. G ἂν ὑμνῆσαι scripsi: ἀνυμνῆσαι codd. 14 τοῦτ' V, τοῦτο M 15 ἀλλὰ V 16 ἐφεικτὰ V 17 συνεστῶσα δ' ἐκ M 18 ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος scripsi: ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος V, ἡ δὲ ἑπτάς, ἕβδομος M, ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἐκτὸς ceteri οὗ] οὐ V 19 διπλασίους: hic desinit V 23 ἀεὶ ABP 24 ἑβδομάδος M

κα
26 οὐσίας] φύσεως οὐσίας M, ἰδέας G ἀποτελοῦσι M 27 τετράγωνοι (ι in ras.) FG,
οι
τετράγωνον M: τετράγωνον ceteri στερεὰν M: ἑτέραν ceteri κύβον ABP

93 σαφεστάτη δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ πίστις· αὐτίκα ὁ ἀπὸ μονάδος ἐν
διπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἕβδομος, ὁ τέσσαρα καὶ ἑξήκοντα, τετρά-
γωνος μέν ἐστιν ὀκτάκις ὀκτὼ πολυπλασιασθέντων, κύβος δὲ τεσσάρων
ἐπὶ τέσσαρα τετράκις· καὶ πάλιν ὁ ἐν τριπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς
ἀπὸ μονάδος ἕβδομος, ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, τετράγωνος μὲν πολυ-
πλασιασθέντος ἐφ' αὑτὸν τοῦ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, κύβος δὲ τοῦ ἐννέα ἐφ'
94 αὑτὸν ἐννάκις. καὶ ἀεὶ τὸν ἕβδομον ποιούμενός τις ἀντὶ μονάδος ἀρχὴν
καὶ παραύξων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἄχρις ἑβδομάδος εὑρήσει πάν-
τως τὸν παραυξηθέντα κύβον τε καὶ τετράγωνον· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἑξηκοντα-
τέσσαρα ὁ συντεθεὶς ἐν διπλασίονι λόγῳ γεννήσει ἕβδομον τὸν τετρακισ-
χίλια καὶ ἐνενηκονταέξ, τετράγωνον ὁμοῦ καὶ κύβον, τετράγωνον μὲν
αὐτὸν πλευρὰν ἔχοντα τὸν ἑξηκοντατέσσαρα, κύβον δὲ τὸν ἑκκαίδεκα.
95 (31.) μεταβατέον δὲ καὶ ἐπὶ θάτερον ἑβδομάδος εἶδος τὸ περιεχόμενον
ἐν δεκάδι, θαυμαστὴν ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου
φύσιν. αὐτίκα συνέστηκε τὰ ἑπτὰ ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων
ἐχόντων δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε διπλάσιον καὶ τετραπλάσιον,
τὸν μὲν τὴν διὰ πασῶν συμφωνίαν, τὸν δὲ τετραπλάσιον τὴν δὶς διὰ
πασῶν ἀποτελοῦντα. περιέχει δὲ καὶ διαιρέσεις ἄλλας ζυγάδην τρόπον
τινὰ συνεστώσας ἑβδομάς· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον μὲν εἰς μονάδα καὶ
ἑξάδα, ἔπειτα εἰς δυάδα καὶ πεντάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα.
96 μουσικωτάτη δὲ καὶ ἡ τούτων ἀναλογία τῶν ἀριθμῶν· τὰ μὲν γὰρ ἓξ πρὸς
ἓν ἔχει λόγον ἑξαπλάσιον, ὁ δ' ἑξαπλάσιος λόγος τὸ μέγιστον ἐν τοῖς οὖσι

---

1 σαφέστατα τῇ M ὁ om. FGH 2 ὁ ξδ′ ABP 3 πολλαπλασιασθέν-των M 4 ὁ] ὃς F 5 ὁ ἑπτακόσια καὶ εἴκοσι καὶ ἐννέα M 6 ἐφ' αὑτὸν scripsi: ἐπ' αὐτὸν codd. ζ′ καὶ κ′ G 6. 7 ἐφ' αὑτὸν M: ἐπ' αὐτὸν ABPFG, om. H 7 ἀντὶ FGH: ἀπὸ ceteri 9 ἐπαυξηθέντα F τοῦ] τῶν F 9. 10 ξδ′ ABPG, ἑξήκοντα F 10 συντιθεὶς B 10. 11 τετρακισχίλια ϛϛ′ AP, ͵δϛϛ′ B 12 πλευρὸν H ξδ′ ABP ἑξκαίδεκα M, ιϛ′ ABP 15 συνέστη M τὰ] τοῦ M 16 τε] δὲ M 17 τὴν prius om. M τὴν alterum] τὸν MB 18 ἐπιτελοῦντα G ζυγάδην Io. Lydus: ζυγάδι M, ζυγώδη ceteri 19 τινὰς M συνεστώσας M (et Io. Lydus): συνεστῶσα ceteri
να
ἑβδομάδας M 21 ἀπολογία M 22 ἕνα M λόγον ἔχει M

15—21 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἡ τοίνυν ἑβδομὰς συνέστηκεν ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἔχουσα δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε τριπλάσιον (l. διπλάσιον) καὶ τὸν τετραπλάσιον. ἔχει δὲ καὶ διαιρέσεις ζυγάδην τρόπον τινὰ συνεστώσας· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς πεντάδα καὶ δυάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα. μουσικωτάτη δὲ ἡ τούτων τῶν ἀριθμῶν ἀναλογία.

ποιεῖ διάστημα, ᾧ διέστηκε τὸ ὀξύτατον ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, καθάπερ
ἀποδείξομεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν μετέλθωμεν ἐπὶ τὸν ἐν ἁρμονίαις
λόγον· τὰ δὲ πέντε πρὸς δύο πλείστην ἐν ἁρμονίᾳ δύναμιν ἐπιδείκνυται
σχεδὸν ἐνάμιλλον τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ ἐν τῇ κανονικῇ θεωρίᾳ σαφέστατα
p. 23 M. παρίσταται· τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς τρία | τὴν πρώτην ἁρμονίαν ἀποτελεῖ
τὴν ἐπίτριτον, ἥτις ἐστὶ διὰ τεσσάρων. (32.) ἐπιδείκνυται δὲ καὶ 97
ἕτερον κάλλος αὐτῆς ἑβδομὰς ἱερώτατον νοηθῆναι. συνεστῶσα γὰρ ἐκ
τριάδος καὶ τετράδος τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκλινὲς καὶ ὀρθὸν φύσει παρέχεται· ὃν δὲ τρόπον, δηλωτέον. τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, ὅπερ ἐστὶν
ἀρχὴ ποιοτήτων, ἐξ ἀριθμῶν συνέστηκε τοῦ τρία καὶ τέσσαρα καὶ πέντε·
τὰ δὲ τρία καὶ τέσσαρα, ἅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος οὐσία, τὴν ὀρθὴν γωνίαν
ἀποτελεῖ· ἡ μὲν γὰρ ἀμβλεῖα καὶ ὀξεῖα τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον καὶ
ἄνισον ἐμφαίνουσιν· ἀμβλυτέρα γὰρ καὶ ὀξυτέρα γίνεται ἑτέρα ἑτέρας·
ὀρθὴ δ' οὐκ ἐπιδέχεται σύγκρισιν οὐδ' ὀρθοτέρα γίνεται παρ' ἑτέραν,
ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει τὴν ἰδίαν φύσιν οὔποτ' ἀλλάττουσα. εἰ δὴ τὸ μὲν
ὀρθογώνιον τρίγωνον σχημάτων καὶ ποιοτήτων ἐστὶν ἀρχή, τούτου δὲ τὸ
ἀναγκαιότατον, τὴν ὀρθὴν γωνίαν, ἡ οὐσία τῆς ἑβδομάδος παρέχεται,
τριὰς ὁμοῦ καὶ τετράς, νομίζοιτ' ἂν εἰκότως ἥδε πηγὴ παντὸς σχήματος
καὶ πάσης ποιότητος. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο λέγοιτ' ἂν δεόν- 98
τως, ὅτι τὰ μὲν τρία ἐπιπέδου σχήματός ἐστιν ἀριθμός — ἐπειδὴ σημεῖον μὲν κατὰ μονάδα, γραμμὴ δὲ κατὰ δυάδα, ἐπίπεδον δὲ κατὰ
τριάδα τέτακται —, τὰ δὲ τέσσαρα στερεοῦ κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς πρόσθεσιν, βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν ὅτι ἡ τῆς ἑβδομάδος οὐσία γεωμετρίας καὶ στερεομετρίας ἀρχὴ καὶ συνελόντι φράσαι
ἀσωμάτων ὁμοῦ καὶ σωμάτων.

(33.) Τοσοῦτο δ' ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν εἶναι τὸ ἱεροπρεπές, ὥστ' 99

---

1 ποιεῖ διάστημα M: διάστημα ποιεῖ ceteri 2 ἐπιδείξομεν M κατέλθωμεν G ἐπὶ M: εἰς ceteri ἐναρμονίας FH 3 τὰ δύο M ἐναρμόνιον τὴν δύναμιν M ἐπιδείκνυνται B 4 ἀνάμιλλον AB 5 δὲ om. M ἐναρμονίαν L ἐπιτελεῖ MB 6 καὶ om ABP[1] 7 αὐτῆς codd. 8 τριάδος] δυάδος B 9 τριγώνιον H 10 καὶ τοῦ τέσσαρα B 12 ἀνώμαλλον H, ἀνωμαλὲς M καὶ ante ἄνισον om. F 13 γίνεται] γέγονεν AB, om. P ἑτέρα ἑτέρας M: ἑτέρα om. ceteri 14 δὲ FGH γίγνεται M παρ' ἑτέραν M: ἑτέρα παρ' ἑτέραν ceteri 15 ἀλλὰ καὶ Turn. ἀλλ' ὀρθογώνιον ἐν ὁμοίῳ Mang. ὁμοίῳ] ἰδίῳ G οὔποτ' M: οὔποτε ceteri εἰ δὴ] εἴδει M τὸ μὲν M: μὲν om. ceteri 16 ὀρθόγωνον FGH 17 ἀναγκαιότατον μέρος M 18 ἥδε] ἡ δὲ H 21 μέν ἐστι HP[2] 22 τοῦ om. BG 22. 23 πρόθεσιν F 23 δῆλός G 24 στερεωμετρίας FH 26 τοσοῦτον MF a verbis ὥστ' ἐξαίρετον usque ad μέρεσιν ἰσούμενον (35,3) hiat lacuna in M ὥστε FGH

ἐξαίρετον ἔχει λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντας ἀριθμούς· ἐκείνων
γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι, οἱ δὲ γεννῶνται μέν, οὐ γεννῶσι
δέ, οἱ δὲ ἀμφότερα καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· μόνη δ' ἑβδομὰς ἐν
οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται. τὴν δ' ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον. τὸ
μὲν οὖν ἓν γεννᾷ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας ἀριθμοὺς ὑπ' οὐδενὸς γεννώμενον
τὸ παράπαν· τὰ δ' ὀκτὼ γεννᾶται μὲν ὑπὸ τοῦ δὶς τέσσαρα, γεννᾷ δ'
οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι· ὁ δ' αὖ τέσσαρα τὴν ἀμφοῖν καὶ γονέων καὶ
ἐκγόνων ἔχει τάξιν· γεννᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀκτὼ δὶς γενόμενος, γεννᾶται
100 δὲ ὑπὸ τοῦ δὶς δύο. μόνος δ' ὡς ἔφην ὁ ἑπτὰ οὔτε γεννᾶν πέ-
φυκεν οὔτε γεννᾶσθαι. δι' ἣν | αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν p. 24 M.
ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμήτορι Νίκῃ καὶ Παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς
τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι
τῶν συμπάντων· τὸ γὰρ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον μένει·
ἐν κινήσει γὰρ ἡ γένεσις, ἐπεὶ ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ καὶ τὸ γεννώμενον οὐκ
ἄνευ κινήσεως, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ· μόνον δ' οὔτε
κινοῦν οὔτε κινούμενον ὁ πρεσβύτερος ἄρχων καὶ ἡγεμών, οὗ λέγοιτ' ἂν
προσηκόντως εἰκὼν ἑβδομάς. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Φιλόλαος
ἐν τούτοις· „Ἔστι γάρ, φησίν, ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεὸς εἷς
ἀεὶ ὤν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὑτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων.“
101 (34.) ἐν μὲν οὖν τοῖς νοητοῖς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀπαθὲς ἐπιδείκνυται
ἑβδομάς, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς μεγάλην καὶ συνεκτικωτάτην δύναμιν, * * *

---

1 ἔχει codd.: ἔχειν v παρὰ] περὶ ABP[1] ἐντὸς δεκάδος F[2] 2 γεννῶσι μὴ γεννώμενοι ABP 3. 4 μόνη — βεβαιωτέον om. F[1], add. F[2] in marg. inf. 3 ἐν om. ABP 4 δὲ FGH ὑπόθεσιν coni. Wendl. ἀποδείξει FG (Turn.): ἀποδεῖξαι ceteri βεβαιοτέραν ABP 5 ἅπαντας ἑξῆς B 6 δὲ FGH ὑπὸ] ἀπὸ H δὶς δ' ABP δὲ FGH 7 τὴν ἀμφοῖν FG: τοῖν ἀμφοῖν ABP, τὴν αὐτὴν H 8 γὰρ om. G τὸν ὀκτὼ F[2]G: τὸ ὀκτὼ F[1]H, τὰ ὀκτὼ ABP, ὀκτὼ L γεννόμενος (sic) G, γεννώμενος H 9 μόνος δὲ FGH 14 ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ add. Markland 15 γεννηθῇ Io. Lydus: γένηται codd. 18 ἡγεμὼν FH: ὁ ἡγεμὼν ceteri εἷς] εἶ H 19 αὐτῷ FHP 20 καὶ ἀπαθὲς om. F 21 μεγάλην — βελτιοῦσθαι (35,1) om. FG lacuna quam indicavit Mangey coll. Clem. Al. Strom. VI 813 P. fortasse sic explenda: ⟨πλανήτων κινήσεσιν⟩

12—19 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* οἵ γε μὴν Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τοῦ παντὸς τὴν ἑβδόμην ἀνατίθενται . . . ὀρθῶς οὖν ἀμήτορα τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ὁ Φιλόλαος προσηγόρευσε· μόνος γὰρ οὔτε γεννᾶν οὔτε γεννᾶσθαι πέφυκε· τὸ δὲ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον, ἐν κινήσει γὰρ ἡ γέννησις, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ῥήτωρ ὁ Ταραντῖνος, φησὶ δὲ οὕτως· Ἔστι γὰρ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων εἷς ἀεὶ ὢν θεός, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς ἑαυτῷ ὅμοιος. 18 Boeckh Philolaos p. 151

οἷς τὰ ἐπίγεια πάντα πέφυκε βελτιοῦσθαι, σελήνης τε περιόδοις. ὃν δὲ
τρόπον, ἐπισκεπτέον. ἀπὸ μονάδος συντεθεὶς ἑξῆς ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς γεννᾷ
τὸν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τέλειον καὶ τοῖς αὑτοῦ μέρεσιν ἰσούμενον· ὁ δὲ
γεννηθεὶς ἀριθμὸς ἀποκαταστατικός ἐστι σελήνης, ἀφ' οὗ ἤρξατο σχή-
ματος λαμβάνειν αὔξησιν αἰσθητῶς, εἰς ἐκεῖνο κατὰ μείωσιν ἀνακαμ-
πτούσης· αὔξεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πρώτης μηνοειδοῦς ἐπιλάμψεως ἄχρι
διχοτόμου ἡμέραις ἑπτά, εἶθ' ἑτέραις τοσαύταις πλησιφαὴς γίνεται καὶ
πάλιν ὑποστρέφει διαυλοδρομοῦσα τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀπὸ μὲν τῆς πλησι-
φαοῦς ἐπὶ τὴν διχότομον ἑπτὰ πάλιν ἡμέραις, εἶτ' ἀπὸ ταύτης ἐπὶ
τὴν μηνοειδῆ ταῖς ἴσαις· ἐξ ὧν ὁ λεχθεὶς ἀριθμὸς συμπεπλήρωται.

Καλεῖται δ' ἡ ἑβδομὰς ὑπὸ τῶν κυρίως τοῖς ὀνόμασιν εἰωθότων 102
χρῆσθαι καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὴ ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. τεκ-
μηριώσαιτο δ' ἄν τις ἐκ τοῦ πᾶν σῶμα ὀργανικὸν τρισὶ μὲν κεχρῆσθαι
διαστάσεσι, μήκει πλάτει καὶ βάθει, τέτταρσι δὲ πέρασι, σημείῳ καὶ
γραμμῇ καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ στερεῷ, δι' ὧν συντεθέντων ἀποτελεῖται ἑβ-
δομάς. ἀμήχανον δ' ἦν τὰ σώματα ἑβδομάδι μετρεῖσθαι κατὰ τὴν ἐκ
διαστάσεων τριῶν καὶ περάτων τεττάρων σύνθεσιν, εἰ μὴ συνέβαινε τὰς
τῶν πρώτων ἀριθμῶν ἰδέας ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἷς
θεμελιοῦται δεκάς, ἑβδομάδος φύσιν περιέχειν· οἱ γὰρ λεχθέντες ἀριθμοὶ
τέσσαρας μὲν ἔχουσιν ὅρους, τὸν πρῶτον, τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον, τὸν
p. 25 M. τέταρτον, διαστάσεις δὲ τρεῖς· πρώτη μὲν διάστασις | ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς
ἐπὶ τὰ δύο, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τῶν δυοῖν ἐπὶ τὰ τρία, τρίτη δὲ ἡ ἀπὸ
τῶν τριῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα. (35.) δίχα δὲ τῶν εἰρημένων ἐναργέστατα 103
παριστᾶσι τὴν τελεσφόρον δύναμιν ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐκ βρέφους ἄχρι
γήρως ἀνθρώπων ἡλικίαι μετρούμεναι ταύτῃ· κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην

---

1 οἷς ABP: ἧς H 3 τὸν εἰκοσιοκτὼ B, τὸ κη' AP αὐτοῦ codd. 4 ἀποτελεστικὸς F in textu, γρ. ἀποκαταστατικὸς F[2] in marg. 6 γὰρ om. H μονοειδοῦς F[1]H 7 ἡμέρας ABP τοσαύταις] ἴσαις M 7. 8 καὶ πάλιν] κἄπειθ' M 10 μονοειδῆ F[1] ἐξ ὧν M: ἐξ ἧς ceteri λεχθεὶς] ῥηθεὶς BG 11. 12 τοῖς εἰωθόσιν ὀνόμασι χρωμένων H 14 πλάτει καὶ βάθει FG: βάθει καὶ πλάτει ceteri τέτταρσι] τέτρασι codd. 15 καὶ ἐπιφανεία καὶ γραμμῇ B δι' om. M 16 δὲ M 17 τεσσάρων ABPG, τεττάρων om. H 19 θεμελιοῦται] τελειοῦται M 21 μὲν οὖν M ἡ add. M: om. ceteri 22 δευτέρα δὲ M: δὲ om. ceteri δυεῖν H τρίτη δὲ M: δὲ om. ceteri ἡ om. GH 24 παριστῶσι FG, παρίστησι M 25 ἀνθρώπων om. H οὖν om. ABPD

25—36,8 D[K] fol. 49[r] Φίλωνος Ἑβραίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: κατὰ μὲν—παραιρεῖσθαι: eadem D[V] p. 314 Φίλωνος:

ἑπταετίαν ἔκφυσις ὀδόντων ἐστί· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καιρὸς τοῦ δύνασθαι προΐεσθαι σπέρμα γόνιμον· τρίτῃ δὲ γενείων αὔξησις καὶ τετάρτῃ πρὸς ἰσχὺν ἐπίδοσις· πέμπτῃ δ' αὖ γάμων ὥρα· ἕκτῃ δὲ συνέσεως ἀκμή· τῇ δὲ ἑβδόμῃ βελτίωσις ἀμφοῖν καὶ συναύξησις νοῦ καὶ λόγου· ὀγδόῃ δὲ ἡ ἐν ἑκατέρῳ τελείωσις· κατὰ δὲ τὴν ἐνάτην ἐπιείκεια καὶ πρᾳότης τῶν παθῶν ἐπὶ πλέον ἡμερωθέντων· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην τοῦ βίου τὸ εὐκταῖον τέλος, ἔτι τῶν ὀργανικῶν μελῶν συνεστηκότων· φιλεῖ γὰρ τὸ
104 μακρὸν γῆρας ἕκαστον ὑποσκελίζειν καὶ παραιρεῖσθαι. τὰς ἡλικίας ταύτας ἀνέγραψε καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης ἐλεγεῖα ποιήσας τάδε·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος ἕρκος ὀδόντων
φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν·
τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
ἥβης ἐκφαίνει σήματα γιγνομένης·
τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυίων
λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης·
τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν ἄριστος
ἰσχύν, ἥν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς·
πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
καὶ παίδων ζητεῖν ἐξοπίσω γενεήν·

---

1 ἐστίν D 1. 2 δύνασθαι om. D^V 2 προεῖναι D^K γενέων D^K καὶ om. D τετάρτῃ δὲ D, τετάρτη ἡ M 3 δ' αὖ MD^V, δὲ αὖ D^K: τε αὖ ceteri post ὥρα add. ἡ ἐπ' ἄκρον δύναμις M δὲ om D^V ἀκμή] ἀρχή D 4 δὲ om. M συναύξησις om. ABP 5 ἐν ἑκατέρα B ἐννάτην MAP, ἐννέα H, θ' F ἐπιείκεια — δεκάτην (6) om. D^K 6. 7 τὸ εὐκταῖον τοῦ βίου D^V 7 ἔτι] ἐπὶ F¹G 8 παρερρεῖσθαι B, παρίεσθαι M τὰς ἡλικίας cum παρίεσθαι coniungit M τὰς ἡλικίας — γέρων (37,20) om. P 8. 9 ταῦτα M 12 φύσας ἐν ἕπτ' ἔτεσι ἐκβάλλει πρῶτον B ἐν ἕπτ'] ἕπτ' ἂν Cram. ἑπτὰ H 13 τελέσῃ FG: τελέσει ceteri 14 ἐκφαίνει] δὴ φαίνει M, δὲ φαίνει Cram. γιγνομένης M: γινομένης AB Ap., γεινομένης FGH Cram. 15 τρίτῃ Cram. γένεια AB Ap., γένει Cram. ἔτι Bergk: ἐπὶ codd. γυῶν M, γύων AB 16 λαχνοῦνται AB 17 πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν Brunck: παῖς τις ἐν ἑβδομάδεσσιν FG Cram., παῖς τις ἐν ἑβδομάσιν AB Ap., παῖς ἐν ἑβδομάδεσσιν H, πᾶσιν ἑβδομάδεσιν M 18 ἥν τ' Clem. Al.: ἥ τ' MHF¹G¹, ἥ τ' ABF²G² Cram. Ap., οἵ τ' L ἀνδρὸς μνήματ' M ἔχουσιν ABF² ἀρετᾶς AB Ap. 19 ὥριον] ὥρη AB Ap. μεμνημένον γάμου εἶναι H

---

9 Solon. frg. 27 Bgk e Philone hauserunt Cod. Paris. 1843 ap. Cram. An. Par. I 46 (Cram.) et Apostolius Prov. XIV 94 (Ap.); ex eodem fonte quo Philo hausit Clemens Alex. Strom. VI 814 P.

τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει·
ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος
ὀκτώ τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη·
τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὴν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίη·
τὴν δεκάτην δ' εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

(36.) Ὁ μὲν οὖν Σόλων ἑβδομάσι δέκα ταῖς εἰρημέναις καταριθμεῖ 105
τὸν ἀνθρώπινον βίον. ὁ δ' ἰατρὸς Ἱπποκράτης ἡλικίας ἑπτὰ εἶναί φησι,
p. 26 M. παιδίου, | παιδός, μειρακίου, νεανίσκου, ἀνδρός, πρεσβύτου, γέροντος, ταύτας δὲ μετρεῖσθαι μὲν ἑβδομάσιν, οὐ μὴν ταῖς κατὰ τὸ ἑξῆς. λέγει δ' οὕτως· „Ἐν ἀνθρώπου φύσει ἑπτά εἰσιν ὧραι, ἃς ἡλικίας καλέουσι, παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων· καὶ παιδίον μέν ἐστιν ἄχρις ἑπτὰ ἐτέων ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσιος, ἐς τὰ δὶς ἑπτά· μειράκιον δ' ἄχρι γενείου λαχνώσιος, ἐς τὰ τρὶς ἑπτά· νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσιος ὅλου τοῦ σώματος, ἐς τὰ τετράκις ἑπτά· ἀνὴρ δ' ἄχρις ἑνὸς δέοντος ἐτέων πεντήκοντα, ἐς τὰ ἑπτάκις ἑπτά· πρεσβύτης δ' ἄχρι πεντήκοντα ἕξ, ἐς τὰ ἑπτάκις ὀκτώ· τὸ δ' ἐντεῦθεν γέρων.“ λέγεται δὲ κἀκεῖνο πρὸς διασύστασιν ἑβδομάδος ὡς 106

---

1 περὶ] κατὰ Cram. καταρτύνεται AB Ap. 2 οὐδ'] ἐν δ' Cram. ἔσθ' ὅμως H 3 νοῦ H καὶ] ἢ M μέγ' ἄριστος M: μετ' ἀρίσταις ceteri 4 ὀκτώ τ' Mang.: ὀκτὼ δ' codd. ἀμφοτέρων Mang.: ἀμφότερα codd., ἀμφότερον Cram. τεσσαρεσκαίδεκ'^{α} F, τεσσαρεσκαίδεκ' H, τεσσαρεσκαίδεκα AB 5 ἐννάτῃ A μὴν M: μὲν ceteri μαλακωτέρα codd. 6 καὶ om. F 7 τὴν δεκάτην M: τῇ δεκάδ' H, τῇ δεκάτῃ ceteri δ' om. H ἤκοιτο B 8 ἄορος B ἔχη^{οι} A, ἔχει FG Ap. 9 δέκα] δὶς F προειρημέναις M 11 πρεσβυτέρου M 12 ταῦτα M 13 δὲ D καλέουσιν D 14 νεανίσκος — γέρων MD: καὶ αἱ λοιπαί ceteri 15 ἄχρι D^{V} ἐτῶν codd. δὲ D 15. 16 ἐκφύσεως codd. 16 ἐς] εἰς MD^{V} ἐς τὰ] ἑπτὰ H δὲ ABD λαχνώσεως codd. ἐς] εἰς AB 17 δ' om. M ἄχρι D^{V} αὐξήσεως MBGD ἐς] εἰς AB 17. 18 ἐς τὰ τετράκις ἑπτὰ ante νεανίσκος transp. M 18 δὲ D ἄχρι D ἐτέων] ἐτῶν D^{V}, τῶν D^{N}, om. codd. ἐς] εἰς AB 19 δὲ D ἄχρι ἐτῶν M ἐς] εἰς ABFG δὲ D 20 κἀκεῖνο om. H πρὸς ἰδίαν σύστασιν Turn.

---

10 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 5 (VIII p. 636 Littré) 10—20 D^{N} fol. 493^{r} et D^{V} p. 314 Φίλωνος: ὁ ἰατρὸς Ἱπποκράτης — γέρων.

θαυμαστὴν ἐχούσης ἐν τῇ φύσει τάξιν, ἐπεὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων· τὸν μὲν τρίτον ἀπὸ μονάδος, εἰ διπλασιάζοι τις, εὑρήσει τετράγωνον, τὸν δὲ τέταρτον κύβον, τὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν ἕβδομον κύβον ὁμοῦ καὶ τετράγωνον· ὁ μὲν οὖν ἀπὸ μονάδος τρίτος ἐν διπλασίονι λόγῳ, ⟨τέτταρα⟩, τετράγωνός ἐστιν, ὁ δὲ τέταρτος, ὀκτώ, κύβος, ὁ δὲ ἕβδομος, τέσσαρα πρὸς τοῖς ἑξήκοντα, κύβος ὁμοῦ καὶ τετράγωνος· ὡς εἶναι τελεσφόρον ὄντως τὸν ἕβδομον ἀριθμόν, ἀμφοτέρας τὰς ἰσότητας καταγγέλλοντα τήν τ' ἐπίπεδον διὰ τετραγώνου κατὰ τὴν πρὸς τριάδα συγγένειαν καὶ τὴν στερεὰν διὰ κύβου κατὰ τὴν πρὸς τετράδα οἰκειότητα· ἐκ τριάδος δὲ καὶ τετράδος ἑβδομάς.

107 (37.) Ἔστι δὲ οὐ τελεσφόρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἁρμονικωτάτη καὶ τρόπον τινὰ πηγή τοῦ καλλίστου διαγράμματος, ὃ πάσας μὲν τὰς ἁρμονίας, τὴν διὰ τεττάρων, τὴν διὰ πέντε, τὴν διὰ πασῶν, πάσας δὲ τὰς ἀναλογίας, τὴν ἀριθμητικήν, τὴν γεωμετρικήν, ἔτι δὲ τὴν ἁρμονικὴν περιέχει. τὸ δὲ πλινθίον συνέστηκεν ἐκ τῶνδε τῶν ἀριθμῶν, ἓξ ὀκτὼ ἐννέα δώδεκα· ὁ μὲν ὀκτὼ πρὸς ἓξ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ τεττάρων ἁρμονία ἐστίν· ὁ δὲ ἐννέα πρὸς ἓξ ἐν ἡμιολίῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ πέντε· ὁ δὲ δώδεκα πρὸς ἓξ ἐν διπλασίονι, καθ'
108 ὃν ἡ διὰ πασῶν. ἔχει δὲ ὡς ἔλεγον καὶ τὰς ἀναλογίας πάσας· ἀριθμητικὴν μὲν ἐκ τῶν ἓξ καὶ ἐννέα καὶ δώδεκα· οἷς γὰρ ὑπερέχει ὁ μέσος τοῦ πρώτου τρισίν, τούτοις ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου· γεωμετρικὴν δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων· ὃν γὰρ λόγον ἔχει τὰ ὀκτὼ πρὸς ἕξ, | τοῦτον τὰ p. 27 M.
δώδεκα πρὸς ἐννέα· ὁ δὲ λόγος ἐπίτριτος· ἁρμονικὴν δὲ ἐκ τριῶν, τοῦ
109 ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα. ἁρμονικῆς δ' ἀναλογίας διττὴ κρίσις· μία μέν, ὅταν ὃν λόγον ἔχει ὁ ἔσχατος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦτον ἔχῃ ἡ ὑπεροχὴ

---

2 τεσσάρων M τὸν] τὸ P διπλασιάζει ABPG 4 καὶ om. M 5 τέτταρα add. Wendl. 6 τοῖς ἑξήκοντα MF^2, ἑξήκοντα (om. τοῖς) G: τοῖς ἑπτὰ F^{1}HP^2, τὰ τρία ABP^1 7. 8 καταγγέλλοντα] ἀποτελοῦσιν ἑπτὰ M 8 πρὸς τριάδα M: τριάδος ceteri 10 δὲ om. ABP^1 11 δ' M οὐ μόνον τελεσφόρος M 12 ὃ MF^2: ἣ ABPF^{1}GL^2, ἢ HL^1 13 τεσσάρων B 16 ἕκτου ὀγδόου ἐνάτου δωδεκάτου G ὁ μὲν οὖν MF 17 καθ' ὃν scripsi: καθ' ἣν codd. τεσσάρων MB ἓξ] ς' MABP, τὰ ς' F 18 καθ' ἣν codd. 18. 19 καθ' ἣν codd. 19 ἡ] ὁ ABP διὰ πασῶν ς' M ἔχει] εἰ M ἁπάσας H 20 ἐκ τῶν] ἐν ταῖς ABP οἷς M: ὡς ceteri περιέχει M 21 τούτοις ὑπερέχεται M: τούτοις om. ceteri γεωμετρικὴ ABP 22 ἐκ τῶν τεσσάρων Markland (Mang.): ἡ τῶν διὰ τεσσάρων codd. πρὸς ἓξ M: πρὸς τὰ ἓξ ceteri 23 πρὸς τὰ ἐννέα ABPL, πρὸς τὸν ἐννέα v δ' M 23. 24 τοῦ πρὸς ἓξ M 24 μίαν B 25 ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου MABPH, τοῦ μέσου eras. in FG, omisi Gelenium secutus τοῦτον] τὸν αὐτὸν B ἔχῃ F: ἔχει ceteri ἡ ὑπεροχὴ om. ABP

ᾗ ὑπερέχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ᾗ ὑπερέχεται
ὑπὸ τοῦ μέσου ὁ πρῶτος. ἐναργεστάτην δὲ πίστιν λάβοι τις ἂν ἐκ τῶν
προκειμένων ἀριθμῶν, τοῦ ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα· ὁ μὲν γὰρ τελευταῖος
τοῦ πρώτου διπλάσιος, ἡ δ' ὑπεροχὴ πάλιν διπλασία· τὰ μὲν γὰρ δώ-
δεκα τῶν ὀκτὼ τέτταρσιν ὑπερέχει, τὰ δὲ ὀκτὼ τῶν ἓξ δυσί· τὰ δὲ
τέσσαρα τῶν δυοῖν διπλάσια. ἑτέρα δὲ βάσανος τῆς ἁρμονικῆς ἀναλο- 110
γίας, ὅταν ὁ μέσος τῶν ἄκρων ἴσῳ μορίῳ ⟨καὶ⟩ ὑπερέχῃ καὶ ὑπερέ-
χηται· ὁ γὰρ ὄγδοος μέσος ὢν ὑπερέχει μὲν τοῦ πρώτου τρίτῳ μορίῳ·
ὑφαιρεθέντων γὰρ τῶν ἕξ, τὰ λοιπὰ δύο τρίτον ἐστὶ τοῦ πρώτου·
ὑπερέχεται δ' ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ ἴσῳ· εἰ γὰρ ὑφαιρεθείη τῶν
δώδεκα τὰ ὀκτώ, τὰ λοιπὰ τέσσαρα γίνεται τοῦ τελευταίου τρίτον.

(38.) Ταῦτα μὲν ἀναγκαίως περὶ σεμνότητος, ἣν ἔχει τὸ διά- 111
γραμμα ἢ πλινθίον ἢ ὅ τι χρὴ καλεῖν, προειρήσθω· τοσαύτας ἰδέας καὶ
ἔτι πλείους ἑβδομὰς ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐπιδείκνυται. διατείνει
δ' αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἅπασαν οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν,
τὰ πέρατα τοῦ παντός, φθάσασα. τί γὰρ οὐ φιλέβδομον τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ μέρος, ἔρωτι καὶ πόθῳ δαμασθὲν ἑβδομάδος; αὐτίκα τὸν οὐρανόν 112
φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα εἶναι τάδε· ἀρκτικόν, ἀνταρ-
κτικόν, θερινὸν τροπικόν, χειμερινὸν τροπικόν, ἰσημερινόν, ζῳδιακόν, καὶ
προσέτι γαλαξίαν· ὁ γὰρ ὁρίζων πάθος ἐστὶν ἡμέτερον, ὡς ἂν ὀξυωπίας
ἔχῃ τις ἢ τοὐναντίον, ἀποτεμνομένης τῆς αἰσθήσεως τοτὲ μὲν ἐλάττω
τοτὲ δὲ μείζω περιγραφήν. οἵ γε μὴν πλάνητες, ἡ ἀντίρροπος στρατιὰ 113

---

1 ἡ prius F^{2}H: ἣν MG^{2}, ἡ $ABPF^{1}G^{1}$ ἡ alterum MG^{1}: ἣν ceteri   3 τοῦ ἓξ τοῦ ὀκτὼ τοῦ δώδεκα ABP   4 διπλασίων G   γὰρ om. FG   5 τέσσαρσιν ABPF   ὑπερέχει FG^{2}: ὑπερέχεται ceteri   6 τέτταρα AP   τῶν δυοῖν ABP: τοῖν δυοῖν ceteri   7 ⟨καὶ⟩ add. Jessen   ὑπερέχει P   8 ὄγδοος] η' ABP   μὲν om. G   9 τρίτον] τρίτα AP, τρία B   11 τρίτον] τρίτα AP, γ' B   12 ἀναγκαῖον F   13 προειρήσθω M: προσειρήσθω ceteri   14 ἑβδομὰς M: ἡ ἑβδομὰς ceteri   ἐν ἀσωμάτοις προκαλεῖται καὶ νοητῶς ABP   15 ⟨ἐπ'⟩ οὐρανὸν Wendl.   16 καὶ τὰ πέρατα M   τῷ om. B   19 τροπικὸν post χειμερινὸν om. ABP   ἰσημερινοὺς M   ζῳδιακὸν] δύο M   19. 20 καὶ προσέτι om. ABP   21 ἔχοι ABP   τῆς ὁράσεως F, γρ. αἰσθήσεως in marg. F^{2} τοτὲ μὲν — τοτὲ δὲ (22)] τὸ μὲν — τὸ δὲ H   22 ἡ ἀντίρροπος M: ἥ τ' ἀντίρροπος ceteri   στρατεία M

14—20 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* ... διατείνει δὲ αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἁπάντων οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν. αὐτίκα γοῦν οὐρανόν φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα τάδε· ἀρκτικός, ἀνταρκτικός, θερινός, χειμερινός, ἰσημερινός, ζῳδιακός, καὶ προσέτι γαλαξίας.

τῇ τῶν ἀπλανῶν, ἑπτὰ διακοσμοῦνται τάξεσι, πλείστην ἐπιδεικνύμενοι
συμπάθειαν πρὸς ἀέρα καὶ γῆν· τὸν μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐτησίους ἐπικαλου-
μένας ὥρας τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι καθ᾽ ἑκάστην μυρίας ὅσας ἐμποι-
οῦντες μεταβολὰς νηνεμίαις, αἰθρίαις, νεφώσεσι, βίαις ἐξαισίοις πνευμάτων·
πάλιν τε ποταμοὺς πλημμυροῦσι καὶ μειοῦσι καὶ πεδία λιμνάζουσι καὶ
τοὐναντίον ἀφαυαίνουσι· καὶ πελαγῶν ἐργάζονται τροπὰς ἐξαναχωρούν-
των ἢ παλιρροίαις χρωμένων· εὐρεῖς γάρ ἐστιν ὅτε κόλποι θαλάττης
ὑποσυρείσης ἀμπώτεσι βαθὺς ἐξαίφνης αἰγιαλός εἰσι καὶ μικρὸν ὕστερον
ἀναχυθείσης πελάγη βαθύτατα οὐ βραχείαις | ὁλκάσιν ἀλλὰ μυριοφόροις p. 28 M.
ναυσὶν ἐμπλεόμενα· καὶ μὲν δὴ τὰ ἐπίγεια πάντα, ζῷά τε αὖ καὶ φυτὰ
καρποὺς γεννῶντα, αὔξουσι καὶ τελεσφοροῦσι τὴν ἐν ἑκάστοις φύσιν
δολιχεύειν παρασκευάζοντες, ὡς νέα παλαιοῖς ἐπανθεῖν καὶ ἐπακμάζειν
114 πρὸς χορηγίας ἀφθόνους τῶν δεομένων. (39.) ἄρκτος γε μήν, ἣν
φασι πλωτήρων εἶναι προπομπόν, ἐξ ἑπτὰ ἀστέρων συνέστηκεν· εἰς ἣν
ἀφορῶντες κυβερνῆται τὰς ἐν θαλάττῃ μυρίας ὁδοὺς ἀνέτεμον ἀπίστῳ
πράγματι καὶ μείζονι ἢ κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθέμενοι· στοχασμῷ
γὰρ τῶν εἰρημένων ἀστέρων τὰς πρὶν ἀδηλουμένας χώρας ἀνεῦρον,
νήσους μὲν οἱ τὴν ἤπειρον οἰκοῦντες, νησιῶται δὲ ἠπείρους· ἔδει γὰρ
ὑπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ ζῴῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ γῆς
115 ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναδειχθῆναι τοὺς μυχοὺς ἀνθρώπων γένει. πρὸς
δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν πλειάδων χορὸς ἀστέρων ἑβδομάδι συμ-
πεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ ἀποκρύψεις μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιαι
γίνονται πᾶσι· δυομένων μὲν γὰρ αὔλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον·

1 τῇ Wendl.: τῆς e ταῖς corr. M, τῆς ABPH, om. FG 2 τὸ μὲν FG 3 τρέ-
πουσι καὶ μεταβάλλουσι M: καὶ μεταβάλλουσι om. ceteri καὶ μυρίας M
3. 4 ἐμποιοῦνται M, ἐμποιοῦντα H 4 ἐξαισίοις M: ἐξαισίαις ceteri 5 τε] δὲ
ABP ποταμοῖς MF^1 7 εὐρεῖς FG^2: εὐρεῖν MG^1H, εὐρείαις ABP ἔστιν
ὅτε] εἰσὶν οἵ, τε FG^2 κόλπον ABP θαλάσσης ABPF 8 ὑποσυράσαις
ἀμπώτισι ABP βαθὺς APF^1G^1H: βαθεῖς F^2G^2, ἐκ βάθους M, εὐθὺς B αἰγιαλοὶ
M, αἰγιαλοὺς F^2G^2 εἰσι corr. Turn.: εἴσεισι ABP^1, ἴησι FGH, εἴησι P^2, om. M
9 ἀναχθείσης H post βαθύτατα add. ὤφθησαν M 11 γεννῶντες F^1(?)H
αὔξουσι — παρασκευάζοντες om. ABP^1 (in marg. add. P^2) ἐν ἑκάστοις] ἑκά-
στου M 13 χωρηγίας A γε M: τε ABPH, om. G, om. in ras. F
ν ν
μήν] μὲν FG 14 προπομπὴν FG ἣν] οὓς F 15 ἀνέτεμον M, ἀνατέμονται
F^2G^2 15. 16 ἀπίστω πράγματι M: πράγματι ἀπίστω ceteri 16 μείζω M
φύσιν] πίστιν B, γνώμην H ἐπιθέμενοι] ἑπόμενοι B 18 νησαίους M
19 ὑπὸ τῆς καθαρωτάτης οὐσίας M θεοφιλεστάτω MFG: θεοφιλεῖ ceteri 21 καὶ
om. G 22 καὶ αἱ ἀποκρύψεις H αἰτίαι M 23 γίνονται πᾶσι M: πᾶσι
γίνονται ceteri μὲν om. M

ἡνίκα δ' ἂν μέλλωσιν ἐπιτέλλειν, ἄμητον εὐαγγελίζονται, καὶ ἐπιτείλασαι
χαίροντας γεωπόνους πρὸς συγκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων ἐγείρουσιν· οἱ δ'
ἄσμενοι τὰς τροφὰς ἀποτίθενται πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρῆσιν.
ὅ τε μέγας ἡγεμὼν ἡμέρας ἥλιος διττὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποτε- 116
λῶν ἰσημερίας, ἔαρι καὶ μετοπώρῳ, τὴν μὲν ἐαρινὴν ἐν κριῷ, τὴν δὲ
μετοπωρινὴν ἐν ζυγῷ, ἐναργεστάτην παρέχεται πίστιν τοῦ περὶ τὴν
ἑβδόμην θεοπρεποῦς· ἑκατέρα γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνί,
καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας
ἑορτάς, ἐπειδήπερ ἀμφοτέραις τὰ ὅσα ἐκ γῆς τελειογονεῖται, ἔαρι μὲν ὁ
τοῦ σίτου καρπὸς καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά, μετοπώρῳ δὲ ὁ τῆς
ἀμπέλου καὶ τῶν ἄλλων πλείστων ἀκροδρύων.

(40.) Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια ἤρτηται κατά τινα 117
φυσικὴν συμπάθειαν, ὁ τῆς ἑβδομάδος λόγος ἄνωθεν ἀρξάμενος κατέβη
καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῖς θνητοῖς γένεσιν ἐπιφοιτήσας. αὐτίκα τῆς ἡμετέρας
ψυχῆς τὸ δίχα τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρος ἑπταχῇ σχίζεται, εἰς πέντε αἰσθήσεις
καὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον· ἃ δὴ πάντα καθάπερ
ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ νευροσπαστούμενα τοτὲ μὲν ἠρεμεῖ
τοτὲ δὲ κινεῖται τὰς ἁρμοττούσας σχέσεις καὶ κινήσεις ἕκαστον. ὁμοίως δὲ 118
καὶ τοῦ σώματος εἴ τις ἐξετάζειν ἐπιχειρήσειε τά τ' ἐκτὸς καὶ ἐντὸς
μέρη, καθ' ἑκάτερον ἑπτὰ εὑρήσει· τὰ μὲν οὖν ἐν φανερῷ ταῦτ' ἐστί·
p. 29 M. κεφαλή, στέρνα, γαστήρ, | διτταὶ χεῖρες, διτταὶ βάσεις· τὰ δ' ἐντὸς
λεγόμενα σπλάγχνα στόμαχος, καρδία, πνεύμων, σπλήν, ἧπαρ, νεφροὶ
δύο. πάλιν δ' αὖ τὸ ἡγεμονικώτατον ἐν ζῴῳ κεφαλὴ τοῖς ἀναγκαιοτά- 119
τοις ἑπτὰ χρῆται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς, ἀκοαῖς ἴσαις, αὐλοῖς μυκτῆρος δυσίν,
ἑβδόμῳ στόματι, δι' οὗ γίνεται θνητῶν μέν, ὡς ἔφη Πλάτων, εἴσοδος,

---

1 ἀμητὸν MFH 3 καθ' ἑκάστης ἡμέρας FG²H 4 ὅ τε μέγας ἡγεμὼν M: ὅ θ' ἡγεμὼν ceteri 5 ἰσομοιρίας B 6 ζυγῷ] χειμῶνι M 7 ἑκατέρω M 9 ὅσα G, ἴσα F² 10 ὅσα ἐστὶ σπαρτά M μετοπώρου P ὁ ABP: τὰ M, τὸ FGH 13 ὁ γὰρ τῆς M 15 μέρους M εἰς scripsi: πρὸς codd. 16 δὴ om. B 17 ὑπὸ om. B 18 κινεῖται] κινήσεις M ἕκαστον om. M 19 ἐπιχειρήσει M τε FGH ἐκτὸς καὶ ἐντὸς MFG: ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ceteri 20 ἐν τῶ φανερῶ F ταῦτα MB 21. 22 τὰ δ' ἐν τοῖς λεγομένοις σπλάγχνοις ABP 23 δ' αὖ M, δὲ αὖ F²G: τὲ αὖ ceteri 24 αὐλαῖς H 25 ἔφην πλαστῶν M

14—16 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ὅθεν τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν διὰ (l. δίχα) τοῦ ἡγεμονικοῦ λόγου ἑπταχῇ σχίζεται, πρός τε πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸ φωνητικὸν ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον. 25 Plat. Tim. 75D

ἔξοδος δ' ἀφθάρτων· ἐπεισέρχεται μὲν γὰρ αὐτῷ σιτία καὶ ποτά, φθαρ-
τοῦ σώματος φθαρταὶ τροφαί, λόγοι δ' ἐξίασιν ἀθανάτου ψυχῆς ἀθάνατοι
120 νόμοι, δι' ὧν ὁ λογικὸς βίος κυβερνᾶται. (41.) τὰ δὲ διὰ τῆς ἀρί-
στης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως κρινόμενα μετέχει τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ γένος·
ἑπτὰ γάρ ἐστι τὰ ὁρώμενα, σῶμα, διάστασις, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα,
121 κίνησις, στάσις, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον. συμβέβηκε μέντοι καὶ τὰς
τῆς φωνῆς μεταβολὰς ἁπάσας ἑπτὰ εἶναι, τὴν ὀξεῖαν, τὴν βαρεῖαν, τὴν
περισπωμένην, καὶ τέταρτον δασὺν φθόγγον καὶ ψιλὸν πέμπτον καὶ
122 μακρὸν ἕκτον καὶ βραχὺν ἕβδομον. ἀλλὰ γὰρ καὶ κινήσεις ἑπτὰ εἶναι
συμβέβηκε, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιά, τὴν ἐπ' εὐώνυμα, τὴν
πρόσω, τὴν κατόπιν, τὴν ἐν κύκλῳ, ἃς ἐν τοῖς μάλιστα τρανοῦσιν οἱ
123 τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενοι. φασὶ δὲ καὶ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐκκρί-
σεις ὑπεστάλθαι τῷ λεχθέντι ἀριθμῷ· διὰ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν δάκρυα
προχεῖται, διὰ δὲ μυκτήρων αἱ ἐκ κεφαλῆς καθάρσεις, διὰ δὲ στόματος
ὁ ἀποπτυόμενος σίελος· εἰσὶ δὲ καὶ διτταὶ δεξαμεναὶ πρὸς τὰς τῶν
περιττωμάτων ἀποχετεύσεις, ἡ μὲν ἔμπροσθεν, ἡ δὲ κατόπιν· ἕκτη δ'
ἐστὶν ἡ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἐν ἱδρῶτι πρόχυσις, καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ ἡ
124 φυσικωτάτη σπέρματος πρόεσις διὰ τῶν γεννητικῶν. φησὶ δὲ καὶ
Ἱπποκράτης ὁ τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐν ἑβδομάδι κρατύνεσθαι καὶ τὴν
πῆξιν τῆς γονῆς καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῆς σαρκός. πάλιν δ' αὖ γυναιξὶν
ἡ φορὰ τῶν καταμηνίων εἰς ἑπτὰ τὰς πλείστας ἡμέρας χορηγεῖται. καὶ

---

1 γὰρ om. ABP[1] 2 λόγου H ἐξιοῦσιν F 4 κρινόμενα] ἐπεισκρινόμενα M 7 μεταβολῆς B πάσας M 10 τὴν ἀνωτάτω, τὴν κατωτάτω M ἐπ' om. M 11 καὶ τὴν κατόπιν M ἃς] ἣν M 12. 13 ante ἐκκρίσεις add. γινομένας M 14 ἐκ om. M 15 ὁ ἀποπτυόμενος σίελος M: οἱ ἀποπτυόμενοι σίελοι ceteri 16 ἡ μὲν γὰρ πρόσθεν M 17 ἱδρῶσι ABPFG καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ scripsi: ἑβδόμη om. codd., καὶ ⟨τελευταία⟩ coni. Wendl. 18 σπέρματος] σώματος G[1] φησὶ — σαρκός (20) praebet M solus, om. ceteri 20 ἀνάπλασιν Wendl.: ἀνάπλησιν M δ' αὖ M: τὲ αὖ ceteri 21 φορὰ M: καταφορὰ ceteri

---

5—11 *Ioann. Lyd. de mens II. c. 11* . . . καὶ τὸ πᾶν δὲ τοῦτο ἐν ἑπτὰ θεωρεῖται· ἐν σώματι, ἐν διαστάσει, ἐν σχήματι, ἐν μεγέθει, ἐν χρώματι, ἐν κινήσει, ἐν στάσει, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον συμβέβηκε τοῖς ὁρωμένοις. — . . . ἑπτὰ δὲ καὶ φωνῶν μεταβολαί, ὀξεῖα, βαρεῖα, περισπωμένη, σύμφθογγος (l. δασὺς φθόγγος), ψιλή τε καὶ μακρὰ καὶ βραχεῖα. — . . . καὶ κινήσεις δὲ αἱ πᾶσαι μόναι εἰσὶν ἑπτά, ἥ τε ἄνω, ἥ τε κάτω, ἡ ἐπὶ δεξιὰ ἢ εὐώνυμα, ἡ πρόσω, ἡ κατόπιν, ἡ ἐν κύκλῳ. 19 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 1 (VIII p. 634 Littré). . . septem dierum in coagulationem seminis humani et inde formationem naturae hominis.

τὰ κατὰ γαστρὸς βρέφη μησὶν ἑπτὰ τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς παρα-
δοξότατόν τι συμβαίνειν· γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα, τῶν ὀκτωμη-
νιαίων ὡς ἐπίπαν ζῳογονεῖσθαι μὴ δυναμένων. αἵ τε βαρεῖαι νόσοι 125
σωμάτων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐκ δυσκρασίας τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων
πυρετοὶ συνεχεῖς ἐπισκήψωσιν, ἑβδόμῃ μάλιστά πως ἡμέρᾳ διακρίνονται·
δικάζει γὰρ ἀγῶνα τὸν περὶ ψυχῆς, τοῖς μὲν σωτηρίαν ψηφιζομένη, τοῖς
δὲ θάνατον. (42.) ἡ δὲ δύναμις αὐτῆς οὐ μόνον τοῖς εἰρημένοις, 126
ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρίσταις τῶν ἐπιστημῶν ἐπιπεφοίτηκε, γραμματικῇ τε
καὶ μουσικῇ. λύρα μὲν γὰρ ἡ ἑπτάχορδος ἀναλογοῦσα τῇ τῶν πλανή-
των χορείᾳ τὰς ἐλλογίμους ἁρμονίας ἀποτελεῖ, σχεδόν τι τῆς κατὰ μου-
p. 30 M. σικὴν ὀργανοποιίας ἁπάσης | ἡγεμονὶς οὖσα. στοιχείων τε τῶν ἐν γραμ-
ματικῇ τὰ λεγόμενα φωνήεντα ἐτύμως ἑπτά ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ ἐξ
ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους
ἀποτελεῖν· τῶν μὲν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον ὁλοκλήρους
κατασκευάζοντα τοὺς φθόγγους, τῶν δ' ἀφώνων τρέπει καὶ μεταβάλλει
τὰς φύσεις ἐμπνέοντα τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά.
διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες 127
ἅτε σοφοὶ καλέσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ
τῆς προσούσης σεμνότητος· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ προστιθέντες τὸ ἐλλειφθὲν ὑφ'
Ἑλλήνων στοιχεῖον τὸ Σ τρανοῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν, ἐτυμώτερον
σέπτεμ προσαγορεύοντες ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ.

---

1 κατὰ om. M   τελειογονεῖσθαι M (Lydus): ζωογονεῖσθαι ceteri   2 ἑπταμηνιαῖα MD[M]   2. 3 ὀκτωμηναίων G, ὀκτωμήνων D   5 κατασκήψουσιν M   διακρίνεται B   7 post θάνατον add. ἀεί M   αὐτοῖς F[2]   8 πεφοίτηκε M   8. 9 τε καὶ M: τε om. ceteri   9 μὲν γὰρ] τὲ M   ἡ om. ABP[1]   9. 10 τῶν ἑπτὰ πλανήτων HP[2]   10 τι] τῇ M   11 ἡγεμονεῖς οὖσας M   13 ἑαυτῶν H (Lydus): αὐτῶν APG, αὑτῶν MBF   14 ἀποτελεῖ ABPFG   16 τὰς φύσεις] τὰ (om. φύσεις) M   ἰδίας] ἀϊδίου M   17 πράγμασιν M (Müller): γράμμασιν ceteri   18 ἅτε σοφοὶ om. M   αὐτοῦ B   19 προστιθέντες] ἀγνοοῦντες προστίθενται M   20 καὶ τρανοῦσιν M   ἐτυμώτερον M: ἐτυμοτέραν H, ἑτοιμοτέραν ABPFG   21 σέπτεμ] σεπτὲ M, σέπτε ceteri   προσονομάζοντες M   σεβασμίου M

1—3 D[P] fol. 106[v] et D[M] fol. 106[v] (Φίλωνος ἐκ τοῦ κατὰ Μωυσέα), D[R] fol. 132[v] et D[V] p. 407 (Φίλωνος): τὰ κατὰ — δυναμένων.   1 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἔνθεν καὶ τὰ ἑπτάμηνα βρέφη τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς Ἱπποκράτης λέγει· ἡ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ ψυχογονικὴ δύναμις τὰ ἑπτάμηνα τέλεια ἀποφαίνει.   11—16 *Ioann. Lyd. l. l.* . . . στοιχείων δὲ τὰ φωνήεντα ἑπτά, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συντταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον, ὁλοκλήρους δὲ κατασκευάζει τοὺς φθόγγους, τῶν δὲ ἀφώνων τρέπει τε καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά.

128 (43.) Ταῦτα καὶ ἔτι πλείω λέγεται καὶ φιλοσοφεῖται περὶ ἑβδομάδος, ὧν ἕνεκα τιμὰς μὲν ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει τὰς ἀνωτάτω, τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἳ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, ἐκτετίμηται δ' ὑπὸ τοῦ φιλαρέτου Μωυσέως, ὃς τὸ κάλλος αὐτῆς ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἱερωτάταις τοῦ νόμου στήλαις, ταῖς δὲ διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων ἐνεχάραξε, δι' ἓξ ἡμερῶν κελεύσας ἄγειν ἱερὰν ἑβδόμην ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέχοντας ἔργων ὅσα κατὰ ζήτησιν βίου καὶ πορισμόν, ἑνὶ μόνῳ σχολάζοντας τῷ φιλοσοφεῖν εἰς βελτίωσιν ἠθῶν καὶ τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον, ὃς ἐνιδρυμένος τῇ ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐπιπλήττων οὐ δυσωπεῖται, τὰ μὲν σφοδροτέραις ἀπειλαῖς τὰ δὲ καὶ μετριωτέραις νουθεσίαις χρώμενος, περὶ μὲν ὧν ἔδοξεν ἐκ προνοίας ἀδικεῖν ἀπειλαῖς, περὶ δ' ὧν ἀκούσια διὰ τὸ ἀπροοράτως ἔχειν νουθεσίαις ὑπὲρ τοῦ μηκέθ' ὁμοίως ὀλισθεῖν.

129 (44.) Ἐπιλογιζόμενος δὲ τὴν κοσμοποιίαν κεφαλαιώδει τύπῳ φησίν· „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι“ (Gen. 2, 4. 5). ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἃς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγῖδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλόη, φησίν, ἦν, καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἀγρῷ, χόρτος ἦν οὐχ
130 ὁρατός. ὑπονοητέον δ' ὅτι καὶ ἑκάστου τῶν ἄλλων ἃ δικάζουσιν αἰσθήσεις τὰ πρεσβύτερα | εἴδη καὶ μέτρα, οἷς εἰδοποιεῖται καὶ μετρεῖται τὰ p. 31 M.
γινόμενα, προϋπῆρχε· καὶ γὰρ εἰ μὴ κατὰ μέρος ⟨ἀλλ'⟩ ἀθρόα πάντα διεξελήλυθε φροντίζων εἰ καί τις ἄλλος βραχυλογίας, οὐδὲν ἧττον τὰ ῥηθέντα ὀλίγα δείγματα τῆς τῶν συμπάντων ἐστὶ φύσεως, ἥτις ἄνευ ἀσωμάτου παραδείγματος οὐδὲν τελεσιουργεῖ τῶν ἐν αἰσθήσει.

---

1 ἔτι πλείω M: ἔτι om. ceteri 2 τιμὰς M: τιμῆς ceteri τὰς M: τῆς ABPF²G, τῇ (corr. ex τῆς) H, τῇ F¹L 3 καὶ ante παρὰ om. M τῶν om. FGH 5 Μωσέως codd. 6 ὑπ' αὐτὸν M ἐνεχάραξε M: ἐχάραξε ceteri διὰ P 7 ἱερὰν] ἡμέραν G¹ 8 ante ἑνὶ add. ὡς M 11 καὶ om. ABP¹ 12 ἔδειξεν ABP ἐκ προνοίας ἀδικεῖν M, ἀδικεῖν ἐκ προνοίας FG: ἀπειλεῖν (ἀπειλὴν B) ἐκ προνοίας ABP, ἀπειθεῖν ἐκ προνοίας H ἀκούσια] ᾀκουστὰ M 16 ἡ om. G ἐγένετο ᾗ ἡμέρᾳ om. M 20 παρίστησιν om. B 21 χλοῖσαι M 23 ἑκάστω M 24 μέτρα καὶ εἴδη B 25 εἰ μὴ] εἰ μὴ τὰ FGP², εἰ μὴ τὰ (sed μὴ eras.) H, εἰ τὰ L μέρος] γένος M ἀλλ' addidi 26 διεξεληλύθει M 27 πάντων ABP

(45.) Τῆς δ' ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὸν εἱρμὸν τῶν ἑπομένων 131
πρὸς τὰ ἡγούμενα διατηρῶν ἑξῆς λέγει· „πηγὴ δ' ἀνέβαινεν ἐκ τῆς
γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). οἱ μὲν ἄλλοι
φιλόσοφοι τὸ σύμπαν ὕδωρ ἓν στοιχεῖον εἶναί φασι τῶν τεττάρων, ἐξ
ὧν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη. Μωυσῆς δ' ὀξυωπεστέροις ὄμμασι καὶ τὰ
μακρὰν εἰωθὼς εὖ μάλα θεωρεῖν καὶ καταλαμβάνειν στοιχεῖον μὲν
οἴεται εἶναι τὴν μεγάλην θάλατταν, μοῖραν τετάρτην τῶν συμπάντων,
ἣν οἱ μετ' αὐτὸν Ὠκεανὸν προσαγορεύοντες τὰ παρ' ἡμῖν πλωτὰ πελάγη
λιμένων ἔχειν μεγέθη νομίζουσι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ διέκρινεν
ἀπὸ τοῦ θαλαττίου προσκατατάξας αὐτὸ τῇ γῇ καὶ μέρος ταύτης ὑπολα-
βών, οὐκ ἐκείνου, διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν πρότερον, ἵν' ὡς ἂν ὑπὸ
δεσμοῦ συνέχηται γλυκείᾳ ποιότητι κόλλης τρόπον ἑνούσης· ξηρὰ γὰρ
ἀπολειφθεῖσα, μὴ παραδυομένης νοτίδος διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυ-
σχιδῶς ἐπιφοιτώσης, κἂν διελέλυτο· συνέχεται δὲ καὶ διαμένει τὰ μὲν
πνεύματος ἑνωτικοῦ δυνάμει, τὰ δὲ τῆς νοτίδος οὐκ ἐώσης ἀφαυαινομέ-
νην κατὰ τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα θρύπτεσθαι. μία μὲν αἰτία ἥδε, 132
λεκτέον δὲ καὶ ἑτέραν στοχαζομένην ὥσπερ σκοποῦ τῆς ἀληθείας· οὐδὲν
τῶν γηγενῶν ἄνευ ὑγρᾶς οὐσίας συνίστασθαι πέφυκε· μηνύουσι δ' αἱ
καταβολαὶ τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἢ ὑγρά ἐστιν, ὡς τὰ τῶν ζῴων, ἢ
οὐκ ἄνευ ὑγρότητος βλαστάνει, τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν φυτῶν ἐστιν· ἐξ οὗ
δῆλον ὅτι ἀνάγκη τὴν λεχθεῖσαν ὑγρὰν οὐσίαν μέρος εἶναι γῆς τῆς
πάντα τικτούσης, καθάπερ ταῖς γυναιξὶ τὴν φορὰν τῶν καταμηνίων·
λέγεται γὰρ οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀνδρῶν φυσικῶν οὐσία σωματικὴ βρε-

---

1 τὸν] τὴν MFG εἱρμὸν] εἱρομένην F, εἱρημένην G, om. M 2 post διατηρῶν add. φύσιν MFG ἑξῆς λέγει M: λέγει ἑξῆς ceteri ἐκ] ἀπὸ H 3 πρόσωπον τῆς γῆς M: πρόσωπον αὐτῆς ceteri μὲν M: μὲν γὰρ ceteri 4 ἓν om. M τεσσάρων M 5 Μωσῆς codd. ὀξυπτέροις AP, ὀξυτέροις B 6 μακρὰ MB 7 οἴεται εἶναι] εἶναι φησὶ M 8 οἱ om. B παρ' ἡμῖν om. ABP 9 λιμένων] λιμνῶν Markland (Mang.) μεγέθη] λόγον ABP 10 ἀπὸ τῆς θαλάσσης ABP τῇ γῇ M: τῇ om. ceteri 11 διὰ τὴν M: διά γε τὴν ABP, διά τε τὴν FGH ἂν om. M ὑπὸ] ἀπὸ M 12 ποιότητι] ὑγρότητι vel νοτίδι coni. Wendl. ἑνούσης ABPG: ἑνούσης (ἑ corr. ex ἐ) MH, ἐνούσης F, ἑνούσῃ Mang. (Markland) 13 νοτίδος om. ABP post ἀραιωμάτων add. ὑγρότητος ABP 13. 14 πολυσχιδῶς codd.: πολυσχιδῶν Turn., καὶ πολυσχιδῶς Mang. 14 κἂν διελέλυτο M: κἂν διεῖλεν αὐτό FGH, κἂν καὶ διὰ τοῦτο διεῖλεν αὐτό ABP 15 τῆς om. H 15. 16 ἀφαυαινομένην FGH: ἀφαυαίνεσθαι καὶ ABP, om. M 16 τρύφη] δρύφη FG, τρυφὴν M 17 τοῦ σκοποῦ ABP 18 πέφυκε συνίστασθαι ABP δὲ M αἱ om. M 19 ante ἅπερ add. θέρη M ἢ] ἡ AP 20 δὲ καὶ τὰ (καὶ superscr.) M 21 δηλονότι ABPFG τῆς ante γῆς transp. M 22 καταμηνιαίων F^{1}H 23 ταῦτα] τὰ M

133 φῶν εἶναι. τῶν δ' εἰρημένων οὐκ ἀπᾴδει καὶ τὸ μέλλον λέγεσθαι· πάσῃ μητρὶ καθάπερ ἀναγκαιότατον μέρος ἡ φύσις πηγάζοντας ἀνέδωκε μαστοὺς προευτρεπισαμένη τροφὰς τῷ γεννησομένῳ· μήτηρ δ' ὡς ἔοικε καὶ ἡ γῆ, παρὸ καὶ τοῖς πρώτοις ἔδοξεν αὐτὴν Δήμητραν καλέσαι τὸ μητρὸς καὶ γῆς ὄνομα συνθεῖσιν· οὐ | γὰρ γῆ γυναῖκα, ὥς εἶπε Πλά- p. 32 M. των, ἀλλὰ γυνὴ γῆν μεμίμηται, ἣν ἐτύμως τὸ ποιητικὸν γένος παμμήτορα καὶ καρποφόρον καὶ πανδώραν εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐπειδὴ πάντων αἰτία γενέσεως καὶ διαμονῆς ζῴων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἐστιν. εἰκότως οὖν καὶ γῇ τῇ πρεσβυτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ μητέρων ἀνέδωκεν ἡ φύσις οἷα μαστοὺς ποταμῶν ῥεῖθρα καὶ πηγῶν, ἵνα καὶ τὰ φυτὰ ἄρδοιτο καὶ ποτὸν ἄφθονον ἔχοι πάντα τὰ ζῷα.

134 (46.) Μετὰ δὲ ταῦτά φησιν ὅτι „ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς" (Gen. 2, 7). ἐναργέστατα καὶ διὰ τούτου παρίστησιν ὅτι διαφορὰ παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ γεγονότος πρότερον· ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς αἰσθητὸς ἤδη μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς, ἀνὴρ ἢ γυνή, φύσει θνητός· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα ἰδέα τις ἢ γένος ἢ σφραγίς, νοητός, ἀσώ-
135 ματος, οὔτ' ἄρρεν οὔτε θῆλυ, ἄφθαρτος φύσει. τοῦ δ' αἰσθητοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου τὴν κατασκευὴν σύνθετον εἶναί φησιν ἔκ τε γεώ-

---

1 δὲ ABP ἀπᾴδει M: ἀποδεῖ ceteri 3 προευτρεπιζομένη ABP τῶν γεννησομένων H 4 αὐτὴν om. M Δημήτεραν M 5 συνθείς G 6 μιμεῖται M ἐτύμως H, ἑτοίμως FL, ὁμοίως M ποιητικὸν FGH: ποιητῶν ceteri 8 διαμονῇ οι M 9 καὶ γῇ om. M 10 ἵνα καὶ M: καὶ om. ceteri 11 ἔχῃ B, ἔχει FH 12 τὸν ἄνθρωπον MB: τὸν om. ceteri 13 λαβὼν om. FG τῆς om. M 15 καὶ παμμεγέθης M 16 τοῦ θεοῦ M ἤδη αἰσθητὸς H 17 ἀνὴρ — θνητός om. M 18 θνητὸς ὢν H 19 οὔτ' ἄρρεν Mang.: οὔτε γὰρ ἄρρεν M, οὔτ' ἄρρην ceteri ἄφθαρτον M 20 φασιν M ἔκ τε M: τε om. ceteri

---

5 Plat. Menex. 238 A 12 sqq. *Origenes in Gen. Hom. I 13 (VIII p. 121 Lomm.)* . . . Hunc sane hominem, quem dicit ad imaginem Dei factum, non intellegimus corporalem; non enim corporis figmentum Dei imaginem continet, neque factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus . . .; ait enim: „et plasmavit Deus hominem", id est, finxit de terrae limo; is autem, qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis et incorruptus atque immortalis. *Chalcid. in Plat. Tim. cap. 278* . . denique etiam hominem prius intellegibilem et exemplum archetypum generis humani, tunc demum corporeum factum a Deo esse dicit (scil. Philo).

δους οὐσίας καὶ πνεύματος θείου· γεγενῆσθαι γὰρ τὸ μὲν σῶμα χοῦν
τοῦ τεχνίτου λαβόντος καὶ μορφὴν ἀνθρωπίνην ἐξ αὐτοῦ διαπλάσαντος,
τὴν δὲ ψυχὴν ἀπ' οὐδενὸς γενητοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ
ἡγεμόνος τῶν πάντων· ὃ γὰρ ἐνεφύσησεν, οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ πνεῦμα
θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος φύσεως ἐκείνης ἀποικίαν τὴν
ἐνθάδε στειλάμενον ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ γένους ἡμῶν, ἵν' εἰ καὶ θνητόν
ἐστι κατὰ τὴν ὁρατὴν μερίδα, κατὰ γοῦν τὴν ἀόρατον ἀθανατίζηται.
διὸ καὶ κυρίως ἄν τις εἴποι τὸν ἄνθρωπον θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως
εἶναι μεθόριον ἑκατέρας ὅσον ἀναγκαῖόν ἐστι μετέχοντα καὶ γεγενῆσθαι
θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, θνητὸν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὴν
διάνοιαν ἀθάνατον. (47.) ἐκεῖνος δ' ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ γηγενής, 136
ὁ παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης, ἑκάτερον ἄριστος ψυχήν τε καὶ
σῶμα γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ καὶ μακρῷ τινι τοὺς ἔπειτα διενεγκεῖν κατὰ
τὰς ἐν ἀμφοτέροις ὑπερβολάς· ὁ γὰρ ἀληθείᾳ καλὸς καὶ ἀγαθὸς οὗτος
ὄντως ἦν. τεκμηριώσαιτο δ' ἄν τις τὴν μὲν τοῦ σώματος εὐμορφίαν
ἐκ τριῶν, ὧν ἐστι πρῶτον τόδε· ἄρτι τῆς γῆς νεοκτίστου φανείσης
p. 33 M. κατὰ τὴν τοῦ πολλοῦ | ὕδατος διάκρισιν, ὃ προσερρήθη θάλαττα, τὴν
ὕλην συνέβαινε τῶν γινομένων ἀμιγῆ καὶ ἄδολον καὶ καθαρὰν ἔτι δ'
ὁλκὸν καὶ εὐεργὸν εἶναι, ἐξ ἧς τὰ ἀποτελούμενα εἰκότως ἦν ἀνυπαίτια.
δεύτερον δέ, οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος μέρους τῆς γῆς ἔοικεν ὁ θεὸς χοῦν 137

1 γεγεννῆσθαι B 2 ἀνθρωπίνην om. D^M διαπλασθέντος F 3 δὲ om. D ὑπ' οὐδενὸς εἴληφε γεννητοῦ D .γεννητοῦ ABPG πατρὸς] πνεύματος AP^1, $\overline{πνς}$ BD^M 4 πάντων MD^M: ἁπάντων ceteri 8 scripsi: τὸ codd. ἦν om. D^M 5 φύσεως ἐκείνης MD: ἐκείνης φύσεως ceteri μετοικίαν M 6 ἵν' om. M θνητόν] θνητὸς ὁ ἄνθρωπος Mang. (Christophorson) 7 ἀθανατίζεται MF 8 εἴπη FH, εἴποι (η supra) L 10 μὲν om. M τὸ om. M 11 διάνοιαν] ψυχὴν M 12 ἑκάτερον scripsi: ἑκατέρων M, ἑκάτερα ceteri ψυχῆς τε καὶ σώματος M 13 μοι γεγενῆσθαι δοκεῖ ABP 14 ὑπερβολάς M: μεταβολάς FG marg. H, ὑπερβάσεις ceteri ἐν ἀληθείᾳ HP^2 καὶ καλὸς ABP 14. 15 οὗτος ὄντως M: ὄντως οὗτος ceteri 15 μὲν om. M 16 ὧν ἐστι πρῶτον om. M τόδε· ἄρτι] τό, τε ἄρτι M νεοτίκτου M 17 κατὰ] μετὰ Markland, διὰ Christophorson τοῦ om. ABP τῶν πολλῶν ὑδάτων Jessen προσερήθη B θάλαττα M: θάλασσα ceteri 18 γιγνομένων FGH καὶ καθαρὰν] καθόλου ABP 18. 19 ἔτι δ' ὁλκὸν καὶ εὔεργον praebet M solus: om. ceteri 19 ἐξῆς F ἀποτελούμενα M: ἐπιτελούμενα ceteri 20 οὐκ codd.: οὐδὲ v

2—6 D^P fol. 375^v D^M fol. 282^r D^R fol. 279^v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: τοῦ τεχνίτου χοῦν λαβόντος — τοῦ γένους ἡμῶν.

λαβὼν τὸν ἀνθρωποειδῆ τοῦτον ἀνδριάντα πλάττειν ἐθελῆσαι μετὰ τῆς
ἀνωτάτω σπουδῆς, ἀλλὰ διακρίνας ἐξ ἁπάσης τὸ βέλτιστον, ἐκ καθαρᾶς
ὕλης τὸ καθαρώτατον καὶ διηθημένον ἄκρως, ὃ πρὸς τὴν κατασκευὴν
μάλιστα ἥρμοζεν· οἶκος γάρ τις ἢ νεὼς ἱερὸς ἐτεκταίνετο ψυχῆς λογι-
138 κῆς, ἣν ἔμελλεν ἀγαλματοφορήσειν ἀγαλμάτων τὸ θεοειδέστατον. τρίτον
δέ, ὃ μηδὲ σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὰ λεχθέντα, ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς ἦν
τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μερῶν
καὶ ἰδίᾳ καθ' αὑτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας ἔχειν ἀριθμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ
ὅλου κοινωνίαν εὐαρμόστως ἀπηκριβῶσθαι· μετὰ δὲ τῆς συμμετρίας καὶ
εὐσαρκίαν προσανέπλαττε καὶ εὔχροιαν ἠνθογράφει βουλόμενος, ὡς ἔνι
139 μάλιστα, κάλλιστον ὀφθῆναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. (48.) ὅτι δὲ καὶ
τὴν ψυχὴν ἄριστος ἦν, φανερόν· οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ παραδείγματι τῶν ἐν
γενέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἔοικε χρήσασθαι, μόνῳ δ' ὡς εἶπον
τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. διό φησιν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα γεγενῆσθαι τούτου
τὸν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα εἰς τὸ πρόσωπον, ἔνθα τῶν αἰσθήσεων ὁ
τόπος, αἷς τὸ μὲν σῶμα ἐψύχωσεν ὁ δημιουργός, τὸν δὲ βασιλέα λογισμὸν
ἐνιδρυσάμενος τῷ ἡγεμονικῷ παρέδωκε δορυφορεῖσθαι πρὸς τὰς χρωμά-
των καὶ φωνῶν χυλῶν τε αὖ καὶ ἀτμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ἀντιλήψεις,
ἃς ἄνευ αἰσθήσεως δι' αὑτοῦ μόνου καταλαβεῖν οὐχ οἷός τε ἦν. ἀνάγκη

---

1 τὸν μὲν ἀνθρωποειδῆ Mang. τουτονὶ M 3 διϊθημένον M (in marg.: εἶχε τὸ
διηθημένον
παλαιὸν διηνθημένον), διηθημένον corr. ex διηθισμένον F, διηνθισμένον H 4 ἢ νεὼς]
ἦν ὡς M ἱερῶ ABP ἐτεκταίνετο om. M 5 ἣν — θεοειδέστατον om. F
ἀγαλματοφορεῖν M 6 δὲ om. FGH 7 τ' ἄλλα ABP 8 καθ' αὐτὸ]
ν
κατὰ M 10 εὐσαρκίας H προσανέπλαττε FGH: προσαναπλάττει M, προσέπλαττε
ABP 12 περὶ τὴν ψυχὴν D οὐδενὶ] οὐδὲ F οὐδενὶ γὰρ] ὅθεν οὐχ D^{M}
ἑτέρων παραδειγμάτων M, ἑτέρῳ πράγματι D οὐδενὶ τῶν F τῶν om. M
οῦ
13 αὐτῆς] αὐτοῦ MF, αὐτῆς G δὲ D ὥσπερ D^{R} (Mang.) 14 τούτου D
(coni. Markland): τοῦτον codd. 16 ἐν αἷς M μὲν om. ABP τὸν
δὲ βασιλέα M: τὸν βασιλέα δὲ ceteri 17 ἱδρυσάμενος M παρέδωκε τὸ ἡγεμο-
νικὸν M ante πρὸς add. καὶ M 17. 18 τὰς τῶν χρωμάτων ABP
αὖ
18 χιλῶν BF, χυμῶν M τε om. M ἂν G παραπλησίον F 19 ἃς]
ὡς M αὑτοῦ H: αὐτοῦ ceteri τ' ABP

6—7 D^{P} fol. 376^{r} D^{M} fol. 282^{r} (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς) D^{R} fol. 279^{v} (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ): ὁ δημιουργὸς — ἐπιστήμην. 11—16 ibid. ὅτι δὲ — τόπος. 19 — 49,1 ibid. ἀνάγκη — τὸ μίμημα.

δὲ παγκάλου παραδείγματος πάγκαλον εἶναι τὸ μίμημα. θεοῦ δὲ λόγος καὶ αὐτοῦ κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει κάλλος, ἀμείνων, οὐ κοσμούμενος κάλλει, κόσμος δ' αὐτός, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, εὐπρεπέστατος ἐκείνου.

(49.) Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατά τε σῶμα καὶ 140
ψυχὴν γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ, τούς τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν διενεγκὼν ἅπαντας· ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα γένεσις ἐξ ἀνθρώπων, τὸν δὲ θεὸς ἐδημιούργησεν· ἐφ' ὅσον δὲ κρείττων ὁ ποιῶν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ γινόμενον ἄμεινον· ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον αἰεὶ τοῦ παρηβηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῷον εἴτε φυτὸν εἴτε καρπὸς εἴτ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι, οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμὴ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους, οἱ δ' ἔπειτα μηκέθ' ὁμοίως ἐπακμάσαι, τῶν κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρας ἀεὶ τάς τε μορφὰς καὶ τὰς
p. 34 M. δυνάμεις | λαμβανόντων· ὅπερ ἐπί τε πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας γινό- 141
μενον εἶδον· ἀποδεῖ γὰρ τὰ μιμήματα τῶν ἀρχετύπων, τὰ δ' ἀπὸ τῶν μιμημάτων γραφόμενα καὶ πλαττόμενα πολὺ μᾶλλον, ἅτε μακρὰν ἀφεστῶτα τῆς ἀρχῆς· παραπλήσιον δὲ πάθος καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος ἐπιδείκνυται· τῶν γὰρ σιδηρῶν δακτυλίων ὁ μὲν αὐτῆς ψαύσας βιαιότατα κρατεῖται, ὁ δὲ τοῦ ψαύσαντος ἧττον, ἐκκρέμαται δὲ καὶ τρίτος δευτέρου καὶ τέταρτος τρίτου καὶ πέμπτος τετάρτου καὶ ἑτέρων ἕτεροι κατὰ μακρὸν στοῖχον ὑπὸ μιᾶς ὁλκοῦ δυνάμεως συνεχόμενοι, πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀεὶ γὰρ οἱ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀπηρτημένοι χαλῶνται διὰ τὸ τὴν ὁλκὴν ἀνίεσθαι μηκέθ' ὁμοίως σφίγγειν δυναμένην. ὅμοιον δή τι πεπονθέναι καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φαίνεται καθ' ἑκάστην γενεὰν

---

1 τὸ μίμημα MD: τὸ om. ceteri 2 φύσει αἰσθητῷ Mang. 3 κάλλει αἰσθητῷ Christophorson αὐτός M: αὐτὸς ὢν ceteri ἐκπρεπέστατος FGH 5 μὲν οὖν Mang. (Christophorson) 6 γενέσθαι M 7 γέννησις H 8 κρεῖττον M τοσοῦτο (ον suprascr.) H, τοσούτῳ G 9 γινόμενον M: γενόμενον ceteri γὰρ] γε GH, τὲ F αἰεὶ M: ἀεὶ ceteri 10 εἴτ' ἄλλο] εἴτε τῶν ἄλλων M 11 τυγχάνει BG μὲν om. ABP 13 ἐπακμάζοντες M τῶν — λαμβανόντων (14) secl. Müller 14 λαβόντων ABP πλαστικῆς M: τῆς πλαστικῆς ceteri 14. 15 γενόμενον ABP 15 εἶδος ἐστίν M, ἰδεῖν ἔστιν coni. Mang. ἀποδέει M μιμητὰ FGH δ' om. M 17. 18 ἐπιδείκνυσι M ἐπιδείκνυται λίθος (α΄ β΄ suprascr.) (sic) H 18 βεβαιότατα AB, βεβαιώτατα P 19 δὲ alterum om. M 21 μακρὸν στοῖχον FGH: μικρὸν στοῖχον B, μικρὸν στοῖχον (α suprascr.) (οι ex ϊ corr.) P, μικρὸν στοῖχον A, μικρὸν στίχον M πλὴν δὲ οὐ ABP 22 ἐπηρτημένοι H τὸ om. M 23 ἀνίεσθαι M: ἀνεῖσθαι ceteri δή] δέ M

ἀμυδροτέρας λαμβανόντων τάς τε τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνα-
142 μεις καὶ ποιότητας. τὸν δ' ἀρχηγέτην ἐκεῖνον οὐ μόνον πρῶτον ἄν-
θρωπον ἀλλὰ καὶ μόνον κοσμοπολίτην λέγοντες ἀψευδέστατα ἐροῦμεν· ἦν
γὰρ οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος, μηδεμιᾶς χειροποιήτου κατασκευῆς
δεδημιουργημένης ἐκ λίθων καὶ ξύλων ὕλης, ᾧ καθάπερ ἐν πατρίδι
μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐνδιῃτᾶτο φόβου μὲν ἐκτὸς ὤν, ἅτε τῆς τῶν
περιγείων ἡγεμονίας ἀξιωθεὶς καὶ πάντων ὅσα θνητὰ κατεπτηχότων
καὶ ὑπακούειν ὡς δεσπότῃ δεδιδαγμένων ἢ βιασθέντων, ἐν εὐπαθείαις
143 δὲ ταῖς ἐν εἰρήνῃ ἀπολέμῳ ζῶν ἀνεπιλήπτως. (50.) ἐπεὶ δὲ πᾶσα
πόλις εὔνομος ἔχει πολιτείαν, ἀναγκαίως συνέβαινε τῷ κοσμοπο-
λίτῃ χρῆσθαι πολιτείᾳ ᾗ καὶ σύμπας ὁ κόσμος· αὕτη δέ ἐστιν ὁ τῆς
φύσεως ὀρθὸς λόγος, ὃς κυριωτέρᾳ κλήσει προσονομάζεται θεσμός, νόμος
θεῖος ὤν, καθ' ὃν τὰ προσήκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα ἑκάστοις ἀπενεμήθη.
ταύτης τῆς πόλεως καὶ πολιτείας ἔδει τινὰς εἶναι πρὸ ἀνθρώπου πολίτας,
οἳ λέγοιντ' ἂν ἐνδίκως μεγαλοπολῖται τὸν μέγιστον περίβολον οἰκεῖν
144 λαχόντες καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τελειοτάτῳ πολιτεύματι ἐγγραφέντες. οὗτοι
δὲ τίνες ἂν εἶεν ὅτι μὴ λογικαὶ καὶ θεῖαι φύσεις, αἱ μὲν ἀσώματοι καὶ
νοηταί, αἱ δὲ οὐκ ἄνευ σωμάτων, ὁποίους συμβέβηκεν εἶναι τοὺς ἀστέ-
ρας; οἷς προσομιλῶν καὶ συνδιαιτώμενος εἰκότως ἐν ἀκράτῳ διέτριβεν
εὐδαιμονίᾳ· συγγενής τε καὶ ἀγχίσπορος ὢν τοῦ ἡγεμόνος, ἅτε δὴ
πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θείου πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ
πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως, ἑπόμενος
κατ' ἴχνος αὐτῷ ταῖς ὁδοῖς, ἃς λεωφόρους | ἀνατέμνουσιν ἀρεταί, διότι p. 35 M.
μόναις ψυχαῖς θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμέναις τὴν πρὸς τὸν γεννή-
σαντα θεὸν ἐξομοίωσιν.

---

2 δὲ FG 4 ὁ οἶκος G οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος M: οἶκος ὁ κόσμος αὐτῷ καὶ πόλις ceteri 5 καὶ] ἢ M 6 τῶν om. ABP[1] 8 ἀκούειν ὡς δεσπότῃ M, ὡς δεσπότῃ ὑπακούειν ceteri δεδϊγμένων AP[1], δεδειγμένων B εὐσταθείαις B 9 δὲ om. M ἀπολέμῳ MFG: ἀπολέμως ceteri ἀνεπιλήπτως M: ἀνεπίληπτος ceteri 10 εὐνόμως F[1]G[1]H, ἔννομος Mang. ἀναγκαῖον MF ξυνέβαινε L 11 πολιτείαν M ᾗ om. M δ' M 12 ὃς] ὡς M προσονομάζεσθαι M 12. 13 θεῖος νόμος G 13 καὶ om. M 14 ταύτης] τῆς δὲ (sic) Mang. πολιτείας] πολίτας MABP 15 λέγοιτ' M ἐνδίκως] εἰκότως ABP post μεγαλοπολῖται add. οἱ B 16 γραφέντες ABP 17 καὶ θεῖαι M: καὶ om. ceteri 18 δ' M εἶναι συμβέβηκεν G 19 συνομιλῶν F[1] ἀκράτῳ] ἀκροτάτω ABP 20 δὴ] δὲ FGH 21 τοῦ om. ABP 22 πατρὸς] πν̄ς M post βασιλέως add. μετιὼν M 23 κατ' ἴχνος αὐτῷ M: αὐτῷ κατ' ἴχνος ceteri ἃς ὡς λεωφόρους Christophorson (Mang.) διότι M: δι' ὧν ceteri 24 μόνον ἡ ψυχὴ θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμένη M θέμις ψυχαῖς ABP

(51.) Τοῦ μὲν οὖν πρώτου φύντος ἀνθρώπου τὸ καθ' ἑκάτερον 145 ψυχήν τε καὶ σῶμα κάλλος, εἰ καὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας ἔλαττον, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὡς οἷόν τε ἦν εἴρηται. τοὺς δ' ἀπογόνους τῆς ἐκείνου μετέχοντας ἰδέας ἀναγκαῖον εἰ καὶ ἀμυδροὺς ἀλλ' οὖν ἔτι σῴζειν τοὺς τύπους τῆς πρὸς τὸν προπάτορα συγγενείας. ἡ δὲ 146 συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται λόγῳ θείῳ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς, κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ· συγκέκραται γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν, γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, ἑκάστου τῶν στοιχείων εἰσενεγκόντος τὸ ἐπιβάλλον μέρος πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐταρκεστάτης ὕλης, ἣν ἔδει λαβεῖν τὸν δημιουργόν, ἵνα τεχνιτεύσῃ τὴν ὁρατὴν ταύτην εἰκόνα· καὶ προσέτι πᾶσι τοῖς λεχθεῖσιν ὡς οἰκειοτάτοις 147 καὶ συγγενεστάτοις χωρίοις ἐνδιαιτᾶται τόπους ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλοις ἐπιφοιτῶν, ὡς κυριώτατα φάναι τὸν ἄνθρωπον πάντα εἶναι, χερσαῖον ἔνυδρον πτηνὸν οὐράνιον· ᾗ μὲν γὰρ οἰκεῖ καὶ βέβηκεν ἐπὶ γῆς, χερσαῖον ζῷόν ἐστιν, ᾗ δὲ δύεται καὶ νήχεται καὶ πλεῖ πολλάκις, ἔνυδρον — ἔμποροι καὶ ναύκληροι καὶ πορφυρεῖς καὶ ὅσοι τὴν ἐπ' ὀστρέοις καὶ ἰχθύσιν ἄγραν μετίασι τοῦ λεχθέντος εἰσὶ σαφεστάτη πίστις —, ᾗ δὲ μετέωρον ἀπὸ γῆς ἀνώφοιτον ἐξῆρται τὸ σῶμα, λέγοιτ' ἂν ἐνδίκως ἀεροπόρον εἶναι, πρὸς δὲ καὶ οὐράνιον, διὰ τῆς ἡγεμονικωτάτης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἑκάστῳ τῶν ἄλλων ἀστέρων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν συνεγγίζων.

(52.) Παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ 148 (Gen. 2,19)· σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον, σοφὸς δ' ἐκεῖνος αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος, χερσὶ θείαις γενόμενος, καὶ προσέτι βασιλεύς·

---

1 τοῦ] τὸ corr. ex τοῦ F   τοῦ πρώτου F, πρῶτον AP   2 ψυχήν τε] καὶ ψυχὴν H (sed καὶ superscr. H[2])   ἐλάττω M   3 τ' ABP   4 τῆς om. M   ἐκείνων H   μετασχόντας ABP   ἰδέας] οὐσίας G (ἰδέας superscr.), γρ. οὐσίας F[2] in marg.   ἀναγκαῖον ἦν M   5 διασώζειν M   προπάτορα M: πατέρα ceteri   6 τίς; πᾶς] πᾶς τις M   κατὰ μὲν om. M   διάνοιαν] συγγένειαν G   ᾠκείωται] ὦ οἰκειοῦται M   6. 7 λόγω θείω M: θείω λόγω ceteri   8. 9 συγκέκραται M: συγκέκριται ceteri   10 ἐξενεγκόντος M   11 τεχνιτεύσῃ M: τεχνιτεύσηται ceteri   12. 13 ὡς συγγενεστάτοις καὶ οἰκειοτάτοις B   14 κυριώτατον F[1]   15 ᾗ] εἰ M   16 ᾗ] εἰ M, ἡ F[1]   μάχεται G (νή superscr.)   18 εἰσὶ] ἐστὶ M   ᾗ] εἰ M   19 ἀνώφοιτον] ἄνω φοιτῶν M   ἐξῆρται Mang.: ἐξήρτηται codd.   21. 22 πλανήτων ἀστέρων M   22 συνεγγίζων MB: συνεγγίζον (ο corr. ex ω) A, συνεγγίζον ceteri   23 ὀνομάτων] ὀμμάτων BP   25 χερσὶ M: χάρισι ceteri   καὶ προσέτι δὲ ABP

ἐμπρεπὲς δ' ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων. ὑπερβάλλουσα δ' ὡς εἰκὸς | δύναμις ἀρχῆς ἦν περὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρω- p. 36 M.
πον, ὃν σπουδῇ διαπλάσας ὁ θεὸς ἠξίου δευτερείων, ὕπαρχον μὲν αὐτοῦ, τῶν δ' ἄλλων ἁπάντων ἡγεμόνα τιθείς, ὁπότε καὶ οἱ τοσαύταις γενεαῖς ὕστερον φύντες, ἤδη τοῦ γένους διὰ μακρὰς χρόνων περιόδους ἐξιτήλου ὄντος, οὐδὲν ἧττον ἔτι δεσπόζουσι τῶν ἀλόγων καθάπερ λαμπάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀπὸ τοῦ πρώτου διαδοθὲν φυλάττοντες.
149 φησὶν οὖν ὅτι πάντα τὰ ζῷα ἤγαγεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν βουλόμενος τίνας θήσεται προσρήσεις ἑκάστοις, οὐχ ὅτι ἐνεδοίαζεν — ἄγνωστον γὰρ οὐδὲν θεῷ —, ἀλλ' ὅτι ᾔδει τὴν λογικὴν ἐν θνητῷ φύσιν κατεσκευακὼς αὐτοκίνητον, ὅπως ἀμέτοχος αὐτὸς ᾖ κακίας. ἀπεπειρᾶτο δ' ὡς ὑφηγητὴς γνωρίμου τὴν ἐνδιάθετον ἕξιν ἀνακινῶν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων ἀνακαλῶν ἔργων, ἵν' ἀπαυτοματίσῃ τὰς θέσεις μήτ' ἀνοικείους μήτ' ἀναρμόστους ἀλλ' ἐμφαινούσας εὖ μάλα τὰς τῶν
150 ὑποκειμένων ἰδιότητας. ἀκράτου γὰρ ἔτι τῆς λογικῆς φύσεως ὑπαρχούσης ἐν ψυχῇ καὶ μηδενὸς ἀρρωστήματος ἢ νοσήματος ἢ πάθους παρεισεληλυθότος, τὰς φαντασίας τῶν σωμάτων καὶ πραγμάτων ἀκραιφνεστάτας λαμβάνων εὐθυβόλους ἐποιεῖτο τὰς κλήσεις, εὖ μάλα στοχαζόμενος τῶν δηλουμένων, ὡς ἅμα λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι τὰς φύσεις αὐτῶν. οὕτως μὲν ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς διέφερεν ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνων τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.
151 (53.) Ἐπεὶ δ' οὐδὲν τῶν ἐν γενέσει βέβαιον, τροπὰς δὲ καὶ μεταβολὰς ἀναγκαίως τὰ θνητὰ δέχεται, ἐχρῆν καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀπολαῦσαί τινος κακοπραγίας. ἀρχὴ δὲ τῆς ὑπαιτίου ζωῆς αὐτῷ γίνεται γυνή· μέχρι μὲν γὰρ εἷς ἦν, ὡμοιοῦτο κατὰ τὴν μόνωσιν κόσμῳ

---

1 εὐπρεπὴς καὶ ἡγεμών· προσαγορεύειν δὲ ἑκάστῳ τῶν ὑπηκόων M 1. 2 ὑπερβαλλούσης M 2 δ' om. M 3. 4 αὑτοῦ A, αὐτοῦ ceteri 4 ἁπάντων ἡγεμόνα M: ἡγεμόνα πάντων ceteri 6 ὄντος] γεγονότος Jessen ἔτι] ἔστι G 8 Ἀδάμ M: ἄνθρωπον ceteri 10 ᾔδει] ἤδη M 11 post αὐτοκίνητον add. πονητόν M αὐτὸς om. M 12. 13 πρὸς ἐπίδειξιν Mang.: πρός τι M, προσέτι ceteri 13 ἔργων ἀνακαλῶν ABP 14 τὰς om. H 15 φύσεως] ἕξεως M 16 ἢ νοσήματος om. M 17 ταῖς φαντασίαις H καὶ M: ἢ ceteri 17. 18 ἀκραιφνεστάταις χρώμενος H 20 οὕτω codd. ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνειν Christophorson Mang. 23 ἀναγκαίως M: om. F, ἀναγκαίας ceteri καὶ om. ABP[1] 24 αὐτοῦ ABP 25 γὰρ in marg. A, om. B ὡμοιοῦτο M: ὡμοιοῦτο τῷ ceteri μόνωσιν M: γένεσιν ceteri

---

13 *Basil. in Hexaem. homil. IV 1* ... ἡμεῖς δὲ ἄρα οὓς ὁ κύριος ... ἐπὶ τὴν ἐπίδειξιν συνεκάλεσε τῶν οἰκείων ἔργων.

καὶ θεῷ καὶ τῆς ἑκατέρου φύσεως ἐναπεμάττετο τῇ ψυχῇ τοὺς χαρακτῆρας, οὐ πάντας ἀλλ' ὅσους χωρῆσαι δυνατὸν θνητὴν σύστασιν· ἐπεὶ δ' ἐπλάσθη καὶ γυνή, θεασάμενος ἀδελφὸν εἶδος καὶ συγγενῆ μορφὴν
ἠσμένισε τῇ θέᾳ καὶ προσιὼν ἠσπάζετο. ἡ δ' οὐδὲν ἐκείνου προσβλέ- 152
πουσα ζῷον ἐμφερέστερον ἑαυτῇ γάνυταί τε καὶ ἀντιπροσφθέγγεται μετ' αἰδοῦς· ἔρως δ' ἐπιγενόμενος καθάπερ ἑνὸς ζῴου διττὰ τμήματα διεστηκότα συναγαγὼν εἰς ταὐτὸν ἁρμόττεται, πόθον ἐνιδρυσάμενος ἑκατέρῳ τῆς πρὸς θάτερον κοινωνίας εἰς τὴν τοῦ ὁμοίου γένεσιν· ὁ δὲ πόθος οὗτος καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἡδονὴν ἐγέννησεν, ἥτις ἐστὶν ἀδικημάτων
p. 37 M. καὶ παρανομημάτων | ἀρχή, δι' ἣν ὑπαλλάττονται τὸν θνητὸν καὶ κακο-
δαίμονα βίον ἀντ' ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος. (54.) ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς 153
μονήρη βίον ζῶντος, μήπω διαπλασθείσης τῆς γυναικός, φυτευθῆναι λόγος ἔχει παράδεισον ὑπὸ θεοῦ τοῖς παρ' ἡμῖν οὐδὲν προσεοικότα (Gen. 2, 8 s.)· τῶν μὲν γάρ ἐστιν ἄψυχος ἡ ὕλη, παντοίων δένδρων κατάπλεως, τῶν μὲν ἀειθαλῶν πρὸς τὴν ὄψεως ἀδιάστατον ἡδονήν, τῶν δὲ ταῖς ἐαριναῖς ὥραις ἡβώντων καὶ βλαστανόντων, καὶ τῶν μὲν ἥμερον καρπὸν ἀνθρώποις φερόντων, οὐ πρὸς ἀναγκαίαν μόνον χρῆσιν τροφῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς περιττὴν ἀπόλαυσιν ἁβροδιαίτου βίου, τῶν δ' οὐχ ὅμοιον, ὃς ἀναγκαίως θηρίοις ἀπενεμήθη· κατὰ δὲ τὸν θεῖον παράδεισον ἔμψυχα καὶ λογικὰ φυτὰ πάντ' εἶναι συμβέβηκε, καρπὸν φέροντα τὰς ἀρετὰς καὶ προσέτι τὴν ἀδιάφθορον σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν, ᾗ γνωρίζεται τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχρά, ζωήν τ' ἄνοσον καὶ ἀφθαρσίαν καὶ πᾶν εἴ τι τούτοις ὁμοιότρο-
πον. ταῦτα δέ μοι δοκεῖ συμβολικῶς μᾶλλον ἢ κυρίως φιλοσοφεῖσθαι· 154
δένδρα γὰρ ἐπὶ γῆς οὔτε πέφηνέ πω πρότερον οὔτ' αὖθις εἰκὸς φανεῖσθαι ζωῆς ἢ συνέσεως· ἀλλ' ὡς ἔοικεν αἰνίττεται διὰ μὲν τοῦ παραδείσου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν, ὅπερ ἐστὶ κατάπλεων οἷα φυτῶν μυ-

---

1 ἑκατέρῳ M ἐναπεμάττετο Mang.: ἀπεμάττετο codd. τῇ om. M 2 τὴν θνητὴν M 3 ἐπλάσθη] ἐγενήθη M 4 ἐνησμένισε Mang. ἣ δ' A οὐδὲν ἐκείνου M: οὐδὲν ἐκείνῳ FGH, οὐδ' ἐν ἐκείνῳ ABP 5 ἐμφανέστερον ABP γάννυται ABPFGH, γαυροῦται M τε om. M ἀντιπροσφθέγγεται] προσαγορεύεται M 6 δὲ M ἐπιγινόμενος B, γενόμενος M 7 ἁρμόττεται FGH: ἡρμονίζετο M, ἁρμόττοντα ABP ἐνίδρυσεν ABP 10 δι' ἣν M: δι' οὗ ceteri 11 ἀντ' om. M δὲ καὶ FG 12 τῆς γυναικός M: τῆς om. ceteri 16 τῶν] τὸν corr. ex τῶν H, τὸν L 17 μόνην M 18 τῶν δ' οὐχ ὅμοιον scripsi: om. ABPH[1], τῶν δ' οὐχ ὁμοίων M, τὸν δ' οὐχ ὅμοιον FGH[2]L, τὸν δ' ἀνήμερον Christophorson Mang. ὃς] ὡς M ἀναγκαῖος FG 20 φυτὰ MFG: τὰ φυτὰ ceteri 21 ἀδιάφορον ABP[1], διάφορον M καὶ ἀγχίνοιαν om. M 21. 22 τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχρά M: τὰ αἰσχρὰ καὶ καλά ceteri 22 τ' om. M ἄνοσον] ἄνεσιν M τούτων H 24 που M

ρίων ὅσων δοξῶν, διὰ δὲ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν θεοσέβειαν, δι' ἧς ἀθανατίζεται ἡ ψυχή, διὰ δὲ τοῦ καλῶν καὶ πονηρῶν γνωριστικοῦ φρόνησιν τὴν μέσην, ᾗ διακρίνεται τἀναντία φύσει.

155 (55.) θέμενος δὲ τούτους τοὺς ὅρους ἐν ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐσκόπει, πρὸς πότερον ἐπικλινῶς ἕξει. ὡς δὲ εἶδε ῥέπουσαν μὲν ἐπὶ πανουργίαν, εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος ὀλιγωροῦσαν, ἐξ ὧν ἡ ἀθάνατος ζωὴ περιγίνεται, προὐβάλετο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου, μηδ' ἐλπίδα τῆς εἰσαῦθις ἐπανόδου δυσίατα καὶ ἀθεράπευτα πλημμελούσῃ ψυχῇ παρασχών, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπάτης πρόφασις ἐπίληπτος ἦν οὐ μετρίως, ἣν οὐκ ἄξιον παρασιωπῆσαι.

156 λέγεται τὸ παλαιὸν τὸ ἰοβόλον καὶ γηγενὲς ἑρπετὸν [ὄφις] ἀνθρώπου φωνὴν προΐεσθαι καί ποτε προσελθὸν τῇ τοῦ πρώτου φύντος ἀνδρὸς γυναικὶ τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἄγαν εὐλαβείας ὀνειδίσαι, διότι μέλλει καὶ ὑπερτίθεται πάγκαλον ὀφθῆναι καὶ ἥδιστον ἀπολαυσθῆναι καρπὸν δρέπεσθαι, πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον, ᾧ δυνήσεται γνωρίζειν ἀγαθά τε αὖ καὶ κακά· τὴν δὲ ἀνεξετάστως ἀπὸ γνώμης ἀβεβαίου καὶ ἀνιδρύτου συναινέσασαν ἐμφαγεῖν | τοῦ καρποῦ καὶ τῷ ἀνδρὶ μετα- p. 38 M.
δοῦναι — καὶ τοῦτ' ἐξαπιναίως ἀμφοτέρους ἐξ ἀκακίας καὶ ἁπλότητος ἠθῶν εἰς πανουργίαν μετέβαλεν —· ἐφ' ᾧ τὸν πατέρα χαλεπήναντα — ἡ γὰρ πρᾶξις ὀργῆς ἀξία, ἐπεὶ παρελθόντες τὸ ζωῆς ἀθανάτου φυτόν, τὴν ἀρετῆς παντέλειαν, ὑφ' ἧς μακραίωνα καὶ εὐδαίμονα βίον ἐδύναντο καρποῦσθαι, τὸν ἐφήμερον καὶ θνητὸν οὐ βίον ἀλλὰ χρόνον κακοδαιμονίας μεστὸν εἵλοντο — κολάσεις ὁρίσαι κατ' αὐτῶν τὰς προσηκούσας.

157 (56.) Ἔστι δὲ ταῦτα οὐ μύθου πλάσματα, οἷς τὸ ποιητικὸν καὶ σοφιστικὸν χαίρει γένος, ἀλλὰ δείγματα τύπων ἐπ' ἀλληγορίαν

---

2 τοῦ τῶν καλῶν ABP   2. 3 τοῦ καλὸν καὶ πονηρὸν M   3 γνωριστικοῦ Wendl.: ὁριστικοῦ M, γνωστικοῦ ceteri   μέσην] μεγίστην P   ᾗ A   4 δὲ] οὖν ABP   τούτους τοὺς ὅρους MFG: τοὺς ὅρους τούτους ceteri   5 δ' M   ἐπὶ M: πρὸς ceteri   6 εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος M: ὁσιότητος δὲ καὶ εὐσεβείας ceteri   7 περιγίνεται M: ἐπιγίνεται ceteri   προὐβάλετο GH: προὐβάλλετο ceteri   9 πλημμελούσῃ om. F   ἐπειδὴ M   11 λέγεται δὲ B   ὄφις seclusi   ὁ ὄφις M   12 προσελθὸν scripsi: προσελθεῖν FG, προσελθὼν ceteri   14 πᾶν καλὸν M   ἀπολαυθῆναι M   15 πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον om. F   16 τε καὶ αὐ ABP, αὐ om. H   17 post ἀνιδρύτου add. ἔργου M   συναινέσαιεν φαγεῖν M   18 καὶ τοῦτ'] κἄπειτα M   ἐξαπιναίους M   19 μεταβαλεῖν Markland   20 ἡ] ἦν Markland   ἐπεὶ] εἰ M   τὸ τῆς ζωῆς F   φυτὸν ἀθανάτου ABP   25 μύθου πλάσματα M: πλάσματα μύθου H, πλάσμα μύθου FG, πλάσματα μύθων ABP   26 τύπων] τρόπων M, τύπων τρόπον G

παραχαλοῦντα κατὰ τὰς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις. ἑπόμενος δέ τις εἰκότι
στοχασμῷ φήσει προσηκόντως τὸν εἰρημένον ὄφιν ἡδονῆς εἶναι σύμ-
βολον, ὅτι πρῶτον μὲν ζῷον ἄπουν ἐστὶ καὶ πρηνὲς πεπτωκὸς ἐπὶ
γαστέρα, δεύτερον δ' ὅτι γῆς βώλοις σιτίῳ χρῆται, τρίτον δ' ὅτι τὸν
ἰὸν ἐπιφέρεται τοῖς ὀδοῦσιν, ᾧ τοὺς δηχθέντας ἀναιρεῖν πέφυκεν. οὐδε- 158
νὸς δὲ τῶν λεχθέντων ὁ φιλήδονος ἀμοιρεῖ· μόλις τε γὰρ τὴν κεφαλὴν
ἐπαίρει βαρυνόμενος καὶ καθελκόμενος, ἐκτραχηλιζούσης καὶ ὑποσκελι-
ζούσης τῆς ἀκρασίας· σιτεῖταί τε οὐκ οὐράνιον τροφήν, ἣν ὀρέγει τοῖς
φιλοθεάμοσι διὰ λόγων καὶ δογμάτων σοφία, τὴν δ' ἀναδιδομένην ἐκ
γῆς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ἐξ ἧς οἰνοφλυγίαι καὶ ὀψοφαγίαι καὶ λαι-
μαργίαι, ⟨αἳ⟩ τὰς γαστρὸς ἐπιθυμίας προσαναρρηγνῦσαι καὶ ἀναρριπίζου-
σαι [καὶ ἀνδραποδίζουσαι] πρὸς γαστριμαργίαν συναύξουσι καὶ ἀναρρη-
γνύουσι καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους· σιτοπόνων τε γὰρ καὶ ὀψαρτυ-
τῶν κάματον ἐπιλιχνεύει καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἐν κύκλῳ
τὴν κεφαλὴν περιάγων μεταλαμβάνειν [τῆς εἰδεχθείας] ὀρέγεται, καὶ
ὁπότε πολυτελῆ τράπεζαν θεάσαιτο, καταβαλὼν αὑτὸν ὅλον ἐπὶ τὰ εὐτρε-
πισθέντα ἐκχεῖται, πάντων ἀθρόων σπουδάζων ἐμφορεῖσθαι, τέλος οὐ
κόρον ἀλλὰ τὸ μηδὲν ὑπολείπεσθαι τῶν εὐτρεπισθέντων ποιούμενος.
ὅθεν οὐχ ἧττον ὄφεως ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἐπιφέρεται τὸν ἰόν· οὗτοι γὰρ 159
εἰσιν ἀπληστίας ὑπηρέται καὶ ὑπουργοί, πάνθ' ὅσα πρὸς ἐδωδὴν τέμνον-
τές τε καὶ λεαίνοντες καὶ τὸ μὲν πρῶτον γλώττῃ παραδιδόντες τῇ
p. 39 M. χυλοὺς δικαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, ἔπειτα δὲ φάρυγγι· | σιτίων δὲ ἀμε-
τρία θανατῶδες φύσει καὶ ἰοβόλον, ἅτε πέψιν οὐκ ἐνδεχομένων διὰ τὴν

---

1 καλοῦντα H, καλούντων L   κατὰ] καὶ M   2 φησὶ M   3 ζῶον ἄπουν M: ἄπουν (om. ζῷον) ABP, ἄπους (om. ζῷον) FGH   καὶ πρηνὲς M: καὶ om. ceteri · πρηνὴς H   πεπτωκὼς MFGH   4 δὲ ABP   γῆς — ὅτι om. F   κέχρηται ABP   δὲ ABP   6 μόγις M   7 ἐπαίρει] ἐπιφέρει M   8 τῆς om. M   τε] δ' M   9 καὶ διὰ λόγων ABP   11 αἳ add. Creuzer   ἐπιθυμίας συναύξουσι πρὸς γαστριμαργίαν· ἀναρρηγνύσαι (sic) καὶ ἀνδραποδίζουσαι τὰς γαστριμαργίας καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους M   11. 12 ἀναρριπίζουσαι Mang.: ἀναρριπτοῦσαι codd.   12 καὶ ἀνδραποδίζουσαι secl. Wendl.   12. 13 συναύξουσαι καὶ ἀναρρηγνύουσαι ABP   13 καὶ ante τοὺς om. ABP[1]   14 ἐπιλιχνεύει M: περιλιχνεύουσι ceteri   τῆς] τις (ι in ras.) B   κνίσης H   15 μεταλαμβάνει καὶ μετέχει τῆς εἰδεχθείας· ὀρέγεται δὲ M   τῆς εἰδεχθείας seclusi: ἤδη τῆς θέας Mang., ὢ τῆς εἰδεχθείας coni. Wendl.   16 καταβαλὼν M: ἐπιβαλὼν ceteri   αὐτὸν M   17 ἐγχεῖται M   πάντα ἄνθρωπον σπεύδων M   ἀθρόων Markland: ἀθρόον codd.   17. 18 οὐ κόρον ἀλλὰ M: οὐχ ὅρον ἄλλο ἢ FGH, οὐκ ἄλλο ἢ ABP   19 ἐν τοῖς M: αὐτοῖς ceteri   20 ἐδωδὴν MH: ἡδονὴν ceteri   21 πρῶτον γλώττῃ] γλώττῃ πρότερον M   τῇ] τοὺς M   22 χιλοὺς BH   διχάζουσι (sic) M   δὲ alterum om. ABPG   23 θανατώδη φύσιν M   ἐνδεχόμενον M

160 τῶν ἐπεισιόντων φοράν, ἣ γίνεται πρὶν ἐξικμασθῆναι τὰ πρότερα. φω-
νὴν δ' ἀνθρώπειον ὄφις λέγεται προΐεσθαι, διότι μυρίοις ὑπερμάχοις καὶ
προαγωνισταῖς ἡδονὴ χρῆται τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνει-
ληφόσιν, οἳ τολμῶσιν ἀναδιδάσκειν ὅτι πάντων τὸ κράτος ἀνῆπται μι-
161 κρῶν τε καὶ μεγάλων οὐδενὸς ὑπεξῃρημένου τὸ παράπαν. (57.) ἀλλ'
αἵ τε πρῶται τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδο-
νήν, αἵ τε σποραὶ καὶ γενέσεις διὰ ταύτης συνίστανται, τά τε γεννώ-
μενα οὐδενὶ πρῶτον οἰκειοῦσθαι πέφυκεν ἢ ταύτῃ, χαίροντα μὲν ἡδονῇ,
τὴν δ' ἐναντίαν ἀλγηδόνα δυσχεραίνοντα· παρὸ καὶ ἀνακλαίεται τὸ βρέ-
φος ἀποκυηθέν, ἀλγῆσαν ὡς εἰκὸς τῇ περιψύξει· ἐκ γὰρ θερμοτάτου
καὶ πυρωδεστάτου χωρίου τοῦ κατὰ τὴν μήτραν, ᾧ πολὺν χρόνον ἐνδι-
ῃτήθη, προελθὸν ἐξαπιναίως εἰς ἀέρα, ψυχρὸν καὶ ἀσυνήθη τόπον,
ἐπλήχθη καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δυσχεραίνειν ἀλγηδόνι τὰ κλαύματα
162 δεῖγμα παρέσχεν ἐναργέστατον. σπεύδει τε, φασί, πᾶν ζῷον ὡς ἐπ'
ἀναγκαιότατον καὶ συνεκτικώτατον τέλος ἡδονὴν καὶ μάλιστα ἄνθρωπος·
τὰ μὲν γὰρ διὰ γεύσεως μόνον καὶ τῶν γεννητικῶν ἐφίεται ταύτης, ὁ
δὲ ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅσα θεάματα ἢ ἀκούσματα
163 τέρψιν δύναται παρασχεῖν ὠσὶ καὶ ὀφθαλμοῖς μεταδιώκων. λέγεται δὲ καὶ
ἄλλα παμπληθῆ πρὸς ἔπαινον τοῦ πάθους καὶ ὡς ἔστιν οἰκειότατον καὶ
συγγενέστατον ζῴοις· (58.) ἀπόχρη δὲ δείγματος ἕνεκα καὶ τὰ νῦν
εἰρημένα, ὧν χάριν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἔδοξεν ὁ ὄφις προΐεσθαι. διό μοι

---

1 ἐπεισιόντων] ἐπισιτίων M φοράν] ἐπιφοράν H ἣ om. M τὰ πρότερα M: καὶ τὰ πρότερα ceteri 2 δὲ FG ἀνθρωπίνην ABP προέσθαι FGH 3 ἀγωνισταῖς ABP ἡδονὴ om. FG κέχρηται ABP ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν M: καὶ προστασίαν om. ceteri αὐτοῖς M 4 πάντων τὸ κράτος M: τὸ πάντων κράτος ceteri 5 παράπαν — ἄρρενος (6) om. M 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν FGH: συνέχουσιν ἡδονὴν σύνοδοι ABP, συνόδοις ξένιον ἐχούσαις ἡδονὴν M 7 αἵ τε — συνίστανται] αἰτίαν, σποραῖς καὶ γενέσεσι· διὰ ταύτην συνίστανται M τε post τά om. M 7. 8 γεννώμενα] γενόμενα MH 8 οὐδὲν M πρῶτον] πρότερον Markland πεφυκότα M 9 παρὸ] καθὸ M ἀποκλαίεται H 10 ἀλγῆσαν — περιψύξει] ἀλγήμασιν ὡς εἰκὸς τοῖς περὶ ψύξιν M εἰκὸς M: ἔοικε ceteri 11 χορίου (ω supra o) M τοῦ om. B τὴν om. H ᾧ] οὗ M 12 προελθὼν FH ἐξαπιναίως om. B 13 κλαύσματα M 14 παρέχει Mang. τε M: τε γάρ ceteri φασί] φησί H, φύσει coni. Creuzer ἐπ' M: ἐπὶ ceteri 15 ἡδονῇ GH 16. 17 ὁ δὲ om. v 17 δ' ABP θεατὰ ἢ ἀκουστὰ M 18 δύνανται M μεταδιώκει Markland καὶ post δὲ om. ABP[1] 19 ἄλλα] ἅμα M παμπληθὶ M παμπληθῆ post πάθους transp. H 20 συγγενέστατον] δικαιότατον B 21 ὁ om. BPFG

---

7 sqq. cf. Epicur. frg. 398 p. 274 Usener

δοκεῖ κἀν τοῖς κατὰ μέρος νόμοις, οὗ περὶ ζῴων ἔγραψεν ἅ τε χρὴ προσφέρεσθαι καὶ τοὐναντίον, ἐπαινέσαι μάλιστα τὸν ὀφιομάχην ἐπικαλούμενον (Lev. 11, 22) — ἑρπετὸν δ' ἐστὶν ἔχον ἀνωτέρω σκέλη τῶν ποδῶν, οἷς ἀπὸ γῆς πέφυκε πηδᾶν καὶ μετέωρον αἴρεσθαι καθάπερ τὸ τῶν ἀκρίδων γένος —· ὁ γὰρ ὀφιομάχης οὐδὲν ἄλλ' ἢ συμβολικῶς ἐγκράτεια εἶναί 164 μοι δοκεῖ, μάχην ἀκαθαίρετον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκφέρουσα πρὸς ἀκρασίαν καὶ ἡδονήν· ἡ μὲν γὰρ εὐτέλειαν καὶ ὀλιγοδεΐαν καὶ ὅσον ἀναγκαῖον φιλαυστήρῳ καὶ σεμνῷ βίῳ διαφερόντως ἀσπάζεται, ἡ δὲ περιεργίαν καὶ πολυτέλειαν, ἃ χλιδῆς καὶ θρύψεως αἴτια γίνεται ψυχῇ καὶ σώματι, δι' ὧν τὴν ὑπαίτιον καὶ θανάτου χαλεπωτέραν ζωὴν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι συμβέβηκε γίνεσθαι.

(59.) Τὰς δὲ γοητείας καὶ ἀπάτας αὐτῆς ἡδονὴ τῷ μὲν ἀνδρὶ οὐ 165
p. 40 M. τολμᾷ προσφέρειν, τῇ δὲ γυναικὶ καὶ | διὰ ταύτης ἐκείνῳ, πάνυ προσφυῶς καὶ εὐθυβόλως· ἐν ἡμῖν γὰρ ἀνδρὸς μὲν ἔχει λόγον ὁ νοῦς, γυναικὸς δ' αἴσθησις· ἡδονὴ δὲ προτέραις ἐντυγχάνει καὶ ἐνομιλεῖ ταῖς αἰσθήσεσι, δι' ὧν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει· ἐπειδὰν γὰρ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων τοῖς φίλτροις αὐτῆς ὑπαχθῇ, χαίρουσαι τοῖς προτεινομένοις, ἐπὶ χρωμάτων μὲν καὶ σχημάτων ποικιλίαις ὄψις, ἐπὶ δὲ φωνῶν ἐμμελείαις ἀκοή, ἐν δὲ χυλῶν ἡδύτησι γεῦσις, κἀν ταῖς τῶν ἀνα-

1 οὗ] οὐ M, οὓς Mang. (coni. Turn.) ἀνέγραψεν M 2 καὶ τοὐναντίον H: καὶ ἃ τοὐναντίον ABP, ἢ τοὐναντίον F, καὶ ἢ τοὐναντίον G, καὶ μὴ M ἐπαινεῖν M τὸν ὄφιν μάχην M 3 δ' om. M 5 ἡ (corr. ex ὁ) γὰρ ὄφεως μάχη M ἄλλ' ἢ MFG: ἀλλ' ἢ H, ἄλλο ἢ ABP 7 ὀλιγοδέειαν G, ὀλιγοδείαν AB 8 ante φιλαυστήρῳ add. ἃ δὴ M, ὃ δὴ G[1]H, ὃ δὴ τῷ F, ὑποτίθεται, ὃ δὴ ABP: corr. Turn. 9 περιεργίαν M: πολυεργίαν ceteri ἃ om. M αἰτία M 9. 10 τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι ABP 12 αὐτῆς corr. ex αὐτῆς H: αὐτῆς ceteri ἡδονὴ M: ἡ ἡδονὴ ceteri 15 δὲ ἡ αἴσθησις ABP 16 ἑκάστην M 17 χαίρουσαι Markland: χαίρουσα codd. 18 ἐπὶ] ἐν M σχημάτων ποικιλίαις] ποικιλίαις χρωμάτων AP, ποικιλίαις σωμάτων B ὄψις in textu om., in marg. add. ABP ὄψις — ἐμμελείαις (19) om. F ἐπὶ] ἐν M 19 ἐν χυλῶν δὲ ABP χιλῶν BH ἡδύτησι om. M ἡ γεῦσις M κἀν scripsi: καὶ M, κἀκ ceteri ταῖς τῶν ἀνατεθυμιωμένων (sic) ἀτμῶν εὐωδίαις M: τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίας ABP, τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων εὐωδίας FG, τῆς τῶν ἀναδιδομένων ἀτμῶν εὐωδίας H

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 2,11* . . . namque ante nos fuit qui per voluptatem et sensum praevaricationem ab homine memoraverit esse commissam, in specie serpentis figuram accipiens delectationis, in figura mulieris sensum animi mentisque constituens, quem αἴσθησιν vocant Graeci; deceptam autem per sensum praevaricatricem secundum historiam mentem asseruit, quam Graeci νοῦν vocant. recte igitur in Graeco νοῦς viri figuram accepit, αἴσθησις mulieris.

θυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίαις ὄσφρησις, δεξάμεναι τὰ δῶρα θεραπαινίδων τρόπον προσφέρουσιν οἷα δεσπότῃ τῷ λογισμῷ, παράκλητον ἐπαγόμεναι πειθὼ περὶ τοῦ μηδὲν ἀπώσασθαι τὸ παράπαν· ὁ δ' αὐτίκα δελεασθεὶς ὑπήκοος ἀνθ' ἡγεμόνος καὶ δοῦλος ἀντὶ δεσπότου καὶ ἀντὶ πολίτου
166 φυγὰς καὶ θνητὸς ἀντ' ἀθανάτου γίνεται. συνόλως γὰρ οὐκ ἀγνοητέον ὅτι οἷα ἑταιρὶς καὶ μαχλὰς οὖσα ἡδονὴ γλίχεται τυχεῖν ἐραστοῦ καὶ μαστροποὺς ἀναζητεῖ, δι' ὧν τοῦτον ἀγκιστρεύσεται· μαστροπεύουσι δ' αὐτῇ καὶ προξενοῦσι τὸν ἐρῶντα αἰσθήσεις, ἃς δελεάσασα ῥᾳδίως ὑπηγάγετο τὸν νοῦν, ᾧ τὰ φανέντα ἐκτὸς εἴσω κομίζουσαι διαγγέλλουσι καὶ ἐπιδείκνυνται, τοὺς τύπους ἑκάστων ἐνσφραγιζόμεναι καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος· κηρῷ γὰρ ἐοικὼς δέχεται τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων φαντασίας, αἷς τὰ σώματα καταλαμβάνει δι' αὑτοῦ μὴ δυνάμενος, καθάπερ εἶπον ἤδη.

167 (60.) Τὰ δ' ἐπίχειρα τῆς ἡδονῆς εὐθὺς εὕραντο οἱ πρῶτοι γενόμενοι δοῦλοι χαλεποῦ καὶ δυσιάτου πάθους· ἡ μὲν γυνὴ σφοδρὰς ἀνίας ἐνδεξαμένη τὰς ἐν ὠδῖσι καὶ τὰς παρὰ τὸν ἄλλον βίον λύπας ἐπαλλήλους καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τέκνοις γεννωμένοις καὶ τρεφομένοις καὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι καὶ εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, εἶτ' ἀφαίρεσιν ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνόντος ἀνδρὸς δεσποτείαν, οὗ τοῖς ἐπιτάγμασι πειθαρχεῖν ἀναγκαῖον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐν μέρει πόνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας ἕνεκα πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων καὶ στέρησιν μὲν τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν, ἅπερ ἐδιδάχθη φέρειν ἡ γῆ δίχα γεωργικῆς ἐπιστήμης, ἀτρύτων δὲ μετουσίαν καμάτων εἰς ζήτησιν βίου
168 καὶ τροφῆς ὑπὲρ τοῦ μὴ λιμῷ παραπολέσθαι· οἶμαι γὰρ ἂν ὥσπερ

1 αἱ δεξάμεναι M θεραπαινίδος B 2 τὸν τρόπον M 3 δελεασθεὶς] δικαστὴς M 5 ἀντὶ ἀθανάτου M 6 μαχλὰς Wendl.: μάχλος codd. ἡ ἡδονὴ M 7 τοῦτον] καὶ τοῦτον F, τὸν νοῦν Markland ἀγκιστρεύεται ABP[1] 8 αὐτῆς M ἐρῶντα Wendl.: ἔρωτα codd. ἃς] αἷς ABP 9 ὑπήγαγε ABP 10 ἑκάστων] ἐκ πάντων M σφραγιζόμεναι M 11 καὶ τὸ ὅμοιον M Pal.: καὶ om. ceteri ἐνεργαζόμεναι Pal.: ἐναυγαζόμεναι M, om. ceteri ἐοικὸς M 12 καταλαμβάνεται M Pal. αὐτοῦ FG, ἑαυτοῦ Pal.: αὑτοῦ ceteri 13 εἶπον ἤδη M: ἤδη εἶπον ceteri 14 δ' ἐπίχειρα] δὲ παῦρα M εὕραντο M: ἤραντο ceteri πρῶτοι M: πρότερον ceteri 15 σφόδρα M 16 δεξαμένη M 16. 17 λύπας ἐπαλλήλους M: ἐπαλλήλους λύπας ceteri 17 γεινομένοις M 18 εἶτ' M: εἰς ceteri 19 συνόντως A 22 φέρειν — ἐπιστήμης (23)] ἔχειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης λογικῆς M 23 δὲ] δέ τε M μετουσίας M 24 τροφῆς] τρυφῆς ABP μὴ om. A[1]BP[1] οἶμαι] οἱ μὲν M ἂν om. ABP[1]

6—13 Pal. fol. 24[r] οἷα ἑταιρὶς — μὴ δυνάμενος.

ἥλιον καὶ σελήνην ἀεὶ φωσφορεῖν ἅπαξ κελευσθέντας ἅμα τῇ πρώτῃ
γενέσει τοῦ παντὸς καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα διατηρεῖν οὐδενὸς ἑτέρου
p. 41 M. χάριν ἢ ὅτι | τῶν ὅρων οὐρανοῦ μακρὰν κακία πεφυγάδευται, τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τῆς γῆς τὴν βαθεῖαν καὶ καρποφόρον ἄνευ τέχνης καὶ συμ-
πράξεως γεωπόνων ἀνδρῶν φέρειν ἂν πολλὴν ἀφθονίαν κατὰ τὰς
ἐτησίους ὥρας· νυνὶ δὲ αἱ ἀέναοι πηγαὶ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων ἐπε-
σχέθησαν, ὅτε ἤρξατο κακία τὰς ἀρετὰς παρευημερεῖν, ἵνα μὴ ὡς ἀνα-
ξίοις χορηγῶσιν. ἔδει μὲν οὖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ τὴν 169
ἁρμόττουσαν ἔμελλε δίκην ὑπομένειν, ἠφανίσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν
εὐεργέτην καὶ σωτῆρα θεὸν ἀχαριστίαν· ὁ δ' ἅτε τὴν φύσιν ἵλεως οἶκ-
τον λαβὼν ἐμετρίασε τὴν τιμωρίαν, τὸ μὲν γένος ἐάσας διαμένειν, τὰς
δὲ τροφὰς οὐκέθ' ὁμοίως ἐξ ἑτοίμου παρασχών, ἵνα μὴ δυσὶ κακοῖς
ἀργίᾳ καὶ κόρῳ χρώμενοι πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσι.

(61.) Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τῶν ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκακίᾳ καὶ ἁπλό- 170
τητι χρωμένων, αὖθις δὲ κακίαν ἀντ' ἀρετῆς προτιμώντων [ὧν ἄξιον
ἀπέχεσθαι]. διὰ δὲ τῆς λεχθείσης κοσμοποιίας πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα
ἡμᾶς ἀναδιδάσκει, πέντε δὲ τὰ κάλλιστα καὶ πάντων ἄριστα· πρῶτον
μὲν ὅτι ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει, διὰ τοὺς ἀθέους, ὧν οἱ μὲν
ἐνεδοίασαν ἐπαμφοτερίσαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οἱ δὲ τολμη-
ρότεροι καὶ κατεθρασύναντο φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι, λέγεσθαι δ'
αὐτὸ μόνον πρὸς ἀνθρώπων πλάσμασι μυθικοῖς ἐπισκιασάντων τὴν
ἀλήθειαν· δεύτερον δ' ὅτι θεὸς εἷς ἐστι, διὰ τοὺς εἰσηγητὰς τῆς πολυ- 171
θέου δόξης, οἳ οὐκ ἐρυθριῶσι τὴν φαυλοτάτην τῶν κακοπολιτειῶν ὀχ-
λοκρατίαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικίζοντες· τρίτον δ' ὡς ἤδη λέλεκ-
ται ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, διὰ τοὺς οἰομένους αὐτὸν ἀγένητον καὶ
ἀΐδιον εἶναι, οἳ πλέον οὐδὲν ἀπονέμουσι θεῷ· τέταρτον δ' ὅτι καὶ εἷς

---

3 κακίαν πεφυγαδεῦσθαι M 4 καὶ post βαθεῖαν om. F καρποφόρον φορὰν F, καρπο cum lacuna c. 7 litterarum G 6 δ' ABP αἱ ἀένναοι ABP: καὶ ἀένναοι M, ἀένναοι FGH πηγαὶ om. F 6. 7 ἀπεσχίσθησαν M 7 τὰς ἀρετὰς om. M ὡς om. M 7. 8 ἀναξίως M 8 τῶν ἀνθρώπων M: τῶν om. ceteri 9 παναρμόττουσαν M post ἠφανίσθαι add. καὶ M 10 ἅτε] ἀεὶ M 12 ἐξ ἑτοίμου om. H 13 πλημελῶσι FGH[1] 14 μὲν prius om. M 15 κακίας ABP[1] ἀντ' om. M ὧν ἄξιον] τῶν ἀξίων M 15. 16 ὧν ἄξιον ἀπέχεσθαι seclusi 16 μὲν om. M 17 ἀναδιδάσκει Μωσῆς Mang. (Christophorson) 18 ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει M: ἔστι καὶ ὑπάρχει τὸ θεῖον ceteri 19 αὐτῶν AP 19. 20 τολμηρότερον M 20 κατεθρασύνοντο M μηδόλως MABP, μήθ' ὅλως F δὲ ABP 23 τὴν φαυλότητα M κακοπολιτειῶν Mang.: καταπολιτῶν FG, κακοπολιτῶν ceteri 23. 24 ὀχλοκρασίαν MF[1]GH 25 γεννητὸς FG 26 πλέον M: πλεῖον ceteri

ἐστιν ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ δημιουργὸς ⟨ὁ⟩ ἐξομοιώσας αὑτῷ κατὰ τὴν μόνωσιν τὸ ἔργον, ὃς ἁπάσῃ κατεχρήσατο τῇ ὕλῃ εἰς τὴν τοῦ ὅλου γένεσιν· ὅλον γὰρ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐξ ὅλων ἐπάγη καὶ συνέστη τῶν μερῶν· εἰσὶ γὰρ οἱ πλείους ὑπολαμβάνοντες εἶναι κόσμους, οἱ δὲ καὶ ἀπείρους, ἄπειροι καὶ ἀνεπιστήμονες αὐτοὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντες ὧν καλὸν ἐπιστήμην ἔχειν· πέμπτον δ' ὅτι καὶ προνοεῖ τοῦ κόσμου ὁ θεός· ἐπιμελεῖσθαι γὰρ ἀεὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἀναγκαῖον, καθ' οὓς καὶ γονεῖς τέκνων | προμηθοῦν- p. 42 M.
172 ται. ὁ δὴ ταῦτα μὴ ἀκοῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ προμαθὼν καὶ ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ σφραγισάμενος θαυμάσια καὶ περιμάχητα εἴδη, καὶ ὅτι ἔστι καὶ ὑπάρχει θεὸς καὶ ὅτι εἷς ὁ ὢν ὄντως ἐστὶ καὶ ὅτι πεποίηκε τὸν κόσμον καὶ πεποίηκεν ἕνα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν μόνωσιν ἐξομοιώσας ἑαυτῷ καὶ ὅτι ἀεὶ προνοεῖ τοῦ γεγονότος, μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν βιώσεται δόγμασιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος χαραχθείς.

---

1 ὁ κόσμος M: ὁ γενητὸς κόσμος οὗτος H, ὁ γεγονὼς κόσμος ceteri   ὁ ante δημιουργὸς om. M   ⟨ὁ⟩ addidi: ὃς add. Mang.   αὐτῷ P, αὑτῷ corr. ex αὐτῷ MF
2 μόνωσιν] ὁμοίωσιν FG   ὃς ἁπάσῃ scripsi: ὅσα πάσῃ M, ὃ πᾶς FG, ὃ πάσῃ ceteri   ὕλῃ M: οὐσίᾳ ceteri   εἰς M (Turn.): καὶ ceteri   4 ὑπολαβόντες M, παραλαμβάνοντες Mang.   εἶναι κόσμους M: κόσμους εἶναι ceteri
6 δὲ ABP   7 ἀεὶ om. ABP   γενομένου] πεποιημένου H   8 καθ' οὓς scripsi: καθὼς codd.   8. 9 προμηθοῦνται] προνοοῦνται M   9 δὴ] δ' εἰ M, δὲ Mang. μὴ ταῦτα M   10 αὑτοῦ corr. ex αὐτοῦ M, αὐτοῦ FH, ἑαυτοῦ ABP   10. 11 καὶ ὅτι ἔστι M: ὅτι τέ ἐστι ceteri   11 ὢν om. M   13 ἀεὶ om. M   εὐδαίμονα] εὐσχήμονα M   14 ὁσιότητος M: θειότητος ceteri   χαραχθεῖσαν AB

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

I p. 43 M. (1.) „Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν" (Gen. 2,1). νοῦ καὶ αἰσθήσεως γένεσιν εἰπὼν πάλαι, νῦν δὴ ἀμφοτέρων τελείωσιν διασυνίστησιν. οὔτε δὲ νοῦν τὸν ἄτομον οὔτε αἴσθησιν τὴν ἐν μέρει πέρας εἰληφέναι φησίν, ἀλλ' ἰδέας, τὴν μὲν νοῦ, τὴν δὲ αἰσθήσεως· συμβολικῶς μὲν γὰρ τὸν νοῦν οὐρανόν, ἐπειδὴ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐν οὐρανῷ, τὴν δὲ αἴσθησιν καλεῖ γῆν, ὅτι σύστασιν σωματοειδῆ καὶ γεωδεστέραν ἔλαχεν αἴσθησις· κόσμος δὲ νοῦ μὲν τὰ ἀσώματα καὶ νοητὰ πάντα, αἰσθήσεως δὲ τὰ ἐνσώματα καὶ ὅσα συνόλως αἰσθητά. 1

p. 44 M. (2.) „Καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ | ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησεν" (Gen. 2, 2). εὔηθες πάνυ τὸ οἴεσθαι ἓξ ἡμέραις ἢ καθόλου χρόνῳ γεγονέναι τὸν κόσμον· διὰ τί; ὅτι πᾶς χρόνος ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐστι σύστημα, ταῦτα δὲ ἡλίου κίνησις ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἰόντος ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖ· ἥλιος δὲ μέρος οὐρανοῦ γέγονεν, ὥστε 2

φιλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἐξαήμερον MAP, φιλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἐξαήμερον τὸ α' UF, . . . τὸ δεύτερον L 1 ἐτελέσθησαν οἱ οὐρανοὶ UFL καὶ ἡ γῆ om. L πᾶς ὁ κόσμος] πᾶσαι αἱ στρατιαὶ U, πᾶσαι στρατιαὶ FL 3 δὴ scripsi: δι' UFL, om. MAPArm τὸν ἄτομον P²Arm: τὸν om. MAP¹, τὸ ἄτμητον UFL 4 φασίν UFL ἀλλὰ MAP τὴν] τὸν UFL 5 τὴν] τὸν UFL μὲν γὰρ scripsi: γὰρ APArm, μὲν ceteri τὸν μὲν νοῦν P² 8 πάντα om. Arm τὰ σώματα Arm καὶ — αἰσθητά om. Arm ὅλως UFL 10 τῇ ἡμέρᾳ MAPArm: ἐν ἡμέρᾳ UFL τὰ ἔργα MAPArm: ἔργον UFL 11 ἃ] ὃ UFL 12 γεγονέναι τὸν κόσμον MAPArm: κόσμον γεγονέναι UFL διὰ τί; ὅτι MAPArm: διότι UFL πᾶς] σύμπας UFL χρόνος] ὁ χρόνος F, ὁ κόσμος L 13 σύστημα MAPArm: διάστημα UFL ταῦτα δὲ] δὲ om. FL, καὶ ταῦτα v κινήσει Arm ὑπὸ γῆν καὶ ὑπὲρ γῆν Arm 14 ἀποτελεῖται Arm, ἀποτελεῖν MAP ὥστε — κόσμου (62,1) om. Arm

χρόνον ἀνομολογεῖσθαι νεώτερον κόσμου. λέγοιτ' ἂν οὖν ὀρθῶς, ὅτι οὐκ
ἐν χρόνῳ γέγονε κόσμος, ἀλλὰ διὰ κόσμου συνέστη χρόνος· ἡ γὰρ οὐ-
3 ρανοῦ κίνησις χρόνου φύσιν ἔδειξεν. ὅταν οὖν λέγῃ „συνετέλεσεν ἕκτῃ
ἡμέρᾳ τὰ ἔργα", νοητέον ὅτι οὐ πλῆθος ἡμερῶν παραλαμβάνει, τέλειον
δὲ ἀριθμὸν τὸν ἕξ, ἐπειδὴ πρῶτος ἴσος ἐστὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ἡμίσει καὶ
τρίτῳ καὶ ἕκτῳ, καὶ ἀπὸ ἑτερομήκους συνίσταται τοῦ δὶς τρία· δυὰς
μέντοι καὶ τριὰς ἐκβέβηκε τὴν κατὰ τὸ ἓν ἀσωματότητα, ὅτι ἡ μὲν
ὕλης ἐστὶν εἰκών, διαιρουμένη καὶ τεμνομένη καθάπερ ἐκείνη, τριὰς δὲ
4 στερεοῦ σώματος, ὅτιπερ τριχῇ τὸ στερεὸν διαιρετόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
συγγενής ἐστι ταῖς τῶν ὀργανικῶν ζῴων κινήσεσιν· ἑξαχῇ γὰρ τὸ ὀργανι-
κὸν σῶμα πέφυκε κινεῖσθαι, πρόσω καὶ κατόπιν, ἄνω καὶ κάτω, ἐπὶ
δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. βούλεται οὖν τά τε θνητὰ γένη καὶ πάλιν αὖ τὰ
ἄφθαρτα κατὰ τοὺς οἰκείους ἐπιδεῖξαι συστάντα ἀριθμούς, τὰ μὲν θνητὰ
ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι.
5 πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ καταπαύσας τὴν τῶν θνητῶν σύστασιν ἄρχεται
ἑτέρων θειοτέρων διατυπώσεως· (3.) παύεται γὰρ οὐδέποτε ποιῶν ὁ
θεός, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τὸ καίειν πυρὸς καὶ χιόνος τὸ ψύχειν, οὕτως
καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν· καὶ πολύ γε μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν
6 ἀρχὴ τοῦ δρᾶν ἐστιν. εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι „κατέπαυσεν", οὐχὶ
„ἐπαύσατο"· παύει μὲν γὰρ τὰ δοκοῦντα ποιεῖν οὐκ ἐνεργοῦντα, οὐ παύ-
εται δὲ ποιῶν αὐτός. διὸ καὶ ἐπιφέρει „κατέπαυσεν ὧν ἤρξατο"· ὅσα
μὲν γὰρ ταῖς ἡμετέραις τέχναις δημιουργεῖται, τελειωθέντα ἵσταται καὶ
μένει, ὅσα δὲ ἐπιστήμῃ θεοῦ, περατωθέντα πάλιν κινεῖται· τὰ γὰρ τέλη
αὐτῶν ἑτέρων εἰσὶν ἀρχαί, οἷον ἡμέρας τέλος νυκτὸς ἀρχή, καὶ μῆνα
δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους | πέρατα δήπου τῶν ἐξηκόντων ὑποληπτέον· p. 45 M.

1 ἀνομολογῆσθαι F, ἂν ὁμολογεῖσθαι coni. Wendl. λέγοιτ' ἂν — κόσμος om. L
2 ὁ κόσμος P συνέστηκε FL 5 τὸν] τῶν MAP ἡμίσει] δευτέρῳ Arm
6 καὶ ante ἀπὸ om. UF 7 ἓν om. UFL ἀσωματότητα] σῶμα ἰσότητα
UFL ὅτι om. UFL ἡ] ἣ F, ὃ UL τῆς μὲν UFL 8 ἐκείνη] θνητοί UF,
θνητή L 9 ὅτιπερ UFL (cf. p. 11,9): ὅτι MAP διαιρετόν corr. Turn.: διαιρετέον
codd. 10 ἑξαχῇ] ἐξ ἀρχῆς UL 11 καὶ om. (bis) UFL 12 οὖν] γοῦν UFL
13 συμβάντα U 14 παραμετρῶν MAPArm: καταμετρῶν UL, κατὰ μερῶν F
14. 15 ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν (γοῦν coni. Wendl.) UFL: ἑβδομάδι πρώτη MAArm,
ἑβδομάδι P fortasse locus gravius corruptus est. 15 ἑβδόμῃ δὲ vel καὶ ἑβδόμῃ
Arm ut vid. 16 διατυπώσεως M: διατυπώσεων ceteri 19 μέντοι] μὲν U
καὶ om. UFL 21 καὶ om. L 22 ante τελειωθέντα add. ταῦτα UFL (probat
Wendl.) 23 περατωθέντα scripsi: περαιωθέντα codd. 25 πέρατα δήπου τῶν
ἐξηκόντων Diels: πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP,
ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL ὑποτοπητέον UFL

γένεσίς τε αὖ φθειρομένων ἑτέρων καὶ φθορὰ γεννωμένων ἄλλων ἀποτε- 7
λεῖται, ὥστε ἀληθὲς εἶναι τὸ λεγόμενον ὅτι

θνῄσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων,
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν.

(4.) χαίρει δὲ ἡ φύσις ἑβδομάδι· πλάνητές τε γὰρ ἑπτὰ γεγό- 8
νασιν, ἀντίρροποι τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ φορᾷ· καὶ ἄρκτος ἑπτὰ ἄστροις συμπληροῦται, κοινωνίας καὶ ἑνώσεως ἀνθρώπων, οὐχ ἐπιμιξίας αὐτὸ μόνον, οὖσα αἰτία· καὶ τροπαὶ δὲ σελήνης ἑβδομάσι γίνονται, συμπαθεστάτου πρὸς τὰ ἐπίγεια ἄστρου, καὶ ἃς κατὰ τὸν ἀέρα μεταβολὰς ἐργάζεται, μάλιστα τοῖς καθ' ἑβδομάδα σχηματισμοῖς ἀποτε-
λεῖ. τά γε μὴν θνητὰ σπάσαντα ἀπ' οὐρανοῦ θείαν ἀρχὴν καθ' ἑβδο- 9
μάδα σωτηρίως κινεῖται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι τῶν βρεφῶν τὰ μὲν ἑπτάμηνα γόνιμα, τὰ δὲ πλείω χρόνον προσλαβόντα, ὡς ὀκτὼ μῆνας
ἐνδιαιτηθῆναι γαστρί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγονα; λογικόν τέ φασιν ἄνθρω- 10
πον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίνεσθαι, ὅτε ἤδη ἱκανός ἐστιν ἑρμηνεὺς εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν λογικὴν ἕξιν περιπεποιημένος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἑπταετίαν ἄκρως τελειοῦσθαι· τελείωσις δέ ἐστι δύναμις τῆς τοῦ ὁμοίου σπορᾶς· περὶ γὰρ τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν τὸ ὅμοιον γεννᾶν δυνάμεθα· τρίτη πάλιν ἑπταετία πέρας ἐστὶν αὐξήσεως· ἄχρι γὰρ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ἄνθρω-
πος, καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀκμή. ψυχῆς γε μὴν 11
τὸ ἄλογον ἑπταμερές, αἰσθήσεις πέντε καὶ φωνητήριον ὄργανον καὶ τὸ

---

1 γενέσεις MAP τε αὖ] γὰρ Arm φθειρομένων τε αὖ γένεσις transp. UFL γενομένων U 2 ὥστ' U 3 δ'] μὲν MAP, om. UFLArm γινομένων codd. 4 δὲ MAP πρὸς ἄλλου Nauck 6 τε γὰρ om. UFL, τε om. Arm 7 κατὰ τὰ αὐτὰ MAUArm: κατ' αὐτὰ FL φθορᾷ UArm 9 αὐτὸ] αὐτοῦ FL, αὐτῶν Turn. οὖσα αἰτία] ἕνεκα Arm 10 συμπαθέστατα Arm τοῦ πρὸς UF τοῦ ἄστρου v, τοῦ om. codd., σημαινούσης (pro ἄστρου) Arm ut vid. 11 κατὰ UFL 12 post θνητὰ add. ὡς ἔφην ἅπαντα (πάντα U) UFL σπάσαντα MA: σπῶντα ceteri ἀπὸ U θειοτέραν UFL κατὰ UFL 14 ἑπταμηνιαῖα UFL 15 ἐνδιαιτηθῆναι] ἐμπλησθῆναι ἐν Arm ἄγονα] ἀγῶνα FL τέ] δέ UFL 16 γίγνεσθαι FL, om. Arm 17 τὴν om. v 17. 18 περιπεποιημένος MA: περιποιούμενος UFL, περιπεποιημένων Arm 18 δευτέραν] ἑτέραν L 19 δύναμις om. Arm σπορᾶς] φορᾶς MA γὰρ] δὲ MAArm τετταρεσκαιδεκαετῆ M: τετταρεσκαιδεκάτην U, τεσσαρεσκαιδεκάτην AFLArm, τεσσαρεσκαίδεκ' ἐτῶν coni. Diels 22 παρὰ πολλοῖς om. Arm γε μὴν] μὲν οὖν UFL 23 καὶ ante τὸ om. A

---

3 Eur. fr. 839 v. 12—14.

12 διῆκον ἄχρι παραστατῶν, ὃ δὴ γόνιμόν ἐστι. πάλιν αὖ σώματος ἑπτὰ
κινήσεις, ὀργανικαὶ μὲν ἕξ, ἑβδόμη δὲ ἡ κύκλῳ. σπλάγχνα γε μὴν
ἑπτά· στόμαχος, καρδία, σπλήν, ἧπαρ, πνεύμων, νεφροὶ δύο. μέλη δὲ
σώματος ὁμοίως ἰσάριθμα· κεφαλή, τράχηλος, στέρνον, χεῖρες, κοιλία,
ἦτρον, πόδες. τό τε ἡγεμονικώτατον τοῦ ζῴου πρόσωπον ἑπταχῇ κατα-
τέτρηται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς καὶ ὠσὶ δυσίν, ἴσοις μυκτῆρσιν, ἑβδόμῳ στό-
13 ματι. αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίελος, σπέρμα, διττοὶ
περιττωμάτων ὀχετοί, καὶ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς. ἔν γε μὴν
ταῖς νόσοις κριτικωτάτη ἑβδομάς. καὶ γυναιξὶ δὲ αἱ καταμήνιοι καθάρ-
14 σεις ἄχρι ἑβδομάδος παρατείνουσιν. (5.) διελήλυθε δὲ ἡ | δύναμις αὐ- p. 46 M.
τῆς καὶ ἐπὶ τὰς ὠφελιμωτάτας τῶν τεχνῶν· ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ
ἄριστα τῶν στοιχείων καὶ πλείστην δύναμιν ἔχοντα ἑπτά ἐστιν ἀριθμῷ,
τὰ φωνήεντα· κατά τε μουσικὴν ἡ ἑπτάχορδος λύρα πάντων σχεδὸν
ὀργάνων ἀρίστη, διότι τὸ ἐναρμόνιον, ὃ δὴ τῶν μελῳδουμένων γενῶν
ἐστι τὸ σεμνότατον, κατ' αὐτὴν μάλιστά πως θεωρεῖται· τάς τε τῶν
φθόγγων τάσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκεν, ὀξύν, βαρύν, περισπώμενον, δα-
15 σύν, ψιλόν, μακρόν, βραχύν. ἔτι πρῶτός ἐστιν ἀπὸ τελείου τοῦ ἓξ καὶ
μονάδι κατά τινα λόγον ὁ αὐτός. οἵ τε ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοὶ ἢ γεν-
νῶνται ἢ γεννῶσι τοὺς ἐντὸς δεκάδος καὶ αὐτήν, ἡ δὲ ἑβδομὰς οὔτε
γεννᾷ τινα τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμῶν οὔτε γεννᾶται ὑπό τινος. παρὸ
μυθεύοντες οἱ Πυθαγόρειοι τῇ ἀειπαρθένῳ καὶ ἀμήτορι αὐτὴν ἀπεικά-
ζουσιν, ὅτι οὔτε ἀπεκυήθη οὔτε ἀποτέξεται.
16 (6.) „Κατέπαυσεν οὖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν
ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε (Gen. 2, 2). τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτο· τὰ θνητὰ
γένη παύεται πλάττων ὁ θεός, ὅταν ἄρχηται ποιεῖν τὰ θεῖα καὶ ἑβδο-
μάδος φύσει οἰκεῖα. ἡ δὲ πρὸς τὸ ἦθος ἀπόδοσίς ἐστι τοιαύτη· ὅταν

---

1 ἐστιν U 2 ὀργανικὰ F 5 ἶτρον FL τε] γε UFL 6 ὠσὶν ἴσοις, δυσὶν μυκτῆρσιν Arm 7 σίαλον UFL 8 γε μὴν] μὲν οὖν UFL 9 ἡ ἑβδομάς M 10 ἄχρι codd.: ἄχρις v διελήλυθεν MA δὲ om. MA 11 post τεχνῶν add. τὴν γραμματικήν UFL 11. 12 ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ ἄριστα MAArm: ἐν γραμματικῇ τὰ γοῦν ἄριστα UFL, τὰ γοῦν ἐν γραμματικῇ ἄριστα v 12 ἔχοντα δύναμιν transp. UFL ἀριθμῷ om. UFL 13 τὰ φωνήεντα codd.: τὰ om. v 14 ὃ δὴ om. Arm 15 ἐστι om. Arm τὸ om. MAUArm ὃ κατ' FL 16 στάσεις A 16. 17 δασύ UFL 17 καὶ ψιλὸν U βραχύ FL, καὶ βραχύ U ἔτι MAArm: καὶ UFL ἐστιν om. Arm 18 μονάδι Diels: μονάδος codd. ὁ αὐτὸς om. v οἵ τε codd.: τε om. v(Arm) 18. 19 ἢ γεννῶνται MAArm: ἢ om. UFL 19 ἡ δὲ MAArm: ἡ δέ γε UFL 20 δεκάδων FL 21 πυθαγόριοι AU ἀεὶ παρθένῳ M ἀμήτορι μονάδι Arm 23 τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ UFL πάντων om. UFL 24 δὲ M τοιοῦτον A, τοῦτο FL 26 ἐστι om. UFL

ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ ὁ κατὰ ἑβδομάδα ἅγιος λόγος, ἐπέχεται ἡ ἑξὰς
καὶ ὅσα θνητὰ τουτὶ ποιεῖν δοκεῖ.

(7.) „Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγία- 17
σεν αὐτήν" (Gen. 2, 3). τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς
φῶς κινηθέντας τρόπους εὐλογεῖ τε ὁ θεὸς καὶ εὐθὺς ἁγίους ἀπο-
φαίνει· συγγενέστατοι γὰρ ἀλλήλοις ὁ εὐλόγιστός τε καὶ ὁ ἅγιος. διὰ
τοῦτο ἐπὶ τοῦ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξαμένου φησὶν ὅτι, ἐὰν τροπὴ κατα-
σκήψασα αἰφνίδιον μιάνῃ τὸν νοῦν, οὐκέτ' ἔσται ἅγιος (cf. Num. 6, 9)·
ἀλλ' „αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι" (ib. 6, 12)· κατὰ τὸ εἰκός·
ἀλόγιστος γὰρ ὁ μὴ ἅγιος τρόπος, ὥστε ὁ εὐλόγιστος ἅγιος. ὀρ- 18
θῶς οὖν ἔφη ὅτι τὴν ἑβδόμην εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, „ὅτι ἐν αὐτῇ
κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν ὁ θεός"
(Gen. 2, 3). αἰτία δ' ἡ δι' ἣν εὐλόγιστός τε καὶ ἅγιος γέγονεν ὁ κατὰ
τὸ ἕβδομον καὶ τέλειον φῶς ἄγων ἑαυτόν, ἐπεὶ ἐν ταύτῃ τῇ φύσει παύεται
ἡ τῶν θνητῶν σύστασις. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὅταν ἀνατείλῃ φέγγος
τῆς ἀρετῆς τὸ λαμπρότατον καὶ θεῖον ὄντως, ἐπέχεται τῆς ἐναντίας φύ-
p. 47 M. σεως ἡ γένεσις. ἐδηλώσαμεν δὲ ὅτι παύων ὁ | θεὸς οὐ παύεται ποιῶν,
ἀλλ' ἑτέρων γενέσεως ἄρχεται, ἅτε οὐ τεχνίτης μόνον ἀλλὰ καὶ πατὴρ
ὢν τῶν γινομένων.

(8.) „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο" 19
(Gen. 2, 4). οὗτος ὁ κατὰ ἑβδομάδα κινούμενος τέλειος λόγος ἀρχὴ γενέ-
σεως τοῦ τε κατὰ τὰς ἰδέας νοῦ τεταγμένου καὶ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας

---

1 ἐπιγένηται codd.: ἐπιγίνηται v κατὰ ἑβδομάδος A 2 τουτὶ corruptum; fort. ταύτῃ (scil. τῇ ἑξάδι), τουτὶ om. Arm, ταυτὶ Gelenius, τοῦ τι ποιεῖν ⟨παύειν⟩ δοκεῖ (sc. ὁ λόγος) Diels, τοῦ τι ποιεῖν δοκεῖν Wendl. 3 εὐλόγησεν MA: ηὐλόγησεν UFL 4 αὐτήν: ~ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον. ~ φίλωνος ν. ἱ. ἀ. τ. μ. τ. ἑ. τὸ β̄ U, αὐτήν: ~ φίλωνος νόμων ἀλληγορία ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον F, post αὐτήν intervallum vacuum in L 5 κινηθέντας] ποιηθέντας UFL εὐλογεῖ τε corr. Turn. (sic Arm): καὶ εὐλογεῖ τε UFL, καὶ εὐλογιστεῖται M, καὶ εὐλογηστεῖται A 6 καὶ συγγενέστατοι MA εὐλόγηστός A ὅ τε εὐλόγιστος transp. UFL ὁ ante ἅγιος om. U 8 αἰφνίδιον MAArm: αἰφνίδιος UFL οὐκέτι MA 9 ἀλλὰ MA 10 εὐλόγιστος ὁ transp. U εὐλογηστὸς A 11 εὐλόγησέ M: ηὐλόγησέ ceteri ἡγίασεν ὁ θεός Arm 12 πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ om. Arm ποιεῖν ὁ θεός MA: ὁ θεὸς ποιῆσαι UFL 13 αἰτία δ' ἡ M: δ' ἡ om. ceteri, δ' ἥδε coni. Diels εὐλόγηστός A 14 ἑαυτόν] αὐτόν Turn. 16 τῆς om. A λαμπρότατον MAArm: λαμπρὸν UFL καὶ τὸ θεῖον U 17 δ' U παύων MAArm: ποιῶν UFL παύεται ποιῶν MAArm: ποιῶν om. UFL 18 ἀλλὰ MA γενέσεως om. Arm 19 γιγνομένων FL 20 καὶ τῆς γῆς MA ἐγένοντο U 21 κινούμενος] γενόμενος Arm ἀρχὴν MA 22 νοῦ — νοητῆς om. A, νοῦ — ἰδέας om. Arm. νοῦ τεταγμένου M: τεταγμένου νοῦ UFL

τεταγμένης νοητῆς, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αἰσθήσεως. βιβλίον δὲ εἴρηκε
τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ᾧ συμβέβηκεν ἐγγράφεσθαι καὶ ἐγχαράττεσθαι τὰς
20 τῶν ἄλλων συστάσεις. ἵνα δὲ μὴ καθ' ὡρισμένας χρόνων περιόδους
ὑπολάβῃς τὸ θεῖόν τι ποιεῖν, ἀλλ' εἰδῇς ἄδηλα καὶ ἀτέκμαρτα
καὶ ἀκατάληπτα τῷ θνητῷ γένει τὰ δημιουργούμενα, ἐπιφέρει τὸ
„ὅτε ἐγένετο", τὸ πότε κατὰ περιγραφὴν οὐ διορίζων· ἀπεριγράφως γὰρ
γίνεται τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ αἰτίου. ἀνῄρηται τοίνυν τὸ ἐν ἓξ ἡμέ-
ραις γεγενῆσθαι τὸ πᾶν.

21 (9.) „Ἧι ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον
ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄν-
θρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν" (Gen. 2, 4. 5). τὴν ἡμέραν ταύτην
ἐπάνω βίβλον εἴρηκεν, εἴ γε ἐν ἀμφοτέροις οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπογράφει
γένεσιν· τῷ γὰρ περιφανεστάτῳ καὶ τηλαυγεστάτῳ ἑαυτοῦ λόγῳ ὁ θεὸς
ἀμφότερα ποιεῖ, τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ, ὃν συμβολικῶς οὐρανὸν κέκληκε,
22 καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν διὰ σημείου γῆν ὠνόμασεν. ἀγροῖς δὲ
ἀπεικάζει δυσὶ τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως· φέρει
γὰρ ὁ μὲν νοῦς καρπὸν τὰ ἐν τῷ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τὰ ἐν τῷ αἰσθά-
νεσθαι. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ τοῦ ἐπὶ μέρους καὶ ἀτόμου νοῦ
προϋπάρχει τις ἰδέα ὡς ἂν ἀρχέτυπος καὶ παράδειγμα τούτου καὶ πάλιν
τῆς κατὰ μέρος αἰσθήσεως ⟨ἰδέα τις αἰσθήσεως⟩ σφραγῖδος λόγον ἔχουσα
εἴδη τυπούσης, οὕτως πρὶν μὲν γενέσθαι τὰ ἐπὶ μέρους νοητά, ἦν τὸ αὐτὸ
τοῦτο γενικὸν νοητόν, οὗ κατὰ μετοχὴν καὶ τὰ ἄλλα ὠνόμασται, πρὶν
δὲ γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος αἰσθητά, ἦν τὸ αὐτὸ τοῦτο γενικὸν αἰσθητόν,
23 οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ γέγονε. χλωρὸν μὲν οὖν
ἀγροῦ τὸ νοητὸν εἴρηκε | τοῦ νοῦ· ὡς γὰρ ἐν ἀγρῷ τὰ χλωρὰ βλαστάνει p. 48 M.
καὶ ἀνθεῖ, οὕτως βλάστημα τοῦ νοῦ τὸ νοητόν ἐστι. πρὶν οὖν τὸ κατὰ

---

1 νοητῆς om. M   εἰ οἷόν τε] ἴδιον δὲ UFL   τοῦτο om. Arm   δ' U   3 καθωρισμένας codd.   4 ἀλλ' εἰδῇς MAArm, ἀλλὰ εἰδῇς U: ἀλλ' ἀειδὴς FL, ἀλλ' ἀειδῆ v   καὶ ἀτέκμαρτα MA: om. Arm, καὶ om. UFL   5 καὶ ἀκατάληπτα om. MA   6 ὅτε] ὅτι L   ποτὲ MAF   γραφὴν A   8 γενέσθαι UFL   9 Ἧι om. A   12 ἡμέραν] ἡμετέραν L   13 βίβλον M: βίβλων A, βιβλίον UFL   14 τὴν γένεσιν Arm   αὐτοῦ U   λόγῳ MAArm: λόγῳ ῥήματι UFL   16 ἣν — αἰσθήσεως (17) om. U   18 καρπὸν MA: καρποὺς UFL   20 ἂν om. U   21 ἰδέα τις αἰσθήσεως addidi Dielesium secutus ⟨ἡ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως⟩ proponentem   σφραγῖδος λόγον] ἔνδον Arm   22 εἴδη] εἴδει L, ἤδη MAArm   τυποῦσα F, τυποῦσθαι L   οὕτως om. Mang.   23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικὸν om. codd.   κατὰ μετοχὴν] μετοχῇ M, μετοχὴ A   πρὶν — γέγονε (25) om. UFL   25 οὖν om. FL   27 τοῦ om. MA

μέρος νοητὸν γενέσθαι, τὸ αὐτὸ τοῦτο νοητὸν ἀποτελεῖ γενικὸν ὄν, ὃ δὴ
καὶ „πᾶν“ κέκληκεν ὑγιῶς· τὸ μὲν γὰρ κατὰ μέρος νοητὸν ἀτελὲς ὂν
οὐ πᾶν, τὸ δὲ γενικὸν ἅπαν, ἅτε πλῆρες ὄν. (10.) „καὶ πάντα“ φησί 24
„χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι,“ τουτέστι· πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι τὰ
κατὰ μέρος αἰσθητὰ ἦν τὸ γενικὸν αἰσθητὸν προμηθείᾳ τοῦ πεποιηκότος,
ὃ δὴ πάλιν „πᾶν“ εἴρηκεν. εἰκότως μέντοι χόρτῳ τὸ αἰσθητὸν ἀπεί-
κασεν· ὡς γὰρ ὁ χόρτος ἀλόγου τροφή, οὕτως τὸ αἰσθητὸν τῷ ἀλόγῳ
μέρει ψυχῆς προσκεκλήρωται· ἐπεὶ διὰ τί προειπὼν „χλωρὸν ἀγροῦ“
ἐπιφέρει „καὶ πάντα χόρτον“, ὡς οὐ γινομένου χόρτου χλωροῦ τὸ παρά-
παν; ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγροῦ χλωρὸν τὸ νοητόν ἐστιν, ἐκβλάστημα νοῦ, ὁ δὲ
χόρτος τὸ αἰσθητόν, τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸ βλάστημα. „οὐ 25
γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς“ φησίν „ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργά-
ζεσθαι τὴν γῆν.“ φυσικώτατα· ἐὰν γὰρ μὴ ἐπομβρήσῃ ταῖς αἰσθήσεσι
τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑποκειμένων ὁ θεός, οὐδ' ὁ νοῦς ἐργάσεται καὶ
πραγματεύσεταί τι περὶ αἴσθησιν· ἄπρακτος γὰρ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ μὴ
ὥσπερ ὕοντος καὶ ἐπιψεκάζοντος ὁράσει μὲν χρώματα, φωνὰς δὲ ἀκοῇ,
γεύσει δὲ χυλοὺς καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ οἰκεῖα τοῦ αἰτίου. ὅταν δὲ ἄρδειν 26
ὁ θεὸς ἄρξηται τὴν αἴσθησιν αἰσθητοῖς, τηνικαῦτα καὶ ὁ νοῦς ἐργάτης
οἷα πίονος γῆς ἀνευρίσκεται. ἡ δ' ἰδέα τῆς αἰσθήσεως οὐ δεῖται τρο-
φῆς· τροφὴ δὲ αἰσθήσεως, ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν, τὰ ἐπὶ
μέρους αἰσθητά, ἃ δὴ σώματά ἐστιν· ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον. πρὶν
οὖν γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος συγκρίματα, οὐκ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν
ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν εἴρηκε γῆν, τοῦτο δέ ἐστι, τροφὴν οὐ παρέσχεν
αὐτῇ· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο αἰσθητοῦ τὸ παράπαν οὐδενός. τὸ δὲ „καὶ ἄν- 27

---

1 γενέσθαι — νοητὸν in textu om., in marg. add. U τὸ αὐτὸ τοῦτο om. Arm ἀποτελεῖ MAArm U (in marg.): ἀπετέλει U (in textu) FL ὂν UFL: οὖν MA, ὂν om. Arm (om. Mang.) ὃ δὴ] ὁδὶ M, ἤδη L 2 καὶ om. M πᾶν] ἅπαν UFL κέκληκεν — ἅπαν (3) om. L νοητὸν om. Arm ὂν om. UF 3 γενικὸν] τέλειον γενικὸν UF πάντα] πᾶν UFL 4 πρὸ τοῦ] πρὶν UFL πρὸ τοῦ] πρὶν UFL τὰ om. UFL 6 πᾶν M: ἅπαν UFL, om. A χόρτῳ post ἀπείκασε transp. UFL 7 ὡς — αἰσθητὸν om. UL τῷ] ὅτι τῷ UL, ἀκείκασε χόρτῳ ὅτι τῷ F 8 τῆς ψυχῆς UFL κεκλήρωται FL προειπὼν χλωρὸν ἀγροῦ codd.: χλωρὸν ἀγροῦ προειπὼν Mang., προεῖπε χ. ἀ. Turn. 9 ἐπιφέρει om. FL γιγνομένου U 10 τὸ νοητόν ἐστιν om. Arm 12 ὁ θεὸς φησίν M: φησὶν ὁ θεὸς A, φησίν om. UFLArm 13 φυσικώτατον L ἐπομβρίσῃ MU 14 οὐδ' ὁ] ὁ δὲ F 15 πραγματεύεται A post ἑαυτοῦ add. ὢν UFL μὴ om. UFL 18 ἄρξηται ὁ θεὸς transp. UFL 19 δὲ UFL 20 ἣν — εἴρηκεν post αἰσθήσεως lin. 19 habent codd., transpos. Diels βροχὴν] γῆν coni. Mang. 21 ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον om. Arm 22 οὖν om. FL 23 δ' ἐστὶ UFL 24 καὶ om. Arm

θρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ ἰδέα τοῦ νοῦ
τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως οὐκ εἰργάζετο· ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς καὶ σὸς νοῦς
ἐργάζεται τὴν αἴσθησιν διὰ τῶν αἰσθητῶν, ἡ δὲ τοῦ νοῦ ἰδέα, ἅτε δὴ
μηδενὸς ὄντος ἐπὶ μέρους οἰκείου σώματος, οὐκ ἐργάζεται τὴν ἰδέαν τῆς
αἰσθήσεως· εἰ γὰρ εἰργάζετο, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἰργάζετο, αἰσθητὸν
δὲ ἐν ἰδέαις οὐδέν.
28 (11.) „Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσω-
πον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). τὸν μὲν νοῦν εἴρηκε | γῆς πηγήν, τὰς δὲ p. 49 M.
αἰσθήσεις πρόσωπον, ὅτι χωρίον αὐταῖς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος πρὸς
τὰς ἰδίας ἐνεργείας ἐπιτηδειότατον ἡ πάντα προμηθουμένη φύσις ἀπέ-
νειμε τοῦτο· πηγῆς δὲ τρόπον ἄρδει τὰς αἰσθήσεις ὁ νοῦς, ἐπιπέμπων
τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ῥεύματα. ἴδε οὖν, πῶς ἁλύσεως τρόπον αἱ τοῦ
ζῴου δυνάμεις ἀλλήλων ἔχονται· νοῦ γὰρ καὶ αἰσθήσεως ἔτι δὲ αἰσθητοῦ
τριῶν ὄντων μέσον μέν ἐστιν αἴσθησις, ἄκρον δὲ ἑκάτερον ὅ τε νοῦς
29 καὶ τὸ αἰσθητόν. ἀλλ' οὔθ' ὁ νοῦς δυνατὸς ἐργάσασθαι τουτέστιν ἐνεργῆσαι
κατὰ αἴσθησιν, ἐὰν μὴ βρέξῃ καὶ ὕσῃ τὸ αἰσθητὸν ὁ θεός, οὔτε ὑσθέντος
αἰσθητοῦ ὄφελός ἐστιν, ἐὰν μὴ πηγῆς τρόπον ὁ νοῦς τείνας ἑαυτὸν ἄχρι
τῆς αἰσθήσεως κινήσῃ τε αὐτὴν ἠρεμοῦσαν καὶ ἀγάγῃ πρὸς ἀντίληψιν
τοῦ ὑποκειμένου· ὥστε ἀντίδοσιν ὁ νοῦς καὶ τὸ αἰσθητὸν ἀεὶ μελετῶσι,
τὸ μὲν προϋποκείμενον αἰσθήσει ὡς ἂν ὕλη, ὁ δὲ κινῶν τὴν αἴσθησιν
30 πρὸς τὸ ἐκτὸς ὡς ἂν τεχνίτης, ἵνα γένηται ὁρμή. τὸ γὰρ ζῷον τοῦ μὴ
ζῴου δυσὶ προὔχει, φαντασίᾳ καὶ ὁρμῇ· ἡ μὲν οὖν φαντασία συνί-
σταται κατὰ τὴν τοῦ ἐκτὸς πρόσοδον τυποῦντος νοῦν δι' αἰσθήσεως, ἡ
δὲ ὁρμή, τὸ ἀδελφὸν τῆς φαντασίας, κατὰ τὴν τοῦ νοῦ τονικὴν δύναμιν,
ἣν τείνας δι' αἰσθήσεως ἅπτεται τοῦ ὑποκειμένου καὶ πρὸς αὐτὸ χωρεῖ
γλιχόμενος ἐφικέσθαι καὶ συλλαβεῖν αὐτό.
31 (12.) „Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς
γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο

---

1 ἐργάσεσθαι U, ἐργάσασθαι FL 3 ἅτε δὴ MAArm: δὴ om. UFL, ἅτε ἂν Mang. 4 μέρος F 5 ἂν om. FL 7 ἐκ] ἀπὸ UFL πᾶν om. UFL 10 ἰδίας ἐνεργείας] ἰδέας ἐνεργεῖ U, ἰδέας ἐνεργεῖν FL $\overset{ων}{\text{πάντα}}$ A προθυμουμένη FL 11 τούτῳ F 12 ἀναλύσεως UL 13 ἔτι δὲ MA: καὶ τοῦ Arm, ἔτι δὲ καὶ UFL 14 μέσον MA: μέση UFL ἡ αἴσθησις Arm δ' U 15 οὔθ' ὁ νοῦς MA: οὐδ' ὁ νοῦς U, οὐδὲ νοῦς FL ἐργάζεσθαι UFL 16 ὕσῃ] οἴσῃ U 18 κινήσῃ τε] κινήσηται A ἀγάγῃ MArm: ἀγάγηται A, ἀναγάγῃ UFL 20 ὡς προϋποκείμενον Arm αἰσθήσεως UFL 23 τοῦ om. FL πρόοδον UFL, πρὸς ὁδὸν Arm νοῦ FL 24 τονικὴν] γενικὴν Arm 27 χοῦν λαβὼν U: λαβὼν om. ceteri 28 γῆς] χθονὸς UFL

ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7). διττὰ ἀνθρώπων γένη· ὁ
μὲν γάρ ἐστιν οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ δὲ γήϊνος. ὁ μὲν οὖν οὐράνιος
ἅτε κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονὼς φθαρτῆς καὶ συνόλως γεώδους οὐσίας
ἀμέτοχος, ὁ δὲ γήϊνος ἐκ σποράδος ὕλης, ἣν χοῦν κέκληκεν, ἐπάγη· διὸ
τὸν μὲν οὐράνιόν φησιν οὐ πεπλάσθαι, κατ' εἰκόνα δὲ τετυπῶσθαι θεοῦ,
τὸν δὲ γήϊνον πλάσμα, ἀλλ' οὐ γέννημα, εἶναι τοῦ τεχνίτου. ἄνθρωπον 32
p. 50 M. δὲ τὸν ἐκ γῆς λογιστέον εἶναι νοῦν εἰσκρινόμενον σώματι, οὔπω | δ' εἰσ-
κεκριμένον. ὁ δὲ νοῦς οὗτος γεώδης ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ φθαρτός, εἰ μὴ
ὁ θεὸς ἐμπνεύσειεν αὐτῷ δύναμιν ἀληθινῆς ζωῆς· τότε γὰρ γίνεται,
οὐκέτι πλάττεται, εἰς ψυχήν, οὐκ ἀργὸν καὶ ἀδιατύπωτον, ἀλλ' εἰς νοε-
ρὰν καὶ ζῶσαν ὄντως· „εἰς ψυχὴν“ γάρ φησι „ζῶσαν ἐγένετο ὁ ἄνθρω-
πος“. (13.) ζητήσαι δ' ἄν τις, διὰ τί ἠξίωσεν ὁ θεὸς ὅλως τὸν γη- 33
γενῆ καὶ φιλοσώματον νοῦν πνεύματος θείου, ἀλλ' οὐχὶ τὸν κατὰ τὴν
ἰδέαν γεγονότα καὶ τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ· δεύτερον δέ, τί ἐστι τὸ „ἐνεφύ-
σησε“· τρίτον, διὰ τί εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖται· τέταρτον, διὰ τί πνεύ-
ματος ὄνομα εἰδώς, ὅταν λέγῃ „καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ
ὕδατος“ (Gen. 1, 2), πνοῆς νῦν ἀλλ' οὐχὶ πνεύματος μέμνηται. πρὸς 34
μὲν οὖν τὸ πρῶτον λεκτέον ἓν μέν, ὅτι φιλόδωρος ὢν ὁ θεὸς χαρίζεται
τὰ ἀγαθὰ πᾶσι καὶ τοῖς μὴ τελείοις, προκαλούμενος αὐτοὺς εἰς μετου-
σίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἅμα καὶ τὸν περιττὸν πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος
αὑτοῦ, ὅτι ἐξαρκεῖ καὶ τοῖς μὴ λίαν ὠφεληθησομένοις. τοῦτο δὲ καὶ
ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐμφαντικώτατα παρίστησιν. ὅταν γὰρ ὕῃ μὲν κατὰ
θαλάττης, πηγὰς δὲ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ἀνομβρῇ, τὴν δὲ λεπτόγεων καὶ
τραχεῖαν καὶ ἄγονον γῆν ἄρδῃ ποταμοὺς ἀναχέων ταῖς πλημμύραις, τί
ἕτερον παρίστησιν ἢ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε πλούτου καὶ τῆς ἀγαθότητος
ἑαυτοῦ; ἥδ' ἐστὶν αἰτία δι' ἣν ἄγονον οὐδεμίαν ψυχὴν ἐδημιούργησεν

---

1 ζῶσαν UFLArm: ζωῆς MAP 2 ἄνθρωπος om. AP 3 μετουσίας U 4 ἐπάγει AF 5 τετυπῶσθαι] πεποιῆσθαι Arm θεοῦ om. L post θεοῦ add. MAP: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι (sic M, πεπηρῶσθαι AP) κατὰ τὴν εἰκόνα, add. Arm: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι καὶ πεποιῆσθαι καὶ τετυπῶσθαι κατ' εἰκόνα 6 τὸν] τὸ UFL ἀλλ' οὐ] ἄλλου Arm, ἀλόγου UFL γένημα F 7. 8 εἰσκεκραμένον UL, εἰσκεκραμμένον F, ἐκκεκριμένον Arm ut vid. 8 τῷ ὄντι om. Arm 9 ἐμπνεύσειεν MArm: ἐμπνεύσει ἐν AP, ἐνέπνευσεν UFL γίγνεται U 10 οὐκέτι MAP: καὶ οὐκέτι UFL, οὐ Arm εἰς ψυχήν om. Arm ἀργὴν UFL ἀδιάπτωτον L 11 ζῶσαν alt.] ζωῆς codd. 12 ζητῆσαι codd., ζητήσειε Mang. ὅλως om. UFL 13 θείου πνεύματος Arm 15 ἐμπνεῖ UFL, ἐμπνεῖ πνοήν Arm 16 εἰδώς] ἢ ὡς UFL 19 προσκαλούμενος F 21 αὐτοῦ codd. ὅτι om. Arm 22 ἐμφατικώτατα M 23 ἐπομβρῇ UFL 24 γῆς L 25 τε om. FL 26 αὐτοῦ UFL, αὑτοῦ v ἥδ' ἐστὶν αἰτία MArm: ἥ ἐστιν αἰτία AP, ἡ δέ ἐστιν ἡ αἰτία UFL post ἄγονον add. μὲν UFL

35 ἀγαθοῦ, κἂν ἡ χρῆσις ἀδύνατος ἐνίοις ᾖ αὐτοῦ. ἕτερον δὲ λεκτέον
ἐκεῖνο· βούλεται τὰ θέσει δίκαια εἰσαγαγεῖν. ὁ μὲν οὖν μὴ ἐμπνευσθεὶς
τὴν ἀληθινὴν ζωήν, ἀλλ' ἄπειρος ὢν ἀρετῆς, κολαζόμενος ἐφ' οἷς ἡμάρ-
τανεν εἶπεν ἂν ὡς ἀδίκως κολάζεται, ἀπειρίᾳ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ σφάλλε-
σθαι περὶ αὐτό, αἴτιον δὲ εἶναι τὸν μηδεμίαν ἐμπνεύσαντα ἔννοιαν αὐτοῦ·
τάχα δὲ μηδὲ ἁμαρτάνειν φήσει τὸ παράπαν, εἴ γε τὰ ἀκούσια καὶ
36 κατὰ ἄγνοιαν οὐδὲ ἀδικημάτων ἔχειν λόγον φασί τινες. τό γε μὴν
„ἐνεφύσησεν“ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐνέπνευσεν ἢ ἐψύχωσε τὰ ἄψυχα· μὴ γὰρ
τοσαύτης ἀτοπίας ἀναπλησθείημεν, ὥστε νομίσαι θεὸν στόματος ἢ μυκ-
τήρων ὀργάνοις χρῆσθαι πρὸς τὸ ἐμφυσῆσαι· ἄποιος γὰρ ὁ θεός, οὐ
37 μόνον οὐκ ἀνθρωπόμορφος. ἐμφαίνει δέ τι καὶ φυσικώτερον ἡ προφορά.
τρία γὰρ εἶναι δεῖ, τὸ ἐμπνέον, τὸ δεχόμενον, τὸ ἐμπνεόμενον· τὸ μὲν
οὖν ἐμπνέον ἐστὶν ὁ θεός, τὸ δὲ δεχόμενον ὁ νοῦς, τὸ δὲ ἐμπνεόμενον
τὸ πνεῦμα. τί | οὖν ἐκ τούτων συνάγεται; ἕνωσις γίνεται τῶν τριῶν, p. 51 M.
τείναντος τοῦ θεοῦ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναμιν διὰ τοῦ μέσου πνεύματος
ἄχρι τοῦ ὑποκειμένου — τίνος ἕνεκα ἢ ὅπως ἔννοιαν αὐτοῦ λάβωμεν;
38 ἐπεὶ πῶς ἂν ἐνόησεν ἡ ψυχὴ θεόν, εἰ μὴ ἐνέπνευσε καὶ ἥψατο αὐτῆς
κατὰ δύναμιν; οὐ γὰρ ἂν ἀπετόλμησε τοσοῦτον ἀναδραμεῖν ὁ ἀνθρώπινος
νοῦς, ὡς ἀντιλαβέσθαι θεοῦ φύσεως, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνέσπασεν
αὐτὸν πρὸς ἑαυτόν, ὡς ἐνῆν ἀνθρώπινον νοῦν ἀνασπασθῆναι, καὶ ἐτύ-
39 πωσε κατὰ τὰς ἐφικτὰς νοηθῆναι δυνάμεις. εἰς δὲ τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖ
καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς· φυσικῶς μέν, ὅτι ἐν προσώπῳ τὰς αἰσθήσεις
ἐδημιούργει· τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῦ σώματος τὸ μέρος ἐψύχωται [καὶ
ἐμπέπνευσται]· ἠθικῶς δὲ οὕτως· ὥσπερ σώματος ἡγεμονικόν ἐστι τὸ
πρόσωπον, οὕτως ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐστιν ὁ νοῦς· τούτῳ μόνῳ ἐμπνεῖ
ὁ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις μέρεσιν οὐκ ἀξιοῖ, ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῷ λόγῳ
40 καὶ τῷ γονίμῳ· δεύτερα γάρ ἐστι τῇ δυνάμει. ὑπὸ τίνος οὖν καὶ ταῦτα

---

1 ἀδύνατος ἡ χρῆσις transp. UFL   εἰς χρῆσιν Arm   ᾖ scripsi (sic Arm ut vid.): ἦν MAP, ἡ UFL   αὐτοῦ] ἡ ὑπερβολὴ αὐτοῦ Arm   2 θέσει MAPArm: θεῖα UFL   μὴ om. L   3 ἀλλὰ MP   3. 4 ἥμαρτεν UFL   4 ὡς] ἀνόμως UFL   5 περὶ Mang. (sic Arm): παρ' codd.   6 μηδ' UFL   φήσει] φησὶ FArm, φύσει AP   6. 7 καὶ τὰ κατὰ UFL   7 λόγον ἔχειν transp. UFL   8 τῷ om. AP   10. 11 οὐ μόνον οὐκ UFLArm: οὐ μόνον, ἀλλ' οὐδ' MAP   11 δέ τι] δ' ἔτι A   12 ἐπιπνεόμενον UF   13 ἐπιπνεόμενον UFL   15 τείνοντος Mang.   ἀφ' om. Arm   16 τοῦ] του Arm   ὑποκειμένου ⟨νοῦ⟩ coni. Mang.   καταλάβωμεν UFL   18 ἐπετόλμησε UFL   22 καὶ ante φυσικῶς om. UFL   23 γὰρ Arm: δὲ codd.   ἐμψύχωται F   23. 24 καὶ ἐμπέπνευσται om. Arm, seclusi   24 δ' U   26 τ' U   λόγῳ] ἀλόγω U

ἐνεπνεύσθη; ὑπὸ τοῦ νοῦ δηλονότι· οὗ γὰρ μετέσχεν ὁ νοῦς παρὰ θεοῦ,
τούτου μεταδίδωσι τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς, ὥστε τὸν μὲν νοῦν
ἐψυχῶσθαι ὑπὸ θεοῦ, τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ τοῦ νοῦ· ὡσανεὶ γὰρ θεός ἐστι
τοῦ ἀλόγου ὁ νοῦς, παρὸ καὶ Μωυσῆν οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν „θεὸν τοῦ
Φαραώ“ (Exod. 7, 1). τῶν γὰρ γινομένων τὰ μὲν καὶ ὑπὸ θεοῦ 41
γίνεται καὶ δι' αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ θεοῦ μέν, οὐ δι' αὐτοῦ δέ· τὰ μὲν
οὖν ἄριστα καὶ ὑπὸ θεοῦ γέγονε καὶ δι' αὐτοῦ· προελθὼν γοῦν ἐρεῖ
ὅτι „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον“ (Gen. 2, 8)· τούτων καὶ ὁ νοῦς
ἐστι· τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ θεοῦ μὲν γέγονεν, οὐ διὰ θεοῦ δέ, ἀλλὰ διὰ τοῦ
λογικοῦ τοῦ ἄρχοντός τε καὶ βασιλεύοντος ἐν ψυχῇ. „πνοὴν“ δέ, ἀλλ' 42
οὐ πνεῦμα, εἴρηκεν, ὡς διαφορᾶς οὔσης· τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα νενόηται
κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ εὐτονίαν καὶ δύναμιν, ἡ δὲ πνοὴ ὡς ἂν αὖρά τίς
ἐστι καὶ ἀναθυμίασις ἠρεμαία καὶ πραεῖα. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν εἰκόνα
γεγονὼς καὶ τὴν ἰδέαν νοῦς πνεύματος ἂν λέγοιτο κεκοινωνηκέναι —
ῥώμην γὰρ ἔχει ὁ λογισμὸς αὐτοῦ —, ὁ δὲ ἐκ τῆς ὕλης τῆς κούφης
καὶ ἐλαφροτέρας αὔρας ὡς ἂν ἀποφορᾶς τινος, ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ τῶν
ἀρωμάτων· φυλαττομένων γὰρ οὐδὲν ἧττον καὶ μὴ ἐκθυμιωμένων εὐωδία τις γίνεται.

(14.) „Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατο- 43
λάς· καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε“ (Gen. 2, 8.). τὴν
p. 52 M. μετάρσιον καὶ οὐράνιον σοφίαν πολλοῖς ὀνόμασι πολυώνυμον οὖσαν | δεδήλωκε· καὶ γὰρ ἀρχὴν καὶ εἰκόνα καὶ ὅρασιν θεοῦ κέκληκε. ταύτης δ' ὡς ἂν ἀρχετύπου μίμημα τὴν ἐπίγειον σοφίαν νυνὶ παρίστησι διὰ τῆς τοῦ παραδείσου φυτουργίας· μὴ γὰρ τοσαύτη κατάσχοι τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀσέβεια, ὡς ὑπολαβεῖν ὅτι θεὸς γεωπονεῖ καὶ φυτεύει

1 ἐμπνευσθῇ UFL τοῦ θεοῦ UFL 3 ὑπὸ θεοῦ ἐψυχῶσθαι transp. MAP Arm ἐμψυχῶσθαι F 4 Μωσῆν MAP 5 γιγνομένων U καὶ ὑπὸ θεοῦ UFL: καὶ om. ceteri 6 γίγνεται UFL τὰ δὲ — δι' αὐτοῦ (7) om. FL 7 οὖν om. Mang. γοῦν] γὰρ FL 8 τούτων οὖν (vel δὴ) Arm 13 πραῆς AP 14 λέγοι F κεκοινωκέναι Mang. 16 ἐλαφροτάτης UF ἀπὸ φορᾶς M γίγνονται UF 18 γίγνεται F 20 ἔθηκεν UFL ὃν om. P τὴν om. MAP 21 μετάρσιον MAPArm: μὲν γὰρ θείαν UFL πολλοῖς ὠνόμασεν ὀνόμασι καὶ πολυώνυμον οὖσαν FL 22 γὰρ om. Arm θεοῦ om. Arm κέκληκε ταύτην MAPArm 23 δ' om. MAPArm post μίμημα add. δὲ (vel δὴ) Arm 24 τοσαύτη om. Arm 24. 25 ἀνθρώπινον MAPArm: ἡμέτερον UFL 25 γεηπονεῖ AP

24 *Orig. de Princip. IV 16 (= Philocal. I 17 p. 24 Robinson)* τίς δ' οὕτως ἠλίθιος, ὡς οἰηθῆναι τρόπον ἀνθρώπου γεωργοῦ τὸν θεὸν πεφυτευκέναι παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς;

παραδείσους, ἐπεὶ καὶ τίνος ἕνεκα εὐθὺς διαπορήσομεν· οὐ γὰρ ὅπως
ἀναπαύλας εὐδιαγώγους καὶ ἡδονὰς ἑαυτῷ πορίζῃ — μηδὲ εἰς νοῦν
44 ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον ἡ τοιαύτη μυθοποιΐα —· θεοῦ γὰρ οὐδὲ ὁ σύμ-
πας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη χωρίον καὶ ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ
τόπος καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πλήρης καὶ ἱκανὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεός, τὰ μὲν
ἄλλα ἐπιδεᾶ καὶ ἔρημα καὶ κενὰ ὄντα πληρῶν καὶ περιέχων, αὐτὸς δὲ
45 ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου περιεχόμενος, ἅτε εἷς καὶ τὸ πᾶν αὐτὸς ὤν. τὴν
οὖν ἐπίγειον ἀρετὴν σπείρει καὶ φυτεύει τῷ θνητῷ γένει ὁ θεὸς μίμημα
καὶ ἀπεικόνισμα οὖσαν τῆς οὐρανίου· ἐλεήσας γὰρ ἡμῶν τὸ γένος καὶ
κατιδὼν ὅτι ἐξ ἀφθόνων καὶ πλουσίων κακῶν συνέστηκεν, ἐπίκουρον καὶ
ἀρωγὸν τῶν ψυχῆς νόσων ἀρετὴν ἐπίγειον ἐρρίζου, μίμημα, ὡς ἔφην,
τῆς οὐρανίου καὶ ἀρχετύπου, ἣν πολλοῖς ὀνόμασι καλεῖ. παράδεισος
μὲν δὴ τροπικῶς εἴρηται ἡ ἀρετή, τόπος δὲ οἰκεῖος τῷ παραδείσῳ
Ἐδέμ, τοῦτο δέ ἐστι τρυφή· ἀρετῇ δὲ ἁρμόττον εἰρήνη καὶ εὐπάθεια
46 καὶ χαρά, ἐν οἷς τὸ τρυφᾶν ὡς ἀληθῶς ἐστι. καὶ μὴν κατὰ ἀνατολάς
ἐστιν ἡ φυτουργία τοῦ παραδείσου· οὐ γὰρ δύεται καὶ σβέννυται, ἀλλ'
ἀεὶ πέφυκεν ἀνατέλλειν ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ὥσπερ, οἶμαι, ἀνατείλας
ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατεί-
λασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς ἐναυγάζει καὶ τὸν πολὺν σκότον σκε-
47 δάννυσι. „καὶ ἔθετο“ φησίν „ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν.“ ἀγα-
θὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς καὶ ἐπ' ἀρετὴν ὡς οἰκειότατον ἔργον ἀσκῶν τὸ
γένος ἡμῶν τὸν νοῦν τίθησιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα δηλονότι μηδὲν ἄλλο

---

1 διαπορήσωμεν AP 2 πορίζει AP μηδ' UF 3 ἔλθη F θεοῦ — ἐνδιαίτημα om. AP 4 καὶ add. Turn.: ἢ D^R f. 162^v, om. ceteri ἑαυτοῦ codd.: ἑαυτῷ v 5 ἑαυτῶ πλήρης FL αὐτὸς ἑαυτῷ om. UFL 6 ἐπιδεᾶ codd.: ἐπιδεῆ D (Mang.) 7 εἷς καὶ om. Arm 10 συνέστη UFL 11 ἀρρωγὸν U νόσον F ἐπίγειον om. Arm ἐρίζου U ἔφην] μορφὴν UFL 14 δ' ἔστι U, δ' ἦν M, δὴ (om. ἐστι) A, δὲ (om. ἐστι) P εὐστάθεια AP 17 αἰεὶ UFL ὁ ὀρθὸς λόγος] ὅρους αὐγῆς UFL, ὁ ῥοῦς αὐγῆς Turn. 18 ἀνέπλησεν FL 19 αὐγάζει FL, αὐγάζοι U 22 ἵνα om. U

3—7 D^C fol. 45^v et 173^v D^R fol. 22^v et 162^v D^L fol. 26^v (Φίλωνος) ἐκ τοῦ δευτέρου (sic) τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη θεοῦ χωρίον ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ — αὐτὸς ὤν. 14 *Ambros. de Paradiso 1, 4* Locus autem eius, in quo est plantatus (scil. paradisus), voluptas dicitur. 17 — 20 Cod. Vat. Regin. 40 fol. 224 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311. Harris Fragments of Philo p. 103) Φίλωνος: . . . ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει.

ἢ ταύτην καθάπερ ἀγαθὸς γεωργὸς τημελῇ καὶ περιέπῃ. (15.) ζη- 48
τήσειε δ' ἄν τις, διὰ τί, τοῦ μιμεῖσθαι θεοῦ τὰ ἔργα ὄντος ὁσίου, ἐμοὶ
μὲν ἀπηγόρευται φυτεύειν ἄλσος παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ, τὸν δὲ παράδει-
σον ὁ θεὸς φυτεύει; φησὶ γάρ· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ ἄλσος, πᾶν ξύλον
p. 53 M. παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου οὐ | ποιήσεις σεαυτῷ"
(Deuter. 16, 21). τί οὖν λεκτέον; ὅτι πρέπει τῷ θεῷ φυτεύειν καὶ οἰκο-
δομεῖν ἐν ψυχῇ τὰς ἀρετάς. φίλαυτος δὲ καὶ ἄθεος ὁ νοῦς οἰόμενος ἴσος 49
εἶναι θεῷ καὶ ποιεῖν δοκῶν ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος· θεοῦ δὲ σπείρον-
τος καὶ φυτεύοντος ἐν ψυχῇ τὰ καλά, ὁ λέγων νοῦς ὅτι „ἐγὼ φυτεύω"
ἀσεβεῖ. οὐ φυτεύσεις οὖν, ὅταν ὁ θεὸς φυτουργῇ· ἐὰν δὲ καὶ φυτὰ ἐν
ψυχῇ καταβάλῃ, ὦ διάνοια, καρποτόκα φύτευε πάντα, ἀλλὰ μὴ ἄλσος,
ἐν ἄλσει γὰρ καὶ ἀγρίας ὕλης ἐστὶ καὶ ἡμέρου δένδρα· κακίαν δὲ τὴν
ἄγονον ἐν ψυχῇ μετὰ τῆς ἡμέρου καὶ καρποτόκου φυτεύειν ἀρετῆς λέ-
πρας ἐστὶ τῆς διφυοῦς καὶ μιγάδος οἰκεῖον. ἐὰν μέντοι γε τὰ ἄμικτα 50
καὶ σύγκλυδα εἰς ταὐτὸν ἄγῃς, χώριζε καὶ διάκρινε τῆς καθαρᾶς καὶ
ἀμιάντου φύσεως τῆς ἀναφερούσης τὰ ἄμωμα τῷ θεῷ, αὕτη δέ ἐστι τὸ
θυσιαστήριον· τούτου γὰρ ἀλλότριον τὸ λέγειν ἔργον τι εἶναι ψυχῆς, ἐπὶ
θεὸν πάντων λαμβανόντων τὴν ἀναφοράν, καὶ τὸ τὰ ἄκαρπα τοῖς καρ-
ποτόκοις ἀναμιγνύναι· μῶμος γὰρ τοῦτό γε, τὰ δὲ ἄμωμα τῷ θεῷ προσ-
άγεται. ἐὰν οὖν τι τούτων παραβῇς, ὦ ψυχή, σαυτὴν βλάψεις, οὐ 51
θεόν· διὰ τοῦτό φησιν· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ"· θεῷ γὰρ οὐδεὶς ἐργάζε-
ται, καὶ μάλιστα τὰ φαῦλα· καὶ ἐπιφέρει πάλιν· „οὐ ποιήσεις σεαυτῷ."
λέγει δὲ καὶ ἐν ἑτέροις· „οὐ ποιήσετε μετ' ἐμοῦ θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ
θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς" (Exod. 20, 23)· ὁ γὰρ ἢ ποιό-
τητα οἰόμενος ἔχειν τὸν θεὸν ἢ μὴ ἕνα εἶναι ἢ μὴ ἀγένητον καὶ ἄφ-
θαρτον ἢ μὴ ἄτρεπτον ἑαυτὸν ἀδικεῖ, οὐ θεόν· „ἑαυτοῖς" γάρ φησιν
„οὐ ποιήσετε"· δεῖ γὰρ ἡγεῖσθαι καὶ ἄποιον αὐτὸν καὶ ἕνα καὶ ἄφθαρ-

---

1 γεωργὸς ἀγαθὸς transp. UL τημελεῖ καὶ περιέπει AP 1. 2 ζητήσαι M, ζητῆσαι AP 2 θεοῦ τὰ ἔργα UFL: τὰ θεοῦ ἔργα MAP 4 σεαυτῷ F: ἑαυτῷ UL, σαυτῷ MAP 5 παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ UL, περὶ τῷ θυσιαστηρίῳ F κυρίῳ θεῷ UFL σου om. AP σαυτῷ MAP 6 πρέπον UFL 7 ὁ οἰόμενος Arm 8 καὶ om. UFL ante ἐν add. ὡς αὐτὸς Arm δὲ om P 11 καταβάλη codd.: καταβάλῃς v 12 δένδρου AP 15 καὶ σύγκλυδα add. M, καὶ ἀσύγκλυδα (?) Arm: om. ceteri ταὐτὸ UFL ἀγάγης UL, ἀγάγοις F 18 πάντων om. Arm 19. 20 πρόσαγε UFL 21 οὐδεὶς ἐργάζεται] οὐδὲν ἁρμόζει Arm 22 τὰ om. UFL 23 ἑτέρῳ FL μετ' ἐμὲ M, μετ' ἐμοῦ om. Arm 24 θεοὺς om. MAPArm 25 τὸν θεὸν om. U ἀγένητον F: ἀγέννητον ceteri 26 ἑαυτοῖς—ἄτρεπτον (74,1) om. UFL 27 καὶ ἕνα codd.: εἶναι Mang. ἕνα ⟨καὶ ἀγένητον⟩ coni. Wendl.

τον καὶ ἄτρεπτον· ὁ δὲ μὴ οὕτως διανοούμενος ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ψευ-
52 δοῦς καὶ ἀθέου δόξης ἀναπίμπλησιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι, κἂν εἰσαγάγῃ ἡμᾶς
εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰσαχθέντες φυτεύσωμεν ἄκαρπον μὲν οὐδὲν „πᾶν
δὲ ξύλον βρώσιμον“, κελεύει „περικαθαρίσαι τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ“
(Lev. 19, 23); τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δοκεῖν φυτεύειν· ἀποτεμεῖν οἴησιν γὰρ
53 ἐπαγγέλλεται, οἴησις δὲ ἀκάθαρτον φύσει. (16.) ὃν δὲ ἔπλασεν ἄνθρω-
πον τιθέναι φησὶν ἐν τῷ παραδείσῳ, νυνὶ μόνον· τίς οὖν ἐστιν, ἐφ' οὗ
ὕστερόν φησιν ὅτι „ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν“
(Gen. 2, 15); μήποτ' οὖν ἕτερός ἐστιν ἄνθρωπος οὗτος, ὁ κατὰ τὴν
εἰκόνα καὶ τὴν ἰδέαν γεγονώς, ὥστε δύο ἀνθρώπους εἰς τὸν παράδεισον
54 εἰσάγεσθαι, τὸν μὲν πεπλασμένον, τὸν δὲ κατ' εἰκόνα. ὁ μὲν οὖν κατὰ
τὴν ἰδέαν γεγονὼς οὐ | μόνον ἐν ταῖς φυτουργίαις τῶν ἀρετῶν ἐξετάζε- p. 54 M.
ται, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης ἐστὶν αὐτῶν καὶ φύλαξ, τοῦτο δ' ἐστὶ μνήμων
ὧν ἤκουσε καὶ ἤσκησεν, ὁ δὲ πλαστὸς οὔτε ἐργάζεται τὰς ἀρετὰς οὔτε
φυλάττει, ἀλλὰ μόνον εἰσάγεται εἰς τὰ δόγματα ἀφθονίᾳ θεοῦ, μέλλων
55 αὐτίκα φυγὰς ἀρετῆς ἔσεσθαι. διὰ τοῦτο ὃν μὲν μόνον τίθησιν ἐν τῷ
παραδείσῳ, πλαστὸν καλεῖ, ὃν δὲ καὶ ἐργάτην καὶ φύλακα ἀποδείκνυσιν,
οὐ πλαστόν, ἀλλὰ „ὃν ἐποίησε“· καὶ τοῦτον μὲν λαμβάνει, ἐκεῖνον δὲ
ἐκβάλλει. ὃν δὲ λαμβάνει, τριῶν ἀξιοῖ, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἡ εὐφυΐα,
εὐθιξίας, ἐπιμονῆς, μνήμης· ἡ μὲν οὖν εὐθιξία θέσις ἐστὶν ἐν τῷ παρα-
δείσῳ, ἡ δὲ ἐπιμονὴ πρᾶξις τῶν καλῶν [τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά], ἡ δὲ
μνήμη φυλακὴ καὶ διατήρησις τῶν ἁγίων δογμάτων. ὁ δὲ πλαστὸς νοῦς
οὔτε μνημονεύει τὰ καλὰ οὔτε ἐργάζεται, μόνον δὲ εὔθικτός ἐστι· παρὸ

1. 2 ψεύδους AP 2 εἰσαγάγῃ MU: εἰσάγῃ ceteri 3 φυτεύωμεν M, φυτεύομεν A, φυτεύημεν P 4 καθαρίσαι UFL ἀκαθαρσίαν] ἀκροβυστίαν UFL 5. 6 τοῦτο — φύσει] τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀποτεμεῖν οἴησιν, οἴησις γὰρ ἀκάθαρτον φύσει Arm 5 δ' ἐστὶ M: δ' ἔστι U, δέ ἐστι ceteri γὰρ om. UFL, γὰρ οἴησιν Mang. 7 τιθέναι] τίθεται UFL 8 ἐποίησεν U 9 φυλάττειν UFL 10 ἐστιν ἕτερος transp. UFL 13. 14 ἐξετάζονται P, ἐξετάζεται corr. ex ἐξετάζονται A 14 αὐτῶν ἐστι transp. UFL δέ ἐστι MAP 15 οὔτε — οὔτε] οὐδὲ — οὐδὲ UFL 16 φυλάττει] φυτεύει Arm 18 καὶ ante ἐργάτην om. UFL 19 τοῦτο U 20. 21 ἢ εὐφυΐας ἢ εὐθιξίας ἢ ἐπιμονῆς (ἐπὶ μόνης F) μνήμης FL 21 εὐθεξίας AP, ἡ εὐθιξία U ἡ ἐπιμονῆς μνήμη U εὐθεξία AP 22 ἡ δὲ ἐπιμονὴ — καλά post δογμάτων (23) transp. UFL τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά om. Arm, seclusi 23 ἡ φυλακὴ MAP, φυλακτικὴ UFL διατηρὶς U δογμάτων] πνευμάτων Arm νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. 24 οὔτε] οὐ Arm οὔτε ἐργάζεται om. Arm

6 D[K] fol. 220[v] D[R] fol. 267[v] (D[V] p. 704) ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

καὶ τεθεὶς ἐν τῷ παραδείσῳ μικρὸν ὕστερον ἀποδιδράσκει καὶ ἐκβάλλεται.

(17.) „Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς 56
ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ“ (Gen. 2, 9). ἃ φυτεύει ἐν τῇ ψυχῇ δένδρα ἀρετῆς, νῦν ὑπογράφει· ἔστι δὲ ταῦτα αἵ τε κατὰ μέρος ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἐνέργειαι καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσι καθήκοντα, ταῦτά ἐστι
τοῦ παραδείσου τὰ φυτά. χαρακτηρίζει μέντοι γε αὐτὰ ταῦτα δηλῶν 57
ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀφθῆναι κάλλιστόν ἐστι καὶ ἀπολαυσθῆναι· ἔνιαι γὰρ τῶν τεχνῶν θεωρητικαὶ μέν εἰσιν, οὐ πρακτικαὶ δέ, γεωμετρία ἀστρονομία, ἔνιαι δὲ πρακτικαὶ μέν, οὐ θεωρητικαὶ δέ, τεκτονικὴ χαλκευτικὴ καὶ ὅσαι βάναυσοι λέγονται· ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ θεωρητική ἐστι καὶ πρακτική· καὶ γὰρ θεωρίαν ἔχει, ὁπότε καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν ὁδὸς φιλοσοφία διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς μερῶν, τοῦ λογικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ φυσικοῦ, καὶ πράξεις· ὅλου γὰρ τοῦ βίου ἐστὶ τέχνη ἡ ἀρετή, ἐν ᾧ καὶ αἱ σύμ-
πασαι πράξεις. ἀλλὰ καίτοι θεωρίαν ἔχουσα καὶ πρᾶξιν, πάλιν ἐν 58
ἑκατέρῳ ὑπερβάλλει κατὰ τὸ κρεῖττον· καὶ γὰρ ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς παγκάλη καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ χρῆσις περιμάχητος. διὸ καί φησιν ὅτι καὶ „εἰς ὅρασίν ἐστιν ὡραῖον“, ὅπερ ἦν τοῦ θεωρητικοῦ σύμβολον, καὶ „καλὸν εἰς βρῶσιν“, ὅπερ ἐστὶ τοῦ χρηστικοῦ καὶ πρακτικοῦ σημεῖον.
(18.) τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστιν ἡ γενικωτάτη ἀρετή, ἥν τινες ἀγα- 59
θότητα καλοῦσιν, ἀφ' ἧς αἱ κατὰ μέρος ἀρεταὶ συνίστανται. τούτου χάριν καὶ μέσον ἵδρυται τοῦ παραδείσου, τὴν συνεκτικωτάτην χώραν
p. 55 M. ἔχον, ἵνα ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν βασιλέως | τρόπον δορυφορῆται. οἱ δὲ λέγουσι τὴν καρδίαν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς, ἐπειδὴ αἰτία τε τοῦ ζῆν

3 ἐξαπέστειλεν FL κύριος ὁ θεὸς Arm 4. 5 τοῦ παραδείσου UFL 5 γνωστοῦ AP 6 φυτεύει] φύει UL 7 κατ' αὐτὰς] κατὰ ταύτας UFL 8 ταὐτά F 9 αὐτὰ om. Arm 9. 10 δηλῶν ὅτι] δηλονότι APU 11 θεωρηματικαὶ UF 12 θεωρηματικαὶ UFL χαλκευτικὴ om. U 13 καὶ post ἀρετὴ om. AP θεωρηματική UFL 14 καὶ post ὁπότε om. L 15 αὐτῆς Wendl. 16 καὶ πράξεις Arm (Turn.): καὶ αἱ πράξεις UFL, καὶ πρᾶξιν MAP 17 ἔχουσαν AP ἐν] ἐφ' UFL 19 ἡ bis om. UFL χρῆσις codd.: τήρησις Mang. 20 καὶ om. UFL ὡραίου AP ἦν om. UFL 21 ἐστὶ om. U τοῦ om. Mang. 22 ἡ γενικωτάτη] ἡγεμονικωτάτη NArm 24 ἱδρύεται UFLN 25 ἔχων AP 26 εἶναι εἰρῆσθαι (sic) N τε om. FL

18—19 D^R fol. 148r (Anton. Mel. I 7 Col. 793) Φίλωνος: ἡ θεωρία — περιμάχητος.
22—26 N fol. 162v τὸ δὲ — ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι.

ἐστι καὶ τὴν μέσην τοῦ σώματος χώραν ἔλαχεν, ὡς ἂν κατ' αὐτοὺς
ἡγεμονικὸν ὑπάρχουσα. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἰατρικὴν δόξαν ἐκτιθέμενοι
μᾶλλον ἢ φυσικὴν μὴ λανθανέτωσαν, ἡμεῖς δέ, ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη,
60 τὴν γενικωτάτην ἀρετὴν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς λέγομεν. τοῦτο μὲν οὖν
ῥητῶς φησιν ὅτι ἐστὶν ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ· τὸ δὲ ἕτερον ξύλον,
τὸ τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ δεδήλωκεν οὔτε εἰ ἐντὸς
οὔτε εἰ ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου, ἀλλ' εἰπὼν οὕτως „καὶ τὸ ξύλον
τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ" εὐθὺς ἡσύχασεν οὐ δηλώ-
σας ὅπου τετύχηκεν ὄν, ἵνα μὴ ὁ φυσιολογίας ἀμύητος τὸν ὄντα
τῆς ἐπιστήμης θαυμάζῃ. τί οὖν χρὴ λέγειν; ὅτι τὸ ξύλον τοῦτο καὶ ἐν
τῷ παραδείσῳ ἐστὶ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐσίᾳ μὲν ἐν αὐτῷ, δυνάμει δὲ
61 ἐκτός. πῶς; τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν πανδεχές ἐστι καὶ ἔοικε κηρῷ πάν-
τας τύπους καλούς τε καὶ αἰσχροὺς δεχομένῳ· παρὸ καὶ ὁ πτερνι-
στὴς Ἰακὼβ ὁμολογεῖ φάσκων „Ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο πάντα ταῦτα"
(Gen. 42, 36)· ἐπὶ γὰρ μίαν οὖσαν τὴν ψυχὴν αἱ ἀμύθητοι τυ-
πώσεις ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παντὶ ἀναφέρονται· ὅταν μὲν οὖν δέξηται
τὸν τῆς τελείας ἀρετῆς χαρακτῆρα, γέγονε τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, ὅταν δὲ
τὸν τῆς κακίας, γέγονε τὸ τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ· ἡ
δὲ κακία πεφυγάδευται θείου χοροῦ· τὸ δεδεγμένον οὖν αὐτὴν ἡγεμονι-
κὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι καὶ ὁ
τῆς ἀρετῆς χαρακτὴρ οἰκεῖος ὢν τῷ παραδείσῳ, δυνάμει δὲ πάλιν οὐκ
ἔστιν ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ τύπος ὁ κακίας ἀλλότριός ἐστι θείων ἀνατολῶν.
62 ὃ δὲ λέγω, καὶ οὕτως ἄν τις καταμάθοι. νῦν ἐν τῷ σώματί μου τὸ
ἡγεμονικόν ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν, δυνάμει δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Σικελίᾳ,
ὁπότε περὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐπιλογίζεται, καὶ ἐν οὐρανῷ, ὁπότε περὶ
οὐρανοῦ σκοπεῖ· παρὸ καὶ πολλάκις ἐν βεβήλοις ὄντες χωρίοις τινὲς
κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ἱερωτάτοις ὑπάρχουσι φαντασιούμενοι τὰ ἀρετῆς,

---

2 ἐκτιθέμενοι δόξαν transp. AP ἐκτεθειμένοι UFL 4 τὴν ἡγεμονικωτάτην Arm 6 τὸ om. FL τὸ τοῦ γινώσκειν] τὸ γνωστὸν Arm 6. 7 οὔτ'—οὔτ' UFL 7 ἀλλὰ MP 8 τοῦ] τὸ F γνωστοῦ AP 9 ὂν om. AP ὄντα corruptum; γνόντα coni. Mang., μετέχοντα Creuzer; fortasse λαχόντα 10 ἐπιστήμης] φυσιολογίας Arm τὸ ξύλον om. FL τοῦτο τὸ ξύλον Mang. 12 ἐκτός. πῶς] ἐκτός πως· ὡσαύτως Arm 12. 13 πάντας τοὺς τύπους UFL 13 παρὸν F 14 ἐγένοντο UFL πάντα ταῦτα M: ταῦτα πάντα ceteri 15 ἐπὶ] ἐπεὶ APF αἱ om. UFL 16 τῷ om. FL ἀναγράφονται Arm 17 γέγονε] ἐγένετο FL 18 γέγονε] ἐγένετο UFL τὸ M: τῶ AP, om. UFL 19 χοροῦ] χώρου MAP τὸ δὲ AP 21 ὢν] ἐν U 22 ὁ post τύπος om. AP ἐντολῶν FL 23 οὕτω F 24 ἐν Σικελίᾳ F 25 χώρων MAP 26 σκοπεῖ MAP: σκοπεῖ τι Arm, σκοπεῖται UFL

καὶ ἔμπαλιν ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπάρχοντες ἄλλοι τὴν διάνοιάν εἰσι βέβηλοι, τῷ τροπὰς πρὸς τὸ χεῖρον καὶ τύπους αὐτὴν λαμβάνειν φαύλους· ὥστε οὔτε ἐν τῷ παραδείσῳ ἡ κακία ἐστὶν οὔτε οὐχί ἐστι· δύναται μὲν γὰρ εἶναι κατ᾽ οὐσίαν, δυνάμει δὲ οὐ δύναται.

(19.) „Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παρά- 63
p. 56 M. δεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. ὄνομα | τῷ ἑνὶ Φεισών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον· τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τίγρις· οὗτος ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης“ (Gen. 2, 10—14). διὰ τούτων βούλεται τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ὑπογράφειν· εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν τέτταρες, φρόνησις σωφροσύνη ἀνδρεία δικαιοσύνη. ὁ μὲν δὴ μέγιστος ποταμός, οὗ αἱ τέτταρες ἀπόρροιαι γεγόνασιν, ἡ γενικὴ ἐστιν ἀρετή, ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν, αἱ δὲ τέτταρες ἀπόρροιαι αἱ ἰσάριθμοι ἀρεταί. λαμβάνει μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἡ 64
γενικὴ ἀρετὴ ἀπὸ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, ἣ χαίρει καὶ γάνυται καὶ τρυφᾷ ἐπὶ μόνῳ τῷ πατρὶ αὐτῆς ἀγαλλομένη καὶ σεμνυνομένη θεῷ, αἱ δὲ ἐν εἴδει τέτταρες ἀπὸ τῆς γενικῆς, ἥτις ποταμοῦ δίκην ἄρδει τὰ κατορθώματα ἑκάσταις πολλῷ ῥεύματι καλῶν πράξεων. ἴδωμεν δὲ 65
καὶ τὰς λέξεις. „ποταμὸς δὲ“ φησίν „ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν

1 ἄλλοι om. UFL 2 τὰ χείρω UFL 3 οὔτ᾽ U κακία] καρδία Arm οὔτ᾽ U 4 κατὰ UFL δ᾽ U 5 τοῦ ποτίζειν UFL 6 τέτταρας UFL 6. 7 Φυσών L, Φυσῶν F 7 τὴν om. M οὗ MArm: οὖν AP, om. UFL 8 καὶ ante ἐκεῖ om. UFL 9 Γεὼν τῷ δευτέρῳ U Γηών M: Γεών ceteri 10 ὁ κυκλῶν Arm πᾶσαν om. UFL ὁ τρίτος om. F Τίγρης AP, ὁ Τίγρης FL 11 ὁ δὲ] καὶ ὁ UFL 11. 12 οὗτος Εὐφράτης UF, οὗτος ὁ Εὐφράτης L 13 τέσσαρες FL ἀνδρία APFL 14 τέσσαρες P 15 ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν MAP: ἣν ἀγαθότητα ὀνομάζουσι Arm, ἥν τινες ἀγαθότητα ὠνόμασαν UFL 15. 16 τέσσαρες PU 16 αἱ om. UFL 17 ἣ UL: ἡ ceteri 17. 18 γάννυται APUFL 19 ἐν εἴδει] ἔνιαι UF, ἔννοιαι L τέσσαρες P 20 ἑκάσταις codd.: ἑκάστῃ Arm, ἑκάστης Mang. 21 δὲ om. UFLArm τοῦ ποτίζειν UFL

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 3, 14* sed quemadmodum fons dicitur sapientia Dei ... ita fons virtutum est ceterarum, quae nos ad aeternae cursum dirigunt vitae ... quae sunt quattuor initia virtutum nisi unum prudentiae, aliud temperantiae, tertium fortitudinis, quartum iustitiae? ... itaque sicut fons sapientiae (*leg.* sapientia), ita etiam flumina ista quattuor quaedam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum.

παράδεισον.“ ποταμὸς ἡ γενική ἐστιν ἀρετή, ἡ ἀγαθότης· αὕτη ἐκπο-
ρεύεται ἐκ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας· ἡ δέ ἐστιν ὁ θεοῦ λόγος·
κατὰ γὰρ τοῦτον πεποίηται ἡ γενικὴ ἀρετή. τὸν παράδεισον δὲ ποτίζει
ἡ γενικὴ ἀρετή, τουτέστι τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ἄρδει. „ἀρχὰς“ δὲ οὐ
τὰς τοπικὰς λαμβάνει, ἀλλὰ τὰς ἡγεμονικάς· ἑκάστη γὰρ τῶν ἀρετῶν
ἡγεμονὶς καὶ βασιλὶς ὡς ἀληθῶς ἐστι. τὸ δὲ „ἀφορίζεται“ ἴσον ἐστὶ
τῷ ὅροις πεπεράτωται· ἡ μὲν φρόνησις περὶ τὰ ποιητέα ὅρους αὐτοῖς
τιθεῖσα, ἡ δὲ ἀνδρεία τοῖς ὑπομενετέοις, ἡ δὲ σωφροσύνη τοῖς αἱρετέοις,
66 ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῖς ἀπονεμητέοις. (20.) „ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών·
οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον, τὸ
δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ
λίθος ὁ πράσινος.“ τῶν τεττάρων ἀρετῶν ἓν εἶδός ἐστιν ἡ φρό-
νησις, ἣν Φεισὼν ὠνόμασε παρὰ τὸ φείδεσθαι καὶ φυλάττειν τὴν ψυ-
χὴν ἀπὸ ἀδικημάτων. χορεύει δὲ καὶ κύκλῳ περίεισι τὴν γῆν Εὐιλάτ,
τοῦτο δέ ἐστι, τὴν εὐμενῆ καὶ πραεῖαν καὶ ἵλεων κατάστασιν περιέ-
πει· καθάπερ δὲ | τῆς χυτῆς οὐσίας ἡ κρατίστη καὶ δοκιμωτάτη χρυ- p. 57 M.
67 σός ἐστιν, οὕτως καὶ ψυχῆς ἡ δοκιμωτάτη ἀρετὴ φρόνησις γέγονε. τὸ
δὲ „ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον“ οὐκ ἔστι τοπικὸν τοιοῦτον, ἐκεῖ ὅπου ἐστὶ
τὸ χρυσίον, ἀλλ' ἐκεῖ οὗ κτῆμά ἐστιν ἡ χρυσαυγὴς καὶ πεπυρωμένη
καὶ τιμία φρόνησις· κτῆμα δὲ θεοῦ κάλλιστον ἥδε ἀνωμολόγηται. κατὰ
δὲ τὸν τόπον τῆς φρονήσεως δύο εἰσὶ ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρο-
68 νῶν, οὓς ἄνθρακι καὶ λίθῳ πρασίνῳ παραβέβληκεν. (21.) „καὶ ὄνομα
τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας.“
συμβολικῶς ἐστιν ὁ ποταμὸς οὗτος ἡ ἀνδρεία· ἑρμηνευθὲν γὰρ τὸ Γηὼν

---

1 ἀρετή om. F, ἀρετή, ἡ om. L 2 τῆς Ἐδέμ om. L ὁ θεοῦ] ὁ θεὸς UL 3 πεποίηται] πεποίωται Arm (coni. Mang.) τὸν — ἀρετή om. P τὸν δὲ παράδεισον transp. UFL 4 ἡ ἀρετή F οὐ om. L 5 λάμβανε coni. Wendl. 6 δ' AP 7 τῷ] τὸ AP αὐτῆς APU 8 ἀνδρία APL ὑπομενητέοις U ἡ δὲ σωφροσύνη — ἀπονεμητέοις om. P 9 Φυσών FL 10 τὴν om. M οὗ] οὖν AP, om. FL 11 καὶ ἐκεῖ] ἐκεῖ UFL, οὗ Mang. 13 Φυσὼν FL ὠνόμασεν U, ὠνόμακε M 14 καὶ om. Turn., post κύκλῳ transp. Mang. περίεισι] περιίησι F, περίησι L τὴν γῆν om. Arm 15 τοῦτο δ' ἔστι U, τουτέστι FL ἵλεω AP 16 δὲ om. P 18 οὗ] οὖν AP οὐκ — χρυσίον om. L τοιοῦτο U, οἷον Arm 19 ἀλλὰ MAP ἡ om. MAP 20 ἥδε] ἤδη UFL ἂν ὡμολόγηται P 21 ποιοί] ποτοί P, ποιότητες UF, τῆς ποιότητος L 22 λίθῳ om. UFL post παραβέβληκεν add. MAP: οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ 22. 23 καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ om. MAP 23 τῷ δευτέρῳ] ὁ δεύτερος MAP Γηών M: Γεών ceteri 24 συμβολικὸς F, συμβολικῆς Mang. ἀνδρία[ει] AP Γηὼν M: Γεὼν ceteri

ὄνομά ἐστι στῆθος ἢ κερατίζων· ἑκάτερον δὲ ἀνδρείας μηνυτικόν· περί τε
γὰρ τὰ στήθη, ὅπου καὶ ἡ καρδία, διατρίβει καὶ πρὸς ἄμυναν εὐτρέπι-
σται· ἐπιστήμη γάρ ἐστιν ὑπομενετέων καὶ οὐχ ὑπομενετέων καὶ οὐδε-
τέρων. περικυκλοῖ δὲ καὶ περικάθηται προσπολεμοῦσα τὴν Αἰθιοπίαν,
ἧς ἐστιν ἑρμηνευθὲν τοὔνομα ταπείνωσις· ταπεινὸν δὲ ἡ δειλία, ἡ δὲ
ἀνδρεία ταπεινώσει καὶ δειλίᾳ πολέμιον. „καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τί- 69
γρις, οὗτος ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων.“ τρίτη ἐστὶν ἀρετὴ
σωφροσύνη, ἀντιστατοῦσα τῇ κατευθύνειν δοκούσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθέ-
νειαν ἡδονῇ· Ἀσσύριοι γὰρ εὐθύνοντες Ἑλλάδι γλώττῃ καλοῦνται. τί-
γριδι δὲ τῷ ἀτιθασωτάτῳ ζῴῳ τὴν ἐπιθυμίαν εἴκασε, περὶ ἣν ἡ σωφρο-
σύνη πραγματεύεται. (22.) ἄξιον μέντοι ἀπορῆσαι, διὰ τί δευτέρα 70
μὲν ἀνδρεία, τρίτη δὲ σωφροσύνη, πρώτη δὲ φρόνησις εἴρηται, καὶ οὐχ
ἑτέραν τῶν ἀρετῶν τάξιν δεδήλωκε. νοητέον οὖν ὅτι ἐστὶν ἡμῶν τριμε-
ρὴς ἡ ψυχὴ καὶ ἔχει μέρος τὸ μὲν λογικόν, τὸ δὲ θυμικόν, τὸ δὲ ἐπι-
θυμητικόν. καὶ συμβέβηκε τοῦ μὲν λογικοῦ χωρίον εἶναι καὶ ἐνδιαί-
τημα τὴν κεφαλήν, τοῦ δὲ θυμικοῦ τὰ στέρνα, τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ τὸ
ἦτρον, ἀρετὴν δὲ ἑκάστῳ τῶν μερῶν οἰκείαν προσηρμόσθαι, τῷ μὲν
λογικῷ φρόνησιν, λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἐπιστήμην ἔχειν ὧν τε δεῖ ποιεῖν
καὶ ὧν μή, τῷ δὲ θυμικῷ ἀνδρείαν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ σωφροσύνην,
p. 58 M. | σωφροσύνῃ γὰρ τὰς ἐπιθυμίας ἀκούμεθα καὶ ἰώμεθα. ὥσπερ οὖν κε- 71
φαλὴ μὲν πρῶτον τοῦ ζῴου καὶ ἀνωτάτω μέρος ἐστί, δεύτερον δὲ
στέρνα, τρίτον δὲ ἦτρον, καὶ πάλιν ψυχῆς πρῶτον μὲν τὸ λογικόν, δεύτε-
ρον δὲ τὸ θυμικόν, τρίτον δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, οὕτως καὶ τῶν ἀρετῶν
πρώτη μὲν ἡ περὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ λογικόν ἐστι, καὶ

---

1 ἀνδρίας APL τε] που FL, τέ που Mang. 2. 3 ηὐτρέπισται UFL 3 ὑπομενετέον bis AP 3. 4 οὐδέτερον AP 6. 7 Τίγρης APFL 7 πορευόμενος] ποταμὸς FL, πορευόμενος post Ἀσσυρίων transp. Mang. 8 ἀντιστατοῦσαν AP 9 γλώσσῃ MAP 10 ἀτιθασσοτάτῳ UFL ἡ om. UFL 11 μέντοι MAP: μὲν οὖν U, μὲν FL, γε μὴν Turn. 12 ἀνδρία PL 13 ἑτέρων FL τάξιν] πρᾶξιν FL 13. 14 τριμερὴς post ψυχὴ transp. FL 16 τὴν κεφαλὴν Arm: τὴν om. codd. 17 ἦτρον U: ἴτρον FL, ἧπαρ MAP ἀρετὴ F τῷ μὲν γὰρ F 19 ἀνδρίαν L 20 ἀσκούμεθα MAP 21 ἀνωτάτω M: ἀνώτατον AP, ἀνωτάτου UFL μέρους UFL 22 ἦτρον] ἴτρον FL, ἧπαρ Mang. 23 δὲ post τρίτον om. MAP 24 μέρος om. UFL

---

4 *Ambros. de Paradiso 3, 16* . . . bene ergo Geon . . . circumire terram Aethiopicam dicitur; . . . Aethiopia enim abiecta et vilis Latina interpretatione signatur.
8 *ibid. 3, 17* tertius est fluvius Tigris . . . quem incolunt Assyrii, hoc est dirigentes, hoc enim significat interpretatio.

τοῦ σώματος διατρίβουσα κεφαλὴν φρόνησις, δευτέρα δὲ ἀνδρεία, ὅτι
περὶ τὸ δεύτερον μέρος ψυχῆς μὲν θυμόν, σώματος δὲ τὰ στέρνα φω-
λεύει, τρίτη δὲ σωφροσύνη, ὅτι περὶ τὸ ἦτρον, ὃ δὴ τρίτον ἐστὶ τοῦ
σώματος, καὶ περὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὃ τρίτην εἴληχε χώραν ἐν ψυχῇ,
72 πραγματεύεται. (23.) „ὁ δὲ ποταμὸς" φησίν „ὁ τέταρτος Εὐφράτης."
καρποφορία καλεῖται ὁ Εὐφράτης, ἔστι δὲ συμβολικῶς ἀρετὴ τετάρτη,
δικαιοσύνη, καρποφόρος τῷ ὄντι καὶ εὐφραίνουσα τὴν διάνοιαν. πότε
οὖν γίνεται; ὅταν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς συμφωνίαν ἔχῃ· συμφωνία δὲ
αὐτοῖς ἐστιν ἡ τοῦ κρείττονος ἡγεμονία, οἷον ὅταν τὰ δύο, τό τε θυμι-
κὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἡνιοχῶνται καθάπερ ἵπποι ὑπὸ τοῦ λογικοῦ,
τότε γίνεται δικαιοσύνη· δίκαιον γὰρ τὸ μὲν κρεῖττον ἄρχειν ἀεὶ καὶ
πανταχοῦ, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι· κρεῖττον μὲν δὴ τὸ λογικόν, χεῖρον
73 δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν. ὅταν δὲ ἔμπαλιν ἀφηνιάσῃ καὶ
ἀναχαιτίσῃ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸν ἡνίοχον, λέγω δὲ τὸν
λογισμόν, τῇ βίᾳ τῆς ὁρμῆς κατασύρῃ καὶ ὑποζεύξῃ, ἑκάτερον δὲ πάθος
λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἀδικία κρατεῖ· ἀνάγκη γὰρ ἀπειρίᾳ καὶ κακίᾳ ⟨τοῦ⟩
ἡνιόχου τὰ ὑπεζευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βαράθρων, ὥσπερ
74 ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι. (24.) ἔτι καὶ οὕτως ἴδωμεν τὸ
προκείμενον. Φεισὼν ἑρμηνεύεται στόματος ἀλλοίωσις, Εὐιλὰτ δὲ ὠδί-
νουσα· καὶ διὰ τούτων ἡ φρόνησις ἐμφαίνεται. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ
φρόνιμον νομίζουσι τὸν εὑρετὴν λόγων σοφιστικῶν καὶ δεινὸν ἑρμηνεῦσαι
τὸ νοηθέν, Μωυσῆς δὲ λογοφίλην μὲν αὐτὸν οἶδε, φρόνιμον δὲ οὐδαμῶς.
ἐν ἀλλοιώσει γὰρ τοῦ στόματος, τουτέστι τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου, ἡ φρό-
νησις θεωρεῖται· ὅπερ ἦν μὴ ἐν λόγῳ τὸ φρονεῖν, ἀλλ' ἐν ἔργῳ θεω-

---

3 ἴτρον FL 4 ἔλαχε AP 5 φασιν AP, φησίν om. Arm οὗτος Εὐφράτης UFLArm 6 καρποφορία — Εὐφράτης om. FL ὁ Εὐφράτης MArm: οὗτος ὁ Εὐφράτης U, ὁ Εὐφράτης om. AP 7 δικαιοσύνης F 8 τὰ om. MAP 10 τὸ om. MAPU καθάπερ ἵπποι om. UFL 13 τὸ alterum om. UFL 14 λέγω om. U 16 ἡνίων M ἀδικεῖ FL κρατεῖ] ἄκρα UFL καὶ ἀπειρίᾳ v τοῦ addidi (sic Arm) 17 τὰ om. FL τοὺς ὑποζευγμένους (sic) U 19 Φυσὼν FL 22 δ' MA 24 τὸ om. Arm

---

6 *Ambros. de Paradiso 3, 18* quartus est fluvius Euphrates qui latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur ... plerique Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant ... ubi autem iustitia, ibi concordia virtutum est ceterarum. 16—18 DL fol. 145r Floril. Par. No. 7 Anton. Mel. II 6 Col. 1032 Mel. Aug. fol. 106r (Max. Ecl. cap. 17) Φίλωνος: ἀνάγκη ἀπειρίᾳ — διασῴζεσθαι. 19 *Ambros. de Paradiso 3, 15* ... et bene primo loco hic fluvius positus est Phison, qui secundum Hebraeos Phison dicitur, hoc est oris mutatio.

ρεῖσθαι καὶ σπουδαίαις πράξεσι. κύκλον δὲ περιτίθησι καὶ ὡσανεὶ 75
τεῖχος ἡ φρόνησις τῇ Εὐιλὰτ τῇ ὠδινούσῃ ἀφροσύνῃ πρὸς πολιορκίαν
p. 59 M. αὐτῆς καὶ καθαίρεσιν· ἀφροσύνῃ δὲ κύριον ὄνομά ἐστιν | ὠδίνουσα, ὅτι ὁ
ἄφρων νοῦς ἀνεφίκτων ἐρῶν ἑκάστοτε ἐν ὠδῖσίν ἐστιν, ὅτε χρημάτων
ἐρᾷ, [ὠδίνει,] ὅτε δόξης, ὅτε ἡδονῆς, ὅτε ἄλλου τινός. ἐν ὠδῖσι δὲ ὢν 76
οὐδέποτε τίκτει· οὐ γὰρ πέφυκε γόνιμον οὐδὲν τελεσφορεῖν ἡ τοῦ φαύ-
λου ψυχή· ἃ δ' ἂν καὶ δοκῇ προφέρειν, ἀμβλωθρίδια εὑρίσκεται καὶ
ἐκτρώματα, κατεσθίοντα τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς, ἴσα θανάτῳ
ψυχικῷ. παρὸ καὶ δεῖται ὁ ἱερὸς λόγος Ἀαρὼν τοῦ θεοφιλοῦς Μωυ-
σέως ἰάσασθαι τὴν τροπὴν τῆς Μαριάμ, ἵνα μὴ γένηται ἐν ὠδῖνι κα-
κῶν ἡ ψυχή, διὸ καί φησι· „μὴ γένηται ὡς ἴσον θανάτῳ, ὡς ἔκτρωμα
ἐκπορευόμενον ἐκ μήτρας μητρός, καὶ κατεσθίει τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν
αὐτῆς" (Num. 12, 12).

(25.) „Ἐκεῖ" οὖν φησιν „οὗ ἐστι τὸ χρυσίον" (Gen. 2, 11). οὐ 77
λέγει ἐκεῖ εἶναι τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλὰ „ἐκεῖ οὗ ἐστιν." ἡ γὰρ φρόνη-
σις, ἣν εἴκασε χρυσίῳ, ἀδόλῳ καὶ καθαρᾷ καὶ πεπυρωμένῃ καὶ δεδο-
κιμασμένῃ καὶ τιμίᾳ φύσει, ἐκεῖ μέν ἐστιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ, ἐκεῖ
δὲ οὖσα οὐκ ἔστι τῆς σοφίας κτῆμα, ἀλλὰ οὗ καὶ ἡ σοφία ἐστὶν αὐτή,
τοῦ δημιουργοῦ καὶ κτωμένου θεοῦ. „τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης 78
καλόν" (Gen. 2, 12). οὐκοῦν ἐστιν ἕτερον χρυσίον οὐχὶ καλόν; πάνυ
γε· διττὸν γὰρ φρονήσεως γένος, τὸ μὲν καθόλου, τὸ δὲ ἐπὶ μέρους·
ἡ μὲν οὖν ἐν ἐμοὶ φρόνησις ἐκ μέρους οὖσα οὐ καλή, φθαρέντος γάρ μου
συμφθείρεται· ἡ δὲ καθόλου φρόνησις ἡ οἰκοῦσα τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν
καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ καλή, ἄφθαρτος γὰρ ἐν ἀφθάρτῳ οἴκῳ διαμένει.
(26.) „καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος" (ibid.), οἵ 79

---

1 σπουδαίως AF 2 τεῖχος] τέλος UFL ἡ φρόνησις om. UFL τὴν Εὐιλὰτ FL ἀφροσύνῃ] εὐφροσύνη UL πολϋορκίαν A 3 ἐστι ante κύριον ὄνομα transp. FL 4 νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. τῶν ἀνεφίκτων Arm ἀνεφίκτων ἐρῶν] ἀνεπείκτων ἔργων UFL ὠδῖσιν] ὠδινήσει FL ὅτε] ὅταν UFL 5 ὠδίνει om. Arm, seclusi ὠδῖσι] ὠδινήσει FL 6 οὐ γὰρ] ὅθεν οὐ UL, ὅθε οὐ F 7 ἃ δ' ἂν MAArm: ἂν δὲ UFL καὶ om. Mang. προφέρειν MArm: προσφέρειν ceteri 8 τῷ ἡμίσει UF 9 ψυχικῷ om. MA δεῖται] λέγεται A ἱερεὺς A 9. 10 Μωϋσέος F, Μωσέως MA 10 Μαρίας MA ὠδῖσι UFArm 11 γένοιτο A ἴσον] ἐννεὸν A 12 ἐκ om. UFL κατεσθίῃ Mang. 14 οὗ om. A 15 ἐκεῖ post λέγει om. FL οὗ] οὖν A 16 ἀδόλῳ χρυσίῳ Arm καὶ ante καθαρᾷ om. MA καθαρὰ M 18 ἀλλ' M οὗ om. A αὐτή MAArm: αὕτη UFL 19 κτωμένου MAArm: κεκτημένου UFL 20 οὐκ οὖν UFL 22 ἐκ MA: ἐπὶ UFL καλή] ἄφθαρτος Arm 23 φθείρεται UFL τοῦ om. UFL

δύο ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν, ὁ μὲν συνιστάμενος κατὰ τὴν
φρόνησιν, ὁ δὲ φρονῶν κατὰ τὸ φρονεῖν· τούτων γὰρ ἕνεκα τῶν ποιῶν
ἔσπειρεν ὁ θεὸς ⟨ἐν⟩ τῷ γηγενεῖ φρόνησίν τε καὶ ἀρετήν· τί γὰρ ὄφελος
ἦν αὐτῆς, εἰ μὴ οἱ δεξόμενοι λογισμοὶ ὑπῆρχον καὶ τοὺς τύπους αὐτῆς
ἐναπομαξόμενοι; ὥστ' εἰκότως ἐκεῖ ἐστιν, ὅπου ἡ φρόνησις, ὅ τε φρό-
80 νιμος καὶ ὁ φρονῶν, οἱ δύο λίθοι. μήποτε δὲ ὁ Ἰούδας ἐστὶ καὶ ὁ
Ἰσσάχαρ· ὁ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ φρονήσεως ἀσκητὴς ἐξομολογεῖται εὐχαρι-
στικῶς τῷ τὸ ἀγαθὸν ἀφθόνως δωρησαμένῳ, ὁ δὲ καὶ τὰ καλὰ καὶ σπου-
δαῖα ἐργάζεται· τοῦ μὲν οὖν ἐξομολογουμένου ὁ Ἰούδας σύμβολον, ἐφ'
οὗ καὶ ἵσταται τίκτουσα ἡ Λεία (Gen. 29, 35), τοῦ δὲ ἐργαζομένου τὰ
καλὰ ὁ Ἰσσάχαρ, „ὑπέθηκε γὰρ τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγένετο
ἀνὴρ γεωργός" (Gen. 49, 15), ἐφ' οὗ φησι Μωυσῆς σπαρέντος καὶ
φυτευθέντος ἐν ψυχῇ „ἔστι μισθός" (Gen. 30, 18), ὅπερ ἦν οὐκ ἀτελὴς
81 ὁ πόνος ἀλλὰ στεφανούμενος ὑπὸ θεοῦ καὶ μισθοδοτούμενος. | ὅτι δὲ p. 60 M.
τούτων ποιεῖται μνήμην, δι' ἑτέρων δηλοῖ, ὅταν ἐπὶ τοῦ ποδήρους φῇ·
„καὶ συνυφανεῖς ἐν αὐτῷ λίθον τετράστιχον· στίχος λίθων ἔσται, σάρ-
διον τοπάζιον σμάραγδος ὁ στίχος ὁ εἷς" — Ῥουβὴν Συμεὼν Λευί —·
„καὶ ὁ στίχος" φησίν „ὁ δεύτερος ἄνθραξ καὶ σάπφειρος" (Exod. 28,
17. 18)· ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. ἐγγέγλυπται δὲ τῷ μὲν
82 ἄνθρακι ὁ Ἰούδας, τέταρτος γάρ, τῷ δὲ σαπφείρῳ ὁ Ἰσσάχαρ. διὰ τί
οὖν οὐχ ὥσπερ λίθον πράσινον εἴρηκεν, οὕτως καὶ λίθον ἀνθράκινον;
ὅτι ὁ μὲν Ἰούδας ὁ ἐξομολογητικὸς τρόπος ἄυλός ἐστι καὶ ἀσώματος·
καὶ γὰρ αὐτὸ τοὔνομα τὸ τῆς ἐξομολογήσεως ἐμφαίνει τὴν ἐκτὸς ἑαυτοῦ
ὁμολογίαν· ὅταν γὰρ ἐκβῇ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν ἀνενέγκῃ θεῷ, ὥσ-
περ ὁ γέλως Ἰσαάκ, τηνικαῦτα ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν ὄντα ποιεῖται·
ἕως δὲ ἑαυτὸν ὑποτίθεται ὡς αἴτιόν τινος, μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ παρα-
χωρεῖν θεῷ καὶ ὁμολογεῖν αὐτῷ· καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ ἐξομολογεῖ-

---

3 ἐνέσπειρεν coni. Mang. ἐν add. Arm: om. codd. 4 αὐτοῖς A δεξάμενοι UFL καὶ] οἱ Arm 5 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 6 ὁ ante Ἰούδας om. FL ἐστί post Ἰσσάχαρ transp. UFL, om. Mang. 7 Ἰσάχαρ A, Ἰσαχάρ U 8 ὁ δὲ om. MAArm 9 ἐργάζεται ὁ Ἰσσάχαρ Arm 11 ὁ om. MAUArm Ἰσάχαρ AU 12 Μωσῆς MAArm 14 ὁ om. UFL 16 συνυφαν⋯εἰς A στίχος λίθων UFArm: λίθων στίχος MAL 17 καὶ σμάραγδος UFL ὁ ante στίχος om. A Ῥουβὴν M: Ῥουβεὶμ A, Ῥουβὶμ UFL 18 καὶ om. Arm φησίν om. Arm ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ σάπφειρος A 19 ὁ δὲ σάπφειρος om. U δὲ alterum om. UFL 20 ὁ prius om. Arm ut vid. ὁ alterum om. MAArm Ἰσάχαρ AU διὰ τί] διότι F 22 ὁ μὲν] μὲν ὁ U, μὲν οὖν ὁ F, μὲν L ὁ ἐξομολογητικὸς MArm: ὁ om. ceteri 23 τὸ om. UFL ἐντὸς MA 24 ἑαυτοῦ FL: ἑαυτὸν MAU, om. Arm 26 αὐτὸν UFL ὑποτίθηται Mang. 27 καὶ αὐτὸ γὰρ codd.: καὶ γὰρ αὐτὸ v τὸ om. UL

σθαι νοητέον ὅτι ἔργον ἐστὶν οὐχὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ φαίνοντος αὐτῇ
θεοῦ τὸ εὐχάριστον. ἄυλος μὲν δὴ ὁ ἐξομολογούμενος Ἰούδας. τῷ 83
δὲ ἐκ πόνου προεληλυθότι Ἰσσάχαρ δεῖ καὶ ὕλης σωματικῆς· ἐπεὶ πῶς
ἀναγνώσεται χωρὶς ὀμμάτων ὁ ἀσκητής; πῶς δὲ ἀκούσεται τῶν προ-
τρεπτικῶν λόγων χωρὶς ἀκοῆς; πῶς δὲ σιτίων καὶ ποτῶν ἐφίξεται δίχα
γαστρὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν τερατουργίας; διὰ τοῦτο λίθῳ ἀπεικάσθη.
καὶ τὰ χρώματα μέντοι διάφορα· τῷ μὲν γὰρ ἐξομολογητικῷ οἰκεία 84
χροιὰ ἡ τοῦ ἄνθρακος, πεπύρωται γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ θεοῦ καὶ μεθύει
τὴν νήφουσαν μέθην, τῷ δὲ ἔτι πονοῦντι ἡ τοῦ πρασίνου λίθου, ὠχροὶ
γὰρ οἱ ἐν ἀσκήσει διά τε τὸν τρύχοντα πόνον καὶ διὰ δέος τοῦ μὴ τυ-
χεῖν ἂν ἴσως τοῦ κατ' εὐχὴν τέλους.

(27.) Ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, διὰ τί οἱ μὲν δύο ποταμοὶ ὁ Φεισὼν 85
καὶ ὁ Γηὼν κυκλοῦσι χώρας, ὁ μὲν τὴν Εὐιλάτ, ὁ δὲ τὴν Αἰθιοπίαν,
τῶν δὲ λοιπῶν οὐδέτερος, ἀλλ' ὁ μὲν Τίγρις κατέναντι Ἀσσυρίων λέγε-
ται εἶναι, ὁ δὲ Εὐφράτης οὐδενός· καίτοι γε πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁ Εὐφράτης
καὶ περιρρεῖ τινας χώρας καὶ ἀντικρὺς ἔχει πολλάς. ἀλλ' οὐκ ἔστι περὶ
τοῦ ποταμοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἤθους ἐπανορθώσεως. λεκτέον οὖν 86
ὅτι ἡ μὲν φρόνησις καὶ ἡ ἀνδρεία δύνανται κύκλον καὶ τεῖχος βαλέσθαι
κατὰ τῶν ἐναντίων κακιῶν, ἀφροσύνης τε καὶ δειλίας, καὶ ἑλεῖν αὐτάς·
ἀσθενεῖς γὰρ καὶ εὐάλωτοι ἀμφότεραι, καὶ γὰρ ὁ ἄφρων εὔληπτος τῷ
φρονίμῳ καὶ ὁ δειλὸς ὑποπέπτωκε τῷ ἀνδρείῳ· ἡ δὲ σωφροσύνη ἀδυνατεῖ
p. 61 M. κυκλώσασθαι | τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονήν· χαλεπαὶ γὰρ ἀντίπαλοι καὶ
δυσκαθαίρετοι. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ οἱ ἐγκρατέστατοι ἀνάγκῃ τοῦ θνητοῦ
παραγίνονται ἐπὶ σιτία καὶ ποτά, ἐξ ὧν αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ συνεστᾶσιν;
ἀγαπητὸν οὖν ἐστιν ἀντιβῆναι καὶ μαχέσασθαι τῷ γένει τῆς ἐπιθυμίας.
διὸ καὶ κατέναντι Ἀσσυρίων ἐστὶν ὁ Τίγρις ποταμός, ἡ σωφροσύνη τῆς

---

1 φαίνοντος] ἐνυφαίνοντος vel συνυφαίνοντος coni. Mang. 2 ἀχάριστον FL ὁ om. A 3 δ' UFL προσεληλυθότι UFL Ἰσάχαρ AU 5 σιτίον καὶ ποτὸν A ἐφέξεται A 6 λίθῳ ⟨πρασίνῳ⟩ coni. Mang. ἀπεικάσθαι A 8 χροὰ M, χρόα A ἡ om. U θεῷ FL 9 δ' FL 11 ἂν ἴσως FLArm: ἀνίσως M, ἄνισος U, ἀνίας A 12 Φυσὼν FL 13 Γηὼν M: Γεὼν ceteri χώρας τινάς UFL, χώρας om. Arm τὴν post μὲν] τῆς A, τὴν γῆν Arm 14 Τίγρης AFL ἀπέναντι M 15 εἶναι] ἰέναι Arm 16 καὶ prius om. Arm ἀντικρὺ A, ἄντικρυς FL 17 τοῦ om. UFL περὶ ἐπανορθώσεως ἤθους transp. UFL 18 ἡ alterum om. UL δύναται FL τεῖχος καὶ κύκλον transp. UFLArm βάλλεσθαι UFL 20 ἀμφότεροι U 20. 21 τῶν φρονίμων A 21 ὁ om. UFL 22 χαλεποὶ coni. Wendl. καὶ ἀντίπαλοι UL 24 συνεστάσιν (sic) M: συνίστανται A, παρεστᾶσιν U, παράστασιν FL 26 καὶ om. UFL ἐστὶν Ἀσσυρίων transp. U Τίγρης AFL

87 ἡδονῆς. ἡ δέ γε δικαιοσύνη, καθ' ἣν ὁ Εὐφράτης ποταμὸς συνίσταται,
οὔτε πολιορκεῖ καὶ περιτειχίζει τινὰ οὔτε ἀντιστατεῖ· διὰ τί; ὅτι ἀπο-
νεμητικὴ τῶν κατ' ἀξίαν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη καὶ τέτακται οὔτε κατὰ
τὸν κατήγορον οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον, ἀλλὰ κατὰ τὸν δικαστήν.
ὥσπερ οὖν ὁ δικαστὴς οὔτε νικῆσαί τινας προῄρηται οὔτε πολεμῆσαί
τισι καὶ ἐναντιωθῆναι, γνώμην δὲ ἀποφηνάμενος βραβεύει τὸ δίκαιον,
οὕτως ἡ δικαιοσύνη οὐδενὸς οὖσα ἀντίδικος ἀπονέμει τὸ κατ' ἀξίαν ἑκά-
στῳ πράγματι.
88 (28.) „Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν“
(Gen. 2, 15). τοῦ πλασθέντος διαφέρει ὃν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον,
ὡς εἶπον· ὁ μὲν γὰρ πλασθεὶς νοῦς ἐστι γεωδέστερος, ὁ δὲ ποιηθεὶς
ἀυλότερος, φθαρτῆς ὕλης ἀμέτοχος, καθαρωτέρας καὶ εἰλικρινεστέρας
89 τετυχηκὼς συστάσεως. τοῦτον οὖν τὸν καθαρὸν νοῦν λαμβάνει ὁ θεός,
οὐκ ἐῶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ βαίνειν, καὶ λαβὼν τίθησιν ἐν ταῖς ἐρριζωμέναις
καὶ βλαστανούσαις ἀρεταῖς, ἵνα ἐργάζηται αὐτὰς καὶ φυλάττῃ. πολλοὶ
γὰρ ἀσκηταὶ γενόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοῦ τέλους μετέβαλον· ᾧ δὲ παρέχει
ὁ θεὸς ἐπιστήμην βεβαίαν, τούτῳ δίδωσιν ἀμφότερα, ἐργάζεσθαί τε τὰς
ἀρετὰς καὶ μηδέποτε αὐτῶν ἀφίστασθαι, ἀλλ' ἀεὶ ταμιεύειν καὶ φυλάττειν
ἑκάστην. τὸ μὲν οὖν „ἐργάζεσθαι“ ἀντὶ τοῦ πράττειν, τὸ δὲ „φυλάττειν“
ἀντὶ τοῦ μνημονεύειν.
90 (29.) „Καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παν-
τὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ
φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε“ (Gen. 2, 16. 17). ποίῳ
Ἀδὰμ ἐντέλλεται καὶ τίς ἐστιν οὗτος, διαπορητέον· οὐ γὰρ μέμνηται
πρότερον αὐτοῦ, νυνὶ δὲ πρῶτον ὠνόμακεν αὐτόν. μήποτ' οὖν βούλε-
ταί σοι τοῦ πλαστοῦ ἀνθρώπου παραστῆσαι τοὔνομα. κάλει | δή, φησίν, p. 62 M.

---

2 διὰ τί om. Arm 3 ἡ δικαιοσύνη om. UFL 4 οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον om. FL 5 τινα U προείρηται AF 6 δ' UFL βραβεύει] βαρύνει L 7 οὕτως καὶ UFL τὸ] τὰ FL 9 καὶ prius om. FL 10 φυλάττειν FL 13 ἀϋλώτερος FL 14 λαμβάνει UFLArm: λαμβάνει τε MAP 15 αὐτοῦ U τίθησιν ⟨ἐντὸς⟩ Arm 17 γὰρ om. FL μετέλαβον U ᾧ δὲ] ὧδε F 18 ἐργάζεσθαί τε codd.: τε om. Arm, τὸ ἐργάζεσθαι v 19 αἰεὶ UFL 23 βρώσει om. UFL φαγῆ (sic) MAP: φάγεσαι UFL 24 γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν MAPArm: εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ UFL φάγεσαι UFL ἀπ' αὐτοῦ om. UFL ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ] ὅτι ἐν ἡμέρα ᾗ UFL 25 φάγητε MAP: φάγη UFL 26 καὶ om. Arm 27 πρῶτον] πρότερον AP ὠνόμασεν FL 27. 28 βεβούληται MAP 28 κάλει scripsi: καλεῖ codd. δή M: δέ ceteri

αὐτὸν γῆν· τοῦτο γὰρ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται, ὥστε ὅταν ἀκούῃς Ἀδάμ,
γήϊνον καὶ φθαρτὸν νοῦν εἶναι νόμιζε· ὁ γὰρ κατ' εἰκόνα οὐ γήϊνος,
ἀλλ' οὐράνιος. ζητητέον δέ, διὰ τί πᾶσιν ἐπιτιθεὶς τοῖς ἄλλοις τὰ ὀνό- 91
ματα οὐκ ἐπιτέθεικεν ἑαυτῷ. τί οὖν λεκτέον; ὁ νοῦς ὁ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν
τὰ μὲν ἄλλα δύναται καταλαβεῖν, ἑαυτὸν δὲ γνωρίσαι ἀδυνάτως ἔχει·
ὥσπερ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὰ μὲν ἄλλα ὁρᾷ, ἑαυτὸν δὲ οὐχ ὁρᾷ, οὕτως
καὶ ὁ νοῦς τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ, ἑαυτὸν δὲ οὐ καταλαμβάνει· εἰπάτω γάρ,
τίς τέ ἐστι καὶ ποταπός, πνεῦμα ἢ αἷμα ἢ πῦρ ἢ ἀὴρ ἢ ἕτερόν τι [σῶμα],
ἢ τοσοῦτόν γε ὅτι σῶμά ἐστιν ἢ πάλιν ἀσώματον. εἶτ' οὐκ εὐή-
θεις οἱ περὶ θεοῦ σκεπτόμενοι οὐσίας; οἳ γὰρ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν οὐ-
σίαν οὐκ ἴσασι, πῶς ἂν περὶ τῆς τῶν ὅλων ψυχῆς ἀκριβώσαιεν; ἡ γὰρ
τῶν ὅλων ψυχὴ ὁ θεός ἐστι κατὰ ἔννοιαν. (30.) εἰκότως οὖν ὁ Ἀδάμ, 92
τουτέστιν ὁ νοῦς, τὰ ἄλλα ὀνομάζων καὶ καταλαμβάνων ἑαυτῷ ὄνομα
οὐκ ἐπιτίθησιν, ὅτι ἑαυτὸν ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν. ἐντέλλεται δὲ
τούτῳ καὶ οὐχὶ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν γεγονότι· ἐκεῖνος
μὲν γὰρ καὶ δίχα προτροπῆς ἔχει τὴν ἀρετὴν αὐτομαθῶς, οὗτος δ' ἄνευ
διδασκαλίας οὐκ ἂν φρονήσεως ἐπιλάχοι. διαφέρει δὲ τρία ταῦτα· 93
πρόσταξις, ἀπαγόρευσις, ἐντολὴ καὶ παραίνεσις· ἡ μὲν γὰρ ἀπαγό-
ρευσις περὶ ἁμαρτημάτων γίνεται καὶ πρὸς φαῦλον, ἡ δὲ πρόσταξις
⟨περὶ⟩ κατορθωμάτων, ἡ δὲ παραίνεσις πρὸς τὸν μέσον, τὸν μήτε
φαῦλον μήτε σπουδαῖον· οὔτε γὰρ ἁμαρτάνει, ὡς ἀπαγορεύειν ἄν τινα
αὐτῷ, οὔτε κατορθοῖ κατὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρόσταξιν, ἀλλὰ
χρείαν ἔχει παραινέσεως τῆς ἀνέχειν μὲν τῶν φαύλων διδασκούσης, προ-

---

1 ὥστε οὖν UFL, ὥστε νῦν Turn. ὅταν ἀκούῃς] εἴ τι ἀκούσεις UFL 2 νοῦν om. MFL νόμισον U 3 ἐπιθεὶς UFL 4 καὶ ante ἑαυτῷ add. UFL ὁ ante ἐν om. D 6 οὐχ ὁρᾷ] οὐ βλέπει FL 7 τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ om. D δὲ] μὲν $D^P D^M$, om. D^R γάρ τις DArm 8 τίς τέ codd.: τίς D^RArm, τί $D^P D^M$ πνεῦμα ἢ ἀὴρ ἢ πῦρ ἢ αἷμα Arm ἕτερόν τι DArm: τι ἕτερον MUFL, τί ἕτερον AP σῶμα om. D, seclusi 9 ὅτι] ἢ ὅτι UFL πάλιν ἢ transp. UFL ἀσώματος D^R εἶτα UFL 10 οἳ] οἱ P, εἰ Arm 12 ὁ bis om. UFL 13 ὀνομάζων] νομίζων UL 14 καὶ om. Arm 15 καὶ οὐχὶ MAPArm: ἀλλ' οὐχὶ UFL κατὰ om. FL 16 τὴν ἀρετὴν ἔχει transp. FL 18 ἐντολὴ καὶ om. Mang. ἐντολὴ — ἀπαγόρευσις om. AP 19 περὶ om. UFLArm ἢ γίνεται ULArm, ἣ γίνεται F 20 περὶ addidi κατορθωμάτων ⟨πρὸς σπουδαῖον⟩ coni. Mang., ⟨πρὸς τὸν αὐτὸν⟩ Wendl. τὸ μέσον F 20. 21 μήτε σπουδαῖον μήτε φαῦλον Arm 21 τινα] τι Arm 22 αὐτὸν AP κατὰ τοῦ τὴν (sic) F 23 ἀνέχειν AP: ἀνέχεσθαι M, ἀπέχειν UFL(Arm ut vid.)

---

2 *Ambros de Paradiso 2, 11* . . . quidam Adam νοῦν terrenum interpretati sunt.
4—9 D^P fol. 376^r D^M fol. 282^r D^R fol. 279^v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῶν περὶ Μωυσέως (sic): ὁ νοῦς — ἀσώματον.

94 τρεπούσης δὲ ἐφίεσθαι τῶν ἀστείων. τῷ μὲν οὖν τελείῳ τῷ κατ' εἰ-
κόνα προστάττειν ἢ ἀπαγορεύειν ἢ παραινεῖν οὐχὶ δεῖ, οὐδενὸς γὰρ τού-
των ὁ τέλειος δεῖται, τῷ δὲ φαύλῳ προστάξεως καὶ ἀπαγορεύσεως χρεία,
τῷ δὲ νηπίῳ παραινέσεως καὶ διδασκαλίας, ὥσπερ τῷ τελείῳ γραμματικῷ
ἢ μουσικῷ οὐδενὸς δεῖ παρραγγέλματος τῶν εἰς τὰς τέχνας, τῷ δὲ σφαλ-
λομένῳ περὶ τὰ θεωρήματα ὡσανεί τινων νόμων προστάξεις καὶ ἀπαγο-
95 ρεύσεις ἐχόντων, τῷ δὲ ἄρτι μανθάνοντι | διδασκαλίας. εἰκότως οὖν τῷ p. 63 M.
γηΐνῳ νῷ μήτε φαύλῳ ὄντι μήτε σπουδαίῳ ἀλλὰ μέσῳ τὰ νῦν ἐντέλλε-
ται καὶ παραινεῖ. ἡ δὲ παραίνεσις γίνεται δι' ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων
καὶ τοῦ κυρίου καὶ τοῦ θεοῦ, „ἐνετείλατο" γὰρ „κύριος ὁ θεός", ἵνα,
εἰ μὲν πείθοιτο ταῖς παραινέσεσιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ εὐεργεσιῶν ἀξιωθείη,
εἰ δὲ ἀφηνιάζοι, ὑπὸ τοῦ κυρίου ὡς δεσπότου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος σχο-
96 ρακίζοιτο. διόπερ καὶ ὅτε ἐκβάλλεται τοῦ παραδείσου, τὰς αὐτὰς κλή-
σεις παρείληφε, λέγει γάρ· „καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ
τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη"
(Gen. 3, 23), ἵνα, ἐπεὶ καὶ ὡς δεσπότης ὁ κύριος καὶ ὡς εὐεργέτης ὁ
θεὸς ἐνετέλλετο, πάλιν ὡς ἀμφότερα ὢν τὸν παρακούσαντα τιμωρῆται· δι'
ὧν γὰρ προὔτρεπε δυνάμεων, διὰ τούτων τὸν ἀπειθοῦντα ἀποπέμπεται.
97 (31.) Ἃ δὲ παραινεῖ, ταῦτά ἐστιν· „ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν
τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ" (Gen. 2, 16). προτρέπει τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που ψυχὴν μὴ ἀφ' ἑνὸς ξύλου μηδ' ἀπὸ μιᾶς ἀρετῆς ἀλλ' ἀπὸ πασῶν
τῶν ἀρετῶν ὠφελεῖσθαι· τὸ γὰρ φαγεῖν σύμβολόν ἐστι τροφῆς ψυχικῆς·
τρέφεται δὲ ἡ ψυχὴ ἀναλήψει τῶν καλῶν καὶ πράξει τῶν κατορθωμά-
98 των. μὴ μόνον δέ φησι „φάγῃ", ἀλλὰ καὶ „βρώσει", τουτέστι κατα-
λέσας καὶ ἐπιλεάνας μὴ ἰδιώτου ἀλλ' ἀθλητοῦ τρόπον τὴν τροφήν, ἵνα
ἰσχὺν καὶ δύναμιν περιποιήσῃ· καὶ γὰρ τοῖς ἀθληταῖς οἱ ἀλεῖπται
παραγγέλλουσι μὴ κάπτειν, ἀλλὰ κατὰ σχολὴν λεαίνειν, ἵνα πρὸς ἰσχὺν

---

1 ἐφικέσθαι UFL τελείω τῶ MAPArm: τελείω καὶ UFL 2 ἢ παραινεῖν om. FL 2. 3 τούτων om. FL 3 ἐστι post προστάξεως add. FL, post ἀπαγορεύσεως UArm 5 δεῖ] δεῖται F τῶν om. Arm 5. 6 ἐσφαλμένω UFL 6 περὶ] παρὰ UFL 8 γηΐνων (om. νῷ) P νῷ] νοΐ UFL, τῷ Arm 13 αὐτὰς] αὐτῶν L, αὐτὰς ταύτας Arm 16 ἐπεὶ FL: εἴπη MAPU, ἐπίῃ Arm 17 ἐνετέλλετο, πάλιν om. Arm, tum pergit: ὡς δι' ἀμφοτέρων τ. π. τιμωρεῖσθαι ὢν] ὧν AP τιμωρῆται U: τιμωρεῖται ceteri 18 προὔτρεπε] προὔπεμπε FL τὸν ἀπειθοῦντα om. Arm ἀποπέμψεται Arm 19 ταῦτ' U 19. 20 τοῦ παραδείσου Arm 20 φαγῆ codd. προυτρέπει F 20. 21 τοῦ ἀνθρώπου om. UFLArm 21 post ψυχὴν add. μὲν UFL μηδὲ UFL 23 ἀντιλήψει Mang. 24 δέ om. Arm φάγης MAPFL, φαγῆς U καὶ om. MAP 25 ἀλλὰ MAP ἵνα om. UFL 27 κάπτειν Wendl. (Arm ut vid.): κόπτειν codd.

ἐπιδιδῶσιν· ἑτέρως γὰρ ἐγὼ καὶ ὁ ἀθλητὴς τρεφόμεθα, ἐγὼ μὲν γὰρ
ἕνεκα τοῦ ζῆν μόνον, ὁ δὲ ἀθλητὴς καὶ ἕνεκα τοῦ πιαίνεσθαι καὶ ῥών-
νυσθαι, παρὸ καὶ ἕν τι τῶν ἀσκητικῶν ἐστι τὸ λεαίνεσθαι τροφήν. τὸ
„βρώσει φαγεῖν" ἐστι τοιοῦτον. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον διατυπώσωμεν αὐτό. 99
τὸ τιμᾶν τοὺς γονεῖς ἐδώδιμον καὶ τρόφιμόν ἐστιν· ἀλλ' ἑτέρως οἱ ἀγα-
θοὶ καὶ οἱ φαῦλοι τιμῶσιν, οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἔθος, οἵτινες οὐ βρώσει
ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι· πότε οὖν καὶ βρώσει; ὅταν ἀναπτύξαν-
τες καὶ τὰς αἰτίας ἐρευνήσαντες κρίνωσιν ἑκουσίως, ὅτι καλὸν τοῦτ'
ἐστίν· αἱ δὲ αἰτίαι τοιαῦται· ἐγέννησαν ἡμᾶς, ἔθρεψαν, ἐπαίδευσαν, πάντων
αἴτιοι γεγόνασιν ἀγαθῶν. πάλιν ἐδώδιμον ⟨τὸ⟩ τὸν ὄντα τιμᾶσθαι· τότε
δὲ „βρώσει", ὅταν καὶ μετὰ τῆς τοῦ κεφαλαίου ἀναπτύξεως καὶ τῆς τῶν
αἰτιῶν ἀποδόσεως. (32.) „ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ 100
πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ" (Gen. 2, 17). οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἐν
p. 64 M. τῷ παραδείσῳ τὸ ξύλον | τοῦτο· εἰ γὰρ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν παραγγέλλει
τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀπὸ δὲ τούτου μὴ φαγεῖν, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ φυσικῶς· ἔστι γάρ, ὡς ἔφην, οὐσίᾳ καὶ οὐκ ἔστι
δυνάμει. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ κηρῷ δυνάμει μέν εἰσι πᾶσαι αἱ σφραγῖ-
δες, ἐντελεχείᾳ δὲ μόνη ἡ τετυπωμένη, οὕτως καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κηροει-
δεῖ ὑπαρχούσῃ πάντες οἱ τύποι περιέχονται δυνάμει, οὐκ ἀποτελέσματι,
κρατεῖ δὲ ὁ εἷς χαραχθεὶς ἐν αὐτῇ, ἕως μὴ ἀπαλήλιπται ὑφ' ἑτέρου
ἐναργέστερον καὶ ἐκδήλως μᾶλλον ἐπιχαράξαντος. ἑξῆς κἀκεῖνο διαπορη- 101
τέον· ὅτε μὲν παραινεῖ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου ἐσθίειν, ἕνα
προτρέπει, ὅτε δὲ ἀπαγορεύει χρῆσθαι τῷ πονηροῦ καὶ καλοῦ αἰτίῳ,
πλείοσι διαλέγεται· ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν „ἀπὸ παντὸς φάγῃ", ἐνταῦθα
δὲ „οὐ φάγεσθε" καὶ „ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε", οὐχὶ φάγῃς, καὶ „ἀπο-

---

1 ἐπιδίδωσιν MU 3 λεαίνεσθαι] ἀνελέσθαι UFL τὸ alt.] τὸ δὲ MAP 4 τοιοῦτο U 5 τὸ om. Mang. 7 ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι om. Arm ὅταν] ὅτε FL ⟨τὸ κεφάλαιον⟩ ἀναπτύξαντες coni. Mang. 8 κρίνουσιν UFL 10 ⟨τὸ⟩ add. Wendl. τότε scripsi: τὸ codd. 12 αἰτιῶν M: αἰτίων ceteri καὶ] ἢ MAP 13 ἀπ'] ἐξ UFL οὔκουν F 14 εἰ γὰρ codd.: εἴπερ v 15 τῶν] τὸν AP ἀπὸ — παραδείσῳ om. FL δηλονότι codd. 16. 17 ἐν τῷ π. φυσικῶς, ἀλλὰ δυνάμει· ἔστι δὲ οὐσίᾳ καὶ οὐ δυνάμει Arm 16 ἔστι FL: ἔστι τε ceteri ὡς ἔφην post οὐσίᾳ transp. UFL 18 ἐνδελεχείᾳ FL ἐντετυπωμένη Arm 19 οὐκ om. FL 19. 20 ἀποτελέσματι δὲ κρατεῖ (om. οὐκ) v 20 εἷς] ἀεὶ Arm αὐτῇ MArm: αὐτῷ ceteri ἕως] ὡς MAP ἀπαλήλιπται MArm: ἀπ cum lacuna AP, ἀπήλειπται UF, ἀπολείπηται L, ἀπαλείφηται Turn. Mang. 21 ἐνεργέστερον UFLArm ἐπιχαραχθέντος coni. Creuzer ἑξῆς] ἐξ ἧς APF 22 ὅτε] ὅτι AP τοῦ παραδείσου MArm: τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ APU, ἐν τῷ παραδείσῳ FL 22. 23 ἑνὶ προτρέπει UFL, ἓν ἀποτρέπει M 23 τῷ ξύλῳ (nec plura) Arm 24 ὡς πλείοσι UFL φησιν om. Arm φάγῃ MAP: φάγῃς FL, φαγῆς U 25 οὐχὶ] οὐ U φαγῆς P, φαγῇ Mang. ἀποθανεῖσθαι U

102 θανεῖσθε“, οὐχὶ ἀποθανῇ. λεκτέον οὖν τάδε, ὅτι πρῶτον μὲν σπάνιόν
ἐστι τἀγαθόν, τὸ δὲ κακὸν πολύχουν· διὰ τοῦτο σοφὸν μὲν εὑρεῖν
ἕνα μόνον ἔργον, φαύλων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον· εἰκότως οὖν ἑνὶ
παραγγέλλει ταῖς ἀρεταῖς ἐντρέφεσθαι, πολλοῖς δὲ περὶ τοῦ πανουργίας
103 ἀπέχεσθαι, ταύτῃ γὰρ μυρίοι χρῶνται. δεύτερον ⟨δέ⟩, εἰς ἀρετῆς ἀνά-
ληψίν τε καὶ χρῆσιν ἑνὸς μόνου δεῖ τοῦ λογισμοῦ· τὸ δὲ σῶμα οὐχ
οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ· σχεδὸν γὰρ σοφίας
ἔργον τοῦτ' ἐστίν, ἀλλοτριοῦσθαι πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐ-
τοῦ· εἰς δὲ ἀπόλαυσιν κακίας οὐ μόνον δεῖ πως ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ
104 καὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ σῶμα· ὁ γὰρ φαῦλος δεῖται
τούτων ἁπάντων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας κακίας· ἐπεὶ πῶς ἐκλαλή-
σει μυστήρια φωνητήριον οὐκ ἔχων ὄργανον; πῶς δὲ ταῖς ἡδοναῖς χρή-
σεται γαστρὸς καὶ τῶν αἰσθητηρίων στερόμενος; δεόντως οὖν ἑνὶ μὲν
τῷ λογισμῷ διαλέγεται περὶ κτήσεως ἀρετῆς, μόνου γάρ, ὡς ἔφην,
ἐστὶν αὐτοῦ χρεία πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς, περὶ δὲ κακίας πλείοσι,
ψυχῇ, λόγῳ, αἰσθήσεσι, σώματι, διὰ πάντων γὰρ τούτων ἐμφαίνεται.
105 (33.) λέγει γε μήν· „ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀπο-
θανεῖσθε“ (Gen. 2, 17). καὶ φαγόντες οὐχ οἷον οὐκ ἀποθνῄσκουσιν,
ἀλλὰ καὶ παιδοποιοῦνται καὶ ἑτέροις τοῦ ζῆν αἴτιοι καθίστανται. τί
οὖν λεκτέον; ὅτι διττός ἐστι θάνατος, ὁ μὲν ἀνθρώπου, | ὁ δὲ ψυχῆς p. 65 M.
ἴδιος· ὁ μὲν οὖν ἀνθρώπου χωρισμός ἐστι ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ
106 ψυχῆς θάνατος ἀρετῆς μὲν φθορά ἐστι, κακίας δὲ ἀνάληψις. παρὸ καί
φησιν οὐκ ἀποθανεῖν αὐτὸ μόνον ἀλλὰ „θανάτῳ ἀποθανεῖν“, δηλῶν
οὐ τὸν κοινὸν ἀλλὰ τὸν ἴδιον καὶ κατ' ἐξοχὴν θάνατον, ὅς ἐστι ψυχῆς
ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις. καὶ σχεδὸν οὗτος ὁ θά-
νατος μάχεται ἐκείνῳ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ διάκρισίς ἐστι τῶν συγκριθέν-
των σώματός τε καὶ ψυχῆς, οὗτος δὲ τοὐναντίον σύνοδος ἀμφοῖν, κρα-

---

1 ἀποθανῇ M: ἀποθάνῃς UFL, ἀποθανεῖν AP τόδε πρῶτον ὅτι Arm 2 τὸ ἀγαθόν UFLD σοφῶν AP σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν D (Mang.) 3 μόνον om. D ἔργον om. FL τὸ πλῆθος MAP ἀνάριθμον AP, ἀνήριθμον M 4 περὶ τοῦ MUFLArm: τοῦ (om. περὶ) AP, περιττοῦ v 5 δεύτερον δέ Arm: δέ om. codd. 6 δεῖ] δεῖται FL οὐχ om. Arm 8 ἔργον om. Arm ἐστὶ τοῦτο Arm 9 πῶς MP, om. Arm 10 post λόγον add. ὡς UFL φαῦλος] λόγος Arm 13 αἰσθητικῶν UFL στερόμενος MUF: στερούμενος APL ἑνὶ μὲν] ἐν μόνῳ UFL 14 ὡς ἔφην om. MAP 15 πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς om. U 16 αἰσθήσει coni. Mang. σώματι Arm (coni. Mang.): σώματος codd. 18 καὶ] καὶ μὴν Arm 20 διττῶς AP 22 ἐστι om. Arm 23 οὐκ] οὐχὶ τὸ Arm ἀλλὰ τὸ Arm 24 ἴδιον] ἀΐδιον UFL 25 ἁπάσαις om. Arm

---

1—3 D^P fol. 268^r (Διδύμου) D^R fol. 230^v Φίλωνος: σπάνιον μέν ἐστι — ἀναρίθμητον.

τοῦντος μὲν τοῦ χείρονος σώματος, κρατουμένου δὲ τοῦ κρείττονος
ψυχῆς. ὅπου δ' ἂν λέγῃ „θανάτῳ ἀποθανεῖν“, παρατήρει ὅτι θάνα- 107
τον τὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ παραλαμβάνει, οὐ τὸν φύσει γινόμενον· φύσει μὲν
οὖν ἐστι, καθ' ὃν χωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ ἐπὶ τιμωρίᾳ
συνίσταται, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸν ἀρετῆς βίον θνήσκῃ, τὸν δὲ κακίας ζῇ
μόνον. εὖ καὶ ὁ Ἡράκλειτος κατὰ τοῦτο Μωυσέως ἀκολουθήσας τῷ 108
δόγματι, φησὶ γάρ· „Ζῶμεν τὸν ἐκείνων θάνατον, τεθνήκαμεν δὲ τὸν
ἐκείνων βίον,“ ὡς νῦν μέν, ὅτε ζῶμεν, τεθνηκυίας τῆς ψυχῆς καὶ ὡς
ἂν ἐν σήματι τῷ σώματι ἐντετυμβευμένης, εἰ δὲ ἀποθάνοιμεν, τῆς
ψυχῆς ζώσης τὸν ἴδιον βίον καὶ ἀπηλλαγμένης κακοῦ καὶ νεκροῦ
συνδέτου τοῦ σώματος.

---

1 κρατουμένης FL 1. 2 τῆς ψυχῆς τοῦ κρείττονος FL 2 δ' ἂν οὖν FL 3 λαμβάνει UFL 4 καθ' ὃν UFL: καθὸ MAP δ' UFL 6 εὖ] οὗ L Μωϋσέος MAPF 7 γὰρ om. MAP 8 ὅτε ζῶμεν MAPArm: ὅτι ἐνζῶμεν UFL 10. 11 κακοῦ — σώματος] κακῶν καὶ μακρῶν νόσων Arm 11 τοῦ συνδέτου transp. UFL subscriptio in UF: νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον: —

---

6 Heracl. frg. 67 Byw.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός Οὐ καλὸν εἶναι |τὸν ἄνθρωπον I p. 66 M.
μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν“ (Gen. 2, 18). διὰ τί τὸν
ἄνθρωπον, ὦ προφῆτα, οὐκ ἔστι καλὸν εἶναι μόνον; ὅτι, φησί, καλόν
ἐστι τὸν μόνον εἶναι μόνον· μόνος δὲ καὶ καθ' αὑτὸν εἷς ὢν ὁ θεός,
οὐδὲν δὲ ὅμοιον θεῷ· ὥστ' ἐπεὶ τὸ μόνον εἶναι τὸν ὄντα καλόν ἐστι
— καὶ γὰρ περὶ μόνον αὐτὸν τὸ καλόν —, οὐκ ἂν εἴη καλὸν τὸ εἶναι
2 τὸν ἄνθρωπον μόνον. τὸ δὲ μόνον εἶναι τὸν θεὸν ἔστι μὲν ἐκδέξασθαι
καὶ οὕτως, ὅτι οὔτε πρὸ γενέσεως ἦν τι σὺν τῷ θεῷ οὔτε κόσμου γενο-
μένου συντάττεταί τι αὐτῷ· χρῄζει γὰρ οὐδενὸς τὸ παράπαν. ἀμείνων
δὲ ἥδε ἡ ἐκδοχή· ὁ θεὸς μόνος ἐστὶ καὶ ἕν, οὐ σύγκριμα, φύσις ἁπλῆ,
ἡμῶν δ' ἕκαστος καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γέγονε πολλά· οἷον ἐγὼ πολλά
εἰμι, ψυχὴ σῶμα, καὶ ψυχῆς ἄλογον λογικόν, πάλιν σώματος θερμὸν
ψυχρὸν βαρὺ κοῦφον ξηρὸν ὑγρόν· ὁ δὲ θεὸς οὐ σύγκριμα οὐδὲ ἐκ πολ-
3 λῶν συνεστώς, ἀλλ' ἀμιγὴς ἄλλῳ· ὃ γὰρ ἂν προσκριθῇ | θεῷ, ἢ κρεῖσ- p. 67 M.
σόν ἐστιν αὐτοῦ ἢ ἔλασσον ἢ ἴσον αὐτῷ· οὔτε δὲ ἴσον οὔτε κρεῖσσόν
ἐστι θεοῦ, ἔλασσόν γε μὴν οὐδὲν αὐτῷ προσκρίνεται· εἰ δὲ μή, καὶ αὐ-
τὸς ἐλαττωθήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτὸς ἔσται, ὅπερ οὐδὲ θέμις
νοῆσαι. τέτακται οὖν ὁ θεὸς κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, μᾶλλον δὲ ἡ
μονὰς κατὰ τὸν ἕνα θεόν· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς νεώτερος κόσμου, ὡς καὶ
4 χρόνος, ὁ δὲ θεὸς πρεσβύτερος κόσμου καὶ δημιουργός. (2.) οὐδένα

φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν M, φίλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἐξαήμερον A, tit. om. PArm   4 μόνον alterum om. AP   καὶ om. Arm   6 καὶ MArm: ὁ AP, ὃ v   αὐτὸν μόνον Arm   ἂν εἴη] ἀνύει AP   τὸ ante εἶναι om. Arm   8 καὶ om. Arm   10 ἥδε om. AP   12 ψυχὴ καὶ σῶμα Arm   ψυχῆς om. Arm   ἄλογον MArm: λόγον AP   καὶ λογικόν Arm   σώματος] σῶμα Arm   14 ἄλλῳ om. Arm   ὃ] ἄλλο Arm   ἂν] ἐὰν Arm   15 ἐστιν] ἔσται coni. Wendl.   αὐτῷ om. Arm   ἴσον τι Arm   16 προκρίνεται AP   18 δὲ MArm: δὲ καὶ AP

δὲ ἄνθρωπον καλόν ἐστιν εἶναι μόνον. δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη,
τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ
τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς
εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα
ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ
πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον, καὶ
γὰρ αἰσθήσεις καὶ πάθη καὶ κακίαι καὶ μυρία ἄλλα τούτῳ τῷ νῷ συνέ-
ζευκται καὶ συνήρμοσται. τῷ δὲ δευτέρῳ ἀνθρώπῳ βοηθὸς συνίσταται, 5
πρῶτον μὲν γενητός, „ποιήσωμεν" γάρ φησιν „αὐτῷ βοηθόν", ἔπειτα
δὲ νεώτερος τοῦ βοηθουμένου· πρότερον μὲν γὰρ ἔπλασε τὸν νοῦν,
μέλλει δὲ πλάττειν τὸν βοηθὸν αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ταῦτα φυσικῶς ἀλλη-
γορεῖ· ἡ γὰρ αἴσθησις καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς εἰσι βοηθοὶ νεώτεροι
τῆς ψυχῆς. πῶς μὲν οὖν βοηθοῦσιν, ὀψόμεθα· ὅτι δέ εἰσι νεώτεροι,
θεασώμεθα. (3.) ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν καὶ φυσικῶν 6
δοκεῖ τοῦ ὅλου σώματος προπλάττεσθαι ἡ καρδία, θεμελίου τρόπον ἢ
ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται τὸ ἄλλο σῶμα — παρὸ καὶ
μετὰ τὴν τελευτὴν ἔτι ἐμπηδᾶν φασιν αὐτὴν ὡς καὶ πρώτην γινομένην
καὶ ὑστέραν φθειρομένην —, οὕτως καὶ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς πρεσ-
βύτερον τῆς ὅλης εἶναι, τὸ δ' ἄλογον νεώτερον, οὗ τὴν γένεσιν οὔπω
μὲν δεδήλωκε, μέλλει δὲ ὑπογράφειν. τὸ δὲ ἄλογον αἴσθησίς ἐστι καὶ
τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη, καὶ μάλιστα εἰ μὴ κρίσεις εἰσὶν ἡμέτεραι. καὶ
νεώτερος οὖν οὗτος ὁ βοηθὸς [θεοῦ] καὶ γενητὸς εἰκότως. τὸ δ' ὑπερ- 7
p. 68 M. τεθὲν ἴδωμεν, πῶς βοηθεῖ. | πῶς ἡμῶν ὁ νοῦς καταλαμβάνει, ὅτι τουτὶ
λευκὸν ἢ μέλαν ἐστίν, εἰ μὴ βοηθῷ χρησάμενος ὁράσει; πῶς δὲ ὅτι
ἡδεῖα ἡ τοῦ κιθαρῳδοῦ φωνὴ ἢ τοὐναντίον ἐκμελής, εἰ μὴ βοηθῷ χρη-
σάμενος ἀκοῇ; πῶς δὲ ὅτι εὐώδεις ἢ δυσώδεις οἱ ἀτμοί, εἰ μὴ συμμά-
χῳ χρησάμενος ὀσφρήσει; πῶς δὲ δοκιμάζει τοὺς χυλούς, εἰ μὴ διὰ
βοηθοῦ τῆς γεύσεως; πῶς δὲ αὖ τὰ μαλακὰ καὶ τραχέα, εἰ μὴ δι'
ἁφῆς; ἔστι τοίνυν ἕτερον εἶδος βοηθῶν, ὡς ἔφην, τὰ πάθη· καὶ γὰρ 8

---

1 ἄνθρωπον] ἀνθρώπων Arm 2 γεγονὼς A 2. 3 οὔτε — μόνῳ om. AP 7 καὶ ante μυρία om. Arm τούτου coni. Diels 9 γεννητός AP ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 11. 12 ἀλληγορεῖ codd.: ἀλληγορεῖται Mang. (Arm) 12 αἱ γὰρ αἰσθήσεις Arm βοηθοὶ om. AP 13 τῆς ψυχῆς] αὐτῆς Arm ὅτι — θεασώμεθα om. Arm 14 ὥσπερ γὰρ Arm 15 ὅλου] ἄλλου coni. Mang. προσπλάττεσθαι AP ἢ om. Arm 16 τρόπις Arm (coni. Diels): τρόπεως codd. ᾗ Arm: ἣν codd. 19 ὅλης] ἄλλης coni. Mang. εἶναι om. Arm 22 οὗτος om. Arm θεοῦ om. Arm, τοῦ νοῦ coni. Benzelius, αὐτοῦ (scil. ἡγεμονικοῦ) Mang., τοῦ βοηθουμένου Wendl. γεννητός AP 24 εἰ Mang. (Arm): ὅτι codd. 26 ὅτι om. AP 28 αὖ τὰ] αὐτὰ AP 29 βοηθῶν Arm: βοηθοῦν M, βοηθοῦ AP

ἡδονὴ βοηθεῖ πρὸς διαμονὴν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ ἐπιθυμία, καὶ λύπη μέντοι καὶ φόβος δάκνοντα τὴν ψυχὴν ἐπέστρεψεν αὐτὴν μηδενὸς ὀλιγωρεῖν, ὀργή τε ἀμυντήριον ὅπλον [ἢ] μεγάλα πολλοὺς ὠφέλησε, καὶ τἄλλα ταύτῃ. διὸ καὶ εὐθυβόλως εἶπε „κατ' αὐτὸν εἶναι τὸν βοηθόν·" τῷ γὰρ ὄντι οἰκεῖος οὗτος ὁ βοηθός ἐστι τῷ νῷ ὡς ἂν ἀδελφὸς καὶ ὅμαιμος· μιᾶς γάρ ἐστι ψυχῆς μέρη καὶ γεννήματα ἥ τε αἴσθησις καὶ τὰ πάθη.
9 (4.) Τοῦ δὲ βοηθοῦ ἐστι διττὸν τὸ εἶδος, τὸ μὲν ἐν πάθεσι, τὸ δ' ἐν αἰσθήσει. τό γε νῦν μόνον τὸ πρότερον εἶδος γεννήσει, λέγει γάρ· „καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ" (Gen. 2, 19). ὁρᾷς, τίνες εἰσὶν ἡμῶν οἱ βοηθοί, τὰ θηρία, τῆς ψυχῆς τὰ πάθη· εἰπὼν γὰρ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν" ἐπιφέρει τὸ „ἔπλασε τὰ θηρία", ὡς τῶν θηρίων ὄντων βοηθῶν
10 ἡμῖν. οὐ κυρίως δὲ οὗτοι βοηθοὶ ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγονται, εὑρίσκονταί γέ τοι πρὸς ἀλήθειαν ⟨καὶ⟩ πολέμιοι, ὥσπερ καὶ τῶν πόλεων ἔστιν ὅτε οἱ σύμμαχοι προδόται καὶ αὐτόμολοι καὶ ἐν ταῖς φιλίαις οἱ κόλακες ἀντὶ ἑταίρων ἐχθροί. οὐρανὸν δὲ καὶ ἀγρὸν συνωνύμως κέκληκεν ἀλληγορῶν τὸν νοῦν· οὗτος γὰρ καὶ ὡς ἀγρὸς ἀνατολὰς καὶ βλάστας ἔχει μυρίας ὅσας καὶ ὡς οὐρανὸς πάλιν λαμπρὰς καὶ θείας καὶ
11 εὐδαίμονας φύσεις. θηρίοις δὲ καὶ πτηνοῖς ἀπεικάζει τὰ πάθη, ὅτι σίνεται τὸν νοῦν ἀτίθασα καὶ ἀνήμερα ὄντα καὶ ὅτι πτηνῶν τρόπον ἐπιποτᾶται τῇ διανοίᾳ· ὀξεῖα γὰρ ἡ τούτων καὶ ἀνεπίσχετος ὁρμή. οὐ

3 ἢ om. Arm, ἤδη coni. Diels τἄλλα AP καὶ τἄλλα om. Arm 7 τῶν δὲ βοηθῶν coni. Mang. 8 τό γε — δεξιώσηται (p. 94,22) om. P τό γε νῦν μόνον scripsi: τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm 11 αὐτὸ] αὐτὰ Arm 12 αὐτοῦ Arm: αὐτῷ codd. 13 τὰ alterum om. Arm ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 16 τοι om. A καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 17 προδόται τε καὶ A 19 καὶ ante ὡς om. Arm 21 ἀπεικάζεται πάθη Arm 22 σίνεται] „penetrant permeantque" (διήκει?) Arm 23 ἐπιπωτᾶται M

21 sqq. *Orig. in Gen. homil. I 16 (t. VIII p. 127 Lomm.)* secundum allegoriam tamen in piscibus et volatilibus vel animalibus et repentibus terrae ea mihi videntur indicari ... vel quae de sensu animae et cordis cogitatione procedunt vel quae ex desideriis corporalibus et carnis motibus proferuntur. *Ambros. de Paradiso 11, 51* bestiae autem agri et volatilia caeli, quae adducuntur ad Adam, nostri irrationabiles motus, eo quod bestiae vel pecora quaedam diversae sint (*leg.* sunt?) corporis passiones vel turbulentiores vel etiam languidiores. volatilia autem caeli quid aliud aestimamus nisi inanes cogitationes, quae velut volatilium more nostram circumvolant animam et huc atque illuc vario motu saepe traducunt?

παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἔπλασε“ τὸ „ἔτι“. διὰ τί; ὅτι καὶ
p. 69 M. ἐπάνω πεπλάσθαι | τὰ θηρία φησὶ πρὸ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως,
⟨ὡς⟩ καὶ δηλοῖ διὰ τούτων ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ· „καὶ εἶπεν Ἐξαγαγέτω
ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία“
(Gen. 1, 24). τί παθῶν οὖν ἄλλα πλάττει θηρία νῦν οὐκ ἀρκεσθεὶς 12
τοῖς προτέροις; λεκτέον οὖν ἠθικῶς μὲν τοῦτο· πλούσιόν ἐστι τὸ
κακίας γένος ἐν τῷ γενητῷ, ὥστε ἀεὶ γεννᾶσθαι τὰ φαυλότατα ἐν
τούτῳ· φυσικῶς δὲ ἐκεῖνο· πρότερον μὲν ἐν τῇ ἑξαημέρῳ τὰ γένη
τῶν παθῶν καὶ τὰς ἰδέας εἰργάζετο, νυνὶ δὲ τὰ εἴδη προσπλάττει·
διό φησιν „ἔπλασεν ἔτι“. ὅτι δὲ τὰ πάλαι κατασκευασθέντα γένη 13
ἦν, φανερὸν ἐξ ὧν φησιν „ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν“ οὐ κατ᾿
εἶδος, ἀλλὰ „κατὰ γένος.“ καὶ τοιοῦτος ἐν ἅπασιν εὑρίσκεται· πρὸ γὰρ
τῶν εἰδῶν ἀποτελεῖ τὰ γένη, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· προτυπώ-
σας γὰρ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ γένος φη-
σὶν εἶναι, ὕστερον τὸ εἶδος ἀπεργάζεται τὸν Ἀδάμ. (5.) τοῦτο μὲν 14
οὖν τὸ εἶδος τῶν βοηθῶν εἴρηκε, τὸ δ᾿ ἕτερον ὑπερτίθεται τὸ τῆς αἰ-
σθήσεως, ἔστ᾿ ἂν ἐπιχειρῇ πλάττειν τὴν γυναῖκα· ἐκεῖνο δ᾿ ὑπερθέμενος
περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως τεχνολογεῖ. ἔστι δὲ καὶ ἡ τροπικὴ καὶ
ἡ ῥητὴ ἀπόδοσις ἀξία τοῦ θαυμάζεσθαι· ἡ μὲν ῥητή, παρόσον τὴν
θέσιν τῶν ὀνομάτων προσῆψε τῷ πρώτῳ γενομένῳ ὁ νομοθέτης.
καὶ γὰρ οἱ παρ᾿ Ἕλλησι φιλοσοφοῦντες εἶπον εἶναι σοφοὺς τοὺς πρώ- 15
τους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέντας· Μωυσῆς δὲ ἄμεινον, ὅτι πρῶ-
τον μὲν οὔ τισι τῶν πρότερον, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ γενομένῳ, ἵνα ὥσπερ
αὐτὸς ἀρχὴ τοῖς ἄλλοις γενέσεως ἐπλάσθη, οὕτως καὶ αὐτὸς ἀρχὴ τοῦ
διαλέγεσθαι νομισθῇ — μὴ γὰρ ὄντων ὀνομάτων, οὐδ᾿ ἂν διάλεκτος
ἦν —, ἔπειτα ὅτι πολλῶν μὲν τιθέντων ὀνόματα διάφωνα καὶ ἄμικτα
ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἄλλων ἄλλως τιθέντων, ἑνὸς δὲ ὤφειλεν ἡ θέσις
ἐφαρμόττειν τῷ πράγματι, καὶ τοῦτ᾿ εἶναι σύμβολον ἅπασι τὸ αὐτὸ τοῦ

---

3 ὡς καὶ Arm (coni. Mang.): ὡς om. codd. διὰ τούτων] τοῦτο Arm εἶπεν ὁ θεός Arm 4 θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος Arm 6 οὖν om. A 7 γεννητῷ A, νοητῷ Arm 8 ἐξημέρῳ M 9 καὶ] καὶ οὐχὶ Arm δὲ] δὲ ἔτι Arm 12 καὶ τοιοῦτος] καίτοι οὗτος Arm 14. 15 φασὶν A 16 οὖν ⟨ἓν⟩ coni. Mang. 17 ἔστ᾿ ἂν scripsi: ὅταν codd., ἕως ἂν coni. Mang. 18. 19 ἡ ῥητὴ καὶ ἡ τροπικὴ Arm 19 τοῦ Hoeschel: τῷ MA 20 γεννωμένῳ corr. ex γενομένῳ A 22 Μωσῆς MA 23 γεννωμένῳ A 24 ἀρχή τις Arm τοῖς ἄλλοις] τῆς ἄλλης A αὐτὸς alterum om. Arm 26 ἦν Arm: ἢ codd. τιθέντων ὀνομάτων A, τιθέντων om. Arm

---

21 cf. Plato Cratyl. 390 D 401 B

16 τυγχάνοντος ἢ τοῦ σημαινομένου. (6.) ὁ δὲ ἠθικὸς λόγος τοιοῦτός
ἐστιν· τὸ „τί“ πολλάκις τίθεμεν ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“, οἷον τί λέλουσαι,
τί περιπατεῖς, τί διαλέγῃ, πάντα γὰρ ταῦτα ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“. ὅταν
οὖν λέγῃ „ἰδεῖν τί καλέσει“, ἄκουε ἴσον τῷ, διὰ τί καλέσει καὶ προσ-
καλέσεται καὶ ἀσπάσεται τούτων ἕκαστον ὁ νοῦς· πότερον ἕνεκα τοῦ
ἀναγκαίου μόνον, ὅτι κατέζευκται τὸ θνητὸν ἐξ ἀνάγκης πάθεσι καὶ
κακίαις, ἢ καὶ ἕνεκα τοῦ ἀμέτρου καὶ περιττοῦ; καὶ πότερον διὰ τὰς
τοῦ γηγενοῦς χρείας ἢ διὰ τὸ κρίνειν αὐτὰ βέλτιστα καὶ θαυμασιώτατα;
17 οἷον ἡδονῇ χρῆσθαι δεῖ τὸ γεγονός· ἀλλ' ὁ | μὲν φαῦλος ὡς ἀγαθῷ τελείῳ p. 70 M.
χρήσεται, ὁ δὲ σπουδαῖος ὡς μόνον ἀναγκαίῳ· χωρὶς γὰρ ἡδονῆς οὐδὲν
γίνεται τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει. πάλιν τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν ὁ μὲν
⟨φαῦλος⟩ τελειότατον ἀγαθὸν κρίνει, ὁ δὲ σπουδαῖος ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον
αὐτὸ μόνον. εἰκότως οὖν ὁ θεὸς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν βούλεται, πῶς
ἕκαστον τούτων προσκαλεῖται καὶ ἀποδέχεται ὁ νοῦς, εἴτε ὡς ἀγαθὰ
18 εἴτε ὡς ἀδιάφορα ἢ ὡς κακὰ μέν, χρειώδη δὲ ἄλλως. διὸ καὶ πᾶν ὃ
ἂν προσεκαλέσατο καὶ ἠσπάσατο ὡς ψυχὴν ζῶσαν ἰσότιμον αὐτὸ ἡγη-
σάμενος ψυχῇ, τοῦτο ὄνομα οὐ τοῦ κληθέντος ἐγίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ
τοῦ καλέσαντος· οἷον, εἰ ἀπεδέξατο ἡδονήν, ἐκαλεῖτο ἡδονικός, εἰ ἐπι-
θυμίαν, ἐπιθυμητικός, εἰ ἀκολασίαν, ἀκόλαστος, εἰ δειλίαν, δειλός, καὶ οὕτως
ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀρετῶν ὁ κατ' αὐτὰς ποιὸς καλεῖται
φρόνιμος ἢ σώφρων ἢ δίκαιος ἢ ἀνδρεῖος, οὕτως ἀπὸ τῶν κακιῶν ἄδικος
καὶ ἄφρων καὶ ἄνανδρος, ἐπειδὰν τὰς ἕξεις προσκαλέσηται καὶ δεξιώσηται.
19 (7.) „Καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε·
καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ“ καὶ τὰ ἑξῆς (Gen. 2, 21). τὸ
ῥητὸν ἐπὶ τούτου μυθῶδές ἐστι· πῶς γὰρ ἂν παραδέξαιτό τις, ὅτι γέγονεν
ἐκ πλευρᾶς ἀνδρὸς γυνὴ ἢ συνόλως ἄνθρωπος; τί δὲ ἐκώλυεν, ὥσπερ
ἐκ γῆς ἄνδρα ἐδημιούργει τὸ αἴτιον, οὕτως καὶ γυναῖκα δημιουργῆσαι;
ὅ τε γὰρ ποιῶν ὁ αὐτὸς ἦν ἥ τε ὕλη σχεδὸν ἄπειρος, ἐξ ἧς πᾶσα
20 ποιότης κατεσκευάζετο. διὰ τί δὲ οὐκ ἐξ ἄλλου μέρους, τοσούτων ὑπαρ-
χόντων, ἀλλ' ἐκ πλευρᾶς ἐτύπου τὴν γυναῖκα; ποτέραν δὲ πλευρὰν
⟨ἔλαβεν⟩ — ἵνα καὶ δύο μόνας ἐμφαίνεσθαι φῶμεν, πρὸς γὰρ ἀλήθειαν

2 ἐστι A λέλουσαι] λαλεῖς Arm 4 ἰδεῖν τί καλέσῃ Mang. 8 αὖ τὰ Arm 9 γεγονός M: γένος AArm 10 μόνον om. Arm 11 τῶν ante ἐν om. Arm χρημάτων] κτημάτων A 12 φαῦλος add. Arm: om. codd. 13 πῶς] ὡς A 14 τοῦτον A 15 χρειώδη om. in lacuna A 17 οὐ τοῦ] αὐτοῦ A 18. 19 εἰ δ' ἐπιθυμίαν A 20 ἀπὸ] ἐπὶ AArm 22 ἕξεις] ἑξῆς A 23 ὕπνωσεν αὐτόν Arm 26 ἀνδρὸς] ἄνανδρος M 27 τὴν γυναῖκα Arm 30 ποτέραν δὲ πλευρὰν codd. et Arm: ποτέρας δὲ πλευρᾶς Mang. 31 ἔλαβεν addidi

οὐδὲ πλῆθος αὐτῶν ἐδήλωσεν —; ἆρά γε τὴν εὐώνυμον ἢ τὴν δεξιάν;
εἴ γε μὴν ἀνεπλήρου σαρκὶ τὴν ἑτέραν, ἡ ἀπολειπομένη οὐκ ἦν σαρκίνη
δήπου; καὶ μὴν ἀδελφαί γ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς πᾶσι τοῖς μέρεσιν αἱ
ἡμῶν πλευραὶ καὶ σαρκὸς γεγόνασι. τί οὖν λεκτέον; πλευρὰς ὁ βίος 21
ὀνομάζει τὰς δυνάμεις· λέγομεν γὰρ πλευρὰς ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἴσον
τῷ δυνάμεις, καὶ εὔπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὴν ἀντὶ τοῦ ἰσχυρόν, καὶ
πλευρὰς ἔχειν τὸν κιθαρῳδὸν ἀντὶ τοῦ δύναμιν ἐρρωμένην ἐν τῷ ᾄδειν.
p. 71 M. τούτου προειρημένου κἀκεῖνο λεκτέον, | ὅτι ὁ γυμνὸς καὶ ἀνένδετος 22
σώματι νοῦς — περὶ γὰρ τοῦ μήπω ἐνδεδεμένου ἐστὶν ὁ λόγος —
πολλὰς ἔχει δυνάμεις, ἑκτικὴν φυτικὴν ψυχικὴν λογικὴν διανοητικήν,
ἄλλας μυρίας κατά τε εἴδη καὶ γένη. ἡ μὲν ἕξις κοινὴ καὶ τῶν
ἀψύχων ἐστὶ λίθων καὶ ξύλων, ἧς μετέχει καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἐοικότα
λίθοις ὀστέα. ἡ δὲ φύσις διατείνει καὶ ἐπὶ τὰ φυτά· καὶ ἐν ἡμῖν
δέ ἐστιν ἐοικότα φυτοῖς, ὄνυχές τε καὶ τρίχες· ἔστι δὲ ἡ φύσις
ἕξις ἤδη κινουμένη. ψυχὴ δέ ἐστι φύσις προσειληφυῖα φαντασίαν καὶ 23
ὁρμήν· αὕτη κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ἐστίν· ἔχει δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς
ἀναλογοῦν τι ἀλόγου ψυχῇ. πάλιν ἡ διανοητικὴ δύναμις ἰδία τοῦ νοῦ
ἐστι, καὶ ἡ λογικὴ κοινὴ μὲν τάχα καὶ τῶν θειοτέρων φύσεων, ἰδία δὲ
ὡς ἐν θνητοῖς ἀνθρώπου· αὕτη δὲ διττή, ἡ μὲν καθ' ἣν λογικοί ἐσμεν
νοῦ μετέχοντες, ἡ δὲ καθ' ἣν διαλεγόμεθα. ἔστιν ⟨οὖν καὶ⟩ ἄλλη δύ- 24
ναμις ἐν ψυχῇ τούτων ἀδελφή, ἡ αἰσθητική, περὶ ἧς ἐστιν ὁ λόγος·
οὐδὲν γὰρ ἄλλο νῦν ὑπογράφει ἢ γένεσιν τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως·
καὶ κατὰ λόγον· (8.) μετὰ γὰρ νοῦν εὐθὺς ἔδει δημιουργηθῆναι αἴσθησιν
βοηθὸν αὐτῷ καὶ σύμμαχον. τελεσιουργήσας οὖν ἐκεῖνον τὸ δεύτερον
καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει πλάττει δημιούργημα, τὴν κατ' ἐνέργειαν
αἴσθησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑποκει-
μένων ἀντίληψιν. πῶς οὖν γεννᾶται; ὡς αὐτὸς πάλιν φησίν, ὅταν 25
ὑπνώσῃ ὁ νοῦς· τῷ γὰρ ὄντι ὑπνώσαντος νοῦ γίνεται αἴσθησις, καὶ γὰρ
ἔμπαλιν ἐγρηγορότος νοῦ σβέννυται· τεκμήριον δέ· ὅταν τι βουλώμεθα
ἀκριβῶς νοῆσαι, εἰς ἐρημίαν ἀποδιδράσκομεν, καταμύομεν τὰς ὄψεις, τὰ
ὦτα ἐπιφράττομεν, ἀποταττόμεθα ταῖς αἰσθήσεσιν. οὕτως μέν, ὅταν

---

2 ἀνεπεπλήρου P 3 γ' om. AP, γ' εἰσὶ om. Arm 4 σαρκὸς] σάρκες Arm 6 εὔπλευρον MArm: ἔμπλευρον AP 8 ὁ om. AP 10 ψυχικὴν] φυσικὴν Arm λογικὴν om. Arm 11 ἡ μὲν γὰρ Arm ἕξις] λέξις A, ☰έξις P κοινὴ om. Arm 14 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 17 ἀλόγῳ Arm 19 ἐν θνητοῖς MArm: εὐ θνητῆς AP 20 νοῦ μετέχοντες] νοῦν μὲν ἔχοντες Arm ἔστιν οὖν καὶ Arm: οὖν καὶ om. codd. 22 ἄλλω AP 25 δημιούργημα MArm: δημιούργημά τι A, δημιουργήματι P 28 γίνεται] κινεῖται coni. Mang. 29 ἐγρηγορότως AP 30 ἀκριβῶς Arm ut vid.: ἀκριβὲς codd.

26 ἀναστῇ καὶ ἐγρηγόρσει χρῆται ὁ νοῦς, φθείρεται αἴσθησις. ἴδωμεν δὲ
καὶ θάτερον, πῶς ὕπνῳ χρῆται ὁ νοῦς. περιαναστάσης καὶ ζωπυρη-
θείσης αἰσθήσεως, ὅταν ἡ ὄψις γραφέων ἢ πλαστῶν ἔργα εὖ δεδημιουρ-
γημένα καθορᾷ, οὐχ ὁ νοῦς ἄπρακτός ἐστι νοητὸν ἐπινοῶν οὐδέν; τί δ'
ὅταν ἡ ἀκοὴ προσέχῃ φωνῆς ἐμμελείᾳ, δύναται ὁ νοῦς λογίζεσθαί τι τῶν
οἰκείων; οὐδαμῶς. καὶ μὴν πολὺ πλέον ἄπρακτος γίνεται, ὅταν ἡ γεῦσις
27 ἐξαναστᾶσα λάβρως ἐμπιπλῆται τῶν γαστρὸς ἡδονῶν. διὸ καὶ Μωυσῆς
φοβηθείς, μή ποτε ὁ νοῦς μὴ μόνον κοιμηθῇ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀποθάνῃ,
φησὶν ἐν | ἑτέροις· „καὶ πάσσαλος ἔσται σοι ἐπὶ τῆς ζώνης σου· καὶ p. 72 M.
ἔσται, ὅταν διακαθιζάνῃς, ὀρύξεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις τὴν
ἀσχημοσύνην σου" (Deut. 23, 13), πάσσαλον συμβολικῶς φάσκων τὸν
28 ἐξορύσσοντα λόγον τὰ κεκρυμμένα τῶν πραγμάτων. κελεύει δ' αὐτὸν
φορεῖν ἐπὶ τοῦ πάθους, ὃ ἀνεζῶσθαι χρὴ καὶ μὴ ἐᾶν κεχαλάσθαι καὶ
ἀνεῖσθαι· τοῦτο δὲ πρακτέον, ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τόνου τῶν νοητῶν ἀπο-
στὰς ὑφιῆται πρὸς τὰ πάθη καὶ διακαθιζάνῃ ἐνδιδοὺς καὶ ἀγόμενος ὑπὸ
29 τῆς σωματικῆς ἀνάγκης. καὶ οὕτως ἔχει· ὅταν ἐν ταῖς ἁβροδιαίτοις
συνουσίαις ἐπιλάθηται ὁ νοῦς ἑαυτοῦ κρατηθεὶς τοῖς ἐπὶ τὰς ἡδονὰς
ἄγουσι, δεδουλώμεθα καὶ ἀκατακαλύπτῳ τῇ ἀκαθαρσίᾳ χρώμεθα· ἐὰν
δὲ ὁ λόγος ἰσχύσῃ ἀνακαθᾶραι τὸ πάθος, οὔτε πίνοντες μεθυσκόμεθα
οὔτε ἐσθίοντες ἐξυβρίζομεν διὰ κόρον, ἀλλὰ δίχα τοῦ ληρεῖν νηφάλια
30 σιτούμεθα. οὐκοῦν ἥ τε τῶν αἰσθήσεων ἐγρήγορσις ὕπνος ἐστὶ ⟨τοῦ⟩ νοῦ
ἥ τε τοῦ νοῦ ἐγρήγορσις ἀπραξία τῶν αἰσθήσεων, καθάπερ καὶ ἡλίου
ἀνατείλαντος μὲν ἀφανεῖς αἱ τῶν ἄλλων ἀστέρων λάμψεις, καταδύντος δὲ
ἔκδηλοι· ἡλίου δὴ τρόπον ὁ νοῦς ἐγρηγορὼς μὲν ἐπισκιάζει ταῖς αἰσθήσεσι,
31 κοιμηθεὶς δὲ αὐτὰς ἐξέλαμψε. (9). τούτων εἰρημένων ἐφαρμοστέον
τὰς λέξεις. „ἐπέβαλε" φησίν „ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ
ὕπνωσεν" (Gen. 2, 21)· ὀρθῶς· ἡ γὰρ ἔκστασις καὶ τροπὴ τοῦ νοῦ
ὕπνος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐξίσταται δέ, ὅταν μὴ πραγματεύηται τὰ ἐπιβάλ-
λοντα αὐτῷ νοητά· ὅτε δ' οὐκ ἐνεργεῖ ταῦτα, κοιμᾶται. εὖ δὲ τὸ
φάναι ὅτι ἐξίσταται, τοῦτο δ' ἐστὶ τρέπεται, οὐ παρ' ἑαυτόν, ἀλλὰ
παρὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καὶ ἐπιφέροντα καὶ ἐπιπέμποντα τὴν τροπὴν
32 θεόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ γοῦν παρ' ἐμὲ ἦν τὸ τρέπεσθαι, ὁπότε

---

1. 2 φθείρεται—ὁ νοῦς om. AP 2 περιαναστάσεις P 7 ἐμπίπληται P, ἐμπίμπληται MA 9 καὶ prius om. Arm ἐπὶ] ὑπὸ Arm 13 πάθους] στήθους coni. Mang. 15 ὑφίηται MArm: ὑφίκται P, ὑφῖκται A, ὑφῆκται Mang. 19 ἀνακαθάραι MP 21 τοῦ νοῦ Arm (coni. Diels): τοῦ om. codd. 23 καταδύντος MArm: καταδύναντος AP 24 τὰς αἰσθήσεις coni. Mang. 25 αὐτὰς Arm (coni. Mang.): αὐτὸς codd. 30 τοῦτο δ' ἐστὶ Wendl.: τοῦτο δὲ ὅτι codd. τοῦτο δὲ τροπή Arm παρ' ἑαυτῷ AP 32 ἐμοὶ AP

ἐβουλόμην, ἂν ἐχρώμην αὐτῷ, καὶ ὁπότε μὴ ἐπροηρρούμην, ἄτρεπτος διετέλουν· νυνὶ δὲ καὶ ἀντιφιλονεικεῖ μοι ἡ τροπή, καὶ πολλάκις βουλόμενος καθῆκόν τι νοῆσαι ἐπαντλοῦμαι ταῖς παρὰ τὸ καθῆκον ἐπιρροίαις, καὶ ἔμπαλιν ἔννοιάν τινος λαμβάνων αἰσχροῦ ποτίμοις ἐννοίαις ἀπερρυψάμην ἐκεῖνο, θεοῦ τῇ ἑαυτοῦ χάριτι γλυκὺ νᾶμα ἀντὶ ἁλμυροῦ ἐπεισχέαντος τῇ ψυχῇ. πᾶν μὲν οὖν τὸ γενητὸν ἀναγκαῖον τρέπεσθαι, ἴδιον 33
γάρ ἐστι τοῦτο αὐτοῦ, ὥσπερ θεοῦ τὸ ἄτρεπτον εἶναι· ἀλλ' οἱ μὲν τραπέντες κατέμειναν ἄχρι παντελοῦς φθορᾶς, οἱ δ' ὅσον μόνον παθεῖν τὸ θνητόν, οὗτοι δ' εὐθὺς ἀνεσώθησαν. διὸ καὶ Μωυσῆς φησιν ὅτι 34
p. 73 M. „οὐκ | ἐάσει τὸν ὀλοθρεύοντα εἰσελθεῖν εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν πατάξαι“ (Exod. 12, 23)· ἐᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀλοθρεύοντα — ὄλεθρος δὲ ψυχῆς ἐστιν ἡ τροπή — εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν, ἵνα τὸ ἴδιον ἐνδείξηται τοῦ γενητοῦ· οὐκ ἀφήσει δὲ ὁ θεὸς τὸν τοῦ ὁρῶντος ἔγγονον Ἰσραὴλ οὕτως τραπῆναι, ὥστε πληγῆναι ὑπὸ τῆς τροπῆς, ἀλλὰ ἀναδραμεῖν καὶ ανακύψαι ὥσπερ ἐκ βυθοῦ καὶ ἀνασωθῆναι βιάσεται. (10.) „ἔλαβε μίαν 35
τῶν πλευρῶν αὐτοῦ“ (Gen. 2, 21). τῶν πολλῶν τοῦ νοῦ δυνάμεων μίαν ἔλαβε τὴν αἰσθητικήν. τὸ δὲ „ἔλαβεν“ οὐκ ἀντὶ τοῦ ἀφεῖλεν ἀκουστέον, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν, ὡς ἐν ἑτέροις „λάβε τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας“ (Num. 31, 26). τί οὖν 36
ἐστιν ὃ βούλεται παραστῆσαι; διχῶς αἴσθησις λέγεται, ἡ μὲν καθ' ἕξιν, ἥτις καὶ κοιμωμένων ἡμῶν ἐστιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν. τῆς μὲν οὖν προτέρας τῆς καθ' ἕξιν ὄφελος οὐδέν, οὐδὲ γὰρ αὐτῇ τῶν ὑποκειμένων ἀντιλαμβανόμεθα, τῆς δὲ δευτέρας τῆς κατ' ἐνέργειαν, διὰ γὰρ ταύτης ποιούμεθα τὰς τῶν αἰσθητῶν ἀντιλήψεις. γεννήσας οὖν τὴν προτέραν 37
τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν, ὅτε καὶ τὸν νοῦν ἐγέννα — σὺν γὰρ πολλαῖς δυνάμεσιν ἠρεμούσαις αὐτὸν κατεσκεύαζε —, νῦν βούλεται τὴν κατ' ἐνέργειαν ἀποτελέσαι· ἀποτελεῖται δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν, ὅταν ἡ καθ' ἕξιν κινηθεῖσα ταθῇ μέχρι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀγγείων· ὥσπερ γὰρ φύσις ἀποτελεῖται κινηθέντος σπέρματος, οὕτως καὶ ἐνέργεια κινηθείσης ἕξεως. (11.) „ἀνεπλήρου δὲ σάρκα ἀντ' αὐτῆς“ (Gen. 2, 21), 38
τουτέστι συνεπλήρου τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν ἄγων εἰς ἐνέργειαν καὶ

---

1 μὴ om. Arm ἐπροσκρούμην AP, προηρρούμην Wendl. 4. 5 ἀπερρυψάμην Mang.: ἀπερριψάμην codd., ἀπεκρυψάμην Arm 5 νάμα M 6 οὖν om. AP γεννητὸν AP 9 Μωσῆς codd. 11 ἐᾷ Mang. (sic Arm): ἐᾶν A, ἐὰν M, ἐά☰ P 12 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν om. Arm 13 γεννητοῦ AP 15 ἔλαβεν οὖν Arm μίαν] πλευρὰν μίαν Arm 17 ἀφελεῖν Arm 22 αὐτὴ P 28 ἀγγείων] ὀργάνων coni. Mang. 30 δὲ Arm (coni. Mang.): δὴ codd. ἀντ'] ἀπὸ Arm

τείνων αὐτὴν ἄχρι σαρκὸς καὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας. διὸ καὶ ἐπιφέρει
ὅτι „ᾠκοδόμησεν εἰς γυναῖκα“ (Gen. 2, 22), διὰ τούτου παριστὰς ὅτι
οἰκειότατον καὶ εὐθυβολώτατόν ἐστιν ὄνομα αἰσθήσεως γυνή· ὥσπερ γὰρ
ὁ μὲν ἀνὴρ ἐν τῷ δρᾶσαι θεωρεῖται, ἐν δὲ τῷ πάσχειν ἡ γυνή, οὕτως
ἐν μὲν τῷ δρᾶν ὁ νοῦς, ἐν δὲ τῷ πάσχειν γυναικὸς τρόπον ἡ αἴσθησις
39 ἐξετάζεται. μαθεῖν δὲ ἐκ τῆς ἐναργείας ῥᾴδιον· ἡ ὄψις πάσχει ὑπὸ
τῶν κινούντων αὐτὴν ὁρατῶν, τοῦ λευκοῦ, τοῦ μέλανος, τῶν ἄλλων, ἡ
ἀκοὴ πάλιν ὑπὸ τῶν φωνῶν καὶ ἡ γεῦσις ὑπὸ τῶν χυλῶν διατίθεται,
ὑπὸ τῶν ἀτμῶν ἡ ὄσφρησις, ὑπὸ τραχέος καὶ μαλακοῦ ἡ ἁφή· καὶ
ἠρεμοῦσί γε αἱ αἰσθήσεις ἅπασαι, μέχρις ἂν προσέλθῃ ἑκάστῃ τὸ κινῆ-
σον ἔξωθεν.

40 (12.) „Καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ· καὶ εἶπεν Ἀδάμ
Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου“
(Gen. 2, 22. 23). τὴν κατ' ἐνέργειαν αἴσθησιν ἄγει ὁ θεὸς πρὸς τὸν
νοῦν, εἰδὼς ὅτι ἀνακάμπτειν | δεῖ τὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ ἀντί- p. 74 M.
ληψιν ἐπὶ νοῦν. ὁ δὲ θεασάμενος ἣν πρότερον εἶχε δύναμιν καὶ
καθ' ἕξιν ἠρεμοῦσαν νῦν ἀποτέλεσμα καὶ ἐνέργειαν γεγενημένην καὶ
κινουμένην, θαυμάζει τε καὶ ἀναφθέγγεται φάσκων ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλλο-
41 τρία αὐτοῦ, ἀλλὰ σφόδρα οἰκεία· „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ
τῶν ἐμῶν ὀστῶν“ τουτέστι δύναμις ἐκ τῶν ἐμῶν δυνάμεων — ἐπὶ γὰρ
δυνάμεως καὶ ἰσχύος νῦν παρείληπται τὸ ὀστέον — καὶ πάθος ἐκ τῶν
ἐμῶν παθῶν· „καὶ σὰρξ“ φησίν „ἐκ τῆς σαρκός μου“· πάντα γὰρ ὅσα
πάσχει ἡ αἴσθησις, οὐκ ἄνευ νοῦ ὑπομένει, πηγὴ γὰρ οὗτός ἐστιν αὐτῇ
42 καὶ θεμέλιος ᾧ ἐπερείδεται. ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τὸ „νῦν“
προσετέθη· „τοῦτο“ γάρ φησι „νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου.“ ἡ
αἴσθησις φύσει νῦν ἐστι κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον ὑφισταμένη μόνον. ὁ
μὲν γὰρ νοῦς τῶν τριῶν ἐφάπτεται χρόνων, καὶ γὰρ τὰ παρόντα νοεῖ καὶ
43 τῶν παρεληλυθότων μέμνηται καὶ τὰ μέλλοντα προσδοκᾷ· ἡ δὲ αἴσθησις
οὔτε μελλόντων ἀντιλαμβάνεται οὐδ' ἀνάλογόν τι πάσχει προσδοκίᾳ ἢ
ἐλπίδι οὔτε παρεληλυθότων μέμνηται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἤδη κινοῦντος καὶ
παρόντος μόνου πάσχειν πέφυκεν, οἷον ὀφθαλμὸς λευκαίνεται νῦν ὑπὸ τοῦ

---

4 δράσαι M 6 ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 7 ὅρα τῶν M καὶ τῶν ἄλλων Arm 8 καὶ om. Arm 9 τοῦ τραχέος Arm 10 ἑκάστῃ om. Arm 12 Ἀδάμ alterum om. Arm 15 καὶ] κατὰ Arm 16. 17 καὶ καθ' ἕξιν] καθ' ἕξιν καὶ coni. Mang. 19 αὐτοῦ codd. οἰκεῖα M ἐστὶν ὀστοῦν M: ἐστι ante φησιν transp. Arm, ἐστὶν om. AP 22 καὶ et φησίν om. Arm 23 αὐτῆς Arm

α
29. 30 προσδοκίαν ἐλπίδος A, προσδοκίαν ἐλπίδος P

παρόντος λευκοῦ, ὑπὸ δὲ τοῦ μὴ παρόντος οὐδὲν πάσχει. ὁ δὲ νοῦς
καὶ ἐπὶ τῷ μὴ παρόντι κινεῖται, παρεληλυθότι μὲν κατὰ μνήμην,
μέλλοντι δὲ ἐπελπίζων καὶ προσδοκῶν. (13.) „ταύτῃ καὶ κληθήσεται 44
γυνή“ (Gen. 2, 23), ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτο ἡ αἴσθησις γυνὴ προσρηθήσε-
ται, „ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς“ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν „λαμβάνεται αὕτη“ φησί.
διὰ τί οὖν τὸ „αὕτη“ πρόσκειται; ὅτι ἐστὶν ἑτέρα αἴσθησις, οὐκ ἐκ τοῦ
νοῦ λαμβανομένη, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ γεγενημένη· δύο γάρ, ὡς εἶπον ἤδη,
εἰσὶν αἰσθήσεις, ἡ μὲν καθ' ἕξιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν· ἡ μὲν οὖν καθ' 45
ἕξιν οὐκ ἐκ τοῦ ἀνδρός, τουτέστι τοῦ νοῦ, λαμβάνεται, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ
φύεται· ὁ γὰρ νοῦς, καθάπερ ἐδήλωσα, ὅτε ἐγεννᾶτο, σὺν πολλαῖς
δυνάμεσι καὶ ἕξεσιν ἐγεννᾶτο, λογικῇ ψυχικῇ φυτικῇ, ὥστε καὶ αἰσθη-
τικῇ· ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἐκ τοῦ νοῦ· ἐκ γὰρ τῆς ἐν νῷ καθ' ἕξιν
οὔσης αἰσθήσεως ἐτάθη, ἵνα γένηται κατ' ἐνέργειαν, ὥστε ἐξ αὐτοῦ τοῦ
νοῦ γεγενῆσθαι τὴν δευτέραν καὶ κατὰ κίνησιν. μάταιος δὲ ὁ νομίζων 46
πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον ἐκ τοῦ νοῦ τι συνόλως γεννᾶσθαι ἢ ἐξ ἑαυτοῦ.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ ἐπὶ τῶν εἰδώλων καθεζομένῃ αἰσθήσει τῇ 'Ραχὴλ
p. 75 M. νομιζούσῃ ἐκ τοῦ νοῦ τὰ κινήματα εἶναι ἐπιπλήττει ὁ βλέπων; ἡ | μὲν
γάρ φησι· „δός μοι τέκνα, εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ“ (Gen. 30, 1)· ὁ
δὲ ἀποκρίνεται ὅτι, ὦ ψευδοδοξοῦσα, οὐκ ἔστιν ὁ νοῦς αἴτιον οὐδενός,
ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ νοῦ θεός· διὸ καὶ ἐπιφέρει· „μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι,
ὃς ἐστέρησέ σε καρπὸν κοιλίας“ (ibid. 2); ὅτι δὲ ὁ γεννῶν ὁ θεός ἐστι, 47
μαρτυρήσει ἐπὶ τῆς Λείας, ὅταν φῇ· „ἰδὼν δὲ κύριος ὅτι μισεῖται
Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς, 'Ραχὴλ δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31).
ἀνδρὸς δὲ ἴδιον τὸ μήτραν ἀνοιγνύναι. φύσει δὲ μισεῖται παρὰ τῷ
θνητῷ ⟨γένει⟩ ἡ ἀρετή, διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὴν τετίμηκε καὶ παρέχει τὰ
πρωτοτόκια τῇ μισουμένῃ. λέγει δ' ἐν ἑτέροις· „ἐὰν δὲ γένωνται 48
ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία αὐτῶν μισουμένη,
καὶ τέκωσιν αὐτῷ καὶ γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, . . . οὐ
δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης, ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν
τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον“ (Deut. 21, 15. 16)· πρώτιστα γάρ

---

3 ταύτῃ codd.: αὕτη v (sic Arm et LXX) καὶ om. Arm (= LXX) 4 διὰ τοῦτο om. Arm 5 τοῦ ⟨νοῦ⟩ κινοῦντος coni. Mang. 8 εἰσὶν om. Arm 11 ψυχικῇ corr. Hoeschel: ψυχῇ codd. et Arm 12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 14 καὶ om. Arm 15 πρὸς] καὶ πρὸς Arm, παρὰ coni. Wendl. 17 γεννήματα coni. Mang. 18 μή, μὴ A, μή, ΞP 19 ὅτι om. Arm 22 τὸ ἐπὶ Arm ὅταν φῇ om. Arm 23 'Ραχὴλ δὲ ἦν στεῖρα om. Arm 25 θνητῷ γένει Arm (coni. Mang.): γένει om. codd. 26 δὲ om. Arm 28 καὶ τέκωσιν — τῆς μισουμένης om. Arm γένηται LXX: γενήσεται codd. 30 τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον Arm (= LXX): τὸν π. τῆς μ. codd.

ἐστι καὶ τελειότατα τὰ τῆς μισουμένης ἀρετῆς γεννήματα, τὰ δὲ τῆς
ἀγαπωμένης ἡδονῆς ἔσχατα.
49 (14.) „Ἕνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν
μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ
δύο εἰς σάρκα μίαν“ (Gen. 2, 24). ἕνεκα τῆς αἰσθήσεως ὁ νοῦς, ὅταν
αὐτῇ δουλωθῇ, καταλείπει καὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων θεὸν καὶ τὴν
μητέρα τῶν συμπάντων, τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ προσ-
κολλᾶται καὶ ἑνοῦται τῇ αἰσθήσει καὶ ἀναλύεται εἰς αἴσθησιν, ἵνα γένων-
50 ται μία σὰρξ καὶ ἓν πάθος οἱ δύο. παρατήρει δ' ὅτι οὐχ ἡ γυνὴ
κολλᾶται τῷ ἀνδρί, ἀλλ' ἔμπαλιν ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικί, ὁ νοῦς τῇ αἰσθή-
σει· ὅταν γὰρ τὸ κρεῖττον ὁ νοῦς ἑνωθῇ τῷ χείρονι τῇ αἰσθήσει, ἀνα-
λύεται εἰς τὸ χεῖρον τὸ σαρκὸς γένος, τὴν παθῶν αἰτίαν αἴσθησιν· ὅταν
δὲ τὸ χεῖρον ἡ αἴσθησις ἀκολουθήσῃ τῷ κρείττονι τῷ νῷ, οὐκέτι ἔσται
σάρξ, ἀλλὰ ἀμφότερα νοῦς. οὗτος μὲν δὴ τοιοῦτος, τὸ φιλοπαθὲς προ-
51 κρίνων τοῦ φιλοθέου. ἔστι δέ τις ἕτερος τοὐναντίον ᾑρημένος ὁ Λευὶ ὁ
„λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί Οὐχ ἑώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
οὐκ ἐπέγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπέγνω“ (Deut. 33, 9)· πατέρα καὶ μητέρα
οὗτος [τε], τὸν νοῦν καὶ τὴν τοῦ σώματος ὕλην, καταλείπει ὑπὲρ τοῦ
κλῆρον ἔχειν τὸν ἕνα θεόν, „κύριος γὰρ αὐτὸς κλῆρος αὐτῷ“ (Deut. 10, 9).
52 γίνεται δὴ τοῦ μὲν φιλοπαθοῦς κλῆρος τὸ πάθος, τοῦ δὲ ⟨φιλοθέου⟩ τοῦ
Λευὶ κλῆρος ὁ θεός. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ ⟨ἑβδόμου⟩ μηνὸς
κελεύει δύο τράγους [κλῆρον] προσάγειν, „κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ καὶ κλῆ-
ρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ“ (Lev. 16, 8); τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἐστι κλῆ-
ρος ὄντως τὸ ἀποπόμπιμον πάθος.
53 (15.) „Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ,
καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν | ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 2, 25. 3, 1). p. 76 M.
γυμνός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ μήτε κακίᾳ μήτε ἀρετῇ ἀμπεχόμενος, ἀλλ'
ἑκατέρου γεγυμνωμένος ὄντως, οἷον ἡ τοῦ νηπίου παιδὸς ψυχὴ ἀμέτοχος
οὖσα ἑκατέρου, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, ἀπημφίασται τὰ καλύμματα καὶ

---

1 τελεώτατα AP τὰ τῆς] ταύτης P 6 αὐτῇ om. Arm καταλείπει M: καταλίπῃ AP τῶν ὅλων MPArm: τὸν ὅλων A 7 ἀρετὴν καὶ om. Arm 8. 9 γένωνται codd.: γίνωνται Mang. 11 τὸ om. Arm 12 τὸ alterum om. Arm γένος] γένος ⟨καὶ⟩ coni. Mang., γενόμενον coni. Wendl. (cf. p. 95,4) τὴν τῶν παθῶν Arm 15 ᾑρημένος MArm: εἰρημένος AP 16 ἑώρακά MArm: ἑώρακέ AP 18 οὗτος τὲ τὸν νοῦν codd., τε seclusi, οὗτος τόν τε νοῦν Mang. 19 κύριος] καὶ P 20 φιλοθέου addidi, φιλοσόφου add. Arm 21 ἑβδόμου addidi 22 κλῆρον prius om. Arm, seclusi 28 μήτε ἀρετῇ μήτε κακίᾳ Arm 29 ἑκατέρων Arm ὄντως corr. ex ὄντος P, ὄντος A

γεγύμνωται· ταῦτα γάρ ἐστιν ἐσθήματα ψυχῆς, οἷς σκεπάζεται καὶ συγ-
κρύπτεται, τῆς μὲν σπουδαίας τὸ ἀγαθόν, τῆς δὲ φαύλης τὸ κακόν.
τριχῶς δὲ [καὶ] ψυχὴ γυμνοῦται· ἅπαξ μὲν ὅτε ἄτρεπτος διατελεῖ καὶ 54
πασῶν μὲν ἠρήμωται κακιῶν, πάντα δὲ τὰ πάθη ἀπημφίασται καὶ ἀπο-
βέβληκε. διὰ τοῦτο καὶ „Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πήγνυσι τὴν
ἑαυτοῦ σκηνήν, μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐκλήθη σκηνὴ μαρ-
τυρίου“ (Exod. 33, 7)· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐκδῦσα 55
τὸ σῶμα καὶ τὰ τούτῳ φίλα καὶ μακρὰν ἔξω φυγοῦσα ἀπὸ τούτων
πῆξιν καὶ βεβαίωσιν καὶ ἵδρυσιν ἐν τοῖς τελείοις ἀρετῆς δόγμασι λαμ-
βάνει· διὸ καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ θεοῦ, ὅτι καλῶν ἐρᾷ, „ἐκλήθη γὰρ
σκηνὴ μαρτυρίου“ φησί· καὶ τὸν καλοῦντα παρεσιώπησεν, ἵνα συγκινη-
θεῖσα ἡ ψυχὴ σκέψηται, τίς ὁ μαρτυρῶν ταῖς φιλαρέτοις διανοίαις ἐστί.
τούτου χάριν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οὐκ εἰσελεύσεται ἐν 56
τῷ ποδήρει (cf. Lev. 16, 1 ss.), ἀλλὰ τὸν τῆς δόξης καὶ φαντασίας
ψυχῆς χιτῶνα ἀποδυσάμενος καὶ καταλιπὼν τοῖς τὰ ἐκτὸς ἀγαπῶσι καὶ
δόξαν πρὸ ἀληθείας τετιμηκόσι γυμνὸς ἄνευ χρωμάτων καὶ ἤχων εἰσε-
λεύσεται σπεῖσαι τὸ ψυχικὸν αἷμα καὶ θυμιᾶσαι ὅλον τὸν νοῦν τῷ
σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ θεῷ. καὶ μὲν δὴ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ (cf. Lev. 57
10, 1) οἱ ἐγγίσαντες θεῷ καὶ τὸν μὲν θνητὸν βίον καταλιπόντες, τοῦ δ'
ἀθανάτου μεταλαχόντες, γυμνοὶ θεωροῦνται τῆς κενῆς καὶ θνητῆς δόξης·
οὐ γὰρ ἂν ἐν τοῖς χιτῶσιν αὐτοὺς οἱ κομίζοντες ἔφερον (Lev. 10, 5),
εἰ μὴ γεγύμνωντο πάντα δεσμὸν πάθους καὶ σωματικῆς ἀνάγκης διαρ-
ρήξαντες, ἵνα μὴ ἡ γύμνωσις αὐτῶν καὶ ἀσωματότης ἀθέων ἐπεισόδῳ
λογισμῶν κιβδηλευθῇ· οὐ γὰρ πᾶσιν ἐπιτρεπτέον τὰ θεοῦ καθορᾶν
ἀπόρρητα, ἀλλὰ μόνοις τοῖς δυναμένοις αὐτὰ περιστέλλειν καὶ φυλάττειν.
διὸ καὶ οἱ περὶ τὸν Μισαδαὶ οὐχὶ τοῖς ἰδίοις χιτῶσιν αἴρουσιν, ἀλλὰ 58
τοῖς τῶν ἐκπυρωθέντων καὶ ἀναληφθέντων Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ· ἀπο-
δυσάμενοι γὰρ τὰ ἐπικαλύπτοντα πάντα τὴν μὲν γύμνωσιν τῷ θεῷ
p. 77 M. | προσήνεγκαν, τοὺς δὲ χιτῶνας τοῖς περὶ Μισαδαὶ κατέλιπον· χιτῶνες δ'
εἰσὶ τὰ μέρη τοῦ ἀλόγου, ἃ τὸ λογικὸν ἐπεσκίαζε. καὶ Ἀβραὰμ γυμ- 59

---

3 τριχῶς — κέκληται (p. 103,23) om. P   καὶ om. Arm, seclusi   7 ἐκδῦσα om. A   11. 12 ἀνακινηθεῖσα coni. Mang.   16 post γυμνὸς add. φησὶν Arm   ἤχων] εἶχον A, σχημάτων Arm   19. 20 τοῦ δ' ἀθανάτου μεταλαχόντες om. Arm   20 κενῆς MArm (coni. Mang.): καινῆς A   καὶ θνητῆς om. Arm   21 ἐν τοῖς M: θνητοῖς Arm, ἐν ταῖς (sic) A   αὐτοὺς Arm: αὐτοῖς codd., αὐτῶν coni. Mang.   ἐξέφερον Arm   22 γεγύμνωντο codd.: ἐγεγύμνωντο v   23 ἀθέων Mang.: ἀθέω codd.   24 ἐπιτέτραπται Arm   26 Μισάδε M, Μισαδὲ A   οὐχὶ — Μισαδαὶ (29) om. A   αἴρουσιν om. Mang.   28 μὲν om. Mang.   29 Μισάδε M

νοῦται, ὅταν ἀκούσῃ· „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας
σου“ (Gen. 12, 1). καὶ ὁ Ἰσαὰκ οὐ γυμνοῦται μέν, ἀεὶ δὲ γυμνός ἐστι
καὶ ἀσώματος· πρόσταγμα γὰρ αὐτῷ δέδοται, μὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπ-
τον (Gen. 26, 2), τουτέστι τὸ σῶμα. καὶ Ἰακὼβ γυμνότητος ἐρᾷ ψυχι-
κῆς — ἡ γὰρ λειότης αὐτοῦ γύμνωσίς ἐστιν —· ἦν γὰρ Ἠσαῦ ἀνὴρ
δασύς, Ἰακὼβ δέ, φησίν, ἀνὴρ λεῖος (Gen. 27, 11), παρὸ καὶ τῆς Λείας
60 ἀνήρ ἐστι. (16.) μία μὲν ἀρίστη γύμνωσίς ἐστιν αὕτη, ἡ δ' ἑτέρα
ἐστὶν ἐναντία, ἀρετῆς ἀφαίρεσις ἐκ τροπῆς γινομένη, ὅταν ληραίνῃ καὶ
παρανοῇ ἡ ψυχή. ταύτῃ χρῆται ὁ Νῶε γυμνούμενος, ὅταν πίῃ τοῦ
οἴνου· χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἡ τροπὴ καὶ ἡ γύμνωσις τοῦ νοῦ κατ'
ἀρετῆς ἀφαίρεσιν οὐκ ἄχρι τῶν ἐκτὸς ἐχύθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ·
φησὶ γὰρ ὅτι „ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ“ (Gen. 9, 21)· κἂν γὰρ
ἁμάρτῃ ὁ σοφός, οὐχ οὕτως ἐξώκειλεν ὡς ὁ φαῦλος, τοῦ μὲν γὰρ
κέχυται ἡ κακία, τοῦ δὲ συνέσταλται· διὸ καὶ ἀνανήφει, τοῦτο δ' ἐστὶ
61 μετανοεῖ καὶ ὥσπερ ἐκ νόσου ἀναλαμβάνει. ἀκριβέστερον δὲ τὸ ἐν τῷ
οἴκῳ γίνεσθαι τὴν γύμνωσιν θεασώμεθα· ἐπειδὰν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα
μόνον ἐννοηθῇ τι τῶν ἀτόπων καὶ μὴ ἐπεξέλθῃ, ὥστε αὐτὸ ἔργῳ τε-
λειῶσαι, ἐν τῷ τῆς ψυχῆς χωρίῳ καὶ οἴκῳ γέγονε τὸ ἁμάρτημα· ἐὰν
δὲ πρὸς τῷ μοχθηρόν τι λογίσασθαι καὶ ἐπανύσηται, ὥστε ἐργάσασθαι,
62 κέχυται καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τὸ ἀδίκημα. παρὸ καὶ τῷ Χαναὰν καταρᾶται,
ὅτι τὴν τῆς ψυχῆς τροπὴν ἔξω ἀπήγγειλε, τουτέστι καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς
ἔτεινε καὶ ἐπεξειργάσατο προσθεὶς τῷ κακῷ βουλήματι κακὸν τὸ διὰ
τῶν ἔργων ἀποτέλεσμα· Σὴμ δὲ καὶ Ἰάφεθ ἐπαινοῦνται μὴ ἐπιθέμενοι
63 τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὴν τροπὴν αὐτῆς περικαλύψαντες. διὰ τοῦτο καὶ αἱ
εὐχαὶ καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐπιλύονται, ὅταν ἐν οἴκῳ γένωνται
πατρὸς ἢ ἀνδρός (Num. 30, 4ss.), μὴ ἡσυχαζόντων τῶν λογισμῶν μηδὲ
ἐπιτιθεμένων τῇ τροπῇ, ἀλλὰ περιαιρούντων τὸ ἁμάρτημα· τότε γὰρ καὶ
ὁ δεσπότης ἁπάντων „καθαριεῖ αὐτήν“. εὐχὴν δὲ χήρας καὶ ἐκβεβλη-
μένης ἀναφαίρετον ἐᾷ· „ὅσα γὰρ ἂν εὔξηται“ φησί „κατὰ τῆς ψυχῆς
αὐτῆς, μένει αὐτῇ“ (Num. 30, 10)· κατὰ λόγον· εἰ γὰρ ἄχρι τῶν
ἐκτὸς ἐκβληθεῖσα προελήλυθεν, ὡς μὴ τρέπεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν ἀποτελεσμάτων ἁμαρτάνειν, ἀθεράπευτος μένει ἀνδρείου τε λόγου
64 μὴ μετασχοῦσα καὶ τῆς τοῦ πατρὸς παρηγορίας στερηθεῖσα. τρίτη γύμ-

6 φησίν om. Arm 7 ἀρίστη om. Arm 13 ἐξώκειλεν Hoeschel: ἐξωκείλει codd., ἐξοκέλλει v 19 μοχθηρόν τι] μοχθηρὸν εἶναι τὸ Arm ἐκτανύσηται coni. Cotelier (Mang.) 20 τῷ] τὸ A Χανὰν Mang. 21 καὶ om. Arm 24 τὴν ψυχήν A 26 μὴ MArm: μὲν A 27 συντιθεμένων coni. Mang. 28 ἐκβεβλημμένης M 30 αὐτὴ κατὰ λόγον AArm 33 πατρὸς παρηγορίας] θεοῦ προσηγορίας Arm

νωσίς ἐστιν ἡ μέση, καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄλογός ἐστι μήτε ἀρετῆς πω μήτε
κακίας μετέχων. περὶ ταύτης ἐστὶν ὁ λόγος, ἧς καὶ ὁ νήπιος κοινωνεῖ,
p. 78 M. ὥστε | τὸ λεγόμενον „ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐ-
τοῦ“ τοιοῦτον εἶναι· οὔτε ὁ νοῦς ἐνόει οὔτε ἡ αἴσθησις ᾐσθάνετο, ἀλλ'
ἦν ὁ μὲν τοῦ νοεῖν ἔρημός τε καὶ γυμνός, ἡ δὲ τοῦ αἰσθάνεσθαι.
(17.) τὸ δὲ „οὐκ ᾐσχύνοντο“ πάλιν ἴδωμεν. τρία κατὰ τὸν τόπον 65
ἐστίν· ἀναισχυντία, αἰδώς, τὸ μήτε ἀναισχυντεῖν μήτε αἰδεῖσθαι·
ἀναισχυντία μὲν οὖν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰ-
δεῖσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως,
περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος· ὁ γὰρ μηδέπω κατάληψιν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ
λαβὼν οὔτε ἀναισχυντεῖν οὔτε αἰδεῖσθαι δύναται. τῆς μὲν οὖν ἀναισχυν- 66
τίας παραδείγματα αἱ ἀσχημοσύναι πᾶσαι, ὅταν ὁ νοῦς ἀποκαλύπτῃ τὰ
αἰσχρά, συσκιάζειν δέον, ἐπαυχῶν καὶ σεμνυνόμενος ἐπ' αὐτοῖς. λέγεται
καὶ ἐπὶ τῆς Μαριάμ, ὅτε κατελάλει Μωυσῇ· „εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς πτύων
ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσεται ἑπτὰ ἡμέρας“
(Num. 12, 14); ὄντως γὰρ ἀναίσχυντος καὶ θρασεῖα ἡ αἴσθησις, ἣ 67
ἐξουθενηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς παρὰ τὸν πιστὸν ἐν ὅλῳ τῷ
οἴκῳ (ibid. 7), ᾧ τὴν Αἰθιόπισσαν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ κατακορῆ
γνώμην, αὐτὸς ὁ θεὸς ἡρμόσατο, τολμᾷ καταλαλεῖν Μωυσῆ καὶ κατηγο-
ρεῖν, ἐφ' ᾧ ὤφειλεν ἐπαινεῖσθαι (ibid. 1)· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐγκώμιον
αὐτοῦ μέγιστον, ὅτι τὴν Αἰθιόπισσαν ἔλαβε, τὴν ἄτρεπτον καὶ πεπυρω-
μένην καὶ δόκιμον φύσιν· ὥσπερ γὰρ ἐν ὀφθαλμῷ τὸ βλέπον μέλαν
ἐστίν, οὕτως τὸ ὁρατικὸν τῆς ψυχῆς Αἰθιόπισσα κέκληται. διὰ τί οὖν, 68
πολλῶν ὄντων κακίας ἔργων, ἑνὸς μόνου μέμνηται τοῦ κατὰ τὸ αἰσχρὸν
εἰπὼν „οὐκ ᾐσχύνοντο“, ἀλλ' ⟨οὐκ⟩ οὐκ ἠδίκουν ἢ οὐχ ἡμάρτανον ἢ
οὐκ ἐπλημμέλουν; πάρκειται δὲ ἡ αἰτία. μὰ τὸν ἀληθῆ μόνον θεὸν
οὐδὲν οὕτως αἰσχρὸν ἡγοῦμαι ὡς τὸ ὑπολαμβάνειν ὅτι νοῶ ἢ ὅτι
αἰσθάνομαι. ὁ ἐμὸς νοῦς αἴτιος τοῦ νοεῖν; πόθεν; ἑαυτὸν γὰρ οἶδεν, 69

---

2 ταύτης] ἧς Arm 7 καὶ αἰδὼς καὶ τὸ μὴ ἀναισχυντεῖν Arm μήτε αἰδεῖσθαι om. Arm 12 ὁ νοῦς] οὖν Arm 14 Μαριάμ scripsi: Μαρίας codd. κατελάλει codd.: καταλάλει (sic) Mang. Μωσῆ MArm, Μωυσῇ v 15 ἐντραπήσηται Mang. 16 ὄντως] οὕτως Arm ἣ scripsi: ἡ codd. 18 οἴκῳ αὐτοῦ Arm τὴν ἀμετάβλητον] καὶ ἀμ. Arm 19 Μωυσῇ v 22 φύσιν] φύσει A, φαῦσιν coni. Creuzer 24 τῆς κακίας Arm 25 ἀλλ' οὐκ οὐκ Arm: ἀλλ' οὐκ codd.

8—9 Anton. Mel. II 71 Col. 1169 Flor. Par. No. 14 (= Max. Ecl. cap. 40) Φίλωνος: ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως,

ὅστις ὢν τυγχάνει ἢ πῶς ἐγένετο; ἡ δὲ αἴσθησις αἰτία τοῦ αἰσθάνεσθαι;
πῶς ἂν λέγοιτο, μήθ' ὑφ' αὑτῆς μήτε ὑπὸ τοῦ νοῦ γνωριζομένη; οὐχ
ὁρᾷς ὅτι ὁ δοκῶν νοεῖν νοῦς εὑρίσκεται πολλάκις ἄνους, ἐν τοῖς κόροις,
ἐν ταῖς μέθαις, ἐν ταῖς παραφροσύναις; ποῦ δὴ τὸ νοεῖν ἐπ' αὐτῶν; ἡ
δὲ αἴσθησις οὐ πολλάκις ἀφαιρεῖται τὸ αἰσθάνεσθαι; ὁρῶντες ἔστιν ὅτε
οὐχ ὁρῶμεν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, ἐπειδὰν ὁ νοῦς μικρὸν ὅσον
70 ἑτέρῳ νοητῷ προσενεχθῇ παρενθυμούμενος. ἕως οὖν γυμνοί εἰσιν, ὁ
μὲν νοῦς τοῦ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ αἰσθάνεσθαι, οὐδὲν ἔχουσιν
αἰσχρόν· ἐπειδὰν δὲ | ἄρξωνται καταλαμβάνειν, ἐν αἰσχύνῃ καὶ ὕβρει p. 79 M.
γίνονται, εὑρεθήσονται γὰρ εὐηθείᾳ καὶ μωρίᾳ πολλάκις χρώμενοι μᾶλλον
ἢ ὑγιαινούσῃ ἐπιστήμῃ, οὐ μόνον ἐν κόροις καὶ μελαγχολίαις καὶ πα-
ραφροσύναις ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ· ὅτε μὲν γὰρ ἡ αἴσθησις κρατεῖ,
ὁ νοῦς ἠνδραπόδισται μηδενὶ προσέχων νοητῷ, ὅτε δὲ ὁ νοῦς κρατεῖ,
ἡ αἴσθησις ἄπρακτος θεωρεῖται μηδενὸς ἀντίληψιν ἴσχουσα αἰσθητοῦ.
71 (18.) „Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ
τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1). δυεῖν προγεγονότων
νοῦ καὶ αἰσθήσεως καὶ τούτων γυμνῶν κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον
ὑπαρχόντων, ἀνάγκη τρίτην ἡδονὴν συναγωγὸν ἀμφοῖν ὑπάρξαι πρὸς τὴν
τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ἀντίληψιν· οὔτε γὰρ ὁ νοῦς δίχα αἰσθήσεως
ἠδύνατο καταλαβεῖν ζῷον ἢ φυτὸν ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ συνόλως σῶμα
72 οὔτε ἡ αἴσθησις δίχα τοῦ νοῦ περιποιῆσαι τὸ αἰσθάνεσθαι. ἐπειδὴ
τοίνυν ἄμφω ταῦτα συνελθεῖν ἔδει πρὸς κατάληψιν τῶν ὑποκειμένων,
τίς αὐτὰ συνήγαγεν ὅτι μὴ δεσμὸς τρίτος ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας, ἀρχού-
73 σης καὶ δυναστευούσης ἡδονῆς, ἣν συμβολικῶς ὄφιν ὠνόμασε; πάνυ καλῶς
ὁ ζῳοπλάστης θεὸς ἐδημιούργησε τὴν τάξιν· νοῦν πρῶτον τὸν ἄνδρα,
πρεσβύτατον γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ, εἶτα αἴσθησιν τὴν γυναῖκα, εἶτα ἑξῆς
τρίτον ἡδονήν. δυνάμει δέ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἡλικίαι διάφοροι νοούμεναι
μόνον, χρόνῳ δὲ ἰσήλικες· ἅμα γὰρ ἑαυτῇ ψυχὴ πάντα ἐπιφέρεται, ἀλλὰ
τὰ μὲν ἐντελεχείᾳ, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι γενέσθαι, εἰ καὶ μήπω προσείληφε
74 τὸ τέλος. εἰκάσθη δὲ ὄφει ἡδονὴ διὰ τόδε· πολύπλοκος γὰρ καὶ ποι-

2 ὑπ' αὐτῆς codd. 3 κόροις] καιροῖς Arm 4 δὴ codd.: δὲ Mang. ἐπ' αὐτοῦ Arm 5 ὁρῶντες γὰρ Arm 7 προσενεχθῇ codd.: προσανέχῃ Mang. ἕως οὖν Arm (ut vid.): ἕως οὗ codd. 8 τὸ νοεῖν P ἔχωσιν A 11 κόροις] ὀργαῖς Arm ut vid. 12 ἡ αἴσθησις om. P 16 δυεῖν codd.: δυοῖν v 21 περιποιήσασθαι coni. Wendl. 25 νοῦν codd.: νοῦν γὰρ v 26 τῶν ἐν ἀνθρώπῳ Arm 27 δυνάμει APArm: δυνάμεις M αἱ scripsi: καὶ codd. 28 ἑαυτὴν ψυχῇ AP 29 ἐνδελεχείᾳ AP 30 ὄφις ἡδονῇ Arm γὰρ M: γε A, δὲ P, om. Arm

κίλη ὥσπερ τοῦ ὄφεως ἡ κίνησις, οὕτως καὶ ἡδονῆς· πενταχῇ γέ τοι
πρῶτον εἰλεῖται, καὶ γὰρ δι' ὁράσεως ἡδοναὶ συνίστανται καὶ δι' ἀκοῆς
καὶ διὰ γεύσεως καὶ διὰ ὀσφρήσεως καὶ δι' ἁφῆς· γίνονται δὲ αἱ σφο-
δρόταται καὶ σύντονοι αἱ περὶ τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι, δι' ὧν γένεσις ἡ
τοῦ ὁμοίου πέφυκεν ἀποτελεῖσθαι. καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο μόνον ποικίλην 75
φαμὲν τὴν ἡδονήν, ὅτι περὶ πάντα τὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς εἰλεῖται,
ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ ἕκαστον μέρος πολύπλοκός ἐστιν· εὐθέως δι' ὁρά-
σεως ἡδοναὶ γίνονται ποικίλαι, γραφικὴ πᾶσα, πλαστική, τἆλλα ὅσα
κατὰ τέχνας τεχνικὰ δημιουργήματα τέρπει τὴν ὅρασιν· πάλιν φυτῶν
βλαστανόντων ἀνθούντων καρποτοκούντων διαφοραί, ζῴων εὐμορφίαι
πολυσχιδεῖς· ὁμοίως τὴν ἀκοὴν αὐλὸς ἡδύνει, κιθάρα, πᾶσα ὀργάνων
p. 80 M. ἰδέα, | ζῴων ἀλόγων ἐμμελεῖς φωναί, χελιδόνων, ἀηδόνων, τῶν ἄλλων
ὅσα φύσις μεμούσωκε, λογικῶν εὐφωνία, κιθαρῳδῶν κωμῳδίαν τραγῳδίαν
τὴν ἄλλην ὑποκριτικὴν ἐπιδεικνυμένων. (19.) τί ⟨δὲ⟩ δεῖ περὶ τῶν 76
γαστρὸς ἡδονῶν διδάσκειν; σχεδὸν γὰρ ὅσαι τῶν ὑποκειμένων χυλῶν
προσηνῶν διαφοραὶ καὶ τὴν αἴσθησιν κινούντων, τοσαῦται καὶ τῆς ἡδονῆς.
ἆρ' ⟨οὖν⟩ οὐ δεόντως ποικίλον οὖσα ἡδονὴ ποικίλῳ ζῴῳ ὄφει παρεβλήθη;
διὰ τοῦτο καὶ τὸ λαῶδες καὶ ὄχλον ἔχον ἐν ἡμῖν μέρος, ὅτε τῶν ἐν 77
Αἰγύπτῳ, τουτέστι τῷ σωματικῷ ὄγκῳ, οἰκιῶν ἐφίσταται, ἡδοναῖς περι-
πίπτει θάνατον ἐπαγούσαις, οὐ χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ
ψυχῆς ὑπὸ κακίας φθοράν· φησὶ γάρ· „καὶ ἀπέστειλε κύριος εἰς τὸν
λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθνῃσκε
λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ“ (Num. 21, 6)· ὄντως γὰρ οὐδὲν οὕτως
θάνατον ἐπάγει ψυχῇ, ὡς ἀμετρία τῶν ἡδονῶν. τὸ δὲ ἀποθνῄσκον οὐ 78
τὸ ἄρχον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον τὸ λαῶδες, καὶ μέχρι τού-
του θάνατον ἐνδέξεται, μέχρις ἂν μετανοίᾳ χρησάμενον ὁμολογήσῃ τὴν
τροπήν· προσελθόντες γὰρ ἔλεγον Μωυσῇ „ὅτι ἡμαρτήκαμεν, ὅτι
κατελαλήσαμεν κατὰ κυρίου καὶ κατὰ σοῦ· εὖξαι οὖν πρὸς κύριον, καὶ
ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὄφεις“ (ibid. 7). εὖ τὸ φάναι, οὐχ ὅτι κατε-

---

2 εἱλεῖται M 3 post δὲ add. καὶ Mang. αἱ om. Arm 4 συντονώταται περὶ τὰς γυναικῶν ὁμιλίας coni. Wendl. σύντομοι AP 6 τὰ ἄλογα μέρη Arm ει-
ι
λεῖται M 8 τἄλλα AP 11 πολυσχεδεῖς AP 14 τί δὲ Arm: δὲ om. codd.
17 οὖν οὐ scripsi: οὖν Arm, οὐ codd. ποικίλον MArm: ποικίλων AP ζώω ὄφει M: ζῴῳ om. Arm, ὄφει om. AP παρεβλήθη: — hic desinit P 18 ὄχλον ἔχον] ὀχλικὸν coni. Mang. ἐν ἡμῖν om. Arm 19 τῶν σωματικῶν ὄγκων Arm ὄγκω codd.: οἴκῳ v οἰκιῶν] ὡς οἰκείων Arm, σικυῶν coni. Mang. ἡδοναῖς om. A
24 ψυχὴ A 25 καὶ τὸ λαῶδες Arm 29 εὖ τὸ] ἐν τῷ A

λαλήσαμεν, ἡμάρτομεν, ἀλλ' „ὅτι ἡμάρτομεν, κατελαλήσαμεν“· ὅταν γὰρ ἁμάρτῃ καὶ ἀπαρτηθῇ ὁ νοῦς ἀρετῆς, αἰτιᾶται τὰ θεῖα τὴν ἰδίαν τρο-
79 πὴν προσάπτων θεῷ. (20.) πῶς οὖν γίνεται ἴασις τοῦ πάθους; ὅταν ἕτερος ὄφις κατασκευασθῇ τῷ τῆς Εὔας ἐναντίος, ὁ σωφροσύνης λόγος· ἡδονῇ γὰρ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετὴ καὶ ἀμυνομένη πολεμίαν ἡδονήν. τὸν κατὰ σωφροσύνην οὖν ὄφιν κελεύει ὁ θεὸς Μωυσεῖ κατασκευάσασθαι καί φησι· „ποίησον σεαυτῷ ὄφιν καὶ θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου“ (ibid. 8). ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἄλλῳ τινὶ κατασκευάζεται τοῦτον ὁ Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἢ ἑαυτῷ, προστάττει γὰρ ὁ θεός „ποίησον σεαυτῷ,“ ἵνα γνῷς, ὅτι οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη,
80 ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς. σκεπτέον δέ, διὰ τί Μωυσῆς χαλκοῦν ὄφιν κατασκευάζεται, οὐ προσταχθὲν αὐτῷ περὶ ποιότητος. μήποτ' | οὖν p. 81 M.
διὰ τάδε· πρῶτον μὲν ἄυλοί εἰσιν αἱ θεοῦ χάριτες [ἰδέαι αὗται] καὶ ἄποιοι, αἱ δὲ τῶν θνητῶν σὺν ὕλῃ θεωροῦνται· δεύτερον δὲ Μωυσῆς μὲν ἀσωμάτων ἐρᾷ ἀρετῶν, αἱ δ' ἡμέτεραι ψυχαὶ οὐ δυνάμεναι ἐκδῦναι
81 τὰ σώματα σωματικῆς ἐφίενται ἀρετῆς. δυνατῇ δὲ καὶ στερεᾷ οὐσίᾳ τῇ χαλκοῦ ἀπείκασται ὁ κατὰ σωφροσύνην λόγος εὔτονος καὶ ἀδιάκοπος ὤν, ἴσως δὲ καὶ παρόσον ἡ μὲν ἐν τῷ θεοφιλεῖ σωφροσύνη τιμιωτάτη ἐστὶ καὶ χρυσῷ ἐοικυῖα, δευτερεύουσα δὲ ἡ ἐν τῷ κατὰ προκοπὴν σοφίαν ἀναλαβόντι. ὃν ἂν οὖν „δάκῃ ὄφις, πᾶς ὁ ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται“ (ibid.)· πάνυ ἀληθῶς· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς δηχθεὶς ἡδονῇ, τῷ τῆς Εὔας ὄφει, ἰσχύσῃ κατιδεῖν ψυχικῶς τὸ σωφροσύνης κάλλος, τὸν Μωυσέως ὄφιν, καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν αὐτόν, ζήσεται· μόνον ἰδέτω καὶ κατανοησάτω.
82 (21.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἡ ἄρχουσα σοφία Σάρρα φησίν· „ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“ (Gen. 21,6); ἀλλὰ φέρε τινὰ ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι, ὅτι τέτοκεν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐδαιμονίαν Ἰσαάκ, καὶ εὐθὺς συγχαρητικὸν ὕμνον ὑμνήσει. ὡς οὖν τοῦ ἀκούσαντός ἐστι ⟨τὸ⟩ συγχαίρειν, οὕτως τοῦ
83 σωφροσύνην καὶ θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς τὸ μὴ ἀποθνήσκειν. πολλαὶ

τηθῇ
2 ἀπαρτισθῇ A 5 ἡδονὴ A σωφροσύνης A ἀποικίλη coni. Mang. (rectius ἀποίκιλος vel οὐ ποικίλη) 7 Μωσεῖ codd. 8 ἐπὶ σημείῳ Arm ut vid. 13 ἰδέαις M ἰδέαι αὗται om. Arm, seclusi: ἰδέαι οὖσαι coni. Wendl. 14 δεύτερον δὲ καὶ Mang. 16 δυνατὴ δὲ καὶ στερεὰ A 22 Μωυσέως MA 23 μόνον δὲ Arm 25 τινα MA ἰσχῦσαι MA ἰσχύσαι ἀκοῦσαι' λέγειν Arm 26 τὸν συγχαρητικὸν Arm, συγχαριστικὸν M 27 τὸ addidi (sic Arm)

3 Cod. Urbin. 125 fol. 334 (Pitra Anal. Sacra II p. 311) Φίλωνος· ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή. 10 ibid. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς.

δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης ἐρασθεῖσαι ψυχαὶ καὶ ἐρημωθεῖσαι παθῶν ὅμως κράτος ὑπέμειναν θεοῦ καὶ τροπὴν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐδέξαντο, διασυνιστάντος αὐτόν τε καὶ τὴν γένεσιν τοῦ δεσπότου, ἑαυτὸν μέν, ὅτι ἀκλινὴς ἕστηκεν ἀεί, τὴν δὲ γένεσιν, ὅτι ταλαντεύει καὶ πρὸς τἀναντία ἀντιρρέπει· φησὶ γάρ· „τοῦ ἀγαγόντος σε διὰ τῆς ἐρήμου τῆς 84 μεγάλης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, οὗ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ δίψα, οὗ οὐκ ἦν ὕδωρ, τοῦ ἐξαγαγόντος σοι ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν ὕδατος, τοῦ ψωμίσαντός σε τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σου“ (Deut. 8, 15. 16). ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ παθῶν ἐφιεμένη ἡ ψυχὴ περιπίπτει τοῖς ὄφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐστὶν ἐν ἐρήμῳ δάκνεται ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ ποικίλου καὶ ὀφιώδους πάθους· οἰκειότατον δὲ ὄνομα εἴληχε τὸ ἡδονῆς ἔργον, δηγμὸς γὰρ καλεῖται. ἀλλ' οὐ 85 μόνον οἱ ἐν ἐρήμῳ δάκνονται ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσκορπισμένοι· καὶ γὰρ ἐγὼ πολλάκις καταλιπὼν μὲν ἀνθρώπους συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ πατρίδα καὶ εἰς ἐρημίαν ἐλθών, ἵνα τι τῶν θέας ἀξίων κατανοήσω, οὐδὲν ὤνησα, ἀλλὰ σκορπισθεὶς ὁ νοῦς ἢ πάθει δηχθεὶς ἀνεχώρησεν εἰς τἀναντία· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν πλήθει μυριάνδρῳ ἠρεμῶ τὴν διάνοιαν,
p. 82 M. | τὸν ψυχικὸν ὄχλον σκεδάσαντος θεοῦ καὶ διδάξαντός με, ὅτι οὐ τόπων διαφοραὶ τό τε εὖ καὶ χεῖρον ἐργάζονται, ἀλλ' ὁ κινῶν θεὸς καὶ ἄγων ᾗ ἂν προαιρῆται τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα. πλὴν περιπίπτει σκορπίῳ, ὅπερ 86 ἐστὶ σκορπισμῷ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ δίψα καταλαμβάνει ἡ τῶν παθῶν, μέχρις ἂν ὁ θεὸς τῆς ἀκροτόμου σοφίας ἑαυτοῦ τὸ νᾶμα ἐπιπέμψῃ καὶ ποτίσῃ τὴν τραπεῖσαν ψυχὴν ἀμεταβλήτῳ ὑγείᾳ· ἡ γὰρ ἀκρότομος πέτρα ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἣν ἄκραν καὶ πρωτίστην ἔτεμεν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἐξ ἧς ποτίζει τὰς φιλοθέους ψυχάς· ποτισθεῖσαι δὲ καὶ τοῦ μάννα ἐμπίπλανται τοῦ γενικωτάτου — καλεῖται γὰρ τὸ μάννα „τί“, ὃ πάντων ἐστὶ γένος —, τὸ δὲ γενικώτατόν ἐστιν ὁ θεός, καὶ δεύτερος ὁ θεοῦ λόγος, τὰ δ' ἄλλα λόγῳ μόνον ὑπάρχει, ἔργοις δὲ ἔστιν οὗ ἴσα τῷ οὐχ ὑπάρχοντι.

(22.) ἴδε νῦν διαφορὰν τοῦ ἐν ἐρήμῳ τρεπομένου καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ· 87 ὁ μὲν γὰρ τοῖς θανατοῦσιν ὄφεσι χρῆται, τουτέστιν ἀπλήστοις ἡδοναῖς

1 καὶ alterum om. Mang. 2 ὅμως om. Arm τὴν om. Arm 3 αὐτόν MA 5 ἀντιρέπει A 8 ἐν τῇ ἐρήμῳ om. Arm 10 περιπίπτειν A 12 εἴληχε M: εἴληφε AArm 13 οἱ om. Arm δάκνεται A, δακνόμενος Arm ὑφ' ἡδονῆς om. Arm οἱ ἐσκορπισμένοι] σκορπίζεται Arm 17 μυριάνδρων A ἠρεμῶ MArm: ἐρήμω A, ἐρημῶ Mang. 19 ᾗ] ἡ A 22 νάμα M 24 ἐστιν om. Arm 25 τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως Arm ἐξ ἧς] ἑξῆς Arm 27 τοῦ μάννα A 29 ὑπάρχειν A ἔργοις — ὑπάρχοντι] ἔργῳ δὲ δοκεῖ ὑπάρχειν Arm ἔστιν οὗ corruptum; ἔστιν οὖν vel αὖ coni. Mang. ἴσα scripsi: ἴσον codd. 30 ἡ δὲ νῦν διαφορὰ A 31 ἀναπλήστοις A

θάνατον ἐπιφερούσαις, ὁ δ' ἀσκητὴς δάκνεται μόνον ὑφ' ἡδονῆς καὶ σκορπίζεται, οὐ θανατοῦται· κἀκεῖνος μὲν σωφροσύνῃ, χαλκῷ ὄφει, θεραπεύεται γενομένῃ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μωυσέως, οὗτος δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ποτίζεται κάλλιστον ποτὸν σοφίαν ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν αὐτὸς ἐξήγαγεν
88 ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Μωυσέως ἀπέχεται ἡ ὀφιώδης ⟨ἡδονή⟩, λέγεται δὲ ὧδε· „ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου — ἐροῦσι γάρ, οὐκ ὦπταί σοι ὁ θεός —, τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· τί τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐν τῇ χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε· ῥάβδος. καὶ εἶπε· ῥῖψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπ' αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· ἔκτεινον τὴν χεῖρα καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο
89 ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ ⟨αὐτοῦ⟩· ἵνα πιστεύσωσί σοι" (Exod. 4, 1ss.). πῶς ἄν τις πιστεύσαι θεῷ; ἐὰν μάθῃ, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα τρέπεται, μόνος δὲ αὐτὸς ἄτρεπτός ἐστι. πυνθάνεται οὖν ὁ θεὸς τοῦ σοφοῦ, τί ἐστιν ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίῳ· ἡ γὰρ χεὶρ σύμβολον πράξεως· ὁ δ' ἀποκρίνεται, ὅτι παιδεία, ἣν ῥάβδον καλεῖ. διὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν Ἰακὼβ φησιν· „ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου διέβην τὸν Ἰορδάνην τοῦτον" (Gen. 32, 10)· Ἰορδάνης | δὲ κατάβασις ἑρμηνεύεται· τῆς δὲ p. 83 M.
κάτω καὶ γηίνης καὶ φθαρτῆς φύσεώς ἐστι τὰ κατὰ κακίαν καὶ πάθος· διαβαίνει δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς νοῦς ἐν παιδείᾳ· ταπεινὸν γὰρ τὸ ἐκδέ-
90 χεσθαι, ὅτι βακτηρίαν ἔχων ποταμὸν διέβαινε. (23.) καλῶς οὖν καὶ ὁ θεοφιλὴς Μωυσῆς ἀποκρίνεται· ὄντως γὰρ αἱ πράξεις τοῦ σπουδαίου παιδείᾳ ὡς ἂν ῥάβδῳ ἐπερείδονται, τὸν κλόνον καὶ σάλον τῆς ψυχῆς ἱδρυόμεναι. αὕτη ἡ ῥάβδος ἀπορριφθεῖσα γίνεται ὄφις· εἰκότως· ἐὰν γὰρ ἡ ψυχὴ ἀπορρίψῃ τὴν παιδείαν, γέγονε φιλήδονος ἀντὶ φιλαρέτου. διὸ καὶ Μωυσῆς φεύγει ἀπ' αὐτοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπο-
91 διδράσκει ὁ φιλάρετος. ἀλλά τοί γε ὁ θεὸς τὴν φυγὴν οὐκ ἐπαινεῖ· σοὶ μὲν γάρ, ὦ διάνοια, μήπω τελειωθείσῃ φυγὴν καὶ δρασμὸν τῶν παθῶν ἁρμόζει μελετᾶν, Μωυσεῖ δὲ τῷ τελείῳ παραμένειν τῷ πρὸς αὐτὰ πο-

3 Μωυσέος MA οὗτος] οὕτως A 4 τὴν σοφίαν Arm 5 Μωυσέος MA 6 ἡδονή add. Mang. (sic Arm) οὖν om. Arm πιστεύσωσί μοι μηδὲ om. Arm 8 Μωσεῖ MA 11 Μωσεῖ MA χεῖρά σου A 12 ἐκτείνας — κέρκου om. Arm 13 αὐτοῦ addidi (sic Arm) ante ἵνα add. καὶ εἶπεν αὐτῷ v, om. codd. et Arm σοι om. Arm 14 πιστεῦσαι M ἐὰν μὴ μάθῃ Arm 16 αὐτοῦ] σεαυτοῦ Arm 17 ὅδ' M 18 γὰρ om. Arm 20 καὶ φθαρτῆς om. Arm 21 τὸ om. Arm 21. 22 ἐκδέχεσθαι MArm: ἐνδέχεσθαι A 22 ἔχον A 23. 24 παιδείᾳ ὡς] παιδεῖαι αἷς Arm 24 ἂν] ἐν Arm ἐπερείδωνται A 25 ἀπορριφεῖσα A 28 τοι fere evan. in M 30 ἁρμόζει codd.: ἁρμόσει Mang. Μωσεῖ MA τῷ et πολέμῳ om. Arm

λέμῳ καὶ ἀντιστατεῖν αὐτοῖς καὶ διαμάχεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀδείας καὶ
ἐξουσίας λαβόμενα μέχρι τῆς ψυχικῆς ἀκροπόλεως ἀναβάντα πᾶσαν ἐκ-
πολιορκήσει καὶ λεηλατήσει τυράννου τρόπον τὴν ψυχήν. διὸ καὶ προστάτ- 92
τει ὁ θεὸς „λαβέσθαι τῆς κέρκου“, τουτέστι τὸ ἀντίδικον τῆς ἡδονῆς
καὶ ἀτίθασον αὐτῆς μὴ φοβείτω σε, ἀλλὰ τούτου μάλιστα λαβοῦ καὶ
κατάσχες καὶ περικράτησον· ἔσται γὰρ πάλιν ἀντὶ ὄφεως ῥάβδος, τουτέσ-
τιν ἀντὶ ἡδονῆς γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ παιδεία. ἀλλὰ γενήσεται ἐν 93
τῇ χειρί, ἐν τῇ πράξει τοῦ σοφοῦ, ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστι· λαβέσθαι δὲ
καὶ περικρατῆσαι ἡδονῆς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον ἐκταθείη ἡ χείρ,
τουτέστιν εἰ μὴ τὰς πράξεις καὶ προκοπὰς ἁπάσας ὁμολογήσειεν ἡ ψυχὴ
κατὰ θεὸν εἶναι καὶ μηδὲν εἰς ἑαυτὴν ἀναγάγοι. τοῦτον μὲν δὴ τὸν
ὄφιν ἀποδιδράσκειν ὁ βλέπων διέγνωκεν· ἕτερον δὲ τὸν σωφροσύνης λόγον
κατασκευάζει, τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον, ἵνα ὁ δηχθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἰδὼν σω-
φροσύνην ζήσῃ τὸν ἀληθῆ βίον. (24.) τοιοῦτον ὄφιν εὔχεται ὁ Ἰακὼβ 94
γενέσθαι τὸν Δὰν καί φησιν οὕτως· „Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
καὶ μία φυλὴ Ἰσραήλ, καὶ γενέσθω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος
ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω,
τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου“ (Gen. 49, 16—18). ἐκ μὲν τῆς Λείας
πέμπτος υἱός ἐστιν Ἰσσάχαρ γνήσιος τοῦ Ἰακώβ, συγκαταριθμουμένων
δὲ τῶν ἐκ τῆς Ζέλφας δυεῖν ἕβδομος, τοῦ δὲ Ἰακὼβ πέμπτος ἐστὶν ὁ
Δὰν ἐκ τῆς Βάλλας τῆς παιδίσκης Ῥαχήλ. τὴν δὲ αἰτίαν ἐν τοῖς κατ'
ἰδίαν ἐξευρήσομεν. περὶ δὲ τοῦ Δὰν πάλιν κατανοητέον. δύο γένη 95
φορεῖ ἡ ψυχή, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ φθαρτόν· τὸ μὲν οὖν κρεῖττον κε-
p. 84 M. κύηκεν ἤδη καὶ ἵσταται ἐπ' αὐτοῦ· ὅτε γὰρ ἐξομολογήσασθαι τῷ | θεῷ
καὶ παραχωρῆσαι πάντα ἴσχυσεν ἡ ψυχή, κτῆμα κρεῖσσον λαβεῖν οὐκέτ'
εἶχε· διὰ τοῦτ' ἔστη τοῦ τίκτειν τὸν Ἰούδαν, τὸν ἐξομολογητικὸν τρόπον,
ἐνεγκοῦσα. τὸ δὲ θνητὸν γένος νῦν ἄρχεται διαπλάττειν. ὑφέστηκε δὲ 96
τὸ θνητὸν καταπόσει· θεμελίου γὰρ τρόπον ἡ γεῦσις, ἥ αἰτία τῆς τῶν
ζῴων διαμονῆς ἐστι· Βάλλα δὲ ἑρμηνεύεται κατάποσις· ἐκ ταύτης οὖν
γίνεται ὁ Δάν, ὃς ἑρμηνεύεται κρίσις· τοῦτο γὰρ τὸ γένος διακρίνει καὶ

---

4 ἀντίδικον om. M, κολακικὸν Arm 5 τιθασὸν Arm 7. 8 ἐν τῇ χειρί om. Arm 8 δὴ et ἐστι om. Arm 10 τουτέστιν om. Arm 11 ἀναγάγοι Mang.: συναγάγοι codd. 13 ἐκεῖνον om. Arm 15 οὕτως om. Arm 16—18 ἐφ' ὁδοῦ — κυρίου om. Arm 19 Ἰσάχαρ A τοῦ Ἰακώβ M: τῷ Ἰακώβ A, ἐξ Ἰακώβ Arm 20 Ζελφᾶς M δυεῖν codd.: δυοῖν v 21. 22 κατ' ἰδίαν] ἄλλοις Arm 22 ἐξ-ευρήσωμεν A, ἐροῦμεν Arm; ἐξερευνήσομεν coni. Wendl., ἐρευνήσομεν Mang. πάλιν] νῦν Arm κατανοητέον] λεκτέον Arm 24 γὰρ om. Arm 25. 26 οὐκέτ' εἶχε] οὐ κατεῖχε A 26 τοῦτέστι (sic) M, τοῦτο ἔστι A, ἔστη corr. Hoeschel (sic Arm) 30 ὁ Δάν, ὃς om. Arm κρίσις ἑρμηνεύσεως Arm

χωρίζει τὰ ἀθάνατα ἀπὸ τῶν θνητῶν. εὔχεται οὖν αὐτὸν γενέσθαι
σωφροσύνης ἐραστήν, τῷ δὲ Ἰούδᾳ οὐκ εὔξεται· ἔχει γὰρ ἤδη τὸ ἐξομολο-
97 γεῖσθαι καὶ εὐαρεστεῖν θεῷ. „γενέσθω“ οὖν φησι „Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ“
ὁδὸς ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχή· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστιν ἰδεῖν διαφορὰν
τῶν ὄντων, ἀψύχων ἐμψύχων, ἀλόγων λογικῶν, σπουδαίων φαύλων, δού-
λων ἐλευθέρων, νεωτέρων πρεσβυτέρων, ἀρρένων θηλειῶν, ξένων ἀστῶν,
νοσούντων ὑγιαινόντων, λελωβημένων ὁλοκλήρων, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ
καὶ ἄψυχα καὶ ἀτελῆ καὶ νοσώδη καὶ δοῦλα καὶ θήλεα καὶ μυρία ἄλλα
κηρῶν μεστὰ κινήματά ἐστι, καὶ ἔμπαλιν ἔμψυχα ὁλόκληρα ἄρρενα ἐλεύ-
98 θερα ὑγιᾶ πρεσβύτερα σπουδαῖα γνήσια καὶ ἀστὰ ὄντως. γενέσθω οὖν
ὁ σωφροσύνης λόγος ὄφις ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ὁδευούσης διὰ πάντων τῶν
ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων καὶ ἐγκαθισάτω ἐπὶ τρίβου. τί δὲ τοῦτ' ἐστίν;
ἄτριπτος μὲν ὁ ἀρετῆς χῶρος, ὀλίγοι γὰρ βαίνουσιν αὐτόν, τέτριπται δὲ
ὁ κακίας· ἐγκαθίσαι δὴ καὶ ἐνεδρεῦσαι καὶ λοχῆσαι παραινεῖ τὴν τε-
τριμμένην ὁδόν, τὸ πάθος καὶ τὴν κακίαν, ἐν οἷς κατατρίβονται τὸν
99 βίον οἱ φυγάδες ἀρετῆς λογισμοί. (25.) „δάκνων πτέρναν ἵππου.“
ἐχομένως πτερνιστής ἐστιν ὁ τὴν στάσιν τοῦ γενητοῦ καὶ φθαρτοῦ δια-
σείων τρόπος. τὰ πάθη δὲ ἵππῳ ἀπεικάσθη· τετρασκελὲς γὰρ καὶ τὸ
πάθος ὡς ἵππος καὶ ὁρμητικὸν καὶ αὐθαδείας γέμον καὶ σκιρτητικὸν
φύσει. ὁ δὲ σωφροσύνης λόγος δάκνειν καὶ τιτρώσκειν φιλεῖ καὶ ἀναι-
ρεῖν τὸ πάθος· πτερνισθέντος δὲ τοῦ πάθους καὶ ὀκλάσαντος „πεσεῖται ὁ
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“. ἱππέα νοητέον ⟨τὸν⟩ ἐπιβεβηκότα τοῖς πάθεσι νοῦν,
100 ὃς ἀποπίπτει τῶν παθῶν, ὅταν αὐτὰ συλλογισθῇ καὶ πτερνισθῇ. εὖ δ'
ὅτι εἰς τοὔμπροσθεν οὐ πίπτει ἡ ψυχή· μὴ γὰρ προερχέσθω τῶν πα-
θῶν, ἀλλ' ὑστεριζέτω τούτων, καὶ σωφρονισθήσεται. καὶ δογματικόν ἐστιν
ὃ λέγει· ἐὰν γὰρ ὁρμήσας ὁ νοῦς ἀδικῆσαι ὑστερήσῃ καὶ πέσῃ εἰς τὰ
ὀπίσω, οὐκ ἀδικήσει· ἐὰν δὲ ἐπὶ πάθος κινηθεὶς ἄλογον μὴ ἐπεκδράμῃ,
101 ἀλλὰ | κατόπιν μείνῃ, ἀπάθειαν, τὸ κάλλιστον, καρπώσεται. διὸ καὶ τὸ p. 85 M.
κατόπιν πτῶμα ἀποδεχόμενος τῶν κακιῶν ἐπιφέρει· „τὴν σωτηρίαν περι-
μένων κυρίου“· ὄντως γὰρ ὑπὸ θεοῦ σῴζεται ὁ ἀποπίπτων τῶν πα-

---

1 αὐτὸν om. Arm 2 ἐραστήν Arm (coni. Wendl.): ἐργάτην codd. 3 οὖν] γὰρ Arm 4 γὰρ om. Arm 6 ἀρρένων] παρθένων A 8 δοῦλα] ἄρρενα Arm 9 μεστὰ κινήματά MArm: μετακινήματα A ἐστι om. Arm ἄρρενα om. A 13 μὲν] μὲν γὰρ AArm χῶρος] ὁδός Arm 14 δὴ] δὲ Mang., om. Arm 16 ἀρετῆς] ἀρετοὶ A 17 γεννητοῦ A 19 καὶ ante ὁρμητικὸν om. Arm 21 δὲ M: γὰρ Arm, om. A 22 εἰς τὰ] εἶτα A τὸν addidi (sic Arm) 26 ἐὰν γὰρ MArm: γὰρ om. A 27 ἐκδράμῃ A 29 τῶν κακιῶν om. Arm

---

30—111,3 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311) Φίλωνος: ὄντως ὑπὸ θεοῦ — εὐδαιμονήσῃ.

θῶν καὶ ὑστερίζων τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. πέσοι τοιοῦτόν μου πτῶμα
ἡ ψυχὴ καὶ μηδέποτε ἀνασταίη ἐπὶ τὸ ἵππειον καὶ σκιρτητικὸν πάθος,
ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς 102
ἐν τῷ ᾄσματι ὑμνεῖ τὸν θεόν, ὅτι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὰ τέσσαρα πάθη καὶ τὸν ἐποχούμενον αὐ-
τοῖς ἄθλιον νοῦν εἰς τὴν φθορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἀνήνυτον βυ-
θόν· καὶ σχεδὸν τοῦ ᾄσματος ὅλου τὸ κεφάλαιον τοῦτ' ἐστίν, ἐφ' ὃ
τὰ ἄλλα πάντα ἀναφέρεται, καὶ οὕτως ἔχει· ἐὰν γὰρ ἀπάθεια κατάσχῃ
τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει. (26.) ζητητέον δέ, τίνος ἕνεκα ὁ 103
μὲν Ἰακὼβ φησιν, ὅτι „πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“ (Gen. 49, 17),
Μωυσῆς δὲ ᾄδει, ὅτι ἵππος καὶ ἀναβάτης κατεποντώθησαν. λεκτέον
οὖν ὅτι ὁ μὲν καταποντούμενος ὁ Αἰγύπτιός ἐστι τρόπος, ὅς, κἂν φεύγῃ,
ὑπὸ τὸ ὕδωρ τουτέστιν ὑπὸ τὴν φορὰν τῶν παθῶν φεύγει, ὁ δὲ πίπτων
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσθια οὐχ ἔστι τῶν φιλοπαθῶν· τεκμήριον δέ, ὅτι οὗτος
μέν ἐστιν ἱππεύς, ἐκεῖνος δὲ ἀναβάτης· ἱππέως μὲν οὖν ἔργον δαμά- 104
ζειν τὸν ἵππον καὶ ἀφηνιάζοντα ἐπιστομίζειν, ἀναβάτου δὲ φέρεσθαι ᾗ
ἂν τὸ ζῷον ἄγῃ· καὶ ἐν θαλάττῃ τοῦ μὲν κυβερνήτου ἔργον ἄγειν τὸ
σκάφος καὶ εὐθύνειν καὶ ὀρθοῦν, τοῦ δὲ ἐπιβάτου πάσχειν ὅσα ἂν ἡ
ναῦς ὑπομένῃ. παρὸ καὶ ὁ δαμάζων τὰ πάθη ἱππεὺς οὐ καταποντοῦται,
ἀλλὰ ἀποβὰς αὐτῶν τὴν σωτηρίαν περιμένει τοῦ δεσπότου. παραινεῖ 105
μέντοι ὁ ἱερὸς λόγος ἐν Λευιτικῷ „ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ
τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς“
σιτεῖσθαι (Lev. 11, 21), ὧν ἐστιν ὁ βροῦχος καὶ ὁ ἀττακὸς καὶ ἀκρὶς
καὶ τέταρτον ὁ ὀφιομάχης· καὶ δεόντως· εἰ γὰρ ἄτροφον καὶ βλαβερὸν
πρᾶγμα ὀφιώδης ἡδονή, τροφιμώτατον ἂν καὶ σωτήριον γένοιτο ἡ πρὸς
ἡδονὴν διαμαχομένη φύσις· αὕτη δὲ ἡ σωφροσύνη ἐστί. μάχου δὴ 106
καὶ σύ, ὦ διάνοια, πρὸς πᾶν πάθος καὶ διαφερόντως πρὸς ἡδονήν, καὶ
γὰρ „φρονιμώτατός ἐστιν ὁ ὄφις πάντων θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν
ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1)· τῶν γὰρ πάντων πανουργότατόν
ἐστιν ἡδονή· διὰ τί; ὅτι πάντα ἡδονῆς δοῦλα καὶ ὁ βίος ὁ τῶν φαύ- 107

---

1 μὴ πέσοι Urb. πτῶμά μου Urb. 6 φθορὰν] φορὰν coni. Mang. 7 ἐφ' ᾧ A 8 ἀναφαίρεται A 14 ὅτι om. Arm οὗτος om. A 15 ὁ ἱππεὺς et ὁ ἀναβάτης Arm 16 ἐπιστομίζειν Wendl.: ἐπιστοματίζειν codd. ᾗ] ἡ A 18 καὶ ὀρθοῦν om. Arm 19 ὑπομείνῃ Mang. καὶ codd. et Arm: δὴ Mang. 23 ἀττακὸς M: ἄττακος A 24 ὀφιομάχος A 28. 29 ὧν — θεός om. Arm

---

8 ibid. ἐὰν ἀπάθεια — εὐδαιμονήσει.

λων δεσπόζεται ὑφ' ἡδονῆς· τὰ γοῦν ποιητικὰ αὐτῆς εὑρίσκεται διὰ πανουργίας πάσης, χρυσὸς ἄργυρος δόξα τιμαὶ ἀρχαί, αἱ ὕλαι τῶν | αἰσθητῶν καὶ τέχναι αἱ βάναυσοι καὶ ὅσαι ἄλλαι κατασκευαστικαὶ p. 86 M. ἡδονῆς πάνυ ποικίλαι, καὶ ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν, τὰ δὲ ἀδικήματα οὐκ
108 ἄνευ πανουργίας τῆς ἐσχάτης ἐστίν. τὴν ὀφιομάχον οὖν γνώμην ἀντίταττε καὶ κάλλιστον ἀγῶνα τοῦτον διάθλησον καὶ σπούδασον στεφανωθῆναι κατὰ τῆς τοὺς ἄλλους ἅπαντας νικώσης ἡδονῆς καλὸν καὶ εὐκλεᾶ στέφανον, ὃν οὐδεμία πανήγυρις ἀνθρώπων ἐχορήγησεν.

---

2 ἀρχαί] ἀρχαῖαι A 3 αἰσθητῶν] ἐσθήτων coni. Mang. 4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονὴν MA, ἀδικοῦσαι τὴν ψυχὴν v (Hoeschel) 6 τοῦτον om. Arm 8 ἐχορήγησεν Creuzer: ἐχώρησεν codd., ἐχαρίσατο coni. Mang.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ

I p. 87 M. (1.) „Καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου 1
κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου“ (Gen. 3, 8).
δόγμα εἰσηγεῖται διδάσκον, ὅτι ὁ φαῦλος φυγάς ἐστιν. εἰ γὰρ πόλις
οἰκεία τῶν σοφῶν ἡ ἀρετή, ταύτης ὁ μὴ δυνάμενος μετέχειν ἀπελήλαται
πόλεως, ἧς ἀδυνατεῖ μετέχειν ὁ φαῦλος· ἀπελήλαται ἄρα καὶ πεφυγά-
δευται μόνος ὁ φαῦλος. ὁ δ' ἀρετῆς φυγὰς εὐθὺς ἀποκέκρυπται θεόν·
εἰ γὰρ καὶ ἐμφανεῖς οἱ σοφοὶ θεῷ, ἅτε ὄντες αὐτῷ φίλοι, δῆλον ὡς
ἀποκρύπτονται καὶ καταδύονται πάντες οἱ φαῦλοι, ὡς ἂν ἐχθροὶ καὶ
δυσμενεῖς ὄντες ὀρθῷ λόγῳ. ὅτι μὲν οὖν ἄπολις καὶ ἄοικος ὁ φαῦλός 2
ἐστι, μαρτυρεῖ ἐπὶ τοῦ δασέος καὶ ποικίλου τὴν κακίαν Ἠσαῦ, ὅτε φησίν·
„ἦν δὲ Ἠσαῦ εἰδὼς κυνηγεῖν, ἀγροῖκος“ (Gen. 25, 27)· οὐ γὰρ πέφυκεν
ἡ τῶν παθῶν θηρευτικὴ κακία τὴν ἀρετῆς πόλιν οἰκεῖν ἀγροικίαν καὶ
ἀπαιδευσίαν μετὰ πολλῆς ἀγνωμοσύνης μεταδιώκουσα. ὁ δέ γε σοφίας
88 M. μεστὸς Ἰακὼβ καὶ πολίτης | ἐστὶ καὶ οἰκίαν τὴν ἀρετὴν κατοικεῖ· φησὶ
γοῦν περὶ αὐτοῦ· „Ἰακὼβ δὲ ἄπλαστος ἄνθρωπος οἰκῶν οἰκίαν“ (ibid.).
παρὸ καὶ „αἱ μαῖαι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“ 3
(Exod. 1, 21)· αἱ γὰρ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν θεοῦ μυστηρίων, ὅπερ
ἐστὶ „ζῳογονεῖν τὰ ἄρσενα“, οἰκοδομοῦσι τὰ ἀρετῆς πράγματα, οἷς καὶ
ἐνοικεῖν προῄρηνται. διὰ μὲν δὴ τούτων ἐπιδέδεικται, πῶς ὁ μὲν φαῦ-
λος ἄπολίς τέ ἐστι καὶ ἄοικος, φυγὰς ἀρετῆς ὤν, ὁ δὲ σπουδαῖος καὶ
πόλιν ἔχειν καὶ οἶκον σοφίαν κεκλήρωται. (2.) ἴδωμεν δὲ ἑξῆς, πῶς 4

νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα B, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα H 1 ἐκρύβησαν LXX: ἐκρύβη codd. 3 εἰ codd. (ex ἡ corr. H): ἡ v 6 θεόν scripsi: θεοῦ codd. 7 καὶ om. H 10 ἐστίν H ὅτε Mang.: ὅτι codd. 12 παθῶν] ἠθῶν L θηρευτικὴ] θεραπευτικὴ L 13 διώκουσα H 14 οἰκίαν] οἰκείαν H 14. 15 φησὶ γοῦν scripsi: φησὶν οὖν codd. 16 ἑαυτὰς H οἰκείας (sic) H 19 πῶς] πᾶς H, ὅτι πᾶς Turn.

καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις θεὸν λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύ-
νατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς
καὶ διὰ πάντων διελήλυθεν καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν
ἑαυτοῦ. ποῖον δή τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ
ἐν ἑτέροις λέγων· „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ
οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39). καὶ πάλιν· „ὧδε ἕστηκα
πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ
5 εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. καὶ τί
θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα οὐδ' ἄν, εἴ τι γέ-
νοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν, οἷον γῆν φυγέτω τις
ἢ ὕδωρ ἢ ἀέρα ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τού-
τοις περιέχεσθαι, οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται.
6 εἶτα ⟨μὴ⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀπο-
κρύπτεσθαι τὸν θεὸν ἂν ἰσχύσαι λανθάνειν; οὐδαμῶς. τί οὖν τὸ „ἐκρύ-
βησαν“; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ
περιεχόμενον· οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι, ὡς κατ' ἐκεῖνο τὸ
7 μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ' ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. (3.) ἔστι
δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι· ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασ-
ται καὶ ἀποκρύπτεται, σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα
θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται· ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ,
καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονορρυής, ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους
φύσεις, δύο χρωμάτων ὄντων, ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος
αἰτίου τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ γονορρυὴς ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον
ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, Ἡρακλειτείου δόξης
ἑταῖρος, κόρον | καὶ χρησμοσύνην καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα ἀμοιβῇ p. 89 M.
8 εἰσάγων. διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος· „ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίου
ψυχῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορρυῆ καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ,

---

1 θεὸν codd.: θεοῦ v   2 ἐπλήρωσεν D^C 3 διελήλυθεν corr. Turn.: διεληλύθει codd., διῆλθεν D   4 δή ABP: δέ H, γάρ D (Mang.)   οὐχ ὁ θεός $D^P D^V$ ἐστι] ἐστι καὶ εὑρίσκεται πανταχοῦ D^R 6 πάλιν· ὧδε] πάλιν ὧδε· v   7 παντὸς codd.: τοῦ παντὸς v   γεννητοῦ codd.   8 εὑρίσκεται D: ἔσται codd.
13 μὴ addidi; εἶτα ⟨μήτε⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μήτε coni. Wendl.   14 ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύσῃ codd., ἰσχύσειε v   19 ἀποκρύπτεσθαι H   22 ὄντων] ὄντως coni. Mang.   25 κόρου H   ἀμοιβὴν coni. Mang.

2—4 D^C fol. 34^r D^P fol. 42^v D^M fol. 45^v D^L fol. 67^v D^R fol. 51^r (D^V p. 301) Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα πεπλήρωκεν — θεός ἐστι.
7—8 ibid. πρὸ γὰρ — πανταχοῦ.   24 Heracl. frg. 1. 22. 24 Byw.

ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ“ (Num. 5, 2), καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀπο-
κεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς καὶ πόρνους τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπο-
διδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν (Deut.
23, 2). οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς 9
εἶναι γλίχονται. οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ 'Αβραὰμ „ἔτι ἦν ἑστηκὼς ἐνώπιον
κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπε Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“ (Gen.
18, 22. 23), τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον μετὰ τοῦ φεύγοντός σε καὶ
ἀποδιδράσκοντος; οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβής, δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον
σου καὶ μὴ φεύγων· σὲ γάρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ 10
ὥσπερ δὲ ἀσεβής, οὕτω καὶ εὐσεβής τις εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ
δίκαιος, οὗ χάριν φησί· „μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“. ἀξίως
γὰρ οὐδεὶς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον· ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς
γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται — ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ
οἷόν τε τούτους —, πῶς οὐκ ἀδύνατον τὸν θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι
κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ
ἀρετὴν παρέσχετο. (4.) τρεῖς οὖν καιρούς, ὦ ψυχή, τουτέστι τὸν τρι- 11
μερῆ χρόνον σύμπαντα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν
πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν
ἐκθυμιῶσα· τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ 'Ισραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει (Deut. 16,
16). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς, ὅτε ἐμφανὴς καθίσταται θεῷ, φεύγει τὸν 12
διασκεδαστὴν τρόπον Φαραώ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον·
„ἀνεχώρησε“ γάρ φησι „Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ καὶ κατῴ-
κησεν ἐν γῇ Μαδιάμ“ (Exod. 2, 15), τῇ κρίσει τῶν φύσεως πραγμά-
των, „καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος“, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρή-
σει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. ἀναχωρεῖ μὲν 13
δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης Φαραώ, ἀναχωρεῖ

---

5 ὁ 'Αβραὰμ codd.: ὁ om. v ἐνώπιον scripsi: ἐν τόπῳ codd., ἐναντίον coni. Mang. (LXX) 10 τις om. H 12 οὐδεὶς D: οὐδὲ εἷς codd. 14 πῶς] πῶς οὖν D τὸν θεὸν D: τὸν om. codd. 15 κατ' ἀξίαν D τὸν τὰ] τοῦ τὰ D^C, ταῦτα D^R ὅλα] πάντα D^R συστησαμένου D 16 παρέσχετο D: παρέσχε codd. 17 σύμπαντα Mang.: σύμπασα codd. 21 Μωσῆς codd. ὅτε scripsi: ὅταν codd. 24 τῶν codd.: τῆς Mang. 25 ἀναμβρήσει H

11—16 D^C fol. 155^r D^R fol. 153^v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀξίως οὐδεὶς — παρέσχετο. 11—14 D^P fol. 129^r D^M fol. 127^v D^V p. 427 Flor. Par. No. 23 Mel. Barocc. fol. 235^v Max. Ecl. cap. 23 Φίλωνος: ἀξίως οὐδεὶς — τούτους.

καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις θεὸν λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύνατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς καὶ διὰ πάντων διελήλυθεν καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν ἑαυτοῦ. ποῖον δή τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις λέγων· „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39). καὶ πάλιν· „ὧδε ἕστηκα πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ
5 εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. καὶ τί θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα οὐδ᾽ ἄν, εἴ τι γένοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν, οἷον γῆν φυγέτω τις ἢ ὕδωρ ἢ ἀέρα ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τούτοις περιέχεσθαι, οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται.
6 εἶτα ⟨μὴ⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀποκρύπτεσθαι τὸν θεὸν ἂν ἰσχύσαι λανθάνειν; οὐδαμῶς. τί οὖν τὸ „ἐκρύβησαν“; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ περιεχόμενον· οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι, ὡς κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ
7 μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ᾽ ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. (3.) ἔστι δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι· ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασται καὶ ἀποκρύπτεται, σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται· ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ, καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονορρυής, ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους φύσεις, δύο χρωμάτων ὄντων, ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος αἰτίου τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ γονορρυὴς ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, Ἡρακλειτείου δόξης ἑταῖρος, κόρον | καὶ χρησμοσύνην καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα ἀμοιβῇ p. 89 M.
8 εἰσάγων. διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος· „ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίου ψυχῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορρυῆ καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ,

---

1 θεὸν codd.: θεοῦ v 2 ἐπλήρωσεν D^C 3 διελήλυθεν corr. Turn.: διεληλύθει codd., διῆλθεν D 4 δή ABP: δέ H, γάρ D (Mang.) οὐχ ὁ θεός D^P D^V ἐστι] ἐστι καὶ εὑρίσκεται πανταχοῦ D^R 6 πάλιν· ὧδε] πάλιν ὧδε· v 7 παντὸς codd.: τοῦ παντὸς v γεννητοῦ codd. 8 εὑρίσκεται D: ἔσται codd.
13 μὴ addidi; εἶτα ⟨μήτε⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μήτε coni. Wendl. 14 ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύσῃ codd., ἰσχύσειε v 19 ἀποκρύπτεσθαι H 22 ὄντων] ὄντως coni. Mang. 25 κόρου H ἀμοιβὴν coni. Mang.

2—4 D^C fol. 34r D^P fol. 42v D^M fol. 45v D^L fol. 67v D^R fol. 51r (D^V p. 301) Φίλωνος ἐκ τοῦ γʹ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα πεπλήρωκεν — θεός ἐστι.
7—8 ibid. πρὸ γὰρ — πανταχοῦ. 24 Heracl. frg. 1. 22. 24 Byw.

ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ“ (Num. 5, 2), καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀπο-
κεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς καὶ πόρνους τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπο-
διδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν (Deut.
23, 2). οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς 9
εἶναι γλίχονται. οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ Ἀβραὰμ „ἔτι ἦν ἑστηκὼς ἐνώπιον
κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπε Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“ (Gen.
18, 22. 23), τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον μετὰ τοῦ φεύγοντός σε καὶ
ἀποδιδράσκοντος; οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβής, δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον
σου καὶ μὴ φεύγων· σὲ γάρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ 10
ὥσπερ δὲ ἀσεβής, οὕτω καὶ εὐσεβής τις εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ
δίκαιος, οὗ χάριν φησί· „μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“. ἀξίως
γὰρ οὐδεὶς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον· ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς
γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται — ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ
οἷόν τε τούτους —, πῶς οὐκ ἀδύνατον τὸν θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι
κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ
ἀρετὴν παρέσχετο. (4.) τρεῖς οὖν καιρούς, ὦ ψυχή, τουτέστι τὸν τρι- 11
μερῆ χρόνον σύμπαντα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν
πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν
ἐκθυμιῶσα· τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει (Deut. 16,
16). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς, ὅτε ἐμφανὴς καθίσταται θεῷ, φεύγει τὸν 12
διασκεδαστὴν τρόπον Φαραώ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον·
„ἀνεχώρησε“ γάρ φησι „Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ καὶ κατῴ-
κησεν ἐν γῇ Μαδιάμ“ (Exod. 2, 15), τῇ κρίσει τῶν φύσεως πραγμά-
των, „καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος“, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρή-
σει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. ἀναχωρεῖ μὲν 13
δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης Φαραώ, ἀναχωρεῖ

---

5 ὁ Ἀβραὰμ codd.: ὁ om. v ἐνώπιον scripsi: ἐν τόπῳ codd., ἐναντίον coni. Mang. (LXX) 10 τις om. H 12 οὐδεὶς D: οὐδὲ εἷς codd. 14 πῶς] πῶς οὖν D τὸν θεὸν D: τὸν om. codd. 15 κατ' ἀξίαν D τὸν τὰ] τοῦ τὰ D[C], ταῦτα D[R] ὅλα] πάντα D[R] συστησαμένου D 16 παρέσχετο D: παρέσχε codd. 17 σύμπαντα Mang.: σύμπασα codd. 21 Μωσῆς codd. ὅτε scripsi: ὅταν codd. 24 τῶν codd.: τῆς Mang. 25 ἀναμβρήσει H

11—16 D[C] fol. 155r D[R] fol. 153v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀξίως οὐδεὶς—παρέσχετο. 11—14 D[P] fol. 129r D[M] fol. 127v D[V] p. 427 Flor. Par. No. 23 Mel. Barocc. fol. 235v Max. Ecl. cap. 23 Φίλωνος: ἀξίως οὐδεὶς—τούτους.

ὅστις ὢν τυγχάνει ἢ πῶς ἐγένετο; ἡ δὲ αἴσθησις αἰτία τοῦ αἰσθάνεσθαι; πῶς ἂν λέγοιτο, μήθ' ὑφ' αὑτῆς μήτε ὑπὸ τοῦ νοῦ γνωριζομένη; οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ δοκῶν νοεῖν νοῦς εὑρίσκεται πολλάκις ἄνους, ἐν τοῖς κόροις, ἐν ταῖς μέθαις, ἐν ταῖς παραφροσύναις; ποῦ δὴ τὸ νοεῖν ἐπ' αὐτῶν; ἡ δὲ αἴσθησις οὐ πολλάκις ἀφαιρεῖται τὸ αἰσθάνεσθαι; ὁρῶντες ἔστιν ὅτε οὐχ ὁρῶμεν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, ἐπειδὰν ὁ νοῦς μικρὸν ὅσον
70 ἑτέρῳ νοητῷ προσενεχθῇ παρενθυμούμενος. ἕως οὖν γυμνοί εἰσιν, ὁ μὲν νοῦς τοῦ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ αἰσθάνεσθαι, οὐδὲν ἔχουσιν αἰσχρόν· ἐπειδὰν δὲ | ἄρξωνται καταλαμβάνειν, ἐν αἰσχύνῃ καὶ ὕβρει p. 79 M.
γίνονται, εὑρεθήσονται γὰρ εὐηθείᾳ καὶ μωρίᾳ πολλάκις χρώμενοι μᾶλλον ἢ ὑγιαινούσῃ ἐπιστήμῃ, οὐ μόνον ἐν κόροις καὶ μελαγχολίαις καὶ παραφροσύναις ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ· ὅτε μὲν γὰρ ἡ αἴσθησις κρατεῖ, ὁ νοῦς ἠνδραπόδισται μηδενὶ προσέχων νοητῷ, ὅτε δὲ ὁ νοῦς κρατεῖ, ἡ αἴσθησις ἄπρακτος θεωρεῖται μηδενὸς ἀντίληψιν ἴσχουσα αἰσθητοῦ.
71 (18.) „Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1). δυεῖν προγεγονότων νοῦ καὶ αἰσθήσεως καὶ τούτων γυμνῶν κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον ὑπαρχόντων, ἀνάγκη τρίτην ἡδονὴν συναγωγὸν ἀμφοῖν ὑπάρξαι πρὸς τὴν τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ἀντίληψιν· οὔτε γὰρ ὁ νοῦς δίχα αἰσθήσεως ἠδύνατο καταλαβεῖν ζῷον ἢ φυτὸν ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ συνόλως σῶμα
72 οὔτε ἡ αἴσθησις δίχα τοῦ νοῦ περιποιῆσαι τὸ αἰσθάνεσθαι. ἐπειδὴ τοίνυν ἄμφω ταῦτα συνελθεῖν ἔδει πρὸς κατάληψιν τῶν ὑποκειμένων, τίς αὐτὰ συνήγαγεν ὅτι μὴ δεσμὸς τρίτος ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας, ἀρχού-
73 σης καὶ δυναστευούσης ἡδονῆς, ἣν συμβολικῶς ὄφιν ὠνόμασε; πάνυ καλῶς ὁ ζῳοπλάστης θεὸς ἐδημιούργησε τὴν τάξιν· νοῦν πρῶτον τὸν ἄνδρα, πρεσβύτατον γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ, εἶτα αἴσθησιν τὴν γυναῖκα, εἶτα ἑξῆς τρίτον ἡδονήν. δυνάμει δέ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἡλικίαι διάφοροι νοούμεναι μόνον, χρόνῳ δὲ ἰσήλικες· ἅμα γὰρ ἑαυτῇ ψυχὴ πάντα ἐπιφέρεται, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐντελεχείᾳ, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι γενέσθαι, εἰ καὶ μήπω προσείληφε
74 τὸ τέλος. εἰκάσθη δὲ ὄφει ἡδονὴ διὰ τόδε· πολύπλοκος γὰρ καὶ ποι-

---

2 ὑπ' αὐτῆς codd. 3 κόροις] καιροῖς Arm 4 δὴ codd.: δὲ Mang. ἐπ' αὐτοῦ Arm 5 ὁρῶντες γὰρ Arm 7 προσενεχθῇ codd.: προσανέχῃ Mang. ἕως οὖν Arm (ut vid.): ἕως οὗ codd. 8 τὸ νοεῖν P ἔχωσιν A 11 κόροις] ὀργαῖς Arm ut vid. 12 ἡ αἴσθησις om. P 16 δυεῖν codd.: δυοῖν v 21 περιποιήσασθαι coni. Wendl. 25 νοῦν codd.: νοῦν γὰρ v 26 τῶν ἐν ἀνθρώπῳ Arm 27 δυνάμει APArm: δυνάμεις M αἱ scripsi: καὶ codd. 28 ἑαυτὴν ψυχῇ AP 29 ἐνδελεχείᾳ AP 30 ὄφις ἡδονῇ Arm γὰρ M: γε A, δὲ P, om. Arm

κίλη ὥσπερ τοῦ ὄφεως ἡ κίνησις, οὕτως καὶ ἡδονῆς· πενταχῇ γέ τοι
πρῶτον εἱλεῖται, καὶ γὰρ δι' ὁράσεως ἡδοναὶ συνίστανται καὶ δι' ἀκοῆς
καὶ διὰ γεύσεως καὶ διὰ ὀσφρήσεως καὶ δι' ἁφῆς· γίνονται δὲ αἱ σφο-
δρόταται καὶ σύντονοι αἱ περὶ τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι, δι' ὧν γένεσις ἡ
τοῦ ὁμοίου πέφυκεν ἀποτελεῖσθαι. καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο μόνον ποικίλην 75
φαμὲν τὴν ἡδονήν, ὅτι περὶ πάντα τὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς εἱλεῖται,
ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ ἕκαστον μέρος πολύπλοκός ἐστιν· εὐθέως δι' ὁρά-
σεως ἡδοναὶ γίνονται ποικίλαι, γραφικὴ πᾶσα, πλαστική, τἆλλα ὅσα
κατὰ τέχνας τεχνικὰ δημιουργήματα τέρπει τὴν ὅρασιν· πάλιν φυτῶν
βλαστανόντων ἀνθούντων καρποτοκούντων διαφοραί, ζῴων εὐμορφίαι
πολυσχιδεῖς· ὁμοίως τὴν ἀκοὴν αὐλὸς ἡδύνει, κιθάρα, πᾶσα ὀργάνων
p. 80 M. ἰδέα, | ζῴων ἀλόγων ἐμμελεῖς φωναί, χελιδόνων, ἀηδόνων, τῶν ἄλλων
ὅσα φύσις μεμούσωκε, λογικῶν εὐφωνία, κιθαρῳδῶν κωμῳδίαν τραγῳδίαν
τὴν ἄλλην ὑποκριτικὴν ἐπιδεικνυμένων. (19.) τί ⟨δὲ⟩ δεῖ περὶ τῶν 76
γαστρὸς ἡδονῶν διδάσκειν; σχεδὸν γὰρ ὅσαι τῶν ὑποκειμένων χυλῶν
προσηνῶν διαφοραὶ καὶ τὴν αἴσθησιν κινούντων, τοσαῦται καὶ τῆς ἡδονῆς.
ἆρ' ⟨οὖν⟩ οὐ δεόντως ποικίλον οὖσα ἡδονὴ ποικίλῳ ζῴῳ ὄφει παρεβλήθη;
διὰ τοῦτο καὶ τὸ λαῶδες καὶ ὄχλον ἔχον ἐν ἡμῖν μέρος, ὅτε τῶν ἐν 77
Αἰγύπτῳ, τουτέστι τῷ σωματικῷ ὄγκῳ, οἰκιῶν ἐφίσταται, ἡδοναῖς περι-
πίπτει θάνατον ἐπαγούσαις, οὐ χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ
ψυχῆς ὑπὸ κακίας φθοράν· φησὶ γάρ· „καὶ ἀπέστειλε κύριος εἰς τὸν
λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθνῃσκε
λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ" (Num. 21, 6)· ὄντως γὰρ οὐδὲν οὕτως
θάνατον ἐπάγει ψυχῇ, ὡς ἀμετρία τῶν ἡδονῶν. τὸ δὲ ἀποθνῇσκον οὐ 78
τὸ ἄρχον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον τὸ λαῶδες, καὶ μέχρι τού-
του θάνατον ἐνδέξεται, μέχρις ἂν μετανοίᾳ χρησάμενον ὁμολογήσῃ τὴν
τροπήν· προσελθόντες γὰρ ἔλεγον Μωυσῇ „ὅτι ἡμαρτήκαμεν, ὅτι
κατελαλήσαμεν κατὰ κυρίου καὶ κατὰ σοῦ· εὖξαι οὖν πρὸς κύριον, καὶ
ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὄφεις" (ibid. 7). εὖ τὸ φάναι, οὐχ ὅτι κατε-

---

2 εἰλεῖται M 3 post δὲ add. καὶ Mang. αἱ om. Arm 4 συντονώταται περὶ τὰς γυναικῶν ὁμιλίας coni. Wendl. σύντομοι AP 6 τὰ ἄλογα μέρη Arm ειιλεῖται M 8 τἄλλα AP 11 πολυσχεδεῖς AP 14 τί δὲ Arm: δὲ om. codd. 17 οὖν οὐ scripsi: οὖν Arm, οὐ codd. ποικίλον MArm: ποικίλων AP ζώω ὄφει M: ζῴῳ om. Arm, ὄφει om. AP παρεβλήθη: — hic desinit P 18 ὄχλον ἔχον] ὀχλικὸν coni. Mang. ἐν ἡμῖν om. Arm 19 τῶν σωματικῶν ὄγκων Arm ὄγκω codd.: οἴκῳ v οἰκιῶν] ὡς οἰκείων Arm, σικυῶν coni. Mang. ἡδοναῖς om. A 24 ψυχὴ A 25 καὶ τὸ λαῶδες Arm 29 εὖ τὸ] ἐν τῷ A

λαλήσαμεν, ἡμάρτομεν, ἀλλ' „ὅτι ἡμάρτομεν, κατελαλήσαμεν"· ὅταν γὰρ
ἁμάρτῃ καὶ ἀπαρτηθῇ ὁ νοῦς ἀρετῆς, αἰτιᾶται τὰ θεῖα τὴν ἰδίαν τρο-
79 πὴν προσάπτων θεῷ. (20.) πῶς οὖν γίνεται ἴασις τοῦ πάθους; ὅταν
ἕτερος ὄφις κατασκευασθῇ τῷ τῆς Εὔας ἐναντίος, ὁ σωφροσύνης λόγος·
ἡδονῇ γὰρ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετὴ καὶ
ἀμυνομένη πολεμίαν ἡδονήν. τὸν κατὰ σωφροσύνην οὖν ὄφιν κελεύει
ὁ θεὸς Μωυσεῖ κατασκευάσασθαι καί φησι· „ποίησον σεαυτῷ ὄφιν καὶ
θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου" (ibid. 8). ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἄλλῳ τινὶ κατασκευά-
ζεται τοῦτον ὁ Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἢ ἑαυτῷ, προστάττει γὰρ ὁ θεός
„ποίησον σεαυτῷ," ἵνα γνῷς, ὅτι οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη,
80 ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς. σκεπτέον δέ, διὰ τί Μωυσῆς χαλκοῦν ὄφιν
κατασκευάζεται, οὐ προσταχθὲν αὐτῷ περὶ ποιότητος. μήποτ' | οὖν p. 81 M.
διὰ τάδε· πρῶτον μὲν ἄυλοί εἰσιν αἱ θεοῦ χάριτες [ἰδέαι αὗται] καὶ
ἄποιοι, αἱ δὲ τῶν θνητῶν σὺν ὕλῃ θεωροῦνται· δεύτερον δὲ Μωυσῆς
μὲν ἀσωμάτων ἐρᾷ ἀρετῶν, αἱ δ' ἡμέτεραι ψυχαὶ οὐ δυνάμεναι ἐκδῦναι
81 τὰ σώματα σωματικῆς ἐφίενται ἀρετῆς. δυνατῇ δὲ καὶ στερεᾷ οὐσίᾳ
τῇ χαλκοῦ ἀπείκασται ὁ κατὰ σωφροσύνην λόγος εὔτονος καὶ ἀδιάκοπος
ὤν, ἴσως δὲ καὶ παρόσον ἡ μὲν ἐν τῷ θεοφιλεῖ σωφροσύνη τιμιωτάτη
ἐστὶ καὶ χρυσῷ ἐοικυῖα, δευτερεύουσα δὲ ἡ ἐν τῷ κατὰ προκοπὴν
σοφίαν ἀναλαβόντι. ὃν ἂν οὖν „δάκῃ ὄφις, πᾶς ὁ ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται"
(ibid.)· πάνυ ἀληθῶς· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς δηχθεὶς ἡδονῇ, τῷ τῆς Εὔας
ὄφει, ἰσχύσῃ κατιδεῖν ψυχικῶς τὸ σωφροσύνης κάλλος, τὸν Μωυσέως ὄφιν,
καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν αὐτόν, ζήσεται· μόνον ἰδέτω καὶ κατανοησάτω.
82 (21.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἡ ἄρχουσα σοφία Σάρρα φησίν· „ὃς γὰρ ἂν
ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι" (Gen. 21,6); ἀλλὰ φέρε τινὰ ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι,
ὅτι τέτοκεν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐδαιμονίαν Ἰσαάκ, καὶ εὐθὺς συγχαρητικὸν
ὕμνον ὑμνήσει. ὡς οὖν τοῦ ἀκούσαντός ἐστι ⟨τὸ⟩ συγχαίρειν, οὕτως τοῦ
83 σωφροσύνην καὶ θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς τὸ μὴ ἀποθνήσκειν. πολλαὶ

τηθῆ
2 ἀπαρτισθῆ A 5 ἡδονὴ A σωφροσύνης A ἀποικίλη coni. Mang. (rectius ἀποίκιλος vel οὐ ποικίλη) 7 Μωσεῖ codd. 8 ἐπὶ σημείῳ Arm ut vid. 13 ἰδέαις M ἰδέαι αὗται om. Arm, seclusi; ἰδέαι οὖσαι coni. Wendl. 14 δεύτερον δὲ καὶ Mang. 16 δυνατὴ δὲ καὶ στερρὰ A 22 Μωῦσέος MA 23 μόνον δὲ Arm 25 τίνα MA ἰσχύσαι MA ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι] λέγειν Arm 26 τὸν συγχαρητικὸν Arm, συγχαριτικὸν M 27 τὸ addidi (sic Arm)

---

5 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacra II p. 311) Φίλωνος: ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή. 10 ibid. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς.

δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης ἐρασθεῖσαι ψυχαὶ καὶ ἐρημωθεῖσαι παθῶν
ὅμως κράτος ὑπέμειναν θεοῦ καὶ τροπὴν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐδέξαντο,
διασυνιστάντος αὐτόν τε καὶ τὴν γένεσιν τοῦ δεσπότου, ἑαυτὸν μέν, ὅτι
ἀκλινὴς ἕστηκεν ἀεί, τὴν δὲ γένεσιν, ὅτι ταλαντεύει καὶ πρὸς τἀναντία
ἀντιρρέπει· φησὶ γάρ· „τοῦ ἀγαγόντος σε διὰ τῆς ἐρήμου τῆς 84
μεγάλης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, οὗ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ
δίψα, οὗ οὐκ ἦν ὕδωρ, τοῦ ἐξαγαγόντος σοι ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν
ὕδατος, τοῦ ψωμίσαντός σε τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου“ (Deut. 8, 15. 16). ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ
παθῶν ἐφιεμένη ἡ ψυχὴ περιπίπτει τοῖς ὄφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐστὶν ἐν
ἐρήμῳ δάκνεται ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ ποικίλου καὶ ὀφιώδους πάθους· οἰκειό-
τατον δὲ ὄνομα εἴληχε τὸ ἡδονῆς ἔργον, δηγμὸς γὰρ καλεῖται. ἀλλ' οὐ 85
μόνον οἱ ἐν ἐρήμῳ δάκνονται ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσκορπισμένοι·
καὶ γὰρ ἐγὼ πολλάκις καταλιπὼν μὲν ἀνθρώπους συγγενεῖς καὶ φίλους
καὶ πατρίδα καὶ εἰς ἐρημίαν ἐλθών, ἵνα τι τῶν θέας ἀξίων κατανοήσω,
οὐδὲν ὤνησα, ἀλλὰ σκορπισθεὶς ὁ νοῦς ἢ πάθει δηχθεὶς ἀνεχώρησεν
εἰς τἀναντία· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν πλήθει μυριάνδρῳ ἠρεμῶ τὴν διάνοιαν,
p. 82 M. | τὸν ψυχικὸν ὄχλον σκεδάσαντος θεοῦ καὶ διδάξαντός με, ὅτι οὐ τόπων
διαφοραὶ τό τε εὖ καὶ χεῖρον ἐργάζονται, ἀλλ' ὁ κινῶν θεὸς καὶ ἄγων ᾗ
ἂν προαιρῆται τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα. πλὴν περιπίπτει σκορπίῳ, ὅπερ 86
ἐστὶ σκορπισμῷ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ δίψα καταλαμβάνει ἡ τῶν παθῶν,
μέχρις ἂν ὁ θεὸς τῆς ἀκροτόμου σοφίας ἑαυτοῦ τὸ νᾶμα ἐπιπέμψῃ
καὶ ποτίσῃ τὴν τραπεῖσαν ψυχὴν ἀμεταβλήτῳ ὑγείᾳ· ἡ γὰρ
ἀκρότομος πέτρα ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἣν ἄκραν καὶ πρωτίστην
ἔτεμεν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἐξ ἧς ποτίζει τὰς φιλοθέους
ψυχάς· ποτισθεῖσαι δὲ καὶ τοῦ μάννα ἐμπίπλανται τοῦ γενικωτάτου
— καλεῖται γὰρ τὸ μάννα „τί“, ὃ πάντων ἐστὶ γένος —, τὸ δὲ
γενικώτατόν ἐστιν ὁ θεός, καὶ δεύτερος ὁ θεοῦ λόγος, τὰ δ' ἄλλα
λόγῳ μόνον ὑπάρχει, ἔργοις δὲ ἔστιν οὗ ἴσα τῷ οὐχ ὑπάρχοντι.
(22.) ἴδε νῦν διαφορὰν τοῦ ἐν ἐρήμῳ τρεπομένου καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ· 87
ὁ μὲν γὰρ τοῖς θανατοῦσιν ὄφεσι χρῆται, τουτέστιν ἀπλήστοις ἡδοναῖς

1 καὶ alterum om. Mang. 2 ὅμως om. Arm τὴν om. Arm 3 αὑτόν MA 5 ἀντιρέπει A 8 ἐν τῇ ἐρήμῳ om. Arm 10 περιπίπτειν A 12 εἴληχε M: εἴληφε AArm 13 οἱ om. Arm δάκνεται A, δακνόμενος Arm ὑφ' ἡδονῆς om. Arm οἱ ἐσκορπισμένοι] σκορπίζεται Arm 17 μυριάνδρων A ἠρεμῶ MArm: ἐρήμω A, ἐρημῶ Mang. 19 ᾗ] ἢ A 22 νάμα M 24 ἐστιν om. Arm 25 τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως Arm ἐξ ἧς] ἑξῆς Arm 27 τοῦ μάννα A 29 ὑπάρχειν A ἔργοις — ὑπάρχοντι] ἔργῳ δὲ δοκεῖ ὑπάρχειν Arm ἔστιν οὗ corruptum; ἔστιν οὖν vel αὖ coni. Mang. ἴσα scripsi: ἴσον codd. 30 ἡ δὲ νῦν διαφορὰ A 31 ἀναπλήστοις A

θάνατον ἐπιφερούσαις, ὁ δ' ἀσκητὴς δάκνεται μόνον ὑφ' ἡδονῆς καὶ σκορπίζεται, οὐ θανατοῦται· κἀκεῖνος μὲν σωφροσύνῃ, χαλκῷ ὄφει, θεραπεύεται γενομένῃ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μωυσέως, οὗτος δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ποτίζεται κάλλιστον ποτὸν σοφίαν ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν αὐτὸς ἐξήγαγεν
88 ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Μωυσέως ἀπέχεται ἡ ὀφιώδης ⟨ἡδονή⟩, λέγεται δὲ ὧδε· „ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου — ἐροῦσι γάρ, οὐκ ὦπταί σοι ὁ θεός —, τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· τί τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐν τῇ χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε· ῥάβδος. καὶ εἶπε· ῥῖψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπ' αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· ἔκτεινον τὴν χεῖρα καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο
89 ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ ⟨αὐτοῦ⟩· ἵνα πιστεύσωσί σοι“ (Exod. 4, 1ss.). πῶς ἄν τις πιστεύσαι θεῷ; ἐὰν μάθῃ, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα τρέπεται, μόνος δὲ αὐτὸς ἄτρεπτός ἐστι. πυνθάνεται οὖν ὁ θεὸς τοῦ σοφοῦ, τί ἐστιν ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίῳ· ἡ γὰρ χεὶρ σύμβολον πράξεως· ὁ δ' ἀποκρίνεται, ὅτι παιδεία, ἣν ῥάβδον καλεῖ. διὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν 'Ιακὼβ φησιν· „ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου διέβην τὸν 'Ιορδάνην τοῦτον“ (Gen. 32, 10)· 'Ιορδάνης | δὲ κατάβασις ἑρμηνεύεται· τῆς δὲ p. 83 M.
κάτω καὶ γηίνης καὶ φθαρτῆς φύσεώς ἐστι τὰ κατὰ κακίαν καὶ πάθος· διαβαίνει δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς νοῦς ἐν παιδείᾳ· ταπεινὸν γὰρ τὸ ἐκδέ-
90 χεσθαι, ὅτι βακτηρίαν ἔχων ποταμὸν διέβαινε. (23.) καλῶς οὖν καὶ ὁ θεοφιλὴς Μωυσῆς ἀποκρίνεται· ὄντως γὰρ αἱ πράξεις τοῦ σπουδαίου παιδείᾳ ὡς ἂν ῥάβδῳ ἐπερείδονται, τὸν κλόνον καὶ σάλον τῆς ψυχῆς ἱδρυόμεναι. αὕτη ἡ ῥάβδος ἀπορριφθεῖσα γίνεται ὄφις· εἰκότως· ἐὰν γὰρ ἡ ψυχὴ ἀπορρίψῃ τὴν παιδείαν, γέγονε φιλήδονος ἀντὶ φιλαρέτου. διὸ καὶ Μωυσῆς φεύγει ἀπ' αὐτοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπο-
91 διδράσκει ὁ φιλάρετος. ἀλλά τοί γε ὁ θεὸς τὴν φυγὴν οὐκ ἐπαινεῖ· σοὶ μὲν γάρ, ὦ διάνοια, μήπω τελειωθείσῃ φυγὴν καὶ δρασμὸν τῶν παθῶν ἁρμόζει μελετᾶν, Μωυσεῖ δὲ τῷ τελείῳ παραμένειν τῷ πρὸς αὐτὰ πο-

---

3 Μωυσέος MA οὗτος] οὕτως A 4 τὴν σοφίαν Arm 5 Μωυσέος MA 6 ἡδονή add. Mang. (sic Arm) οὖν om. Arm πιστεύσωσί μοι μηδὲ om. Arm 8 Μωσεῖ MA 11 Μωσεῖ MA χεῖρά σου A 12 ἐκτείνας—κέρκου om. Arm 13 αὐτοῦ addidi (sic Arm) ante ἵνα add. καὶ εἶπεν αὐτῷ v, om. codd. et Arm σοι om. Arm 14 πιστεῦσαι M ἐὰν μὴ μάθῃ Arm 16 αὐτοῦ] σεαυτοῦ Arm 17 δδ' M 18 γὰρ om. Arm 20 καὶ φθαρτῆς om. Arm 21 τὸ om. Arm 21. 22 ἐκδέχεσθαι MArm: ἐνδέχεσθαι A 22 ἔχον A 23. 24 παιδείᾳ ὡς] παιδεῖαι αἷς Arm 24 ἂν] ἐν Arm ἐπερείδωνται A 25 ἀπορριφεῖσα A 28 τοι fere evan. in M 30 ἁρμόζει codd.: ἁρμόσει Mang. Μωσεῖ MA τῷ et πολέμῳ om. Arm

λέμῳ καὶ ἀντιστατεῖν αὐτοῖς καὶ διαμάχεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀδείας καὶ
ἐξουσίας λαβόμενα μέχρι τῆς ψυχικῆς ἀκροπόλεως ἀναβάντα πᾶσαν ἐκ-
πολιορκήσει καὶ λεηλατήσει τυράννου τρόπον τὴν ψυχήν. διὸ καὶ προστάτ- 92
τει ὁ θεὸς „λαβέσθαι τῆς κέρκου“, τουτέστι τὸ ἀντίδικον τῆς ἡδονῆς
καὶ ἀτίθασον αὐτῆς μὴ φοβείτω σε, ἀλλὰ τούτου μάλιστα λαβοῦ καὶ
κατάσχες καὶ περικράτησον· ἔσται γὰρ πάλιν ἀντὶ ὄφεως ῥάβδος, τουτέσ-
τιν ἀντὶ ἡδονῆς γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ παιδεία. ἀλλὰ γενήσεται ἐν 93
τῇ χειρί, ἐν τῇ πράξει τοῦ σοφοῦ, ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστι· λαβέσθαι δὲ
καὶ περικρατῆσαι ἡδονῆς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον ἐκταθείη ἡ χείρ,
τουτέστιν εἰ μὴ τὰς πράξεις καὶ προκοπὰς ἁπάσας ὁμολογήσειεν ἡ ψυχὴ
κατὰ θεὸν εἶναι καὶ μηδὲν εἰς ἑαυτὴν ἀναγάγοι. τοῦτον μὲν δὴ τὸν
ὄφιν ἀποδιδράσκειν ὁ βλέπων διέγνωκεν· ἕτερον δὲ τὸν σωφροσύνης λόγον
κατασκευάζει, τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον, ἵνα ὁ δηχθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἰδὼν σω-
φροσύνην ζήσῃ τὸν ἀληθῆ βίον. (24.) τοιοῦτον ὄφιν εὔχεται ὁ Ἰακὼβ 94
γενέσθαι τὸν Δὰν καί φησιν οὕτως· „Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
καὶ μία φυλὴ Ἰσραήλ, καὶ γενέσθω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος
ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω,
τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου“ (Gen. 49, 16—18). ἐκ μὲν τῆς Λείας
πέμπτος υἱός ἐστιν Ἰσσάχαρ γνήσιος τοῦ Ἰακώβ, συγκαταριθμουμένων
δὲ τῶν ἐκ τῆς Ζέλφας δυεῖν ἕβδομος, τοῦ δὲ Ἰακὼβ πέμπτος ἐστὶν ὁ
Δὰν ἐκ τῆς Βάλλας τῆς παιδίσκης Ῥαχήλ. τὴν δὲ αἰτίαν ἐν τοῖς κατ'
ἰδίαν ἐξευρήσομεν. περὶ δὲ τοῦ Δὰν πάλιν κατανοητέον. δύο γένη 95
φορεῖ ἡ ψυχή, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ φθαρτόν· τὸ μὲν οὖν κρεῖττον κε-
p. 84 M. κύηκεν ἤδη καὶ ἵσταται ἐπ' αὐτοῦ· ὅτε γὰρ ἐξομολογήσασθαι τῷ | θεῷ
καὶ παραχωρῆσαι πάντα ἴσχυσεν ἡ ψυχή, κτῆμα κρεῖσσον λαβεῖν οὐκέτ'
εἶχε· διὰ τοῦτ' ἔστη τοῦ τίκτειν τὸν Ἰούδαν, τὸν ἐξομολογητικὸν τρόπον,
ἐνεγκοῦσα. τὸ δὲ θνητὸν γένος νῦν ἄρχεται διαπλάττειν. ὑφέστηκε δὲ 96
τὸ θνητὸν καταπόσει· θεμελίου γὰρ τρόπον ἡ γεῦσις, ἣ αἰτία τῆς τῶν
ζῴων διαμονῆς ἐστι· Βαλλα δὲ ἑρμηνεύεται κατάποσις· ἐκ ταύτης οὖν
γίνεται ὁ Δάν, ὃς ἑρμηνεύεται κρίσις· τοῦτο γὰρ τὸ γένος διακρίνει καὶ

---

4 ἀντίδικον om. M, κολακικὸν Arm 5 τιθασὸν Arm 7. 8 ἐν τῇ χειρί om. Arm 8 δὴ et ἐστι om. Arm 10 τουτέστιν om. Arm 11 ἀναγάγοι Mang.: συναγάγοι codd. 13 ἐκεῖνον om. Arm 15 οὕτως om. Arm 16—18 ἐφ' ὁδοῦ — κυρίου om. Arm 19 Ἰσάχαρ A τοῦ Ἰακώβ M: τῷ Ἰακώβ A, ἐξ Ἰακώβ Arm 20 Ζελφᾶς M δυεῖν codd.: δυοῖν v 21. 22 κατ' ἰδίαν] ἄλλοις Arm 22 ἐξ-ευρήσωμεν A, ἐροῦμεν Arm; ἐξερευνήσομεν coni. Wendl., ἐρευνήσομεν Mang. πάλιν] νῦν Arm κατανοητέον] λεκτέον Arm 24 γὰρ om. Arm 25. 26 οὐκέτ' εἶχε] οὐ κατεῖχε A 26 τοῦτέστι (sic) M, τοῦτο ἔστι A, ἔστη corr. Hoeschel (sic Arm) 30 ὁ Δάν, ὃς om. Arm κρίσις ἑρμηνεύσεως Arm

χωρίζει τὰ ἀθάνατα ἀπὸ τῶν θνητῶν. εὔχεται οὖν αὐτὸν γενέσθαι
σωφροσύνης ἐραστήν, τῷ δὲ Ἰούδᾳ οὐκ εὔξεται· ἔχει γὰρ ἤδη τὸ ἐξομολο-
97 γεῖσθαι καὶ εὐαρεστεῖν θεῷ. „γενέσθω“ οὖν φησι „Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ“·
ὁδὸς ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχή· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστιν ἰδεῖν διαφορὰν
τῶν ὄντων, ἀψύχων ἐμψύχων, ἀλόγων λογικῶν, σπουδαίων φαύλων, δού-
λων ἐλευθέρων, νεωτέρων πρεσβυτέρων, ἀρρένων θηλειῶν, ξένων ἀστῶν,
νοσούντων ὑγιαινόντων, λελωβημένων ὁλοκλήρων, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ
καὶ ἄψυχα καὶ ἀτελῆ καὶ νοσώδη καὶ δοῦλα καὶ θήλεα καὶ μυρία ἄλλα
κηρῶν μεστὰ κινήματά ἐστι, καὶ ἔμπαλιν ἔμψυχα ὁλόκληρα ἄρρενα ἐλεύ-
98 θερα ὑγιᾶ πρεσβύτερα σπουδαῖα γνήσια καὶ ἀστὰ ὄντως. γενέσθω οὖν
ὁ σωφροσύνης λόγος ὄφις ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ὁδευούσης διὰ πάντων τῶν
ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων καὶ ἐγκαθισάτω ἐπὶ τρίβου. τί δὲ τοῦτ' ἐστίν;
ἄτριπτος μὲν ὁ ἀρετῆς χῶρος, ὀλίγοι γὰρ βαίνουσιν αὐτόν, τέτριπται δὲ
ὁ κακίας· ἐγκαθίσαι δὴ καὶ ἐνεδρεῦσαι καὶ λοχῆσαι παραινεῖ τὴν τε-
τριμμένην ὁδόν, τὸ πάθος καὶ τὴν κακίαν, ἐν οἷς κατατρίβονται τὸν
99 βίον οἱ φυγάδες ἀρετῆς λογισμοί. (25.) „δάκνων πτέρναν ἵππου.“
ἐχομένως πτερνιστής ἐστιν ὁ τὴν στάσιν τοῦ γενητοῦ καὶ φθαρτοῦ δια-
σείων τρόπος. τὰ πάθη δὲ ἵππῳ ἀπεικάσθη· τετρασκελὲς γὰρ καὶ τὸ
πάθος ὡς ἵππος καὶ ὁρμητικὸν καὶ αὐθαδείας γέμον καὶ σκιρτητικὸν
φύσει. ὁ δὲ σωφροσύνης λόγος δάκνειν καὶ τιτρώσκειν φιλεῖ καὶ ἀναι-
ρεῖν τὸ πάθος· πτερνισθέντος δὲ τοῦ πάθους καὶ ὀκλάσαντος „πεσεῖται ὁ
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“. ἱππέα νοητέον ⟨τὸν⟩ ἐπιβεβηκότα τοῖς πάθεσι νοῦν,
100 ὃς ἀποπίπτει τῶν παθῶν, ὅταν αὐτὰ συλλογισθῇ καὶ πτερνισθῇ. εὖ δ'
ὅτι εἰς τοὔμπροσθεν οὐ πίπτει ἡ ψυχή· μὴ γὰρ προερχέσθω τῶν πα-
θῶν, ἀλλ' ὑστεριζέτω τούτων, καὶ σωφρονισθήσεται. καὶ δογματικόν ἐστιν
ὃ λέγει· ἐὰν γὰρ ὁρμήσας ὁ νοῦς ἀδικῆσαι ὑστερήσῃ καὶ πέσῃ εἰς τὰ
ὀπίσω, οὐκ ἀδικήσει· ἐὰν δὲ ἐπὶ πάθος κινηθεὶς ἄλογον μὴ ἐπεκδράμῃ,
101 ἀλλὰ | κατόπιν μείνῃ, ἀπάθειαν, τὸ κάλλιστον, καρπώσεται. διὸ καὶ τὸ p. 85 M.
κατόπιν πτῶμα ἀποδεχόμενος τῶν κακιῶν ἐπιφέρει· „τὴν σωτηρίαν περι-
μένων κυρίου“· ὄντως γὰρ ὑπὸ θεοῦ σῴζεται ὁ ἀποπίπτων τῶν πα-

1 αὐτὸν om. Arm 2 ἐραστὴν Arm (coni. Wendl.): ἐργάτην codd. 3 οὖν] γὰρ Arm 4 γὰρ om. Arm 6 ἀρρένων] παρθένων A 8 δοῦλα] ἄρρενα Arm 9 μεστὰ κινήματά MArm: μετακινήματα A ἐστι om. Arm ἄρρενα om. A 13 μὲν] μὲν γὰρ AArm χῶρος] ὁδός Arm 14 δὴ] δὲ Mang., om. Arm 16 ἀρετῆς] ἀρετοὶ A 17 γεννητοῦ A 19 καὶ ante ὁρμητικὸν om. Arm 21 δὲ M: γὰρ Arm, om. A 22 εἰς τὰ] εἶτα A τὸν addidi (sic Arm) 26 ἐὰν γὰρ MArm: γὰρ om. A 27 ἐκδράμῃ A 29 τῶν κακιῶν om. Arm

30—111,3 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311) Φίλωνος: ὄντως ὑπὸ θεοῦ — εὐδαιμονήσῃ.

θῶν καὶ ὑστερίζων τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. πέσοι τοιοῦτόν μου πτῶμα
ἡ ψυχὴ καὶ μηδέποτε ἀνασταίη ἐπὶ τὸ ἵππειον καὶ σκιρτητικὸν πάθος,
ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς 102
ἐν τῷ ᾄσματι ὑμνεῖ τὸν θεόν, ὅτι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὰ τέσσαρα πάθη καὶ τὸν ἐποχούμενον αὐ-
τοῖς ἄθλιον νοῦν εἰς τὴν φθορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἀνήνυτον βυ-
θόν· καὶ σχεδὸν τοῦ ᾄσματος ὅλου τὸ κεφάλαιον τοῦτ' ἐστίν, ἐφ' ὃ
τὰ ἄλλα πάντα ἀναφέρεται, καὶ οὕτως ἔχει· ἐὰν γὰρ ἀπάθεια κατάσχῃ
τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει. (26.) ζητητέον δέ, τίνος ἕνεκα ὁ 103
μὲν Ἰακὼβ φησιν, ὅτι „πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“ (Gen. 49, 17),
Μωυσῆς δὲ ᾄδει, ὅτι ἵππος καὶ ἀναβάτης κατεποντώθησαν. λεκτέον
οὖν ὅτι ὁ μὲν καταποντούμενος ὁ Αἰγύπτιός ἐστι τρόπος, ὅς, κἂν φεύγῃ,
ὑπὸ τὸ ὕδωρ τουτέστιν ὑπὸ τὴν φορὰν τῶν παθῶν φεύγει, ὁ δὲ πίπτων
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσθια οὐκ ἔστι τῶν φιλοπαθῶν· τεκμήριον δέ, ὅτι οὗτος
μέν ἐστιν ἱππεύς, ἐκεῖνος δὲ ἀναβάτης· ἱππέως μὲν οὖν ἔργον δαμά- 104
ζειν τὸν ἵππον καὶ ἀφηνιάζοντα ἐπιστομίζειν, ἀναβάτου δὲ φέρεσθαι ᾗ
ἂν τὸ ζῷον ἄγῃ· καὶ ἐν θαλάττῃ τοῦ μὲν κυβερνήτου ἔργον ἄγειν τὸ
σκάφος καὶ εὐθύνειν καὶ ὀρθοῦν, τοῦ δὲ ἐπιβάτου πάσχειν ὅσα ἂν ἡ
ναῦς ὑπομένῃ. παρὸ καὶ ὁ δαμάζων τὰ πάθη ἱππεὺς οὐ καταποντοῦται,
ἀλλὰ ἀποβὰς αὐτῶν τὴν σωτηρίαν περιμένει τοῦ δεσπότου. παραινεῖ 105
μέντοι ὁ ἱερὸς λόγος ἐν Λευιτικῷ „ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ
τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς“
σιτεῖσθαι (Lev. 11, 21), ὧν ἐστιν ὁ βροῦχος καὶ ὁ ἀτταχὸς καὶ ἀκρὶς
καὶ τέταρτον ὁ ὀφιομάχης· καὶ δεόντως· εἰ γὰρ ἄτροφον καὶ βλαβερὸν
πρᾶγμα ὀφιώδης ἡδονή, τροφιμώτατον ἂν καὶ σωτήριον γένοιτο ἡ πρὸς
ἡδονὴν διαμαχομένη φύσις· αὕτη δὲ ἡ σωφροσύνη ἐστί. μάχου δὴ 106
καὶ σύ, ὦ διάνοια, πρὸς πᾶν πάθος καὶ διαφερόντως πρὸς ἡδονήν, καὶ
γὰρ „φρονιμώτατός ἐστιν ὁ ὄφις πάντων θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν
ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1)· τῶν γὰρ πάντων πανουργότατόν
ἐστιν ἡδονή· διὰ τί; ὅτι πάντα ἡδονῆς δοῦλα καὶ ὁ βίος ὁ τῶν φαύ- 107

1 μὴ πέσοι Urb. πτῶμά μου Urb. 6 φθορὰν] φορὰν coni. Mang. 7 ἐφ' ᾧ A 8 ἀναφαίρεται A 14 ὅτι om. Arm οὗτος om. A 15 ὁ ἱππεὺς et ὁ ἀναβάτης Arm 16 ἐπιστομίζειν Wendl.: ἐπιστοματίζειν codd. ᾗ] ἢ A 18 καὶ ὀρθοῦν om. Arm 19 ὑπομείνῃ Mang. καὶ codd. et Arm: δὴ Mang. 23 ἀτταχὸς M: ἄτταχος A 24 ὀφιομάχος A 28. 29 ὧν — θεός om. Arm

8 ibid. ἐὰν ἀπάθεια — εὐδαιμονήσει.

λόγου, καὶ Ὧρ, ὅ ἐστι φῶς· οὐδὲν ⟨δὲ⟩ τῶν πραγμάτων φῶς ἐναργέστε-
ρόν ἐστιν ἀληθείας· βούλεται οὖν διὰ συμβόλων σοι παραστῆσαι, ὅτι αἱ
τοῦ σοφοῦ πράξεις στηρίζονται ὑπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων λόγου τε καὶ
ἀληθείας. διὸ καὶ Ἀαρὼν ὅταν τελευτᾷ, τουτέστιν ὅταν τελειωθῇ, εἰς
Ὧρ, ὅ ἐστι φῶς, ἀνέρχεται (Num. 20, 25)· τὸ γὰρ τέλος τοῦ λόγου
ἀλήθειά ἐστιν ἡ φωτὸς τηλαυγεστέρα, εἰς ἣν σπουδάζει ὁ λόγος ἐλθεῖν.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ σκηνὴν (Exod. 33, 7) λαβών, του- 46
τέστι σοφίαν, ἐν ᾗ κατασκηνοῖ καὶ ἐνοικεῖ ὁ σοφός, ἔπηξε καὶ ἐβεβαιώ-
σατο καὶ κραταιῶς ἱδρύσατο, οὐκ ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἔξω τούτου;
παρεμβολῇ γὰρ αὐτὸ ἀπεικάζει, στρατοπέδῳ πολέμων καὶ κακῶν ὅσα
πόλεμος ἐργάζεται πλήρει, μετουσίαν εἰρήνης οὐκ ἔχοντι. „καὶ ἐκλήθη
ἡ σκηνὴ μαρτυρίου“, σοφία μαρτυρουμένη ὑπὸ θεοῦ· καὶ γὰρ „πᾶς ὁ
ζητῶν κύριον ἐξεπορεύετο“, παγκάλως· εἰ γὰρ ζητεῖς θεόν, ὦ διάνοια, 47
ἐξελθοῦσα ἀπὸ σαυτῆς ἀναζήτει, μένουσα δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις
ἢ ταῖς κατὰ νοῦν οἰήσεσιν ἀζητήτως ἔχεις τῶν θείων, κἂν ἐπιμορφάζῃς
ὅτι ζητεῖς· εἰ δὲ ζητοῦσα εὑρήσεις θεόν, ἄδηλον, πολλοῖς γὰρ οὐκ ἐφα-
νέρωσεν ἑαυτόν, ἀλλ' ἀτελῆ τὴν σπουδὴν ἄχρι παντὸς ἔσχον· ἐξαρκεῖ
μέντοι πρὸς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ ψιλὸν τὸ ζητεῖν μόνον, ἀεὶ γὰρ αἱ
ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμαί, κἂν τοῦ τέλους ἀτυχῶσι, τοὺς χρωμένους προευφραί-
νουσιν. οὕτως ὁ μὲν φαῦλος ἀρετήν γε φεύγων καὶ θεὸν ἀποκρυπτόμενος 48
ἐπ' ἀσθενῆ βοηθὸν καταφεύγει τὸν ἴδιον νοῦν, ὁ δὲ σπουδαῖος ἔμπαλιν
p. 97 M. ἑαυτὸν ἀποδιδράσκων ἀναστρέφει πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς ἐπίγνωσιν, | καλὸν
δρόμον καὶ πάντων ἄριστον ἀγώνισμα τοῦτο νικῶν.

(16.) „Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ 49
Ποῦ εἶ“ (Gen. 3, 9); διὰ τί μόνος καλεῖται ὁ Ἀδάμ, συγκεκρυμμένης
αὐτῷ καὶ τῆς γυναικός; λεκτέον οὖν πρῶτον, ὅτι καλεῖται ὁ νοῦς ὅπου
ἦν, ὅταν ἔλεγχον λαμβάνῃ καὶ ἐπίστασιν τῆς τροπῆς· οὐ μόνον ⟨δ'⟩

---

1 δὲ add. Wendl., γὰρ Mang. 11 πλήρη codd., corr. Mang. 13 ὦ διάνοια add. D: om. codd. 15 ἢ — οἰήσεσιν om. D ἀζήτως H ἐπιμορφάζῃ D^{C} 16 ὅτε D^{R} ζητῇς H ζητοῦσα D: ζητῶν codd. 16. 17 ἐφανέρωσεν D: ἐγνώρισεν codd. 17 ἀτελῆ D: ἁπλῆν ABP, ἃ πλὴν H τὴν om. L μέχρι D 18 μέντοι] γὰρ D ἀεὶ om. D αἱ γὰρ D 19 ἀτυχῶσι τοῦ τέλους transp. D 27 ἐπίστασιν scripsi: ἐπίσπασιν codd. δ' addidi

---

13—14 D^{P} fol. 45^{v} D^{M} fol. 47^{v} D^{L} fol. 71^{r} et 168^{v} D^{V} p. 304 Φίλωνος: εἰ ζητεῖς — ἀναζήτει. 13—19 D^{C} fol. 44^{r} D^{R} fol. 55^{v} Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: εἰ ζητεῖς — προευφραίνουσιν.

[redacted]

ΟΡΙΑΣ

Ν ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ

[redacted] ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου 1
[redacted] παραδείσου“ (Gen. 3, 8).
[redacted] φυγάς ἐστιν. εἰ γὰρ πόλις
[redacted] δυνάμενος μετέχειν ἀπελήλαται
[redacted] ἀπελήλαται ἄρα καὶ πεφυγά-
[redacted] φυγὰς εὐθὺς ἀποκέκρυπται θεόν·
[redacted] ὄντες αὐτῷ φίλοι, δῆλον ὡς
[redacted] οἱ φαῦλοι, ὡς ἂν ἐχθροὶ καὶ
[redacted] οὖν ἄπολις καὶ ἄοικος ὁ φαῦλός 2
[redacted] κίλου τὴν κακίαν Ἠσαῦ, ὅτε φησίν·
[redacted] κος“ (Gen. 25, 27)· οὐ γὰρ πέφυκεν
[redacted] ἀρετῆς πόλιν οἰκεῖν ἀγροικίαν καὶ
[redacted] δόνης μεταδιώκουσα. ὁ δέ γε σοφίας
[redacted] καὶ οἰκίαν τὴν ἀρετὴν κατοικεῖ· φησὶ
[redacted] ἄπλαστος ἄνθρωπος οἰκῶν οἰκίαν“ (ibid.).
[redacted] φοβοῦντο τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“ 3
[redacted] ητητικαὶ τῶν ἀφανῶν θεοῦ μυστηρίων, ὅπερ
[redacted] να“, οἰκοδομοῦσι τὰ ἀρετῆς πράγματα, οἷς καὶ
[redacted] διὰ μὲν δὴ τούτων ἐπιδέδεικται, πῶς ὁ μὲν φαῦ-
[redacted] ἄοικος, φυγὰς ἀρετῆς ὤν, ὁ δὲ σπουδαῖος καὶ
[redacted] κον σοφίαν κεκλήρωται. (2.) ἴδωμεν δὲ ἑξῆς, πῶς 4

δευτέρα AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα B, ουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα H 1 ἐκρύβησαν LXX: εἰ codd. (ex ἡ corr. H): ἡ v 6 θεόν scripsi: θεοῦ codd. 10 ἐστίν H ὅτε Mang.: ὅτι codd. 12 παθῶν] ἠθῶν L τικὴ L 13 διώκουσα H 14 οἰκίαν] οἰκείαν H 14. 15 φησὶ οὖν codd. 16 ἑαυτὰς H οἰκείας (sic) H 19 πῶς] urn.

καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις θεὸν λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύνατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς καὶ διὰ πάντων διελήλυθεν καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν ἑαυτοῦ. ποῖον δή τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις λέγων· „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39). καὶ πάλιν· „ὧδε ἕστηκα πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ
5 εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. καὶ τί θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα οὐδ' ἄν, εἴ τι γένοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν, οἷον γῆν φυγέτω τις ἢ ὕδωρ ἢ ἀέρα ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τούτοις περιέχεσθαι, οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται.
6 εἶτα ⟨μὴ⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀποκρύπτεσθαι τὸν θεὸν ἂν ἰσχύσαι λανθάνειν; οὐδαμῶς. τί οὖν τὸ „ἐκρύβησαν“; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ περιεχόμενον· οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι, ὡς κατ' ἐκεῖνο τὸ
7 μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ' ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. (3.) ἔστι δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι· ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασται καὶ ἀποκρύπτεται, σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται· ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ, καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονορρυής, ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους φύσεις, δύο χρωμάτων ὄντων, ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος αἰτίου τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ γονορρυὴς ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, Ἡρακλειτείου δόξης ἑταῖρος, κόρον | καὶ χρησμοσύνην καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα ἀμοιβῇ p. 89 M.
8 εἰσάγων. διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος· „ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίου ψυχῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορρυῆ καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ,

---

1 θεὸν codd.: θεοῦ v 2 ἐπλήρωσεν D^C 3 διελήλυθεν corr. Turn.: διεληλύθει codd., διῆλθεν D 4 δή ABP: δέ H, γάρ D (Mang.) οὐχ ὁ θεός D^P D^V ἐστι] ἐστι καὶ εὑρίσκεται πανταχοῦ D^R 6 πάλιν· ὧδε] πάλιν ὧδε· v 7 παντὸς codd.: τοῦ παντὸς v γεννητοῦ codd. 8 εὑρίσκεται D: ἔσται codd. 13 μὴ addidi; εἶτα ⟨μήτε⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μήτε coni. Wendl. 14 ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύσῃ codd., ἰσχύσειε v 19 ἀποκρύπτεσθαι H 22 ὄντων] ὄντως coni. Mang. 25 κόρου H ἀμοιβὴν coni. Mang.

2—4 D^C fol. 34r D^P fol. 42v D^M fol. 45v D^L fol. 67v D^R fol. 51r (D^V p. 301) Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα πεπλήρωκεν — θεός ἐστι.
7—8 ibid. πρὸ γὰρ — πανταχοῦ. 24 Heracl. frg. 1. 22. 24 Byw.

ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ“ (Num. 5, 2), καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀπο-
κεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς καὶ πόρνους τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπο-
διδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν (Deut.
23, 2). οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς 9
εἶναι γλίχονται. οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ Ἀβραὰμ „ἔτι ἦν ἑστηκὼς ἐνώπιον
κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπε Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“ (Gen.
18, 22. 23), τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον μετὰ τοῦ φεύγοντός σε καὶ
ἀποδιδράσκοντος; οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβής, δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον
σου καὶ μὴ φεύγων· σὲ γάρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ 10
ὥσπερ δὲ ἀσεβής, οὕτω καὶ εὐσεβής τις εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ
δίκαιος, οὗ χάριν φησί· „μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“. ἀξίως
γὰρ οὐδεὶς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον· ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς
γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται — ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ
οἷόν τε τούτους —, πῶς οὐκ ἀδύνατον τὸν θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι
κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ
ἀρετὴν παρέσχετο. (4.) τρεῖς οὖν καιρούς, ὦ ψυχή, τουτέστι τὸν τρι- 11
μερῆ χρόνον σύμπαντα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν
πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν
ἐκθυμιῶσα· τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει (Deut. 16,
16). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς, ὅτε ἐμφανὴς καθίσταται θεῷ, φεύγει τὸν 12
διασκεδαστὴν τρόπον Φαραώ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον·
„ἀνεχώρησε“ γάρ φησι „Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ καὶ κατῴ-
κησεν ἐν γῇ Μαδιάμ“ (Exod. 2, 15), τῇ κρίσει τῶν φύσεως πραγμά-
των, „καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος“, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρή-
σει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. ἀναχωρεῖ μὲν 13
δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης Φαραώ, ἀναχωρεῖ

---

5 ὁ Ἀβραὰμ codd.: ὁ om. v ἐνώπιον scripsi: ἐν τόπῳ codd., ἐναντίον coni. Mang. (LXX) 10 τις om. H 12 οὐδεὶς D: οὐδὲ εἷς codd. 14 πῶς] πῶς οὖν D τὸν θεὸν D: τὸν om. codd. 15 κατ' ἀξίαν D τὸν τὰ] τοῦ τὰ D^{C}, ταῦτα D^{R} ὅλα] πάντα D^{R} συστησαμένου D 16 παρέσχετο D: παρέσχε codd. 17 σύμπαντα Mang.: σύμπασα codd. 21 Μωσῆς codd. ὅτε scripsi: ὅταν codd. 24 τῶν codd.: τῆς Mang. 25 ἀναμβρήσει H

11—16 D^{C} fol. 155^{r} D^{R} fol. 153^{v} Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀξίως οὐδεὶς — παρέσχετο. 11—14 D^{P} fol. 129^{r} D^{M} fol. 127^{v} D^{V} p. 427 Flor. Par. No. 23 Mel. Barocc. fol. 235^{v} Max. Ecl. cap. 23 Φίλωνος: ἀξίως οὐδεὶς — τούτους.

δὲ εἰς Μαδιάμ, τὴν κρίσιν, ἐξετάζων πότερον ἠρεμητέον αὐτῷ | ἐστιν p. 90 M.
ἢ δικαστέον πάλιν πρὸς τὸν φαῦλον ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ· σκέπτεται δέ, εἰ
ἐπιθέμενος ἰσχύσει νικηφορῆσαι, παρὸ καὶ κατέχεται ὑπομένων, ὡς ἔφην,
εἰ ἀναδώσει ὁ θεὸς τῷ βαθεῖ καὶ μὴ κούφῳ λογισμῷ πηγὴν ἱκανὴν
14 ἐπικλύσαι τὴν φορὰν τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, τῶν παθῶν αὐτοῦ. ἀξιοῦ-
ται μέντοι τῆς χάριτος· στρατευσάμενος γὰρ στρατείαν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς
οὐ παύεται πολεμῶν, πρὶν ἐπιδεῖν πρηνεῖς καὶ ἀπράκτους τὰς ἡδονάς.
οὗ χάριν οὐ φεύγει Μωυσῆς ἀπὸ τοῦ Φαραώ, ἀνεπιστρεπτὶ γὰρ ἂν ἀπε-
δίδρασκεν, ἀλλ' ἀναχωρεῖ, τουτέστιν ἀνακωχὴν ποιεῖται τοῦ πολέμου
ἀθλητοῦ τρόπον διαπνέοντος καὶ συλλεγομένου τὸ πνεῦμα, μέχρις ἂν ἐγείρας
τὴν φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς συμμαχίαν διὰ λόγων θείων μετὰ
15 δυνάμεως ἐρρωμενεστάτης ἐπίθηται. ὁ δὲ Ἰακώβ, πτερνιστὴς γάρ ἐστι,
μεθόδοις καὶ τέχναις τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀκονιτὶ κτώμενος — οὐ γὰρ μετω-
νόμαστό πω εἰς τὸν Ἰσραήλ — ἀποδιδράσκει τῶν κατὰ Λάβαν πραγ-
μάτων, τουτέστι χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ συνόλως σωμάτων, ἃ τὸν
νοῦν διὰ τῶν αἰσθητῶν τιτρώσκειν πέφυκεν· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὰ νικῆσαι
παρὼν κατὰ τὸ παντελὲς οὐκ ἠδύνατο, φεύγει δεδιὼς τὴν πρὸς αὐτῶν
ἧτταν· καὶ σφόδρα ἐπαίνων ἄξιος· „εὐλαβεῖς" γάρ φησι Μωυσῆς „ποιή-
σετε τοὺς υἱοὺς τοῦ ὁρῶντος" (Lev. 15, 31), ἀλλ' οὐ θρασεῖς καὶ τῶν
16 μὴ καθ' αὐτοὺς ἐρῶντας. (5.) „καὶ ἔκρυψεν Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον
τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει. καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ τὰ
αὐτοῦ πάντα, καὶ διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ"
(Gen. 31, 20. 21). φυσικώτατόν ἐστι τὸ κρύπτειν ὅτι ἀποδιδράσκει καὶ
μὴ ἀναγγέλλειν τῷ ἠρτημένῳ τῶν αἰσθητῶν λογισμῷ Λάβαν· οἷον ἐὰν
κάλλος ἰδὼν αἱρεθῇς αὐτῷ καὶ μέλλῃς πταίειν περὶ αὐτό, φύγε λαθὼν
ἀπὸ τῆς φαντασίας αὐτοῦ καὶ μηκέτι ἀναγγείλῃς τῷ νῷ, τουτέστι μὴ
ἐπιλογίσῃ πάλιν μηδὲ μελετήσῃς· αἱ γὰρ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τύπους
ἐγχαράττουσαι τρανοὺς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἄκουσαν αὐτὴν

---

6 στρατιὰν codd., τὴν στρατιὰν Mang. 8 Μωσῆς codd. 13 ἀκοντὶ ABP 16 ἐπειδὴ codd.: ἐπειδὰν Mang. 17 παρὸν L 18 Μωσῆς codd. 18. 19 ποιήσεται L 24 λογισμῷ Mang.: λογισμῶν codd. 25 φύγε codd.: φεῦγε Mang. 27 ἐπιλογήσῃ H

---

27 — p. 117,4 Anton. Mel. II 88 Col. 1213 Φίλωνος: αἱ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τῆς κατὰ τὸ πάθος φαντασίας τύπους ἐγχαράττουσαι τρανεῖς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἃ ἤκουσαν αὐτὴν πολλάκις περιτρέπουσιν· ἐν δὲ τούτοις σωτήριον ἡ φυγή· τὸ δὲ ὑπο⟨μι⟩μνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται βιαίως τὸν νοῦν.

⟨πολλάκις⟩ περιτρέπουσιν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ πάντων τῶν καθ' 17
ἡντινοῦν αἴσθησιν ὁλκῶν· ἐν γὰρ τούτοις σώτειρα ἡ λαθραία φυγή, τὸ
δ' ὑπομιμνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται
βιαίως τὸν λογισμόν. μηδέποτ' οὖν, ὦ διάνοια, τὸ φανὲν αἰσθητόν, εἰ
μέλλεις ἁλίσκεσθαι πρὸς αὐτοῦ, ἀναγγείλῃς σαυτῇ μηδὲ ἀναπολήσῃς
αὐτό, ἵνα μὴ κρατηθεῖσα κακοδαιμονῇς· ἀλλ' ἄφετος ὁρμήσασα ἀπόδραθι
ἐλευθερίαν ἀτίθασον δουλείας χειροήθους προκρίνουσα. (6.) διὰ τί δὲ 18
νῦν ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ Ἰακώβ, ὅτι Σύρος ὁ Λάβαν ἐστί, φησὶν „ἔκρυψε
p. 91 M. δὲ Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον"; ἔχει δὲ καὶ τοῦτο οὐ | πάρεργον λόγον·
Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται μετέωρα· ὁ ἀσκητὴς οὖν Ἰακὼβ νοῦς, ὅτε μὲν
ὁρᾷ ταπεινὸν τὸ πάθος, περιμένει λογιζόμενος αὐτὸ νικήσειν κατὰ κρά-
τος, ὅτε δὲ μετέωρον καὶ ὑψαυχενοῦν καὶ ὑπέρογκον, ἀποδιδράσκει τε ὁ
νοῦς ὁ ἀσκητὴς πρῶτος, εἶτα καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα μέρη τῆς ἀσκήσεως,
ἀναγνώσεις, μελέται, θεραπεῖαι, τῶν καλῶν μνῆμαι, ἐγκράτεια, τῶν καθη-
κόντων ἐνέργειαι, καὶ διαβαίνει τὸν τῶν αἰσθητῶν ποταμὸν τὸν ἐπικλύ-
ζοντα καὶ βαπτίζοντα τῇ φορᾷ τῶν παθῶν τὴν ψυχήν, καὶ ὁρμᾷ διαβὰς
εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον ⟨τόπον⟩ τὸν λόγον τῆς τελείας ἀρετῆς·
„ὥρμησε γὰρ εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ", ἑρμηνεύεται δὲ μετοικία μαρτυρίας, 19
τοῦ θεοῦ μετοικίσαντος τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν κατὰ Λάβαν παθῶν καὶ
μαρτυρήσαντος αὐτῇ μετανάστασιν, ὅτι λυσιτελὴς καὶ συμφέρουσα, καὶ
ἀπὸ τῶν ταπεινὴν καὶ χαμαίζηλον ἀπεργαζομένων τὴν ψυχὴν κακῶν
εἰς ὕψος καὶ μέγεθος ἀρετῆς προάγοντος. διὰ τοῦτο ὁ φίλος τῶν αἰσθή- 20
σεων καὶ κατ' αὐτὰς ἀλλὰ μὴ κατὰ νοῦν ἐνεργῶν Λάβαν ἀγανακτεῖ καὶ
διώκει καί φησιν· „ἵνα τί κρυφῇ ἀπέδρας" (Gen. 31, 26), ἀλλ' οὐ παρέ-
μεινας τῇ τοῦ σώματος ἀπολαύσει καὶ τῷ δόγματι τῷ ⟨τὰ⟩ περὶ σῶμα
καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ κρίνοντι; ἀλλὰ καὶ φεύγων ἀπὸ τῆσδε τῆς δόξης
ἐσύλησάς μου καὶ τὸ φρονεῖν, Λείαν τε καὶ Ῥαχήλ· αὗται γάρ, ἡνίκα
παρέμενον τῇ ψυχῇ, φρένας ἐνεποίουν ταύτῃ, μεταναστᾶσαι δὲ ἀμαθίαν
καὶ ἀπαιδευσίαν αὐτῇ κατέλιπον· διὸ καὶ ἐπιφέρει ὅτι „ἐκλοποφόρησάς
με" (ibid.), τουτέστι τὸ φρονεῖν ἔκλεψας. (7.) τί οὖν ἦν τὸ φρονεῖν, 21
ἐξηγήσεται· ἐπιφέρει γάρ· „καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμα-
λώτιδας· καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἂν σε" (ibid.). οὐκ ἂν
ἐξαπέστειλας τὰ μαχόμενα ἀλλήλοις· εἰ γὰρ ἐξαπέστειλας ὄντως καὶ

1 πολλάκις addidi ex Ant. Mel. περιτρέπουσιν Ant. Mel.: προτρέπουσιν codd. 5 σαυτῇ scripsi: ἑαυτῇ codd. 7 ἀτίθασσον codd. 10 μετέωρος coni. Mang. 15 ποταμῶν AP 17 τόπον addidi λόγον] λόφον coni. Mang. 25 τὰ addidi; τῷ περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς τὰ coni. Wendl. 33 ἐξαπέστειλα (pro priore ἐξαπέστειλας) H

ἠλευθέρους τὴν ψυχήν, περιεῖλες ἂν αὐτῆς τοὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητι-
κοὺς ἅπαντας ἤχους· οὕτως γὰρ ἀπολυτροῦται κακιῶν καὶ παθῶν διά-
νοια. νυνὶ δὲ λέγεις μέν, ὡς ἐξαποστέλλεις ἐλευθέραν, διὰ δὲ τῶν ἔργων
ὁμολογεῖς, ὅτι κατέσχες ἂν ἐν δεσμωτηρίῳ· εἰ γὰρ „μετὰ μουσικῶν
καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρας“ καὶ τῶν καθ' ἑκάστην αἴσθησιν ἡδονῶν
22 προὔπεμπες, οὐκ ἂν ὄντως ἐξαπέστειλας. οὐ γὰρ μόνον σέ, ὦ σωμά-
των καὶ χρωμάτων ἑταῖρε Λάβαν, ἀποδιδράσκομεν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ
σά, ἐν οἷς καὶ αἱ τῶν αἰσθήσεων φωναὶ ταῖς τῶν παθῶν ἐνεργείαις
συνηχοῦσαι· μεμελετήκαμεν γάρ, εἴ γε ἀρετῆς ἐσμεν ἀσκηταί, μελέτην
ἀναγκαίαν, ἣν καὶ Ἰακὼβ ἐμελέτησεν, ἀπολλύναι καὶ διαφθείρειν | τοὺς p. 92 M.
ἀλλοτρίους τῆς ψυχῆς [τοὺς] θεούς, τοὺς χωνευτοὺς θεούς, οὓς ἀπηγό-
ρευκε Μωυσῆς δημιουργεῖν (Lev. 19, 4)· οὗτοι δ' εἰσὶν ἀρετῆς μὲν
καὶ εὐπαθείας διάλυσις, κακίας δὲ καὶ παθῶν σύστασίς τε καὶ πῆξις, τὸ
23 γὰρ χεόμενον διαλυθὲν αὖθις πήγνυται. (8.) λέγει δὲ οὕτως· „καὶ
ἔδωκαν Ἰακὼβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν
αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν, καὶ κατέκρυψεν αὐτὰ
Ἰακὼβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σικίμοις“ (Gen. 35, 4). οὗτοι δ'
εἰσὶ τῶν φαύλων θεοί. ὁ δὲ Ἰακὼβ οὐ λέγεται λαμβάνειν, ἀλλὰ κρύπ-
τειν καὶ ἀπολλύναι· πάντῃ διηκριβωμένως· ὁ γὰρ ἀστεῖος οὐδὲν λήψεται
πρὸς περιουσίαν τῶν ἀπὸ κακίας, ἀλλὰ κρύψει καὶ ἀφανιεῖ λάθρᾳ·
24 καθάπερ καὶ Ἀβραὰμ τῷ Σοδόμων βασιλεῖ τεχνάζοντι ἀλόγου φύσεως
ποιήσασθαι ἀντίδοσιν πρὸς λογικήν, ἵππου πρὸς ἄνδρας, φησὶ μηδὲν
λήψεσθαι τῶν ἐκείνου, ἀλλ' „ἐκτενεῖν“ τὴν ψυχικὴν πρᾶξιν, ὅπερ διὰ
συμβόλου „χεῖρα“ ὠνόμασε, „πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον“ (Gen. 14, 22),
μὴ γὰρ λήψεσθαι „ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος“ ἀπὸ
πάντων τῶν ἐκείνου, ἵνα μὴ εἴπῃ πλούσιον πεποιηκέναι τὸν δρῶντα
25 πενίαν ἀρετῆς τῆς πλουσίας ἀντιδιδούς. κρύπτεται μὲν ἀεὶ καὶ φυλάττε-
ται τὰ πάθη ἐν Σικίμοις — ὠμίασις δὲ ἑρμηνεύεται, ὁ γὰρ πονούμενος
περὶ τὰς ἡδονὰς φυλακτικὸς τῶν ἡδονῶν ἐστιν —, ἀπόλλυται δὲ καὶ
διαφθείρεται παρὰ τῷ σοφῷ, οὐ πρὸς βραχύν τινα χρόνον, ἀλλ' „ἕως τῆς
σήμερον ἡμέρας“, τουτέστιν ἀεί· ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παρα-

2 οὕτω BH κακιῶν Mang.: κακῶν codd. 9 συνηχοῦσαι Wendl.: συνηχοῦσι codd.
11 τοὺς prius seclusi; pro θεούς priore θετούς coni. Wendl. χονευτοὺς H οὓς ΞAP,
οὓς οὐκ BH 12 Μωσῆς codd. 16 τοῖς] ταῖς H καὶ alterum om. L
22 πεποιήσασθαι H, πεποιήσεσθαι L μηδὲν corr. Turn.: μηδὲ codd. 26 δρῶντα]
Ἀβραὰμ coni. Mang. 28 ὠμίασις] ὦμος coni. Mang.

31 *Orig. de Orat. c. 27 (t. XVII p. 221 Lomm.)* ... ἔθος δὲ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν
πάντα αἰῶνα σήμερον καλεῖσθαι.

μετρεῖται, μέτρον γὰρ τοῦ παντὸς χρόνου ὁ ἡμερήσιος κύκλος. διὸ καὶ 26
ἐξαίρετον δίδωσι τῷ Ἰωσὴφ τὰ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ (Gen. 48, 22), τὰ
σωματικὰ καὶ αἰσθητικά, μετιόντι τὸν ἐν τούτοις πόνον, τῷ δ' ἐξομο-
λογουμένῳ Ἰούδᾳ οὐχὶ δόσεις, ἀλλὰ αἴνεσιν καὶ ὕμνους καὶ θεοπρεπεῖς
ᾠδὰς πρὸς τῶν ἀδελφῶν (Gen. 49, 8). τὰ δὲ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ λαμ-
βάνει οὐ παρὰ θεοῦ, ἀλλ' „ἐν μαχαίρᾳ καὶ τόξοις", λόγοις τμητικοῖς
καὶ ἀμυντηρίοις· ὑποτάττει γὰρ καὶ τὰ δεύτερα ἑαυτῷ ὁ σοφός, ὑπο-
τάξας δὲ οὐ φυλάττει, ἀλλὰ χαρίζεται τῷ πεφυκότι πρὸς αὐτά. οὐχ 27
ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς θεοὺς δοκῶν λαμβάνειν οὐκ εἴληφεν, ἀλλὰ ἀπέκρυψε
p. 93 M. | καὶ ἠφάνισε καὶ διέφθειρε τὸν ἀεὶ χρόνον ἀφ' ἑαυτοῦ; τίνι οὖν ψυχῇ
ἀποκρύπτειν καὶ ἀφανίζειν κακίαν ἐγένετο, εἰ μὴ ᾗ ὁ θεὸς ἐνεφανίσθη,
ἣν καὶ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων ἠξίωσε; φησὶ γάρ· „μὴ κρύψω ἐγὼ
ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ" (Gen. 18, 17); εὖ, σῶτερ,
ὅτι τὰ σεαυτοῦ ἔργα ἐπιδείκνυσαι τῇ ποθούσῃ τὰ καλὰ ψυχῇ καὶ οὐδὲν
αὐτὴν τῶν σῶν ἔργων ἐπικέκρυψαι. τούτου χάριν ἰσχύει φεύγειν κακίαν
καὶ ἀποκρύπτειν καὶ συσκιάζειν καὶ ἀπολλύναι ἀεὶ τὸ βλαβερὸν πάθος.

(9.) Ὃν μὲν οὖν τρόπον φυγάς τέ ἐστιν ὁ φαῦλος καὶ ἀποκρύπτε- 28
ται θεόν, δεδηλώκαμεν· νυνὶ δὲ σκεψώμεθα, ὅπου ἀποκρύπτεται. „ἐν
μέσῳ" φησί „τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου" (Gen. 3, 8), τουτέστι κατὰ
μέσον τὸν νοῦν, ὃς καὶ αὐτὸς μέσος ἐστὶν ὡσανεὶ παραδείσου τῆς ὅλης
ψυχῆς· ὁ γὰρ ἀποδιδράσκων θεὸν καταφεύγει εἰς ἑαυτόν. δυοῖν γὰρ 29
ὄντων τοῦ τε τῶν ὅλων νοῦ, ὅς ἐστι θεός, καὶ τοῦ ἰδίου, ὁ μὲν φεύγων
ἀπὸ τοῦ καθ' αὑτὸν καταφεύγει ἐπὶ τὸν συμπάντων — ὁ γὰρ νοῦν τὸν ἴδιον
ἀπολείπων ὁμολογεῖ μηδὲν εἶναι τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπαντα
δὲ προσάπτει θεῷ —, ὁ δὲ πάλιν ἀποδιδράσκων θεὸν τὸν μὲν οὐδενὸς
αἴτιόν φησιν εἶναι, τῶν δὲ γινομένων ἁπάντων ἑαυτόν· λέγεται γοῦν 30
παρὰ πολλοῖς, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα φέρεται χωρὶς ἡγεμόνος
ἀπαυτοματίζοντα, τέχνας δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ νόμους καὶ ἔθη καὶ
πολιτικὰ καὶ ἴδια καὶ κοινὰ δίκαια πρός τε ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ
ἄλογα ζῷα ἔθετο μόνος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ ψυχή, τῶν 31
δοξῶν τὸ παραλλάττον· ἡ μὲν γὰρ τὸν ἐπὶ μέρους τὸν γενητὸν καὶ θνη-

---

1 ἡμερήσιος scripsi: ἡμέριος codd.; ἡμερινὸς coni. Turn. (cf. Lobeck Phryn. p. 53) 4 αἴνεσιν] ἄνεσιν L 7 δεύτερα] τυχηρὰ coni. Mang. 10 ψυχὴ H 15 αὐτῇ L 16 ἀποκρύπτειν scripsi: ἐπικρύπτειν codd. 22 ὄντων codd.: ὄντοιν V 23 τὸν συμπάντων corr. Turn.: τῶν συμπάντων codd. ὁ γὰρ scripsi: ὁ δὲ codd., ὃς δὴ coni. Wendl. 28 ἀπαυτοματισθέντα coni. Mang., ἀπαυτοματιζόμενα Wendl. 31 τὸ παραλλάττον Jacobs et Creuzer: τὸ παράλογον codd. τῶν ἐπὶ ABP γεννητὸν codd.

ὁ Εἴρ, εὐθὺς πονηρός τε εὑρίσκεται καὶ κτείνεται· λέγει γάρ· „καὶ
ἔλαβεν Ἰούδας γυναῖκα Εἴρ τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ, ᾗ ὄνομα Θάμαρ“
(Gen. 38, 6), καὶ εὐθὺς ἐπιλέγει· „καὶ ἐγένετο Εἴρ πονηρὸς ἔναντι κυ-
ρίου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ θεός“ (ib. 7)· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς τὰ ἀρετῆς
ἀπενέγκηται νικητήρια, θάνατον καταψηφίζεται τοῦ νεκροῦ σώματος.
ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν ὄφιν ἄνευ ἀπολογίας καταρᾶται, ἡδονὴ γάρ ἐστι, καὶ 75
p. 102 M. τὸν Εἴρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς | ἀποκτείνει, ἔστι γὰρ σῶμα. καὶ
σκοπῶν, ὦ γενναῖε, εὑρήσεις τὸν θεὸν πεποιηκότα φύσεις ἐξ ἑαυτῶν
ἐπιλήπτους τε καὶ ὑπαιτίους ἐν ψυχῇ καὶ ἐν πᾶσι σπουδαίας καὶ ἐπαι-
νετάς, ὥσπερ ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ζῴων. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν 76
φυτῶν τὰ μὲν ἥμερα καὶ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια κατεσκεύακεν ὁ δημιουρ-
γός, τὰ δὲ ἄγρια καὶ βλαβερὰ καὶ νόσων καὶ φθορᾶς αἴτια, καὶ ζῷα
ὁμοίως; καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ὄφιν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, φθορο-
ποιὸν γὰρ τὸ ζῷον καὶ ἀναιρετικὸν ἐξ αὐτοῦ. ὃ δὴ διατίθησιν ἄν-
θρωπον ὄφις, τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡδονή, παρὸ καὶ ἀπεικάσθη ὄφις ἡδονῇ.

(24.) Ὥσπερ οὖν ἡδονὴν καὶ σῶμα ἄνευ μεμίσηκεν αἰτιῶν ὁ θεός, 77
οὕτω καὶ φύσεις ἀστείας χωρὶς περιφανοῦς αἰτίας προαγήοχεν, ἔργον
οὐδὲν πρὸ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ὁμολογήσας. εἰ γάρ τις ἔροιτο, διὰ τί
φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ (Gen. 6, 8) μηδὲν
πρότερον ἐργασάμενον, ὅσα γε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίγνωσιν, ἀστεῖον,
ἀποκρινούμεθα δεόντως ὅτι ἐπαινετῆς ἐλέγχεται συστάσεως καὶ γενέ-
σεως, ἑρμηνεύεται γὰρ Νῶε ἀνάπαυσις ἢ δίκαιος· ἀνάγκη δὲ τὸν παυό-
μενον ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων, ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῷ καλῷ καὶ
δικαιοσύνῃ συζῶντα, χάριν εὑρεῖν παρὰ τῷ θεῷ. τὸ δὲ χάριν εὑρεῖν 78
οὐκ ἔστι μόνον, ὡς νομίζουσί τινες, ἴσον τῷ εὐαρεστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοι-
οῦτον· ζητῶν ὁ δίκαιος τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἓν τοῦτο εὑρίσκει ἄριστον
εὕρημα, χάριν ὄντα τοῦ θεοῦ τὰ σύμπαντα, γενέσεως δὲ οὐδὲν χάρισμα,

3 ἐπιλέγει AP: λέγει BH 5 καταψηφίζεται codd.: καταψηφίσεται Mang. 7 ἀποκτένει ABP 9 ἐν πᾶσι] ἔμπαλιν coni. Markland 14 αὐτοῦ codd. δὴ codd.: δὲ Mang. 15 ἀπεικάσθην P 16 μεμίσηκεν ἄνευ transp. voluit Mang. 24 τῶ θεῶ codd.: τῷ om. v 25 νομίζουσι Mang.: ὀνομάζουσι codd. 26 ὁ κ̅σ̅ (κύριος) δίκαιος L ὁ δίκαιος Νῶε D ἓν τοῦτο D: ἐν τούτῳ codd. 27 εὕρημα D: εὕρεμα codd. τοῦ] τὰ τοῦ H

26—130,4 D^C fol. 151^r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ζητῶν — τὰ πάντα.

τὸν ἀπολιποῦσα τὸν τῶν ὅλων καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἐπιγράφεται
ὄντως, ἡ δὲ πάλιν θεὸν ἀποδοκιμάζουσα τὸν μηδ' αὐτῷ βοηθῆσαι ἱκα-
32 νὸν νοῦν σύμμαχον ἐπισπᾶται πλημμελῶς. (10.) τούτου χάριν καὶ
Μωυσῆς φησιν ὅτι „ἐὰν ⟨ἐν⟩ τῷ διορύγματι εὑρεθῇ ὁ κλέπτης καὶ
πληγεὶς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ
ἐπ' αὐτῷ, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται" (Exod. 22, 1. 2). ἐὰν γάρ
τις τὸν ἑστῶτα καὶ ὑγιῆ καὶ ὀρθὸν διακόψῃ καὶ διέλῃ λόγον, ὃς θεῷ
μόνῳ τὸ πάντα δύνασθαι μαρτυρεῖ, καὶ εὑρεθῇ ἐν τῷ διορύγματι
τουτέστιν ἐν τῷ τετρημένῳ καὶ διῃρημένῳ, ὃς τὸν ἴδιον νοῦν ἐνεργοῦντα
33 οἶδεν, ἀλλ' οὐ θεόν, κλέπτης ἐστὶ τὰ ἀλλότρια ἀφαιρούμενος· θεοῦ γὰρ
τὰ πάντα κτήματα, ὥστε ὁ ἑαυτῷ τι προσνέμων τὰ ἑτέρου νοσφίζεται
καὶ πληγὴν ἔχει παγχάλεπον καὶ δυσίατον, οἴησιν, πρᾶγμα ἀμαθίας καὶ
ἀπαιδευσίας συγγενές. τὸν δὲ πλήττοντα παρησύχασεν· οὐ γάρ ἐστιν
ἕτερος τοῦ πληττομένου· ἀλλ' | ὥσπερ ὁ τρίβων ἑαυτὸν καὶ τρίβεται καὶ p. 94 M.
ὁ ἐκτείνων ἑαυτὸν καὶ ἐκτείνεται — τήν τε γὰρ τοῦ δρῶντος δύναμιν
καὶ τὸ τοῦ ὑπομένοντος πάθος αὐτὸς ἐκδέχεται —, οὕτως ὁ κλέπτων
τὰ θεοῦ καὶ ἑαυτῷ ἐπιγράφων ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀθεότητός τε καὶ οἰήσεως
34 αἰκίζεται. εἴθε μέντοι πληχθεὶς ἀποθάνοι, τουτέστιν ἄπρακτος διατελέ-
σειεν· ἧττον γὰρ ἁμαρτάνειν δόξει. τῆς γὰρ κακίας ἡ μὲν ἐν σχέσει
θεωρεῖται, ἡ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται· νεύει δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀποτε-
λεσμάτων ἐκπληρώσεις ἡ ἐν τῷ κινεῖσθαι, διὸ καὶ χείρων τῆς κατὰ
35 σχέσιν ἐστίν. ἐὰν οὖν ἡ διάνοια ἀποθάνῃ ἡ δοξάζουσα αὑτὴν αἰτίαν
τῶν γινομένων, ἀλλὰ μὴ θεόν, τουτέστιν ἠρεμήσῃ καὶ συσταλῇ, οὐκ
ἔστιν αὐτῇ φόνος· οὐκ ἀνῄρηκε τελέως τὸ ἔμψυχον δόγμα τὸ θεῷ τὰς
ἁπάσας δυνάμεις ἐπιγράφον· ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ φαι-
νόμενος λαμπρὸς νοῦς ἐν ἡμῖν, καὶ δόξῃ πάντα διορᾶν καὶ πάντα βρα-
βεύειν καὶ μηδὲν ἐκφεύγειν ἑαυτόν, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται τοῦ
ἐμψύχου δόγματος ὃ ἀνεῖλε, καθ' ὃ μόνος αἴτιός ἐστιν ὁ θεός, εὑρισκό-
μενος ἄπρακτος καὶ νεκρὸς ὄντως αὐτός, ἀψύχου καὶ θνητοῦ καὶ πλημ-
36 μελοῦς δόγματος εἰσηγητὴς γεγενημένος. (11.) παρὸ καὶ καταρᾶται ὁ
ἱερὸς λόγος τιθέντι ἐν ἀποκρύφῳ γλυπτὸν ἢ χωνευτόν, ἔργον χειρῶν

1 ἀγέννητον codd. 2 ὄντως] δεόντως coni. Mang. 4 Μωσῆς codd. ἐν om. codd. 8 τὸ scripsi: τῷ codd., τὰ v 9 τετρημένῳ Mang.: τετρωμένω codd. 15 κτείνων — κτείνεται coni. Mang. 16 ἐνδέχεται coni. Mang. 17 ἑαυτοῦ AP: αὑτοῦ BH 20 θεωρεῖται prius om. Mang. 22 αὐτὴν P 24 τὸ θεῷ codd.: τῷ θεῷ Mang. 25 ἐπιγράφον Mang.: ἐπιγράφειν codd. 27 μηδὲν Mang.: μηδὲ codd. 28 καθ' ὃ] καθὸ BH, καθὸ ὁ AP

τεχνίτου (Deut. 27, 15). τί γὰρ τὰς φαύλας δόξας, ὅτι ποιός ἐστιν ὁ
θεὸς ὡς καὶ τὰ γλυπτὰ ὁ ἄποιος, ὅτι φθαρτὸς ὡς τὰ χωνευτὰ ὁ ἄφθαρ-
τος, ταμιεύεις καὶ θησαυρίζεις, ὦ διάνοια, ἐν σαυτῇ, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς μέσον
προφέρεις, ἵν᾽ ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν τῆς ἀληθείας ἃ χρὴ διδαχθῇς; οἴει
μὲν γὰρ τεχνική τις εἶναι, ὅτι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀμούσους πιθανότη-
τας μεμελέτηκας, ἄτεχνος δὲ ἀνευρίσκῃ νόσον χαλεπὴν ψυχῆς ἀμαθίαν
οὐκ ἐθέλουσα θεραπεύεσθαι. (12.) ὅτι δὲ ὁ φαῦλος εἰς τὸν σποράδα 37
νοῦν ἑαυτοῦ καταδύεται φεύγων τὸν ὄντα, μαρτυρήσει Μωυσῆς ὁ „πα-
τάξας τὸν Αἰγύπτιον καὶ κρύψας ἐν τῇ ἄμμῳ" (Exod. 2, 12), ὅπερ ἦν,
συλλογισάμενος τὸν προστατεῖν λέγοντα ⟨τὰ⟩ τοῦ σώματος καὶ μηδὲν τὰ
ψυχῆς νομίζοντα καὶ τέλος ἡγούμενον τὰς ἡδονάς· κατανοήσας γὰρ τὸν 38
πόνον τοῦ τὸν θεὸν ὁρῶντος, ὃν ἐπιτίθησιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰ-
γύπτου, ἡ τῶν παθῶν ἡγεμονὶς κακία, ὁρᾷ τὸν Αἰγύπτιον ἄνθρωπον, τὸ
ἀνθρώπειον καὶ ἐπίκηρον πάθος, τύπτοντα καὶ αἰκιζόμενον τὸν ὁρῶντα,
περιβλεψάμενος δὲ τὴν ὅλην ψυχὴν ὧδε κἀκεῖσε καὶ μηδένα ἰδὼν ἑστῶτα,
p. 95 M. ὅτι μὴ τὸν ὄντα θεόν, τὰ δ᾽ ἄλλα κλονούμενα καὶ σαλευόμενα, | πατάξας
καὶ συλλογισάμενος τὸν φιλήδονον κρύπτει ἐν τῷ σποράδι καὶ πεφορημένῳ
νῷ, ὃς συμφυΐας καὶ ἑνώσεως τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἐστέρηται. οὗτος μὲν 39
οὖν ἀποκέκρυπται εἰς αὐτόν· ὁ δὲ ἐναντίος τούτῳ φεύγει μὲν ἀφ᾽ ἑαυ-
τοῦ, καταφεύγει δ᾽ ἐπὶ τὸν τῶν ὄντων θεόν. (13.) διὸ καί φησιν·
„ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθ-
μησον τοὺς ἀστέρας" (Gen. 15, 5), οὓς ἐβουλόμεθα μὲν περιλαβεῖν καὶ
περιαθρῆσαι ἄπληστοι τῶν ἀρετῆς ὄντες ἐρώτων, ἀδυνατοῦμεν δὲ πλοῦτον
ἀναμετρῆσαι θεοῦ. ἀλλ᾽ ὅμως χάρις τῷ φιλοδώρῳ, ὅτι οὕτω σπέρματα 40
ἐν ψυχῇ βαλέσθαι φησὶ τηλαυγῆ καὶ λαμπρὰ καὶ δι᾽ ὅλων νοερὰ ὡς
τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ. οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἐξήγαγεν
αὐτὸν" τὸ „ἔξω"; τίς γὰρ ἔνδον ἐξάγεται; ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοι-
οῦτόν ἐστιν· ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξωτάτω χωρίον, οὐκ εἴς τι τῶν
ἐκτός, ὃ δύναται ὑπ᾽ ἄλλων περιέχεσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ
θαλάμου ἐκτὸς μέν ἐστιν ὁ ἀνδρών, ἐντὸς δὲ ὁ αὐλών, καὶ ἡ αὔλειος

---

4. 5 ἃ χρὴ — ἀληθείας om. L 5 ἀμούσους ABP: ἀμούσας H 8 τὸν ὄντα AP: τὰ ὄντα BH μαρτυρήσει codd.: μαρτυρεῖ Mang. Μωσῆς codd. 10 τὰ addidi 14 ἐπίκηρον Mang.: ἐπίκαιρον codd. τύπτοντα scripsi: τύπτον codd. 17 τὸν codd.: τὴν v κρύπτειν H συμπεφορημένῳ coni. Mang. 18 ἑνώσεως Mang.: γνώσεως codd. 18. 19 μὲν οὖν ABP: οὖν om. H 19 αὐτόν codd., corr. Mang. 23 περιαθροῖσαι L 25 νοερὰ scripsi: νεαρὰ codd. 26 τῷ] τὸ H 30 ἐντὸς δὲ Mang.: ἐκτὸς δὲ codd. αὐλών] κοιτών coni. L. Dindorf in Steph. Thes.

ἐκτὸς μὲν τῆς αὐλῆς, εἴσω δὲ τοῦ πυλῶνος, οὕτως καὶ ἐπὶ ψυχῆς δύνα-
41 ται τὸ ἐκτός τινος ἐντὸς εἶναι [τοῦ] ἑτέρου. οὕτως οὖν ἀκουστέον· τὸν
νοῦν εἰς τὸ ἐξώτατον ἐξήγαγε. τί γὰρ ὄφελος ἦν καταλιπεῖν αὐτὸν τὸ
σῶμα, καταφυγεῖν δὲ ἐπ' αἴσθησιν; τί δὲ αἰσθήσει μὲν ἀποτάξασθαι,
λόγῳ δὲ ὑποστεῖλαι τῷ γεγωνῷ; χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα νοῦν ἐξάγεσθαι
καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ ἀφίεσθαι πάντων ὑπεκστῆναι, σωματικῶν ἀναγκῶν, αἰ-
σθητικῶν ὀργάνων, [κατα]λόγων σοφιστικῶν, πιθανοτήτων, τὰ τελευταῖα
42 καὶ ἑαυτοῦ. (14.) διὸ καὶ ἐν ἑτέροις αὐχεῖ λέγων· „κύριος ὁ θεὸς
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ θεὸς τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
μου“ (Gen. 24, 7)· οὐ γάρ ἐστι ⟨τὸν⟩ κατοικοῦντα ἐν σώματι καὶ τῷ
θνητῷ γένει δυνατὸν θεῷ συγγενέσθαι, ἀλλὰ τὸν ⟨ὃν⟩ ἐκ τοῦ δεσμωτη-
43 ρίου θεὸς διαρρύεται. οὗ ἕνεκα καὶ ἡ τῆς ψυχῆς χαρὰ Ἰσαάκ, ὅταν
ἀδολεσχῇ καὶ ἰδιάζῃ θεῷ, ἐξέρχεται ἀπολείπων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον
νοῦν· „ἐξῆλθε“ γάρ φησιν „Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς
δείλης“ (Gen. 24, 63). καὶ Μωυσῆς δὲ ὁ προφητικὸς λόγος φησίν·
„ὅταν ἐξέλθω τὴν πόλιν“, τὴν ψυχήν — πόλις γάρ ἐστι καὶ αὕτη τοῦ
ζῴου νόμους διδοῦσα καὶ ἔθη — „ἐκπετάσω τὰς χεῖρας“ (Exod. 9, 29),
καὶ ἀναπετάσω καὶ ἐξαπλώσω πάσας τὰς πράξεις θεῷ μάρτυρα καλῶν
καὶ ἐπίσκοπον ἑκάστης, ὃν κακία κρύπτεσθαι οὐ πέφυκεν, | ἐξαπλοῦσθαι p. 96 M.
44 δὲ καὶ φανερῶς ὁρᾶσθαι. ὅταν μέντοι διὰ πάντων ἡ ψυχὴ καὶ λόγων
καὶ ἔργων ἐξαπλωθῇ καὶ ἐκθειασθῇ, παύονται τῶν αἰσθήσεων αἱ φωναὶ
καὶ πάντες οἱ ὀχληροὶ καὶ δυσώνυμοι ἦχοι· φωνεῖ γὰρ καὶ καλεῖ τὸ
μὲν ὁρατὸν τὴν ὅρασιν ἐφ' ἑαυτό, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ ἀτμὸς
τὴν ὄσφρησιν, καὶ συνόλως τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν ἐφ' ἑαυτὸ προσκα-
λεῖται· ταῦτα δὲ πάντα παύεται, ὅταν ἐξελθοῦσα τὴν ψυχῆς πόλιν ἡ
45 διάνοια θεῷ τὰς ἑαυτῆς πράξεις καὶ διανοήσεις ἀνάψῃ. (15.) καὶ γὰρ
εἰσιν „αἱ χεῖρες Μωυσεῖ βαρεῖαι“ (Exod. 17, 12)· ἐπειδὴ γὰρ αἱ τοῦ
φαύλου πράξεις ἀνεμιαῖοί τε καὶ κοῦφαι, γένοιντ' ἂν αἱ τοῦ σοφοῦ βαρεῖαι
καὶ ἀκίνητοι οὐδ' εὐσάλευτοι· παρὸ καὶ στηρίζονται ὑπό τε Ἀαρών, τοῦ

---

1 οὔτω H 2 τοῦ seclusi, εἶναί του coni. Wendl. 5 τῷ γεγωνῷ Markland: τὸ γεγονός codd. 7 καταλόγων codd., κατα seclusi, εὐλόγων καὶ coni. Mang., παραλόγων καὶ Jacobs, καταληπτικῶν λόγων Diels 8 δι' ὃ Turn.: δι' ὃν codd. 9 τοῦ οἴκου om. L 10 τὸν addidi 11 ὃν addidi; ἀλλ' ὃν coni. Mang. 13 ἰδιάζῃ] ἰάζῃ L 15 Μωσῆς codd. 19 ὃν scripsi: οὗ codd. οὐ πέφυκεν] ἐκπέφυκεν H 23 αὐτό A 26 ἀνάψῃ] ἀναπλώσῃ vel ἀναπετάσῃ coni. Mang. 27 Μωσεῖ codd. 28 ἀνεμιαῖοι scripsi: ἄνεμοι ABPH, ἄναιμοι L, ἀνέμιοι Turn. Mang. κοῦφαι scripsi: κοῦφοι codd. 29 ἀσάλευτοι L

λόγου, καὶ Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς· οὐδὲν ⟨δὲ⟩ τῶν πραγμάτων φῶς ἐναργέστε-
ρόν ἐστιν ἀληθείας· βούλεται οὖν διὰ συμβόλων σοι παραστῆσαι, ὅτι αἱ
τοῦ σοφοῦ πράξεις στηρίζονται ὑπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων λόγου τε καὶ
ἀληθείας. διὸ καὶ Ἀαρὼν ὅταν τελευτᾷ, τουτέστιν ὅταν τελειωθῇ, εἰς
Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς, ἀνέρχεται (Num. 20, 25)· τὸ γὰρ τέλος τοῦ λόγου
ἀλήθειά ἐστιν ἡ φωτὸς τηλαυγεστέρα, εἰς ἣν σπουδάζει ὁ λόγος ἐλθεῖν.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ σκηνὴν (Exod. 33, 7) λαβών, του- 46
τέστι σοφίαν, ἐν ᾗ κατασκηνοῖ καὶ ἐνοικεῖ ὁ σοφός, ἔπηξε καὶ ἐβεβαιώ-
σατο καὶ κραταιῶς ἱδρύσατο, οὐκ ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἔξω τούτου;
παρεμβολῇ γὰρ αὐτὸ ἀπεικάζει, στρατοπέδῳ πολέμων καὶ κακῶν ὅσα
πόλεμος ἐργάζεται πλήρει, μετουσίαν εἰρήνης οὐκ ἔχοντι. „καὶ ἐκλήθη
ἡ σκηνὴ μαρτυρίου", σοφία μαρτυρουμένη ὑπὸ θεοῦ· καὶ γὰρ „πᾶς ὁ
ζητῶν κύριον ἐξεπορεύετο", παγκάλως· εἰ γὰρ ζητεῖς θεόν, ὦ διάνοια, 47
ἐξελθοῦσα ἀπὸ σαυτῆς ἀναζήτει, μένουσα δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις
ἢ ταῖς κατὰ νοῦν οἰήσεσιν ἀζητήτως ἔχεις τῶν θείων, κἂν ἐπιμορφάζῃς
ὅτι ζητεῖς· εἰ δὲ ζητοῦσα εὑρήσεις θεόν, ἄδηλον, πολλοῖς γὰρ οὐκ ἐφα-
νέρωσεν ἑαυτόν, ἀλλ' ἀτελῆ τὴν σπουδὴν ἄχρι παντὸς ἔσχον· ἐξαρκεῖ
μέντοι πρὸς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ ψιλὸν τὸ ζητεῖν μόνον, ἀεὶ γὰρ αἱ
ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμαί, κἂν τοῦ τέλους ἀτυχῶσι, τοὺς χρωμένους προευφραί-
νουσιν. οὕτως ὁ μὲν φαῦλος ἀρετήν γε φεύγων καὶ θεὸν ἀποκρυπτόμενος 48
ἐπ' ἀσθενῆ βοηθὸν καταφεύγει τὸν ἴδιον νοῦν, ὁ δὲ σπουδαῖος ἔμπαλιν
p. 97 M. ἑαυτὸν ἀποδιδράσκων ἀναστρέφει πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς ἐπίγνωσιν, | καλὸν
δρόμον καὶ πάντων ἄριστον ἀγώνισμα τοῦτο νικῶν.

(16.) „Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ 49
Ποῦ εἶ" (Gen. 3, 9); διὰ τί μόνος καλεῖται ὁ Ἀδάμ, συγκεχρυμμένης
αὐτῷ καὶ τῆς γυναικός; λεκτέον οὖν πρῶτον, ὅτι καλεῖται ὁ νοῦς ὅπου
ἦν, ὅταν ἔλεγχον λαμβάνῃ καὶ ἐπίστασιν τῆς τροπῆς· οὐ μόνον ⟨δ'⟩

---

1 δὲ add. Wendl., γὰρ Mang. 11 πλήρη codd., corr. Mang. 13 ὦ διάνοια add. D: om. codd. 15 ἢ — οἰήσεσιν om. D ἀζήτως H ἐπιμορφάζῃ D^{C} 16 ὅτε D^{R} ζητῇς H ζητοῦσα D: ζητῶν codd. 16. 17 ἐφανέρωσεν D: ἐγνώρισεν codd. 17 ἀτελῆ D: ἀπλῆν ABP, ἃ πλὴν H τὴν om. L μέχρι D 18 μέντοι] γὰρ D ἀεὶ om. D αἱ γὰρ D 19 ἀτυχῶσι τοῦ τέλους transp. D 27 ἐπίστασιν scripsi: ἐπίσπασιν codd. δ' addidi

---

13—14 D^{P} fol. 45^{v} D^{M} fol. 47^{v} D^{L} fol. 71^{r} et 168^{v} D^{V} p. 304 Φίλωνος: εἰ ζητεῖς — ἀναζήτει. 13—19 D^{C} fol. 44^{r} D^{R} fol. 55^{v} Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: εἰ ζητεῖς — προευφραίνουσιν.

αὐτὸς καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ πᾶσαι, ἄνευ γὰρ τῶν δυνά-
μεων ὁ νοῦς καθ' ἑαυτὸν γυμνὸς καὶ οὐδὲ ὢν εὑρίσκεται· μία δὲ τῶν
50 δυνάμεων καὶ ἡ αἴσθησις, ἥτις ἐστὶ γυνή. συγκέκληται οὖν τῷ Ἀδὰμ
τῷ νῷ καὶ ἡ γυνὴ αἴσθησις· ἰδίᾳ δ' αὐτὴν οὐ καλεῖ· διὰ τί; ὅτι ἄλογος
οὖσα ἔλεγχον ἐξ ἑαυτῆς λαμβάνειν οὐ δύναται· οὔτε γὰρ ἡ ὅρασις οὔθ'
ἡ ἀκοὴ οὔτε τις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων διδακτή, ὥστε οὐ δύναται κατά-
ληψιν πραγμάτων ποιήσασθαι· μόνων γὰρ σωμάτων διακριτικὴν εἰργάσατο
αὐτὴν ὁ ἐργασάμενος· ὁ δὲ νοῦς ὁ διδασκόμενός ἐστιν, οὗ χάριν αὐτὸν
51 ἀλλ' οὐ τὴν αἴσθησιν προκέκληται. (17.) τὸ δὲ „ποῦ εἶ“ πολλαχῶς
ἔστιν ἀποδοῦναι· ἅπαξ μὲν οὐ τὸ πευστικόν, ἀλλὰ τὸ ἀποφαντικὸν τὸ
ἴσον τῷ „ἐν τόπῳ ὑπάρχεις“ βαρυτονουμένου τοῦ „πού εἰ“· ἐπειδὴ γὰρ
ᾠήθης τὸν θεὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατεῖν καὶ ὑπὸ τούτου περιέχε-
σθαι, μάθε ὅτι ⟨οὐκ⟩ εὖ τοῦτο πέπονθας, καὶ ἄκουσον παρὰ τοῦ ἐπιστα-
μένου θεοῦ ῥῆσιν ἀληθεστάτην, ὅτι ὁ μὲν θεὸς οὐχί που — οὐ γὰρ
περιέχεται ἀλλὰ περιέχει τὸ πᾶν —, τὸ δὲ γενόμενον ἐν τόπῳ, περι-
52 έχεσθαι γὰρ αὐτὸ ἀλλ' οὐ περιέχειν ἀναγκαῖον. δεύτερον δὲ τὸ λεγό-
μενον ἴσον ἐστὶ τούτῳ· ποῦ γέγονας, ὦ ψυχή; ἀνθ' οἵων ἀγαθῶν οἷα
ᾕρησαι κακά; καλέσαντός σε τοῦ θεοῦ πρὸς μετουσίαν ἀρετῆς κακίαν
μετέρχῃ, καὶ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, τουτέστι σοφίας ᾗ δυνήσῃ ζῆν, παρα-
σχόντος εἰς ἀπόλαυσιν ἀμαθίας καὶ φθορᾶς ἐνεφορήθης, κακοδαιμονίαν
53 τὸν ψυχῆς θάνατον εὐδαιμονίας τῆς ἀληθινῆς ζωῆς προκρίνασα; τρίτον
ἐστὶ τὸ πευστικόν, πρὸς ὃ δύο γένοιντ' ἂν ἀποκρίσεις· μία μὲν πυνθανο-
μένῳ „ποῦ εἶ“ ἡ „οὐδαμοῦ“, τόπον γὰρ οὐδένα ἔχει ἡ τοῦ φαύλου
ψυχή, ᾧ ἐπιβήσεται ἢ ἐφ' οὗ ἱδρυθήσεται, παρὸ καὶ ἄτοπος λέγεται
εἶναι ὁ φαῦλος — ἄτοπον δέ ἐστι κακὸν δύσθετον —· τοιοῦτος δ' ὁ μὴ
ἀστεῖος, σαλεύων καὶ κλονούμενος ἀεὶ καὶ πνεύματος τρόπον ἀστάτου
54 διαφερόμενος, βεβαίου τὸ | παράπαν οὐδεμιᾶς γνώμης ἑταῖρος ὤν· ἑτέρα p. 98 M.
δὲ γένοιτ' ἂν ἀπόκρισις τοιάδε, ᾗ κέχρηται καὶ ὁ Ἀδάμ· ποῦ εἰμι
ἄκουε· ὅπου οἱ τὸν θεὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, ὅπου οἱ θεοῦ οὐκ ἀκούον-
τες, ὅπου οἱ τὸ αἴτιον ἀποκρυπτόμενοι, ὅπου οἱ φεύγοντες ἀρετήν, ὅπου

---

2 οὐδὲ] οὐδὲν L 3 ἥτις — αἴσθησις (4) om. P γυνή corr. Turn.: γυμνή codd. 4 νῷ scripsi: νοῒ codd. (corr. ex νωῒ A) 9 προσκέκληται coni. Mang. 10 ἀποφαντικὸν Diels: ἀποφαντὸν codd. 11 τοῦ] τὸ H 13 οὐκ add. Mang. εὖ τοῦτο codd.: τοῦτο εὖ v 14 ποῦ BP 16 αὐτὸν codd., corr. Turn. 19 ζῆν om. H 19. 20 παρασχεῖν H 22 γένοιτ' BH 23 οὐδαμοῦ scripsi: οὐδαμῶς codd. τόπον] τύπον H 24 ἱδρυνθήσεται codd. 25 τοιοῦτο BH 27 ἑταῖρος corr. Turn.: ἑτέρας codd. 30 ἀποκρυπτόμενοι Mang.: ἐπικρυπτόμενοι codd.

οἱ γυμνοὶ σοφίας, ὅπου οἱ φοβούμενοι καὶ τρέμοντες ὑπ' ἀνανδρίας καὶ
δειλίας ψυχικῆς· ὅταν γὰρ λέγῃ „τῆς φωνῆς σου ἤκουσα ἐν τῷ παρα-
δείσῳ καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην“ (Gen. 3, 10), πάντα
τὰ εἰρημένα παρίστησιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς προτέροις διὰ μακροτέρων λόγων
ἀπεδείξαμεν. (18.) καίτοι γυμνὸς οὐκ ἔστι νῦν ὁ Ἀδάμ· „ἐποίησαν 55
ἑαυτοῖς περιζώματα“ ὀλίγῳ πρότερον εἴρηται· ἀλλὰ καὶ διὰ τούτου βού-
λεταί σε διδάξαι, ὅτι γυμνότητα οὐ τὴν τοῦ σώματος παραλαμβάνει,
ἀλλὰ καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄμοιρος καὶ γυμνὸς ἀρετῆς ἀνευρίσκεται.

„Ἡ γυνὴ“ φησίν „ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ 56
τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον“ (Gen. 3, 12). εὖ τὸ μὴ φάναι, ἡ γυνὴ ἣν
ἔδωκας ἐμοί, ἀλλὰ „μετ' ἐμοῦ“· οὐ γὰρ ἐμοὶ ὡς κτῆμα τὴν αἴσθησιν
ἔδωκας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφῆκας ἄνετον καὶ ἐλευθέραν, κατά τινα τρό-
πον οὐχ ὑπείκουσαν τοῖς τῆς ἐμῆς διανοίας ἐπιτάγμασιν· ἐὰν γοῦν βου-
ληθῇ ὁ νοῦς προστάξαι τῇ ὁράσει μὴ ἰδεῖν, οὐδὲν ἧττον αὕτη τὸ ὑπο-
κείμενον ὄψεται· καὶ ἡ ἀκοὴ μέντοι προσπεσούσης φωνῆς ἀντιλήψεται
πάντως, κἂν ὁ νοῦς φιλονεικῶν διακελεύηται αὐτῇ μὴ ἀκούειν· καὶ μὴν
ἥ γε ὄσφρησις ἀτμῶν χωρησάντων εἰς αὐτὴν ὀσφρήσεται, κἂν ὁ νοῦς
ἀπαγορεύῃ μὴ ἀντιλαβέσθαι. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς οὐκ ἔδωκεν αἴσθησιν τῷ 57
ζῴῳ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ζῴου· τὸ δὲ τοῦτ' ἐστίν· ἅπαντα αἴσθησις μετὰ
τοῦ ἡμετέρου νοῦ γνωρίζει καὶ ἅμα αὐτῷ· οἷον ἡ ὅρασις ἅμα τῷ νῷ
ἐπιβάλλει τῷ ὁρατῷ· εἶδέ τε γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὸ σῶμα καὶ εὐθὺς ὁ
νοῦς κατέλαβε τὸ ὁραθέν, ὅτι μέλαν ἢ λευκὸν ἢ ὠχρὸν ἢ φοινικοῦν ἢ
τρίγωνον ἢ τετράγωνον ἢ στρογγύλον ἢ τὰ ἄλλα χρώματά τε καὶ σχή-
ματα· καὶ πάλιν ἡ ἀκοὴ ἐπλήχθη ὑπὸ τῆς φωνῆς καὶ μετ' αὐτῆς ὁ
νοῦς· τεκμήριον δέ, ἔκρινεν εὐθὺς τὴν φωνήν, ὅτι λεπτὴ ἢ μέγεθος
ἔχουσα ἢ ἐμμελὴς καὶ εὔρυθμος καὶ πάλιν εἰ ἐκμελής τε καὶ οὐκ ἐναρ-
μόνιος· καὶ ταὐτὸν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εὑρίσκεται. πάνυ δὲ κα- 58
λῶς καὶ τὸ προσθεῖναι τὸ „αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου“· τὸν γὰρ
ξύλινον καὶ αἰσθητὸν ὄγκον τῷ νῷ οὐδεὶς δίδωσιν, ὅτι μὴ αἴσθησις· τίς
γὰρ ἔδωκε τῇ διανοίᾳ γνωρίσαι τὸ σῶμα ἢ τὸ λευκόν; οὐχ ἡ ὄψις;
τίς δὲ τὴν φωνήν; οὐχ ἡ ἀκοή; τίς δὲ τὸν ἀτμόν; οὐχ ἡ ὄσφρησις;
p. 99 M. τίς δὲ τὸν χυλόν; οὐχ ἡ γεῦσις; | τίς δὲ τὸ τραχὺ καὶ μαλακόν; οὐχ
ἡ ἁφή; ὀρθῶς οὖν καὶ πάνυ ἀληθῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὅτι τὰς τῶν
σωμάτων ἀντιλήψεις δίδωσί μοι μόνη ἡ αἴσθησις.

---

13 ὑπείκου (sic) H (ος supra), ὑπήκοον Turn. 22 κατέλαβε scripsi: ἀντελάβετο ABP, ἀντέλαβε H; ἀντελάβετο τοῦ ὁραθέντος coni. Wendl. 26 εὔρυθμος ABPH: ῥάθυμος L, ἔρρυθμος v 28 γὰρ codd.: δὲ Mang. 29 ὄγκον scripsi: οἶκον codd. οὐδὲ εἷς ABP 32 τὸ om. H

59 (19.) „Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῇ γυναικί Τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν
Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον“ (Gen. 3, 13). ἄλλο μὲν πυνθάνεται
τῆς αἰσθήσεως ὁ θεός, ἄλλο δὲ αὐτὴ ἀποκρίνεται· πυνθάνεται μὲν γάρ
τι περὶ τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ οὐ περὶ τούτου φησίν, ἀλλά τι περὶ ἑαυτῆς,
60 λέγουσα ὅτι ἔφαγον, οὐχ ὅτι ἔδωκα. μήποτ' οὖν ἀλληγοροῦντες λύσο-
μεν τὸ ἀπορηθὲν καὶ δείξομεν τὴν γυναῖκα εὐθυβόλως πρὸς τὸ πύσμα
ἀποκρινομένην. ἀνάγκη γάρ ἐστιν αὐτῆς φαγούσης καὶ τὸν ἄνδρα φαγεῖν·
ὅταν γὰρ ἡ αἴσθησις ἐπιβάλλουσα τῷ αἰσθητῷ πληρωθῇ τῆς αὐτοῦ
φαντασίας, εὐθὺς καὶ ὁ νοῦς συμβέβληκε καὶ ἀντελάβετο καὶ τρόπον τινὰ
τροφῆς τῆς ἀπ' ἐκείνου πεπλήρωται. τοῦτ' οὖν φησιν· ἄκουσα δέδωκα
τῷ ἀνδρί· προσβαλούσης γάρ μου τῷ ὑποκειμένῳ, ὀξυκίνητος ὢν αὐτὸς
61 ἐφαντασιώθη καὶ ἐτυπώθη. (20.) παρατήρει δ' ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ λέγει
τὴν γυναῖκα δεδωκέναι, ἡ δὲ γυνὴ οὐχὶ τὸν ὄφιν δεδωκέναι, ἀλλὰ ἠπα-
τηκέναι· ἴδιον γὰρ αἰσθήσεως μὲν τὸ διδόναι, ἡδονῆς δὲ τῆς ποικίλης
καὶ ὀφιώδους τὸ ἀπατᾶν καὶ παραχρούεσθαι· οἷον τὸ λευκὸν τῇ φύσει
καὶ τὸ μέλαν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν δίδωσιν ἡ αἴσθησις τῷ νῷ,
οὐχὶ ἀπατῶσα ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν· τοιαῦτα γάρ ἐστι τὰ ὑποκείμενα,
οἷα καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν προσπίπτουσα φαντασία, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν
μὴ φυσικώτερον φυσιολογούντων· ἡ δὲ ἡδονὴ οὐχ οἷόν ἐστι τὸ ὑποκεί-
μενον, τοιοῦτον αὐτὸ γνωρίζει τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐπιψεύδεται τέχνῃ τὸ
62 ἀλυσιτελὲς εἰς συμφέροντος τάξιν ἐμβιβάζουσα· ὥσπερ καὶ τῶν ἑταιρῶν
τὰς εἰδεχθεῖς ἰδεῖν ἔστι φαρματτούσας καὶ ὑπογραφομένας τὴν ὄψιν, ἵνα
τὸ περὶ αὐτὰς αἶσχος ἐπικρύψωσι, καὶ τὸν ἀκρατῆ ἐπὶ τὴν γαστρὸς
νενευκότα ἡδονήν· οὗτος τὸν πολὺν ἄκρατον καὶ τῶν σιτίων τὴν παρα-
σκευὴν ἀποδέχεται ὡς ἀγαθόν, βλαπτόμενος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν
63 ἀπ' αὐτῶν· πάλιν τοὺς ἐρῶντας ἰδεῖν ἔστι πολλάκις ἐπὶ γυναίων
αἰσχίστων ὀφθῆναι ἐπιμεμηνότας, τῆς ἡδονῆς ἀπατώσης καὶ μονονουχὶ
διεξιούσης, ὅτι εὐμορφία καὶ εὔχροια καὶ εὐσαρκία καὶ τῶν μερῶν ἀνα-
λογία περὶ τὰς πάντα τὰ ἐναντία τούτοις ἐχούσας ἐστί· τὰς γοῦν πρὸς
| ἀλήθειαν ἀμέμπτῳ κεχρημένας κάλλει παρορῶσιν, ἐκείνων δὲ ὧν εἶπον p. 100 M.
64 κατατήκονται. πᾶσα οὖν ἀπάτη οἰκειοτάτη ἡδονῇ, δόσις δὲ αἰσθήσει·

---

3 αὐτὴ] καὶ αὐτῇ H, καὶ αὐτὴ v 5 λύσομεν scripsi: λύσωμεν codd. 6 δείξομεν L: δείξωμεν ceteri 9 συμβέβηκε L 11 προσβαλλούσης L 18 οἷα H προπίπτουσα codd., corr. Turn. 21 ἐκβιβάζουσα L 23 αὐτὰς codd.: αὑτὰς v τὴν] τῆς H 23—26 verba καὶ τὸν ἀκρατῆ — ἀπ' αὐτῶν sententiam turbant 24 ἡδονὴν οὕτως ⟨ὥστε⟩ ... ἀποδέχεσθαι ... βλαπτόμενον coni. Diels 26 γυναίων codd.: γυναίκων (sic) Mang. 28 μερῶν] μελῶν coni. Mang. 31 κατατήκονται] ἔρωτι addendum censet Mang. πᾶσα Mang.: πάσῃ codd.

ἡ μὲν γὰρ σοφίζεται καὶ παράγει τὸν νοῦν, οὐχ ὁποῖα τὰ ὑποκείμενά
ἐστι δηλοῦσα, ἀλλ' ὁποῖα οὐκ ἔστιν, ἡ δὲ αἴσθησις ἀκραιφνῶς δίδωσι
τὰ σώματα οὕτως, ὡς ἔχει φύσεως ἐκεῖνα, πλάσματος καὶ τέχνης ἐκτός.
(21.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπι- 65
κατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων
τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγεσαι πάσας
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ
μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρ-
ματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ
πτέρναν“ (Gen. 3, 14. 15). διὰ τίνα αἰτίαν χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶται
τῷ ὄφει, κελεύων ἐν ἑτέροις ⟨ὡς⟩ εἰκὸς „στῆναι τοὺς δύο, οἷς ἐστιν ἡ
ἀντιλογία“ (Deut. 19, 17) καὶ μὴ τῷ ἑτέρῳ προπιστεύειν; καὶ μὴν 66
ὁρᾷς ὅτι τῷ Ἀδὰμ οὐ προπεπίστευκε κατὰ τῆς γυναικός, ἀλλὰ δίδωσιν
αὐτῇ εἰς ἀπολογίαν ἀφορμήν, ὅταν πυνθάνηται „τί τοῦτο ἐποίησας“
(Gen. 3, 13); ἡ δέ γε ὁμολογεῖ πταῖσαι παρὰ τὴν τῆς ὀφιώδους καὶ
ποικίλης ἡδονῆς ἀπάτην. τί οὖν ἐκώλυε, καὶ τῆς γυναικὸς εἰπούσης
ὅτι ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, πυθέσθαι τοῦ ὄφεως, εἰ οὕτος ἠπάτησεν, ἀλλὰ
μὴ ἀκρίτως χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶσθαι; λεκτέον οὖν ὅτι ἡ αἴσθησις 67
οὔτε τῶν φαύλων οὔτε τῶν σπουδαίων ἐστίν, ἀλλὰ μέσον τι αὕτη καὶ
κοινὸν σοφοῦ τε καὶ ἄφρονος, καὶ γενομένη μὲν ἐν ἄφρονι γίνεται φαύλη,
ἐν ἀστείῳ δὲ σπουδαία. εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ φύσιν ἐξ ἑαυτῆς μοχθηρὰν
οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζουσα νεύει πρὸς ἑκάτερα τό τε εὖ καὶ χεῖ-
ρον, οὐ καταδικάζεται πρὶν ὁμολογῆσαι, ὅτι ἠκολούθησε τῷ χείρονι. ὁ 68
δὲ ὄφις ἡ ἡδονὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐστι μοχθηρά· διὰ τοῦτο ἐν μὲν σπουδαίῳ
οὐχ εὑρίσκεται τὸ παράπαν, μόνος δ' αὐτῆς ὁ φαῦλος ἀπολαύει. κατὰ
τὸ οἰκεῖον οὖν μὴ διδοὺς ἀπολογίαν αὐτῇ καταρᾶται ὁ θεός, σπέρμα
ἀρετῆς οὐκ ἐχούσῃ, ἀλλὰ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ἐπιλήπτῳ καὶ μιαρᾷ καθε-
στώσῃ. (22.) διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἤρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς πονηρὸν 69
οἶδεν ὁ θεὸς (Gen. 38, 7) καὶ ἀποκτείνει· τὸν γὰρ δερμάτινον ὄγκον
ἡμῶν τὸ σῶμα — Ἢρ γὰρ δερμάτινος ἑρμηνεύεται — πονηρόν τε καὶ
ἐπίβουλον τῆς ψυχῆς οὐκ ἀγνοεῖ καὶ νεκρὸν καὶ τεθνηκὸς αἰεί· μὴ γὰρ
p. 101 M. ἄλλο τι νοήσῃς ἕκαστον ἡμῶν ποιεῖν ἢ νεκροφορεῖν, | τὸ νεκρὸν ἐξ

5 πάντων prius] πασῶν H 9 κεφαλήν codd.: τὴν κεφαλήν v 11 ὡς addidi εἰκὸς στῆναι codd.: ἀκουσθῆναι v 14 εἰς ἀπολογίαν ABPH, εἰς om. L, ἀπολογίας v 17 εἰ οὕτως οὗτος Mang., οὕτως om. codd. οὗτος] fort. ὄντως, quod coni. Mang. pro οὕτως 21 φύσιν corr. Turn.: φησιν codd. μοχθηρὰν corr. Turn.: μοχθηρίαν codd. 26 διδοὺς scripsi: διδούσῃ codd. 28 Εἴρ codd. 29 ἀποκτένει codd. 32 νοήσῃς scripsi (νοήσειέ τις coni. Mang.): ποιήσῃς AP, ποιήσεις BH, ποιήσειε v

ἑαυτοῦ σῶμα ἐγειρούσης καὶ ἀμοχθὶ φερούσης τῆς ψυχῆς· καὶ τὴν εὐ
70 τονίαν αὐτῆς, εἰ βούλει, κατανόησον. ὁ μὲν ἐρρωμενέστατος ἀθλητὴς οὐκ
ἂν ἰσχύσαι τὸν ἑαυτοῦ πρὸς βραχὺν χρόνον ἀνδριάντα κομίσαι, ἡ δὲ ψυχὴ
μέχρις ἑκατονταετίας ἔστιν ὅτε τὸν τοῦ ἀνθρώπου φέρει κούφως ἀν-
δριάντα μὴ κάμνουσα· οὐ γὰρ νῦν αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς
71 νεκρὸν τὸ σῶμα ἀπειργάσατο. πονηρὸν δὲ φύσει μέν, ὡς εἶπον, ἐστὶ
καὶ ψυχῆς ἐπίβουλον, οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ καὶ εἴ
τις θεῷ φίλος· „ἐναντίον“ γάρ φησι „κυρίου πονηρὸς Εἴρ“. ὅταν γὰρ
ὁ νοῦς μετεωροπολῇ καὶ τὰ τοῦ κυρίου μυστήρια μυῆται, πονηρὸν καὶ
δυσμενὲς κρίνει τὸ σῶμα· ὅταν δὲ ἀποστῇ τῆς τῶν θείων ἐρεύνης, φίλον
αὑτῷ καὶ συγγενὲς καὶ ἀδελφὸν ἡγεῖται, καταφεύγει γοῦν ἐπὶ τὰ φίλα
72 τούτῳ. διὰ τοῦτο ἀθλητοῦ ψυχὴ καὶ φιλοσόφου διαφέρει· ὁ μὲν γὰρ
ἀθλητὴς πάντα ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος εὐεξίαν ἀναφέρει καὶ τὴν ψυχὴν
αὐτὴν πρόοιτ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἅτε φιλοσώματος ὑπάρχων, ὁ δὲ φιλόσο-
φος ἐραστὴς ὢν τοῦ καλοῦ τοῦ ζῶντος ἐν ἑαυτῷ κήδεται ψυχῆς, τοῦ
δὲ νεκροῦ ὄντως σώματος ἀλογεῖ μόνον στοχαζόμενος, ἵνα μὴ ὑπὸ κακοῦ
73 καὶ νεκροῦ συνδέτου πλημμελῆται τὸ ἄριστον ἡ ψυχή. (23.) ὁρᾷς ὅτι
τὸν Εἴρ ἀποκτείνει οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ' ὁ θεός· οὐ γάρ, καθὸ ἄρχει καὶ
ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίῳ χρώμενος, ἀναιρεῖ τὸ σῶμα,
ἀλλὰ καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι χρῆται — ὁ θεὸς γὰρ ἀγαθότητός
ἐστι τοῦ αἰτίου ὄνομα —, ἵνα εἰδῇς ὅτι καὶ τὰ ἄψυχα οὐκ ἐξουσίᾳ πεποίηκεν
ἀλλ' ἀγαθότητι, ᾗ καὶ τὰ ἔμψυχα· ἔδει γὰρ εἰς τὴν τῶν βελτιόνων δή-
λωσιν γένεσιν ὑποστῆναι καὶ τῶν χειρόνων ὑπὸ δυνάμεως τῆς αὐτῆς
74 ἀγαθότητος τοῦ αἰτίου, ἥτις ἐστὶν ὁ θεός. πότε οὖν, ὦ ψυχή, μάλιστα
νεκροφορεῖν σαυτὴν ὑπολήψῃ; ἆρά γε οὐχ ὅταν τελειωθῇς καὶ βραβείων
καὶ στεφάνων ἀξιωθῇς; ἔσῃ γὰρ τότε φιλόθεος, οὐ φιλοσώματος· τεύξῃ
δὲ τῶν ἄθλων, ἐὰν γυνή σου γένηται ἡ τοῦ Ἰούδα νύμφη Θάμαρ, ἥτις
ἑρμηνεύεται φοῖνιξ, σύμβολον νίκης· τεκμήριον δέ· ὅταν αὐτὴν ἀγάγηται

---

3 ἰσχύσαι scripsi: ἴσχυσε codd. κομίσαι] κοσμῆσαι AP, κο⁝μί⁝σαι B 4 μέχρι AP 6 ὡς om. L 7 οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν om. H τῷ om. L 11 αὐτῷ codd. 14 πρόοιτ' codd.: πρόειτ' Turn. 16 ὄντως codd.: ὄντος v 17 πλημμελῆσαι BH 18 ἀποκτένει codd. 19 αὐτεξουσίῳ codd.: αὐτεξουσίου D^C, αὐτεξουσίᾳ Mang. 25 νικοφορεῖν (immo νικηφορεῖν) coni. Mang.

18—21 D^C fol. 224^r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: τὸ κύριος ὄνομα καθὸ ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίου χρώμενος· τὸ δὲ θεὸς καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι· θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστιν τοῦ αἰτίου ὄνομα.

ὁ Εἴρ, εὐθὺς πονηρός τε εὑρίσκεται καὶ κτείνεται· λέγει γάρ· „καὶ
ἔλαβεν Ἰούδας γυναῖκα Εἲρ τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ, ᾗ ὄνομα Θάμαρ“
(Gen. 38, 6), καὶ εὐθὺς ἐπιλέγει· „καὶ ἐγένετο Εἲρ πονηρὸς ἔναντι κυ-
ρίου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ θεός“ (ib. 7)· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς τὰ ἀρετῆς
ἀπενέγκηται νικητήρια, θάνατον καταψηφίζεται τοῦ νεκροῦ σώματος.
ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν ὄφιν ἄνευ ἀπολογίας καταρᾶται, ἡδονὴ γάρ ἐστι, καὶ 75
p. 102 M. τὸν Εἲρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς | ἀποκτείνει, ἔστι γὰρ σῶμα. καὶ
σκοπῶν, ὦ γενναῖε, εὑρήσεις τὸν θεὸν πεποιηκότα φύσεις ἐξ ἑαυτῶν
ἐπιλήπτους τε καὶ ὑπαιτίους ἐν ψυχῇ καὶ ἐν πᾶσι σπουδαίας καὶ ἐπαι-
νετάς, ὥσπερ ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ζῴων. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν 76
φυτῶν τὰ μὲν ἥμερα καὶ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια κατεσκεύακεν ὁ δημιουρ-
γός, τὰ δὲ ἄγρια καὶ βλαβερὰ καὶ νόσων καὶ φθορᾶς αἴτια, καὶ ζῷα
ὁμοίως; καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ὄφιν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, φθορο-
ποιὸν γὰρ τὸ ζῷον καὶ ἀναιρετικὸν ἐξ αὐτοῦ. ὃ δὴ διατίθησιν ἄν-
θρωπον ὄφις, τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡδονή, παρὸ καὶ ἀπεικάσθη ὄφις ἡδονῇ.

(24.) Ὥσπερ οὖν ἡδονὴν καὶ σῶμα ἄνευ μεμίσηκεν αἰτιῶν ὁ θεός, 77
οὕτω καὶ φύσεις ἀστείας χωρὶς περιφανοῦς αἰτίας προαγήοχεν, ἔργον
οὐδὲν πρὸ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ὁμολογήσας. εἰ γάρ τις ἔροιτο, διὰ τί
φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ (Gen. 6, 8) μηδὲν
πρότερον ἐργασάμενον, ὅσα γε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίγνωσιν, ἀστεῖον,
ἀποκρινούμεθα δεόντως ὅτι ἐπαινετῆς ἐλέγχεται συστάσεως καὶ γενέ-
σεως, ἑρμηνεύεται γὰρ Νῶε ἀνάπαυσις ἢ δίκαιος· ἀνάγκη δὲ τὸν παυό-
μενον ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων, ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῷ καλῷ καὶ
δικαιοσύνῃ συζῶντα, χάριν εὑρεῖν παρὰ τῷ θεῷ. τὸ δὲ χάριν εὑρεῖν 78
οὐκ ἔστι μόνον, ὡς νομίζουσί τινες, ἴσον τῷ εὐαρεστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοι-
οῦτον· ζητῶν ὁ δίκαιος τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἓν τοῦτο εὑρίσκει ἄριστον
εὕρημα, χάριν ὄντα τοῦ θεοῦ τὰ σύμπαντα, γενέσεως δὲ οὐδὲν χάρισμα,

---

3 ἐπιλέγει AP: λέγει BH 5 καταψηφίζεται codd.: καταψηφίσεται Mang. 7 ἀποκτένει ABP 9 ἐν πᾶσι] ἔμπαλιν coni. Markland 14 αὐτοῦ codd. δὴ codd.: δὲ Mang. 15 ἀπεικάσθην P 16 μεμίσηκεν ἄνευ transp. voluit Mang. 24 τῷ θεῷ codd.: τῷ om. v 25 νομίζουσι Mang.: ὀνομάζουσι codd. 26 ὁ κσ (κύριος) δίκαιος L ὁ δίκαιος Νῶε D ἓν τοῦτο D: ἐν τούτῳ codd. 27 εὕρημα D: εὕρεμα codd. τοῦ] τὰ τοῦ H

26—130,4 D^c fol. 151^r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ΄ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ζητῶν — τὰ πάντα.

ὅτι γε οὐδὲ κτῆμα, θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα, διὸ καὶ μόνου τὴν χάριν
οἰκεῖον· τοῖς γοῦν ζητοῦσι, τίς ἀρχὴ γενέσεως, ὀρθότατα ἄν τις ἀπο-
κρίνοιτο, ὅτι ἀγαθότης καὶ χάρις τοῦ θεοῦ, ἣν ἐχαρίσατο τῷ μετ' αὐτὸν
γένει· δωρεὰ γὰρ καὶ εὐεργεσία καὶ χάρισμα θεοῦ τὰ πάντα ὅσα ἐν
79 κόσμῳ καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἐστί. (25.) καὶ Μελχισεδὲκ βασιλέα τε τῆς
εἰρήνης — Σαλὴμ τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται — ⟨καὶ⟩ ἱερέα ἑαυτοῦ πεποίηκεν
ὁ θεός (Gen. 14, 18), | οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ προδιατυπώσας, ἀλλὰ τοι- p. 103 M.
οῦτον ἐργασάμενος βασιλέα καὶ εἰρηναῖον καὶ ἱερωσύνης ἄξιον τῆς ἑαυ-
τοῦ πρῶτον· καλεῖται γὰρ βασιλεὺς δίκαιος, βασιλεὺς δὲ ἐχθρὸν τυράννῳ,
80 ὅτι ὁ μὲν νόμων, ὁ δὲ ἀνομίας ἐστὶν εἰσηγητής. ὁ μὲν οὖν τύραννος
νοῦς ἐπιτάγματα ἐπιτάττει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι βίαια καὶ βλα-
βερὰ καὶ σφοδρὰς λύπας ἐργαζόμενα, τὰς κατὰ κακίαν λέγω πράξεις καὶ
τὰς τῶν παθῶν ἀπολαύσεις· ὁ δὲ [δεύτερος] βασιλεὺς πρῶτον μὲν [οὖν]
οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα τοιαῦτα παραγγέλλει, δι' ὧν
ὥσπερ σκάφος τὸ ζῷον εὐπλοίᾳ τῇ τοῦ βίου χρήσεται κυβερνώμενον
ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ [καὶ τεχνίτου] κυβερνήτου, οὗτος δέ ἐστιν ὁ ὀρθὸς
81 λόγος. καλείσθω οὖν ὁ μὲν τύραννος ἄρχων πολέμου, ὁ δὲ βασιλεὺς
ἡγεμὼν εἰρήνης, Σαλήμ, καὶ προσφερέτω τῇ ψυχῇ τροφὰς εὐφροσύνης
καὶ χαρᾶς πλήρεις· ἄρτους γὰρ καὶ οἶνον προσφέρει, ἅπερ Ἀμμανῖται
καὶ Μωαβῖται τῷ βλέποντι παρασχεῖν οὐκ ἠθέλησαν, οὗ χάριν ἐκκλη-
σίας εἴργονται καὶ συλλόγου θείου· Ἀμμανῖται γὰρ οἱ ἐκ τῆς μητρὸς
αἰσθήσεως καὶ Μωαβῖται οἱ ἐκ τοῦ πατρὸς νοῦ φύντες τρόποι δύο ταῦτα
τῶν ὄντων συνεκτικὰ νομίζοντες νοῦν καὶ αἴσθησιν, θεοῦ δὲ μὴ λαμβά-

---

1 γε] δὴ D θεοῦ — πάντα add. D: om. codd. κτήματα coni. Wendl. μόνον L χάριν] ἀρχὴν D 2 τοῖς] τὶς H ὀρθότατα] ὀρθῶς ταῦτα D 2. 3 ἀποκρίνοιτο D: ἀποκρίναιτο codd. 3 καὶ χάρις τοῦ Turn.: καὶ χάρις (om. τοῦ) D, κεχάριστο codd. ἣν — γένει om. D 4 καὶ χάρισμα D: χάρις (om. καὶ) codd. 6 καὶ addidi 9 βασιλεὺς δίκαιος om. L ἐχθρὸς D^R 11 τῷ om. D 12 σφόδρα D λέγω add. D: om. codd. 13 δεύτερος om. D, seclusi οὖν seclusi 14 μᾶλλον ἢ D: μόνον ἀλλὰ codd. ἔπειτα D: ἐπεὶ τὰ codd. 16 τοῦ om. D καὶ τεχνίτου seclusi, καὶ τεχνίτου ⟨καὶ⟩ κυβερνήτου v ὀρθὸς D: ἀληθὴς codd. 18 προσφερέτω Turn.: προφερέτω codd.

9—10 D^K fol. 260r Φίλωνος ἐκ τῶν γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸν — εἰσηγητής. 9—18 D^R fol. 113v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸς — ἡγεμὼν εἰρήνης. 17—18 Anton. Mel. II 1 Col. 1004 Φίλωνος: τύραννός ἐστιν ἄρχων πολέμου, βασιλεὺς ἡγεμὼν εἰρήνης.

νοντες ἔννοιαν, „οὐκ εἰσελεύσονται“ φησὶ Μωυσῆς „⟨εἰς ἐκκλησίαν⟩
κυρίου, . . . παρὰ τὸ μὴ συναντῆσαι αὐτοὺς ἡμῖν μετ' ἄρτων καὶ ὕδατος“
(Deut. 23, 3. 4) ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν παθῶν Αἰγύπτου. (26.) ἀλλ' ὁ μὲν 82
Μελχισεδὲκ ἀντὶ ὕδατος οἶνον προσφερέτω καὶ ποτιζέτω καὶ ἀκρατιζέτω
ψυχάς, ἵνα κατάσχετοι γένωνται θείᾳ μέθῃ νηφαλεωτέρᾳ νήψεως αὐτῆς·
ἱερεὺς γάρ ἐστι λόγος κλῆρον ἔχων τὸν ὄντα καὶ ὑψηλῶς περὶ αὐτοῦ
καὶ ὑπερόγκως καὶ μεγαλοπρεπῶς λογιζόμενος· τοῦ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν
ἱερεύς (Gen. 14, 18), οὐχ ὅτι ἐστί τις ἄλλος οὐχ ὕψιστος — ὁ γὰρ θεὸς
εἷς ὢν „ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν
ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39) —, ἀλλὰ τὸ μὴ ταπεινῶς καὶ χαμαιζήλως
ὑπερμεγέθως δὲ καὶ ὑπεραύλως καὶ ὑψηλῶς νοεῖν περὶ θεοῦ ἔμφασιν
τοῦ ὑψίστου κινεῖ. (27.) τί δὲ εἰργάσατο ἤδη καλὸν ὁ Ἀβράμ, ὅτι κε- 83
λεύει αὐτῷ πατρίδος καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης ξενοῦσθαι καὶ γῆν οἰκεῖν,
ἣν ⟨ἂν⟩ αὐτὸς δῷ ὁ θεός (Gen. 12, 1); πόλις δέ ἐστιν ἀγαθὴ καὶ
πολλὴ καὶ σφόδρα εὐδαίμων, τὰ γὰρ δῶρα τοῦ θεοῦ μεγάλα καὶ τίμια.
ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγέννησε τύπον ἔχοντα σπουδῆς ἄξιον· ἑρ-
p. 104 M. μηνεύεται γὰρ Ἀβρὰμ „πατὴρ | μετέωρος“, δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀνο-
μάτων ἐπαινετός· ὁ γὰρ νοῦς, ὅταν μὴ δεσπότου τρόπον ἀπειλῇ τῇ 84
ψυχῇ, ἀλλ' ὡς πατὴρ ἄρχῃ, μὴ τὰ ἡδέα χαριζόμενος αὐτῇ, τὰ δὲ συμ-
φέροντα καὶ ἀκούσῃ διδούς, καὶ ἐπίπαν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀγόντων ἐπὶ
τὰ θνητὰ ἀποστὰς μετεωροπολῇ καὶ συνδιατρίβῃ θεωρήμασι τοῖς περὶ
κόσμου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπανιὼν ἐρευνᾷ τὸ θεῖον
καὶ τὴν τούτου φύσιν δι' ἔρωτα ἐπιστήμης ἄλεκτον, μένειν ἐπὶ τῶν ἐξ
ἀρχῆς δογμάτων οὐ δύναται, ἀλλὰ μετοικίαν ζητεῖ βελτιούμενος ἀμείνω.
(28). ἐνίους δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ τῆς γενέσεως καλῶς διαπλάττει καὶ 85
διατίθεται καὶ κλῆρον ἔχειν ἄριστον προῄρηται. οὐχ ὁρᾷς, τί περὶ τοῦ
Ἰσαάκ φησι τῷ Ἀβραὰμ οὐκ ἐλπίσαντι, ὅτι γενήσεται τοιούτου γεννή-
ματος πατήρ, ἀλλὰ καὶ γελάσαντι ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει καὶ εἰπόντι „Εἰ τῷ
ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται“
(Gen. 17, 17); καταφάσκει καὶ ἐπινεύει λέγων „Ναί, ἰδοὺ Σάρρα ἡ
γυνή σου τέξεταί σοι υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ

---

1 φησὶν A Μωσῆς codd. εἰς ἐκκλησίαν om. codd. 2 ἡμῖν codd.: ὑμῖν Mang. (LXX) 6 ἱερὸς coni. Wendl. 7 τοῦ γὰρ codd.: θεοῦ γὰρ τοῦ Mang. ex LXX 9 τῆς γῆς codd.: τῆς om. v 10 τὸ codd.: τῷ v 12 Ἀβραάμ codd., corr. Mang. 13 ἀποξενοῦσθαι coni. Mang. 14 ἂν addidi 17 Ἀβραὰμ codd. 20 ἐπίπαν τῶν A: ἐπὶ πάντων BPH, ἔτι πάντων L 22 κόσμον ABPH 23 ἄληκτον codd., corr. Mang. 27. 28 γενήματος H 29 γενήσεται ⟨υἱός⟩ Mang. (LXX) ἐννενήκοντα AP

στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον“ (ib. 19).
86 τί οὖν ἐστι τὸ καὶ τοῦτον πρὸ τῆς γενέσεως ἐπαινεῖσθαι πεποιηκός; ἔνια τῶν ἀγαθῶν γενόμενα καὶ παρόντα ὠφελεῖ, οἷον ὑγίεια, εὐαισθησία, πλοῦτος εἰ τύχοι, δόξα — λεγέσθω γὰρ καὶ ταῦτα καταχρηστικώτερον ἀγαθά —, ἔνια δ' οὐ γενόμενα μόνον ἀλλὰ καὶ θεσπισθέντα ὅτι γενήσεται, ὥσπερ ἡ χαρὰ — εὐπάθεια ψυχῆς ἐστιν ἥδε — [γὰρ] οὐχ ὅταν παροῦσα δραστηρίως ἐνεργῇ μόνον εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλπίζηται προγανοῖ· ἐξαίρετον γὰρ καὶ τοῦτ' ἔχει· τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ ἰδίᾳ ἐνεργεῖ, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἴδιον καὶ κοινὸν ἀγαθόν ἐστιν· ἐπιγίνεται γοῦν ἅπασι, χαίρομεν γὰρ καὶ ἐπὶ ὑγείᾳ καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ τιμῇ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε κυρίως εἰπεῖν μηδὲν εἶναι ἀγαθόν, ᾧ μὴ
87 πρόσεστι χαρά. ἀλλ'· οὐ μόνον ἐπὶ προγεγενημένοις ἤδη τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ παροῦσι χαίρομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μέλλουσι καὶ προσδοκωμένοις, οἷον ὅτε ἐλπίζομεν πλουτήσειν ἢ ἄρξειν ἢ ἐπαινεθήσεσθαι ἢ νόσων ἀπαλλαγὴν εὑρήσεσθαι ἢ εὐτονίας καὶ ῥώμης κοινωνήσειν ἢ ἐπιστήμονες ἀντ' ἀνεπιστημόνων ἔσεσθαι, γεγήθαμεν οὐ μετρίως. ἐπειδὴ τοίνυν ἡ χαρὰ οὐ παροῦσα μόνον ἀλλὰ καὶ ἐλπιζομένη ἀναχεῖ τε καὶ εὐφραίνει τὴν ψυχήν, εἰκότως τὸν Ἰσαὰκ πρὶν γεννηθῆναι ὀνόματός τε καὶ δωρεᾶς μεγάλης ἠξίωσε· γέλως γὰρ ψυχῆς καὶ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη διερμηνεύε-
88 ται οὗτος. (29.) πάλιν δὲ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἠσαῦ τὸν μὲν ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην τὸν δὲ Ἠσαῦ ὑπήκοον καὶ | δοῦλον ἔτι κατὰ p. 105 M.
γαστρὸς ὄντας φησὶν εἶναι· ὁ γὰρ ζῳοπλάστης θεὸς ἐπίσταται τὰ ἑαυτοῦ καλῶς δημιουργήματα καὶ πρὶν αὐτὰ εἰς ἄκρον διατορεῦσαι, τάς τε δυνάμεις, αἷς αὖθις χρήσονται, καὶ συνόλως τὰ ἔργα τούτων καὶ πάθη. ἐπειδὴ γὰρ πορεύεται ἡ ὑπομονητικὴ ψυχὴ Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ θεοῦ, ἀποκρίνεται αὐτῇ, ὅτι „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι, καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ

4 εἰ τύχη ABP 5 καὶ om. L θεσπισθέντα] ἐλπισθέντα coni. Mang. 6 εὐπάθεια — ἥδε in parenthesi posuit et γὰρ seclusit Wendl. τῆς ψυχῆς Mang. ἥδε om. D γὰρ οὐχ] οὐ γὰρ D 7 δραστηρίους ἐνεργεῖ D^M καὶ εὐφραίνει D εὐφραίνῃ H 8 προγαννοῖ D^R γὰρ] δὲ D^M τοῦτο D τὰ — χαρὰ (9) om. D 9 ἀγαθόν] γαθὸν L, γαυρόν Turn. ἐπιγίνεται — ἄλλοις (11) om. D 10 ἅπασιν BH ὑγεία codd.: ὑγιείᾳ Mang. τῇ τιμῇ codd.: τῇ om. v 11 οὐδὲν D^R ᾧ] ὃ D^R 17 ἀναχεῖ τε corr. Turn.: ἀναχεῖται codd. 21 ὑπήκουον BH 25 ὑπονητικὴ L, ὑπονοητικὴ Turn. 26 θεῷ BH

6—12 D^P fol. 369^v D^M fol. 276^v D^R fol. 276^v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ χαρὰ — χαρά.

μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι“ (Gen. 25, 23). φύσει γὰρ δοῦλον παρὰ 89
θεῷ τὸ φαῦλον καὶ ἄλογον, ἡγεμονικὸν δὲ καὶ ἐλεύθερον τὸ ἀστεῖον καὶ
λογικὸν καὶ ἄμεινον, καὶ οὐχ ὅταν ἤδη γένηται ἐν τῇ ψυχῇ τέλειον
ἑκάτερον, ἀλλὰ κἂν ἐνδοιάζηται· ὅλως γὰρ καὶ μικρά τις αὔρα τῆς ἀρε-
τῆς ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, οὐκ ἐλευθερίαν μόνον, ἐμφαίνει, καὶ ἔμπαλιν
ἡ τυχοῦσα κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμόν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς
ἐκφοιτήσῃ τὸ γέννημα. (30.) τί δὲ παθὼν ὁ αὐτὸς οὗτος Ἰακώβ, τοῦ 90
Ἰωσὴφ τοὺς δύο υἱοὺς προσαγαγόντος τὸν πρεσβύτερον Μανασσῆν καὶ
τὸν νεώτερον Ἐφραΐμ, ἐναλλάττει τὰς χεῖρας καὶ τὴν μὲν δεξιὰν ἐπιτί-
θησι τῷ νεωτέρῳ Ἐφραΐμ, τὴν δ' εὐώνυμον τῷ πρεσβυτέρῳ Μανασσῇ,
καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ἡγησαμένου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἰηθέντος τὸν πατέρα
ἄκοντα σφαλῆναι περὶ τὴν τῶν χειρῶν ἐπίθεσιν, φησίν· οὐ διήμαρτον,
ἀλλ' „οἶδα, τέκνον, οἶδα, καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαὸν καὶ οὗτος ὑψωθήσε-
ται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται“ (Gen.
48, 19). τί οὖν χρὴ λέγειν ἢ τοῦτο, ὅτι δύο φύσεις ἐδημιουργήθησαν 91
ἐν ψυχῇ ὑπὸ θεοῦ σφόδρα ἀναγκαῖαι, μνήμη τε καὶ ἀνάμνησις; ἀμεί-
νων μὲν ἡ μνήμη, χείρων δὲ ἡ ἀνάμνησις· ἡ μὲν γὰρ ἐναύλους ἔχει
καὶ ἐναργεῖς τὰς καταλήψεις, ὡς μηδὲ ἀγνοίᾳ διαμαρτεῖν, ἀναμνήσεως
δὲ λήθη πάντως προηγεῖται, πηρὸν καὶ τυφλὸν πρᾶγμα. πρεσβύτερον 92
δὲ τὸ χεῖρον ἡ ἀνάμνησις εὑρίσκεται μνήμης τοῦ κρείττονος· * * * συνεχὲς
καὶ ἀδιάστατον· οἱ γὰρ πρῶτον εἰς τὰς τέχνας εἰσαγόμενοι περικρατῆσαι
τῶν εἰς αὐτὰς θεωρημάτων ἀδυνατοῦμεν εὐθύς· λήθῃ οὖν κατ' ἀρχὰς
χρώμενοι πάλιν ἀναμιμνῃσκόμεθα, ἕως ἐκ τοῦ πολλάκις μὲν ἐκλαθέσθαι
πολλάκις δὲ ἀναμνησθῆναι βέβαιος αὖθις μνήμη κρατήσει, παρὸ καὶ νεω-
τέρα — ὀψίγονος γάρ ἐστι — συνίσταται τῆς ἀναμνήσεως. συμβολικῶς 93
οὖν ὁ μὲν Ἐφραΐμ λέγεται μνήμη, καρποφορία γὰρ ἑρμηνεύεται, τῆς
p. 106 M. τοῦ φιλομαθοῦς ψυχῆς τὸν οἰκεῖον ⟨καρπὸν⟩ ἐνηνοχυίας, ὁπότε | διὰ
μνήμης ἔχοι βεβαιοῦν τὰ θεωρήματα· ὁ δὲ Μανασσῆς ἀνάμνησις, μετα-
ληφθεὶς γὰρ „ἐκ λήθης“ εἶναι λέγεται, ὁ δὲ λήθην ἐκφεύγων ἀναμιμνῄ-

6 τυχοῦσα codd.: τυχούσης Mang. 7 ἐκφοιτήσῃ Mang.: ἐκφυτήσῃ DR, ἐμφοιτήσῃ codd. 15 λέγειν; ἢ τοῦτο coni. Diels 16. 17 ἀμείνων — ἀνάμνησις om. H 17 ἡ ante μνήμη om. Mang. 18 μηδὲν coni. Wendl. 20 lacunam ante συνεχὲς indicavit Mang., ὡς συνεχοῦς καὶ ἀδιαστάτου coni. Creuzer 21. 22 κρατῆσαι τῶν περὶ αὐτὰς coni. Wendl. 24 βέβαιον H κρατήσει codd.: κρατήσῃ Mang. 27 καρπὸν add. Mang.

6—7 DR fol. 138r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ τυχοῦσα — γέννημα.

σχεται πάντως. ὀρθότατα οὖν ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν καὶ ἀσκητὴς
ἀρετῆς Ἰακὼβ δεξιοῦται τὴν καρποφόρον μνήμην Ἐφραΐμ, δευτερείων
94 δὲ ἀξιοῖ τὴν ἀνάμνησιν Μανασσῆν. καὶ Μωυσῆς μέντοι τῶν θυόντων
τὸ Φασὲκ τοὺς μὲν ⟨τὸ⟩ πρότερον θύσαντας μάλιστα ἐπαινεῖ, ὅτι δια-
βάντες ἀπὸ τῶν παθῶν Αἰγύπτου ἐπέμειναν τῇ διαβάσει καὶ οὐχ ὥρ-
μησαν ἔτι ἐπ' αὐτά, τοὺς δὲ τὸ δεύτερον δευτερείων ἀξιοῖ (Num. 9, 6ss.),
τραπέντες γὰρ ἀνέδραμον τὴν τροπὴν καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν
πρακτέων πάλιν ἐπὶ τὸ πράττειν ὥρμησαν αὐτά, οἱ δὲ πρότεροι ἄτρεπτοι
διετέλεσαν. ἔοικεν οὖν τοῖς μὲν τὸ δεύτερον Πάσχα θύουσιν ὁ ἐκ λήθης
95 Μανασσῆς, τοῖς δὲ τὸ πρότερον ὁ καρποφόρος Ἐφραΐμ. (31.) ὅθεν
καὶ Βεσελεὴλ ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς ἐξ ὀνόματος καί φησιν αὐτῷ δωρήσασθαι
σοφίαν καὶ ἐπιστήμην, καὶ δημιουργὸν αὐτὸν καὶ ἀρχιτέκτονα πάντων τῶν
τῆς σκηνῆς, τουτέστι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων, ἀποδείξειν (Exod. 31, 2 ss.),
μηδὲν ἔργον, ὃ κἂν ἐπαινέσειέ τις, προϋποδείξας αὐτοῦ. λεκτέον οὖν
ὅτι καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα τῇ ψυχῇ ἐντετύπωκεν ὁ θεὸς νομίσματος δοκί-
μου τρόπον. τίς οὖν ἐστιν ὁ χαρακτὴρ εἰσόμεθα, ἐὰν τὴν ἑρμηνείαν
96 πρότερον τοῦ ὀνόματος ἀκριβώσωμεν. ἑρμηνεύεται οὖν Βεσελεὴλ ἐν
σκιᾷ θεοῦ· σκιὰ θεοῦ δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστιν, ᾧ καθάπερ ὀργάνῳ
προσχρησάμενος ἐκοσμοποίει. αὕτη δὲ ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὡσανεὶ ἀπεικό-
νισμα ἑτέρων ἐστὶν ἀρχέτυπον· ὥσπερ γὰρ ὁ θεὸς παράδειγμα τῆς
εἰκόνος, ἣν σκιὰν νυνὶ κέκληκεν, οὕτως ἡ εἰκὼν ἄλλων γίνεται παρά-
δειγμα, ὡς καὶ ἐναρχόμενος τῆς νομοθεσίας ἐδήλωσεν εἰπών· „καὶ
ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ" (Gen. 1, 27), ὡς τῆς
μὲν εἰκόνος κατὰ τὸν θεὸν ἀπεικονισθείσης, τοῦ δὲ ἀνθρώπου | κατὰ p. 107 M.
97 τὴν εἰκόνα λαβοῦσαν δύναμιν παραδείγματος. (32.) τίς οὖν ὁ ἐπιγινό-
μενος χαρακτήρ, θεασώμεθα. ἐζήτησαν οἱ πρῶτοι, πῶς ἐνοήσαμεν τὸ
θεῖον, εἶθ' οἱ δοκοῦντες ἄριστα φιλοσοφεῖν ἔφασαν, ὅτι ἀπὸ τοῦ κόσμου
καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν τούτοις δυνάμεων ἀντίληψιν
98 ἐποιησάμεθα τοῦ αἰτίου· ὥσπερ γάρ, εἴ τις ἴδοι δεδημιουργημένην οἰκίαν
ἐπιμελῶς προπυλαίοις στοαῖς ἀνδρῶσι γυναικωνίτισι τοῖς ἄλλοις οἰκοδο-
μήμασιν, ἔννοιαν λήψεται τοῦ τεχνίτου — οὐ γὰρ ἄνευ τέχνης καὶ δη-

---

3 Μωσῆς codd. μέντοι ABP: μὲν H 4 τὸ Φασὲκ Mang.: τῶ Φασὲκ codd. τὸ ante πρότερον addidi 5 παθῶν Mang.: ποταμῶν codd. 10 ὅθεν] πόθεν coni. Markland 11 δωρήσασθαι codd.: δωρήσεσθαι v 16 ἐστιν om. L 17 πρότερον scripsi: πρὸ codd. 17. 18 ἐν σκιᾷ θεοῦ Mang.: ἐν σκιᾷ ὁ θεός codd. 18 σκιὰ θεοῦ δὲ H: σκιὰ δὲ θεοῦ ABP 19 αὕτη Turn.: αὐτὴ codd. 26 ἐνενοήσαμεν coni. Mang. 30 προπυλαίοις] καὶ πυλαίοις L 31 ἀντιλήψεται L

μιουργοῦ νομιεῖ τὴν οἰκίαν ἀποτελεσθῆναι —, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ
πόλεως καὶ νεὼς καὶ παντὸς ἐλάττονος ἢ μείζονος κατασκευάσματος,
οὕτως δὴ καὶ εἰσελθών τις ὥσπερ εἰς μεγίστην οἰκίαν ἢ πόλιν τόνδε 99
τὸν κόσμον καὶ θεασάμενος οὐρανὸν μὲν ἐν κύκλῳ περιπολοῦντα καὶ
πάντα ἐντὸς συνειληφότα, πλανήτας δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας κατὰ ταὐτὰ
καὶ ὡσαύτως κινουμένους ἐμμελῶς τε καὶ ἐναρμονίως καὶ τῷ παντὶ
ὠφελίμως, γῆν δὲ τὸν μέσον χῶρον λαχοῦσαν, ὕδατός τε καὶ ἀέρος
χύσεις ἐν μεθορίῳ τεταγμένας, ἔτι δὲ ζῷα θνητά τε αὖ καὶ ἀθάνατα
καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν διαφοράς, λογιεῖται δήπου, ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ
τέχνης παντελοῦς δεδημιούργηται, ἀλλὰ καὶ ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ
παντὸς δημιουργὸς ὁ θεός. οἱ δὴ οὕτως ἐπιλογιζόμενοι διὰ σκιᾶς
τὸν θεὸν καταλαμβάνουσι, διὰ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην κατανοοῦντες.
(33.) ἔστι δέ τις τελεώτερος καὶ μᾶλλον κεκαθαρμένος νοῦς τὰ με- 100
γάλα μυστήρια μυηθείς, ὅστις οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων τὸ αἴτιον γνω-
ρίζει, ὡς ἂν ἀπὸ σκιᾶς τὸ μένον, ἀλλ' ὑπερκύψας τὸ γενητὸν ἔμφασιν
ἐναργῆ τοῦ ἀγενήτου λαμβάνει, ὡς ἀπ' αὐτοῦ αὐτὸν καταλαμβάνειν καὶ
τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ὅπερ ἦν τόν τε λόγον καὶ τόνδε τὸν κόσμον. οὗτός 101
ἐστι Μωυσῆς ὁ λέγων „Ἐμφάνισόν μοι σαυτόν, γνωστῶς ἴδω σε“
(Exod. 33, 13)· μὴ γὰρ ἐμφανισθείης μοι δι' οὐρανοῦ ἢ γῆς ἢ ὕδατος
ἢ ἀέρος ἤ τινος ἁπλῶς τῶν ἐν γενέσει, μηδὲ κατοπτρισαίμην ἐν ἄλλῳ
τινὶ τὴν σὴν ἰδέαν ἢ ἐν σοὶ τῷ θεῷ, αἱ γὰρ ἐν γενητοῖς ἐμφάσεις δια-
λύονται, αἱ δὲ ἐν τῷ ἀγενήτῳ μόνιμοι καὶ βέβαιοι καὶ ἀίδιοι ⟨ἂν⟩ δια-
τελοῖεν. διὰ τοῦτο Μωυσῆν ἀνακέκληκε καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ θεός.
καὶ Βεσελεὴλ ἀνακέκληκεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τὸν μὲν τὴν ἔμφασιν 102
τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αἰτίου, τὸν δὲ ὥσπερ ἀπὸ σκιᾶς
τῶν γενομένων τὸν τεχνίτην ἐξ ἐπιλογισμοῦ κατανοοῦντα. διὰ τοῦθ'
εὑρήσεις τὴν σκηνὴν καὶ τὰ σκεύη πάντα αὐτῆς πρότερον μὲν ὑπὸ
p. 108 M. Μωυσέως, αὖθις δ' ὑπὸ | Βεσελεὴλ κατασκευαζόμενα· Μωυσῆς μὲν
γὰρ τὰ ἀρχέτυπα τεχνιτεύει, Βεσελεὴλ δὲ τὰ τούτων μιμήματα· χρῆ-
ται μὲν γὰρ Μωυσῆς ὑφηγητῇ τῷ θεῷ, ὥς φησι· „κατὰ τὸ παρά-

---

4 καὶ prius om. L οὐρανὸν μὲν AP: μὲν om. BH 5 ἐκτὸς codd., corr. Turn. 7 μέσον codd.: μεσαίτατον v 9 ταῦτα om. L 10 δεδημιούργηται παντελοῦς B 15 γεννητὸν codd. 16 ἀγεννήτου codd. καταλαμβάνει (β' α') B 18 Μωσῆς codd. 21 γεννητοῖς codd. 22 ἀγεννήτω codd. ἂν addidi; διατελοῦσιν coni. Mang. 23 Μωσῆν codd. ὁ om. AP 28 Μωσέως codd. Μωσῆς codd. 30 Μωσῆς codd. ὥς] ὃς BH

δειγμα τὸ δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει πάντα ποιήσεις“ (Exod. 25, 40),
103 Βεσελεὴλ δὲ Μωυσεῖ· καὶ εἰκότως· καὶ γὰρ ὅτε Ἀαρὼν ὁ λόγος καὶ Μαριὰμ ἡ αἴσθησις ἐπανίστανται, ῥητῶς ἀκούουσιν ὅτι, „ἐὰν γένηται προφήτης κυρίῳ, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσεται“ καὶ ἐν σκιᾷ ὁ θεός, οὐκ ἐναργῶς, Μωυσεῖ δέ, ὅστις „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, στόμα κατὰ στόμα λαλήσει, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων“ (Num. 12, 6—8).
104 (34.) ἐπειδὴ τοίνυν δύο φύσεις εὕρομεν γενομένας καὶ πλαττομένας καὶ ἄκρως τετορευμένας ὑπὸ θεοῦ, τὴν μὲν ἐξ ἑαυτῆς βλαβερὰν καὶ ἐπίληπτον καὶ κατάρατον, τὴν δὲ ὠφέλιμον καὶ ἐπαινετήν, καὶ ἔχουσαν τὴν μὲν κίβδηλον, τὴν δὲ δόκιμον χαρακτῆρα, καλὴν καὶ ἁρμόττουσαν εὐχὴν εὐξώμεθα, ἣν καὶ Μωυσῆς, „ἵν' ἡμῖν ἀνοίξῃ ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ θησαυρὸν“ (Deut. 28, 12) καὶ τὸν μετάρσιον καὶ ἐγκύμονα θείων φώτων λόγον, ὃν δὴ κέκληκεν οὐρανόν, τοὺς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγξῃ.
105 εἰσὶ γὰρ ὥσπερ ἀγαθῶν οὕτω καὶ κακῶν παρὰ τῷ θεῷ θησαυροί, ὡς ἐν μεγάλῃ φησὶν ᾠδῇ· „οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοί, καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου, ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως, ὅταν σφαλῇ ὁ πους αὐτῶν“ (Deut. 32, 34. 35); ὁρᾷς ὅτι κακῶν εἰσι θησαυροί· καὶ ὁ μὲν τῶν ἀγαθῶν εἷς — ἐπεὶ γὰρ ὁ θεὸς εἷς, καὶ ἀγαθῶν θησαυρὸς ⟨εἷς⟩ —, πολλοὶ δὲ τῶν κακῶν, ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες ἄπειροι τὸ πλῆθος. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ σκόπει τὴν τοῦ ὄντος ἀγαθότητα· τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν θησαυρὸν ἀνοίγει, τοὺς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγγει· θεοῦ γὰρ ἴδιον τὰ μὲν ἀγαθὰ προτείνειν καὶ φθάνειν δω-
106 ρούμενον, τὰ δὲ κακὰ μὴ ῥᾳδίως ἐπάγειν. Μωυσῆς δὲ καὶ ἐπιτείνων τὸ τοῦ θεοῦ φιλόδωρον καὶ χαριστικὸν οὐ μόνον ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ φησὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν κακῶν ἐσφραγίσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ σφαλῇ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁπότε καὶ ἄξιον ἦν αὐτὴν

---

1 τὸ] τῷ A 2 Μωσεῖ codd. ὅτε scripsi: ὅ τε codd. 3 ἐπανίστανται scripsi: ἐπανίσταται codd. τοῖς ἀκούουσιν v, τοῖς om. codd. 5 Μωσεῖ codd. 8 ὑπὸ Turn.: ἀπὸ codd. 11 εὐξώμεθα AP: εὐξόμεθα BH Μωσῆς codd. ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ABP: ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ἀνοίξῃ (sic) H 14 τῷ om. P 17 σφαλεῖ P 18 ἐπεὶ scripsi: ἐπὰν codd. 19 εἷς add. Mang. 22. 23 δωρούμενος H 23 Μωσῆς codd. καὶ om. P 26 σφαλεῖ P ἦν om. H

22—23 D^C fol. 258^r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^P fol. 360^r D^M fol. 267^v D^R fol. 273^v D^V p. 710 Mel. Barocc. fol. 148^v Io. Georgid. p. 47 Boiss. Φίλωνος: θεοῦ ἴδιον—ἐπάγειν.

δίκης ἀξιοῦσθαι· ⟨ἐν⟩ ἡμέρᾳ γάρ φησιν ἐκδικήσεως ἐσφραγίσθαι τοὺς
τῶν κακῶν θησαυρούς, δεικνύντος τοῦ ἱεροῦ λόγου, ὅτι οὐδὲ τοῖς ἁμαρ-
τάνουσιν εὐθὺς ἐπέξεισιν ὁ θεός, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς μετάνοιαν καὶ
τὴν τοῦ σφάλματος ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν.

(35.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ 107
πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς" (Gen.
3, 14). ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία, οὕτως
κατάρας ἡδονή, τὸ πάθος, ἡ μεταθεῖσα τοὺς ὅρους τῆς ψυχῆς καὶ κατα-
p. 109 M. σκευάσασα αὐτὴν ἀντὶ φιλαρέτου | φιλοπαθῆ· φησὶ δὲ Μωυσῆς ἐν ταῖς
ἀραῖς, ἐπικατάρατον εἶναι τὸν μετατιθέντα τὰ ὅρια τοῦ πλησίον (Deut.
27, 17)· ὅρον γὰρ ἔθηκε καὶ νόμον ὁ θεὸς τὴν ἀρετὴν τῇ ψυχῇ, τὸ
τῆς ζωῆς ξύλον· τοῦτον δὲ μετατέθεικεν ⟨ὁ⟩ πήξας ὅρον κακίαν, ξύλον
θανάτου. „ἐπικατάρατος μέντοι καὶ ὁ πλανῶν τυφλὸν ἐν ὁδῷ" (Deut. 108
27, 18), „καὶ ὁ τύπτων τὸν πλησίον δόλῳ" (ib. 24). καὶ ταῦτα δ'
ἐργάζεται ἡ ἀθεωτάτη ἡδονή· τυφλὸν γὰρ φύσει ἡ αἴσθησις ἅτε ἄλογος
οὖσα, ἐπεὶ τὸ λογικὸν ἐξομματοῦται· παρὸ καὶ μόνῳ τούτῳ τὰ πράγματα
καταλαμβάνομεν, αἰσθήσει δ' οὐκέτι, μόνα γὰρ τὰ σώματα φαντα-
σιούμεθα δι' αἰσθήσεως. τὴν οὖν πηρὰν αἴσθησιν τῆς τῶν πραγμάτων 109
ἀντιλήψεως ἐξηπάτηκεν, εἴ γε δυναμένην ἐπὶ νοῦν τρέπεσθαι καὶ ἡνιο-
χεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ κεκώλυκεν, ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαγοῦσα καὶ λίχνον
αὐτὴν ἀπεργασαμένη τοῦ ἑαυτῆς ποιητικοῦ, ἵνα ἡ μὲν αἴσθησις πηρὸς
οὖσα ἀκολουθῇ τυφλῷ ποδηγῷ τῷ αἰσθητῷ, ὁ δὲ νοῦς, ὑπ' ἀμφοτέρων
ποδηγούμενος οὐ βλεπόντων, ἐκτραχηλίζηται καὶ ἀκρατὴς ἑαυτοῦ γίνηται.
εἰ γάρ τις ἦν τοῦ κατὰ φύσιν ἀκολουθία, τῷ βλέποντι λογισμῷ τὰ πηρὰ 110
ἐχρῆν ἕπεσθαι, οὕτως γὰρ ἂν τὰ βλαβερὰ ἐπεκουφίζετο· νυνὶ δὲ τοσοῦ-
τον ἔστησε μηχάνημα κατὰ τῆς ψυχῆς, ὥστε ἡγεμόσιν αὐτὴν χρῆσθαι
τυφλοῖς ἠνάγκασε, παρακρουσαμένη καὶ ἀναπείσασα κακῶν ἀρετὴν ἀλλάξαι
καὶ ἀντιδοῦναι πονηρῶν ἀκακίαν. (36.) ἀπείρηκε δὲ καὶ τὴν τοιαύτην

1 ἐν add. Turn., om. codd. 3 ἐπεξέρχεται DP 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν D: τε καὶ ἐπανόρθωσιν om. codd. 7 οὕτω BH 9 Μωσῆς codd. 12 μετατέθηκε ABP, μετατέθηκεν H ὁ addidi ⟨ἡ ἡδονὴ⟩ πήξασα coni. Markland 14 καὶ — δόλῳ om. Turn. Mang. 21 ποιητικοῦ] ποιητοῦ H 22 ἀκολουθεῖ H 23 ποδηγούμενος codd.: ποδηγετούμενος Mang. 25 οὕτω H 26 ἔστηκε L 28 ἀκακίαν scripsi: κακίαν codd., καλά coni. Mang., καλοκἀγαθίαν coni. Wendl.

2—4 ibid. τοῦ αὐτοῦ: οὐδὲ — ἐπανόρθωσιν.

ἀντίδοσιν ὁ ἱερὸς λόγος, ὅταν φῇ· „οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ“ (Lev.
111 27, 33). ἐπικατάρατος δὴ διὰ ταῦτα ἡ ἡδονή. ἃ δὲ καταρᾶται αὐτῇ,
ἴδωμεν ὡς προσφυᾶ. ἀπὸ πάντων φησὶ τῶν κτηνῶν ἐπάρατον εἶναι
(Gen. 3, 14). οὐκοῦν κτηνῶδες μέν ἐστι τὸ ἄλογον καὶ αἰσθητικόν,
ἑκάστη δὲ αἴσθησις ἡδονῇ καταρᾶται ὡς πολεμιωτάτῃ καὶ ἐχθίστῃ·
καὶ γάρ ἐστι τῷ ὄντι πολέμιος αἰσθήσει· τεκμήριον δέ, ὅταν ἡδονῆς
ἀμέτρου κορεσθῶμεν, οὔθ' ὁρᾶν οὔτ' ἀκούειν οὔτ' ὀσφραίνεσθαι οὔτε
γεύεσθαι οὔθ' ἅπτεσθαι εἰλικρινῶς δυνάμεθα, ἀλλ' ἀμυδρὰς καὶ ἀσθενεῖς
112 ποιούμεθα τὰς προσβολάς. καὶ τοῦτο μέν, ὅταν ἐπίσχωμεν τὴν χρῆσιν
αὐτῆς, πάσχομεν· ἐν αὐταῖς δ' ὄντες ταῖς τῆς ἡδονῆς ἀπολαύσεσι κατὰ
τὸ παντελὲς καὶ τὴν διὰ τῶν συνεργουσῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν ἀφαι-
ρούμεθα, ὡς δοκεῖν πεπηρῶσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν εἰκότως ἀρὰς θεῖτο
113 αἴσθησις τῇ πηρούσῃ αὐτὴν ἡδονῇ; (37.) | ἐπικατάρατος δέ ἐστι καὶ p. 110 M.
παρὰ πάντα τὰ θηρία, λέγω δὴ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τούτοις γὰρ νοῦς
τιτρώσκεται καὶ διαφθείρεται. διὰ τί οὖν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν χείρων
εἶναι δοκεῖ; ὅτι σχεδὸν ὑποβέβληται πᾶσιν, ὥσπερ τις ἀρχὴ καὶ θεμέλιος·
ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία γέγονε δι' ἔρωτος ἡδονῆς, ἥ τε λύπη συνίσταται
κατὰ τὴν ταύτης ἀφαίρεσιν, φόβος τε αὖ γεννᾶται δι' εὐλάβειαν ἀπου-
σίας αὐτῆς· ὥστε δῆλον εἶναι, ὅτι πάντα ἐφορμεῖ τὰ πάθη τῇ ἡδονῇ,
καὶ οὐδ' ἂν συνέστη τὸ παράπαν ἴσως ἐκεῖνα, εἰ μὴ προκατεβλήθη τὸ
οἰστικὸν αὐτῶν ἡδονή.
114 (38.) „Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ“ (Gen. 3, 14).
περὶ γὰρ ταῦτα φωλεύει τὰ μέρη τὸ πάθος, τά τε στέρνα καὶ τὴν γα-
στέρα, ὅταν μὲν ἔχῃ τὰ ποιητικὰ καὶ τὰς ὕλας ἡ ἡδονή, περὶ τὴν γα-
στέρα καὶ τὰ μετ' αὐτήν, ὅταν ⟨δ'⟩ ἀπορῇ, περὶ τὰ στήθη, ὅπου ὁ θυμός·
οἱ γὰρ φιλήδονοι στερόμενοι τῶν ἡδονῶν ὀργίζονται καὶ παραπικραίνον-
115 ται. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον ἴδωμεν τὸ δηλούμενον. τριμερῆ συμβέβηκε
τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἶναι καὶ ἔχειν μέρος μὲν ἓν λογιστικόν, δεύτερον δὲ
θυμικόν, τρίτον δὲ ἐπιθυμητικόν. ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ μέρη
ταῦτα δυνάμει μόνον διέκριναν ἀλλήλων, τινὲς δὲ καὶ τόποις· εἶτα ἔνει-
μαν τῷ μὲν λογιστικῷ τὸν περὶ κεφαλὴν χῶρον εἰπόντες, ὅπου ὁ βασι-
λεύς, ἐκεῖ καὶ οἱ δορυφόροι, δορυφόροι δὲ αἱ αἰσθήσεις τοῦ νοῦ περὶ
κεφαλὴν οὖσαι, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς εἴη ἂν ἐκεῖ, ὥσπερ ἄκραν ἐν

---

1 ἀντίδοσιν Mang.: ἀντιδοσίαν codd. φῇ AP: φησίν BH πονηρὸν καλῷ P
10 πάσχωμεν L 11 συνεργουσῶν] ἐνεργουσῶν L 18 εὐλάβειαν] εὐσέβειαν L
19 τῇ om. H ἡδονή H 23 τε om. L 25 καὶ τὰ] καὶ τὴν H δ' om.
codd., add. Turn. 31 λογικῷ L

πόλει λαχὼν οἰκεῖν, τῷ δὲ θυμικῷ τὰ στέρνα, παρὸ καὶ τὴν φύσιν
ὀχυρῶσαι τὸ μέρος πυκνότητι καὶ κραταιότητι συνεχῶν ὀστέων ὥσπερ
στρατιώτην ἀγαθὸν καθοπλίσασαν θώρακι καὶ ἀσπίδι πρὸς τὴν τῶν ἐναν-
τιουμένων ἄμυναν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ τὸν περὶ τὸ ἦτρον καὶ τὴν κοι-
λίαν τόπον, ἐνταῦθα γὰρ κατοικεῖ ἐπιθυμία, ὄρεξις ἄλογος. (39.) ἐὰν 116
οὖν ποτε ζητῇς, ὦ διάνοια, τίνα χῶρον ἡδονὴ κεκλήρωται, μὴ σκέπτου
τὸν περὶ κεφαλὴν τόπον, ὅπου τὸ λογιστικόν, οὐ γὰρ μὴ εὑρήσεις, ἐπεὶ
μάχεται ὁ λόγος τῷ πάθει καὶ ἐν ταὐτῷ μένειν οὐ δύναται· κρατοῦν-
τος μὲν γὰρ λόγου φροῦδος ἡ ἡδονή, νικώσης δὲ ἡδονῆς φυγὰς ὁ λόγος·
ζήτει δ' ἐν στήθει καὶ κοιλίᾳ, ὅπου ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, μέρη τοῦ
ἀλόγου· ἐν αὐτῷ γὰρ εὑρίσκεται καὶ ἡ κρίσις ἡ ἡμετέρα καὶ τὰ πάθη.
οὐ κεκώλυται οὖν νοῦς ἐκβὰς τῶν νοητῶν καὶ οἰκείων ἐπιβολῶν ἐκδο- 117
θῆναι τῷ χείρονι· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ ψυχῆς κρατήσῃ πόλεμος·
p. 111 M. ἀνάγκη γὰρ δορυάλωτον γίνεσθαι τὸν μὴ μάχιμον | ἀλλ' εἰρηναῖον [τὸν]
ἐν ἡμῖν λογισμόν. (40.) εἰδὼς γοῦν ὁ ἱερὸς λόγος ὅσον ἡ ἑκατέρου 118
δύναται ὁρμὴ πάθους, θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἑκάτερον ἐπιστομίζει,
ἡνίοχον καὶ κυβερνήτην ἐφιστὰς τὸν λόγον. καὶ πρότερον περὶ τοῦ
θυμοῦ, θεραπεύων αὐτὸν καὶ ἰώμενος, διαλέγεται οὕτως· „καὶ ἐπιθή-
σεις ἐπὶ τὸ λόγιον τῶν κρίσεων τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ
ἔσται ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρών, ὅταν εἰσέρχηται εἰς τὸ ἅγιον ἐναντίον
κυρίου" (Exod. 28, 26). λόγιον οὖν ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ φωνητήριον ὄρ- 119
γανον, ὅπερ ἐστὶν ὁ γεγωνὼς λόγος· οὗτος δὲ ἢ ἀκριτόμυθός ἐστι καὶ
ἀδόκιμος ἢ κεκριμένος καὶ δόκιμος· εἰς ἔννοιαν δ' ἡμᾶς ἄγει λόγου
τοῦ κατὰ διάκρισιν· τὸ γὰρ λόγιόν φησιν οὐ τὸ ἄκριτον ἢ κίβδηλον,
ἀλλὰ τὸ τῶν κρίσεων, ἴσον τῷ διακεκριμένον καὶ ἐξητασμένον. τούτου 120
δὲ τοῦ δοκίμου λόγου δύο ἀρετάς φησιν εἶναι τὰς ἀνωτάτω, σαφήνειαν καὶ
ἀληθότητα, καὶ πάνυ ὀρθῶς· ὁ γὰρ λόγος τὸ μὲν πρῶτον παρῆκε τοῦ
σαφῆ ποιῆσαι καὶ δῆλα τὰ πράγματα τῷ πλησίον, μὴ δυνηθέντων ἡμῶν
τὸ ἐγγενόμενον τῇ ψυχῇ πάθος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπιδείξασθαι οὐδ' οἷον ἦν
παραστῆσαι· (41.) διόπερ ἠναγκάσθημεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ διὰ φωνῆς σύμ-
βολα, ὀνόματα καὶ ῥήματα, ἃ δεῖ πάντως εἶναι γνώριμα, ἵνα σαφῶς

4 τῷ] τὸ A ἦτρον scripsi: ἦτορ codd., ἧπαρ v 7 λογικόν ABP οὐ γὰρ μὴ ABP: μὴ γὰρ H 7. 8 ἐπεὶ μάχεται] ἐπιμάχεται P 11 αὐτῷ] αὐτῇ Mang. 13 οὐ συμβαίνει v, οὐ om. codd. 14 τὸν alterum seclusi 16 ἑκατέρου H 17 ἐπιστὰς H 22 γεγωνὼς AP: γεγονὼς BH, γεγωνὸς Mang. 23 δ'] δι' H 27 παρῆκε τοῦ codd.: παρεῖχε τὸ Mang. 29 ἐγγινόμενον L ἦν om. P 30 τὰ] τῶν H

καὶ ἐκδήλως ὁ πλησίον ἐκλάβηται· ἔπειτα τοῦ ἀληθῶς αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι·
121 τί γὰρ ὄφελος τρανὴν μὲν καὶ σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι, ψευδῆ δὲ
ἄλλως; ἀνάγκη γὰρ οὕτως ἐχόντων ἀπατᾶσθαι τὸν ἀκροατὴν καὶ μεγίστην
καρποῦσθαι συμφοράν, μετὰ ἀγνοίας ἀπαιδευσίαν· τί γάρ, ἂν λέγω τῷ
παιδὶ τρανῶς καὶ σαφῶς δείξας τὸ ἄλφα στοιχεῖον ὅτι ἐστὶ γάμμα ἢ
τὸ ἦτα ὅτι ἐστὶν ω̅; ἢ ὁ μουσικὸς λέγῃ τῷ πρῶτα εἰσαγομένῳ δεικνὺς
τὸ ἐναρμόνιον ὅτι χρῶμά ἐστιν, ἢ τὸ χρωματικὸν ὅτι διατονικόν, ἢ τὴν
ὑπάτην ὅτι μέση, ἢ τὸ συνημμένον ὅτι διεζευγμένον, ἢ τὴν ὑπερβολαίαν
122 ὅτι προσλαμβανόμενος; τρανῶς μὲν ἴσως καὶ σαφῶς ἐρεῖ, οὐκ ἀληθῶς
δέ, ἀλλὰ ταύτῃ κακίαν ἐργάσεται τὴν ἐν λόγῳ· ὅταν δὲ ἀμφότερα καὶ
σαφήνειαν καὶ ἀληθότητα ποιῆται, ὠφέλιμον παρέξει τῷ μανθάνοντι
τὸν λόγον, χρησάμενος ταῖς δυσὶν ἀρεταῖς αὐτοῦ, ἃς καὶ μόνας σχεδὸν
123 εἶναι συμβέβηκέ που. (42.) φησὶν οὖν ἱδρῦσθαι τὸν κεκριμένον λόγον
ἔχοντα τὰς ἰδίας ἀρετὰς ἐπὶ τοῦ στήθους δηλονότι Ἀαρών, τουτέστιν
ἐπὶ τοῦ θυμοῦ, ἵν' οὗτος ἡνιοχῆται λόγῳ τὸ πρῶτον καὶ μὴ ὑπὸ τῆς
ἑαυτοῦ ἀλογίας βλάπτηται, εἶτα δὲ σαφηνείᾳ, οὐ πέφυκε γὰρ ὁ θυμὸς
σαφηνείας εἶναι φίλος· τῶν | γοῦν ὀργιζομένων οὐ μόνον ἡ διάνοια ἀλλὰ p. 112 M.
καὶ τὰ ῥήματα ταραχῆς καὶ συγχύσεως γέμει· οἰκεῖον οὖν ἦν τὴν τοῦ
124 θυμοῦ ἀσάφειαν ἐπανορθωθῆναι σαφηνείᾳ· ἐπὶ τούτοις ἀληθότητι, μετὰ
γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει ὁ θυμὸς ἴδιον, τὸ ψεύδεσθαι· τῶν γοῦν
χρωμένων τῷ πάθει τούτῳ σχεδὸν οὐδεὶς ἀληθεύει, ἅτε μέθῃ κεκρατημένος ψυχῆς, οὐ σώματος. ταῦτα ἀλεξιφάρμακα τοῦ θυμικοῦ μέρους
ἐστί· λόγος, σαφήνεια λόγου, ἀλήθεια αὐτοῦ· ἓν γάρ ἐστι δυνάμει τὰ
τρία, λόγος σὺν ἀρεταῖς ἀληθότητι καὶ σαφηνείᾳ θυμὸν νόσημα χαλεπὸν
125 ψυχῆς ἰώμενος. (43.) τίνος οὖν ἐστι φέρειν ταῦτα; οὐχὶ τῆς ἐμῆς ἢ
τῆς ⟨τοῦ⟩ τυχόντος διανοίας, ἀλλὰ τῆς ἱερωμένης καὶ θυούσης καθαρῶς,
τῆς Ἀαρών· καὶ οὐδὲ ταύτης ἀεί, πολλάκις γὰρ τρέπεται, ἀλλ' ὅταν
ἀτρέπτως διάγῃ, ὅταν εἰσπορεύηται εἰς τὸ ἅγιον, ὅταν συνεισπορεύηται
126 ὁ λογισμὸς ταῖς ἁγίαις γνώμαις καὶ μὴ τούτων ἀποδιδράσκῃ. ἀλλὰ
πολλάκις συνεισέρχεται μὲν ὁ νοῦς εἰς ἱερὰς καὶ ὁσίους καὶ κεκαθαρ-

---

1 τοῦ codd.: τὸ Mang. 2 τρανῆ L 4 ἀπαιδευσίαν ABP: καὶ ἀπαιδευσίαν H 5 σαφῶς corr. Turn.: σοφῶς codd. γάμα codd. 6 ἦτα A: η̅ ceteri λέγῃ Wendl.: λέγει codd. 7 χρωματονιστικὸν H 8 ὑπάτην Mang.: ὑστάτην codd. τὸ διεζευγμένον PL 9 προσλαβόμενος HL² 12 χρησαμέναις H 13 κεκριμένον corr. Turn.: κεκρυμμένον codd. 14 ἰδίας] δύο coni. Mang. 15 οὗτος] οὕτως L ἡνιοχεῖται ABH 16 ὁ om. Mang. 19 ἀσάφειαν Benzelius: σαφήνειαν codd. 22 θυμικοῦ] θυ̅ (i. e. θεοῦ) μικροῦ H 26 τοῦ om. codd., add. Turn. 28 ἄτρεπτος coni. Mang. συνεὶς πορεύηται Turn. 30 ὁσίας Richter

μένας δόξας, ἀλλὰ ἀνθρωπείους ταύτας, οἷον τὰς περὶ τῶν καθηκόντων,
τὰς περὶ τῶν κατορθωμάτων, τὰς περὶ τῶν θέσει νομίμων, τὰς περὶ
τῆς κατ᾽ ἀνθρώπους ἀρετῆς· οὐδ᾽ ὁ τοῦτον διακείμενος τὸν τρόπον
ἱκανός ἐστι τὸ λόγιον φέρειν ἐπὶ τοῦ στήθους μετὰ τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ
μόνος ὁ ἐναντίον κυρίου εἰσιών, τουτέστιν ὁ ἕνεκα θεοῦ πάντα πράττων
καὶ μηδὲν τῶν μετὰ θεὸν ὑπερτιμῶν, ἀλλὰ νέμων μὲν καὶ τούτοις τὰ
κατ᾽ ἀξίαν, μὴ ἱστάμενος μέντοι ἐπ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν
γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ τιμὴν τοῦ ἑνός· τῷ γὰρ οὕτως διακειμένῳ 127
ἡνιοχηθήσεται ὁ θυμὸς ὑπό τε λόγου κεκαθαρμένου τὸ ἄλογον αὐτοῦ
περιαιροῦντος καὶ ὑπὸ σαφηνείας τὸ ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον θερα-
πευούσης καὶ ὑπὸ ἀληθότητος τὸ ψεῦδος ἀποκοπτούσης. (44.) ὁ μὲν 128
οὖν Ἀαρὼν — δεύτερος γάρ ἐστι Μωυσῆ ἐκτέμνοντος τὸ στῆθος, ὅπερ
ἐστὶ τὸν θυμόν — οὐκ ἐᾷ αὐτὸν ἀκρίτοις ὁρμαῖς ἐκφέρεσθαι, δεδιὼς
μή ποτε ἀφεθεὶς ἵππου τρόπον ἀνασκιρτήσας ὅλην πατήσῃ τὴν ψυχήν,
ἀλλὰ θεραπεύει καὶ ἐπιστομίζει τὸ μὲν πρῶτον λόγῳ, ἵνα ἡνιόχῳ χρώ-
μενος ἀρίστῳ μὴ σφόδρα ἀφηνιάσῃ, ἔπειτα δὲ ταῖς ἀρεταῖς τοῦ λόγου,
σαφηνείᾳ καὶ ἀληθείᾳ· εἰ γὰρ παιδευθείη ὁ θυμὸς οὕτως, ὥστε καὶ
λόγῳ εἴκειν καὶ σαφηνείᾳ καὶ τὸ ἀψευδὲς ἀσκεῖν, ἑαυτόν τε τῆς πολ-
λῆς ζέσεως ἀπαλλάξει τήν θ᾽ ὅλην ψυχὴν ἵλεων κατασκευάσει. (45.) ἀλλ᾽ 129
οὗτος μέν, ὡς ἔφην, ἔχων τὸ πάθος ἰᾶσθαι αὐτὸ πειρᾶται τοῖς λεχ-
p. 113 M. θεῖσι σωτηρίοις φαρμάκοις, Μωυσῆς δὲ ὅλον τὸν | θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ
ἀποκόπτειν οἴεται δεῖν τῆς ψυχῆς, οὐ μετριοπάθειαν ἀλλὰ συνόλως ἀπά-
θειαν ἀγαπῶν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ἱερώτατος χρησμός·
„λαβὼν" γάρ φησι „Μωυσῆς τὸ στηθύνιον ἀφεῖλεν αὐτὸ ἐπίθεμα ἐναν-
τίον κυρίου ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καὶ ἐγένετο Μωυσεῖ ἐν
μερίδι" (Lev. 8, 29)· πάνυ καλῶς· τοῦ γὰρ φιλαρέτου καὶ θεοφιλοῦς 130
ἔργον ἦν τὴν ὅλην ψυχὴν θεασάμενον λαβέσθαι τοῦ στήθους, ὅπερ ἐστὶ
τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀφελεῖν αὐτὸν καὶ ἀποκόψαι, ἵνα τοῦ πολεμικοῦ μέρους
ἐκτμηθέντος εἰρήνην τὸ λοιπὸν ἄγῃ. ἀφαιρεῖ δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ τυχόντος
ζῴου, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καίτοι καὶ μόσχος ἱερουρ-
γήθη· ἀλλὰ τοῦτον παρελθὼν ἐπὶ τὸν κριὸν ἦλθε, διότι κρουστικὸν

---

1 ἀνθρωπείους codd.: ἀνθρωπίνους v 6 νέμων] νόμων H 9 τε codd.: τοῦ Mang. 11 ἀποκρυπτούσης L 12 Μωυσῆ scripsi (Μωσέως Markland): Μωσῆς codd. ἐκτέμνοντος Markland: ἐκτέμνων codd.; ἔχων coni. Mang. 19 ἵλεω codd. κατασκευάσῃ L 21 σωτηρίας P Μωσῆς codd. 24 Μωσῆς codd. στηθήνιον L 25 Μωσεῖ codd. 27 θεασάμενον] καθαγιασάμενον coni. Mang.; ipse conieceram θυσάμενον 30 τοῦ om. L

φύσει ζῷόν ἐστι καὶ θυμικὸν καὶ ὁρμητικόν, παρὸ καὶ οἱ μηχανοποιοὶ
131 τὰ πολλὰ τῶν πολεμιστηρίων ὀργάνων κριοὺς κατασκευάζουσι. τὸ κριῶδες
οὖν καὶ ὁρμητικὸν καὶ ἄκριτον ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ ἐριστικὸν εἶδος· ἔρις
δὲ μήτηρ ἐστὶ θυμοῦ· παρὸ καὶ οἱ φιλονεικότεροι ἔν τε ταῖς συζητή-
σεσι κἀν ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις ῥᾷστα ὀργίζονται. τῆς οὖν ἐριστικῆς καὶ
φιλονείκου ψυχῆς πλημμελὲς γέννημα θυμὸν ἐκτέμνει δεόντως, ἵνα στει-
ρωθεῖσα παύσηται βλαβερὰ τίκτουσα καὶ γένηται μερὶς τοῦτο ἁρμόζουσα
τῷ φιλαρέτῳ, οὐ τὸ στῆθος οὐδ' ὁ θυμός, ἀλλὰ τὸ ἀφελεῖν αὐτά·
μοῖραν γὰρ ὁ θεὸς ἔνειμεν ἀρίστην τῷ σοφῷ τὸ ἐκτέμνειν τὰ πάθη
132 δύνασθαι. ὁρᾷς πῶς ὁ τέλειος τελείαν ἀπάθειαν αἰεὶ μελετᾷ. ἀλλ' ὅ
γε προκόπτων δεύτερος ὢν Ἀαρὼν μετριοπάθειαν, ὡς ἔφην, ἀσκεῖ, ἐκτε-
μεῖν γὰρ ἔτι τὸ στῆθος καὶ τὸν θυμὸν ἀδυνατεῖ· φέρει δ' ἐπ' αὐτὸν
τὸν ἡνίοχον σὺν ταῖς προσφυέσιν ἀρεταῖς λόγον, τὸ λόγιον, ἐφ' οὗ δή-
133 λωσίς ἐστι καὶ ἀλήθεια. (46.) παραστήσει δὲ σαφέστερον τὴν διαφο-
ρὰν καὶ διὰ τούτου· „τὸ γὰρ στηθύνιον" φησί „τοῦ ἐπιθέματος καὶ
τὸν βραχίονα τοῦ ἀφαιρέματος εἴληφα παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν
θυσιῶν τοῦ σωτηρίου ὑμῶν, καὶ ἔδωκα αὐτὰ Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς
134 αὐτοῦ" (Lev. 7, 24). ὁρᾷς ὅτι οὐχ εἰσιν οὗτοι ἱκανοὶ τὸ στῆθος μόνον
λαβεῖν, ἀλλὰ σὺν τῷ βραχίονι, Μωυσῆς δὲ χωρὶς τοῦ βραχίονος. διὰ
τί; ὅτι ὁ μὲν τέλειος ὢν βραχὺ καὶ ταπεινὸν οὐδὲν φρονεῖ οὐδὲ μετριο-
παθεῖν βούλεται, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ὅλα τὰ πάθη δι' ὅλων ἀπέκοψεν,
οἱ δὲ βραχέως καὶ οὐ μεγάλως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸν τῶν παθῶν πόλεμον,
ἀλλὰ καταλλάττονται καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτὰ τίθενται τὸν συμβατήριον
λόγον | προτείνοντες, ἵν' οὗτος ἡνιόχου τρόπον ἐπιστομίζῃ τὴν ἐπὶ πλέον p. 114 M.
135 αὐτῶν φοράν. ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ὁ βραχίων πόνου καὶ κακοπαθείας·
τοιοῦτος δὲ ὁ θεραπευτὴς καὶ λειτουργὸς τῶν ἁγίων, ἀσκήσει καὶ πόνῳ
χρώμενος· ἄπονος δ' ἐστὶν ᾧ ὁ θεὸς χαρίζεται κατὰ πολλὴν περιουσίαν
τὰ ἀγαθὰ τέλεια· βραχύτερος δ' εὑρίσκεται καὶ ἀτελέστερος ὁ πόνῳ
κτώμενος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀπόνως καὶ εὐμαρῶς αὐτὴν παρὰ θεοῦ λα-
βόντος Μωυσῆ· ὡς γὰρ αὐτὸ τὸ πονεῖν βραχύτερον καὶ ἔλαττόν ἐστι
τοῦ ἀπόνου, οὕτω καὶ τὸ ἀτελὲς τοῦ τελείου καὶ τὸ μανθάνον τοῦ αὐτο-
μαθοῦς. διὰ τοῦτο σὺν μὲν βραχίονι λαμβάνει τὸ στῆθος Ἀαρών, ἄνευ

---

2 κατασκευάζουσι] κατονομάζουσι coni. Mang. 6 γένημα H θυμὸν] θυμικὸν H ἐκτέμνειν codd., corr. Mang. 11 μετριοπάθειαν Mang.: μετριοπαθῶς codd. 13 λόγον codd.: λόγου v 15 τούτου Mang.: τοῦτο codd. 19 Μωσῆς codd. 24 οὗτος AP: οὕτως BH ἡνιόχου τρόπον Wendl.: ἡνιόχων τρόπον ABPH, ἡνιόχων (om. τρόπον) L, ἡνιοχῶν v 27 ᾧ corr. Turn.: οἷς codd. 30 Μωσῆ codd.: Μωσέως v ὡς γὰρ scripsi: καὶ γὰρ codd., καὶ γὰρ ⟨ὡς⟩ coni. Mang. 31 οὕτως ⟨ὡς⟩ coni. Wendl.

δὲ βραχίονος Μωυσῆς. τὸ στηθύνιον δὲ ἐπιθέματος καλεῖ διὰ τοῦτο, 136
ὅτι ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ θυμῷ καὶ ἐφιδρῦσθαι τὸν λόγον ὡσανεί τινα
ἡνίοχον εὐθύνοντα σκληραύχενα καὶ ἀφηνιαστὴν ἵππον· τὸν δὲ βραχίονα
οὐκέτι ἐπιθέματος ἀλλ' ἀφαιρέματος διὰ τόδε, ὅτι δεῖ τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς
πόνον μὴ ἑαυτῇ προσάγειν τὴν ψυχήν, ἀλλ' ἀφελεῖν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ
θεῷ ἀνενεγκεῖν, ὁμολογοῦσαν ὅτι οὐχ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς οὐδὲ ἡ δύναμις
περιεποίησε τὸ καλόν, ἀλλὰ ὁ καὶ τὸν ἔρωτα χαρισάμενος. οὔτε δὲ 137
στηθύνιον οὔτε ὁ βραχίων λαμβάνεται πλὴν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτη-
ρίου· κατὰ τὸ εἰκός· τότε γὰρ ἡ ψυχὴ σῴζεται, ὅταν καὶ ὁ θυμὸς
ἡνιοχηθῇ ὑπὸ λόγου καὶ ὁ πόνος μὴ οἴησιν ἐγκατασκευάσῃ ἀλλὰ παρα-
χώρησιν τῷ εὐεργέτῃ θεῷ.

(47.) Τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῷ στήθει ἀλλὰ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύ- 138
εσθαι τὴν ἡδονὴν εἴπομεν ἤδη, οἰκειότατον δηλοῦντες ἡδονῇ χωρίον
τὴν γαστέρα, σχεδὸν γὰρ ἀγγεῖον τῶν ἡδονῶν ἁπασῶν αὕτη ἐστί· πληρω-
θείσης γὰρ τῆς γαστρὸς ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν γίνονται σύν-
τονοι, κενωθείσης δὲ ἠρεμαῖαι καὶ σταθηρότεραι. διὸ καί φησιν ἑτέ- 139
ρωθι· „πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ κοιλίᾳ καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ
τεσσάρων διὰ παντός, ὃς πολυπληθεῖ ποσίν, ἀκάθαρτός ἐστι" (Lev. 11,42)·
τοιοῦτος δ' ὁ φιλήδονος ἀεὶ χωρῶν ἐπὶ γαστέρα καὶ τὰς μετὰ ταύτην
ἡδονάς. τῷ δὲ ἕρποντι ἐπὶ κοιλίαν τὸν ἐπὶ τεσσάρων βαδίζοντα ἥνωκεν·
εἰκότως· τέτταρα γάρ ἐστι τὰ πάθη τῶν ἐν ἡδονῇ, ὥς τις κατ' ἐξαί-
ρετον λόγος μέμνηται. ἀκάθαρτος οὖν καὶ ὁ τῷ ἑνὶ χρώμενος τῇ ἡδονῇ
καὶ ὁ πᾶσιν ἐφορμῶν τοῖς τέσσαρσι. τούτων εἰρημένων ἴδε διαφορὰν 140
πάλιν τελείου καὶ προκόπτοντος. ὥσπερ οὖν πρότερον εὑρίσκετο ὁ μὲν
τέλειος ὅλον ἐκτέμνων τὸν θυμὸν τῆς ἐριστικῆς ψυχῆς καὶ ποιῶν αὐτὴν
τιθασὸν καὶ χειροήθη καὶ εἰρηναίαν καὶ ἵλεων πρὸς πάντα ἔργῳ τε καὶ
115 M. λόγῳ, ὁ δὲ προκόπτων | οὐ δυνάμενος μὲν ἀποκόψαι τὸ πάθος — φέρει
γὰρ τὸ στῆθος —, παιδεύων δὲ αὐτὸ λόγῳ κεχριμένῳ, ἔχοντι δύο
ἀρετάς, σαφήνειαν καὶ ἀλήθειαν, (48.) οὕτως καὶ νῦν εὑρεθήσεται ὁ
μὲν σοφὸς τέλειος ἡδονὰς ἀπορρυπτόμενος καὶ ἀποσειόμενος Μωυσῆς,
ὁ δὲ προκόπτων οὐχ ἅπασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀναγκαίαν καὶ ἁπλῆν προσιέ-

1 Μωσῆς codd. 7 ὁ καὶ Wendl.: καὶ ὁ codd. τὸν corr. ex τῶν P, τῶν A
8 οὔτε δὲ ὁ codd. 9 καὶ om. P 10. 11 παραχώρησιν scripsi: παραχωρήσῃ codd.
13 ἡδονῇ codd.: ἡδονῆς v 16 σταθηρότεραι codd.: σταθερώτεραι v 17 καὶ πᾶς AP:
καὶ om BH καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος om. L 19 ταύτην Mang.: ταῦτα codd.
21 ὥς] ὧν coni. Diels 22 μέμνηται] μεμήνυκεν coni. Wendl. καὶ ὁ scripsi: ὁ
καὶ codd. 24 καὶ om. L 26 τιθασσὸν codd. εἰρηναίαν scripsi: εἰρηναῖον
codd. ἵλεω codd. 30 τέλειος Mang.: τελείως codd. ἀπορρυπτόμενος ABP:
ἀπορριπτόμενος H Μωσῆς codd.

μενος, τὴν δὲ περίεργον καὶ περιττὴν κατὰ τὰς ἐπεντρώσεις παραιτού-
141 μενος· ἐπὶ γὰρ Μωυσέως φησὶν οὕτως· „καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας ἔπλυνεν ὕδατι τοῦ ὁλοκαυτώματος“ (Lev. 9, 14)· πάνυ καλῶς· ὅλην γὰρ τὴν ψυχὴν ἀξίαν οὖσαν θεῷ προσάγεσθαι διὰ τὸ μηδένα ἔχειν μήθ' ἑκούσιον μήτ' ἀκούσιον μῶμον ὁ σοφὸς καθαγιάζει· οὕτως δὲ διακείμενος ὅλην τὴν γαστέρα καὶ τὰς αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἡδονὰς ἐκπλύνει καὶ ἀπολούεται καὶ ἀπορρύπτεται, οὐχὶ μέρος τι, ἀλλ' οὕτω καταφρονητικῶς ἔσχηκεν αὐτῆς, ὥστε οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα σιτία ἢ ποτὰ προσίεται
142 θεωρίᾳ τῶν θείων τρεφόμενος. διὸ καὶ ἐν ἑτέροις μαρτυρεῖται αὐτῷ· „τετταράκοντα ἡμέρας ἄρτου οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν“ (Exod. 34, 28), ὅτε ἐν τῷ θείῳ ὄρει γενόμενος χρησμῶν θεοῦ νομοθετοῦντος ἤκουεν. ἀλλ' οὐ μόνον ὅλῃ τῇ γαστρὶ ἀποτάττεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας αὐτῇ συναπορρύπτεται, τουτέστι τὰς ἐπιβάσεις τῆς ἡδονῆς·
143 ἐπιβάσεις δὲ ἡδονῆς εἰσι τὰ ποιητικὰ αὐτῆς· ὁ [τε] γὰρ προκόπτων λέγεται τὰ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας λούειν (Lev. 1, 9), οὐ τὴν ὅλην κοιλίαν· ἱκανὸς γὰρ οὐκ ἔστι πᾶσαν ἡδονὴν διώσασθαι, ἀγαπητὸν δέ, ἐὰν τὰ ἐγκοίλια αὐτῆς τουτέστι τὰ ἐπεντρώματα, ἅ φασιν οἱ φιλήδονοι ἐπιλεάνσεις εἶναί τινας τῶν προηγουμένων ἡδονῶν, ἃ γίνεται ὀψαρτυτῶν
144 καὶ σιτοπόνων λίχνων περιεργίᾳ. (49.) καὶ προσεπιτείνει τὴν τοῦ * * * προκόπτοντος μετριοπάθειαν τῷ τὸν μὲν ἄνευ προστάξεως παραιτεῖσθαι ὅλην τὴν γαστρὸς ἡδονήν, τὸν δὲ προκόπτοντα μετὰ προστάξεως· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σοφοῦ λέγεται οὕτως· „τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας ὕδατι ἔπλυνεν“ (Lev. 9, 14), ἀνεπικελεύστως κατὰ τὴν ἑκούσιον γνώμην, ἐπὶ δὲ τῶν ἱερέων οὕτως· „τὰ δὲ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας“ οὐχὶ ἔπλυναν, ἀλλὰ „πλυνοῦσι“ (Lev. 1, 9)· σφόδρα παρατετηρημένως· δεῖ γὰρ τὸν μὲν τέλειον ἐξ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι πρὸς τὰς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας, τὸν δὲ ἀσκητὴν μετὰ τοῦ ὑφηγουμένου τὰ πρακτέα λόγου,
145 ᾧ προστάττοντι πείθεσθαι καλόν. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι Μωυσῆς | ὅλην p. 116 M.
τὴν κοιλίαν τουτέστι τὴν γαστρὸς ἐκπλήρωσιν παραιτούμενος σχεδὸν καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀποτάττεται, τοῦ νομοθέτου ἀπὸ μέρους ἑνὸς

---

2 Μωσέως codd. 5 καθαγίζει coni. Mang. οὕτω H 11 ὅροι H 14 τε om. Turn., seclusi 16 ἰδιώσασθαι P 17. 18 ἐπιλεάνσεις ABPH: ἐπιάνσεις L, ἐπιδύσεις v, ἐπιδόσεις coni. Mang. et Usener 19 lacunam indicavit et sic explevit Wendl. τὴν τοῦ ⟨τελείου ἀπάθειαν παραβάλλων πρὸς τὴν τοῦ⟩ 20 προκόπτοντος Mang.: προσπίπτοντος codd. 23 ἔπλυνεν LXX: πλύνειν codd., πλύνει Turn. τὴν om. AP ἀκούσιον Turn. 25 πλύνουσι codd., corr. Mang. 28 Μωσῆς codd.

---

17 τὰ ἐπεντρώματα: cf. Usener Epicurea p. 280.

τὸ σύμπαν ἐναργῶς παριστάντος καὶ ἀπὸ τοῦ συνεκτικωτάτου περὶ τῶν
ἄλλων, ἐν οἷς ἡσύχασε, δυνάμει διεξιόντος· (50.) συνεκτικώτατον ⟨γὰρ⟩
ἡ γαστρὸς ἐκπλήρωσις καὶ ὡσανεὶ θεμέλιός τις τῶν ἄλλων παθῶν·
οὐδὲν γοῦν ἐκείνων δύναται συστῆναι μὴ ἐπερειδόμενον γαστρί, ᾗ πάντα
ἐφίδρυκεν ἡ φύσις. διὰ τοῦτο, γεννηθέντων τῶν ἐκ τῆς Λείας προτέ- 146
ρων τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν καὶ στάντων ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως Ἰούδα
(Gen. 29, 35), μέλλων ὁ θεὸς δημιουργεῖν καὶ τὰς σώματος προκοπὰς
Βάλλαν τὴν Ῥαχὴλ παιδίσκην καὶ πρὸ τῆς δεσποίνης τίκτειν παρασκευά-
ζει· Βάλλα δ' ἐστὶν ἐγκατάποσις· ᾔδει γὰρ ὅτι οὐδὲν τῶν σωματικῶν
ἄνευ καταπόσεως καὶ γαστρὸς ὑποστῆναι δύναται, ἀλλὰ αὕτη κρατεῖ καὶ
ἡγεμονεύει παντὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κατὰ τὸ ζῆν ψιλὸν ὄγκου.
παρατήρει δὲ πᾶσαν τὴν λεπτολογίαν, οὐδὲν γὰρ λεχθὲν παρέργως εὑρή- 147
σεις. Μωυσῆς τὸ μὲν στηθύνιον ἀφαιρεῖται, τὴν δὲ κοιλίαν οὐκ ἀφαι-
ρεῖ μέν, πλύνει δέ (Lev. 8, 29. 9, 14)· διὰ τί; ὅτι ὁ τέλειος σοφὸς
ὅλον μὲν τὸν θυμὸν ἰσχύει παραιτήσασθαι καὶ ἀποκόψαι ὀργῆς κατεξ-
αναστάς, τὴν δὲ κοιλίαν ἐκτεμεῖν ἀδυνατεῖ· τοῖς γὰρ ἀναγκαίοις σιτίοις καὶ
ποτοῖς ἡ φύσις βιάζεται χρῆσθαι καὶ τὸν ὀλιγοδεέστατον καὶ καταφρονη-
τικὸν αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀσιτίαν αὐτῶν μελετῶντα. πλυνέτω
οὖν αὐτὴν καὶ καθαιρέτω ἀπὸ τῶν περιττῶν καὶ ἀκαθάρτων παρασκευῶν·
ἱκανὴ γὰρ καὶ αὕτη παρὰ θεοῦ τῷ φιλαρέτῳ δωρεά. (51.) διὰ τοῦτο 148
ἐπὶ τῆς ὑπονοηθείσης διεφθάρθαι ψυχῆς φησιν (Num. 5, 27), ὅτι ἂν
μὲν ἀπολελοιπυῖα τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅς ἐστιν ἀνὴρ νόμιμος, εὑρεθῇ προσ-
κεχωρηκυῖα τῷ μιαίνοντι τὴν ψυχὴν πάθει, „πρησθήσεται τὴν γαστέρα",
ὅπερ ἦν, ἀπληρώτους καὶ ἀκορέστους ἕξει τὰς γαστρὸς ἡδονὰς καὶ ἐπι-
θυμίας, καὶ οὐδέποτε παύσεται ἄπληστος οὖσα δι' ἀπαιδευσίαν, ἀλλ' ἀμυ-
θήτων ἐπιρρεόντων ἀίδιον ἕξει τὸ πάθος. οἶδα γοῦν πολλοὺς οὕτω 149
πταίοντας περὶ τὴν τῆς γαστρὸς ἐπιθυμίαν, ὥστ' ἐμέτοις χρησάμενοι
πάλιν ἐπὶ τὸν ἄκρατον καὶ τἄλλα ὥρμησαν· οὐ γὰρ ἀναλογεῖ τοῖς σωμα-
τικοῖς ὄγκοις ἡ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς ἐπιθυμία, ἀλλ' οἱ μὲν ἅτε ἀγγεῖα
ὄντες μεμετρημένα ἄμετρον οὐδὲν προσίενται, ἀλλὰ τὸ περιττὸν ἐκβάλ-

1 παριστῶντος BH ἀπὸ τοῦ codd.: τοῦ om. v, ἐπὶ τοῦ coni. Wendl. 1. 2 περὶ ⟨τῆς⟩ τῶν ἄλλων . . . δυνάμεως coni. Markland 2 ἡσύχασε codd.: ἡσύχαζε v γὰρ add. Mang. 4 ᾗ codd.: ἐφ' ᾗ v 6 ψυχικῶν ἀγαθῶν codd.: ἀγαθῶν ψυχικῶν v 11 ὄγκον H 13 Μωσῆς codd. τὸ μὲν ABP: μὲν τὸ H 21 διανοηθείσης Turn. 24 τὰς codd.: τῆς Mang., om. Turn. 26 γοῦν scripsi: οὖν codd. 27 ἐμέτοις Diels, ἐμετικοῖς Markland: ἔτι αὐτοῖς codd., ἔτι αὐτῇ Benzelius, ἔτι σιτίοις Mang. χρησάμενοι Markland: χρησόμενοι codd. 28 τἄλλα P ἀλογεῖ P

λουσιν, ἡ δὲ ἐπιθυμία πληροῦται μὲν οὐδέποτε, μένει δὲ ἐνδεὴς καὶ
150 διψαλέα ἀεί. | παρὸ καὶ τὸ ἀκόλουθον προστίθεται τῷ πρησθῆναι τὴν p. 117 M. γαστέρα τὸ „διαπεσεῖν τὸν μηρόν“· διαπίπτει γὰρ τότε τῇ ψυχῇ καὶ ὁ σπερματικὸς καὶ γεννητικὸς τῶν καλῶν λόγος ὀρθός· „ἐὰν“ γοῦν φησι „μὴ μιανθῇ καὶ καθαρὰ ⟨ᾖ⟩, καὶ ἀθῷος ἔσται ⟨καὶ⟩ ἐκσπερματιεῖ σπέρμα“ (Num. 5, 28), ἐὰν ὑπὸ πάθους μὴ μιανθῇ, καθαρεύσῃ δὲ πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν ὑγιῆ καὶ ἡγεμόνα λόγον, γόνιμον ἕξει ψυχὴν καὶ καρποφόρον, φέρουσαν γέννημα φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης
151 καὶ τῆς συμπάσης ἀρετῆς. (52.) ἆρ' οὖν ἡμᾶς ἐνδεδεμένους σώματι οἷόν τε σωματικαῖς ἀνάγκαις μὴ χρῆσθαι; καὶ πῶς ἔνεστιν; ἀλλ' ὅρα. ὁ ἱεροφάντης τὸν τρόπον παραγγέλλει τῷ ἀγομένῳ ὑπὸ σωματικῆς χρείας αὐτῷ μόνῳ χρῆσθαι τῷ ἀναγκαίῳ. πρῶτον μέν φησι „τόπος ἔστω σοι ἔξω τῆς παρεμβολῆς“ (Deut. 23, 12), παρεμβολὴν καλῶν τὴν ἀρετήν, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευκεν ἡ ψυχή· οὐ γὰρ δύναται τὸν αὐτὸν κρα-
152 τεῖν χῶρον φρόνησις καὶ σωματικῆς ἀνάγκης ἀπόλαυσις. εἶτα „ἐξελεύσῃ“ φησίν „ἐκεῖ ἔξω“· διὰ τί; ὅτι οὐ δύναται ἡ ψυχὴ καταμένουσα μετὰ φρονήσεως καὶ ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβουσα τῆς σοφίας χρῆσθαί τινι τῶν φίλων σώματος· τρέφεται γὰρ τότε θειοτέραις τροφαῖς ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, δι' ἃς καὶ τῆς σαρκὸς ἀμελεῖ· ἐπειδὰν γὰρ ἐξέλθῃ τῶν ἱερῶν ἀρετῆς οἴκων, τηνικαῦτα ἐπὶ τὰς τὸ σῶμα πλημμελούσας
153 καὶ πιεζούσας ὕλας τρέπεται. πῶς οὖν αὐταῖς χρήσομαι; „πάσσαλος ἔστω σοι“ φησίν „ἐπὶ τῆς ζώνης σου, καὶ ὀρύξεις ἐν αὐτῷ“ (Deut. 23, 13), τουτέστι λόγος ἐπὶ τοῦ πάθους ἐξορύττων καὶ ἀναστέλλων καὶ ἀπαμφιεννὺς αὐτό· ἀνεζῶσθαι γὰρ βούλεται ἡμᾶς τὰ πάθη, ἀλλὰ μὴ
154 ἀνειμένα καὶ κεχαλασμένα φορεῖν. διὸ καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως αὐτῶν, ὃ καλεῖται Πάσχα, προστάττει τὰς „ὀσφῦς περιεζῶσθαι“ (Exod. 12, 11), ἤτοι συνεστάλθαι τὰς ἐπιθυμίας. πάσσαλος οὖν, τουτέστι λόγος, ἐπέσθω τῷ πάθει, κωλύων αὐτὸ χεῖσθαι· οὕτως γὰρ αὐτοῖς μόνοις χρη-
155 σόμεθα τοῖς ἀναγκαίοις, τῶν δὲ περιττῶν ἀφεξόμεθα. (53.) κἂν ἐν συνουσίαις ὄντες καὶ μέλλοντες εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν τῶν παρεσκευασμένων ἐλθεῖν σὺν λόγῳ παραγενώμεθα ὥσπερ ὅπλῳ τινὶ ἀμυντηρίῳ, οὔτε πέραν τοῦ μετρίου σιτίων ἐμφορηθησόμεθα αἰθυιῶν τρόπον οὔτ'

---

2 δαψιλέα codd., corr. Turn. 5 ᾖ om. codd. 5. 6 καὶ ἐκσπερματιεῖ σπέρμα LXX: ἐκ σπερμάτων εἰς σπέρμα codd. 11 τὸν τρόπον videtur delendum 15 ἀνάγκη Turn. 20 οἴκων Wendl.: ὀσσῶν codd., ὀδῶν vel οὐδῶν coni. Mang. πλημμελούσας vix sanum censet Wendl. 27 τὰς[ην] ἐπιθυμίας[ν] AP 27. 28 ἐπέσθω] ἐπέστω coni. Mang. 29 ἐν om. AP 32 ἐμφορησόμεθα P αἰθύων codd.

ἀκράτου ἀμέτρου χορεσθέντες μέθῃ ληραίνειν ἀναγκαζούσῃ χρησόμεθα·
p. 118 M. ἐπιστομιεῖ γὰρ ὁ λόγος καὶ ἐγχαλινώσει τὴν ῥύμην | καὶ φορὰν τοῦ πά-
θους. ἐγὼ γοῦν αὐτὸ πολλάκις παθὼν οἶδα· εἰς γὰρ ἀδιάγωγον 156
συνουσίαν ἐλθὼν καὶ πολυτελῆ δεῖπνα, ὁπότε μὴ ἀφικοίμην σὺν λόγῳ,
δοῦλος ἐγενόμην τῶν παρεσκευασμένων, ἀγόμενος ὑπὸ δεσποτῶν ἀτι-
θάσων, θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων καὶ τῶν ὅσα διὰ μυκτῆρος καὶ γεύ-
σεως ἡδονὰς ἀπεργάζεται· ὁπότε δὲ μετὰ τοῦ αἱροῦντος λόγου, δεσπό-
της ἀντὶ δούλου γίνομαι καὶ ἀνὰ κράτος νικῶ καλὴν νίκην καρτερίας
καὶ σωφροσύνης, ἀντιβαίνων καὶ ἀντιφιλονεικῶν πᾶσι τοῖς ἀναρρηγνῦσι
τὰς ἀκράτορας ἐπιθυμίας. „διορύξεις“ φησὶ γοῦν „τῷ πασσάλῳ“ (Deut. 157
23, 13), τουτέστιν, ἣν ἕκαστον ἔχει φύσιν, τὸ φαγεῖν, τὸ πιεῖν, τὸ τοῖς
μετὰ γαστέρα χρῆσθαι, τῷ λόγῳ γυμνώσεις καὶ διαστελεῖς, ἵνα διακρί-
νας γνῷς τἀληθές· τότε γὰρ εἴσῃ, ὅτι ἐν οὐδενὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἀγα-
θόν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον μόνον καὶ χρήσιμον. „καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις 158
τὴν ἀσχημοσύνην σου“ (ibid.)· πάνυ καλῶς· ἔπαγε γάρ, ὦ ψυχή, τὸν
λόγον ἐπὶ πάντα, ᾧ καλύπτεται καὶ συσκιάζεται καὶ συγκρύπτεται πᾶσα
ἀσχημοσύνη σαρκὸς καὶ πάθους· τὰ γὰρ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρά,
ὥσπερ τὰ σὺν λόγῳ κόσμια. οὐκοῦν ὁ μὲν φιλήδονος ἐπὶ κοιλίαν βαδίζει, 159
ὁ δὲ τέλειος τὴν κοιλίαν ὅλην ἐκπλύνει, ὁ δὲ προκόπτων τὰ ἐν κοιλίᾳ,
ὁ δὲ ἄρτι ἀρχόμενος παιδεύεσθαι ἔξω πρόεισιν, ὅταν μέλλῃ τῆς γαστρὸς
τοῖς ἀναγκαίοις ἐπιφερόμενος λόγον ἐπιστομιεῖν τὸ πάθος, ὃς εἴρηται
συμβολικῶς πάσσαλος.

(54.) Εὖ μέντοι καὶ τὸ προσθεῖναι· „πορεύσῃ ἐπὶ τῷ στήθει καὶ 160
τῇ κοιλίᾳ“ (Gen. 3, 14)· ἡ γὰρ ἡδονὴ οὐκ ἔστι τῶν ἠρεμούντων καὶ
ἱσταμένων, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ
ἡ φλὸξ ἐν κινήσει, οὕτως φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν τῇ ψυχῇ
κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ. διὸ καὶ τοῖς λέγουσι καταστηματικὴν
εἶναι τὴν ἡδονὴν οὐ συμφέρεται· ἠρεμία γὰρ λίθῳ μὲν καὶ ξύλῳ καὶ

---

1 ἀκράτου ἀμέτρου scripsi: ἀκράτω ἀμέτρω codd. 3 ἔγωγ᾽ οὖν codd. 5. 6 ἀτιθάσσων codd. 7 αἱροῦντος] αἴροντος AP 10 διορύξεις Wendl. (ὀρύξεις coni. Mang.): θωρήξῃ codd. 12 διαστελεῖς Mang.: διαστείλεις P, διαστείλῃς ceteri 13 ἔστι B 15 ἔπαγε ABPH: ἄγαγε L 21 ἀναγκαίοις ⟨χρῆσθαι⟩ ... ἐπιστομιεῖ coni. Markland 24 οὐκ ἔστι Mang.: οὐκέτι ABP, οὐκ ἔτι H 25 γὰρ om. L 26 οὕτω H τῇ ψυχῇ ABPH: τῇ om. L

17—18 D^P fol. 97^v D^R fol. 125^v D^V p. 397 Anton. Mel. I 11 Col. 801 Io. Georgid. p. 84 Boiss. Φίλωνος: τὰ μὴ — κόσμια. 24 sqq. cf. Usener Epicurea p. 281. 356.

παντὶ ἀψύχῳ οἰκεῖον, ἀλλότριον δὲ ἡδονῇ· γαργαλισμοῦ γὰρ καὶ σπα-
σμώδους ἐφίεται καὶ ἐπ' ἐνίων οὐκ ἠρεμίας ἀλλὰ συντόνου καὶ σφο-
δρᾶς κινήσεώς ἐστι χρεία.
161 (55.) Τὸ δὲ „γῆν φάγεσαι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου“ (Gen.
3, 14), τοῦτο προσφυῶς εἴρηται· τῆς γὰρ | σώματος τροφῆς ἡδοναὶ p. 119 M.
γήιναι· καὶ μήποτ' εἰκότως· δύο ⟨γάρ⟩ ἐστιν ἐξ ὧν συνέσταμεν, ψυχή
τε καὶ σῶμα· τὸ μὲν οὖν σῶμα ἐκ γῆς δεδημιούργηται, ἡ δὲ ψυχὴ
αἰθέρος ἐστίν, ἀπόσπασμα θεῖον· „ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς ὁ θεός, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“
(Gen. 2, 7). εὐλόγως οὖν τὸ μὲν ἐκ γῆς διαπλασθὲν σῶμα συγγενεῖς
ἔχει τροφὰς ἃς ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, ἡ δὲ αἰθερίου φύσεως μοῖρα οὖσα
ψυχὴ πάλιν αἰθερίους καὶ θείας· ἐπιστήμαις γὰρ τρέφεται καὶ οὐ σι-
162 τίοις ἢ ποτοῖς, ὧν ἐπιδεές ἐστι τὸ σῶμα. (56.) ὅτι δὲ οὐ γήινοι ἀλλ'
οὐράνιοι αἱ ψυχῆς τροφαί, μαρτυρήσει διὰ πλειόνων ὁ ἱερὸς λόγος·
„ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους ⟨ἐκ⟩ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς
καὶ συνάξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ
πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ οὔ“ (Exod. 16, 4). ὁρᾷς ὅτι οὐ γηίνοις
καὶ φθαρτοῖς τρέφεται ἡ ψυχή, ἀλλ' οἷς ἂν ὁ θεὸς ὀμβρήσῃ λόγοις ἐκ
163 τῆς μεταρσίου καὶ καθαρᾶς φύσεως, ἣν οὐρανὸν κέκληκεν· ἐξίτω μέντοι
ὁ λεὼς καὶ πᾶν τὸ τῆς ψυχῆς σύστημα καὶ συναγαγέτω καὶ ἀρχέσθω
τῆς ἐπιστήμης, μὴ ἀθρόως ἀλλὰ „τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν“· πρῶ-
τον μὲν γὰρ ἀθρόον οὐ χωρήσει τὸν πολὺν πλοῦτον τῶν τοῦ θεοῦ χα-
ρίτων, ἀλλὰ τῇ φορᾷ χειμάρρου τρόπον ἐπικλυσθήσεται· ἔπειτ' ἐστὶν
ἄμεινον τὰ αὐτάρκη λαβόντας ἀγαθὰ καὶ μεμετρημένα τῶν λοιπῶν ταμίαν
164 οἰηθῆναι τὸν θεόν. ὁ δὲ πάντα μετιὼν ἀθρόα δυσελπιστίαν καὶ ἀπιστίαν

---

1 ἡδονή PH 2 καὶ ἐπεντρωμάτων ⟨οἷς⟩ οὐκ coni. Diels 3 κινήσεως scripsi (idem coni. Wendl.): αἰκίσεως codd.; ἀεὶ κνήσεως coni. Creuzer, ἀσκήσεως Gelenius et Bernays 4 γῆς L 6 γήινοι P γάρ add. Wendl. 8 ἀπόσπασμα Mang. „ex Ms. Trin.“: ἀπόπλασμα codd. 9 ζῶσαν] ζωῆς codd. 14 αἱ corr. Turn.: καὶ codd. 15 ἐκ om. codd. 16 ὅπως] ὅταν codd. 17 ἢ οὔ. ὁρᾷς Mang.: ἢ οὐχ ὁρᾷς codd. οὐ om. H 19 μεταρσίας codd., corr. Turn. 22 οὐ χωρήσει scripsi: οὐκ ὠνήσει codd., οὐ κενώσει v (Turn.) 23. 24 ἔστιν ἄμει-νον τὰ D: ἄμεινον τὰ om. codd. 24 λαβόντα P 25 τὸν θεόν D: τὸν om. codd. μετιὼν D: μετρῶν codd. ἀθρόα D: ἀθρόον codd. καὶ ἀπιστίαν scripsi: καὶ ἀνελπιστίαν D, om. codd.

23—25 D[R] fol. 220r Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἔστιν ἄμεινον—τὸν θεόν.
25—149,5 D[R] fol. 46r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ' τῆς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα μετιὼν—ἄκοντος θεοῦ.

μετὰ πολλῆς ἀνοίας κτᾶται· δύσελπις μὲν ⟨γίνεται⟩, εἰ νῦν μόνον ἀλλὰ
μὴ καὶ αὖθις ἐλπίζει τὸν θεὸν ὀμβρήσειν αὐτῷ ἀγαθά, ἄπιστος δέ,
εἰ μὴ πεπίστευκε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ τὰς τοῦ θεοῦ χάριτας ἀφθόνως
τοῖς ἀξίοις προσνέμεσθαι, ἄνους δέ, εἰ οἴεται τῶν συναχθέντων ἱκανὸς
ἔσεσθαι φύλαξ ἄκοντος θεοῦ· μικρὰ γὰρ ῥοπὴ τὸν ἀσφάλειαν καὶ βε-
βαιότητα περιάπτοντα νοῦν ὑπὸ μεγαλαυχίας ἑαυτῷ ἄκυρον καὶ ἀβέβαιον ὧν
ἐδόκει φύλαξ εἶναι πάντων ἐποίησε. (57.) σύναγε οὖν, ὦ ψυχή, τὰ αὐτάρκη 165
καὶ καθήκοντα καὶ μήτε πλείω τῶν ἱκανῶν ὡς ὑπερβάλλειν μήτε ἐλάττω
πάλιν ὡς ἐνδεῖν, ἵνα μέτροις δικαίοις χρωμένη μὴ ἀδικῇς. καὶ γὰρ
διάβασίν γε μελετῶσαν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τὸ Πάσχα θύουσαν δεῖ
τὴν προκοπήν, τὸ πρόβατον, λαμβάνειν μὴ ἀμέτρως· „ἕκαστος" γάρ
φησι „τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συναριθμηθήσεται εἰς πρόβατον" (Exod. 12, 4).
καὶ ἐπὶ τοῦ μάννα οὖν καὶ ἐπὶ πάσης δωρεᾶς, ἣν ὁ θεὸς δωρεῖται 166
p. 120 M. | τῷ γένει ἡμῶν, καλὸν τὸ ἐνάριθμον καὶ μεμετρημένον καὶ μὴ τὸ ὑπὲρ
ἡμᾶς λαμβάνειν· πλεονεξίας γὰρ τοῦτό γε. τὸ τῆς ἡμέρας οὖν εἰς
ἡμέραν συναγαγέτω ἡ ψυχή (Exod. 16, 4), ἵνα μὴ ἑαυτὴν φύλακα
τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ τὸν φιλόδωρον θεὸν ἀποφήνῃ. (58.) καὶ διὰ τοῦτό 167
μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον λέγεσθαι· σύμβολον φωτός ἐστιν ἡ ἡμέρα,
φῶς δὲ ψυχῆς ἐστι παιδεία. πολλοὶ οὖν τὰ ἐν ψυχῇ φῶτα ἐκτήσαντο
εἰς νύκτα καὶ σκότος, ἀλλ' οὐκ εἰς ἡμέραν καὶ φῶς, οἷον τὰ προπαι-
δεύματα πάντα καὶ τὰ ἐγκύκλια λεγόμενα καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν
τρυφῆς ἕνεκεν ἢ ἀρχῆς τῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. ὁ δέ γε ἀστεῖος
τὴν ἡμέραν ἕνεκα ἡμέρας καὶ τὸ φῶς ἕνεκα φωτὸς καὶ τὸ καλὸν
ἕνεκα τοῦ καλοῦ κτᾶται μόνου, οὐχ ἕνεκα ἄλλου τινός. διὸ καὶ
ἐπιφέρει· „ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ
οὔ" (Exod. 16, 4)· νόμος γὰρ θεῖος οὗτος, τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτὴν τιμᾶν.

---

1 ἀνοίας D: ἀνίας codd. δύσελπις] δυσελπιστίαν D μὲν γίνεται scripsi: μὲν D, γὰρ (om. μὲν) codd. 2 μὴ καὶ D: καὶ μὴ codd. ἐλπίζει] νομίσει D τὸν θεὸν post ἀγαθά transp. D ὀμβρίσειν D ἄπιστος] ἀπιστίαν D 4 εἰ om. P 5. 6 ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα Mang.: ἀσφαλῆ καὶ βεβαιότατον codd. 12 συναριθμήσεται Mang. (LXX) εἰς] τὸ codd. 13 ἣν] ἧς D 14 ἐναρίθμιον Mang. 15 πλεονεξίας D: πλεονεξία codd. γὰρ add. D: om. codd. οὖν] γοῦν D 16 συναγέτω D ἑαυτῇ D 17 ἀποφαίνῃ D 22 ἕνεκεν codd.: ἕνεκα Mang. ἀρχῆς] ἀρεσκείας coni. Mang.; fort. ἢ ἀρχῆς ⟨ἢ ἀρεσκείας⟩ 23 ἕνεκεν φωτὸς AP 24 οὐχ εἵνεκα codd. 26 οὗτος θεῖος D

13—17 D[R] fol. 220r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): ἐπὶ πάσης — ἀποφαίνῃ. 26 D[R] fol. 148r Φίλωνος: νόμος οὗτος — τιμᾶν.

168 τοὺς οὖν ἀσκητὰς ὥσπερ νόμισμα δοκιμάζει ὁ ὀρθὸς λόγος, πότερα
κεκηλίδωνται ἐπί τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέροντες τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθὸν ἢ ὡς
δόκιμον διαστέλλουσιν ἐν διανοίᾳ μόνῃ τοῦτο διαφυλάττοντες. τούτοις
συμβέβηκε μὴ τοῖς γηίνοις ἀλλὰ ταῖς ἐπουρανίοις ἐπιστήμαις τρέφεσθαι.
169 (59.) δηλοῖ δὲ καὶ δι' ἑτέρων, ὅταν φῇ· „τὸ πρωὶ ἐγένετο καταπαυ-
ομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς
ἐρήμου ⟨λεπτὸν⟩ ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. ἰδόντες
δὲ αὐτὸ εἶπον ἕτερος τῷ ἑτέρῳ Τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν, τί ἦν.
εἶπε δὲ αὐτοῖς Μωυσῆς Οὗτος ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν κύριος τοῦ
φαγεῖν. τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος“ (Exod. 16, 13 ss.). ὁρᾷς
τῆς ψυχῆς τροφὴν οἵα ἐστί· λόγος θεοῦ συνεχής, ἐοικὼς δρόσῳ,
κύκλῳ πᾶσαν περιειληφὼς καὶ μηδὲν μέρος ἀμέτοχον αὑτοῦ ἐῶν.
170 φαίνεται δ' οὐ πανταχοῦ ὁ λόγος οὗτος, ἀλλ' ἐπ' ἐρήμου παθῶν καὶ
κακιῶν, καὶ ἔστι λεπτὸς νοῆσαί τε καὶ νοηθῆναι καὶ σφόδρα διαυγὴς
καὶ καθαρὸς ὁραθῆναι, καὶ ἔστιν ὡσεὶ κόριον. φασὶ δὲ οἱ γεωπόνοι τὸ
σπέρμα τοῦ κορίου διαιρεθὲν εἰς ἄπειρα καὶ τμηθὲν καθ' ἕκαστον τῶν
μερῶν καὶ τμημάτων σπαρὲν βλαστάνειν οὕτως, ὡς καὶ τὸ ὅλον ἠδύ-
νατο· τοιοῦτος καὶ ὁ θεοῦ λόγος, καὶ δι' ὅλων ὠφελητικὸς καὶ διὰ
171 παντὸς μέρους καὶ τοῦ τυχόντος. μήποτε δὲ ὁμοιοῦται καὶ τῇ κατὰ
τὸν ὀφθαλμὸν κόρῃ· ὡς γὰρ αὕτη βραχύτατον οὖσα μέρος τὰς τῶν
ὄντων ὁρᾷ ζώνας ὅλας καὶ θάλατταν ἄπειρον καὶ | ἀέρος μέγεθος καὶ p. 121 M.
τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ὅσον ἀνατέλλων καὶ δυόμενος ὁ ἥλιος ὁρίζει, οὕτως
καὶ ὁ θεοῦ λόγος ὀξυδερκέστατός ἐστιν, ὡς πάντα ἐφορᾶν εἶναι ἱκανός,

2 κεκιβδήλευνται coni. Mang. 3 τοῦτο διαφυλάττοντες AP: [διαφυλάττοντες τοῦτο BH 4 ἐπουρανίοις scripsi: ἐπουρανίαις codd. 5 φῇ scripsi: φησί codd. 7 λεπτὸν om. codd., add. Benzelius λευκὴν codd., corr. Turn. 9 Μωσῆς codd. 11 οἷα BH 12 αὐτοῦ codd. 15 γεωπόνοι scripsi: γεηπόνοι codd. 19 μήποτε] μηδέποτε H 22 οὕτω H 23 θεοῦ] θεῖος L ὀξυδορκέστατος P

14 sqq. *Orig. Sel. in Deuter. (t. X p. 373 Lomm.)* . . . διὰ τοῦτο δὲ τὸ μάννα „λεπτὸν ἦν ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς“, ἐπειδήπερ ὁ λόγος, οὗ σύμβολον ἦν τὸ μάννα ἐκεῖνο, λεπτόν ἐστι τῇ αὐτοῦ φύσει καὶ διῆκον διὰ πάντων πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων . . . ἦν δὲ καὶ ὡσεὶ κόριον πρὸς τὸ εἶναι λευκόν· φασὶ δὲ τὴν τοῦ κορίου φύσιν ὅλην δι' ὅλων λόγον ἔχειν σπέρματος, ὡς μηδὲ ἐν τῷ κατακόπτεσθαι τὸ τοῦ κορίου σπέρμα ἐξαφανίζεσθαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς οὐκέτι δυναμένην σπείρεσθαι. τοιοῦτος δὲ δι' ὅλου ὁ λόγος· καὶ πᾶν μόριον αὐτοῦ γεωργεῖσθαι πέφυκεν ἐν καλῇ καὶ ἀγαθῇ, τουτέστι ψυχῆς (ψυχῇ?). ἔστι δὲ τὸ μάννα λευκόν· φῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ λαμπρὸν καὶ κατὰ τοῦτο λευκὸν τῷ αὐτὸν συνιέντι καὶ τρεφομένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

* * * ᾧ τὰ θέας ἄξια κατόψονται· παρὸ καὶ λευκόν ἐστι· τί γὰρ ἂν εἴη
λαμπρότερον ἢ τηλαυγέστερον θείου λόγου, οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ
ἄλλα τὴν ἀχλὺν καὶ τὸν ζόφον ἀπελαύνει φωτὸς κοινωνῆσαι ψυχικοῦ
γλιχόμενα. (60.) ἴδιον δὲ περὶ τοῦτον τὸν λόγον συμβαίνει πάθος. 172
ὅταν γὰρ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχήν, πῆξιν ἀνεγείρει τῷ γεώδει καὶ σω-
ματικῷ καὶ αἰσθητικῷ παντί· διὸ λέγεται τὸ „ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς“
(Exod. 16, 14)· καὶ γὰρ ἡνίκα ὁ τὸν θεὸν ὁρῶν φυγὴν τὴν ἀπὸ τῶν
παθῶν μελετᾷ, πήγνυται τὰ κύματα, τουτέστιν ἡ φορὰ καὶ αὔξησις καὶ τὸ
μεγάλαυχον αὐτῶν· „ἐπάγη γὰρ τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης“
(Exod. 15, 8), ἵνα διαβῇ τὸ πάθος ὁ βλέπων τὸν ὄντα. πυνθάνονται 173
οὖν ἀλλήλων αἱ ψυχαὶ αἱ πεπονθυῖαι μὲν ἤδη τὸν λόγον, οὐκ ἔχουσαι
δ' εἰπεῖν τὸ „τί ἐστι“ (Exod. 16, 15)· καὶ γὰρ γλυκανθέντες πολλάκις
τὸν κεκινηκότα χυμὸν ἀγνοοῦμεν καὶ ἡδέων ἀτμῶν ὀσφραινόμενοι τίνες
εἰσὶν οὐκ ἴσμεν· οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ γανωθεῖσα πολλάκις εἰπεῖν οὐκ
ἔχει, τί τὸ γανῶσαν αὐτήν ἐστι· διδάσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου
καὶ προφήτου Μωυσέως, ὃς ἐρεῖ· „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος“ (ibid.), ἡ
τροφή, ἣν δέδωκεν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, προσενέγκασθαι τὸ ἑαυτοῦ ῥῆμα
καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον· οὗτος γὰρ ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν φαγεῖν, „τοῦ-
το τὸ ῥῆμα“. (61.) λέγει δὲ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· „καὶ ἐκάκωσέ σε 174
καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε, καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄν-
θρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ⟨τῷ⟩ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“
(Deut. 8, 3). ἡ κάκωσις αὕτη ἱλασμός ἐστι· καὶ γὰρ τῇ δεκάτῃ
κακῶν ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἱλάσκεται (Lev. 16, 30)· ὅταν γὰρ τὰ ἡδέα
περισυλᾶται, δοκοῦμεν κακοῦσθαι, τὸ δ' ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν ἵλεων τὸν
θεὸν ἔχειν. περιποιεῖ δ' ἡμῖν καὶ λιμόν, οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τὸν ἐκ πά- 175
θους καὶ κακίας συνιστάμενον· τεκμήριον δέ, διατρέφει γὰρ ἡμᾶς τῷ
γενικωτάτῳ αὐτοῦ λόγῳ· τὸ γὰρ μάννα ἑρμηνεύεται „τί“, τοῦτό ἐστι
τὸ γενικώτατον τῶν ὄντων· καὶ ὁ λόγος δὲ τοῦ θεοῦ ὑπεράνω παντός
ἐστι τοῦ κόσμου καὶ πρεσβύτατος καὶ γενικώτατος τῶν ὅσα γέγονε.
τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες, οὐχ οἱ πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ'
οἱ χρόνῳ πολιοὶ οἱ λέγοντες· „δῶμεν ἀρχηγὸν καὶ ἀποστρέψωμεν εἰς“

---

1 ante ᾧ lacunam indicavi 8 πήγνυται codd.: πήγνυνται Mang.
16 Μωσέως codd. 17 δέδωκεν codd.: ἔδωκεν v 20 ἐλιμαγχώνησε H
21 ἀναγγείλῃ Mang.: ἀναγγείλωσι codd. 22 ἐπὶ] ἐν L τῷ addidi,
cf. § 176 25 τὸ δ' ἐστὶ scripsi: τόδ' ἐστι codd. ἵλεω codd.
28 αὐτοῦ codd.

176 τὸ πάθος „Αἴγυπτον“ (Num. 14, 4). ἀναγγελλέτω οὖν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, ὅτι | „οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος“ [κατ' εἰκόνα], p. 122 M. „ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι τῷ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“, τουτέστι καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου τραφήσεται καὶ διὰ μέρους αὐτοῦ· τὸ μὲν γὰρ στόμα σύμβολον τοῦ λόγου, τὸ δὲ ῥῆμα μέρος αὐτοῦ. τρέφεται δὲ τῶν μὲν τελειοτέρων ἡ ψυχὴ ὅλῳ τῷ λόγῳ· ἀγαπήσαιμεν δ' ἂν ἡμεῖς,
177 εἰ καὶ μέρει τραφείημεν αὐτοῦ. (62.) ἀλλ' οὗτοι μὲν εὔχονται θεοῦ λόγῳ τραφῆναι. ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ τὸν λόγον ὑπερκύψας ὑπ' αὐτοῦ φησι τρέφεσθαι τοῦ θεοῦ, λέγει δ' οὕτως· „ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογήσαι τὰ παιδία ταῦτα“ (Gen. 48, 15. 16). ὡραῖος οὗτος ὁ τρόπος· τροφέα τὸν θεόν, οὐχὶ λόγον, ἡγεῖται, τὸν δὲ ἄγγελον, ὅς ἐστι λόγος, ὥσπερ ἰατρὸν κακῶν· φυσικώτατα· ἀρέσκει γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν προηγούμενα ἀγαθὰ αὐτοπροσώπως αὐτὸν τὸν ὄντα διδόναι, τὰ δεύτερα δὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ λόγους αὐτοῦ· δεύτερα δ' ἐστὶν ὅσα περιέχει κακῶν
178 ἀπαλλαγήν. διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὑγείαν μὲν τὴν ἁπλῆν, ἧς οὐ προηγεῖται νόσος ἐν τοῖς σώμασιν, ὁ θεὸς χαρίζεται δι' ἑαυτοῦ μόνου, τὴν δὲ γινομένην κατὰ νόσου φυγὴν καὶ διὰ τέχνης καὶ διὰ ἰατρικῆς, ἐπιγράφων καὶ ἐπιστήμῃ καὶ τεχνίτῃ τὸ δοκεῖν ἰᾶσθαι, πρὸς ἀλήθειαν αὐτὸς καὶ διὰ τούτων καὶ ἄνευ τούτων ἰώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔχει· τὰ μὲν ἀγαθά, τὰς τροφάς, αὐτὸς χαρίζεται δι' ἑαυτοῦ, διὰ δὲ ἀγγέλων καὶ λόγων ὅσα ἀπαλλαγὴν περιέχει κακῶν.
179 (63.) ταῦτα δ' ηὔξατο αἰτιώμενος τὸν πολιτικὸν Ἰωσήφ, ὃς ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὅτι „ἐκθρέψω σε ἐκεῖ“· „σπεύσαντες“ γάρ φησιν „ἀνάβητε πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ εἴπατε αὐτῷ Τάδε λέγει“ καὶ τὰ ἑξῆς, εἶτα „κατάβηθι πρὸς μὲ καὶ μὴ μείνῃς“, ἐπὶ πᾶσι „καὶ ἐκθρέψω σε ἐκεῖ, ἔτη γὰρ πέντε λιμός“ (Gen. 45, 9. 11). ἐπιμεμφόμενος οὖν ἅμα καὶ διδάσκων τὸν δοκησίσοφον λέγει· ὦ οὗτος, ἴσθι τὰς ψυχῆς τροφὰς ἐπιστήμας ὑπαρχούσας, ἃς οὐχ ὁ αἰσθητὸς λόγος ἀλλ' ὁ θεὸς δωρεῖται, ὁ τρέφων ἐκ νεότητος καὶ πρώτης ἀκμῆς ⟨με⟩ μέχρι τελείου φωτὸς
180 (cf. Gen. 48, 15) αὐτὸς ἐμπλήσει. ἔπαθεν οὖν ταὐτὸν ὁ Ἰωσὴφ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ῥαχήλ· καὶ γὰρ αὕτη ἐνόμισε δύνασθαί τι τὸ γενητόν,

1 Αἴγυπτον Mang.: Αἰγύπτου codd. ἀναγγελέτω AB 2 κατ' εἰκόνα seclusi 7 μέρος P 11. 12 εὐλογίσαι H 19 νόσον P 19. 20 ἐπιγράφων ... τὸ δοκεῖν Mang.: ἐπιγράφω ... τῷ δοκεῖν codd. 30 αἰσθητὸς] ἄγγελος coni. Mang. 31 με addidi 33 αὕτη Wendl.: αὐτὴ codd. γεννητόν codd.

διὸ λέγει· „δός μοι τέκνα“ (Gen. 30, 1)· ἀλλ' ὅ γε πτερνιστὴς αὐτὴν
μωμησάμενος ἐρεῖ· πλάνον πεπλάνησαι πολύν, οὐ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ
p. 123 M. | εἰμι τοῦ μόνου δυναμένου τὰς ψυχῶν μήτρας ἀνοιγνύναι καὶ σπείρειν
ἐν αὐταῖς ἀρετὰς καὶ ποιεῖν ἐγκύμονας καὶ τικτούσας τὰ καλά· κατά-
μαθέ γέ τοι τὴν ἀδελφήν σου Λείαν καὶ εὑρήσεις ἐξ οὐδενὸς γενητοῦ
λαμβάνουσαν τὴν σπορὰν καὶ τὴν γονήν, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ·
„ἰδὼν γὰρ κύριος, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· 'Ραχὴλ
δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31). ἀλλ' ὅρα πάλιν τὴν ἐν τούτῳ λεπτουρ- 181
γίαν· τῆς ἀρετῆς ὁ θεὸς τὰς μήτρας ἀνοίγει, σπείρων ἐν αὐταῖς τὰς
καλὰς πράξεις, ἡ δὲ μήτρα, παραδεξαμένη τὴν ἀρετὴν ὑπὸ θεοῦ, οὐ
τίκτει τῷ θεῷ — χρεῖος γὰρ οὐδενός ἐστιν ὁ ὤν —, ἀλλ' ἐμοὶ τῷ
'Ιακὼβ υἱούς· ἐμοῦ γὰρ ἕνεκα ἔσπειρεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἀρετῇ τάχα,
οὐχ ἑαυτοῦ. οὐκοῦν ἄλλος μὲν ἀνὴρ τῆς Λείας ὁ ἡσυχαζόμενος
εὑρίσκεται, ἄλλος δὲ πατὴρ τῶν ἐκ Λείας τέκνων· ἀνὴρ μὲν γὰρ
ὁ τὴν μήτραν ἀνοίγων, πατὴρ δὲ τῶν τέκνων, ᾧ ταῦτα τίκτειν
λέγεται.

(64.) „Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυ- 182
ναικός“ (Gen. 3, 15). ὄντως ἐστὶν ἡδονὴ ἐχθρὸν αἰσθήσει, καίτοι δο-
κοῦν ἐνίοις μάλιστα εἶναι φίλον· ἀλλ' ὥσπερ τὸν κόλακα οὐκ ἄν τις
ἑταῖρον εἴποι — νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία — οὐδὲ τὴν ἑταίραν
εὔνουν ἐραστῇ — τοῖς γὰρ διδομένοις, οὐκ αὐτῷ, προσπέπονθεν —,
οὕτω καὶ τὴν ἡδονὴν ἐξετάζων εὑρήσεις νόθον οἰκειότητα ὑποδυομένην
πρὸς αἴσθησιν. ὅταν γέ τοι χορεσθῶμεν ἡδονῆς, ἐκπίπτει τῶν τόνων 183
ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια· ἢ τοὺς οἴνῳ ἢ ἔρωτι μεθύοντας οὐ καταμανθά-
νεις, ὅτι ὁρῶντες οὐχ ὁρῶσι καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσι καὶ τῶν
ἄλλων αἰσθήσεων ἀφῄρηνται τὰς ἀκριβεῖς ἐνεργείας; ἔστι δ' ὅτε καὶ
διὰ πλῆθος ἄμετρον τροφῆς ἅπαντες οἱ τόνοι τῶν αἰσθήσεων ὑφείθησαν

---

1. 2 αὐτὴν μωμησάμενος scripsi (αὐτὴν μεμψάμενος coni. Wendl.): ἑαυτὸν μιμησάμενος codd. 3 τὰς ψυχῶν μήτρας Mang.: τὰ ψυχῶν μέτρα codd. 5 γεννητοῦ codd. 6 τοῦ om. ABH 8. 9 λεπτουργίαν· τῆς ἀρετῆς sic distinxit Markland: λεπτουργίαν τῆς ἀρετῆς. v 10 ἀρετὴν] σπορὰν coni. Mang. 12 υἱούς corr. Turn.: υἱός codd. 24 οἴνῳ ἢ ἔρωτι Markland: οἴνων ἔρωτι codd. 24. 25 καταμανθάνεις codd.: καταλαμβάνεις Mang.

19—20 DK fol. 191r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) DP fol. 20r DR fol. 275r DV p. 715 Mel. Barocc. fol. 173r Φίλωνος: οὐκ ἂν εἴποι τις ἕτερον (ἑταῖρον DR) τὸν κόλακα· νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία.

ὕπνου καταλαμβάνοντος, ὃς καὶ τοὔνομα ἔσχεν ἀπὸ τῆς ὑφέσεως αὐτῶν·
χαλᾶται γὰρ τότε τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον, ὥσπερ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν
ἐπιτείνεται, μηκέτι κωφὰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς πλήξεις δεχόμενον ἀλλὰ
γεγωνυίας καὶ ἐναργεῖς τήν τε ἠχὴν ἄχρι τοῦ νοῦ διαδιδούσας· δεῖ γὰρ
αὐτὸν πληχθέντα γνωρίσαι τὸ ἐκτὸς καὶ λαβεῖν αὐτοῦ τύπον ἐναργῆ.
184 (65.) τήρει δ' ὅτι οὐκ εἶπεν „ἔχθραν θήσω σοὶ καὶ τῇ γυναικί",
ἀλλὰ „ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ τῆς γυναικός". διὰ τί δέ; ὅτι περὶ τὸ μέ-
σον καὶ ὡς ἂν ἐν μεθορίῳ κείμενον ἡδονῆς καὶ αἰσθήσεως γίνεται
τούτων ὁ πόλεμος. τὸ δὲ μέσον ἀμφοῖν | ἐστι τὸ πότιμον, τὸ ἐδώδιμον, p. 124 M.
τὸ εὐτρεπὲς πρὸς τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἕκαστον αἰσθητόν τέ ἐστι καὶ
ποιητικὸν ἡδονῆς. ὅταν οὖν ἀπλήστως ἐμφορηθῇ τούτων ἡ ἡδονή,
185 βλάβην εὐθὺς εἰργάσατο αἰσθήσει. τὸ δ' „ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός
σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς" εἴρηται πάλιν φυσικῶς· σπέρμα γὰρ
πᾶν ἐστι γενέσεως ἀρχή· ἀρχὴ δὲ ἡδονῆς μὲν [οὐ] τὸ πάθος, [ἀλλ']
ἄλογος ὁρμή, αἰσθήσεως δὲ ὁ νοῦς· ἀπὸ γὰρ τούτου καθάπερ τινὸς πηγῆς
αἱ αἰσθητικαὶ τείνονται δυνάμεις, μάλιστα κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν,
ὃς ἐκ τοῦ 'Αδὰμ πεπλάσθαι φησὶ τὴν γυναῖκα, τὴν αἴσθησιν ἐκ τοῦ
νοῦ. ὅπερ οὖν ἡδονὴ πρὸς αἴσθησιν, τοῦτο πάθος πρὸς νοῦν, ὥστ'
186 ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἐχθρά, καὶ ταῦτ' ἂν εἴη πολέμια. (66.) καὶ περιφανής
ἐστιν ὁ τῶνδε πόλεμος· κατὰ γοῦν τὰς ἐπικρατείας τοῦ νοῦ, ὅτε τοῖς
νοητοῖς καὶ ἀσωμάτοις παραβάλλει, φυγαδεύεται τὸ πάθος· καὶ ἔμπα-
λιν ὅταν τοῦτο νικήσῃ νίκην κακήν, εἴκει ὁ νοῦς κωλυόμενος προσέχειν
ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πᾶσιν ἔργοις. φησὶ γοῦν ἐν ἑτέροις, ὅτι „ὅταν
μὲν ἐπῆρε τὰς χεῖρας Μωυσῆς, κατίσχυεν 'Ισραήλ, ὅταν δὲ καθῆκε,
κατίσχυεν 'Αμαλήκ" (Exod. 17, 11), τοῦτο παριστὰς ὅτι, ὁ νοῦς ἐπειδὰν
μὲν ἐξάρῃ αὑτὸν ἀπὸ τῶν θνητῶν καὶ μετεωρισθῇ, ῥώννυται τὸ ὁρῶν
τὸν θεόν, ὅπερ ἐστὶν 'Ισραήλ, ἐπειδὰν δὲ καθῇ τοὺς ἰδίους τόνους καὶ
ἐξασθενήσῃ, αὐτίκα τὸ πάθος ἰσχύσει, ὁ 'Αμαλήκ, ὃς ἑρμηνεύεται
λαὸς ἐκλείχων· ὄντως γὰρ διεσθίει τὴν ὅλην ψυχὴν καὶ ἐκλιχμᾶται,
187 μηδὲν ἐν αὐτῇ σπέρμα ἢ ζώπυρον ἀρετῆς ὑπολείπων. παρὸ καὶ λέγε-
ται „ἀρχὴ ἐθνῶν 'Αμαλήκ" (Num. 24, 20), ὅτι τῶν μιγάδων καὶ

---

1 ἀπὸ] ὑπὸ H ἐφέσεως H 3 τὰς] καὶ L 4 γεγονυίας PH
9 ἐστιν H 10 εὐπρεπὲς codd., corr. Turn. 11 ἐμφορηθῇ scripsi: ἐμφορηθή-
σεται codd. 12 εἰργάσατο codd.: εἰργάζετο Mang. 14 οὐ et ἀλλ' seclusit
Wendl. 15 δὲ ὁ νοῦς Wendl.: διὰ νοῦ codd. 16 Μωσῆν codd. 17 ἐκ
alterum om. L 21 προσβάλλει coni. Mang. 25 παριστὰς scripsi: παριστῶν codd.
26 τὸ ὁρῶν Mang.: τῶ ὁρᾶν codd. 29 ἐκλικμᾶται codd., corr. Turn.

συγκλύδων καὶ πεφυρμένων ἀβουλεὶ τὸ πάθος ἄρχει καὶ κυριεύει. διὰ τούτου πᾶς ὁ ψυχῆς ἀναρριπίζεται πόλεμος· αἷς γοῦν χαρίζεται διανοίαις ὁ θεὸς εἰρήνην, ταύταις ὁμολογεῖ ἀπαλείψειν „τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν" (Exod. 17, 14).

(67.) Τὸ δὲ „αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ 188
πτέρναν" (Gen. 3, 15) τῇ μὲν φωνῇ βαρβαρισμός ἐστι, τῷ δὲ σημαινομένῳ κατόρθωμα· τῷ γὰρ ὄφει λέγεται περὶ τῆς γυναικός, ἡ δὲ γυνὴ „αὐτὸς" οὐκ ἔστιν, ἀλλ' „αὐτή". τί οὖν λεκτέον; ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς γυναικὸς λόγου μετελήλυθεν ἐπὶ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς·
p. 125 M. ἀρχὴ δὲ ἦν αἰσθήσεως | ὁ νοῦς· οὗτος δὲ ἄρρην, ἐφ' οὗ χρὴ λέγειν αὐτὸς καὶ αὐτοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα. ὀρθῶς οὖν τῇ ἡδονῇ λέγεται, ὅτι ὁ νοῦς σου τηρήσει τὸ κεφάλαιον καὶ ἡγεμονικὸν δόγμα, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ, τοῦ νοῦ, τὰς ἐπιβάσεις καὶ ἐφιδρύσεις τῶν ἀρεσκόντων, αἷς αἱ πτέρ-
ναι κατὰ λόγον εἰκάσθησαν. (68.) τὸ δὲ „τηρήσει" δύο δηλοῖ· ἓν μὲν 189
τὸ οἷον διαφυλάξει καὶ διασώσει, ἕτερον δὲ τὸ ἴσον τῷ ἐπιτηρήσει πρὸς ἀναίρεσιν. ἀνάγκη δὲ τὸν νοῦν ἢ φαῦλον ἢ σπουδαῖον εἶναι· ὁ μὲν οὖν ἄφρων φύλαξ καὶ ταμίας ἂν γένοιτο τῆς ἡδονῆς, χαίρει γὰρ αὐτῇ, ὁ δὲ σπουδαῖος ἐχθρός, καραδοκῶν ὅτε ἐπιθέμενος ἰσχύσει καθελεῖν αὐτὴν εἰσάπαν. καὶ μὴν ἔμπαλιν ἡ ἡδονὴ τοῦ μὲν ἄφρονος διατηρεῖ τὴν ἐπίβασιν, τοῦ δὲ σοφοῦ λύειν καὶ ἀναιρεῖν ἐπιχειρεῖ τὴν ἔνστασιν, ἡγουμένη τὸν μὲν κατάλυσιν αὐτῆς μελετᾶν, τὸν δ' ἄφρονα δι' ὧν μά-
λιστα σωθήσεται. ἀλλ' ὅμως πτερνίζειν δοκοῦσα καὶ ἀπατᾶν τὸν 190
ἀστεῖον αὐτὴ πτερνισθήσεται πρὸς τοῦ πάλην ἠσκηκότος Ἰακὼβ — πάλην δ' οὐ τὴν σώματος ἀλλ' ἣν παλαίει ψυχὴ πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς τρόπους αὐτῆς πάθεσι καὶ κακίαις μαχομένη —· καὶ οὐ πρότερον ἀνήσει πτέρναν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ πάθους, πρὶν ἀπειπεῖν αὐτὸ καὶ ὁμολογῆσαι, ὅτι ἐπτέρνισται καὶ νενίκηται δίς, ἔν τε τοῖς πρωτοτοκίοις καὶ
ἐν τῷ εὐλογιστεῖν. „δικαίως" γάρ φησιν „ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ 191
Ἰακώβ, ἐπτέρνικέ με γὰρ ἤδη δεύτερον· τότε τὰ πρωτοτόκιά μου εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου" (Gen. 27, 36). πρεσβύτερα δὲ ὁ μὲν φαῦλος ἡγεῖται τὰ σώματος, ὁ δ' ἀστεῖος τὰ ψυχῆς, ἃ καὶ

---

1 ἀβουλὶ codd 2 ἀναρριπήζεται BH 3 ἀπολείψειν PL 7 τῷ γὰρ ὄφει λέγεται scripsi: τὸ γὰρ ὀφείλεται codd., τί γάρ; ὀφείλεται v, ὄφει λέγεται iam coni. Mang. 13 αὐτοῦ] αὖ τούτου coni. Mang. 15 διαδώσει L τῶ ἴσον τὸ H 17 ἂν] ὧν H 18 ὅτε Mang.: ὅτι codd. 21 ὧν] ὃν P 24 σώματος AP: τοῦ σώματος BH 25 μαχομένη scripsi: μαχομένους codd. 27 πρωτοτόκοις codd., corr. Mang. 29 ἐπτέρνηκε ABH

πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, οὐ χρόνῳ ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἀξιώματι πρεσβύτερα
καὶ πρῶτα ὄντως, ὡς καὶ ἄρχων ἐν πόλει· ἡγεμονὶς δὲ τοῦ συγκρίματος
192 ἡ ψυχή. (69.) εἴληφεν οὖν τὰ πρῶτα ὁ πρῶτος κατ' ἀρετήν, ἃ καὶ
ἐπέβαλεν αὐτῷ· εἴληφε γὰρ καὶ ⟨τὸ⟩ εὐλογιστεῖν σὺν εὐχαῖς τελείαις.
μάταιος δὲ καὶ οἰησίσοφος ὁ λέγων „τὰς ἐμὰς εὐλογίας καὶ τὰ ἐμὰ
πρωτοτόκια εἴληφεν“· οὐ γὰρ τὰ σά, ὦ οὗτος, λαμβάνει, ἀλλὰ τοῖς
σοῖς τὰ ἐναντία· τὰ μὲν γὰρ σὰ δουλείας, τὰ δ' ἐκείνου δεσποτείας
193 ἠξίωται· καὶ εἰ ἀγαπήσεις δοῦλος γενέσθαι τοῦ σοφοῦ, νουθεσίας καὶ
σωφρονισμοῦ κοινωνήσεις, ἀμαθίαν καὶ ἀπαιδευσίαν χῆρας ψυχῆς ἀποβαλών·
εὐχόμενος γὰρ ὁ πατήρ σοί φησιν, ὅτι „τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις“
(Gen. 27, 40)· ἀλλ' οὐχὶ νῦν — οὐ γὰρ ἀνέξεταί σε ἀφηνιάζοντα —,
ἀλλ' ὅταν „ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου“
(ibid.), τὸ αὔχημα καὶ φρύαγμα ἀποβαλὼν ὃ ἐκτήσω ὑποζεύξας | σεαυ- p. 126 M.
194 τὸν ὀχήματι παθῶν, ἡνιοχούσης ἀφροσύνης. νυνὶ μὲν δοῦλος εἶ χαλεπῶν
καὶ ἀφορήτων τῶν ἐν σαυτῷ δεσποτῶν, οἷς νόμος ἐστὶ μηδένα
ἐλεύθερον ποιεῖν· ἐὰν δὲ τούτους δρασμῷ χρησάμενος καταλίπῃς, ὑποδέξεταί
σε φιλόδουλος δεσπότης ἐπ' ἐλπίσι χρησταῖς ἐλευθερίας καὶ
οὐκ ἐκδώσει ἔτι τοῖς προτέροις δεσπόταις, μαθὼν παρὰ Μωυσέως δίδαγμα
καὶ δόγμα ἀναγκαῖον, „μὴ παραδιδόναι παῖδα τῷ κυρίῳ, ὃς
προστέθειται αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου· μετὰ γὰρ αὐτοῦ κατοικήσει ἐν
195 παντὶ τόπῳ, ᾧ ἐὰν ἀρέσκῃ αὐτῷ“ (Deut. 23, 15. 16). (70.) ἀλλ'
ἕως οὐκ ἀποδέδρακας, ἔτι δ' ἐγκεχαλίνωσαι ταῖς ἐκείνων τῶν δεσποτῶν
ἡνίαις, ἀνάξιος εἶ δουλεύειν σοφῷ· τεκμήριον μέγιστον ἤθους ἀνελευθέρου
καὶ δουλοπρεποῦς παρέχεις, ὅταν λέγῃς „τὰ ἐμὰ πρωτοτόκια καὶ
τὰς ἐμὰς εὐλογίας“ (Gen. 27, 36)· εἰς ἄμετρον γὰρ ἀμαθίαν κεχωρηκότων
αἵδε αἱ φωναί, ἐπειδὴ μόνῳ ἁρμόττει θεῷ λέγειν τὸ ἐμόν, αὐ-
196 τοῦ γὰρ ὄντως κτήματα μόνου τὰ πάντα. διὸ καὶ μαρτυρήσει, ὅταν
φῇ „τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσεις“ (Num.
28, 2), ὅτι δῶρα δομάτων διαφέρει· τὰ μὲν γὰρ ἔμφασιν μεγέθους
τελείων ἀγαθῶν δηλοῖ, ἃ τοῖς τελείοις χαρίζεται ὁ θεός, τὰ δ' εἰς
βραχύτατον ἔσταλται, ὧν μετέχουσιν οἱ εὐφυεῖς ἀσκηταὶ οἱ προκόπτοντες.
197 οὗ χάριν καὶ Ἀβραὰμ ἀκολουθῶν τῷ θεοῦ θελήματι τὰ μὲν ὑπάρχοντα,

---

4 τὸ addidi; καὶ ⟨τὰ πρωτοτόκια καὶ τὸ⟩ coni. Wendl. 6 πρωτότοκα codd. 9 κοινωνήσεις Mang.: κοινωνήσας codd. 13. 14 σεαυτὸν scripsi: ἑαυτὸν codd. 15 σαυτῷ scripsi: ἑαυτῶ codd. 17 ἐλευθερίαις H 18 Μωσέως codd. 20 προτέθειται L κατοικήσειεν ἐν L 21 τόπῳ] τρόπω H 23 ἀνάξιος εἶ Mang.: ἀναξίαις codd. 28 καρπώματά μου om. L 29 διαφέρει scripsi: διαφέρουσι codd. 30 δηλοῖ scripsi: δηλοῦσιν codd.

ἅπερ ἦν αὐτῷ ἐκ θεοῦ, κατέχει, ἀποπέμπεται δὲ τὴν ἵππον τοῦ βασι-
λέως Σοδόμων (Gen. 14, 21 ss.), ὡς καὶ τὰ ὑπαρκτὰ τῶν παλλακῶν. καὶ
Μωυσῆς μέντοι τὰ μέγιστα δικαιονομεῖν ἀξιοῖ καὶ περὶ τῶν μεγίστων,
τὰ δὲ βραχέα τῶν χριμάτων ἐπιτρέπει τοῖς δευτερεύουσι σκοπεῖν
(cf. Exod. 18, 26). ὅστις δὲ τολμᾷ λέγειν ἑαυτοῦ τι εἶναι, δοῦλος 198
τὸν πάντα αἰῶνα γεγράψεται, ὥσπερ ὁ λέγων „ἠγάπηκα τὸν κύριόν
μου καὶ τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία μου· οὐκ ἀποτρέχω ἐλεύ-
θερος" (Exod. 21, 5). εὖ γε τὸ ἑαυτῷ ὁμολογῆσαι δουλείαν· πῶς γὰρ
ὁ λέγων οὐ δοῦλος Ἐμὸς ὁ κύριος νοῦς ἐστι, κύριος ἑαυτοῦ καὶ αὐτο-
κράτωρ· ἐμὴ καὶ ἡ αἴσθησις, αὔταρκες τῶν σωμάτων κριτήριον· ἐμὰ
καὶ τὰ τούτων ἔκγονα, τοῦ μὲν νοῦ τὰ νοητά, τῆς δ' αἰσθήσεως τὰ
αἰσθητά· ἐπ' ἐμοὶ γὰρ τὸ νοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ μὴ μόνον 199
ἑαυτοῦ καταμαρτυρείτω, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταδικασθεὶς αἰωνίαν
καὶ βεβαιοτάτην ὑπομενέτω δουλείαν κελεύοντος τό τε οὖς τρυπᾶσθαι,
ἵνα μὴ παραδέξηται λόγους ἀρετῆς, καὶ δουλεύειν τὸν αἰῶνα τῷ νῷ
καὶ τῇ αἰσθήσει, κακοῖς καὶ ἀνηλεέσι δεσπόταις.

(71.) „Καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου 200
καὶ τὸν στεναγμόν σου" (Gen. 3, 16). τῆς γυναικός, ἥτις αἴσθησις
p. 127 M. ἦν, ἴδιόν ἐστιν ἀλγηδὼν πάθος, | ἣ λύπη καλεῖται· περὶ ὃ γὰρ γίνεται
τὸ ἥδεσθαι, περὶ τοῦτο καὶ τὸ ἀλγεῖν· ἡδόμεθα δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων,
ὥστε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀλγοῦμεν δι' αὐτῶν. ἀλλ' ὁ μὲν σπουδαῖος καὶ
κεκαθαρμένος νοῦς ἐλάχιστα ἀλγεῖ, ἥκιστα γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ αἱ
αἰσθήσεις· τῷ δ' ἄφρονι περιττεύει τὸ πάθος οὐδὲν ἔχοντι ἀλεξιφάρ-
μακον ἐν τῇ ψυχῇ, ᾧ τὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν κῆρας
ἀμυνεῖται. ὥσπερ γὰρ ἑτέρως τύπτεται ὁ ἀθλητὴς καὶ ὁ δοῦλος, ὁ 201
μὲν καθ' ὑπόπτωσιν ἐνδιδοὺς πρὸς τὰς αἰκίας καὶ ὑπείκων, ὁ δ' ἀθλη-
τὴς ἀντέχων καὶ ἀντιστατῶν καὶ τὰς ἐπιφερομένας ⟨πληγὰς⟩ ἀποσειό-
μενος, καὶ κείρεις ἑτέρως μὲν ἄνθρωπον, ἑτέρως δὲ τὸ κῴδιον — τὸ μὲν
γὰρ ἐν τῷ πάσχειν μόνον ἐξετάζεται, ὁ δ' ἄνθρωπος καὶ ἀντιδρᾷ καὶ
ὥσπερ ἀντιπέπονθε σχηματίζων ἑαυτὸν πρὸς τὸ κείρεσθαι —, οὕτως ὁ μὲν 202
ἀλόγιστος ἀνδραπόδων δίκην ἑτέρῳ ὑπείκει καὶ ὑποπίπτει ταῖς ἀλγη-
δόσιν ὡς ἀφορήτοις δεσποίναις ἀντιβλέψαι πρὸς αὐτὰς ἀδυνατῶν, ἄρρενας
καὶ ἐλευθέρους σπᾶν μὴ δυνάμενος λογισμούς, παρὸ δὴ καὶ πλῆθος

---

3 Μωσῆς codd. μέντοι ⟨αὐτὸς⟩ coni. Wendl., μὲν αὐτὸς Diels 9 οὐ δοῦλος ὁ λέγων coni. Mang. 14 τρυπᾶσθαι Mang.: τρυπάσθω codd. 15 δουλεύειν scripsi: δουλεύῃ codd. 24 αἰσθητικῶν H 27 πληγὰς addidi 30 κείρασθαι codd., corr. Turn. 33 δὴ] δὲ L, om. Turn.

ἄπειρον διὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτῷ τῶν ὀδυνηρῶν ἐπαντλεῖται, ὁ δ' ἐπιστήμων ἀθλητοῦ τρόπον μετὰ δυνάμεως καὶ ῥώμης καρτερᾶς ἀντιβὰς πρὸς τὰ ἀλγεινὰ πάντα ἀντιπνεῖ, ὡς μὴ τιτρώσκεσθαι πρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐξαδιαφορεῖν ἕκαστον, καί μοι δοκεῖ νεανιευσάμενος ἂν ἐπιφωνῆσαι τὸ τραγικὸν πρὸς τὴν ἀλγηδόνα οὕτως·

⟨Πίμπρη⟩, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνουσα κελαινὸν αἷμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' ἐς αἰθέρα,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον.

203 (72.) ὥσπερ δὲ τῇ αἰσθήσει τὰ ἀλγεινὰ πάντα παραυξήσας τέθεικεν ὁ θεός, οὕτω τῇ σπουδαίᾳ ψυχῇ πλῆθος ἄφθονον ἀγαθῶν δεδώρηται. φησὶ γοῦν ἐπὶ τοῦ τελείου Ἀβραὰμ τὸν τρόπον τοῦτον· „κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κύριος· οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης“ (Gen. 22, 16. 17). εὖ καὶ τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ὅρκῳ θεοπρεπεῖ· ὁρᾷς γὰρ ὅτι οὐ καθ' ἑτέρου ὀμνύει θεός, οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κρεῖττον, ἀλλὰ
204 καθ' ἑαυτοῦ, ὅς ἐστι πάντων ἄριστος. ἔφασαν δέ τινες, ὡς ἀνοίκειον ἦν ὀμνύναι· ὁ ὅρκος γὰρ πίστεως ἕνεκα παραλαμβάνεται, | πιστὸς δὲ p. 128 M.
μόνος ὁ θεὸς καὶ εἴ τις θεῷ φίλος, καθάπερ Μωυσῆς λέγεται „πιστὸς ἐν παντὶ τῷ οἴκῳ“ γεγενῆσθαι (Num. 12, 7). ἄλλως τε καὶ οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ εἰσιν ὅρκοι καὶ νόμοι τοῦ θεοῦ καὶ θεσμοὶ ἱεροπρεπέστατοι· τεκμήριον δὲ τῆς ἰσχυρότητος αὐτοῦ, ὃ ἂν εἴπῃ γίνεται, ὅπερ ἦν οἰκειότατον ὅρκῳ· ὥστ' ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν, ὅτι πάντες οἱ τοῦ θεοῦ
205 λόγοι εἰσὶν ὅρκοι βεβαιούμενοι ἔργων ἀποτελέσμασι. (73.) φασί γε μὴν ὅρκον εἶναι μαρτυρίαν θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· εἰ δὴ ὄμνυσιν ὁ θεός, ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον, ἕτερον γὰρ

---

2 καρτερᾶς AP: καρτερῶς BH 4 ἐξαδιαφορεῖν Mang.: ἔξω διαφορεῖν codd. 6 πίμπρη om. codd. κάταιθε] κάτεσθε codd. 7 πρόσθεν codd. 8 εἶσιν codd. ἄνεισ'] ἂν codd. ἐς] εἰς codd. 9 θῶπα codd. ἀπαντλῆσαι codd. 10 ἐπιτέθεικεν coni. Wendl. 13 εἵνεκα codd.: ἕνεκα Mang. 17 τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι Wendl.: τῶ ὅρκω βεβαιώσας codd. 20 ἦν ⟨θεοῦ τὸ⟩ coni. Wendl., ἦν ⟨θεῷ⟩ Mang. 21 φίλος θεῶ BH Μωσῆς codd. 26 ἀποτελέσματα L 28 δὴ] δὲ L

---

6 Eur. frg. 687 N². 7 πίνουσα h. l. Philo, πίνων Euripides.

δεῖ εἶναι τὸν ποιούμενον τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸν ὑπὲρ οὗ γίνεται. τί οὖν λεκτέον; πρῶτον μὲν ὡς οὐκ ἔστιν ὑπαίτιον ἑαυτῷ μαρτυρεῖν τὸν θεόν· τίς γὰρ ἂν ἄλλος γένοιτο ἱκανὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι; ἔπειτα πάντ' ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ τιμιώτατα, συγγενὴς οἰκεῖος φίλος ἀρετὴ εὐδαιμονία μακαριότης ἐπιστήμη σύνεσις ἀρχὴ τέλος ὅλον πᾶν δικαστὴς γνώμη βουλὴ νόμος πρᾶξις ἡγεμονία. ἄλλως τε ἂν τὸ „κατ' ἐμαυτοῦ 206
ὤμοσα" ὃν χρὴ τρόπον ἐκδεξώμεθα, παυσόμεθα τῆς ἄγαν σοφιστείας. μήποτ' οὖν ἐστι τοιοῦτον· οὐδὲν τῶν δυναμένων πιστοῦν δύναται παγίως περὶ θεοῦ πιστῶσαι, οὐδενὶ γὰρ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀόρατον αὐτὴν παντὶ τῷ γένει παρεσκεύασε· τίς ἂν ἰσχύσαι ἢ ὅτι ἀσώματον ἢ ὅτι σῶμα ἢ ὅτι ποιὸν ἢ ὅτι ἄποιον τὸ αἴτιον εἰπεῖν ἢ συνόλως περὶ οὐσίας ἢ ποιότητος ἢ σχέσεως ἢ κινήσεως αὐτοῦ βεβαίως ἀποφήνασθαι; ἀλλὰ περί γε ἑαυτοῦ μόνος ἰσχυριεῖται, ἐπεὶ καὶ μόνος ἀψευδῶς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἠκρίβωσε. βεβαιωτὴς οὖν ἰσχυρότατος ἑαυτοῦ τὸ πρῶτον, 207
ἔπειτα καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ μόνος ὁ θεός, ὥστ' εἰκότως ὤμνυε καθ' ἑαυτοῦ πιστούμενος ἑαυτόν, ὃ μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλῳ. διὸ καὶ ἀσεβεῖς ἂν νομισθεῖεν οἱ φάσκοντες ὀμνύναι κατὰ θεοῦ· εἰκότως γὰρ οὐδεὶς ὄμνυσι κατ' αὐτοῦ, ὅτι γε οὐ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ διαγνῶναι δύναται, ἀλλ' ἀγαπητόν, ἐὰν ⟨κατὰ⟩ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δυνηθῶμεν, ὅπερ ἦν τοῦ ἑρμηνέως λόγου· οὗτος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀτελῶν ἂν εἴη θεός, τῶν δὲ σοφῶν καὶ τελείων ὁ πρῶτος. καὶ Μωυσῆς μέντοι τὴν ὑπερ- 208
βολὴν θαυμάσας τοῦ ἀγενήτου φησίν· „καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῇ" (Deut. 6, 13), οὐχὶ αὐτῷ· ἱκανὸν γὰρ τῷ γενητῷ πιστοῦσθαι καὶ μαρτυρεῖσθαι λόγῳ θείῳ· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῦ πίστις ἔστω καὶ μαρτυρία
p. 129 M. | βεβαιοτάτη. (74.) τὸ δὲ „οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο" 209
(Gen. 22, 16) σύμβολόν ἐστιν εὐσεβείας· τὸ γὰρ ἕνεκα θεοῦ μόνου πάντα πράττειν εὐσεβές. παρὸ καὶ ἀφειδοῦμεν τοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου τῆς ἀρετῆς, τοῦ εὐδαιμονῆσαι, παραχωροῦντες αὐτὸ τῷ δημιουργῷ, ἄξιον τὸ γέννημα κρίνοντες κτῆμα θεοῦ νομίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ γενητοῦ

---

5 πᾶς BH 8 δυνάμεων L πιστοῦν Mang.: πιστεύειν codd. 9 πιστῶσαι Mang.: πιστεῦσαι codd., om. Turn. αὑτοῦ codd. 10 παρεσκεύασεν H τίς ⟨γὰρ⟩ coni. Wendl. ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύση codd. 11 ἢ ὅτι σῶμα om. L 13 μόνος (post ἑαυτοῦ) scripsi: μόνου codd. 14 βεβαιωτὴς Mang.: βεβαιότης codd. ἰσχυρότατος scripsi: εὐχάριστος codd., εἷς ἄριστος coni. Diels 15 αὑτοῦ codd. 18 κατ' αὑτοῦ Mang.: καθ' ἑαυτοῦ codd. οὐ] οὐδὲ coni. Wendl. 19 κατὰ addidi 21 Μωσῆς codd. 22 ἀγεννήτου codd. 23 γεννητῷ codd. 24 αὑτοῦ codd. 27 εὐσεβές Mang.: εὐθές codd. 28 αὐτὸ] αὐτῷ L 29 κτῆμα om. P γεννητοῦ codd.

210 τινος. εὖ δὲ τὸ φάναι „εὐλογῶν εὐλογήσω“ (ib. 17)· πολλὰ γὰρ
εὐλόγιστα δρῶσί τινες, ἀλλ' οὐκ ἐπ' εὐλογίαις, ἐπεὶ καὶ ὁ φαῦλος
ἔνια δρᾷ τῶν καθηκόντων οὐκ ἀφ' ἕξεως καθηκούσης, καὶ ὁ μεθύων
μέντοι καὶ μεμηνὼς ἔστιν ὅτε νηφάλια φθέγγεταί τε καὶ ποιεῖ, ἀλλ'
οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας, καὶ οἱ ἔτι κομιδῇ νήπιοι παῖδες οὐκ ἀπὸ
λογικῆς ἕξεως — οὔπω γὰρ αὐτοὺς ἡ φύσις λογικοὺς πεπαίδευκε
— πολλὰ πράττουσι καὶ λέγουσιν ὧν οἱ λογικοί. βούλεται δὲ ὁ νο-
μοθέτης τὸν σοφὸν μὴ σχετικῶς καὶ εὐαλώτως καὶ ὡς ἂν ἐκ τύχης
εὐλόγιστον δοκεῖν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ ἕξεως καὶ διαθέσεως εὐλογίστου.
211 (75.) οὐκ ἐξήρκεσεν οὖν τῇ βαρυδαίμονι αἰσθήσει χρῆσθαι πλουσίως
ταῖς λύπαις, ἀλλὰ καὶ „τῷ στεναγμῷ“. ἔστι δὲ στεναγμὸς σφοδρὰ καὶ
ἐπιτεταμένη λύπη· πολλάκις γὰρ ἀλγοῦμεν οὐχὶ στένοντες· ὅταν δ' ἐπι-
στένωμεν, ἀνιαρῶς καὶ πάνυ ὀμβρηρῶς χρώμεθα ταῖς λύπαις. τὸ δὲ
στένειν ἐστὶ διττόν· ἓν μὲν ὃ γίνεται περὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ὀρε-
γομένους τῶν ἀδικιῶν καὶ μὴ τυγχάνοντας, ὃ δὴ καὶ φαῦλόν ἐστιν·
ἕτερον δὲ ὃ γίνεται περὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἀχθομένους ἐπὶ τῇ
πάλαι τροπῇ καὶ λέγοντας Κακοδαίμονες ἡμεῖς, ὅσον ἄρα χρόνον
ἐλελήθειμεν νοσοῦντες ἀφροσύνης νόσον καὶ ἀνοίας καὶ ἀδικίας ἐπιτηδευ-
212 μάτων. τοῦτο δ' οὐ γίνεται, ἐὰν μὴ τελευτήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς
ψυχῆς ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἄθεος καὶ φιλήδονος τρόπος· „μετὰ
γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύ-
πτου“· εἶτ' εὐθὺς ἀποθανούσης κακίας στενάζει ὁ ὁρῶν τὸν θεὸν [καὶ]
τὴν ἑαυτοῦ τροπήν, „κατεστέναξαν γὰρ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν σω-
ματικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23)· ἐπεὶ ζῶν γε ὁ βα-
σιλεὺς καὶ φιλήδονος τρόπος ἐν ἡμῖν γεγηθέναι τὴν ψυχὴν ἀνα-
213 πείθει ἐφ' οἷς ἁμαρτάνει, ὅταν δὲ τελευτήσῃ, στένει. διὸ καὶ ἐκβοᾷ
πρὸς τὸν δεσπότην ἱκετεύουσα, μηκέτι τραπῆναι μηδὲ ἀτελῆ τὴν τε-
λείωσιν λαβεῖν· πολλαῖς γὰρ ψυχαῖς μετανοίᾳ χρῆσθαι βουληθείσαις οὐκ
ἐπέτρεψεν ὁ θεός, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ παλιρροίας εἰς τοὔμπαλιν ἀνεχώρη-
σαν τρόπον τινὰ τῆς Λὼτ | γυναικὸς (Gen. 19, 26) τῆς λιθουμένης p. 130 M.
διὰ τὸ Σοδόμων ἐρᾶν καὶ εἰς τὰς κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ θεοῦ φύσεις
214 ἀνατρέχειν. (76.) ἀλλὰ νυνί γέ φησιν ὅτι „ἀνέβη ἡ βοὴ αὐτῶν πρὸς
τὸν θεόν“ (Exod. 2, 23), μαρτυρῶν τῇ τοῦ ὄντος χάριτι· εἰ γὰρ μὴ

6 πεπαίδευκε] ἀπέδειξε coni. Mang. 12. 13 δ' ἐπιστένωμεν codd.: δὲ στένωμεν Mang. 13 ἀνιαρῶς Turn.: ἀνιαροῖς codd., νεαρῶς coni. Wendl. ἀνιαραῖς καὶ πάνυ ὀδυνηραῖς coni. Diels 15 φαύλων coni. Mang. 18 ἐλελήθειμεν scripsi (ἐληλήθαμεν —sic— Mang.): ἐληλύθειμεν ABH, ἐληλύθημεν P 22 καὶ seclusi 30 τῆς Λὼτ] καὶ Λὼτ L αἰθουμένης P 32 ὅτι] ὅτε ABP

δυνατῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσε τὸν ἱκέτην λόγον, οὐκ ἂν ἀνέβη, τουτέστιν οὐκ ἂν ἀνεβιβάσθη καὶ ηὐξήθη καὶ μετεωρεῖν ἤρξατο φυγὼν τὴν ταπεινότητα τῶν γηίνων. διὸ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φησιν· „ἰδοὺ κραυγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἥκει πρὸς μέ" (Exod. 3, 9). πάνυ καλῶς τὸ φθάσαι 215
μέχρι θεοῦ τὴν ἱκεσίαν· οὐκ ἂν δὲ ἔφθασεν, εἰ μὴ ὁ καλῶν χρηστὸς ἦν. ἐνίαις δὲ ψυχαῖς προαπαντᾷ· „ἥξω πρὸς σὲ καὶ εὐλογήσω σε" (Exod. 20, 24). ὁρᾷς ὅση τοῦ αἰτίου ἡ χάρις φθάνοντος τὴν ἡμετέραν μέλλησιν καὶ προαπαντῶντος εἰς εὐεργεσίαν παντελῆ τῆς ψυχῆς. καὶ χρησμός ἐστι δογματικὸς τὸ λεγόμενον· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ εἰς τὴν διάνοιαν ἔννοια θεοῦ, εὐθὺς εὐλογιστεῖ τε καὶ πάσας τὰς νόσους αὐτῆς ἰᾶται. ἡ δέ γε αἴσθησις αἰεὶ λυπεῖται καὶ στένει καὶ τίκτει μετ' ὀδύνης 216
καὶ ἀλγηδόνων ἀνηκέστων τὸ αἰσθάνεσθαι, ὡς καὶ αὐτός φησιν· „ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα" (Gen. 3, 16)· τίκτει δὲ ἡ μὲν ὅρασις τὸ ὁρᾶν, ἡ δὲ ἀκοὴ τὸ ἀκούειν, ἡ δὲ γεῦσις τὸ γεύεσθαι, καὶ συνόλως ἡ αἴσθησις τὸ αἰσθάνεσθαι· ἀλλ' οὐκ ἄνευ χαλεπῆς ἀνίας τῷ ἄφρονι ἕκαστον τούτων ποιεῖται, ἐπιλύπως γὰρ οὗτος καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ γεύεται καὶ ὀσφραίνεται καὶ κοινῶς αἰσθάνεται. (77.) ἔμπαλιν δὲ τὴν ἀρετὴν εὑ- 217
ρήσεις μετὰ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης [καὶ] κυοφοροῦσαν καὶ τὸν σπουδαῖον σὺν γέλωτι καὶ εὐθυμίᾳ γεννῶντα καὶ τὸ γέννημα ἀμφοῖν αὐτὸ γέλωτ' ὄν. ὡς μὲν οὖν ὁ σοφὸς χαίρων ἀλλ' οὐ λυπούμενος γεννᾷ, μαρτυρήσει λέγων οὕτως ὁ θεῖος λόγος· „εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα αὐτῆς ἔσται τὸ ὄνομα· εὐλογήσω αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον" (Gen. 17, 15. 16)· εἶτ' ἐπιλέγει· „καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγέλασε καὶ εἶπεν Εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται" (ib. 17); οὗτος μὲν δὴ φαίνεται γεγηθὼς καὶ γελῶν, 218
ὅτι μέλλει γεννᾶν τὸ εὐδαιμονεῖν, τὸν Ἰσαάκ· γελᾷ δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ Σάρρα, μαρτυρήσει δὲ ὁ αὐτὸς λέγων ὧδε· „ἐξέλιπε Σάρρᾳ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα, καὶ ἐγέλασε τῇ διανοίᾳ καὶ εἶπεν Οὔπω μοι γέγονε τὸ εὐδαιμονεῖν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύριός μου" θεῖος λόγος „πρεσβύτερός ἐστιν" (Gen. 18, 11. 12), ᾧ προσεῖναι τοῦτο ἀνάγκη καὶ πιστεύειν καλὸν ὑπισχνουμένῳ. καὶ τὸ γέννημα δ' ἐστὶ γέλως καὶ χαρά· τοῦτο γὰρ

---

1 ἐκάλεσεν H 10 εὐθὺς εὐλογιστεῖται AP, εὐλογιστεῖται εὐθὺς BH, εὐλογιστεῖ τε corr. Turn. αὐτῆς AP: αὑτῆς BH 13 τέξει H 15 ἀνίας] ἀνοίας L 18 καὶ prius seclusi τὸν codd.: τὸ Mang. 19 γεννῶντα Mang.: γεννῶσαν codd. 20 γέλωτ' scripsi: γέλως codd. 21 καὶ εἶπεν v, καὶ om. codd. 25 γενήσεται codd.: γενήσεται υἱός v ἐννενήκοντα AB 26 γελῶν codd.: γελᾶν Mang.

219 καὶ Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται. | λυπείσθω τοιγαροῦν αἴσθησις, ἀρετὴ δ' αἰεὶ p. 131 M.
χαιρέτω· καὶ γὰρ γεννηθέντος τοῦ εὐδαιμονεῖν φησι σεμνυνομένη· „γέ-
λωτα ἐποίησέ μοι ὁ κύριος· ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“
(Gen. 21, 6). ἀναπετάσαντες οὖν ὦτα, ὦ μύσται, παραδέξασθε τελε-
τὰς ἱερωτάτας· ὁ γέλως ἐστὶν ἡ χαρά, τὸ δὲ „ἐποίησεν“ ἴσον τῷ
ἐγέννησεν, ὥστ' εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ἰσαὰκ ἐγέννησεν ὁ
κύριος· αὐτὸς γὰρ πατήρ ἐστι τῆς τελείας φύσεως, σπείρων ἐν ταῖς ψυ-
χαῖς καὶ γεννῶν τὸ εὐδαιμονεῖν.
220 (78.) „Καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου“ φησίν „ἡ ἀποστροφή σου“
(Gen. 3, 16). δύο αἰσθήσεως ἄνδρες εἰσίν, ὁ μὲν νόμιμος, ὁ δὲ φθορεύς·
ἀνδρὸς μὲν γὰρ ⟨φθορέως⟩ τρόπον τὸ μὲν ὁρατὸν κινεῖ τὴν ὅρασιν, ἡ δὲ
φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ χυλὸς τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον·
ταῦτα δ' ἀποστρέφει καὶ καλεῖ τὴν ἄλογον αἴσθησιν πρὸς ἑαυτὰ καὶ
καταχρατεῖ καὶ κυριεύει· τό τε γὰρ κάλλος τὴν ὅρασιν ἐδουλώσατο ὅ
τε ἡδὺς χυλὸς τὴν γεῦσιν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον αἰσθητῶν τὴν κατ'
221 αὐτὸ αἴσθησιν· ἴδε γέ τοι τὸν λίχνον, ὡς δουλεύει ταῖς παρασκευαῖς
τῶν ὅσα ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι τεχνιτεύουσι, καὶ τὸν σεσοβημένον
περὶ μέλος, πῶς ἐπικρατεῖται ὑπὸ κιθάρας ἢ αὐλοῦ ἢ καὶ ᾄδειν ἐπι-
σταμένου. τῇ δέ γε πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν νοῦν, ἀποστραφείσῃ
μεγίστη ἐστὶν ὠφέλεια αἰσθήσει.
222 (79.) Ἴδωμεν οὖν ἑξῆς, τίνα καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ διεξέρχεται
παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κινουμένου. „τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν ὁ θεός Ὅτι
ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ
ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν
τοῖς ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). ἀλυσιτελέστατόν ἐστιν ἀκούειν αἰσθή-
σεως νοῦν, ἀλλὰ μὴ αἴσθησιν νοῦ· ἀεὶ γὰρ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ
223 χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ· νοῦς δὲ κρεῖττον αἰσθήσεως. ὥσπερ οὖν ἄρχοντος
μὲν ἡνιόχου καὶ ταῖς ἡνίαις τὰ ζῷα ἄγοντος ᾗ βούλεται ἄγεται τὸ
ἅρμα, ἀφηνιασάντων δὲ ἐκείνων καὶ κρατησάντων ὅ τε ἡνίοχος κατε-

---

2 γεννηθέντας P 4 ὦ scripsi: οἱ codd. (in ras. A) 5 τῷ] τὸ BH 10 αἰσθήσεως Mang.: αἰσθήσεων codd. 11 φθορέως addidi 12 καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον om. AP 13 ἑαυτὰ scripsi: ἑαυτὴν codd. 16 γέ scripsi: δέ codd. ὡς] πῶς coni. Wendl. 17 τεχνεύουσι codd., corr. Turn. 27 κρεῖττον P: κρείττων ceteri 28 ταῖς] τὰς H

26—27 DK fol. 183r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀεὶ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ.

σύρῃ πολλάκις τά τε ζῷα ἔστιν ὅτε τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς εἰς βόθρον
κατηνέχθη πλημμελῶς τε πάντα φέρεται, καὶ ναῦς εὐθυδρομεῖ μέν,
ἡνίκα τῶν οἰάκων λαβόμενος ὁ κυβερνήτης ἀκολούθως πηδαλιουχεῖ,
περιτρέπεται δ' ὅτε πνεύματος ἐναντίου περιπνεύσαντος τῇ θαλάττῃ ὁ
κλύδων ἐνῴκησεν, οὕτως ἐπειδὰν μὲν ὁ τῆς ψυχῆς ἡνίοχος ἢ κυβερνήτης 224
p. 132 M. | ὁ νοῦς ἄρχῃ τοῦ ζῴου ὅλου καθάπερ ἡγεμὼν πόλεως, εὐθύνεται ὁ
βίος, ὅταν δὲ ἡ ἄλογος αἴσθησις φέρηται τὰ πρωτεῖα, σύγχυσις κατα-
λαμβάνει δεινή, οἷα δούλων δεσπόταις ἐπιτεθειμένων· τότε γάρ, εἰ δεῖ
τἀληθὲς εἰπεῖν, ἐμπίπραται φλεγόμενος ὁ νοῦς, τῶν αἰσθήσεων τὴν
φλόγα ἐγειρουσῶν τὰ αἰσθητὰ ὑποβεβλημένων. (80.) καὶ Μωυσῆς 225
μέντοι δηλοῖ περὶ τῆς τοιαύτης ἐμπρήσεως, ἢ γίνεται διὰ τῶν αἰσθή-
σεων, τοῦ νοῦ, ὅταν λέγῃ· „καὶ αἱ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐν
Μωάβ" — ἑρμηνεύεται γὰρ „ἐκ πατρός", ὃ τε πατὴρ ἡμῶν ὁ νοῦς
ἐστι —· „τότε" γάρ φησιν „ἐροῦσιν οἱ αἰνιγματισταί Ἔλθετε εἰς Ἐσε-
βών, ἵνα οἰκοδομηθῇ καὶ κατασκευασθῇ πόλις Σηών. ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν
ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών, καὶ κατέφαγεν ἕως Μωὰβ καὶ
κατέπιε στήλας Ἀρνών. οὐαί σοι, Μωάβ· ἀπώλου, λαὸς Χαμώς. ἀπε-
δόθησαν ⟨οἱ⟩ υἱοὶ αὐτῶν σῴζεσθαι, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν αἰχμάλωτοι
τῷ βασιλεῖ Ἀμορραίων Σηών, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπολεῖται Ἐσεβὼν
ἕως Δεβών, καὶ ⟨αἱ⟩ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ"
(Num. 21, 27—30). Ἐσεβὼν ἑρμηνεύεται λογισμοί· οὗτοι δ' εἰσὶν 226
αἰνίγματα ἀσαφείας γέμοντα. ἴδε λογισμὸν ἰατροῦ· κενώσω τὸν κάμνοντα,
θρέψω, φαρμάκοις ἰάσομαι ⟨καὶ⟩ διαίτῃ, τεμῶ, καύσω· ἀλλὰ πολλάκις ἡ
φύσις καὶ ἄνευ τούτων ἰάσατο καὶ μετὰ τούτων ἀπώλεσεν, ὡς τοὺς ἰατροῦ
πάντας ἐπιλογισμοὺς ἐνύπνια εὑρεθῆναι ἀσαφείας καὶ αἰνιγμάτων πλήρη.
πάλιν ὁ γεωπόνος φησί· σπέρματα βαλοῦμαι, φυτεύσω, αὐξήσει τὰ φυτά, 227
καρποὺς ταῦτα οἴσει, οἳ οὐ μόνον εἰς ἀπόλαυσιν ἔσονται χρήσιμοι τὴν
ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιουσίαν ἀρκέσουσιν· εἶτ' ἐξαίφνης φλὸξ ἢ
ζάλη ἢ ἐπομβρίαι συνεχεῖς διέφθειραν πάντα· ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν

---

1 βόθρον] βόρβορον H, βάραθρον coni. Markland 2 πλημελῶς P 3 ἀκολούθως] ἀκωλύτως coni. Mang. 10 Μωσῆς codd. 13 ὅ τε scripsi: ὅτι codd., ὁ (om. ὅτι) Turn., ὅτι ὁ Mang., ὅτι πατὴρ αὐτῶν (vel αἰσθήσεων) coni. Wendl. 14. 15 Ἐσεβεῖς codd. 16 Σιὼν ABP 17 κατέπιε Mang. (LXX): κατέπαυσε codd. Ἀρνών] ἀργῶν codd. ἀπώλου, λαὸς Mang. (LXX): ἀπόλωλε codd. Χαμώς] Χάμ H 17. 18 ἀπεδόθη codd. 18 οἱ om. codd. σώζεσθε codd. 20 αἱ om. codd. 22 γέμοντα Mang.: γέμοντες codd. 23 καὶ διαίτῃ Mang.: καὶ om. codd. τέμω BPH 24 ἰατροὺς H 25 πάντας Mang.: πάντως codd. 26 γεωπόνος codd.: γεηπόνος Mang. αὐξήσω coni. Mang. 28 ἐξέφνης B 29 διέφθειρεν H

ἐτελεσιουργήθη, ὁ δὲ ταῦτα λογισάμενος οὐκ ὤνατο, ἀλλὰ προαπέθανε καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν πονηθέντων καρποῖς μάτην ἀπόλαυσιν ἐμαντεύσατο.
228 (81.) ἄριστον οὖν τῷ θεῷ πεπιστευκέναι καὶ μὴ τοῖς ἀσαφέσι λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀβεβαίοις εἰκασίαις· „Ἀβραὰμ γέ τοι ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος ἐνομίσθη“ (Gen. 15, 6)· καὶ Μωυσῆς ἄρχει μαρτυρούμενος ὅτι ἐστὶ „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ“ (Num. 12, 7). ἐὰν δὲ ἀποπιστεύσωμεν τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς, κατασκευάσομεν καὶ οἰκοδομήσομεν τὴν πόλιν τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν νοῦ· Σηὼν γὰρ
229 ἑρμηνεύεται διαφθείρων. παρὸ καὶ ἀναστάς, παρ' ᾧ ἦν ἐνύπνια, εὗρεν, ὅτι αἱ κινήσεις | ἅπασαι καὶ αἱ διατάσεις τοῦ ἄφρονός εἰσιν ἐνύπνια p. 133 M.
ἀληθείας ἀμέτοχα — αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς ἐνύπνιον εὑρέθη —, ὅτι ἀληθὲς μέν ἐστι δόγμα τὸ πιστεύειν θεῷ, ψεῦδος δὲ τὸ πιστεύειν τοῖς κενοῖς λογισμοῖς. ἄλογος δὲ ὁρμὴ ἐξέρχεται καὶ φοιτᾷ ἀφ' ἑκατέρων τῶν τε λογισμῶν καὶ τοῦ νοῦ τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν· διὸ καί φησιν, ὅτι „πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών“ (Num. 21, 28)· οὕτως γὰρ ἄλογον τὸ πιστεύειν ἢ λογισμοῖς πιθανοῖς ἢ νῷ
230 διαφθείροντι τὸ ἀληθές. (82.) „κατεσθίει γέ τοι καὶ ἕως Μωάβ“ τουτέστιν ἕως τοῦ νοῦ· τίνα γὰρ ἄλλον ἢ τὸν ἄθλιον νοῦν ἡ ψευδὴς δόξα ἀπατᾷ; κατεσθίει καὶ βιβρώσκει καὶ μέντοι καὶ καταπίνει τὰς ἐν αὐτῷ στήλας, τουτέστι τὰ κατὰ μέρος ἐνθυμήματα, ἃ καθάπερ ἐν στήλῃ τετύπωται καὶ ἐγκεχάρακται. Ἀρνὼν δ' εἰσὶν αἱ στῆλαι, ὅπερ ἑρμηνεύεται „φῶς αὐτῶν“, ἐπεὶ τῶν πραγμάτων ἕκαστον ἐν λογισμῷ σαφη-
231 νίζεται. ἄρχεται μὲν οὖν θρηνεῖν τὸν αὐθάδη καὶ φίλαυτον νοῦν οὕτως· „οὐαί σοι, Μωάβ, ἀπώλου“· εἰ γὰρ αἰνίγμασι προσέχεις τοῖς κατὰ τὴν τῶν εἰκότων ἐπιβολήν, ἀπολώλεκας ἀλήθειαν. „λαὸς Χαμώς“ τουτέστιν ὁ λαός σου καὶ ἡ δύναμις εὕρηται πηρὸς καὶ τετυφλωμένος· Χαμὼς γὰρ ἑρμηνεύεται „ὡς ψηλάφημα“· ἴδιον δὲ τοῦ μὴ ὁρῶντος τὸ ἔργον
232 τοῦτο. τούτοις οἱ μὲν υἱοὶ ⟨οἱ⟩ κατὰ μέρος λογισμοὶ φυγάδες, αἱ δὲ γνῶμαι θυγατέρων ἔχουσαι δύναμιν αἰχμάλωτοι τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀμορραίων, τουτέστι τῷ σοφιστῇ λαλούντων· οἱ γὰρ Ἀμορραῖοι ἑρμηνεύονται λαλοῦντες, τοῦ γεγωνότος λόγου σύμβολον ὄντες· ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν ὁ

1 ἐτελεσιουργήθη scripsi: ἐτελεσιούργησεν codd. 4 ταῖς] τοῖς H 5 Μωσῆς codd. 6 ἐν om. L 7 κατασκευάσωμεν καὶ οἰκοδομήσωμεν H 10 διατάσεις scripsi: διαστάσεις codd. 13. 14 ἀφ' ἑκατέρου τῶν τε λογισμῶν Mang. (sed ἑκατέρων scripsi): ἐφ' ἑκάτερά τε τῶν λογισμῶν codd. 15 Ἐσσεβῶν BH Σιών codd. 16 οὕτως] ὄντως coni. Mang. 17 τἀληθές P 19 ἀπατᾷ] ἅπαντα ABP 21 τετύπωνται codd., corr. Turn. 24 ἀπώλου scripsi (LXX): πόλις codd. 25 ἐπιβουλὴν PH 28 οἱ addidi 30 λαλούντων corr. Turn.: λαλούμενοι ABP, λαλούμενος H 31 γεγωνότος ABP: γεγονότος H λόγου Mang.: λαοῦ codd.

σοφιστής ἐστι καὶ δεινὸς λόγων ἀνερευνᾶν τέχνας, ὑφ' οὗ κατασοφίζονται
οἱ τὸν ὅρον τῆς ἀληθείας ὑπερβαίνοντες. (83.) Σηὼν οὖν ὁ δια- 233
φθείρων τὸν ὑγιῆ κανόνα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀπο-
λεῖται καὶ Ἐσεβὼν τὰ αἰνίγματα τὰ σοφιστικὰ ἕως Δεβών, ὃ καλεῖται
δικασμός· πάνυ προσφυῶς· τὰ γὰρ εἰκότα καὶ πιθανὰ οὐκ ἔχει περὶ
ἀληθείας ἐπιστήμην, ἀλλὰ δίκην καὶ ἀμφισβήτησιν καὶ ἐριστικὴν
ἅμιλλαν καὶ φιλονεικίαν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. ἀλλ' οὐκ ἐξήρκεσε τῷ 234
νῷ τὰς ἰδίας καὶ νοητὰς ἔχειν χήρας, ἀλλ' ἔτι καὶ αἱ γυναῖκες προσεξέ-
καυσαν πῦρ, αἱ αἰσθήσεις, πυρκαϊὰν πολλὴν ἐπ' αὐτόν. ἴδε μέντοι τὸ
λεγόμενον οἷόν ἐστι. πολλάκις νύκτωρ οὐδεμιᾷ τῶν αἰσθήσεων ἐνερ-
p. 134 M. γοῦντες ἀτόπους περὶ πολλῶν καὶ διαφερόντων λαμβάνομεν | ἐννοίας,
τῆς ψυχῆς ἀεικινήτου ὑπαρχούσης καὶ μυρίας τροπὰς ἐνδεχομένης. ἦν
οὖν ἱκανὰ πρὸς διαφθορὰν αὐτῇ, ὅσα αὐτὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐγέννησε. νυνὶ 235
δὲ καὶ ὁ τῶν αἰσθήσεων ὄχλος ἐπεισωδίασεν αὐτῇ χηρῶν ἀμήχανον
πλῆθος, τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ὁρατῶν, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν φωνῶν, εἶτα
χυλῶν ⟨καὶ⟩ ἀτμῶν τῶν κατὰ τὴν ὀσμήν· καὶ σχεδὸν ἡ ἀπ' αὐτῶν
φλὸξ χαλεπώτερον τὴν ψυχὴν διατίθησι τῆς ἐγγινομένης ὑπ' αὐτῆς τῆς
ψυχῆς ἄνευ συμπαραλήψεως αἰσθητηρίων. (84.) τούτων μία τῶν 236
γυναικῶν ἐστιν ἡ Πεντεφρῆ τοῦ Φαραὼ ἀρχιμαγείρου (Gen. 39, 1 ss.)·
ὃς πῶς ἔχει γυναῖκα εὐνοῦχος ὤν, ἐπισκεπτέον· τοῖς γὰρ τὰ ῥήματα τοῦ
νόμου πραγματευομένοις πρὸ ἀλληγορίας ἀκολουθήσει τὸ δοκοῦν ἀπο-
ρεῖσθαι· ὁ γὰρ εὐνοῦχος καὶ ἀρχιμάγειρος ὄντως νοῦς μὴ ταῖς ἁπλαῖς
μόνον ἀλλὰ καὶ ταῖς περιτταῖς χρώμενος ἡδοναῖς εὐνοῦχος κέκληται
καὶ ἄγονος σοφίας, ὢν εὐνοῦχος οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ σκεδαστοῦ τῶν
καλῶν Φαραώ· ἐπεί τοι κατ' ἄλλον λόγον ἄριστον ἂν εἴη τὸ εὐνοῦχον
γενέσθαι, εἰ δυνήσεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ κακίαν ἐκφυγοῦσα ἀπομαθεῖν τὸ
πάθος. διὸ καὶ Ἰωσὴφ ὁ ἐγκρατὴς τρόπος τῇ λεγούσῃ ἡδονῇ „Κοιμή- 237
θητι μετ' ἐμοῦ (Gen. 39, 7) καὶ ἄνθρωπος ὢν ἀνθρωποπάθησον καὶ
ἀπόλαυσον τῶν κατὰ τὸν βίον τερπνῶν" ἐναντιοῦται φάσκων· „ἁμαρτή-
σομαι εἰς τὸν θεὸν τὸν φιλάρετον, εἰ γενοίμην φιλήδονος· πονηρὸν γὰρ
τοῦτ' ἔργον". (85.) καὶ νῦν μὲν ἀκροβολίζεται, ἤδη δὲ καὶ καρτερῶς 238
ἀπομάχεται, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἡ ψυχὴ καὶ ἀναδραμοῦσα

---

2 Σιὼν H 4 Ἐσσεβῶν BPH 8. 9 προσέκαυσαν L 14 ἐπεισωδίωσεν Richter 16 καὶ om. codd., add. Turn. ὀσμήν corr. Turn.: φωνήν codd. 18 συμπαραλήψεως (ε ι supra) A 20 ὃς πῶς Wendl.: ὅπως codd., ὅπως δὲ Mang. ἔχῃ H 21 πρὸ ἀλληγορίας Wendl.: πρὸς ἀλληγορίαν codd., μὴ post νόμου add. Mang. 25 τὸν λόγον BH 30 τὸν θεὸν om. L γὰρ om. L 32 εἰσέλθῃ post ἑαυτῆς transp. BH

ἐπὶ τοὺς ἑαυτῆς τόνους ἀποτάξηται τοῖς κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἴδια ὡς
ψυχῆς ἔργα ἐργάσηται· οὔτ' εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ οὔτε Πεντεφρῆ, ἀλλ'
„εἰς τὴν οἰκίαν“ — καὶ οὐ προστίθησι τὴν τίνος, ἵνα σκεπτικῶς ἀλλη-
239 γορῇς — „ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ“ (Gen. 39, 11). ἡ μὲν οὖν οἰκία ἐστὶν
ἡ ψυχή, εἰς ἣν ἀνατρέχει καταλιπὼν τὰ ἐκτός, ἵνα τὸ λεγόμενον ἐντὸς
αὐτοῦ γένηται· τὰ δὲ τοῦ ἐγκρατοῦς ἔργα μήποτε θεοῦ βουλήματί ἐστι·
καὶ γὰρ οὐδεὶς ἦν ἀλλότριος λογισμὸς τῶν εἰωθότων ἐν τῇ ψυχῇ
κατοικεῖν εἴσω. πλὴν οὐκ ἀφίσταται ζυγομαχοῦσα ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν
ἱματίων λαβομένη φησί „Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ“. σκεπάσματα δὲ
ὥσπερ σώματος τὰ ἐσθήματά ἐστιν, οὕτως τοῦ ζῴου σιτία καὶ ποτά.
240 τοῦτο δή φησι· τί παραιτῇ τὴν ἡδονήν, ἧς ἄνευ οὐ δύνασαι ζῆν; ἰδοὺ
ἐκλαμβάνομαι τῶν ποιητικῶν αὐτῆς καί φημί σε μὴ ἂν δυνηθῆναι ὑπο-
στῆναι, εἰ μή τινι τῶν ποιητικῶν χρήσαιο. τί οὖν ὁ ἐγκρατής; εἰ
μέλλω, φησί, δουλεύειν πάθει διὰ τὴν ποιητικὴν | ὕλην, καὶ ἐξελεύσο- p. 135 M.
μαι ἀπὸ τοῦ πάθους ἔξω· „καταλιπὼν γὰρ τὰ ἱμάτια ἐν ταῖς χερσὶν
241 αὐτῆς ἔφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω“ (Gen. 39, 12). (86.) τίς δὲ ἔνδον,
φαίη τις ἄν, ἐξέρχεται; οὐ πολλοί; ἢ οὐ φυγόντες τινὲς τὸ ἱεροσυλεῖν
ἐξ ἰδιωτικῆς ἔκλεψαν οἰκίας, καὶ οὐκ ὄντες πατροτύπται ἀλλότριον
ὕβρισαν; οὗτοι ἐξέρχονται μὲν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, εἰς ἕτερα δὲ
εἰσέρχονται· τὸν δὲ τελείως ἐγκρατῆ δεῖ πάντα φεύγειν τὰ ἁμαρτήματα
καὶ τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάττω καὶ ἐν μηδενὶ ἐξετάζεσθαι τὸ παράπαν.
242 ἀλλ' ὁ μὲν Ἰωσὴφ — νέος τε γάρ ἐστι καὶ τῷ Αἰγυπτίῳ σώματι οὐκ
ἴσχυσεν ἀγωνίσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν ἡδονήν — [καὶ] ἀποδιδράσκει.
Φινεὲς δὲ ὁ ἱερεὺς ὁ ζηλώσας τὸν ὑπὲρ θεοῦ ζῆλον οὐ φυγῇ τὴν ἰδίαν
σωτηρίαν πεπόρισται, ἀλλὰ τὸν „σειρομάστην“ τουτέστι τὸν ζηλωτικὸν
λόγον λαβὼν οὐκ ἀποστήσεται, πρὶν ἢ „ἐκκεντῆσαι τὴν Μαδιανῖτιν“ τὴν
ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ φύσιν „διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς“ (Num. 25, 7. 8),
ἵνα μηδέποτε ἰσχύσῃ φυτὸν ἢ σπέρμα κακίας ἀνατεῖλαι· (87.) οὗ
χάριν ἐκκοπείσης ἀφροσύνης ἆθλον καὶ κλῆρον ἡ ψυχὴ λαμβάνει διττόν,
εἰρήνην καὶ ἱερωσύνην (ib. 12. 13), συγγενεῖς καὶ ἀδελφὰς ἀρετάς.
243 τοιαύτης μὲν οὖν γυναικὸς οὐκ ἀκουστέον, αἰσθήσεως μοχθηρᾶς λέγω, ἐπεὶ

---

1. 2 ὡς ψυχὴ Mang. 3 εἰς τὴν] εἰς τὸν H 4 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 5 ἐντὸς Wendl.: ἔνθεν codd., ἔνδον Mang. 6 αὐτοῦ Wendl.: αὐτῷ ABP, αὐτὸ H 11 δή AP: δέ BH 13 χρήσαιο Turn.: χρῆσαι ABPH, χρῆσθαι L 22 Αἰγύπτῳ coni. Mang. 23 καὶ ἀποδιδράσκει codd., καὶ om. v, seclusi 25 Συρομάστην Turn. 26 Μανδιανῖτιν H 27 ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ scripsi: ἐγκεκρυμμένην θείῳ χορῷ codd.

καὶ „τὰς μαίας εὖ ἐποίει θεός“ (Exod. 1, 20), ὅτι τῶν προστάξεων
τοῦ σκεδαστοῦ Φαραὼ ἠλόγουν „τὰ ἄρρενα“ τῆς ψυχῆς „ζῳογονοῦσαι“,
ἃ ἐκεῖνος ἤθελε διαφθείρειν τῆς θηλείας ὕλης ἐραστὴς ὤν, τὸ δ' αἴτιον
ἀγνοῶν καὶ λέγων ὅτι „οὐκ οἶδα αὐτόν“ (Exod. 5, 2). ἑτέρᾳ δὲ 244
πειστέον γυναικί, οἵαν συμβέβηκε Σάρραν εἶναι, τὴν ἄρχουσαν ἀρετήν·
καὶ πείθεταί γε ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ αὐτῇ παραινούσῃ ἃ δεῖ· πρότερον μὲν
γάρ, ὅτ' οὔπω τέλειος ἐγεγένητο, ἀλλ' ἔτι πρὶν μετονομασθῆναι τὰ
μετέωρα ἐφιλοσόφει, ἐπισταμένη ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο γεννᾶν ἐξ ἀρετῆς
τελείας, συμβουλεύει ἐκ τῆς παιδίσκης τουτέστι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου
παιδοποιεῖσθαι τῆς Ἄγαρ (Gen. 16, 2ss.), ὃ λέγεται παροίκησις· ὁ γὰρ
μελετῶν ἐν ἀρετῇ τελείᾳ κατοικεῖν, πρὶν ἐγγραφῆναι τῇ πόλει αὐτῆς,
τοῖς ἐγκυκλίοις μαθήμασι παροικεῖ, ἵνα διὰ τούτων πρὸς τελείαν ἀρετὴν
ἀφέτως ὁρμήσῃ· ἔπειτα ὅταν ἴδῃ τετελειωμένον αὐτὸν καὶ ἤδη δυνάμενον 245
σπείρειν, * * * κἂν ἐκεῖνος εὐχάριστος ὢν πρὸς τὰ παιδεύματα, δι' ὧν
ἀρετῇ συνεστάθη, χαλεπὸν ἡγῆται παραιτήσασθαι αὐτά, χρησμῷ πραϋν-
θήσεται θεοῦ τῷ κελεύοντι· „πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ Σάρρα, ἄκουε τῆς
p. 136 M. φωνῆς αὐτῆς“ (Gen. 21, 12). νόμος ἡμῶν ἔστω | ἑκάστῳ τὸ δοκοῦν
ἀρετῇ· εἰ γὰρ πάντων ὅσα παραινεῖ ἡ ἀρετὴ βουλόμεθα ἀκούειν, εὐδαι-
μονήσομεν.

(88.) Τὸ δὲ „καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τού- 246
του μόνου μὴ φαγεῖν“ ἴσον ἐστὶ τῷ συγκατέθου κακίᾳ, ἣν χρή σε ἀνὰ
κράτος ἀπείργειν· διὰ τοῦτο „ἐπικατάρατος“ οὐχὶ σύ, ⟨ἀλλ'⟩ „ἡ γῆ ἐν τοῖς
ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). τίς οὖν ἡ αἰτία τούτων; ὁ ὄφις ἦν, ἡδονή,
ἔπαρσις ἄλογος ψυχῆς· αὕτη κατάρατος ἐξ ἑαυτῆς, μόνῳ γέ τοι τῷ
φαύλῳ προσγίνεται, σπουδαίῳ δ' οὐδενί. ὁ Ἀδὰμ δὲ ὁ μέσος ἐστὶ
νοῦς, ὃς τοτὲ μὲν ἀμείνων τοτὲ δὲ χείρων ἐξετάζεται· ᾗ γὰρ νοῦς
ἐστιν, οὔτε φαῦλος οὔτε σπουδαῖος εἶναι πέφυκεν, ἀρετῇ δὲ καὶ κακίᾳ
πρός τε τὸ εὖ καὶ πρὸς τὸ χεῖρον εἴωθε μεταβάλλειν. εἰκότως οὖν 247

---

1 θεός AP: ὁ θεός BH 2 ψυχῆς] ζωῆς L 3 ὕλης Benzelius: ὅλης codd. 5 πιστέον B 13 αὐτὸν codd.: αὑτόν v 14 ante κἂν ἐκεῖνος lacunam indicavi ante δι' ὧν add. τὰ Mang. 15 ἀρετὴ AB συνετάθη L 16 ὅσα ἂν εἴπῃ scripsi: ἂν ὅσα εἴποι codd. 18. 19 εὐδαιμονίσομεν H 21 τῷ] τὸ H σε] δὲ L, om. Turn. 22 οὐχὶ σύ, ἀλλ' ἡ γῆ scripsi: σύ, οὐχὶ ἡ γῆ codd., ἡ γῆ, οὐχὶ σὺ Benzelius (Mang.) 23 ἦν codd.: ἡ Turn., ἦν ἡ Mang. 24 ἐξ ἑαυτῆς ⟨οὖσα⟩ coni. Wendl. 26 ὃς . . . ἐξετάζεται corr. Turn.: ὡς . . . ἐξετάζεσθαι codd.

---

10 *Clem. Alex. Strom. I 334 P.* ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ παροίκησιν.

οὐκ ἔστι κατάρατος ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς οὔτε κακία ὢν οὔτε κατὰ κακίαν
πρᾶξις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἡ γῆ κατάρατος· αἱ γὰρ πράξεις αἱ
διὰ τῆς ὅλης ψυχῆς, ἣν κέκληκε γῆν, ἐπίληπτοι καὶ ὑπαίτιοι κατὰ κακίαν
ἕκαστα δρῶντός εἰσι. παρὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι „ἐν λύπῃ φάγεσαι αὐτήν“,
ὅπερ ἐστὶν ἴσον τῷ ἀπολαύσεις τῆς ψυχῆς ἐπιλύπως· ἐπωδύνως γὰρ ὁ
φαῦλος πάντα τὸν βίον χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ μηδὲν ἔχων χαρᾶς
αἴτιον, ὃ πέφυκε γεννᾶν δικαιοσύνη καὶ φρόνησις καὶ αἱ σύνθρονοι ταύ-
της ἀρεταί.

248 (89.) „Ἀκάνθας οὖν καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι“ (Gen. 3, 18).
ἀλλὰ τί φύεται καὶ βλαστάνει ἐν ἄφρονος ψυχῇ, πλὴν τὰ κεντοῦντα
καὶ τιτρώσκοντα αὐτὴν πάθη; ἃ διὰ συμβόλων ἀκάνθας κέκληκεν, οἷς
ἡ ἄλογος ὁρμὴ πυρὸς τὸν τρόπον πρώτοις ἐντυγχάνει, μεθ' ὧν ταχθεῖσα
πάντα τὰ αὐτῆς καταφλέγει καὶ διαφθείρει. λέγει γὰρ οὕτως· „ἐὰν δὲ
ἐξελθὸν πῦρ εὕρῃ ἀκάνθας καὶ προσεμπρήσῃ ἅλωνα ἢ στάχυας ἢ πε-
249 δίον, ἀποτίσει ὁ τὸ πῦρ ἐκκαύσας“ (Exod. 22, 6). ὁρᾷς ὅτι τὸ πῦρ
ἐξελθόν, ἡ ἄλογος ὁρμή, οὐκ ἐμπίπρησι τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ εὑρίσκει·
ζητητικὴ γὰρ τῶν παθῶν οὖσα ἃ ἐπόθει λαβεῖν εὗρεν· ὅταν δὲ εὕρῃ,
καταφλέγει τρία ταῦτα, ἀρετὴν τελείαν, προκοπήν, εὐφυΐαν· ἀρετὴν μὲν
οὖν παραβέβληκε τῇ ἅλῳ, συγκεκόμισται γάρ, ὡς ἐνταῦθα ὁ καρπός,
οὕτως καὶ ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ ψυχῇ τὰ καλά· στάχυσι δὲ τὴν προκοπήν,
ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον ἀτελὲς ἐφιέμενον τοῦ τέλους· πεδίῳ δὲ τὴν εὐφυΐαν,
250 ὅτι εὐπαράδεκτος σπερμάτων ἀρετῆς ἐστιν. | ἕκαστον δὲ τῶν παθῶν p. 137 M.
τριβόλια εἴρηκεν, ἐπειδὴ τριττά ἐστιν, αὐτό τε καὶ τὸ ποιητικὸν καὶ
τὸ ἐκ τούτων ἀποτέλεσμα, οἷον ἡδονή, ἡδύ, ἥδεσθαι· ἐπιθυμία,
ἐπιθυμητόν, ἐπιθυμεῖν· λύπη, λυπηρόν, λυπεῖσθαι· φόβος, φοβερόν,
φοβεῖσθαι.

251 (90.) „Καὶ φάγεσαι τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ· ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου ⟨φάγεσαι τὸν ἄρτον σου⟩“ (Gen. 3, 18. 19). χόρτον καὶ ἄρτον καλεῖ συνωνύμως, πρᾶγμα ταὐτόν· χόρτος ἀλόγου τροφή ἐστιν· ἄλογον δὲ ⟨ὁ⟩ φαῦλος ἐκτετμημένος τὸν ὀρθὸν λόγον, ἄλογοι δὲ καὶ αἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς οὖσαι μέρος· ὁ δὲ νοῦς ἐφιέμενος τῶν αἰσθητῶν διὰ τῶν ἀλόγων αἰσθήσεων οὐκ ἄνευ πόνου καὶ ἱδρῶτος ἐφίεται·

---

1 κατάρατος codd.: ἐπικατάρατος v 3 κέκληκεν H 4 δρῶντες codd., corr. Turn. 5 τῷ] τὸ H ἀπολαύσεις ABP: ἀπολαύσει H, ἀπολαύσῃ v 9 ἀνατελλεῖ H 10 ἄλλο τι coni. Wendl. 12 πυρὸς Mang.: πρὸς codd. 14 προσεμπρήσει H 16 ἡ] ἢ P 17 εὕρῃ] εὗρε H 21 εὐτελὲς H 25 ἐπιθυμητικόν L λυπεῖσθαι corr. Turn.: φοβεῖσθαι codd. 28 φάγεσαι τὸν ἄρτον σου om. codd., add. Benzelius 30 ὁ addidi

σφόδρα γὰρ ὀδυνηρὸς καὶ ἐπαχθὴς ὁ τοῦ ἄφρονος βίος μετιόντος καὶ ἐπι-
λιχνεύοντος τὰ ποιητικὰ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ὅσα κακία ἀπεργάζεσθαι
φιλεῖ. καὶ μέχρι τίνος; „μέχρι" φησίν „ἀποστρέψεις εἰς τὴν γῆν, ἐξ 252
ἧς ἐλήφθης" (Gen. 3, 19). νῦν γὰρ οὐκ ἐν τοῖς γεώδεσι καὶ ἀσυστά-
τοις ἐξετάζεται τὴν οὐράνιον σοφίαν καταλιπών; πῇ οὖν ἔτι ἀποστρέ-
φεται, σκεπτέον. ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὁ ἄφρων
νοῦς ἀπέστραπται μὲν ἀεὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἴληπται δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς
μεταρσίου φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γεωδεστέρας ὕλης, καὶ μένων δὲ καὶ
κινούμενος ὁ αὐτός ἐστιν ἐφιέμενός τε τῶν αὐτῶν. διὸ καὶ ἐπιφέρει, 253
„ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ" (ibid.), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ προει-
ρημένῳ. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο· ἡ ἀρχή σου καὶ τὸ τέλος ἓν καὶ ταὐτόν
ἐστιν· ἦρξω τε γὰρ ἀπὸ τῶν φθειρομένων γῆς σωμάτων, τελευτήσεις
δὲ πάλιν εἰς ἐκεῖνα τὴν μεταξὺ τοῦ βίου τρίψας ὁδὸν οὐ λεωφόρον
ἀλλὰ τραχεῖαν, βάτων καὶ τριβόλων κεντεῖν τε καὶ τιτρώσκειν πεφυ-
κότων μεστήν.

---

12 γῆς corr. Turn.: γῆ codd. τελευτήσει L

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΕΡΟΥΒΙΜ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΛΟΓΙΝΗΣ ΡΟΜΦΑΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΤΙΣΘΕΝΤΟΣ ΠΡΩΤΟΥ ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙΝ

1 (1.) „Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ κατῴκισεν ἀπέναντι τοῦ παρα- I p.138M.
δείσου τῆς τρυφῆς [καὶ ἔταξε] τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν
τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς" (Gen. 3, 24).
νῦν μὲν „ἐξέβαλε" φησί, πρότερον δ' εἶπεν „ἐξαπέστειλεν" (ib. 23),
οὐ παρέργως τὰ ὀνόματα θείς, ἀλλ' εἰδὼς ἐφ' ὧν κυρίως καὶ εὐθυβόλως
2 | πραγμάτων αὐτὰ τάττει. ὁ μὲν οὖν ἀποστελλόμενος ἐπανόδου τυχεῖν p.139M.
οὐ κεκώλυται, ὁ δ' ἐκβληθεὶς ὑπὸ θεοῦ τὴν ἀίδιον φυγὴν ὑπομένει· τῷ
μὲν γὰρ μήπω κραταιῶς ὑπὸ κακίας καταληφθέντι δέδοται μετανοήσαντι
καθάπερ εἰς πατρίδα τὴν ἀρετὴν ἀφ' ἧς ἐξέπεσε κατελθεῖν, τὸν δὲ
πιεσθέντα καὶ ὑποβεβλημένον σφοδρᾷ καὶ ἀνιάτῳ νόσῳ φέρειν ἀνάγκη τὰ
δεινὰ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀθάνατα σκορακισθέντα εἰς ἀσεβῶν χῶ-
3 ρον, ἵν' ἄκρατον καὶ συνεχῆ βαρυδαιμονίαν ὑπομένῃ· ἐπεὶ καὶ τὴν μέσην
παιδείαν τὴν ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις χορεύουσαν ὁρῶμεν Ἄγαρ δὶς μὲν ἐξιοῦ-
σαν ἀπὸ τῆς ἀρχούσης ἀρετῆς Σάρρας, ἅπαξ δὲ τὴν προτέραν ὁδὸν ὑπο-
στρέφουσαν, ἣ τότε μὲν ἀποδρᾶσα, οὐ φυγαδευθεῖσα, κατάγεται ὑπαντή-

---

περὶ ... κάϊν MGH, φίλωνος περὶ τῶν χερουβεὶμ καὶ ... κάϊν AP, φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (omissis reliquis) UF 1 κατώκησεν M 2 καὶ ἔταξε seclusi, cf. § 11 ἐπέταξε P, ἐπέταταξε (sic) A χερουβεὶμ AP 4 μὲν] μὲν οὖν AP 5 θείς] τιθείς UFH 6 αὐτὰ πραγμάτων F ἀνόδου UF 7 κωλύεται UF δὲ MGH 8 καταλειφθέντι G 9 κατελθεῖν] ἀνελθεῖν mgHL τὸν] τῷ UF 10 πιεσθέντα καὶ om. APUF ὑποβεβλημένῳ UF ἀνάγκην F 11 ἀθανάτως UF κορακισθέντα AP 12 ἵνα H, om. UF ὑπομένει U, ὑπομένειν F 13 παιδιὰν F ἐν τοῖς UF: ἐν om. ceteri κυκλίοις F ἐγχορεύουσαν coni. Mang., χορηγοῦσαν Creuzer Ἄγαρ om. UF μὲν γὰρ G, γὰρ eras. in H 15 ἣ om. MAPGH τότε μὲν] τὸ μὲν MAP

σαντος ἀγγέλου, ὅς ἐστι θεῖος λόγος, εἰς τὸν δεσποτικὸν οἶκον (Gen.
16, 6 ss.), αὖθις δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνεπάνακτος ἐκβάλλεται (Gen.
21, 14). (2.) τὰς δὲ αἰτίας καὶ τοῦ προτέρου δρασμοῦ καὶ τῆς αὖθις 4
ἀιδίου φυγῆς λεκτέον. μέχρι μὲν οὔπω μετωνομάσθησαν, ὅπερ ἦν μετεχα-
ράχθησαν τοὺς ψυχῆς πρὸς τὸ ἄμεινον βελτιούμενοι χαρακτῆρας, ἀλλ' ἔτι
ἦν ὁ μὲν Ἀβρὰμ πατὴρ μετέωρος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα
συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὑπαρχόντων φι-
λοσοφίαν μετιών, ἣν φυσιολογίας τὸ κράτιστον εἶδος ἀποτέτμηται μαθη-
ματική, Σάρα δὲ σύμβολον ἀρχῆς ἐμῆς — καλεῖται γὰρ ἀρχή μου — 5
γενικὴ μὲν οὐχ ἔφθη μεταβαλοῦσα ἀρετὴ γενέσθαι — γένος γὰρ πᾶν
ἄφθαρτον —, ταῖς δὲ ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐξητάζετο, ἡ δὲ αὐτὴ
φρόνησίς τ' ἦν ἐν ἐμοὶ καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη τὸν
αὐτὸν τρόπον, φθαρταὶ δὲ αὗται, ὅτι καὶ τὸ δεξάμενον αὐτὰς χωρίον ἐγὼ
φθαρτός, Ἄγαρ ἡ μέση καὶ ἐγκύκλιος παιδεία, κἂν τὸν αὐστηρὸν καὶ 6
σκυθρωπὸν τῶν φιλαρέτων ἀποδρᾶναι βίον σπουδάσῃ, πάλιν ὑποστρέψει
πρὸς τὸν αὐτὸν μήπω τὰς γενικὰς καὶ ἀφθάρτους ἀκρότητας ἔχειν
δυνάμενον, ἀλλ' ἔτι τῶν ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐφαπτόμενον, ἐν οἷς πρὸ
τῶν ἄκρων τὰ μέσα αἱρετά· ὅταν δὲ ἤδη ὁ μὲν Ἀβρὰμ ἀντὶ φυσιο- 7
λόγου γένηται σοφὸς καὶ φιλόθεος μετονομασθεὶς Ἀβραάμ, ὃς ἑρμηνεύε-
p. 140 M. ται πατὴρ | ἐκλεκτὸς ἠχοῦς — ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ
δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου —, Σάρα δὲ ἀντὶ τῆς
ἀρχῆς μου γένηται Σάρρα, ἧς ἐστιν ἡ κλῆσις ἄρχουσα, ὅπερ ἦν ἴσον
τῷ ἀντὶ εἰδικῆς καὶ φθαρτῆς ἀρετῆς γενικὴν καὶ ἄφθαρτον γενέσθαι,
ἐπιλάμψῃ δὲ καὶ τὸ εὐδαιμονίας γένος, ὁ Ἰσαάκ, ἐκλιπόντων τὰ γυναι- 8

2 ἀνεπάνακτος Wendl.: ἀνέπακτος codd. 3 δ' AP 5 ἀλλ' ἔτι ἦν om. AP 6 Ἁβραὰμ PHU 8 ἢ UF 8. 9 μαθηματικῆς UF 9 Σάρα MG: Σάρρα ceteri 10 μεταβάλλουσα U, μεταλαβοῦσα F ἀρετὴν U γὰρ scripsi: δὲ codd. 11 δ' ἐν AP ἐξηνιτάζετο U ἡ δὲ αὐτὴ MGUF, ἡ δ' αὐτὴ AP: αἱ δὴ αὗται H 12 τ' ἦν scripsi: τῇ MG, τὴν AP, θ' ἡ H, ἡ UF σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν καὶ δικαιοσύνην AP 13 δὲ αὗται] αὗταί γε UF 13. 14 ἐγὼ φθαρτός] ἐστὶ φθαρτόν UF 14 Ἄγαρ] καὶ γὰρ F τὸν] τὸ MAP 15 βίον add. H: om. ceteri ὑποστρέψαι MAPG, ὑποστρέψῃ F 16 τὸν om. UF 17 δυναμένου UF ἔτι] ἐπὶ UF, ἔτι ἐπὶ MH ἐφαπτομένου UF 18 ἀντὶ φυσιολόγου ὁ μὲν Ἀβρὰμ transp. M Ἀβραὰμ U ἀντὶ φυσιολογικοῦ H, ἀντὶ φυσιολόγου om. AP 19 μετονομασθεὶς δὲ UF 20 ἠχοῦς] ἤχου U, ἤχους ceteri γεγωνὼς codd., corr. Turn. 21 Σάρα MG: Σάρρα ceteri δὲ] ἡ δὲ U 22 ἧς] ἡ MP, ἢ A ἦν MAPG: ἐστὶν UFL^2, om. HL^1 23 τῷ] τὸ AP ἀντ' AP, ἀντὶ τῆς F ἰδικῆς codd. γενικῆς AP 24 ἐπιλάμψει MHUF ἐκλιπὸν coni. Markland; fort. ἐκλιπόντων ⟨αὐτῶν⟩

κεῖα καὶ ἀποθανόντων τὰ πάθη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ παιδιάς, οὐ
τὰς παίδων, ἀλλὰ τὰς θείας οὐκ ἄνευ σπουδῆς μεταδιώκων, ἐκβλη-
θήσεται μὲν τὰ ἐπώνυμα τῆς Ἄγαρ προπαιδεύματα, ἐκβληθήσεται δὲ
9 καὶ ὁ σοφιστὴς αὐτῶν υἱὸς ἐπίκλησιν Ἰσμαήλ. (3.) ἐνδύσονται δὲ τὴν
φυγὴν αΐδιον, βεβαιοῦντος τοῦ θεοῦ τὴν ἔλασιν αὐτοῖς, ὅταν κελεύῃ τῷ
σοφῷ ὑπακούειν τῶν λεγομένων ὑπὸ Σάρρας· λέγει δὲ ἄντικρυς „ἐκβα-
λεῖν τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱόν" (Gen. 21, 10). ἀρετῇ δὲ πείθεσθαι
καλὸν καὶ μάλιστα τοιοῦτον εἰσηγουμένῃ δόγμα, ὅτι αἱ τελειόταται φύ-
σεις τῶν μέσων ἕξεων πάμπολυ διεστᾶσι καὶ ὅτι σοφία σοφιστείας
ἀλλότριον· ἡ μὲν γὰρ τὰ πιθανὰ ἐπὶ κατασκευῇ ψευδοῦς δόξης, ἥτις
λυμαίνεται ψυχήν, ἐκπεπόνηκε, σοφία δὲ διὰ μελέτης τῶν ἀληθῶν τὸ μέγα
10 διανοίας ὄφελος, ἐπιστήμην ὀρθοῦ λόγου, πεπόρισται. τί οὖν θαυμά-
ζομεν, εἰ καὶ Ἀδὰμ τὸν νοῦν ἀφροσύνην ἀνίατον νόσον κτησάμενον
ἐκβέβληκεν εἰσάπαν ὁ θεὸς ἐκ τοῦ τῶν ἀρετῶν χωρίου μὴ ἐπιτρέψας ἔτι
κατελθεῖν αὐτῷ; ὁπότε καὶ ⟨κατὰ⟩ πάντα σοφιστὴν καὶ μητέρα αὐτοῦ, τὴν
τῶν προπαιδευμάτων διδασκαλίαν, ἐλαύνει καὶ φυγαδεύει ἀπὸ σοφίας καὶ
σοφοῦ, ὧν ὀνόματα Ἀβραάμ τε καὶ Σάρραν καλεῖ.
11 (4.) Τότε καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία καὶ τὰ Χερουβὶμ ἀντικρὺ τοῦ
παραδείσου τὴν οἴκησιν ἴσχει. λέγεται δὲ „ἀντικρὺ" τὸ μὲν ὡς ἐχθρὸν
ἀντιστατοῦν, τὸ δὲ ἁρμόττον τοῖς εἰς ἐπίκρισιν, ὡς ὁ κρινόμενος τῷ
δικαστῇ, τὸ δὲ ὡς φίλον τοῦ κατανοηθῆναι χάριν καὶ ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας
προσόψεως μᾶλλον οἰκειωθῆναι, ὡς γραφαί τε καὶ ἀνδριάντες ἀρχέτυποι
12 γραφεῦσι καὶ πλάσταις. τοῦ μὲν οὖν ἀντιτεταγμένου παράδειγμα τὸ ἐπὶ
τοῦ Κάιν εἰρημένον, ὅτι „ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν
ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ" (Gen. 4, 16)· ἑρμηνεύεται δὲ Ναὶδ μὲν

---

1 ἀποθανόντων] ἀπαθανατίζον coni. Markland; fort. παθόντων ⟨ὁ⟩ καὶ παιδιάς fort. supplendum παιδείας UFL[2] 2 μεταδιῶκον coni. Markland 3 παιδεύματα U 4 τὴν om. UF 5 αὐτῆς U 6. 7 ἐκβάλλειν UF 9 ἕξεων] ἔξω A 11 λημαίνεται F ἐκπεπόνηκεν H, ἐκπεπόνηται U μέγα M: μὲν F, μετὰ ceteri 12 ἐπιστήμη GH, ἐπιστήμῃ v 12. 13 θαυμάζωμεν AP 13 τοῦ Ἀδὰμ UFL[3], τὸν Ἀδὰμ Mang. ἀφροσύνη APG 14 ἐκβέβληκεν om. AP[1] ἐπιτρύψας U 14. 15 ἐπικατελθεῖν AP 15 κατὰ addidi; παῖδα (pro πάντα) coni. Mang. τὴν μητέρα UF 17 Σάρρα AP 18 καὶ ante τὰ om. GH χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ UH corr.: ἄντικρυς ceteri; item v. 19 20 ἀντίσταται AP δ' AP ἁρμόττων U τοῖς] τῷ UF, om. v ὁ] τὸ F 22 γραφαί τε] γράφεται U 23 οὖν om. H

---

25 *Clem. Alex. Strom. II p. 456 P.* εἰκότως οὖν γέγραπται „ἐξῆλθεν δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ"· ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναὶδ σάλος, ἡ δὲ Ἐδὲμ τρυφή.

σάλος, Ἐδὲμ δὲ τρυφή, τὸ μὲν κακίας κλονούσης ψυχὴν σύμβολον, τὸ δὲ
p. 141 M. | ἀρετῆς εὐπάθειαν αὐτῇ περιποιούσης καὶ τρυφήν, οὐχὶ τὴν δι' ἀλόγου
πάθους ἡδονῆς θρύψιν, ἀλλὰ τὴν μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἄπονον χαρὰν
καὶ ἀταλαίπωρον. ἀνάγκη δέ, ὅταν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ φαντασίας ἐξέλθῃ 13
διάνοια, ᾗ καλὸν καὶ συμφέρον ἦν ἐπερηρεῖσθαι, νεὼς αὐτίκα θαλαττευούσης
τρόπον, ἀντιστατούντων βιαίων πνευμάτων, ὧδε κἀκεῖσε φέρεσθαι πατρίδα
καὶ οἰκίαν λαχοῦσαν ⟨σάλον καὶ⟩ κλόνον, ἅπερ ἐναντιώτατά ἐστι βεβαιότητι
ψυχῆς, ἣν περιποιεῖ χαρὰ συνώνυμος Ἐδέμ. (5.) τοῦ δὲ εἰς ἐπίκρισιν 14
ἐναντίου παράδειγμα τὸ τῆς ζηλοτυπουμένης μεμοιχεῦσθαι. „στήσει"
γάρ φησιν „ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἐναντίον κυρίου καὶ ἀποκαλύψει τὴν
κεφαλὴν αὐτῆς" (Num. 5, 18). τί δὲ βούλεται διὰ τούτου παριστάνειν,
ἐρευνήσωμεν. τὸ δέον πολλάκις δεόντως οὐκ ἐνεργεῖται καὶ τὸ μὴ
καθῆκον ἔστιν ὅτε δρᾶται καθηκόντως· οἷον ἡ μὲν τῆς παρακαταθήκης
ἀπόδοσις ὅταν μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς γίγνηται ἀλλ' ἢ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ
λαμβάνοντος ἢ ἐπ' ἐνέδρᾳ τῆς περὶ μείζονα πίστιν ἀρνήσεως, καθῆκον
ἔργον οὐ δεόντως ἐπιτελεῖται· τὸ δὲ τῷ κάμνοντι μὴ ἀληθεῦσαι τὸν 15
ἰατρὸν κενοῦν ἢ τέμνειν ἢ καίειν διεγνωκότα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ νοσοῦντος,
ἵνα μὴ προλαβὼν τὰ δεινὰ φύγῃ τὴν θεραπείαν ἢ ἐξασθενήσας ἀπείπῃ
πρὸς αὐτήν, ἢ πρὸς τοὺς πολεμίους τὸν σοφὸν ψεύσασθαι ἐπὶ τῇ τῆς
πατρίδος σωτηρίᾳ, δείσαντα μὴ ἐκ τοῦ ἀληθεῦσαι ῥωσθῇ τὰ τῶν ἀντι-
πάλων, οὐ καθῆκον ἔργον δεόντως ἐνεργεῖται. παρὸ καί φησι Μωυσῆς
„δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν" (Deut. 16, 20), ὡς ἐνὸν καὶ ἀδίκως, ὅταν
μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ὁ δικάζων προσέχῃ. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ μὲν λε- 16
γόμενον ἢ πραττόμενον φανερῶς γνώριμον πᾶσιν, ἡ δὲ διάνοια οὐ γνώ-
ριμος, ἀφ' ἧς καὶ τὰ λεγόμενα λέγεται καὶ τὰ πραττόμενα πράττεται,
ἀλλ' ἄδηλον εἴτε ὑγιαίνει καὶ καθαρεύει εἴτε νοσεῖ μιάσμασι κεχρωσμένη

---

1 κακίας] καρδίας A ψυχῆς AP 2 εὐπαθείας UF, ἀπάθειαν ex εὐπάθειαν corr. H, ἀπάθειαν L διὰ λόγου APGH[1] 3 ἄπονον] ἄπορον G 4 δ' AP 5 ἐπερηρεῖσθαι UF: ἐπηρῆσθαι AP, ἐρειρεῖσθαι M mgP, ἐρηρεῖσθαι GH νεὼς] ἕως U, νέος A[1] θαλαττευομένης UF 6 βιαίως H 7 λαχοῦσαν κλόνον om. in lacuna U ⟨σάλον καὶ⟩ supplevit Wendl. 8 χαρᾶς F, χαρᾷ Mang. δ' AP 11 παριστᾶν UFL[2] 12 οὐκ ἐνεργεῖται δεόντως transp. UF μὴ] μὲν F 13 καθῆκον ἔργον U 14 γίγνεται G, γένηται H 16 τὸ] τῷ G 17 καίειν ἢ τέμνειν UF 20 ἐκ τοῦ μὴ transp. U ῥωσθῇ] προσθῇ UF 21 ἐνεργεῖται] ἐκτελεῖται U παρὸ] παρ' ᾧ A[1]P, παρ' ὃ A[2] 22 διώξεις UF ἐνὸν καὶ ἀδίκως] δεῖν καὶ ἀδίκως ἀδικεῖσθαι UFL[2] 23 προσέχοι codd., corr. Turn. 26 ἀλλὰ δῆλον U εἴτ' U ὑγιαίνοι καὶ καθαρεύοι AP νοσῇ H κεχρωσμένη H: κεχρημένη ceteri

πολλοῖς, γενητὸς δὲ οὐδεὶς ἱκανὸς γνώμης ἀφανοῦς κατιδεῖν ἐνθύμημα,
μόνος δὲ ὁ θεός, παρὸ καὶ λέγει Μωυσῆς ὅτι „τὰ κρυπτὰ κυρίῳ τῷ
17 θεῷ, τὰ δὲ φανερὰ γενέσει γνώριμα" (Deut. 29, 29), προστέτακται τῷ
ἱερεῖ καὶ προφήτῃ λόγῳ, τὴν ψυχὴν „ἐναντίον τοῦ θεοῦ στῆσαι"
ἀποκαλύφῳ τῇ κεφαλῇ (Num. 5, 18), τουτέστι τὸ κεφάλαιον δόγμα γυμνωθεῖσαν καὶ τὴν γνώμην ᾗ κέχρηται ἀπαμφιασθεῖσαν, ἵν' ὄψεσι ταῖς ἀκριβεστάταις ἐπικριθεῖσα τοῦ ἀδεκάστου | θεοῦ ἢ τὴν ὑποτυφομένην εἰρω- p. 142 M.
νείαν, κίβδηλον νόμισμα, διελεγχθῇ ⟨ἢ⟩ πάσης οὖσα κακίας ἀμέτοχος
ἐκνίψηται τὰς καθ' αὑτῆς διαβολὰς μάρτυρι χρησαμένη τῷ μόνῳ γυμνὴν
18 ψυχὴν ἰδεῖν δυναμένῳ. (6.) τὸ μὲν οὖν εἰς ἐπίκρισιν ἐναντίον τοιοῦτόν
ἐστι· τὸ δ' εἰς οἰκείωσιν, ὃ ἐπὶ τοῦ πανσόφου λέλεκται Ἀβραάμ· „ἔτι" γάρ φησιν „ἦν ἑστηκὼς ἐναντίον κυρίου" (Gen. 18, 22)· καὶ τεκμήριον τῆς οἰκειώσεως τὸ ἐπιλεγόμενον ὅτι „ἐγγίσας εἶπεν" (ib. 23)· ἀλλοτριουμένῳ γὰρ ἀφίστασθαι καὶ διαζεύγνυσθαι, οἰκειουμένῳ δὲ συνεγγίζειν ἁρμόττει.
19 τὸ δὲ στῆναι καὶ ἄτρεπτον κτήσασθαι διάνοιαν ἐγγύς ἐστι βαίνειν θεοῦ
δυνάμεως, ἐπειδὴ τὸ μὲν θεῖον ἄτρεπτον, τὸ δὲ γενόμενον φύσει μεταβλητόν. εἴ τις οὖν τὴν γενέσεως οἰκείαν φορὰν ἔρωτι ἐπιστήμης ἐγχαλινωσάμενος ἐβιάσατο στῆναι ποιήσας, μὴ λανθανέτω θείας εὐδαιμονίας
20 ἐγγὺς ὤν. τοῖς δὲ Χερουβὶμ καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὴν ἀντικρὺ τοῦ
παραδείσου πόλιν οἰκείως δίδωσιν, οὐχ ὡς ἐχθροῖς μέλλουσιν ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτοις καὶ φιλτάτοις, ἵν' ἐκ τῆς ὁμοῦ προσόψεως καὶ συνεχοῦς περιαθρήσεως πόθον αἱ δυνάμεις ἴσχωσιν ἀλλήλων, καταπνέοντος εἰς αὐτὰς τὸν πτηνὸν ἔρωτα καὶ οὐράνιον τοῦ φιλοδώρου θεοῦ.
21 (7.) Τίνα δέ ἐστιν ἃ διὰ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς στρεφομένης

---

1 γεννητὸς APHU ἐνθύμημα] ἐγχείρημα U 2 παρὸ H: παρ' ᾧ MAPG, καθὸ UF Μωσῆς MAPGH ὅτι om. UF 3 δὲ om. UF 4 ἱερεῖ UFL[2]: ἱερῷ ceteri ante λόγῳ add. βαπτισμοῦ UL[2], βαπτιστοῦ F 5 ἀποκαλύφθω AP[1]; ἀκαλύφῳ coni. Mang. γυμνωθεῖσα UF 6 καὶ — ἀπαμφιασθεῖσαν om. F ἵνα GHUF 6. 7 ἡ ὄψις τῆς ἀκριβεστάτης AP 7 ἐπικριθεῖσα] διελεγχθῇ G ὑποτετυφωμένην AP, ἀποτυφομένην F 7. 8 εἰρωνίαν H 8 νόμισμα] νομίσασα UF διελεγχθείη UF, δειχθῇ GH ἢ om. codd., add. Turn. 9 ἐκνίψεται G, ἐκνίψηται δὲ UF κατ' αὐτὴν UF μαρτυρία UF γυμνὴν om. AP 11 δὲ U ὃ om. UF 12 ἑστὼς UF 14 μὲν γὰρ UF δὲ καὶ UF 15 καὶ om. AP[1] διάνοιαν κτήσασθαι transp. UF ἐγγύς] συγγενές U ἐστι βαίνειν UF: ἐπιβαίνειν ceteri, ἐπιβαίνει v δυνάμεως θεοῦ transp. F 17 γενέσεως om. AP[1] 18 ποιήσας Mang.: ποιῆσαι codd. 19 ὢν ἐγγὺς transp. AP χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ H corr.: ἄντικρυς ceteri 21 ἵν' M: ἵνα ceteri τῆς ὁμοῦ UF, post τῆς spatium 4—5 litt. in M: ὁμοῦ om. ceteri 22 περὶ ἀθρήσεως F 25 χερουβεὶμ AP (sic ubique)

ῥομφαίας φλογίνης αἰνίττεται, νῦν ἐπισκεπτέον. μήποτε οὖν τὴν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φορὰν δι' ὑπονοιῶν εἰσάγει· κίνησιν γὰρ αἱ κατ' οὐρανὸν σφαῖραι τὴν ἐναντίαν ἔλαχον ἀλλήλαις, ἡ μὲν τὴν ἀπλανῆ ταὐτοῦ κατὰ δεξιά, ἡ δὲ τὴν πεπλανημένην θατέρου κατ' εὐώνυμα. ἡ μὲν οὖν ἐξωτάτω, 22
τῶν λεγομένων ἀπλανῶν, μία, ἣ καὶ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἑῴων ἐπὶ τὰ ἑσπέρια εἱλεῖται περίοδον, αἱ δ' ἐντὸς ἑπτά, τῶν πλανήτων, ἐθελούσιόν τε καὶ βεβιασμένην, ὑπεναντίους ἅμα καὶ διττὰς ἴσχουσαι κινήσεις· καὶ ἔστιν αὐταῖς ἡ μὲν ἀκούσιος ὁμοία τῇ τῶν ἀπλανῶν, φαίνονται γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπ' ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ἰοῦσαι, ἡ δὲ οἰκεία ἀπὸ τῶν ἑσπερίων ἐπὶ τὰ ἑῷα, καθ' ἣν συμβέβηκε τὰς περιόδους τῶν ἑπτὰ ἀστέρων καὶ μήκη χρόνων προσειληφέναι, τὰς μὲν ἰσοδρόμους ἴσα, ἡλίου καὶ
p. 143 M. ἑωσφόρου καὶ στίλβοντος ἐπίκλησιν — τρεῖς γὰρ τῶν πλανήτων | ἰσοταχεῖς οὗτοι —, τὰς δὲ ἀνισοδρόμους ἄνισα μέν, ἀναλογίαν δ' ἔχοντα πρός τε ἀλλήλας καὶ τὰς τρεῖς ἐκείνας. γίνεται οὖν τὸ μὲν ἕτερον τῶν 23
Χερουβὶμ ἡ ἐξωτάτω, τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ⟨ὁ⟩ ἔσχατος, ἁψὶς ἐν ᾗ τὴν κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν οἱ ἀπλανεῖς θείαν ὡς ἀληθῶς χορείαν χορεύουσι τάξιν οὐ λείποντες, ἣν ὁ γεννήσας πατὴρ αὐτοὺς ἔταξεν ἐν κόσμῳ· θάτερον δ' ἡ ἐντὸς περιεχομένη σφαῖρα, ἣν ἐξαχῇ σχίσας ἑπτὰ κύκλους ἀναλογοῦντας ἑαυτοῖς εἰργάζετο τῶν πλανήτων ἕκαστον εἰς αὐτοὺς ἁρμοσάμενος· καὶ καθάπερ ἔποχον ἐν ὀχήματι ἀστέρα 24

1 φλογίνης ῥομφαίας transp. AP, φλογίνης om. UF   μήποτ' AP   2 φορὰν] περιφορὰν UFL²   δι' om. UF   εἰσάγη[οι] A, εἰσάγοι P   εἰσάγει κίνησιν· UF   αἱ γὰρ F, ἡ γὰρ U   οὐράνιον G   σφέραι F, σφαῖρα U   3 ἔλαχεν UF   ταὐτοῦ Mang.: αὐτοῦ codd.   δεξιάν U   4 κατὰ MGH   5 μία ἣ] μίαν UFL²   ἣ καὶ] καὶ ἣ Turn.   τὴν αὐτὴν UF: αὐτὴν om. ceteri   6 αἱ] ἡ UF   ἑπτά om. UF   τῶν] τὴν GHcorr.   ἐθελουσίαν UF   7 ἴσχουσαι scripsi: ἴσχουσι codd.   9 δ' UF   οἰκεία] ἑκουσία coni. Mang.   10 τῶν] τὸν F   10. 11 ἀστέρων καὶ om. UF   11 μήκει P   χρόνου U, χρόνον F   τὰς μὲν ἰσοδρόμους] τὰς δὲ μεσοδρόμους UF   13 ἀνισοδρόμους corr. Turn.: μεσοδρόμους MAPGH, μὴ μεσοδρόμους UF   ἀνίσους UF   δ' ἔχοντα] δ' om. AP, διέχοντα M, δ' ἐχούσας UF   14 γοῦν UF, οὖν om. M   τὸ μὲν] τοῦτο μὲν AP¹   15 ἐξωτάτη UF   ὁ ἔσχατος scripsi: ὁ om. codd., ἐσχάτη Richter   16 τὰ om. AP¹   17 χορεύοντες UF   λι[ει]πόντες H, λιπόντες ceteri   αὐτοὺς πατὴρ transp. UH, αὐτοὺς θεὸς F   18 ἐξαχῇ Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd.   19 ἀναλογοῦντας om. G   ἑαυτοῖς UF: ἐφ' οἷς AP, ἐφ' ἑαυτοῖς GH, ἐφ' ἑαυτοὺς M   πλανητῶν M   20 καθάπερ] θάτερον AP

2 sqq. cf. Plat. Tim. 36 C (Diog. La. III 68).

ἐν οἰκείῳ κύκλῳ θεὶς τὰς ἡνίας ἐπίστευσε τῶν ἐπόχων οὐδενί, πλημμελῆ δείσας ἐπιστασίαν, ἁπάσας δ' ἐξήρτησεν ἑαυτοῦ, νομίσας ἐναρμόνιον τῆς κινήσεως μάλιστα οὕτως τάξιν γενήσεσθαι· τὸ γὰρ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν,
25 τὸ δ' ἄνευ θεοῦ ψεκτόν. (8.) τὰ μὲν δὴ Χερουβὶμ καθ' ἕνα τρόπον οὕτως ἀλληγορεῖται· ῥομφαίαν δὲ φλογίνην καὶ στρεφομένην τὴν κίνησιν αὐτῶν καὶ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν ἀίδιον φορὰν ὑποτοπητέον λέγεσθαι. μήποτε δὲ καθ' ἑτέραν ἐκδοχὴν τὰ μὲν Χερουβὶμ δηλοῖ τῶν ἡμισφαιρίων ἑκάτερον· καὶ γὰρ ἀντιπρόσωπά φησιν εἶναι νεύοντα πρὸς τὸ ἱλαστήριον πτεροῖς (Exod. 25, 19), ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἀντικρὺ μέν ἐστιν ἀλλήλων, νένευκε δὲ ἐπὶ γῆν τὸ μέσον τοῦ παντός, ᾧ καὶ διακρίνεται·
26 ἡ δὲ μόνη τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ἑστῶσα παγίως Ἑστία πρὸς τῶν παλαιῶν εὐθυβόλως ὠνόμασται, ἵνα περί τι βεβαίως ἱδρυμένον ἡ ἑκατέρων τῶν ἡμισφαιρίων ἐμμελεστάτη γίγνηται περιπόλησις. ἡ δὲ φλογίνη ῥομφαία σύμβολον ἡλίου· φλογὸς γὰρ ὢν πίλημα πολλῆς ὠκυδρομώτατον γέγονε τῶν ὄντων, ὡς ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν σύμπαντα περιδινεῖσθαι κόσμον.
27 (9.) ἤκουσα δέ ποτε καὶ σπουδαιοτέρου λόγου παρὰ ψυχῆς ἐμῆς εἰωθυίας τὰ πολλὰ θεοληπτεῖσθαι καὶ περὶ ὧν οὐκ οἶδε μαντεύεσθαι· ὅν, ἐὰν δύνωμαι, ἀπομνημονεύσας ἐρῶ. ἔλεγε δέ μοι κατὰ τὸν ἕνα ὄντως ὄντα θεὸν δύο τὰς ἀνωτάτω εἶναι καὶ πρώτας δυνάμεις | ἀγαθότητα p. 144 M.
καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἀγαθότητι μὲν τὸ πᾶν γεγεννηκέναι, ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ γεννηθέντος ἄρχειν, τρίτον δὲ συναγωγὸν ἀμφοῖν μέσον εἶναι λόγον,
28 λόγῳ γὰρ καὶ ἄρχοντα καὶ ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν· ἀρχῆς μὲν οὖν καὶ

---

1 ἐνοικεῖ ὁ κυκλωθεὶς U τὰς δ' ἡνίας UF πιστεύει UF ἐποχῶν UF πλημμελεῖ F 2 ἐπιστασίαν Mang.: ἐπίστασιν codd. ἁπάσας δ'] ἀλλὰ πάσας UF αὐτοῦ UF ἐναρμονίου U, ἐν ἁρμονίᾳ F 3 μάλιστα δ' U, μάλιστα δὲ F οὕτως] om. M, οὐ A τάξει γεγενῆσθαι UF 5 οὕτως] ὅπως AP, om. M 8 ἑκατέριον A φησιν codd.: φασιν Mang. 9 πτεροῖς Mang.: om. U, ἑτέροις ceteri ἀντικρὺ Hcorr.: ἄντικρυς ceteri 10 δ' GH μέσον] μετὰ U ᾧ] ὃ U 12 περί] εἴπερ F ἡ] ἢ F ἑκατέρως U, ἑκατέρου F 13 γίγνηται MAPG: γίνηται H, γίνεται U, om. F 14 συμβολικῶς ὁ ἥλιος UF ὠκυδρομώτατον scripsi: ὠκυδρομώτατος codd. 15 περιθεῖν AP κόσμον περιδινεῖσθαι transp. UF 16 δέ] δ' ἔγωγε UF 16. 17 εἰωθείας F 17 ὅν] ὧν MUF 18 δύναμαι AP 18. 19 ὄντως καὶ ὄντα AP[1] 19 ὄντα] ἀληθῆ UF δυνάμεις καὶ πρώτας transp. UF 20 καὶ ante ἀγαθότητι om. UF γεγενηκέναι MGHUF 21 γενηθέντος H συναγωγὸν UFL[2]: συνάγοντες ceteri ἄμφω UF 22 καὶ post οὖν om. AP[1]

---

3 D^C fol. 183r D^R fol. 178v ἐκ τῶν αὐτῶν (praecedit excerptum ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας): τὸ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν· τὸ δὲ ἄνευ θεοῦ φευκτόν.
11 cf. Eur. frg. 944 (Macrob. Sat. I 23, 8) Arist. de Mundo 2.

ἀγαθότητος τῶν δυεῖν δυνάμεων τὰ Χερουβὶμ εἶναι σύμβολα, λόγου δὲ
τὴν φλογίνην ῥομφαίαν· ὀξυκινητότατον γὰρ καὶ θερμὸν λόγος καὶ μά-
λιστα ὁ τοῦ αἰτίου, ὅτι καὶ αὐτὸ πάντα φθάσαν παρημείψατο καὶ πρὸ
πάντων νοούμενον καὶ ἐπὶ πᾶσι φαινόμενον. ἑκατέρου δὴ τῶν Χερουβίμ, 29
ὦ διάνοια, δέξαι τύπον ἀκιβδήλευτον, ἵνα περί τε ἀρχῆς τοῦ αἰτίου καὶ
ἀγαθότητος ἐναργῶς ἀναδιδαχθεῖσα καρπώσῃ κλῆρον εὐδαίμονα· γνώσῃ
γὰρ εὐθὺς καὶ τὴν τῶν ἀκράτων δυνάμεων σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, ἐν οἷς
ἀγαθὸς μὲν ὁ θεὸς ἐμφαινομένου τοῦ τῆς ἀρχῆς ἀξιώματος, ἐν οἷς
δὲ ἄρχων ἐμφαινομένης τῆς ἀγαθότητος· ἵνα τὰς ἐκ τούτων ἀπογεννω-
μένας ἀρετὰς φιλοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ, μήτε ἐν οἷς εὖ
πάσχεις ὑψηγοροῦσα διὰ τὸ τῆς ἡγεμονίας τοῦ βασιλέως μέγεθος μήτε
ἐν οἷς ὑπομένεις τι τῶν ἀβουλήτων ἀπογινώσκουσα τὰς ἀμείνους ἐλπίδας
δι' ἡμερότητα τοῦ μεγάλου καὶ φιλοδώρου θεοῦ. φλογίνη δὲ ῥομφαία, 30
διότι χρὴ τούτοις παρακολουθεῖν τὸν μέσον τῶν πραγμάτων ἔνθερμον
καὶ πυρώδη λόγον, ὃς οὐδέποτε λήγει κινούμενος σπουδῇ πάσῃ πρὸς
αἵρεσιν μὲν τῶν καλῶν, φυγὴν δὲ τῶν ἐναντίων. (10.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι 31
καὶ Ἀβραὰμ ὁ σοφός, ἡνίκα ἤρξατο μετρεῖν κατὰ θεὸν πάντα καὶ μηδὲν
ἀπολείπειν τῷ γενητῷ, λαμβάνει τῆς φλογίνης ῥομφαίας μίμημα „πῦρ
καὶ μάχαιραν“ (Gen. 22, 6), διελεῖν καὶ καταφλέξαι τὸ θνητὸν ἀφ' ἑαυ-
τοῦ γλιχόμενος, ἵνα γυμνῇ τῇ διανοίᾳ μετάρσιος πρὸς θεὸν ἀναπτῇ;
τὸν δέ γε Βαλαὰμ μάταιον λαὸν ὄντα ἐξωπλισμένον εἰσάγει Μωυσῆς 32
ἀστράτευτον καὶ λιποτάκτην, εἰδὼς πόλεμον ὃν ἁρμόττει ψυχῇ περὶ

1 δυοῖν APH 3 ὁ om. HUF 4 ἐπὶ πᾶσι] ἐπὶ πάντων HL[1] φαινόμενον] φερόμενον F δή] δὲ P 5 περί] παρά F 6 ἐναργῶς om. D ἀναδιδαχθήσῃ AP[1] 7 γὰρ] δὲ D τῶν om. F ἀκράτων UF: ἀκηράτων ceteri, ἀκροτάτων D 8 ἀγαθὸς post θεὸς transp. D τῆς codd.: ἀπὸ τῆς v οἷς UFD: ὧ ceteri 9 ἐκ om. D 9. 10 ἀπογενομένας APD 10 φιλοφροσύνην] ἀγάπην D κτήσῃ θεοῦ transp. F μήτε — μέγεθος (11) om. U μήτ' AP εὖ om. D 11 πάσχῃς AP μήτ' AP 12 ὑπομένῃς AP τι] τῇ AP 13 δι' D: διὰ codd. μεγαλοδώρου coni. Mang. φλογίνην δὲ ῥόμφαν (sic) F 14 μέσον scripsi: μετὰ codd.: τομέα coni. Wendl., μετὰ ⟨κρίσεως⟩ Diels θερμὸν UF 17 μετρεῖν] ποιεῖν UF κατὰ θεὸν μετρεῖν transp. H 18 ἀπολιπὼν UF τῷ γενητῷ] τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει UF γεννητῷ AP μίμημα ῥομφαίας transp. UF 20 θεὸν codd.: τὸν θεὸν v 21 ἐξωπλισάμενον G εἰσάγει (ηει supra) M Μωυσῆς UF: Μωὰβ ceteri 22 λιποτάκτην MG: λειποτάκτην ceteri ἁρμόζει H

5—13 D[R] fol. 195[v] Φίλωνος: ὦ διάνοια — φιλοδώρου θεοῦ.

ἐπιστήμης ποιεῖσθαι· λέγει γὰρ ὄνῳ, τῇ ἀλόγῳ προαιρέσει τοῦ βίου, ᾗ πᾶς ἄφρων ἐπιβέβηκεν, ὅτι „εἰ μάχαιραν εἶχον, ἤδη ἂν ἐξεκέντησά σε“ (Num. 22, 29)· καὶ μεγίστη χάρις τῷ τεχνίτῃ, ὅτι τὴν ἀφροσύνης λύτταν εἰδὼς οὐκ ἐνέδωκεν αὐτῇ, καθάπερ ξίφος μεμηνότι, δύναμιν λόγων, ἵνα μὴ πολλὴν καὶ ἄδικον ἅπασι τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐνεργάσηται
33 φθοράν. ἃ δὲ Βαλαάμ, | ταῦθ' ἕκαστος τῶν μὴ κεκαθαρμένων ἀεὶ p. 145 M.
ματαιάζων αἰτιᾶταί πως, ἐμπορικὸν ἢ γεωργικὸν ἤ τιν' ἄλλον τῶν ποριστικῶν ἐπιτηδεύσας βίον· ἕως μὲν αἴσια ἀπαντᾷ τὰ ἀφ' ἑκάστου, γεγηθὼς ἐπιβέβηκε καὶ ἐποχεῖται καὶ ἐνειλημμένος ἀπρὶξ ἔχεται μεθέσθαι τὸ παράπαν οὐ δικαιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀφίστασθαι λέγουσι καὶ μέτρα ταῖς ἐπιθυμίαις περιθεῖναι διὰ τὸ τοῦ μέλλοντος ἀτέκμαρτον βασκανίαν
34 ὀνειδίζει καὶ φθόνον, οὐκ ἀπ' εὐνοίας εἰσηγεῖσθαι ταῦτα φάσκων· ἐπειδὰν δὲ ἀβούλητος κακοπραγία συμβῇ, τοὺς μὲν ὡς ἀγαθοὺς μάντεις ἀποδέχεται καὶ προφυλάξασθαι δυνατωτάτους τὰ μέλλοντα, τὰ δ' οὐδενὸς αἴτια κακοῦ τὸ παράπαν αἰτιᾶται, τὴν γεωργίαν, τὴν ἐμπορίαν, τὰς ἄλλας
35 ἐπιτηδεύσεις, αἷς πρὸς ἀργυρισμὸν ἠξίου χρῆσθαι· (11.) αἱ δὲ καίτοι φωνητηρίων ὀργάνων ἀμοιροῦσαι τὴν δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ῥήξουσι φωνὴν ἐναργεστέραν οὖσαν τῆς διὰ γλώττης „Ἀρά γε, ὦ συκοφάντα, οὐχ ἡμεῖς ἐσμεν ἐκεῖναι“ λέγουσαι „αἷς καθάπερ ὑποζυγίοις ὑψαυχενῶν ἐπεβεβήκεις; μὴ καθ' ὑπεροψίαν ἄλλως εἰργασάμεθά σοι κακοπραγίαν (cf. Num. 22, 30); ἴδε τὸν ἀνθεστῶτα ἐξεναντίας θεοῦ λόγον ἐνωπλισμένον ἄγγελον (ib. 31), παρ' ὃν τό τε εὖ καὶ τὸ μὴ συμβέβηκε τελει-
36 οῦσθαι· οὐχ ὁρᾷς; τί οὖν νῦν ἡμᾶς αἰτιᾷ πρότερον, ὅτε εὐώδει σοι τὰ πράγματα, οὐχὶ μεμψάμενος; μένομεν γὰρ αἱ αὐταὶ μηδὲ τῆς ἑαυτῶν

---

3 τεχνήτῃ AP   4 μεμηνότι ξίφος AP, γε μὴν ὅτι ξίφος UF, ξίφος δύναμιν μεμηνότα M   δύναμις UF   5 λόγου F   ἅπασι om. HL¹   ἐργάσηται HUF   7 ματαιάζων] καταίζων U   τινὰ AP   ἄλλων G   7. 8 τὸν ποριστικὸν F   8 αἴσι' ἀπαντᾶ H corr.: αἴσια ἅπαντα MG, αἴσια πάντα ceteri   τὰ om. UF   9 ἐπωχεῖται H   ἐνειλημμένος ⟨ἡνιῶν⟩ coni. Mang.   ἀπρὴξ F   11 ταῖς ἐπιθυμίαις codd.: τῆς ἐπιθυμίας Mang. (in textu)   περιθεῖναι] ἐπιθεῖναι δυναμένοις UF   12 ὀνειδίζειν F   φάσκων] πάσχων UF   13 δ' AP
ά o
ὡς ἀγαθοὺς UF: ὡς om. ceteri   13. 14 ἐπιδέχεται A   16 ἐξαργυρισμὸν UF   18 ἐνεργεστέραν MUF   19 ὑψαυχένων UF   20 ἐπιβεβήκεις UF   ἄλλως] ἀλλ' ὡς UF, ⟨ἢ⟩ ἄλλως coni. Markland   εἰργασάμεθα UF: εἰργάσμεθα ceteri   εἰργάσμεθά σοι ἄλλως transp. AP   21 ἴδε τὸν] εἰ δὲ τὸ F   ἐξεναντίας ἑστῶτα UF   τοῦ θεοῦ U   21. 22 ἐνωπλισμένον ἄγγελον UF: ἄγγελον om. ceteri   23 οὐχ ὁρᾷς om. UF   αἰτιᾷ ἡμᾶς transp. GH   24 οὐχὶ] οὐκ ἧς UF   μένομεν UF: ὁ μὲν MAPG¹H¹, ἐσμὲν G²H²   αἱ αὐταὶ UFH²: ἑαυτὰ MPGH¹, ἑαυτῶ A   μηδὲ scripsi: μηδὲν codd.

φύσεως μεταβάλλουσαι τὸ παράπαν στιγμήν· σὺ δὲ κριτηρίοις χρώμενος
οὐχ ὑγιέσιν ἀλόγως σφαδάζεις· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔμαθες, ὅτι οὐχ ἅττ' ἂν
ἐπιτηδεύῃς ἀγαθῶν μετουσίας ἢ κακῶν ἐστιν αἴτια, ἀλλ' ὁ δίοπος
καὶ κυβερνήτης τοῦ παντὸς λόγος θεῖος, ῥᾷον ἂν ἔφερες τὰ συμπίπτοντα
παυσάμενος τοῦ συκοφαντεῖν καὶ ἐπιγράφειν ἡμῖν ἃ μὴ δυνάμεθα. ἐὰν 37
οὖν πάλιν καθελὼν ἐκεῖνος τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐπ' αὐτῷ συννοίας καὶ
κατηφείας σκεδάσας εἰρήνην ἐπικηρυκεύσηται βίου, φαιδρὸς καὶ γεγηθὼς
τὴν δεξιὰν ἐμβαλεῖς ἡμῖν ταῖς ἐν ὁμοίῳ μενούσαις· ἡμεῖς δ' οὔτ' εὐμε-
νείᾳ τῇ σῇ φυσώμεθα οὔτ' ἐὰν δυσμεναίνῃς ἐπιστρεφόμεθα, ἴσμεν γὰρ
ἑαυτὰς μήτ' ἀγαθῶν μήτε κακῶν αἰτίας οὔσας, κἂν σὺ περὶ ἡμῶν τοι-
αῦτα δοξάζῃς, εἰ μὴ καὶ τὴν θάλατταν εὐπλοίας ἢ τῶν συμβαινόντων
ναυαγίων ἀλλ' οὐχὶ τὰς τῶν πνευμάτων διαφορὰς τοτὲ μὲν ἐπιεικῶς τοτὲ
δὲ μετὰ βιαιοτάτου συρμοῦ καταπνεόντων αἰτιατέον· φύσει γὰρ παντὸς 38
p. 146 M. ὕδατος | ἠρεμίαν ἐξ αὐτοῦ λαχόντος, ὅταν μὲν πνεῦμα οὔριον κατ'
οἰάκων ἐπιγένηται, παντὸς ἀνασεισθέντος κάλου, πλησίστιοι μέχρι λιμέ-
νων αἱ νῆες καταίρουσιν, ὅταν δὲ αἰφνίδιον κατὰ πρῴρας ἐξεναντίας
κατασκήψῃ, πολὺν σάλον καὶ κλόνον ἐγείρει καὶ ἀνατρέπει· καὶ τοῦ συμ-
βαίνοντος ἡ μηδὲν αἰτία θάλαττα τὴν πρόφασιν ἴσχει, φανερῶς ταῖς ἀνέ-
σεσι καὶ σφοδρότησι τῶν ἀνέμων ἢ γαληνιάζουσα ἢ κυμαίνουσα". διὰ 39
τούτων οὖν ἁπάντων ἱκανῶς οἶμαι δεδηλῶσθαι, ὅτι λόγον ἡ φύσις δυνα-
τώτατον σύμμαχον ἀνθρώπῳ δημιουργήσασα τὸν μὲν αὐτῷ χρῆσθαι δυ-
νάμενον ὀρθῶς ἀπέδειξεν εὐδαίμονα καὶ λογικὸν ὄντως, τὸν δὲ μὴ δυνά-
μενον ἄλογόν τε καὶ κακοδαίμονα.

(12.) „Ἀδὰμ δὲ ἔγνω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συνέλαβε καὶ ἔτεκε 40

---

1 μεταβαλοῦσαι UFL² στιγμήν Mang.: στιγμῇ MUF, στιγμή ceteri 2 ἀλόγως] ἀλόγοις GH, ἄλλως AP ἅττ' ἂν] ὅτ' ἂν U, ὅταν F 3 ἐπιτηδεύοις AP μετουσίαν F αἰτία HUF δίοπος scripsi: δίοπτος UF, πηδαλιοῦχος ceteri 4 ῥᾷον ἂν] οὐ UF 5 δυνώμεθα MAPGcorr. 6 ἐκείνοις GH, σὺν ἐκείνοις UF ἐπ' αὐτῶν UF συννοίας scripsi: ἐννοίας codd., ἀνίας coni. Mang. 7 ἐπικηρυκεῦσαι δύνηται UF 8 ἐμβαλεῖς UF: ἐμβάλλει γ' MAPG, ἐμβάλλῃ γ' H corr. ἐν ὁμοία MAPH¹ 9 φυσόμεθα U, φεισόμεθα AP, φυσιώμεθα Mang. οὔτε ἂν APGF 11 δοξάζεις (η suprascr.) H 12 διαφθορὰς G¹H 13 βεβαιοτάτου UF αἰτιατέον] ἐατέον U, φατέον F 14 αὐτοῦ GHcorr.: αὐτοῦ ceteri 15 καὶ παντὸς F, παντὸς καὶ L² ἀνασπασθέντος UFL² κάλως U πλήσει τὰ ἱστία U, πλήσῃ τὰ ἱστία F μέχρι λιμένων] μὲν εἰς λιμένας AP 16 νῆες AP: ναῦς ceteri κατάγουσιν UF δ' AP καὶ κατὰ UF 18 θάλασσα GHF 19 ἡ prius om. F γαληνίζουσα UF 19. 20 διὰ τοῦτ' AP 20 πάντων UF 21 χρῆσθαι GH: χρήσασθαι ceteri 24 δ' AP αὐτοῦ codd.: αὐτοῦ v

τὸν Κάιν, καὶ εἶπεν Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. καὶ προσ-
έθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ" (Gen. 4,1. 2). οἷς ἀρετὴν
μεμαρτύρηκεν ὁ νομοθέτης, τούτους γνωρίζοντας γυναῖκας οὐκ εἰσάγει,
τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωυσῆν, καὶ εἴ τις αὐτοῖς
41 ὁμόζηλος· ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, ἀλλο-
τριώσει δ' αἰσθήσεως καὶ σώματος ἐπιστήμη συνίσταται, τοὺς σοφίας
ἐραστὰς αἴσθησιν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται·
καὶ μήποτ' εἰκότως· αἱ γὰρ τούτοις συνοικοῦσαι λόγῳ μέν εἰσι γυναῖκες,
ἔργῳ δὲ ἀρεταί, Σάρρα μὲν ἄρχουσα καὶ ἡγεμονίς, Ῥεβέκκα δὲ ἐπιμονὴ
τῶν καλῶν, Λεία δὲ ἀνανενευμένη καὶ κοπιῶσα ἐπὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς
ἀσκήσεως, ἣν ἐκνένευκε καὶ ἀποστρέφεται πᾶς ἄφρων ἀρνούμενος,
Σεπφώρα δὲ ἡ Μωυσέως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνατρέχουσα καὶ τὰς ἐκεῖ
42 θείας καὶ εὐδαίμονας φύσεις κατανοοῦσα, καλεῖται δὲ ὀρνίθιον. ἵνα δὲ
τὴν ἀρετῶν κύησιν καὶ ὠδῖνα εἴπωμεν, ἀκοὰς ἐπιφραξάτωσαν οἱ δεισι-
δαίμονες τὰς ἑαυτῶν ἢ μεταστήτωσαν· τελετὰς γὰρ ἀναδιδάσκομεν θείας
τοὺς τελετῶν ἀξίους τῶν ἱερωτάτων μύστας, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὴν ἀληθῆ
καὶ οὖσαν ὄντως ἀκαλλώπιστον εὐσέβειαν μετὰ ἀτυφίας ἀσκοῦντες· ἐκεί-
νοις δὲ οὐχ ἱεροφαντήσομεν κατεσχημένοις ἀνιάτῳ κακῷ, τύφῳ ῥημά-
των καὶ ὀνομάτων γλισχρότητι καὶ τερθρείαις ἐθῶν, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ τὸ
43 εὐαγὲς καὶ ὅσιον | παραμετροῦσιν. (13.) ἀρκτέον οὖν τῆς τελετῆς ὧδε. p. 147 M.
ἀνὴρ μὲν γυναικί, ἄνθρωπος δ' ἄρρην ἀνθρώπῳ θηλείᾳ τὰς ἐπὶ γενέσει
παίδων ὁμιλίας ἐπακολουθῶν τῇ φύσει συνέρχεται ποιησόμενος· ἀρεταῖς
δὲ πολλὰ καὶ τέλεια τικτούσαις θέμις οὐκ ἔστιν ἀνδρὸς ἐπιλαχεῖν θνη-
τοῦ· μὴ δεξάμεναι δὲ παρά τινος ἑτέρου γονήν, ἐξ ἑαυτῶν μόνον οὐδέ-

---

1. 2 προσέθετο UF 2 τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ transp. H ἀρετὴν μὲν AP 3 ὁ νομοθέτης μεμαρτύρηκε transp. UF γνωρίζον τὰς U, γνωρίσοντας F, γνωρίζων τὰς MAPH 4 Μωσῆν MAPGH 6 δὲ HU ἐπιστήμων F
ως
7 αἴσθησιν corr. Turn.: ἔστησεν codd. ἐπιδείξεται G, ἐπιδέξεται AP 8 αἱ] ὅτι αἱ APGH 9 ἔργω δ' AP 10 δὲ] δὲ καὶ F ἀνανενευμένη F: ἀνανενεσμένη M, ἀνανευομένη U, ἀνενηνεγμένη ceteri 12 Μωσέως AP, Μωυσέος GF 13 καλεῖτε F ὄρνεον UF 14 ὠδῖνας F 14. 15 οἱ δεισιδαίμονες UF: οἱ om.
καὶ
ceteri 15 ἢ G, ἢ om. H μεταστησάτωσαν F 16 τῶν om. UF δὲ F 18 δ' AP κατϊσχημένοις MAPF 19 τερθρίαις A, τερθρίας UF ἐθνῶν L δ' AP 20 παραμετροῦσιν ἢ ταύτῃ FL[2] τελευτῆς U 21 μὲν] τις U ἄνθρωπος — θηλείᾳ] καλὸν κτῆμα διὰ UFL[2] τὰς] εἰς τὰς MAPGH 22 ποιησόμενον H 23 τέλεια καὶ πολλὰ UF 24 μὴ δεξαμέναις H, μὴ δεξαμένοις G, μηδ' ἐξεῖναι M δὲ] δὲ εἶναι AP γονὴν scripsi: ἐπιγονὴν codd. ante ἐξ add. μὴ δεξάμεναι δὲ M μόνον] μὲν μόνων H

ποτε κυήσουσι. τίς οὖν ὁ σπείρων ἐν αὐταῖς τὰ καλὰ πλὴν ὁ τῶν 44
ὄντων πατήρ, ὁ ἀγένητος θεὸς καὶ τὰ σύμπαντα γεννῶν; σπείρει μὲν οὖν
οὗτος, τὸ δὲ γέννημα τὸ ἴδιον, ὃ ἔσπειρε, δωρεῖται· γεννᾷ γὰρ ὁ θεὸς
οὐδὲν αὑτῷ, χρεῖος ἅτε ὢν οὐδενός, πάντα δὲ τῷ λαβεῖν δεομένῳ.
παρέξω δὲ τῶν λεγομένων ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· 45
τὴν γὰρ Σάρραν εἰσάγει τότε κύουσαν, ὅτε ὁ θεὸς αὐτὴν μονωθεῖσαν
ἐπισκοπεῖ (Gen. 21, 1), τίκτουσαν δ' οὐκέτι τῷ τὴν ἐπίσκεψιν πεποιη-
μένῳ, ἀλλὰ τῷ σοφίας τυχεῖν γλιχομένῳ, οὗτος δὲ Ἀβραὰμ ὀνομάζεται.
γνωριμώτερον δ' ἐπὶ τῆς Λείας ἐκδιδάσκει λέγων, ὅτι τὴν μὲν μήτραν 46
ἀνέῳξεν αὐτῆς ὁ θεός (Gen. 29, 31) — ἀνοιγνύναι δὲ μήτραν ἀνδρὸς
ἴδιον —, ἡ δὲ συλλαβοῦσα ἔτεκεν οὐ θεῷ — ἱκανὸς γὰρ μόνος καὶ
αὐταρκέστατος ἑαυτῷ —, ἀλλὰ τῷ κάματον ἀναδεχομένῳ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ
Ἰακώβ, ὥστε τὴν ἀρετὴν δέχεσθαι μὲν παρὰ τοῦ αἰτίου τὰ θεῖα σπέρ-
ματα, τίκτειν δέ τινι τῶν ἑαυτῆς ἐραστῶν, ὃς ἂν τῶν μνηστήρων ἁπάν-
των προκριθῇ. πάλιν Ἰσαὰκ τοῦ πανσόφου τὸν θεὸν ἱκετεύσαντος, ἐκ τοῦ 47
ἱκετευθέντος ἔγκυος ἡ ἐπιμονὴ Ῥεβέκκα γίνεται (Gen. 25, 21). χωρὶς
δὲ ἱκετείας καὶ δεήσεως τὴν πτηνὴν καὶ μετάρσιον ἀρετὴν Σεπφώραν
Μωυσῆς λαβὼν εὑρίσκει κύουσαν ἐξ οὐδενὸς θνητοῦ τὸ παράπαν (Exod.
2, 22). (14.) ταῦτα, ὦ μύσται κεκαθαρμένοι τὰ ὦτα, ὡς ἱερὰ ὄντως 48
μυστήρια ψυχαῖς ταῖς ἑαυτῶν παραδέχεσθε καὶ μηδενὶ τῶν ἀμυήτων
ἐκλαλήσητε, ταμιευσάμενοι δὲ παρ' ἑαυτοῖς φυλάττετε θησαυρόν, οὐκ ἐν
ᾧ χρυσὸς καὶ ἄργυρος, οὐσίαι φθαρταί, κατάκεινται, ἀλλὰ τῶν ὄντων
κτημάτων τὸ καλλιστεῦον, ἡ περὶ τοῦ αἰτίου καὶ ἀρετῆς καὶ τρίτου τοῦ
γεννήματος ἀμφοῖν ἐπιστήμη. ἐὰν δέ τινι τῶν τετελεσμένων ἐντυγχά-

---

1 αὐτοῖς APH 2 ὄντων] ὅλων H ἀγέννητος codd. σπείρει — δωρεῖται (3) om. F 3 γὰρ] μὲν γὰρ UF ὁ θεὸς om. F 4 αὐτῶ PG, ἑαυτῶ F οὐθενός MAPG 5 λεγομένων] δεομένων UF ἀξιόχρεων om. UF 6 τότε κύουσαν] τεκοῦσαν UF ὅτι U ὁ et αὐτὴν om. F 7 τίκτουσαν UF: τίκτουσα ceteri δὲ F 8 τυχεῖν] λαχεῖν F Ἄβραμ MH 9 δὲ UF ἀναδιδάσκει UF 10 αὐτῆς ἀνέῳξεν transp. UF ἀνοιγῆναι AP, ἀνοῖξαι UF 14 αὐτῆς H 15 τὸν θεὸν UF: τὸν om. ceteri 16 ἔγγυος PG, ἔγκυμος F, ἐγκύμων U ἡ Ῥεβέκκα G γίγνεται U 17 δ' AP ἱκεσίας F, ἱκετηρίας L τὴν om. F Σεμπφώραν U 18 Μωσῆς MAPGH θνητοῦ τὸ παράπαν UF: τὸ παράπαν om. ceteri 19 μύσται] μύσται καὶ ἱεροφάνται UF ὡς om. UF 20 παραδέχεσθαι (ε suprascr.) H 21 ἐκλαλήσατε Mang. φυλάττεται U 22 φθαρτακεῖνται (αι suprascr.) (sic) F ὄντων] ὄντως coni. Markland, πάντων Mang. 23 καλλιστεῦον] καλλιστεῦον κτῆμα U, κάλλιστον κτῆμα F ἡ] ἢ F περὶ om. UF καὶ ante ἀρετῆς om. F τρίτον APF 24 ἀμφοῖν] ἀπ' ἀμφοῖν UF ἐπιστήμης codd., corr. Turn. τινι] τινες APH

νητε, λιπαρῶς ἐγκείμενοι περιέχεσθε, μή τινα ἄρα καινοτέραν εἰδὼς
49 τελετὴν ἐπικρύπτηται, μέχρις ἂν αὐτὴν σαφῶς ἀναδιδαχθῆτε. καὶ γὰρ
ἐγὼ παρὰ Μωυσεῖ τῷ θεοφιλεῖ μυηθεὶς τὰ μεγάλα μυστήρια ὅμως αὖ-
θις Ἱερεμίαν τὸν | προφήτην ἰδὼν καὶ γνούς, ὅτι οὐ μόνον μύστης ἐστὶν p. 148 M.
ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ἱκανός, οὐκ ὤκνησα φοιτῆσαι πρὸς αὐτόν· ὁ δ' ἅτε
τὰ πολλὰ ἐνθουσιῶν χρησμόν τινα ἐξεῖπεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ
λέγοντα πρὸς τὴν εἰρηνικωτάτην ἀρετὴν ταῦτα· „οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας
καὶ πατέρα καὶ ἄνδρα τῆς παρθενίας σου" (Ier. 3, 4); ἐμφαντικώτατα
παριστὰς ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἶκός ἐστιν, ἀσωμάτων ἰδεῶν ἀσώματος χώρα,
καὶ τῶν συμπάντων πατήρ, ἅτε γεγεννηκὼς αὐτά, καὶ σοφίας ἀνὴρ
σπέρμα τῷ θνητῷ γένει καταβαλλόμενος εὐδαιμονίας εἰς ἀγαθὴν καὶ
50 παρθένον γῆν. ἀμιάντῳ γὰρ καὶ ἀψαύστῳ καὶ καθαρᾷ φύσει, τῇ πρὸς
ἀλήθειαν παρθένῳ, διαλέγεσθαι πρεπῶδες θεόν, ἐναντίως ἡμῖν· ἀνθρώ-
πων μὲν γὰρ ἡ ἐπὶ γενέσει τέκνων σύνοδος τὰς παρθένους γυναῖκας
ἀποφαίνει· ὅταν δὲ ὁμιλεῖν ἄρξηται ψυχῇ θεός, πρότερον αὐτὴν οὖσαν
γυναῖκα παρθένον αὖθις ἀποδείκνυσιν, ἐπειδὴ τὰς ἀγεννεῖς καὶ ἀνάνδρους
ἐπιθυμίας, αἷς ἐθηλύνετο, ἐκποδὼν ἀνελὼν τὰς αὐθιγενεῖς καὶ ἀκηράτους
ἀρετὰς ἀντεισάγει· Σάρρᾳ γοῦν οὐ διαλέξεται, πρὶν ἐκλιπεῖν ἐκείνην τὰ
γυναικεῖα πάντα (Gen. 18, 11) καὶ ἀναδραμεῖν εἰς ἁγνευούσης παρθένου
51 τάξιν. (15.) ἀλλ' ἐνδέχεται τάχα που καὶ παρθένον ψυχὴν πάθεσιν
ἀκολάστοις μιανθεῖσαν αἰσχυνθῆναι· διόπερ ὁ χρησμὸς πεφύλακται θεὸν
ἄνδρα εἰπὼν οὐ παρθένου — τρεπτὴ γὰρ ἥδε καὶ θνητή — ἀλλὰ „παρ-
θενίας" (Ier. 3, 4), τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἰδέας·
γένεσιν γὰρ καὶ φθορὰν ἐνδεχομένων φύσει τῶν ποιῶν, ἄφθαρτον
52 αἱ τυποῦσαι δυνάμεις τῶν ἐν μέρει κλῆρον εἰλήχασι. τὸν οὖν ἀγένητον

1 μή τινα] μήποτ' UF εἰδὼς] εἰδῶν GmgHL[1], ἰδόντες UFL[2] 2 ἐπικρύψετε U, ἐπικρύψητε FL[2] μέχρι APG[1] σαφῶς αὐτὴν UF 3 Μωϋσῆ UF, Μωσεῖ ceteri μυηθεὶς] μνησθεὶς G[1] 5 ἱεροφαντεῖν UF ἱκανῶς H ὅδ' F, ὁ δ' om. AP 6 ἐνθουσιῶν UFGcorr.: ἐνθουσιῶντα ceteri 8 ἐμφαστικώτατα M 9 παριστῶν UF 10 γεγενηκὼς HU 12 παρθένιον F 13. 14 ἀνθρώπω AP 14 γενέσει codd.: γεννήσει Mang. τέκνων] παίδων UF σύνοδος] ὁμιλία UF 15 δ' AP θεὸς ψυχῇ U, ὁ θεὸς ψυχῇ F αὐτὴν οὖσαν UF: αὐτὴν om. ceteri 16 ἀγενεῖς AP 17 θηλύνεται UF 18 ἐκλιπεῖν] ἐκπεσεῖν UF ἐκείνην om. UF 20 τάξιν] τρόπον UF παρθένου F
εῖν τῆς ἐχούσης
22 εἰπὼν G οὐ G ἥδε] ἤδη F 23 ἐχούσης MGH: μενούσης P, μενούσης AUF 24 ποιῶν] ποιοτήτων AP, θνητῶν UFL[2] 25 αἱ τυποῦσαι] ἐτύπωσε καὶ τύπους αἱ UFL[2] τῶν] τὸν AP, τὰ coni. Markland et Wendl. κλῆρον AP: κλήρων ceteri εἰλήχασι M: εἰλήφασι ceteri οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F, νοῦν P ἀγένητον M: ἀγέννητον ceteri

καὶ ἄτρεπτον θεὸν ἀθανάτων καὶ παρθένων ἀρετῶν σπείρειν ἰδέας μηδέποτε εἰς γυναικὸς μεταβαλλούσῃ σχῆμα παρθενίᾳ πρεπῶδες. τί οὖν, ὦ ψυχή; δέον ἐν οἴκῳ θεοῦ παρθενεύεσθαι καὶ ἐπιστήμης περιέχεσθαι, τούτων μὲν ἀποστατεῖς, αἴσθησιν δὲ ἀσπάζῃ τὴν ἐκθηλύνουσάν σε καὶ μιαίνουσαν; τοιγάρτοι γέννημα πάμφυρτον καὶ πανώλεθρον ἀποτέξῃ τὸν ἀδελφοκτόνον καὶ ἐπάρατον Κάιν, κτῆσιν οὐ κτητήν· λέγεται γὰρ ὁ Κάιν κτῆσις.

(16.) Θαυμάσειε δ' ἄν τις τὸν τῆς ἑρμηνείας τρόπον, ᾧ πολλάκις 53
p. 149 M. ἐπὶ πολλῶν ὁ νομοθέτης χρῆται | τὸ σύνηθες ἐξαλλάττων. μετὰ γὰρ τοὺς φύντας ἐκ γῆς ἀρχόμενος δηλοῦν τὸν γεννηθέντα πρῶτον ἐξ ἀνθρώπων, περὶ οὗ τὸ παράπαν οὐδὲν εἴρηκεν, ὡς ἤδη πολλάκις τοὔνομα αὐτοῦ προειπὼν ἀλλὰ μὴ νῦν αὐτὸ κατατάττων εἰς τὴν ἐν λόγῳ χρῆσιν, φησὶν ὅτι ἔτεκε τὸν Κάιν. ποῖον, ὦ τεχνῖτα; περὶ οὗ τί μικρὸν ἢ μέγα πάλαι δεδήλωκας; καὶ μὴν οὐκ ἀγνοεῖς τὴν οἰκείαν θέσιν τῶν 54
ὀνομάτων· ἤδη γοῦν προελθὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δηλώσεις προσώπου φάσκων, ὅτι „ἔγνω Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ" (Gen. 4, 25). οὐκοῦν πολὺ μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τοῦ πρωτοτόκου, ὃς ἦν ἀρχὴ τῆς ἐξ ἀλλήλων γενέσεως ἀνθρώποις, τήν τε φύσιν τοῦ ἀποκυηθέντος δηλῶσαι πρῶτον ὅτι ἄρρεν, εἶτα τὸ οἰκεῖον ὄνομα θέσθαι, Κάιν εἰ τύχοι. ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ 55
ἀπειρίᾳ τρόπων, καθ' οὓς ὀνόματα δεῖ τίθεσθαι, φαίνεται τὴν συνήθη χρῆσιν ἐπὶ τῶν περὶ Κάιν ἀνελών, σκεπτέον ἂν εἴη, τίνος αἰτίας ἕνεκα οὕτως ἐκάλεσε τοὺς ἐκ τῶν πρώτων παραδιηγήσεως μᾶλλον ἢ θέσεως ὀνομάτων τύπῳ χρησάμενος. ἔστι δ', ὡς ἔμοιγε στοχαζομένῳ καταφαίνεται, ἡ αἰτία ἥδε. (17.) ὁ μὲν ἄλλος ἅπας ἀνθρώπων ὅμιλος 56
ὀνόματα τίθεται πράγμασι διαφέροντα τῶν πραγμάτων, ὥσθ' ἕτερα μὲν

1 ἄτρεπτον] ἄφθαρτον UF τὸν θεὸν F εἰδέας F 1. 2 μηδέποτε UF: μήποτε ceteri 2 μεταβαλλούσῃ scripsi: μεταβαλούσης U, μεταβαλλούσης ceteri παρθενίας UF 4 τοῦτον GH¹ δ' AP 5 γένημα H πανωλέθριον UF ἀποτεύξῃ L 8 θαυμάσειε U: θαυμάσει F, θαυμάσαι ceteri 9 ἐξαλλάσσων UF 10 φύντας] ὄντας AP πρῶτον om. H 11 τὸ ὄνομα UF 12 αὐτὸ] αὐτῷ AP, αὐτὰ F κατατάττειν APH 13 τεχνῆτα AP ἢ corr. in οὐ H, οὐ L 14 πάλαι om. AP¹UF 15 ἤδει A προσώπου δηλώσει U 16 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 17 τὸ ὄνομα om. F αὐτὸν F 19 τὸ πρῶτον UF 20 τὸ om. UF 21 ἀπορίᾳ AP καθ' ὃ οὓς A, καθ' ὧν UF 22 τῶν] τὸν APF 23 οὕτως] ὦ οὗτος AP ἐκάλεσε] ἐκέλευσε M 25 καταφαίνεται UF: φαίνεται ceteri ἡ om. UF 26 ὥσθ' MUF: ὡς ceteri

εἶναι τὰ τυγχάνοντα, ἑτέρας δὲ κλήσεις τὰς ἐπ' αὐτοῖς· παρὰ Μωυσεῖ
δὲ αἱ τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐνάργειαι πραγμάτων εἰσὶν ἐμφαντικώταται,
ὡς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξ ἀνάγκης εὐθὺς εἶναι τοὔνομα καὶ ⟨τοὔνομα καὶ⟩
καθ' οὗ τίθεται διαφέρειν μηδέν. μάθοις δ' ἂν σαφέστερον κἀκ τοῦ
57 προτεθέντος ὃ λέγω. ὅταν ὁ ἐν ἡμῖν νοῦς — κεκλήσθω δὲ Ἀδάμ —
ἐντυχὼν αἰσθήσει, παρ' ἣν ζῆν δοκεῖ τὰ ἔμψυχα — καλεῖται δὲ Εὔα —,
[συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς] πλησιάζῃ, ἡ δὲ συλλαμβάνῃ καθάπερ δικτύῳ
καὶ θηρεύῃ φυσικῶς τὸ ἐκτὸς αἰσθητόν, διὰ μὲν ὀφθαλμῶν τὸ χρῶμα,
διὰ δὲ ὤτων φωνήν, διὰ δὲ μυκτήρων ἀτμόν, χυλόν γε μὴν διὰ τῶν
γεύσεως ὀργάνων, καὶ διὰ τῶν ἁφῆς ἅπαν σῶμα, συλλαβοῦσα ἐγκύμων τε
γίνεται καὶ εὐθὺς ὠδίνει καὶ τίκτει κακῶν ψυχῆς τὸ μέγιστον, οἴησιν·
ᾠήθη γὰρ αὐτοῦ πάντ' εἶναι κτήματα, ὅσα εἶδεν, ὧν ἤκουσεν, ὧν ἐγεύ-
σατο, ὧν ὠσφρήσατο, ὧν ἥψατο, καὶ πάντων ὑπέλαβεν εὑρετὴν καὶ
58 τεχνίτην ἑαυτόν. (18.) ἔπαθε δὲ τοῦτο οὐκ ἀλόγως· ἦν γάρ ποτε
χρόνος, ὅτε νοῦς οὐ διελέγετο αἰσθήσει οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν, πάμπολυ
διεστὼς τῶν συννόμων καὶ ἀγελαίων, ἐοικὼς τοῖς | μονοτρόποις καὶ p. 150 M.
μονωτικοῖς ζῴοις· τότε δὴ καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζόμενος σώματος οὐκ
ἐφήπτετο, ἀθροῦν ⟨οὐκ⟩ ἔχων ὄργανον περὶ ἑαυτόν, ᾧ θηρεύσει τὸ ἐκτός,
ἀλλ' ἦν τυφλὸς καὶ ἀδύνατος, οὐχ ὃν οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὅταν πηρω-
θέντα τὰς ὄψεις θεάσωνται· μίαν γὰρ οὗτος αἴσθησιν ἀφαιρεθεὶς τῶν
59 ἄλλων ἄγει πολλὴν περιουσίαν· ἐκεῖνος δὲ πάσας τὰς αἰσθητικὰς δυνά-
μεις περικεκομμένος, ἀδύνατος ὄντως, ἥμισυ ψυχῆς τελείας, ἐνδέων
δυνάμεως, ᾗ καταλαμβάνεσθαι σώματα πέφυκε, τμῆμα καθ' ἑαυτὸν στερό-

---

1 τὰ ἑαυτοῖς τυγχάνοντα U, τάδ' ἐπ' αὐτοῖς τυγχάνοντα F τὰς ἐπ' αὐτοῖς om. UF Μωϋσῇ UF, Μωσεῖ ceteri 2 ἐνάργειαι corr. Turn.: ἐνέργειαι codd. 3 τὸ om. UF εὐθὺς om. L τοὔνομα καὶ addidi (idem coni. Wendl.) 4 οὐδέν F κἀκ U: καὶ ἐκ ceteri 5 ἐν ἡμῖν om. M κεκλήσθω δὲ] ὃς καλεῖται UF δ' MAP 6 ἐντυχὼν δὲ UF 7 συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς seclusit Diels συνουσίας ἴσης MUF: συνουσίασις ἧς GH, ἴσως συνουσίας AP πλησιάζη U, πλησιάζει F: πλησιάσῃ ceteri ἡ δὲ codd.: ἥδε v 7. 8 συλλαμβάνῃ et θηρεύῃ scripsi: συλλαμβάνει et θηρεύει codd. 9 χυλόν UF: χυμός M, χυμόν ceteri 10 τῆς γεύσεως U ἁφῆς] ἀφ' ἧς MU, ἀφῶν F συλλαβοῦσα UF: συλλαβὼν ceteri τε om. UF 11 τὸ μέγιστον ψυχῆς transp. UF 12 ᾠήθει A αὐτοῦ codd. 13 ὠσφραίνετο U, ὀσφραίνετο F εὑρετὴν] εὐεργέτην UF 14 τεχνήτην AP δὲ τοῦτο] γὰρ τοῦθ' (sic) UF ἀλόγως ἴσως UFL[2] 15 αἰσθήσεσι UF οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν om. UF 17 τότε δὴ] ἀτελῆ UFL[2] 18 ἀθροῦν A: ἄθρουν UF, θροῦν ceteri; ἀρχοῦν coni. Markland οὐκ ἔχων Markland: τ' ἔχων AP, τε ἔχων ceteri θηρεύσει] ὁμηρεύσει UF 19. 20 πηρωθέντας AP 20 αἴσθησιν οὗτος transp. AP 23 δυνάμεως om. UF ᾗ] ᾧ UF στερούμενον AP, στερόμενος F

μενον τοῦ συμφυοῦς οὐκ εὐτυχές, [οὐκ] ἄνευ βάκτρων τῶν αἰσθητικῶν
ὀργάνων ἐτύγχανεν, οἷς ἱκανὸς ἦν σκηρίπτεσθαι κραδαινόμενος· παρ' ἣν
αἰτίαν καὶ πολὺ σκότος πάντων κατεκέχυτο τῶν σωμάτων, οὐδενὸς
φανῆναι δυναμένου· ᾧ γὰρ γνωρίζεσθαι ἔμελλεν, αἴσθησις οὐκ ἦν. βου- 60
ληθεὶς οὖν ὁ θεὸς μὴ μόνον τῶν ἀσωμάτων ἀλλὰ καὶ στερεῶν σω-
μάτων κατάληψιν αὐτῷ παρασχεῖν, ἐξεπλήρου τὴν ὅλην ψυχὴν τὸ ἕτε-
ρον τῷ προειργασμένῳ τμῆμα συνυφαίνων, ὃ κέκληκε προσηγορικῶς μὲν
γυναῖκα ὀνομαστικῶς δὲ Εὔαν αἰνιττόμενος αἴσθησιν. (19.) ἡ δὲ εὐ- 61
θὺς γενομένη δι' ἑκάστου τῶν μερῶν αὐτῆς ὥσπερ διά τινων ὀπῶν
ἀθρόον φῶς εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε καὶ τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσασα
τηλαυγῶς καὶ σφόδρα ἐκδήλως τὰς φύσεις τῶν σωμάτων ἰδεῖν καθάπερ
δεσπότην παρεσκεύασεν. ὁ δ' ὥσπερ ἐκ νυκτὸς ἡλιακῷ φέγγει καταυ- 62
γασθεὶς ἀπαστράπτοντι ἢ ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστὰς ἢ οἷα τυφλὸς
ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἐνετύγχανε πᾶσιν ἀθρόως ὧν γένεσίς ἐστιν, οὐρανῷ,
γῇ, ὕδατι, ἀέρι, φυτοῖς, ζῴοις, σχέσεσιν αὐτῶν, ποιότησι, δυνάμεσιν,
ἕξεσι, διαθέσεσι, κινήσεσιν, ἐνεργείαις, πράξεσι, μεταβολαῖς, φθοραῖς,
καὶ τὰ μὲν ἑώρα, τῶν δὲ ἤκουε, τῶν δὲ ἐγεύετο, τῶν δὲ ὠσφραίνετο,
τῶν δὲ ἥπτετο· καὶ πρὸς ἃ μὲν ἐπικλινῶς εἶχεν, ἡδονὰς ἐργαζόμενα,
τῶν δὲ ἀπεστρέφετο, ἐμποιούντων ἀλγηδόνας. περιβλεψάμενος οὖν ὧδε 63
κἀκεῖσε καὶ περιαθρήσας ἑαυτόν τε καὶ τὰς δυνάμεις ἐτόλμησε ταὐτὸν
αὔχημα αὐχῆσαι τῷ βασιλεῖ Μακεδόνων Ἀλεξάνδρῳ· καὶ γὰρ ἐκεῖνόν
φασιν, ἡνίκα Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἔδοξεν ἀνάψασθαι τὸ κράτος, ἐν ἐπι-
καίρῳ χώρῳ στάντα καὶ πάντα περιαθρήσαντα εἰπεῖν, ὅτι „καὶ τὰ τῇδε
καὶ τὰ τῇδε ἐμά", μειρακιώδους καὶ νηπίας καὶ ἰδιωτικῆς τῷ ὄντι ψυ-
χῆς, οὐ βασιλικῆς, ἐπιδειξάμενον κουφότητα. πρότερος δ' ὁ νοῦς τὴν 64

---

1 εὐτυχές] ἔτυχες F οὐκ seclusi (om. v) οὐκ ἄνευ MAPGH: κἂν μετὰ UF; ἐὰν μὴ βάκτρων . . . τυγχάνῃ coni. Wendl. 2 ἐτύγχανεν scripsi: τυγχάνει MH, τυγχάνῃ UFG, τυγχάνοι AP σκηρύπτεσθαι A, σκιρρίπτεσθαι F παρ'] δι' UF 3 κατὰ πάντων U, πάντων om. HF κατακέχυτο F σωμάτων] ὀμμάτων UFL² 4 ᾧ] τῷ F 5 στερεὰν AP 7 τὸ προειργασμένον AP 8 ὀνοματικῶς APH 9 αὐτῆς codd. 10 ἀθρόον U: ἀθροῦν F, ἄθρουν ceteri εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε M: ἐπεισέχεεν εἰς τὸν νοῦν ἔπεισεν ἐλθεῖν APG, ἐπεισέχεεν καὶ εἰς τ. ν. ἔ. ἐ. H, εἰς τὸν νοῦν ἐπεισενεχθὲν UF ἀποσκεδάσασα] ἀποστεγάσαν UF 11 ἐκδήλως ὡς F 12 δεσπότη GH κατεσκεύασεν U 13 ἀστράπτοντι UF ἢ prius om. U 14 ἀθρόοις UF 16 ἕξεσι διαθέσεσι κινήσεσιν om. GH 17 τῶν δὲ ὠσφραίνετο om. GH 18 ἐπικαίνως F ἔσχεν UF ἐργαζομένων APUF 19 ἀπετρύφετο U 20 αὐτόν UF τὸ αὐτὸ UF 23 χώρω MAPGH: χωρίω UFL² περιαθροίσαντα U καὶ post ὅτι om. UF 24 τῆδ' ἐμά U 25 ἐπιδεξάμενον AP πρότερον F ὁ μὲν νοῦς F

αἰσθητικὴν δύναμιν ἐξαψάμενος καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν ἰδέαν θηρεύσας
σώματος, ὑποπλησθεὶς ἀλόγου φρονήματος, ἐφυσήθη, ὡς τὰ πάντα
ἑαυτοῦ νομίσαι κτήματα | καὶ μηδενὸς ἄλλου τὸ παράπαν μηδέν. p. 151 M.
65 (20.) οὗτός ἐστιν ὃν χαρακτηρίσας Μωυσῆς τρόπον ἐν ἡμῖν ἐπεφήμισε
Κάιν, ἑρμηνευόμενον κτῆσιν, εὐηθείας μᾶλλον δὲ ἀσεβείας μεστὸν ὄντα·
ἀντὶ γὰρ τοῦ νομίσαι θεοῦ πάντα κτήματα, ὑπέλαβεν ἑαυτοῦ, μηδ'
αὐτὸν ἔχειν βεβαίως δυνάμενος, ἀλλὰ μηδ' ὅστις ἐστὶ τὴν οὐσίαν εἰδώς.
ἀλλ' ὅμως εἰ πεπίστευκε ταῖς αἰσθήσεσιν ὡς ἱκαναῖς θηρεῦσαι τὸ ἐκτὸς
αἰσθητόν, εἰπάτω, πῶς παρορᾶν ἢ παρακούειν ἢ κατά τινα ἄλλην
66 αἴσθησιν μὴ ἁμαρτάνειν ἔτι δυνήσεται. καὶ μὴν τοὺς ὀλίσθους ἀνάγκη
τούτους περὶ ἕκαστον ἡμῶν ἀεὶ συμβαίνειν, κἂν τὰ μάλισθ' ἡμεῖς ἠκρι-
βωμένοις τοῖς ὀργάνοις χρώμενοι τυγχάνωμεν· τὰς γὰρ φυσικὰς κῆρας
καὶ τὸν ἀκούσιον πλάνον εἰσάπαν ἐκδῦναι χαλεπόν, μᾶλλον δ' ἀμήχανον,
ἀπείρων ὅσων ψευδοῦς δόξης ποιητικῶν ἔν τε ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς καὶ
ἐκτὸς ἡμῶν ἐν ἅπαντι τῷ θνητῷ γένει ὑπαρχόντων. οὐκ ἄρα ὑγιῶς
κτήμαθ' ἑαυτοῦ ὑπέλαβε τὰ πάντα, κἂν φρυαττόμενος ὑψαυχενῇ.
67 (21.) Γέλωτά μοι πλατὺν καὶ Λάβαν ὁ τῶν ποιοτήτων ἠρτημένος
δοκεῖ παρασχεῖν Ἰακὼβ τῷ πρὸ τούτων τὴν ἄποιον φύσιν ὁρῶντι, ἡνίκα
ἐτόλμα πρὸς αὐτὸν λέγειν, ὅτι „αἱ θυγατέρες θυγατέρες μου καὶ οἱ
υἱοὶ υἱοί μου καὶ τὰ κτήνη κτήνη μου καὶ πάντα ὅσα σὺ ὁρᾷς ἐμά ἐστι καὶ
τῶν θυγατέρων μου" (Gen. 31, 43)· ἐφ' ἑκάστου γὰρ οὗτος τὸ „ἐμὸν"
68 προστιθεὶς περὶ αὐτοῦ λέγων ἅμα καὶ σεμνομυθῶν οὐ παύεται. τὰς θυ-
γατέρας, εἰπέ μοι, — τέχναι δέ εἰσι καὶ ἐπιστῆμαι ψυχῆς — θυγατέρας
σαυτοῦ λέγεις εἶναι; τίνα τρόπον; οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος
αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις; εἶτα καὶ πέφυκας ἀποβάλλειν, ὥσπερ ἄλλ' ἄττα,

---

3 μηδέν om. UF 4 Μωσῆς MAPGH ὡς τρόπον AP ἐπεφήμισε om. AP 5 δ' AP 6 πάντα om. F ταῦτα ὑπέλαβεν UF 7 αὐτὸν FGH[1] μηδὲ U, μὴ AP ὅστις] ὅς F, τί AP 8 εἰ πεπίστευκε F: ἐπεπίστευκε U, ἐμπεπίστευκε ceteri ἐσθήσεσιν F ἱκανὸς AP, ἱκανῶς F 10 δυνήσηται AP 11 κἂν] καὶ εἰ U, καὶ F μάλιστα APU ἡμεῖς] ἡμῶν UF 12 τυγχάνομεν UF 13 ἐκδοῦναι A δὲ U 14 ὅσον AP 15 ἐν ἅπαντι] ἐναντίων UF 16 κτήματα U, κτῆμα F αὐτοῦ UF ὑπέλαβεν εἶναι F ὑψαυχενῇ] ἐξαυχῇ UF 17 ποιοτήτων GH: ποιητητῶν M, ποιητῶν APUF 18 δοκεῖ MAPGH: ἐδόκει UF παρασχεῖν APUF: παρέχειν MGH πρὸ τούτου APUF ἄποιον] ἄπειρον AP 19 θυγατέρες θυγατέρες U: alterutrum om. ceteri οἱ om L 20 υἱοὶ υἱοί U: alterutrum om. ceteri κτήνη κτήνη U: alterutrum om. ceteri πάντα UF: πάνθ' ceteri 22 αὐτοῦ MPF λέγων] λογῶν (sic) M σεμνύνων UF οὐ παύεται] ἀναπαύεται F 24 σαυτοῦ] ἑαυτοῦ F οὐ om. UF 25 νοῦ παραλαβὼν] οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν UF ἔσχες U καὶ om. F ἄλλ' ἄττα] ἀλλάτα MP, ἀλλάττων UF

καὶ ταύτας ἢ διὰ μέγεθος ἑτέρων φροντίδων ἐκλαθόμενος ἢ διὰ
χαλεπὰς καὶ ἀνηκέστους ἀρρωστίας σώματος ἢ διὰ τὴν ὡρισμένην τοῖς
πρεσβύταις ἀθεράπευτον νόσον γῆρας ἢ δι' ἄλλα μυρία, ὧν ἀριθμὸν
ἄπορον εὑρεῖν. τί δέ; τοὺς υἱοὺς — υἱοὶ δέ εἰσιν οἱ κατὰ μέρος τῆς 69
ψυχῆς λογισμοί — φάσκων εἶναι σαυτοῦ σωφρονεῖς ἢ μέμηνας τοιαῦτα
δοξάζων; αἱ γὰρ μελαγχολίαι σου καὶ παράνοιαι καὶ φρενῶν ἐκστάσεις
καὶ εἰκασίαι ἀβέβαιοι καὶ φαντασίαι πραγμάτων ψευδεῖς καὶ κενοί τινες
ἐννοημάτων ὀνείροις ἐοικότες ⟨λογισμοὶ⟩ ἑλκυσμοὺς καὶ σπασμοὺς ἐνδι-
δόντες ἐξ ἑαυτῶν καὶ ἡ σύντροφος ψυχῆς νόσος λήθη καὶ ἄλλα τῶν εἰ-
ρημένων πλείω τὸ ἐχυρόν σου τῆς δεσποτείας ἀφαιρεῖται καὶ ἐπιδείκνυται
ταῦτα ἑτέρου τινός, οὐχὶ σά, κτήματα. πῶς δὲ τὰ κτήνη — κτήνη δέ 70
εἰσιν αἱ αἰσθήσεις. ἄλογον γὰρ καὶ κτηνῶδες αἴσθησις — σαυτοῦ
p. 152 M. | λέγειν εἶναι τολμᾷς; παρορῶν, εἰπέ μοι, παρακούων ἀεί, τοὺς γλυκεῖς
χυλοὺς ἁλμυροὺς ἔστιν ὅτε καὶ ἔμπαλιν τοὺς πικροὺς γλυκεῖς ἡγούμενος
καὶ κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν πλείω τῶν κατορθουμένων εἰωθὼς διαμαρτά-
νειν οὐκ ἐρυθριᾷς, ἀλλ' ὥσπερ ἀπταίστοις κεχρημένος ταῖς περὶ ψυχὴν
ἁπάσαις δυνάμεσί τε καὶ ἐνεργείαις γαυριᾷς καὶ πεφύσησαι; (22.) ἀλλ' 71
ἐὰν μεταβάλῃς καὶ ὧν χρὴ φρενῶν μοιραθῇς, ἐρεῖς πάντα τοῦ θεοῦ
κτήματα, οὐχὶ σαυτοῦ, τὰς διανοήσεις, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὰ
θεωρήματα, τοὺς ἐν μέρει λογισμούς, τὰς αἰσθήσεις, τὰς διὰ τούτων
καὶ ἄνευ αὐτῶν ψυχῆς ἐνεργείας· ἐὰν δὲ μέχρι παντὸς ἀπαιδαγώγητον
καὶ ἀδίδακτον ἐάσῃς σεαυτόν, δουλεύσεις τὸν αἰῶνα χαλεπαῖς δεσποίναις,
οἰήσεσιν, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἀδικίαις, ἀφροσύναις, ψευδέσι δόξαις.
„εἰ“ γάρ φησιν „ἀποκριθεὶς εἴποι ὁ παῖς Ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου καὶ 72
τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία, οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος“, ἀχθεὶς πρὸς τὸ

---

1 ταύτας UF: ταῦτα ceteri φροντίδων ἑτέρων transp. UF 2 ἀνηκέστους scripsi: μηκίστους codd., μηκίστας v τοῖς] ταῖς G 3 τὸ γῆρας UF 3. 4 ὧν οὐδ' ἀριθμὸν εὔπορον εὑρεῖν UF 4 δ' εἰσὶν UF οἱ] οὐ AP 6 σου om. MGH παράνοιαι H: αἱ παροινίαι M, παρανομίαι ceteri 8 ἐννοημάτων] νοημάτων M, φρονημάτων Mang. λογισμοὶ addidi ἑλκυσμοὺς MAPGH: ἑλκυσμοὶ UFL[2] καὶ om. UF 9 ψυχῆς σύντροφος transp. F ψυχῇ AP 10 ἐνέχυρον APF 11 ταῦτα] πάντα GH κτήνη alterum om. G 12 αἱ om. MAP αἴσθησις] αἰσθήσεις MGH 13 λέγεις F 14 χυμοὺς APUF καὶ ἁλμυροὺς U ἔστι δ' ὅτε UF γλυκεῖς πικροὺς transp. APUF 15 κατωρθωμένων U 16 ἀπταίστως H, ἀπταὶς (sic) G 17 ἁπάσαις] ἀπταίστοις UF 18 μεταβάλλῃς H μοίρα θῇς A 21 post ἀπαιδαγώγητον add. ἑαυτὸν F 22 ἐάσας GH[1] ἐάσῃς σεαυτόν om. F ἑαυτόν U δουλεύσῃς AP δεσποτείαις UF 24 ἠγάπησα F καὶ om. UF 25 post παιδία add. ἀποτρέχω M (cf. LXX) οὐκ ἄπειμι scripsi: οὐκέτ' εἰμὶ MGH, οὐκ ἔτ' εἰμὶ AP, οὐκ ἐξελεύσομαι UF ἀχθεὶς ἐλεύθερος transp. UF πρὸς] εἰς U

κριτήριον τοῦ θεοῦ καὶ δικαστοῦ τυχὼν αὐτοῦ βέβαιον σχήσει ὃ ᾐτή-
σατο, πρότερον τρυπηθεὶς τὸ οὖς ὀπητίῳ (Exod. 21, 5. 6), ἵνα μὴ
73 δέξηται θείαν ἀκοὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ψυχῆς· ἐκκεκριμένου γάρ ἐστιν
ὥσπερ ἐξ ἀγῶνος ἱεροῦ καὶ ἀποδεδοκιμασμένου παιδὸς ὄντως νηπίου
κομιδῇ λογισμοῦ σεμνολογεῖν ἐπὶ τῷ τὸν νοῦν ἠγαπηκέναι καὶ
τὸν νοῦν νομίζειν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι καὶ εὐεργέτην καὶ ἐπὶ τῷ τὴν
αἴσθησιν σφόδρα στέργειν καὶ κτῆμα ἴδιον αὐτὴν καὶ ἀγαθῶν τὸ μέγιστον
ἡγεῖσθαι καὶ τὰ τούτων ἀμφοῖν παιδία, τοῦ μὲν τὸ νοεῖν, τὸ λογίζεσθαι,
τὸ διανοεῖσθαι, τὸ βουλεύεσθαι, τὸ στοχάζεσθαι, τῆς δὲ τὸ ὁρᾶν, τὸ
ἀκούειν, τὸ γεύεσθαι, τὸ ὀσφραίνεσθαι, τὸ ἅπτεσθαι, κοινῶς τὸ αἰσθά-
74 νεσθαι. (23.) ἀνάγκη μέντοι τὸν τούτοις οἰκειούμενον μηδ' ὄναρ ἐλευ-
θερίας ἐπῃσθῆσθαι· φυγῇ γὰρ αὐτῶν καὶ ἀλλοτριώσει μεταποιούμεθα
ἀδείας. ἄλλος δέ τις πρὸς τῷ φιλαύτῳ καὶ τὸ μανιῶδες ἐπιδεικνύμενός
φησιν ὅτι, κἂν ἀφαιρῆταί μέ τις, ὡς περὶ οἰκείων ἀγωνισάμενος οἴσο-
μαι τὸ κράτος· „διώξας“ γάρ φησιν „καταλήψομαι, μεριῶ σκῦλα,
ἐμπλήσω ψυχήν μου· ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χείρ μου“
75 (Exod. 15, 9). πρὸς ὃν εἴποιμ' ἄν· λέληθέ σε, ὦ μωρέ, ὅτι πᾶς ὁ
δοκῶν ἐν γενέσει διώκειν διώκεται· νόσοι γὰρ καὶ γῆρας καὶ θάνατος
μετὰ τῆς ἄλλης τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ⟨κακῶν⟩ πληθύος ἕκαστον ἡμῶν
ἐλαύνουσι καὶ στροβοῦσι καὶ διώκουσι, καὶ ὁ νομίζων καταλαμβάνειν
ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται καὶ κρατεῖται, καί τις λαφυραγωγήσειν ἐλπίσας
καὶ μοίρας λείας διατιθεὶς ἡττηθεὶς ὑπὸ κεκρατηκόσιν ἐχθροῖς | ἐγένετο, p. 153 M.
κένωσιν ἀντὶ πλησμονῆς καὶ δουλείαν ἀντὶ δεσποτείας ψυχῇ δεξάμενος
τῇ ἑαυτοῦ καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνελεῖν ἀναιρεθεὶς καὶ πάνθ' ὅσα δράσειν
76 ἐνενόησε παθὼν ἀνὰ κράτος. ἣν μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐχθρὸς οὗτος

---

1 τυχὼν αὐτοῦ om. UF ὃ ᾐτήσατο] τί ὃ ἡγήσατο UF 2 ὀπητίω add. M om. ceteri 3 ἐκκρινομένου UF, ἐκκεκρινομένου AP 4 ὄντος PUF, corr. ex ὄντως A νηπίου τε Mang. 5 τὸν νοῦν om. UF 7 καὶ prius om. UF 8 τοῦ δὲ τὸ λογίζεσθαι UF 10 γεύσασθαι F 11 τούτοις οἰκειούμενον] τούτων αἰσθανόμενον FL^{2} μηδ' ὄναρ MUF: μηδενὸς APGH 12 ἐπησθῆναι U, ἐπαισθηθῆναι F 13 τὸ φίλαυτον AP, τῶ φιλτάτω L 14 μέ τις] μέν τις F, μέ om. L ὥσπερ οἰκείων AP, ὥσπερ οἰκεῖον F 15 φησιν om. MAPGH σκῦλα] λάφυρα UF 16 ἐμπλησθήσεται αὐτῶν ἡ ψυχή μου UF καὶ ἀνελῶ FL^{2} κυριεύσει αὐτῶν UF ἡ om. U 17 εἴποιμι FGH μωρέ] ἄφρον UF 18 διώκειν om. UF νόσος AP 19 κακῶν addidi 20 στροφοῦσι U
21 ἢ κρατεῖν om. G, ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται om. MAPHL^{1} καὶ κρατεῖται UFL^{2}: κεκράτηται MAPHL^{1}, om. G λαφυραγωγεῖν UFL 22 καὶ om. AP, καὶ μοίρας om. M λείας om. APUF ἡττηθεὶς om. UF
23 κένωσις AP 25 ἐνενόησε] νενίκησε M, νενίκησαι AP ἣν] ἡ F, ἡ U

αἱροῦντος λόγου καὶ φύσεως αὐτῆς, καὶ τὰ ἐν τῷ ποιεῖν ἅπαντα περιάπτων
αὑτῷ καὶ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ πάσχειν ἔτι μεμνημένος, ὡς τὰς ἀφ'
ἑκάστου κῆρας ἀθρόας ἐκδεδυκώς. (24.) „εἶπε“ γάρ φησιν „ὁ ἐχθρός 77
Διώξας καταλήψομαι“. τίς οὖν ἂν γένοιτο δυσμενέστερος ψυχῇ πολέ-
μιος τοῦ διὰ μεγαλαυχίας τὸ ἴδιον θεοῦ προσκληροῦντος ἑαυτῷ; ἴδιον
μὲν δὴ θεοῦ τὸ ποιεῖν, ὃ οὐ θέμις ἐπιγράψασθαι γενητῷ, ἴδιον δὲ
γενητοῦ τὸ πάσχειν. ὃ προλαβὼν μέν τις ὡς οἰκεῖον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι, 78
ῥᾳδίως οἴσει τὰ προσπίπτοντα, κἂν ᾖ βαρύτατα, νομίσας δὲ ἀλλότριον
ἀνηνύτῳ πιεζόμενος ἄχθει Σισύφειον τιμωρίαν ἀναδέξεται, μηδ' ὅσον
ἀνακῦψαι δυνάμενος, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἐπιτρέχουσι καὶ τραχηλίζουσι δει-
νοῖς ὑποβεβλημένος καὶ προστιθεὶς ἑκάστῳ τὸ ὑπεῖκον καὶ εὐένδοτον,
ἀγεννοῦς καὶ ἀνάνδρου ψυχῆς πάθη· τλῆναι γὰρ ἔδει καὶ ἀντιτάξασθαι
καὶ ἀντερείσασθαι γνώμην ὀχυρωσάμενον καὶ ἀναφραξάμενον τῇ ἑαυτοῦ
καρτερίᾳ καὶ ὑπομονῇ, δυνατωτάταις ἀρεταῖς. ὥσπερ γὰρ τὸ κείρεσθαι 79
διττόν, τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον καθ'
ὑπόπτωσιν — πρόβατον μὲν γὰρ ἢ δέρμα ἢ τὸ λεγόμενον κῴδιον οὐδὲν
ἐνεργοῦν ἐξ αὑτοῦ πάσχον δὲ μόνον ὑφ' ἑτέρου κείρεται, ὁ δ' ἄνθρωπος
συνδρῶν καὶ σχηματίζων καὶ ἐπιτήδειον παρέχων ἑαυτόν, ἀνακιρνὰς τῷ
πάσχειν τὸ ποιεῖν —, οὕτως καὶ τὸ τύπτεσθαι· τὸ μὲν ὃ συμβέβηκε 80
πληγῶν ἄξια ἠδικηκότι οἰκέτῃ ἢ ἐλευθέρῳ διὰ ῥᾳδιουργίαν ἐπὶ τροχοῦ
κατατεινομένῳ ἤ τινι τῶν ἀψύχων — τύπτονται γὰρ λίθοι καὶ ξύλα καὶ
χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ὅσαι ἐν χαλκοτυπείῳ ἐλαυνόμεναι ὗλαι ἢ διαιρού-

1 ἐροῦντος UF   καὶ τὰ MAP: καὶ om. GH, καὶ τὰ om. UF   2 αὐτῷ GH: αὑτῷ ceteri   τῶν] ἐπὶ τῶν AP, ἔτι ante τῶν transp. UF   ἀφ' om. UF
3 ἀθρόως AP   4 ἂν οὖν UF   6 ἐπιγράψεσθαι U   γενητῷ FHL[1]: γενητὸν MGU, γεννητὸν APL[2]   7 γεννητοῦ AP   ὃ codd.: ὅπερ Mang.   ὡς] ὅτι UF
8 τὰ — ἀλλότριον om. G   βαρύτατα ἡ UF, ᾖ om. MAP   ἀλλότριον] ἀλλότριον εἶναι UL[2], ἀλλότριος εἶναι F   9 Σισύφειον FH: Σισύφιον ceteri   τιμ. ἀναδ.] ὑποστήσεται τιμωρίαν UF   10 ἀνακόψαι AP[1]   ἀλλ' ἅπασι AP   τραχηλιάζουσι AP
11 τὸ om. U   ὑπήκοον UF, προσῆκον AP   12 ἀγενοῦς F   πάθη ψυχῆς transp. APUF   τλῆναι] ὕλην· στῆναι UF, ὕλην· εἰ AP   13 ὀχυρωσάμενον FH: ἐχυρωσάμενον ceteri   15 ἀντιπεπονθὸς MH: ἀντιπαθὲς UF, ἀντὶ πένθους APG   κατ' UF   ἀντέρεισιν H, ἀντέρισιν M: ἀντίρρησιν UF, τήρησιν APG   δ' UF   ὡς ὑπεῖκον MH: ὡς ὑπήκοον UF, δυσωπικὸν G, δυσωπητικὸν AP   κατὰ GUF   17 ἑαυτοῦ U, αὐτοῦ MGF   18 συνδρῶν] ἐξ ἀνδρῶν AP, συζῶν UF   συσχηματίζων F   ἀνακιρνᾶς P, ἀνακιρνᾷ (σ eras.) A, συγκιρνᾷ G[2], ἀνακειρέσθω UF   τῷ om. UF   19 πάσχων UF
οὕτω GHUF   τὸ ante μὲν om. M   ὃ scripsi: ᾧ MAPGH, om. UF
20 οἰκέτῃ ἠδικηκότι F   ἢ om. UF   ἐλευθέρῳ δὲ UF   21 κατατεινομένου AP   καὶ ante ξύλα om. UF   22 ἢ διαιρούμεναι ὗλαι transp. UF, ἢ διαιρούμεναι om. AP

μεναι —, τὸ δὲ ⟨ὃ⟩ συμβέβηκεν ἀθλητῇ πυγμὴν ἢ παγκράτιον περὶ
81 νίκης καὶ στεφάνων ἀγωνιζομένῳ· οὗτος μὲν οὖν τὰς ἐπιφερομένας
πληγὰς ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἀποσείεται καὶ τὸν αὐχένα περιάγων ὧδε
κἀκεῖσε τὸ μὴ τυφθῆναι φυλάσσεται, πολλάκις δὲ καὶ δακτύλοις ποδῶν
ἄκροις ἐπιβεβηκὼς καὶ πρὸς ὕψος αὑτὸν ἐξάρας ἢ στείλας καὶ συναγαγὼν
ἔμπαλιν κατὰ κενοῦ φέρειν τὰς χεῖρας τὸν ἀντίπαλον ἠνάγκασε σκια-
μαχίᾳ τι παραπλήσιον δρῶντα· ὁ δὲ οἰκέτης ἢ ὁ χαλκὸς μηδὲν ἀντι-
δρῶν ὑπέρριπται πάντα πεισόμενος, ὅσα ἂν ὁ διατιθεὶς ἐργάσασθαι δια-
82 νοῆται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ πάθος μήτε σώματι μήτε πολὺ μᾶλλον ψυχῇ
δεξώμεθά ποτε, τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς ἐκεῖνο — ἐπειδὴ πάσχειν ἀνάγκη
τὸ θνητόν —, ἵνα μὴ καθάπερ οἱ θηλυδρίαι κεκλασμένοι καὶ παρειμένοι
| καὶ προαναπίπτοντες μετ' ἐκλύσεως ψυχικῶν δυνάμεων ἐξασθενῶμεν, ἀλλ' p. 154 M.
ἐρρωμένοι τοῖς διανοίας τόνοις ἐπελαφρίζειν κἀπικουφίζειν ἰσχύωμεν τὴν
83 φορὰν τῶν ἐπαρτωμένων δεινῶν. ἐπειδὴ τοίνυν θνητὸς οὐδεὶς οὐδενὸς
ἐπιδέδεικται παγίως καὶ βεβαίως κύριος, οἱ δὲ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ
μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται, ἀνάγκη δ' ὡς ὑπήκοον καὶ δοῦ-
λον, οὕτως ἡγεμόνα ἐν τῷ παντὶ εἶναι καὶ κύριον, γένοιτ' ἂν ὁ τῷ
ὄντι ἄρχων καὶ ἡγεμὼν εἷς ὁ θεός, ᾧ λέγειν ἦν πρεπῶδες, ὅτι πάντα
84 αὐτοῦ κτήματα. (25.) καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ἅμα καὶ θεοπρεπῶς δι-
εξέρχεται περὶ τούτων, κατανοήσωμεν τὸ „ὅλα μου, φησίν, ἐστίν“. ὅλα
δ' ἐστὶν ἅ φησι „δῶρα καὶ δόματα καὶ καρπώματα, ἃ διατηροῦντες

---

1 ὃ addidi 2 καὶ ἢ AP, καὶ om. F ἀγωνιζομένου AP 4 τυπτηθῆναι UF φυλάττεται UF περὶ δακτύλοις F δακτύλοις] δικτύοις H 5 καὶ πρὸς UF: καὶ om. ceteri αὐτὸν MGUF ἐπάρας AP 6 φέρει UF ἀναγκάσαι UF 7 τι scripsi: τινὶ codd. παραπλήσια F ἢ ὁ χαλκὸς om. AP χαλκεὺς F 8 ὑπερίπταται UF διατιθεὶς] διανοηθεὶς UF 9 σώματι] ὄμματι APUF 10 ποτὲ δεξώμεθα transp. UF 11 καθάπερ — παρειμένοι] θηλυδρίαι καθάπερ καὶ τεθλασμένοι καὶ παράνομοι καὶ παρεπόμενοι UF 13 τοῖς GH: ταῖς AP, τὰς M, τοῖς τῆς UF διανοίαις AP τόνοις om. AP ἐπικουφίζειν καὶ
η η
ἐπελαφρίζειν transp. UF 14 ἐπαρτωμένων A, ἀπαρτωμένων UF 16 ὀνομάζονται D: νομίζονται codd. 17 γένοιτο δ' ἂν UF ὁ om. F 18 εἷς om. UF ἦν] ἐστὶ U, ἐστὶν F 19. 20 διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς transp. U 20 κατανοήσωμεν: — hic desinunt UF; addit U subscriptionem φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας: τὸ — ἅ φησι (21) in lacuna om. M, τὸ ὅλα μου, φησίν, ἐστίν om. AP 21 ἅ φησι] ἄφεσιν· ἀλλ' οὐ AP δόματα] δόγματα GH

15—16 D^{v} p. 434 Anton. Mel. II 21 Col. 1064 Φίλωνος: οἱ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται.

προσοίσετε ἐν ταῖς ἐμαῖς ἑορταῖς ἐμοί“ (Num. 28, 2), πάνυ ἐκδήλως
παριστὰς ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν χάριτος μέσης ἠξίωται, ἣ καλεῖται δόσις,
τὰ δὲ ἀμείνονος, ἧς ὄνομα οἰκεῖον δωρεά, τὰ δὲ τοιαῦτα γέγονεν, ὡς μὴ
μόνον δύνασθαι καρποφορεῖν ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ δι᾿ ὅλων ἤδη πεφυκέναι
καρπὸς ἐδώδιμος, ᾧ μόνῳ ψυχὴ τοῦ φιλοθεάμονος τρέφεται. ὁ δὴ ταῦτα 85
διδαχθεὶς καὶ διατηρεῖν καὶ διαφυλάττειν ἐν διανοίᾳ δυνάμενος ἄμωμον καὶ
κάλλιστον ἱερεῖον οἴσει θεῷ πίστιν ἐν οὐ θνητῶν ἑορταῖς· ἑαυτῷ γὰρ τὰς
ἑορτὰς προσκεκλήρωκε δόγμα τιθεὶς ἀναγκαιότατον τοῖς φιλοσοφίας θιασώ-
ταις. τὸ δὲ δόγμα τοῦτ᾿ ἐστί· μόνος ὁ θεὸς ἀψευδῶς ἑορτάζει· καὶ γὰρ 86
μόνος γήθει καὶ μόνος χαίρει καὶ μόνος εὐφραίνεται καὶ μόνῳ τὴν ἀμιγῆ
πολέμου συμβέβηκεν εἰρήνην ἄγειν· ἄλυπός ἐστι καὶ ἄφοβος καὶ ἀκοινώ-
νητος κακῶν, ἀνένδοτος, ἀνώδυνος, ἀκμής, εὐδαιμονίας ἀκράτου μεστός· τε-
λειοτάτη ἡ τούτου φύσις, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἄκρα καὶ τέλος καὶ ὅρος εὐ-
δαιμονίας ὁ θεός, μετέχων μὲν οὐδενὸς ἑτέρου πρὸς βελτίωσιν, τὸ δὲ ἴδιον
μεταδεδωκὼς ἅπασι τοῖς ἐν μέρει τῆς τοῦ καλοῦ πηγῆς, ἑαυτοῦ· τὰ γὰρ
ἐν κόσμῳ καλὰ οὔποτ᾿ ἂν ἐγεγένητο τοιαῦτα, μὴ πρὸς ἀρχέτυπον τὸ πρὸς
ἀλήθειαν καλὸν τὸ ἀγένητον καὶ μακάριον καὶ ἄφθαρτον ἀπεικονισθέντα.
(26). καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ „σάββατον“ — ἑρμηνεύεται δ᾿ ἀνάπαυσις — 87
„θεοῦ“ φησιν εἶναι Μωυσῆς πολλαχοῦ τῆς νομοθεσίας (Exod. 20, 10 al.),
οὐχὶ ἀνθρώπων, ἁπτόμενος φυσιολογίας ἀναγκαίας — τὸ γὰρ ἐν τοῖς
p. 155 M. οὖσιν ἀναπαυόμενον, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἕν ἐστιν ὁ θεός —, ἀνά-
παυλαν δὲ οὐ τὴν ἀπραξίαν καλῶν, ἐπειδὴ φύσει δραστήριον τὸ τῶν
ὅλων αἴτιον παῦλαν οὐδέποτε ἴσχον τοῦ ποιεῖν τὰ κάλλιστα, ἀλλὰ τὴν
ἄνευ κακοπαθείας μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἀπονωτάτην ἐνέργειαν· ἥλιον 88
μὲν γὰρ καὶ σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον, ἅτε καὶ
οὐκ ὄντα αὐτεξούσια καὶ κινούμενα καὶ φερόμενα συνεχῶς, θέμις εἰπεῖν
κακοπαθεῖν· καὶ τοῦ καμάτου μαρτύριον ἐναργέστατον αἱ ἐτήσιοι ὧραι·
τά τε γὰρ συνεκτικώτατα τῶν ἐν οὐρανῷ τὰς κινήσεις ἐναλλάττει, τοτὲ
μὲν βορείους τοτὲ δὲ νοτίους τοτὲ δὲ ἀλλοίας ποιούμενα τὰς περιφοράς,

---

1 προσοίσεται A 2 παριστᾶ⋮ A ἠξίωνται AP 3 δὲ alterum om. M 4 ἀρετάς om. AP 5 δὴ] δὲ H 7 ἐν om. AP καὶ τὰς Mang. 9 δὲ om. G ὁ ἀψευδῶς ἑορτάζων AP 10 fort. γηθεῖ scribendum 11 ἄλυπος M: ἀλλ᾿ αὐτὸς AP, om. GH 12 ἀκμῆς M 13 τούτου] τοῦ θεοῦ? δ᾿ AP 14 δ᾿ AP 16 ἂν om. AP ἐγεγένητο scripsi: ἐγεγένηντο M, ἐγένοντο ceteri 17 ἀγέννητον AP 22 καλῶν M: καλῶ GH, τῶν καλῶν AP 23 παῦλαν add. M: om. ceteri 27 ἐτήσιαι AP 28. 29 τότε — τότε — τότε M 29 νοτείους AP δ᾿ ἀλλοίας H ἀλλοίας] ἄλλας coni. Mang.

ὅ τε ἀὴρ ἀλεαινόμενος καὶ ψυχόμενος καὶ πάσας τροπὰς τρεπόμενος ἐκ
τῶν ἰδίων παθημάτων ἐλέγχεται κάμνων, ἐπεὶ τὸ συνεκτικώτατον μετα-
89 βολῆς αἴτιον κάματος· εὔηθες δ' ἐστὶ περὶ τῶν χερσαίων ἢ καθ' ὕδα-
τος μακρηγορεῖν τὰς καθόλου καὶ κατὰ μέρη τροπὰς αὐτῶν ἐπὶ μήκιστον
διεξιόντα· ταῦτα γὰρ πολὺ πλείω τῶν μεταρσίων κατὰ τὸ εἰκὸς ἀσθένειαν
ἐνδέχεται, ἅτε πλεῖστον μετέχοντα τῆς ὑστάτης καὶ γεώδους οὐσίας.
90 ἐπειδὴ τοίνυν τὰ μὲν τρεπόμενα καμάτῳ πέφυκε μεταβάλλειν, ἄτρεπτος
δὲ καὶ ἀμετάβλητος ὁ θεός, ἀκμῆς ἂν εἴη φύσει· τὸ δ' ἀσθενείας ἀμέτο-
χον, κἂν πάντα ποιῇ, δι' αἰῶνος ἀναπαυόμενον οὔποτε λήξει· ὥστε
οἰκειότατον μόνῳ θεῷ τὸ ἀναπαύεσθαι. (27.) ἐδείχθη δὲ καὶ τὸ ἑορτά-
ζειν ἐπιβάλλον αὐτῷ· μόνου ἄρα καὶ ἑβδόμαι καὶ ἑορταὶ τοῦ αἰτίου,
91 ἀνθρώπων δὲ συνόλως οὐδενός. ἴθι γάρ, εἰ θέλεις, συνεπίσκεψαι τὰς
ἀοιδίμους πανηγύρεις ἡμῶν. ὅσαι μὲν δὴ κατ' ἔθνη βαρβαρικά τε καὶ
ἑλληνικὰ ἐκ μυθικῶν πλασμάτων συνέστησαν ἄλλαι παρ' ἄλλοις κενὸν
τῦφον ἔχουσαι τὸ τέλος, ἀφείσθωσαν· καὶ γὰρ οὐδ' ὁ σύμπας ἀνθρώπων
βίος ἐξαρκέσει πρὸς τὸ τὰς ἐνυπαρχούσας ἀτοπίας ἑκάσταις ἀκριβῶσαι·
ἃ δ' ⟨ἂν⟩ ἀντὶ πολλῶν εἴποι τις ἐφ' ἁπάσας ὀλίγα στοχαζόμενος τοῦ
92 καιροῦ, λεκτέον. πάσης ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως τῶν παρ' ἡμῖν τὰ
θαυμαστὰ καὶ περιμάχητα ἔργα ταῦτα· ἄδεια ἄνεσις ἐκεχειρία μέθη
παροινία κῶμοι χλιδὴ θρύψις θυραυλίαι παννυχίδες, ἀπρεπεῖς ἡδοναί,
μεθημερινοὶ γάμοι, βιαιόταται ὕβρεις, ἀσκήσεις ἀκρασίας, ἀφροσύνης μελέ-
ται, ἐπιτηδεύσεις αἰσχρῶν, φθορὰ παντελὴς τοῦ καλοῦ, νυκτεγερσίαι
πρὸς ἀπλήστους ἐπιθυμίας, | ὕπνος ἐν ἡμέρᾳ, ὁπότε καιρὸς ἐγρηγόρσεως, p. 156 M.
93 φύσεως ἔργων ἐναλλαγή· τότε ἀρετὴ μὲν ὡς βλαβερὸν γελᾶται, κακία
δὲ ὡς ὠφέλιμον ἁρπάζεται, τότε τὰ μὲν πρακτέα ἄτιμα, τὰ δὲ μὴ
πρακτέα ἐπίτιμα, τότε μουσικὴ μὲν καὶ φιλοσοφία καὶ πᾶσα παίδευσις,
τὰ τῆς θείας ψυχῆς θεῖα ὡς ἀληθῶς ἀγάλματα, ἀφωνίαν ἴσχει, αἱ δὲ

1 ἀλεαινόμενος MAP: αὐαινόμενος GH τροπὰς τρεπόμενος M: τρεπόμενος τροπὰς AP, τροπὰς ἀλεαινόμενος GH 7 τὰ μὲν τρεπόμενα GH: τὰ μετατρεπόμενα AP, τὰ τρεπόμενα M 9 κἂν GH: κάιν M, καὶ AP ποιεῖ MAP 10 τῷ θεῷ AP 11 ἐπιβάλλον MAP: ἐπιβάλλειν GH μόνον AP αἰτίου] ἀστείου AP 12 ἴσθι MG θέλῃς AP συνεπισκέψασθαι L, συνεπισκέψαι ceteri 15 τύφον MH 16 ἑκάσταις Wendl.: ἑκάστοις codd. 17 ἃ δ' scripsi: ἃς δ' MGH, ἀλλ' AP ἂν addidi 18 πάσης om. AP τῶν om. AP 19 ἐκκεχειρία codd. 20 ἀτρεπεῖς AP 22 νυκτεργασίαι P 24 γελάτερον (sic) AP 25 δ' AP πρακταῖα AP 26 πρακταῖα AP 27 αἱ δὲ ⟨τέχναι⟩ coni. Mang.

21 μεθημερινοὶ γάμοι ex Demosth. De cor. § 129.

μαστροπεύουσαι καὶ προξενοῦσαι τὰς ἡδονὰς γαστρὶ καὶ τοῖς μετὰ γαστέρα
ῥητορεύουσι. (28.) τοιαῦται τῶν λεγομένων εὐδαιμόνων αἱ ἑορταί. 94
καὶ μέχρι μὲν ⟨ἐν⟩ οἰκίαις ἢ χωρίοις βεβήλοις ἀσχημονοῦσιν, ἧττον
ἁμαρτάνειν μοι δοκοῦσιν· ἐπειδὰν δὲ ὥσπερ χειμάρρου φορὰ πάντῃ
νεμηθεῖσα καὶ ἱερῶν τοῖς ἁγιωτάτοις προσπελάσασα βιάσηται, τὰ ἐν τού-
τοις εὐαγῆ πάντα εὐθὺς ἔρρυψεν, ὡς ἀπεργάσασθαι θυσίας ἀνιέρους,
ἱερεῖα ἄθυτα, εὐχὰς ἀτελεῖς, ἀμυήτους μυήσεις, ἀνοργιάστους τελετάς,
νόθον εὐσέβειαν, κεκιβδηλευμένην ὁσιότητα, ἁγνείαν ἄναγνον, κατεψευσ-
μένην ἀλήθειαν, βωμολόχον θεραπείαν θεοῦ. καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ 95
μὲν σώματα λουτροῖς καὶ καθαρσίοις ἀπορρύπτονται, τὰ δὲ ψυχῆς
ἐκνίψασθαι πάθη, οἷς καταρρυπαίνεται ὁ βίος, οὔτε βούλονται οὔτε ἐπιτη-
δεύουσι· καὶ λευχειμονοῦντες μὲν εἰς τὰ ἱερὰ βαδίζειν σπουδάζουσιν
ἀκηλιδώτους ἐσθῆτας ἀμπεχόμενοι, διάνοιαν δὲ κεκηλιδωμένην ἄχρι τῶν
ἀδύτων εἰσάγοντες οὐκ αἰδοῦνται. κἂν μέν τι τῶν θρεμμάτων μὴ παν- 96
τελὲς καὶ ὁλόκληρον εὑρίσκηται, ἔξω περιρραντηρίων ἀπελαύνεται βωμοῖς
οὐκ ἐώμενον προσαχθῆναι, καίτοι ταῖς σωματικαῖς λώβαις ἀπάσαις κεχρη-
μένον ἀκουσίοις· κατατετρωμένοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐκ νοσημάτων χαλεπῶν,
ἃ κακίας ἀμήχανος δύναμις προσέβαλε, μᾶλλον ⟨δὲ⟩ ἠκρωτηριασμένοι
καὶ ἐκτετμημένοι τὰ κάλλιστα, φρόνησιν καρτερίαν δικαιοσύνην εὐσέβειαν,
τὰς ἄλλας ὅσας τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖν πέφυκεν ἀρετάς, καὶ καθ'
ἑκούσιον γνώμην ἐνδεδεγμένοι τὰς λώμας, ὅμως ἱερουργεῖν τολμῶσι νομί-
ζοντες τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν τὰ ἐκτὸς μόνα ὁρᾶν ἡλίου συνεργοῦντος,
ἀλλ' οὐχὶ πρὸ τῶν ἐμφανῶν τὰ ἀφανῆ καταθεᾶσθαι φωτὶ χρώμενον
ἑαυτῷ· ὁ γὰρ τοῦ ὄντος ὀφθαλμὸς φωτὸς ἑτέρου πρὸς κατάληψιν οὐ 97
δεῖται, αὐτὸς δ' ὢν ἀρχέτυπος αὐγὴ μυρίας ἀκτῖνας ἐκβάλλει, ὧν οὐδεμία
ἐστὶν αἰσθητή, νοηταὶ δ' ἅπασαι· παρὸ καὶ μόνος ὁ νοητὸς θεὸς

1 ⟨τέχναι⟩ post προξενοῦσαι addere mavult Wendl. 2 τοιαῦτα AP αἱ ἑορταί M: αἱ om. ceteri 3 μέχρις MAP ἐν addidi ἀσχημονοῦσιν codd.: ἐνασχημονοῦσιν Mang. (coni. Turn.) 5 ἀνωτάτοις AP 6. 7 θυσίας ἀθύτους, ἱερεῖα ἀνίερα coni. Mang. 7 ἄθυτα αὐτά G 10 ἀπορρύπτεται AP, ἀπορρύπτοντας H 11 ἐκνήψασθαι M, πάθη ἐκνίψασθαι transp. GH καταρυπαίνεται MG 13 κεκηλινδωμένην A, καικηλινδωμένην P 14 κἂν] καὶ AP μέν τι] μέντοι AP 16 καίτοι ταῖς scripsi: καὶ τοιαύταις codd., κἂν τοιαύταις Mang. in textu, καίτοι ταύταις in corrigendis 16. 17 ἀκουσίοις κεχρημένον transp. H 18 προσέβαλε G: προέβαλε H, ἔβαλε M, om. AP καὶ μᾶλλον AP δὲ om. codd., add. Turn. 19 δικαιοσύνην bis H δικαιοσύνην τ' Mang. εὐσέβειαν om. H 20 καὶ om. P 21 ἐνδεδεγμένοι M: ἐνδεδυμένοι AP, ἐκδεδεγμένοι G, ἐκδεδειγμένοι H 23 πρὸ τῶν ἐμφανῶν] πρῶτον ἐμφαίνων AP χρώμενος AP 25 δ'] γε AP αὐγὴ om. AP ἐμβάλλει AP οὐδὲ μία M 26 ἅπασαι codd.: αἱ ἅπασαι Mang.

αὐταῖς χρῆται, τῶν δὲ γενέσεως μεμοιραμένων οὐδείς· αἰσθητὸν γὰρ τὸ
98 γενόμενον, αἰσθήσει δὲ ἀκατάληπτος ἡ νοητὴ φύσις. (29.) | ἐπειδὴ p. 157 M.
τοίνυν ἀοράτως τόδε τῆς ψυχῆς χωρίον εἰσδύεται, παρασκευάζωμεν τὸν
τόπον ἐκεῖνον ὡς ἔνεστι κάλλιστον, ἀξιόχρεων ἐνδιαίτημα θεοῦ γενησόμε-
νον· εἰ δὲ μή, λήσεται μεταναστὰς εἰς ἕτερον οἶκον, ὃς ἂν ἄμεινον αὐτῷ
99 δοκῇ δεδημιουργῆσθαι. εἰ γὰρ βασιλεῖς ὑποδέχεσθαι μέλλοντες, λαμπρο-
τέρας κατασκευάζομεν τὰς ἰδίας οἰκίας, μηδενὸς τῶν εἰς κόσμον ὀλιγω-
ροῦντες, ἀλλὰ πᾶσιν ἀδεῶς καὶ ἀφθόνως χρώμενοι, τοῦ τὴν καταγωγὴν
ἡδίστην ἅμα καὶ μετὰ τοῦ πρέποντος ἀξιώματος αὐτοῖς γενέσθαι στοχα-
ζόμενοι, τῷ βασιλέων βασιλεῖ καὶ τῶν συμπάντων ἡγεμόνι θεῷ δι'
ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἀξιώσαντι τὸ γενητὸν ἐπισκέψεως, καὶ
ἀπ' οὐρανοῦ περάτων μέχρι γῆς ἐσχάτων ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν
100 κατελθόντι, ποδαπὸν οἶκον ἄρα χρὴ κατασκευάζεσθαι; λίθων μὲν ἢ ξυλίνης
ὕλης; ἄπαγε, ἀλλ' οὐδ' εἰπεῖν εὐαγές· οὐδὲ γάρ, εἰ πᾶσα γῆ χρυσὸς ἢ
τι χρυσοῦ τιμαλφέστερον μεταβαλοῦσα ἐξαίφνης γένοιτο, κἄπειτα δημιουρ-
γῶν τέχναις στοὰς καὶ προπύλαια καὶ ἀνδρῶνας καὶ προτεμενίσματα
καὶ νεὼς κατασκευαζόντων ἀναλωθείη, γένοιτ' ἂν βάσις αὐτοῦ τοῖς
101 ποσίν· ἀξιόχρεως μέντοι γε οἶκος ψυχὴ ἐπιτήδειος. (30.) οἶκον οὖν
ἐπίγειον τὴν ἀόρατον ψυχὴν τοῦ ἀοράτου θεοῦ λέγοντες, ἐνδίκως καὶ
κατὰ νόμον φήσομεν. ἵνα δὲ βέβαιος καὶ περικαλλέστατος εἴη ὁ οἶκος,
θεμέλιοι μὲν ὑποβεβλήσθωσαν εὐφυΐα καὶ διδασκαλία, ἀρεταὶ δὲ μετὰ
καλῶν πράξεων ἐποικοδομείσθωσαν αὐτῷ, τὰ δὲ προκοσμήματα ἔστω
102 ἡ ἀνάληψις τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων· ἐκ μὲν γὰρ εὐφυΐας εὐθιξία
ἐπιμονὴ μνήμη, ἐκ δὲ διδασκαλίας εὐμάθεια προσοχὴ καθάπερ τινὸς

---

2 δὲ om. AP   ἀκατάληπτον H   3 τόδε] τό, τε AP   τῆς corr. Turn. (cf. Ant. Mel.): δὴ codd.   χωρίω L   παρασκευάζον μὲν AP[1], παρασκευάζομεν P[2]   4 κάλλιστον M Ant. Mel.: καλὸν AP, om. GH   5 εἰ δὲ μειλίσσεται AP   ὃς M: ὃν ceteri   αὐτῶ codd.: αὐτῷ v   8 ἀδεῶς] ἀφειδῶς coni. Mang.   χρώμενοι MAPG: χρώμεθα H   11 γεννητὸν AP   12 ἀπὸ περάτων οὐρανοῦ Jessen   13 ποδαπὸν MAPG: ποταπὸν H   κατασκευάσασθαι Turn.   14 εἰ om. MAP   πᾶσα γῆ H: πᾶς (om. γῆ) ceteri   16 τέχναι καὶ στοὰς AP   19 τὴν om. AP   20 περικαλέστατος MAPG   22 τὰ om. AP   προσκοσμήματα M, προ κοσμήματα G   23 γὰρ om. AP   εὐθιξία Mang.: εὐθηξίας MAPG, om. H   εὐθηξίας εὐφυΐας transp. G   24 ὑπομονὴ P   μνῆμαι codd., corr. Turn.   δὲ om. G

2—5 Anton. Mel. II 87 Col. 1209 Φίλωνος: ἐπειδήπερ ἀοράτως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς χῶρον εἰσδύεται ὁ θεός, παρασκευάζωμεν — εἰς ἕτερον οἶκον ὁ θεός.

ῥίζαι δένδρου μέλλοντος ἡμέρους καρποὺς ἀποχυΐσκειν συνίστανται, ὧν
ἄνευ τελεσιουργηθῆναι διάνοιαν ἀμήχανον· ἐκ δὲ ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' 103
αὐτὰς πράξεων τὸ ἐχυρὸν καὶ βέβαιον τῆς ἀσφαλοῦς ἱδρύσεως περιγίνε-
ται, τοῦ διαστῆσαι καὶ φυγαδεῦσαι καὶ μετανάστιν ἀπεργάσασθαι τοῦ
καλοῦ ψυχὴν ἐγνωκότος, πρὸς οὕτως καρτερὰν ἰσχὺν ἐξασθενοῦντος· ἐκ 104
δὲ τῆς ἐγκυκλίου τῶν προπαιδευμάτων μελέτης τὰ πρὸς κόσμον τῆς
ψυχῆς ὡς ἑστίας ἤρτηται· καθάπερ γὰρ κονιάματα καὶ γραφαὶ καὶ
πινάκια καὶ λίθων πολυτελῶν διαθέσεις, αἷς οὐ μόνον τοίχους ἀλλὰ
p. 158 M. | καὶ τὰ ἐδάφη ποικίλλουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα πρὸς μὲν ἰσχὺν οὐ
συμβάλλεται, τέρψιν δὲ περιποιεῖ μόνον τοῖς ἐνοικοῦσιν, οὕτως ἡ τῶν 105
ἐγκυκλίων ἐπιστήμη τὸν ψυχικὸν οἶκον ἅπαντα διακοσμεῖ, γραμματικὴ
μὲν ποιητικὴν ἐρευνῶσα καὶ παλαιῶν πράξεων ἱστορίαν μεταδιώκουσα,
γεωμετρία δὲ τὴν κατ' ἀναλογίαν ἰσότητα περιποιοῦσα, τὸ δὲ ἐν ἡμῖν
ἄρρυθμον καὶ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς ῥυθμῷ καὶ μέτρῳ καὶ μέλει
διὰ μουσικῆς ἀστείου θεραπεύουσα, ῥητορικὴ δὲ τάς τε ἐν ἑκάστοις δει-
νότητας ἐξετάζουσα καὶ πᾶσιν τὴν πρέπουσαν ἑρμηνείαν ἐφαρμόζουσα,
τονώσεις καὶ περιπαθήσεις καὶ ἔμπαλιν ἀνέσεις καὶ ἡδονὰς μετὰ στω-
μυλίας καὶ τῆς περὶ γλῶτταν καὶ τὰ φωνητήρια ὄργανα εὐπραγίας περι-
ποιοῦσα. (31.) τοιούτου κατασκευασθέντος οἴκου παρὰ τῷ θνητῷ 106
γένει, χρηστῶν ἐλπίδων τἀπίγεια πάντα ἀναπλησθήσεται κάθοδον δυνά-
μεων θεοῦ προσδοκήσαντα· αἱ δὲ νόμους ἀπ' οὐρανοῦ καὶ θεσμοὺς
ἐπιφερόμεναι τοῦ καθαγιάσαι καὶ καθιερῶσαι χάριν ἀφίξονται κατὰ τὴν
τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπικέλευσιν· εἶθ' ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι ταῖς
φιλαρέτοις γενόμεναι ψυχαῖς σπείρουσιν ἐν αὐταῖς γένος τὸ εὔδαιμον,
καθὰ καὶ Ἀβραὰμ τῷ σοφῷ τῆς παρ' αὐτῷ καταγωγῆς τὸν Ἰσαὰκ
τελειοτάτην χάριν δεδώρηνται. χαίρει δ' ἐπ' οὐδενὶ μᾶλλον ἢ κεκα- 107
θαρμένη διάνοια ἢ τῷ δεσπότην ἔχειν τὸν ἡγεμόνα πάντων ὁμολογεῖν·

---

1 καρποὺς om. MAP 3 τὸ] καὶ AP ὀχυρὸν H 4 τοῦ prius om. MAP διαστῆσαι] παντὸς εἴδους σεῖσαι AP φυγαδευθεῖσαι AP καὶ ante μετανάστιν om. M μετανάστιν Turn.: μετανάστην MGH, μετανάστασιν AP 5 οὕτως M, οὕτω GH: οὔδας AP ἰσχὺν] ψυχὴν AP 6 πρὸς κόσμον] προκοσμήματα coni. Mang. 7 ὡς ἑστίας add. MAP: om. GH γὰρ om. GH 11 sqq. fort. scribendum γραμματικῇ . . . γεωμετρίᾳ . . . ῥητορικῇ 12 ἱστορίας H 13 τὸ δ' AP 14 ἄρυθμον MPG καὶ ante ἄμετρον om. AP 15 μουσικὴ ἀστεία coni. Mang. 16 πᾶσιν Mang.: πᾶσαν codd. 18 φωνητικὰ AP 19 θνητῶν AP 20 τἀπίγεια H: τὰ ἐπίγεια ceteri 21 αἱ] αἰεὶ AP 23 αὐτῶν codd.: αὑτῶν v 24 σπεροῦσιν coni. Mang. 25 καθ' ἃ AP 26 χάριν] χαρὰν coni. Mang. δεδώρηται codd., corr. Mang. ἢ μᾶλλον AP[1] ἢ] ἡ MGH 27 διανοία MG ἢ τῷ] ἢ τὸ H, ἡ τὸ G[2] ὁμολογεῖ G, ὁμολογεῖ H

τὸ γὰρ δουλεύειν θεῷ μέγιστον αὔχημα καὶ οὐ μόνον ἐλευθερίας ἀλλὰ
καὶ πλούτου καὶ ἀρχῆς καὶ πάντων ὅσα τὸ θνητὸν ἀσπάζεται γένος
108 τιμιώτερον. τῆς δὲ τοῦ ὄντος ἡγεμονίας ὁ χρησμὸς ἀληθὴς μάρτυς
λέγων ὧδε· „καὶ ἡ γῆ οὐ πραθήσεται εἰς βεβαίωσιν· ἐμὴ γάρ ἐστι
πᾶσα ἡ γῆ, διότι προσήλυτοι καὶ πάροικοι ὑμεῖς ἐστε ἐναντίον ἐμοῦ"
(Lev. 25, 23). ἆρ' οὐκ ἐναργέστατα παρίστησιν, ὅτι κτήσει μὲν τὰ
109 πάντα θεοῦ, χρήσει δὲ μόνον γενέσεώς ἐστι; βεβαίως, γάρ φησιν, οὐδὲν
οὐδενὶ πεπράσεται τῶν ἐν γενέσει, ὡς [ἂν] ἑνὸς ὄντος οὗ κυρίως βεβαία
ἡ τῶν ὅλων κτῆσις· | κέχρηκε γὰρ ὁ θεὸς τὰ γενητὰ πάντα πᾶσιν, p. 159 M.
οὐδὲν τῶν κατὰ μέρος τέλειον ἐργασάμενος, ὃ μὴ πάντως χρεῖον ἄλλου,
ἵν' οὗ δεῖται τυχεῖν γλιχόμενον ἐξ ἀνάγκης τῷ παρασχεῖν δυναμένῳ
110 πλησιάζῃ καὶ ἐκεῖνο τούτῳ καὶ ἀμφότερα ἀλλήλοις· οὕτως γὰρ ἐπαλλάττοντα καὶ ἐπιμιγνύμενα λύρας τρόπον ἐξ ἀνομοίων ἡρμοσμένης φθόγγων
εἰς κοινωνίαν καὶ συμφωνίαν ἐλθόντα συνηχήσειν ἔμελλεν, ἀντίδοσίν
τινα καὶ ἀντέκτισιν πάντα διὰ πάντων ὑπομένοντα πρὸς τὴν τοῦ κόσ-
111 μου παντὸς ἐκπλήρωσιν· ταύτῃ καὶ ἄψυχα ἐμψύχων καὶ ἄλογα λογικῶν
καὶ δένδρα ἀνθρώπων καὶ ἄνθρωποι φυτῶν καὶ ἡμέρων ἀτίθασα καὶ
ἀγρίων χειροήθη καὶ ἄρρεν θήλεος καὶ θῆλυ ἄρρενος καὶ συνελόντι
φράσαι χερσαῖα ἐνύδρων καὶ ἔνυδρα ἀεροπόρων καὶ πτηνὰ τῶν προειρημένων καὶ προσέτι γῆς μὲν οὐρανός, οὐρανοῦ δὲ γῆ, ἀὴρ δὲ ὕδατος,
ὕδωρ δὲ πνεύματος, καὶ πάλιν αἱ μεταξὺ φύσεις ἀλλήλων τε καὶ τῶν
112 ἄκρων καὶ αἱ ἄκραι τῶν μέσων καὶ ἑαυτῶν ἐρῶσι· χειμών γε μὴν
θέρους καὶ θέρος χειμῶνος καὶ ἔαρ ἀμφοῖν καὶ μετόπωρον ἔαρος καὶ
ἕκαστον ἑκάστου καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα πάντων ἐπιδεᾶ τε καὶ
χρεῖα, ἵνα τὸ ὅλον, οὐ μέρη ταῦτα, παντελὲς ἔργον ἄξιόν τε εἴη τοῦ
113 δημιουργοῦ, ὅδε ὁ κόσμος. (32.) οὕτως οὖν αὐτὰ συνθεὶς τὸ μὲν

---

1 τῷ θεῷ AP αὔχημα] ἢ χρῆμα D 2 ἀσπάζεται γένος D: γένος om. codd., γένος ἀσπάζεται Mang. 4 προσθήσεται GH 6 κτήσει] κτίσις AP 7 χρῆσις AP ἐστίν H 8 πέπρακται L, πέπραται Turn. ἂν seclusi 9 κτίσις AP γεννητὰ AP 11 ἵνα AP τῷ] τὸ AP 12 πλησιάζῃ MG: πλησιάζει AP, πλησιάζοι H ἀλλήλων AP 15 ἀντίκτησιν M ὑπομένοντι AP, ἀπονέμοντα coni. Markland 17 ἀτίθασσα AP 20 προσέτι M: πρὸς τοὺς ἐπὶ AP, πρὸς τοῖς ἔτι GH, πρὸς τούτοις ἔτι v γῆς μὲν οὐρανός codd.: γῇ μὲν οὐρανοῦ v οὐρανοῦ δὲ M: οὐρανὸς δὲ ceteri γῆ MAP: γῆς GH 21 τε om. H 22 ἐρῶσι] χρῄζουσι coni. Markland 26 αὐτὰς AP

1—3 D[R] fol. 143[v] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) περὶ τῶν Χερουβίμ: τὸ δουλεύειν—τιμιώτερον.

κράτος ἁπάντων ἀνῆψεν ἑαυτῷ, τὴν δὲ χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἔνειμε
τοῖς ὑπηκόοις ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων· καὶ γὰρ ἑαυτοὺς καὶ ὅσα περὶ
ἡμᾶς χρῆσιν ἔχομεν· ἐγὼ γοῦν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστώς, νοῦν
λόγον αἴσθησιν ἔχειν δοκῶν, οὐδὲν αὐτῶν ἴδιον εὑρίσκω· ποῦ γάρ μου 114
τὸ σῶμα πρὸ γενέσεως ἦν; ποῖ δὲ καὶ χωρήσει μεταστάντος ⟨μου⟩;
ποῦ δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος ὑφεστάναι τῶν ἡλικιῶν αἱ διαφοραί; ποῦ τὸ
βρέφος, ποῦ ὁ παῖς, ποῦ ⟨ὁ⟩ ἀντίπαις, ποῦ ὁ ἄρτι ἡβῶν, ποῦ τὸ μειράκιον, ὁ πρωτογένειος, ὁ νεανίας, ὁ τέλειος ἀνήρ; πόθεν δὲ ἦλθεν ἡ
ψυχή, ποῖ δὲ χωρήσει, πόσον δὲ χρόνον ἡμῖν ὁμοδίαιτος ἔσται; τίς
δέ ἐστι τὴν οὐσίαν, ἔχομεν εἰπεῖν; πότε δὲ καὶ ἐκτησάμεθα αὐτήν;
πρὸ γενέσεως; ἀλλ' οὐχ ὑπήρχομεν· μετὰ τὸν θάνατον; ἀλλ' οὐκ
ἐσόμεθα οἱ μετὰ σωμάτων σύγκριτοι ποιοί, ἀλλ' εἰς παλιγγενεσίαν
ὁρμήσομεν οἱ μετὰ ἀσωμάτων σύγκριτοι ποιοί. ἀλλὰ νῦν ὅτε ζῶμεν 115
p. 160 M. κρατούμεθα μᾶλλον ἢ | ἄρχομεν καὶ γνωριζόμεθα μᾶλλον ἢ γνωρίζομεν· οἶδε γὰρ ἡμᾶς οὐ γνωριζομένη πρὸς ἡμῶν καὶ ἐπιτάγματα
ἐπιτάττει, οἷς ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετοῦμεν ὡς οἰκέται δεσποίνῃ· ἀπόλειψίν
τε ὅταν ἐθέλῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα χρηματίσασα μεταναστήσεται
ἔρημον καταλιποῦσα ζωῆς τὸν ἡμέτερον οἶκον, κἂν ἐπιμένειν βιαζώμεθα, διαλύσεται· λεπτομερὴς γὰρ αὐτῆς ἡ φύσις, ὡς μηδεμίαν
ἐμπαρέχειν λαβὴν σώματι. (33.) ὁ δὲ νοῦς ἐμόν ἐστιν διαίτημα; 116
ὁ ψευδῶν εἰκαστικός, ὁ πλάνης, ⟨ὁ⟩ οἰητικός, ὁ παρανοῶν, ὁ μωραίνων,
ὁ εὑρισκόμενος ἄνους ἐν ἐκστάσει καὶ μελαγχολίᾳ καὶ μακρῷ γήρᾳ;
ἀλλ' ὁ λόγος κτῆμα ἐμόν; ἢ τὰ φωνῆς ὄργανα; μικρὰ νόσου πρόφασις
οὐ τὴν γλῶτταν ἐπήρωσεν, οὐ τὸ στόμα καὶ τῶν πάνυ λογίων
ἀπέρραψεν; οὐχὶ δεινοῦ προσδοκία καταπλήξασα μυρίους ἀχανεῖς

---

3 ⟨εἰς⟩ χρῆσιν Mang., sed cf. De vict. offer. 6 (II 256 M.) ἐγὼ γοῦν H: ἔγωγ' οὖν ceteri 5 ποῖ scripsi: ποῦ codd. μου addidi 6 ἡλιακῶν H 7 ὁ ante ἀντίπαις om. codd., add. Richter 8 πόθεν δὲ MAP: δὲ om. GH 9 ποῖ] ποῦ H χωρίσει H ἡμῖν χρόνον transp. H 10 ἔχωμεν L 11. 12 ἀλλ' οὐκ — ποιοί om. AP 12 μετὰ om. M 13 ὁρμήσωμεν H οἱ — ποιοί om. M μετὰ ἀσωμάτων Turn.: μετὰ σώματα ἀσωμάτων AP, μετὰ ἀσώματα ἀσωμάτων GH ἀσύγκριτοι coni. Mang. ποιοί] ποῖοι codd., om. v 15 οἶδεν M γνωριζομένην A 16 ἀπόλειψιν H: ἀπολείψειν ceteri 17 τε om. AP^1 ὅταν] ὅτ' ἂν G, οἷς γὰρ ἂν AP^1 χρηματίσασα MGH, χρηματήσασα AP: χρηματίσουσα v, χρηματίσαι coni. Mang. 19 διαλήσεται Mang. ἡ φύσις αὐτῆς transp. H μηδὲ μίαν M 20 ἐμόν ἐστιν om. AP, ἐστιν om. GH διαίτημα MAP: ἐνδιαίτημα GH, κτῆμα coni. Mang.; fort. ἴδιον κτῆμα 21 ὁ ψ. εἰκ.] οὐ ψευδονομαστικός AP^1 οὐ πλάνης AP^1 ὁ ante οἰητικός add. Mang. ὁ παρανοῶν] ὅ γε ἄρα νοῶν AP 22 καὶ ante μακρῷ om. MAP 23 ἢ om. M ἢ τὰ] ἡ δὲ AP νόσῳ AP 24 ἐπλήρωσεν AP 25 δεινοῦ om. AP^1

117 ἐποίησε; καὶ μὴν οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως ἡγεμὼν εὑρίσκομαι, τάχα δέ που
καὶ δοῦλος ἀκολουθῶν ᾗ ἂν ἄγῃ, πρὸς χρώματα, πρὸς σχήματα, πρὸς
φωνάς, πρὸς ὀσμάς, πρὸς χυλούς, πρὸς τὰ ἄλλα σώματα. δι' ὧν
ἁπάντων δεδηλῶσθαι νομίζω, ὅτι τοῖς ἀλλοτρίοις κτήμασι χρώμεθα,
καὶ οὔτε δόξαν οὔτε πλοῦτον οὔτε τιμὰς οὔτε ἀρχὰς οὐθ' ὅσα περὶ
118 σῶμα ἢ ψυχὴν ἴδια κεκτήμεθα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ ζῆν· χρῆσιν δὲ
ἔχοντες ἐὰν μὲν γνῶμεν, ἐπιμελησόμεθα ὡς θεοῦ κτημάτων, προλαβόν-
τες ὅτι τῷ δεσπότῃ νόμος ὅταν θέλῃ τὰ ἑαυτοῦ κομίζεσθαι· οὕτως
γὰρ τὰς ἐπὶ ταῖς ἀφαιρέσεσιν ἀνίας ἐπικουφιοῦμεν· νυνὶ δὲ οἱ πολλοὶ
νομίζοντες ἑαυτῶν πάντα κτήματα κατὰ τήν τινος ἀπουσίαν καὶ ἔνδειαν
119 εὐθὺς περιπαθοῦσι. γίνεται οὖν οὐ μόνον ἀληθὲς ἀλλὰ καὶ τῶν μάλιστα
συντεινόντων εἰς παρηγορίαν τὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ τοῦ
γεννήσαντος ἔργα τε εἶναι καὶ κτήματα. τὸ δὲ ἔργον τὸ ἴδιον ὁ
κεκτημένος δεδώρηται, ὅτι οὐ δεῖται· ὁ δὲ χρώμενος οὐχὶ κεκτη-
ται, ὅτι κύριος εἷς ἁπάντων καὶ δεσπότης ἐστίν, ὃς ὀρθότατα ἐρεῖ·
„ἐμὴ πᾶσά ἐστιν ἡ γῆ“ — ἴσον τῷ, τὸ γενητὸν ἅπαν ἐμόν —,
„ὑμεῖς δὲ προσήλυτοι καὶ πάροικοι ἐναντίον ἐμοῦ“ (Lev. 25, 23).
120 (34). πρὸς μὲν γὰρ ἀλλήλους οἱ γενόμενοι πάντες αὐτοχθόνων καὶ
εὐπατριδῶν ἔχουσι λόγον, πάντες ἰσοτιμίαν καὶ ἰσοτέλειαν καρπούμενοι,
πρὸς δὲ θεὸν ἐπηλύτων καὶ παροίκων· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν | ὥσπερ εἰς p. 161 M.
ξένην πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετεῖχε,
καὶ ἀφικόμενος παροικεῖ, μέχρις ἂν τὸν ἀπονεμηθέντα τοῦ βίου χρόνον
121 διαντλήσῃ. ἅμα μέντοι καὶ δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος
κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί, πάροικον δὲ καὶ ἐπήλυτον τὸ γενητὸν
ἅπαν, οἱ δὲ λεγόμενοι πολῖται καταχρήσει μᾶλλον ὀνόματος ἢ ἀληθείᾳ
προσαγορεύονται· δωρεὰ δὲ ἀποχρῶσα σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς τὸν μόνον

---

1 πεποίηκε AP 2 ὁ δοῦλος AP¹ ᾗ] ἡ AP ἂν ἄγῃ MG: ἀνάγει AP, ἀνάγκη H πρὸς σχήματα om. MAP 3 ἢ πρὸς ὀσμὰς AP¹ χιλοὺς AP 5 οὔτ' ἀρχὰς AP 6 δ' AP 7 γνῶμεν codd.: εὐγνωμονῶμεν Mang. ἐπιλησόμεθα A 9 ἐπικουφιῶμεν AP 11 περιπαθοῦσιν M, περιπαθοῦς A 13 δ' AP 14 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 15 ὀρθώτατα A 16 ἐμὴ] ἐμοὶ AP τῷ] τὸ M, om. AP γεννητὸν APH 18 γινόμενοι GH 19 εὐπατριδῶν] οὐ πατρίδων MAP¹ πάντες om. MAP ἰσοτελίαν M 21 ξένην scripsi: κενὴν P, καινὴν ceteri; κοινὴν coni. Mang. 22 μέχρι MAP 24 κυρίως Turn.: κύριος codd. γεννητὸν AP 26 δ' AP

---

5 sqq. cf. Eur. Phoen. 555 ss. (Plut. Cons. ad Apollonium 28 p. 116 A)

πολίτην θεὸν ἀντεξετασθεῖσιν, ἐπηλύτων καὶ παροίκων λαβεῖν τάξιν,
ἐπειδὴ τῶν ἀφρόνων ἔπηλυς μὲν ἢ πάροικος ἁπλῶς οὐδεὶς ἐν τῇ τοῦ
θεοῦ πόλει γίνεται, φυγὰς δὲ πάντως ἀνευρίσκεται, οἷον δὴ καὶ προσ-
ανεφθέγξατο ὡς δογματικώτατον. „πράσει“ φησὶν „οὐ πραθήσεται ἡ
γῆ“· καὶ ὑπὸ τίνος ἡσύχασεν, ἵν' ἐκ τοῦ παρασιωπηθέντος ὁ μὴ
φυσιολογίας ἀμύητος εἰς ἐπιστήμην ὠφεληται. εὑρήσεις τοίνυν σκοπῶν 122
ἅπαντας καὶ τοὺς λεγομένους χαρίζεσθαι πιπράσκοντας μᾶλλον ἢ δωρου-
μένους καὶ οὓς οἰόμεθα λαμβάνειν χάριτας πρὸς ἀλήθειαν ὠνουμένους·
οἱ μὲν γὰρ διδόντες, ἀμοιβὴν ἔπαινον ἢ τιμὴν θηρώμενοι, ζητοῦντες
χάριτος ἀντίδοσιν, εὐπρεπεῖ δωρεᾶς ὀνόματι κυρίως πρᾶσιν ἐργάζονται,
ἐπεὶ καὶ τοῖς πωλοῦσιν ἀνθ' ὧν ἂν παράσχωσιν ἔθος λαμβάνειν ἐστίν·
οἱ δὲ προσιέμενοι τὰς δωρεάς, μελετῶντες ἀποδοῦναι καὶ ἐπὶ καιρὸν
ἀποδιδόντες, ἔργον ὠνουμένων δρῶσι, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ὥσπερ λαβεῖν
ἴσασι καὶ ἀποδοῦναι. ὁ δὲ θεὸς οὐ πωλητὴρ ἐπευωνίζων τὰ ἑαυτοῦ 123
κτήματα, δωρητικὸς δὲ τῶν ἁπάντων, ἀενάους χαρίτων πηγὰς ἀναχέων,
ἀμοιβῆς οὐκ ἐφιέμενος· οὔτε γὰρ ἐπιδεὴς αὐτὸς οὔτε τις τῶν γεγονό-
των ἱκανὸς ἀντιδοῦναι δωρεάν.

(35.) Πάντων οὖν ἀνωμολογημένων θεοῦ κτημάτων λόγοις τε 124
ἀληθέσι καὶ μαρτυρίαις, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν ἁλῶναι — χρησ-
μοὶ γάρ, οὓς ἐν ἱεραῖς βίβλοις Μωυσῆς ἀνέγραψεν, οἱ μαρτυροῦντές
εἰσι —, παραιτητέον τοίνυν τὸν νοῦν, ὃς τὸ γεννηθὲν κατὰ τὴν πρὸς
αἴσθησιν σύνοδον κτῆμα ἴδιον ᾠήθη τε καὶ ἐκάλεσε [τὸν] Κάιν καὶ
εἶπεν· „ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ“, καὶ κατὰ τοῦτο διαμαρτών·
τί δήποτε; ὅτι ὁ θεὸς αἴτιον, οὐκ ὄργανον, τὸ δὲ γινόμενον δι' ὀργά- 125
νου μὲν ὑπὸ δὲ αἰτίου πάντως γίνεται. πρὸς γὰρ τήν τινος γένεσιν
p. 162 M. πολλὰ δεῖ συνελθεῖν, | τὸ ὑφ' οὗ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ δι' ὅ· καὶ

---

2 ἐπειδὴ Mang.: ἐπὶ δὲ codd. 3 ἂν εὑρίσκηται AP δὴ corr. Turn.: δὲ codd. 4 πεπραθήσεται AP¹ 6 φυσιολογίας MG: φυσιολογήσας H, φιλοσοφίας AP 6. 7 σκοπὸν ἅπαντα AP¹ 10 εὐπρεπῆ AP 11 ἐπεὶ] ἐπὶ P παράσχωνται AP 12 ἐπὶ καιρὸν M: ἐπὶ καιρῶν GH, ἐπικαίρως AP 13 ὠνούμενον AP¹ 14 πωλητὴς coni. Mang. 15 ἀεννάους codd. πηγὰς χαρίτων transp. AP 20 οὓς om. AP¹ 21 τοίνυν om. AP¹ (Mang.) ὃς corr. Turn.: ὡς codd. γενηθὲν GH 22 τὸν seclusi 23 ἄνθρωπον] ἄνδρα AP 24 ὅτι] ὃν AP¹ 25 δ' AP 26 τὸ ἐξ οὗ — ὑφ' οὗ (200,1) om. G

25—200,2 D^C fol. 151^r τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τοῦ περὶ τῶν Χερουβίμ: πρὸς τὴν τινὸς γένεσιν — ἡ αἰτία.

ἔστι τὸ μὲν ὑφ' οὗ τὸ αἴτιον, ἐξ οὗ δὲ ἡ ὕλη, δι' οὗ δὲ τὸ ἐργαλεῖον,
126 δι' ὃ δὲ ἡ αἰτία. φέρε γάρ, εἴ τις ἀνέροιτο, οἰκία καὶ πόλις πᾶσα ἵνα
κατασκευασθῇ, τίνα συνελθεῖν δεῖ; ἆρ' οὐ δημιουργὸν καὶ λίθους καὶ
ξύλα καὶ ὄργανα; τί οὖν ἐστι δημιουργὸς πλὴν τὸ αἴτιον ὑφ' οὗ; τί
δὲ λίθοι καὶ ξύλα πλὴν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἡ κατασκευή; τί δὲ τὰ ὄργανα
πλὴν τὰ δι' ὧν; τίνος δὲ ἕνεκα πλὴν σκέπης καὶ ἀσφαλείας, τὸ δι' ὃ
127 τοῦτό ἐστι; μετελθὼν οὖν ἀπὸ τῶν ἐν μέρει κατασκευῶν ἴδε τὴν μεγί-
στην οἰκίαν ἢ πόλιν, τόνδε τὸν κόσμον· εὑρήσεις γὰρ αἴτιον μὲν αὐτοῦ
τὸν θεὸν ὑφ' οὗ γέγονεν, ὕλην δὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν συνεκράθη,
ὄργανον δὲ λόγον θεοῦ δι' οὗ κατεσκευάσθη, τῆς δὲ κατασκευῆς αἰτίαν
τὴν ἀγαθότητα τοῦ δημιουργοῦ. φιλαλήθων ἥδε διάκρισις ἐπιστήμης
ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς ἐφιεμένων· οἱ δὲ φάσκοντες διὰ τοῦ θεοῦ τι κεκτῆ-
σθαι τὸ μὲν αἴτιον ὄργανον τὸν δημιουργόν, τὸ δ' ὄργανον αἴτιον τὸν
128 ἀνθρώπινον νοῦν ὑπολαμβάνουσιν. αἰτιάσαιτ' ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ
Ἰωσὴφ εἰπόντα, διὰ τοῦ θεοῦ τὴν σαφήνειαν εὑρεθήσεσθαι τῶν
ἐνυπνίων (Gen. 40, 8)· ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὴν τῶν
ἀφανῶν ἀνάπτυξίν τε καὶ ἀκρίβειαν δεόντως ἔσεσθαι· ὄργανα γὰρ ἡμεῖς,
δι' ὧν αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι, ἐπιτεινόμενα καὶ ἀνιέμενα, τεχνίτης
δὲ ὁ τὴν πλῆξιν ἐργαζόμενος τῶν σώματός τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων,
129 ὑφ' οὗ πάντα κινεῖται. τοὺς μὲν οὖν πραγμάτων διαφορὰς ἀδυνατοῦν-
τας διαστέλλειν ὡς ἀμαθεῖς ἀναδιδακτέον, τοὺς δὲ ὑπὸ φιλονεικίας τὰς
τῶν σημαινομένων τάξεις ἐναλλάττοντας ὡς ἐριστικοὺς φευκτέον, τοὺς
δὲ μετὰ τῆς τῶν ἐμφερομένων ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἑκάστῳ τῶν εὑρεθέντων

1 ἔστι] ὅτι AP τὸ μὲν MAPD: τὸ om. H, μὲν τὸ Mang. ἐργαλεῖον] ὄργανον D 2 διὸ δὲ M, δι' ὃ δὴ D ἂν ἔροιτο codd., corr. Turn. 3 συνελθεῖν MD: συνεισελθεῖν GH, παρελθὼν AP^1 δεῖ; ἆρ' οὐ om. AP δημιουργὸς καὶ λίθοι AP^1 . 6 δ' H τὸ om. L διὸ M 7 ἴδε] εἰ δὲ D
ά
8 τὸν δὲ κόσμον D γὰρ om. D μὲν om. D 9 συνεκρίθη MG, συνεκρήθη D 10 θεοῦ om. D κατεσκευάσθη DHcorr.: κατεσκεύασται MAPG αἰτίαν] αἴτιον D 11 ἥδε διάκρισις] ἤδη ἡ κρίσις D 12 ἀληθοῦς καὶ om. D φάσκοντες] πάσχοντες AP 12. 13 κεκτῆσθαί τι GH 14 αἰτιάσαιτ' ἂν codd.: αἰτιάσαιτο δ' ἂν v ὁ ὀρθὸς MAP: ἅπας ὀρθὸς H, ἅπας ὀρθῶς G 15 εἰπὼν M εὑρῆσθαι AP 17 ἀφανῶν] φωνῶν A δεόντως codd. (etiam A): ὄντως Mang. 18 τεχνήτης A 21 δ' AP 22 ἐναλλάσσοντας A ἐριστικοὺς] αἱρετικοὺς AP 23 ἐρευνήσεως AP εὑρεθέντων] ῥηθέντων coni. Mang.

7—12 ibid. εἰ δὲ τὴν μεγίστην — ἐπιστήμης ὑγιοῦς ἐφιεμένων.

τὴν οἰκείαν χώραν προσνέμοντας ὡς ἀψευδῆ φιλοσοφίαν μετιόντας
ἐπαινετέον. Μωυσῆς γοῦν τοῖς δεδιόσι, μή ποτε πρὸς τοῦ φαύλου παν- 130
στρατιᾷ διώκοντος ἀπόλωνται, φησί· „στῆτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν
τὴν παρὰ τοῦ κυρίου, ἣν ποιήσει ὑμῖν“ (Exod. 14, 13), ἐκδιδάσκων
ὅτι οὐ διὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὸ σῴζεσθαι.

---

2 Μωσῆς codd. 3 ἀπώλωνται A 4 ἡμῖν AP 5 τὸ] τοῦ H
Subscriptio in G: περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου κάϊν, in H: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον: —

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙΝ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΣΙΝ

---

1 (1.) „Καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ“ I p.163M. (Gen. 4,2). ἡ τινὸς πρόσθεσις ἀφαίρεσίς ἐστιν ἑτέρου, ὡς ἀριθμητικῆς μορίων, καὶ ψυχῆς λογισμῶν. εἰ δὴ τὸν Ἄβελ προστίθεσθαι φατέον, τὸν Κάιν ἀφαιρεῖσθαι νομιστέον. ἵνα δὲ μὴ τὸ τῶν ὀνομάτων ἀσύνηθες ἐπισκοτῇ πολλοῖς, τὴν ἐμφαινομένην φιλοσοφίαν ἀκριβοῦν ὡς ἂν οἷόν τε
2 ᾖ πειρασόμεθα. δύο τοίνυν δόξας εἶναι συμβέβηκεν ἐναντίας καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, τὴν μὲν τῷ νῷ πάντα ἐπιγράφουσαν ὡς ἡγεμόνι τῶν

ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ Pap, περὶ γενέσεως ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κάϊν ἱερουργοῦσιν UF, φίλωνος περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν M, φίλωνος ἰουδαίου περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τὲ καὶ κάϊν A, περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν GHP
1 τὸν Ἄβελ add. Pap F: τὸν om. U, τὸν Ἄβελ om. ceteri 3 δὴ] δεῖ A φατὲ MPL 4 τὸν om. Mang., Κάιν om. A ἵνα μηδὲ H[1]P, ἵνα δὲ μηδὲ H[2] 5 επισκοπη Pap 5. 6 πειρασόμεθα ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ transp. F 6 πειρασώμεθα A 6. 7 καὶ μαχομένας] διαμαχομενας Pap 7 ἀλλήλας P τῷ] τῶν U πάντ' UF ἐπιγράφουσαν Pap UF: ἐπιτρέπουσαν MA, ἐπιγράφουσαν (punctis notatum) ἐπιτρέπουσαν P, ἐπιγράφειν ἐπιτρέπουσαν G, ἐπιγράφεσθαι ἐπιτρέπουσαν H

1—4 *Ambros. de Cain et Abel I 1,3* Et adiecit parere Abel. Cum adiicitur aliquid, quod prius erat tollitur; idque colligitur ex arithmeticae portionibus aut animae cogitationibus: addito enim numero fit alius numerus, aboletur superior, et cogitatio accedens nova excludit superiorem. ergo cum adiicitur Abel, aufertur Cain.
6 sqq. *ibid. § 4* Duae itaque sectae sunt sub duorum fratrum nomine compugnantes invicem et contrariae sibi: una quae totum menti suae deputat tamquam principali et quasi cuidam cogitationis et sensus et motus omnis auctori, hoc est quae omnes inventiones humano ascribit ingenio; altera quae tamquam operatori et creatori omnium Deo defert et eius tamquam parentis atque rectoris subdit omnia gubernaculo. illa prior Cain significatur, haec posterior Abel dicitur.

ἐν τῷ λογίζεσθαι ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἢ ἴσχεσθαι, τὴν δὲ τῷ
θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν οὖσαν· τῆς μὲν προτέρας ἐκτύπωσίς
ἐστιν ὁ Κάιν καλούμενος κτῆσις παρὰ τὸ πάντα κεκτῆσθαι δοκεῖν, τῆς
p. 164 M. δὲ ἑτέρας ὁ Ἄβελ, | ἑρμηνεύεται γὰρ ἀναφέρων ἐπὶ θεόν. ἀμφοτέρας 3
μὲν οὖν τὰς δόξας ὠδίνει μία ψυχή· ἀνάγκη δὲ αὐτάς, ὅταν ἀποκυηθῶσι, διακριθῆναι· συνοικεῖν γὰρ πολεμίους ἄχρι παντὸς ἀμήχανον.
ἕως μὲν οὖν οὐκ ἔτεκεν ἡ ψυχὴ τὸ φιλόθεον δόγμα τὸν Ἄβελ, διῃτᾶτο
τὸ φίλαυτον ὁ Κάιν ⟨ἐν⟩ αὐτῇ· ὁπότε δὲ τὴν πρὸς τὸ αἴτιον ὁμολογίαν
ἐγέννησε, τὴν πρὸς τὸν δοκησίσοφον νοῦν ἐξέλιπε. (2.) δηλώσει δὲ 4
ἐναργέστερον ταῦτα καὶ τὸ τῇ ὑπομονῇ χρησμῳδηθὲν Ῥεβέκκᾳ (Gen. 25, 21 ss.). τὰς γὰρ μαχομένας δύο φύσεις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ συλλαβοῦσα καὶ ἑκατέραν ἄκρως φαντασιωθεῖσα κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπικέλευσιν, ἀνασκιρτώσας αὐτὰς ἰδοῦσα καί τινα τοῦ μέλλοντος πολέμου δι' ἀκροβολισμῶν προάγωνα ποιουμένας, ἱκετεύει τὸν θεόν, τί τέ ἐστι τὸ πάθος αὐτῇ παραστῆσαι καὶ τίς ἂν ἴασις αὐτοῦ γένοιτο· ὁ δὲ πυνθανομένῃ φησί· „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι“ — τὸ μὲν πάθος τοῦτο,

---

2 ἑπομένη G, επομενω Pap; ἐπιγραφομένην coni. Mang. ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (om. οὖσαν) UF: δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (om. ὡς) ceteri, omnia om. Pap; locus corruptus vel potius lacunosus est, integrum legisse videtur Ambrosius παράδειγμα τῆς μὲν UF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri ἐκτύπωσις om. UF 3 ἐστιν om. MAGPUF ὁ om. H καλούμενος Pap UF: ἐπικαλούμενος ceteri πάντα] τὰ πάντα HP 4 δ' AGHP ἑρμηνεύεται] ἀναφέρεται H ἐπὶ θεόν] θεῷ HPL[1] 5 μὲν om. H δ' αὐτάς UF 5. 6 αποκυηθωσιν Pap 6 πολεμίους codd. (et Pap ut vid.): πολεμίοις v 7 ἕως] ὡς U διητᾶτο codd.: ἐνδιῃτᾶτο Mang. 8 τὸ φίλαυτον ὁ Κάϊν U (Pap), φίλαυτον ὁ Κάϊν F: ὁ φίλαυτος Κάϊν ceteri ἐν addidi 9 εγεννησεν Pap τὴν] τὸν MAGP δοκήσει σοφὸν UF εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε AP[2] δ' AUF 11 τὰς γὰρ Pap UF: καὶ γὰρ τὰς ceteri 12 καὶ] καν Pap τὴν om. F 13 τινος Pap 14 ακροβολισμου Pap ἐστιν Pap F 15 αὐτῇ τὸ πάθος transp. F 16 γαστρί codd.: γαστέρι v εστιν Pap, εἰσί A τὸ] τὰ U τοῦτο] τοῦ U

---

3 *ibid.* § *3* Cain etenim dictus est acquisitio, quod omnia sibi acquireret, Abel qui omnia referret ad Deum pia devotus mentis attentione, nihil sibi arrrogans ut superior frater, sed totum tribuens conditori quod accepisset ab eo. 4—6 *ibid.* § *4* Has duas sectas una anima parturit; et ideo germanae habentur, quod uno fundantur utero; sed contrariae sunt, quia (*leg.* quare?) oportet eas, cum quodam animae partu editae fuerint, dividi ac separari; compugnantibus enim hospitium unum perpetuo esse non potest. 8—9 *ibid.* cum vero genuerit (scil. anima) confessionem quae defertur Deo, deponit cordis sui tumorem. 11 sqq. *ibid.* Denique Rebecca cum duas naturas humani ingenii parturiret, unam mali, alteram boni (Esau enim typus erat malitiae, Iacob

ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ γένεσις —, ἀλλὰ „καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται“ — ἡ ἴασις ἥδε, διασταλῆναι καὶ χωρισθῆναι ταῦτα ἀπ'
5 ἀλλήλων καὶ μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκῆσαι. προσθεὶς οὖν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ καλὸν δόγμα τὸν Ἄβελ ἀφεῖλεν αὐτῆς δόξαν ἄτοπον τὸν Κάιν. καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐκλιπὼν τὰ θνητὰ „προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ“ (Gen. 25, 8), καρπούμενος ἀφθαρσίαν, ἴσος ἀγγέλοις γεγονώς· ἄγγελοι γὰρ στρατός εἰσι θεοῦ, ἀσώματοι καὶ εὐδαίμονες ψυχαί· ὅ τε ἀσκητὴς τὸν αὐτὸν τρόπον Ἰακὼβ λέγεται προστίθεσθαι τῷ βελτίονι (Gen. 49, 33),
6 ὅτε ἐξέλιπε τὸ χεῖρον. ὁ δὲ αὐτομαθοῦς ἐπιστήμης ἀξιωθεὶς Ἰσαὰκ ἐκλείπει μὲν καὶ αὐτὸς ὅσον σωματοειδὲς αὐτοῦ τῇ ψυχῇ συνύφαντο, προστίθεται δὲ καὶ προσκληροῦται οὐκέθ' ὡς οἱ πρότεροι λαῷ, „γένει“ δέ, καθάπερ φησὶ Μωυσῆς (Gen. 35, 29)· γένος μὲν γὰρ ἓν τὸ ἀνω-
7 τάτω, λαὸς δὲ ὄνομα πλειόνων· ὅσοι μὲν οὖν μαθήσει καὶ διδασκαλίᾳ προκόψαντες ἐτελειώθησαν, προσκληροῦνται πλείοσιν· οὐ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἀκοῆς καὶ ὑφηγήσεως μανθανόντων, οὓς λαὸν ὠνόμασεν·

2 διαλαλήσονται H ἡ ἴασις Pap U, ἢ ἴασις F: ἡ om. ceteri ἥδε] δὲ U, δεῖ δὲ F χωρισθῆναι] διακριθῆναι UF ταῦτ' A ἀπ' om. Pap 4 αυτη Pap τὸν alterum om. UF Καϊνα Pap 5 λαῷ] λόγω UF 7 εισιν Pap, om. UF 8 λέγεται προστίθεσθαι Pap UF: προστίθεται ceteri 9 ὅτι GH εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε HP δ' AUF 10 ἐκλίπη A, εκλιπειν Pap συνυφανται Pap, συνύφαστο FL² 11 προτέρω G λαοὶ HP 12 δέ] γὰρ UF φησιν Pap τὸ] τῶ Pap A 14 οὐ Pap UF: οὐδὲ ceteri 15 καὶ om. UF ἀφηγήσεως U ὠνόμακεν UF

figuram bonitatis gerebat), easque exsilire intra uterum sentiret suum, mirata quidnam illud esset quod discordiam quandam concepti cerneret fetus, consuluit Deum, ut passionem proderet, medelam daret. itaque precanti est responsum redditum: duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo exibunt. quod si ad animam referas, eandem generatricem boni et mali intelleges, quia ex eodem fonte animae utrumque dimanat, sed hoc sobrii solet esse verique iudicii, ut repudiato malo enutriat quod bonum est atque confirmet.... adiiciens ergo Deus bonum animae dogma Abel sustulit improbum dogma Cain. 9 sqq. *ibid. I 2, 6* Denique de Isaac non perfunctorie scriptum putatur, quod relinquens (requirens *vulg.*) corporis istius speciem quae animae suae attexebatur appositus sit ad genus suum, eo quod patris sui moribus adhaeserit. pulchre autem ad genus ait, non ad populum, sicut alibi: nam legimus aliis locis appositos fuisse ad populum suum, sed isti non tam praestantes: praestantior autem qui paucorum similis fuerit et non plurimorum; . . . etenim ubi labor doctrina meditatio, illic cum pluribus commune collegium et quoddam populare consortium est; audiendo enim plerique proficiunt, quos nominavit populum; ubi autem non humana traditione, sed ingeniosa collectione sine usu laboris disciplina percipitur, illic sublimis generis incorrupta sinceritas est.

οἱ δὲ ἀνθρώπων μὲν ὑφηγήσεις ἀπολελοιπότες, μαθηταὶ δὲ εὐφυεῖς
θεοῦ γεγονότες, τὴν ἄπονον ἐπιστήμην ἀνειληφότες, εἰς τὸ ἄφθαρτον
p. 165 M. καὶ τελεώτατον γένος μετανίστανται κλῆρον ἀμείνω τῶν | προτέρων
ἐνδεδεγμένοι, ὧν ὁ Ἰσαὰκ θιασώτης ἀνωμολόγηται. (3.) δηλοῖ δὲ καὶ 8
ἕτερον τοιοῦτον * * * νοῦν ἀθάνατον. εἰσὶ δὲ οὓς ἀνωτέρω προαγαγὼν
εἴδη μὲν καὶ γένη πάντα ὑπερπτῆναι παρεσκεύασεν, ἵδρυσε δὲ πλησίον
ἑαυτοῦ, καθὰ καὶ Μωυσῆς ᾧ φησι· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ"
(Deut. 5, 31). ἡνίκα γοῦν τελευτᾶν ἔμελλεν οὗτος, οὐκ ἐκλιπὼν προστί-
θεται ὥσπερ οἱ πρότεροι μήτε πρόσθεσιν μήτε ἀφαίρεσιν κεχωρηκώς,
ἀλλὰ „διὰ ῥήματος" τοῦ αἰτίου μετανίσταται (Deut. 34, 5), δι' οὗ καὶ
ὁ σύμπας κόσμος ἐδημιουργεῖτο· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν σοφὸν ἰσότιμον
κόσμῳ ὁ θεὸς ἡγεῖται τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τὸ πᾶν ἐργαζόμενος καὶ τὸν
τέλειον ἀπὸ τῶν περιγείων ἀνάγων ὡς ἑαυτόν. οὐ μὴν οὐδέ, ὅτε τοῖς 9
περιγείοις χρήσας αὐτὸν εἴασεν ἐνομιλεῖν, ἄρχοντος ἢ βασιλέως κοινήν
τινα ἀρετὴν ἀνῆπτεν αὐτῷ, καθ' ἣν ἀνὰ κράτος ἡγεμονεύσει τῶν τῆς
ψυχῆς παθῶν, ἀλλ' εἰς θεὸν αὐτὸν ἐχειροτόνει πᾶσαν τὴν περὶ τὸ σῶμα

---

1 μὲν om. Pap ὑφηγήσει F δ' U, καὶ G 1. 2 εὐφυεῖς θεοῦ codd. et Pap: θεοῦ εὐφυεῖς v 3 τελειότατον UF κλῆρον] καθα ολων Pap, καὶ καθαρὸν UF τῶν προτέρων Pap MUF: τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον G, τὸν τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον A, τὸν ἐν γενέσει βίον PH[1], τῶν ἐν γενέσει βίων H[2] 4 ἐνδεδειγμένοι UFG ὁ om. H 4. 5 δηλοῖ — ἀθάνατον om. UF 5 post τοιοῦτον in Pap quattuor lineae vacuae relictae; lacunam indicavi νοῦν ἀθάνατον] ην θανατον Pap εισιν Pap δ' UF προαγαγὼν Pap UF: προάγων ceteri 6 πάνθ' UF ἵδρυσε δὲ UF, ιδρυσεν δε Pap: ἱδρύσας ceteri 7 Μωϋσης ωι Pap: Μωϋσῆν ὦ UF, Μωϋσῆς (om. ᾧ) ceteri, Μωϋσῇ Mang. φησιν Pap 8 ἔμελλεν οὗτος Pap UF: οὗτος om. ceteri ἐκλιπὼν Pap UF: ἐκλείπων ceteri 8. 9 προτίθεται A 9 πρότερον F μήτ' ἀφαίρεσιν μήτε πρόσθεσιν transp. UF πρόθεσιν F κεχωρικὼς FG 12 τῶ κόσμω P ἡγεῖται Pap UF: ἤγαγε ceteri 13 οὐδ' AUF, δὲ L 14 χρήσας] χώροις coni. Markland ἀνομιλεῖν P 15 τιν' A ἀρετὴν om. UF, ἀρχὴν coni. Mang. αναπτεν Pap ἡγεμονεύσειν UF τῆς om. UF 16 ἀλλὰ F

---

5 *ibid.* § 7 Beata et illa mens quae species et ipsum genus supergrediens meretur audire quod dictum est ad Moysen, cum separaretur a populo: Tu autem sta mecum. 8 *ibid.* § 8 Et ideo non legimus de eo sicut de ceteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum Dei mortuus est . . . per quod facta sunt omnia; verbo autem Dei caeli firmati sunt. 16 sqq. *ibid.* § 7 ita etiam in Moyse venturi doctoris figura . . . humanae dignitatem condicionis excessit eo usque, ut Dei donaretur nomine, sicut habemus scriptum dicente Domino: posui te in deum Pharaoni. etenim victor passionum omnium . . . mentem regens, carnem subiiciens, et regia qua-

χώραν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς νοῦν ὑπήκοα καὶ δοῦλα ἀποφήνας·
„δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ“ (Exod. 7, 1)· θεὸς δὲ ἔλλειψιν
10 ἢ πρόσθεσιν οὐκ ἀνέχεται πλήρης καὶ ἰσαίτατος ὢν ἑαυτῷ. παρὸ καὶ
τὴν ταφὴν λέγεται μηδὲ εἷς εἰδέναι τούτου (Deut. 34, 6)· τίς γὰρ ἂν
γένοιτο ἱκανὸς τὴν πρὸς τὸν ὄντα μετανάστασιν ψυχῆς τελείας κατανοῆσαι;
οὐδὲ αὐτὴν οἶμαι τὴν τοῦθ' ὑπομένουσαν εἰδέναι τὴν βελτίωσιν αὑτῆς,
ἅτε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιθειάζουσαν· τῷ γὰρ εὖ πάσχοντι
συμβούλῳ ὁ θεὸς περὶ ὧν μέλλει χαρίζεσθαι οὐ χρῆται, μὴ προλαβόντι
δὲ τὰς εὐεργεσίας ἀφθόνους εἴωθεν ὀρέγειν. τοιοῦτόν ἐστι τὸ προσθεῖναι
θεὸν γένεσιν ἀγαθοῦ τελείου διανοίᾳ· τὸ δὲ ἀγαθὸν ὁσιότης ἐστίν, ἧς
ὄνομα Ἄβελ.
11 (4.) „Καὶ ἐγένετο Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, Κάιν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν“ (Gen. 4, 2). τί δήποτε πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ
Ἄβελ τὸν Κάιν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν, ὡς τοῦ νεωτέρου μεμνῆσθαι
πρότερον κατὰ τὴν τῶν βίων προαίρεσιν; εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν μὲν πρεσβύτατον πρότερον ἐπὶ γεωργίαν ἐλθεῖν, τὸν δὲ νεώτερον αὖθις ἐπὶ τὴν
12 τῶν θρεμμάτων ἐπιμέλειαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ τὰ εἰκότα καὶ πιθανὰ | Μωυσῆς p. 166 M.
ἀσπάζεται, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀκραιφνῆ μεταδιώκει· καὶ ὅταν γε μόνος
ἰδίᾳ τῷ θεῷ προσέρχηται, μετὰ παρρησίας φησὶ μὴ εἶναι εὔλογος — ἴσον

2 φησιν Pap Φαραῶ M 3 πρόθεσιν F 5 μεταναστην Pap 6 οὐδ' AUF τοῦθ'] τόθ' HP, τουτο Pap αὑτῆς H corr.: αὐτῆς ceteri 8 συμβόλω M ὁ θεὸς post χαρίζεσθαι transp. UF 9 αφθονους ειωθεν Pap: ἀφθόνως εἴωθεν UF, εἴωθεν ἀφθόνους ceteri ὀρέγειν] παρέχειν A εστιν Pap 10 τελείου Pap MAGF: τελεία UH, τελείαν P δ' AUF 13. 14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Καΐν Pap UFL[2]: πρεσβυτάτου τοῦ Καΐν τὸν Ἄβελ (om. εἰσαγαγὼν) ceteri 14 νυνὶ UF (Pap?): νῦν ceteri τὴν τάξιν UF (Pap?): τῇ τάξει ceteri διαμεμνῆσθαι H (Pap?) 15 προτέρου F προερεσιν Pap: αἵρεσιν codd. μὲν om. Pap UF 15. 16 πρεσβύτερον UF 16 ἐπὶ γεωργίαν Pap UF: εἰς γ. ceteri 17 εοικοτα Pap 18 ἀσπάζεται — μόνος om. F γε μόνος] γενομενος Pap 19 ἰδίω G τῶ θεῶ UF: τῷ om. ceteri προσέρχηται om. HP φησιν Pap

dam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est, ad cuius similitudinem se perfectae virtutis ubertate formaverat. (8.) . . . Deus enim neque defectionem aut diminutionem patitur neque adiectionem capit. unde et addidit Scriptura: quia nemo scit sepulturam eius usque in hodiernum diem, ut translationem magis quam interitum eius intellegas. 12 sqq. *ibid. I 3, 11* Et factus est, inquit, Abel pastor ovium, Cain autem operabatur terram. Non est otiosum quod cum ante generatus sit Cain, ut lectio docet, praelatus sit hoc loco Abel nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturae. quid sibi vult mutatio ordinis, ut prius iunioris meminerit, ubi describitur vitae status operisque usus?

τῷ μὴ τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐφίεσθαι —, πεπονθέναι δὲ τοῦτο
πρὸ τῆς ἐχθὲς καὶ τρίτης, ἀφ' οὗ τὸν θεὸν ἄρξασθαι διαλέγεσθαι ὡς
θεράποντι αὐτῷ (Exod. 4, 10). τοῖς μὲν γὰρ εἰς τὸν τοῦ βίου σάλον 13
καὶ κλύδωνα παρεληλυθόσιν ἐπινηχομένοις ἀνάγκη φορεῖσθαι, μηδενὸς
ἐχυροῦ τῶν ἐπιστήμης ἐνειλημμένοις, εἰκότων δὲ καὶ πιθανῶν ἠρτη-
μένοις· τῷ δὲ θεοῦ θεραπευτῇ πρεπῶδες ἀληθείας περιέχεσθαι, τὴν τῶν
εὐλόγων εἰκαστικὴν καὶ ἀβέβαιον μυθοποιίαν χαίρειν ἐῶντι. τί οὖν 14
καὶ τὸ ἐν τούτοις ἀληθές; κακίαν ἀρετῆς χρόνῳ μὲν εἶναι πρεσβυτέραν,
δυνάμει δὲ καὶ ἀξιώματι νεωτέραν. ὅταν μὲν οὖν ἡ γένεσις ἀμφοῖν
εἰσάγηται, προεκτρεχέτω ὁ Κάιν· ὅταν δὲ ἐπιτηδεύσεων σύγκρισις
ἐξετάζηται, φθανέτω ὁ Ἄβελ. γενομένῳ γὰρ τῷ ζῴῳ συμβέβηκεν εὐθὺς 15
ἔτ' ἐκ σπαργάνων, ἄχρις ἂν ἡ νεωτεροποιὸς ἀκμῆς ἡλικία τὸν ζέοντα
φλογμὸν τῶν παθῶν σβέσῃ, συντρόφους ἔχειν ἀφροσύνην ἀκολασίαν
ἀδικίαν φόβον δειλίαν, τὰς ἄλλας συγγενεῖς κῆρας, ὧν ἑκάστην ἀνατρέ-
φουσι καὶ συναύξουσι τιτθαὶ καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων
εὐσέβειαν μὲν ἐλαυνόντων δεισιδαιμονίαν δὲ πρᾶγμα ἀδελφὸν ἀσεβείᾳ
κατασκευαζόντων εἰσηγήσεις καὶ θέσεις. ὅταν δὲ ἤδη παρηβήσῃ καὶ 16
ἡ τῶν παθῶν παλμώδης νόσος χαλάσῃ, καθάπερ νηνεμίας ἐπιγενομένης,

---

1 τῷ] τὸ MAG 2 εχθες Pap, ἐκχθὲς (sic) U: χθὲς ceteri καὶ] ἢ UFL²
5 ὀχυροῦ FHcorr. τῶν ἐπιστήμης Pap UF: τῶν ἐντὸς ἐπιστήμης ceteri; τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις coni. Mang., τῶν ἐκ τῆς ἐπιστήμης Markland ἐνειλημμένων G
6 ἔχεσθαι D τὴν τῶν UFD: θνητων Pap, τῶν om. MAGHP 7 εὐλόγων Pap UFD: ἐκ λόγων ceteri μυθοπορίαν AGHP χαίρειν ἐῶντι Pap UFD: χαίρειν εἰπόντι L², ἀποτρεψαμένω ceteri 10 ὁ om. UF 11 γὰρ] μὲν γὰρ UF
12 ἔτ' om. UF αχρι Pap ηλικιαν Pap 13 τῶν παθῶν om. F
σβέσῃ MGHP: σβεσθῇ Pap UF, σβέσοι A, σβέσειν L, σβέσειε v 15 συναύξουσι MAUF, συναξουσιν Pap: συναυξάνουσιν GHP τιτθαὶ UF, τιθθαι Pap: τιτθοὶ H, τιθασοὶ MGP, τιθασσοὶ A παιδαγωγοὶ] διαγωγὴ H και εθων Pap: δι' ἐθῶν codd. 16 ἀσεβείᾳ Pap UFL²: ἀδικίας ceteri 17 εἰσηγήσεις καὶ θέσεις Pap UF: εἰσηγήσεσιν (om. καὶ θέσεις) ceteri

---

6—7 DR fol. 72v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: τῷ θεοῦ θεραπευτῇ — χαίρειν ἐῶντι. 8 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 3, 11* ... innocentia enim tempore posterior est quam malitia et quadam suppar aetate, sed meritorum nobilitate antiquior. . . . ubi ergo generatio exprimitur, praeveniat Cain, ubi disciplinarum fit praedicatio, praecurrat Abel. adolescentiam igitur et ipsam in exordiis iuventutem variarum illecebris passionum fervere quis abnuat, sed ubi maturior aetas successerit tamquam pubescentis lasciviae tempestate discussa, tranquillitatem refundi et in quosdam portus quietos lassae animae navigium subducere?

ἄρχεταί τις γαλήνην ἄγειν ὀψὲ καὶ μόλις βεβαιότητι ἀρετῆς ἱδρυθείς, ἣ
τὸν ἐπάλληλον καὶ συνεχῆ σεισμόν, βαρύτατον κακὸν ψυχῆς, ἐπράυνεν.
οὕτως μὲν δὴ τὰ χρόνου πρεσβεῖα οἴσεται κακία, τὰ δὲ ἀξιώματος καὶ
17 τιμῆς καὶ εὐκλείας ἡ ἀρετή. πιστὸς δὲ τούτου μάρτυς ὁ νομοθέτης
αὐτός· τὸν γὰρ ἀφροσύνης ἐπώνυμον Ἠσαῦ εἰσαγαγὼν χρόνῳ πρεσβύ-
τερον τῷ γενέσει μὲν νεωτέρῳ ἐπωνύμῳ δὲ ἀσκήσεως τῶν καλῶν Ἰακὼβ
χαρίζεται τὰ πρεσβεῖα· ὁ δὲ οὐ πρότερον αὐτὰ φέρεσθαι | διαγνώσεται, p. 167 M.
ἢ καθάπερ ἐν ἀγῶνι τὸν ἀντίπαλον ἀπειπεῖν χεῖρας ὑπ' ἀσθενείας
καθέντα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὸν στέφανον παραχωρῆσαι τῷ πόλεμον
18 ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πρὸς τὰ πάθη πεποιημένῳ· „ἀπέδοτο“ γάρ
φησι „τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ“ (Gen. 25, 33), ὁμολογήσας ἄντικρυς,
ὅτι τὰ δυνάμει πρῶτα καὶ κατ' ἀρετὴν τίμια φαύλου μέν ἐστιν οὐδενός,
μόνου δὲ τοῦ σοφίας ἐραστοῦ, καθάπερ καὶ αὐλὸς καὶ λύρα καὶ τὰ ἄλλα
19 μουσικῆς ὄργανα μόνου τοῦ μουσικοῦ. (5.) περὶ δὲ τοῦ δόγματος
τούτου καὶ νόμον ἀναγράφει πάνυ καλῶς καὶ συμφερόντως τιθείς. ἔχει

---

1 αρχεσεται Pap   καὶ om. Pap U   μογεις Pap   ἀρετῇ A   ἱδρυνθείς FH   3 τὰ τοῦ χρόνου U   δ' AF   4 εὐκλείας] εὐλαβείας G   5. 6 πρεσβύτατον HPL[1]   7 δ' UF   9 καθέντα] καταθέντα H   καὶ τὰ] τά τε UF   10 ἄσπενδον A   απεδετο Pap   11 φησιν Pap   12 κατ' ἀρετὴν Pap UF: τὰ ἀρετῆς ceteri   μέν ἐστι Pap U, μὲν ἔστ' F: ἐστιν om. ceteri   13 καὶ αὐλὸς Pap UF: καὶ om. ceteri   ταλλλα (sic) Pap   15 πάνυ καλῶς] παγκαλως Pap   τιθείς Pap UF: τεθειμένον ceteri   ἔχει δὲ ὧδε om. MAGHP

---

3 sqq. *ibid. I 4, 12* Ne ergo dubites talibus naturae admonitus exemplis, quod malitia praecedat tempore, sed iuvenculescat infirmitate: habet illa aetatis stipendium, virtus autem praerogativam gloriae, qua plerumque iusto cedit iniquus. cuius rei testis est fidelis divina Scriptura, quae docet Esau cognomine stultitiae virum cessisse patienter primatus suos fratri suo Iacob, ita ut diceret: ut quid mihi primatus? sed quos iste posthabuit, hos vir cognomento exercitationis praeditus quaesivit mereri. nonne tibi videtur Esau tamquam in agone victus et propriae mentis infirmitate imparem se existimans cessisse victori coronam, quem videbat nullis passionum illecebris inflecti, quarum ipse pulverem sustinere non poterat? ut quid mihi, inquit, primatus? apud ignavos enim nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur; studia enim virtutis quaedam instrumenta sunt: itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. 14 sqq. *ibid. § 13* Docet hoc sermo legis, sicut scriptum invenimus: Si fuerint, inquit, uni homini duae uxores, una earum dilecta et altera odibilis, et pepererint ei ambae filios dilecta et odibilis et primitivus fuerit filius mulieris odibilis: qua die heredes reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectae omittens filium odibilis, sed primitivum filium odibilis cognoscet dare illi dotem (dupla?) ex omnibus quae inveniuntur

δὲ ὧδε· „ἐὰν γένωνται ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη καὶ γένηται ὁ υἱὸς τῆς μισουμένης πρωτότοκος, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν κληροδοτῇ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον, ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων ὧν ἂν εὑρεθῇ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ (Deut. 21, 15—17). ἐπίγνωθι, ὦ ψυχή, καὶ γνώρισον, τίς ἐστιν ἡ μισουμένη καὶ τίς ὁ τῆς μισουμένης υἱός, καὶ εὐθὺς αἰσθήσῃ, ὅτι ἄλλῳ μὲν οὐδενί,
II p.265 M. μόνῳ δὲ τούτῳ καθήκει τὰ πρεσβεῖα. | δύο γὰρ ἡμῶν ἑκάστῳ συνοικοῦσι γυναῖκες ἐχθραὶ καὶ δυσμενεῖς ἀλλήλαις, τῶν ζηλοτυπίας τὸν ψυχικὸν οἶκον ἀναπιμπλᾶσαι φιλονεικιῶν· τούτων τὴν μὲν ἑτέραν ἀγαπῶμεν χειροήθη καὶ τιθασὸν καὶ φιλτάτην καὶ οἰκειοτάτην αὐτοῖς νομίζοντες, καλεῖται δὲ ἡδονή· τὴν δὲ ἑτέραν ἐχθαίρομεν ἀτίθασον ἀνήμερον ἐξηγριωμένην πολεμιωτάτην ἡγούμενοι, ὄνομα δὲ [καὶ] ταύτης ἐστὶν ἀρετή.

---

1 ἐὰν Pap UF: ἐὰν δὲ ceteri ἀνθρώπω Pap UF: τῷ ἀνθρώπω ceteri μία UF: ἡ μία ceteri 2 καὶ μία Pap UF: καὶ ἡ μία ceteri αὐτῶν post καὶ μία add. UF 3 ὁ om. MAP ὁ πρωτότοκος τῆς μισουμένης transp. UF ἐν om. UF 4 κατακληροδοτεῖ A, κατακληρονομῇ UF τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ UF: τὰ ὑπάρχοντα τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ceteri 6 τὸν πρωτότοκον — μισουμένης om. F ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης Pap MAG: ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον τὸν τῆς μισουμένης U, ἀλλὰ τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον HP 7 ἀπὸ πάντων] ἁπάντων H ἂν om. F 8 αὐτῶ Pap UF καθῆκε Mang. πρωτοτόκεια Pap H

10 υἱός om. MAGHP αισθησει Pap 11 ὑμῶν (η supra υ) A[2] συνοικουσιν Pap, om. A[1] 12 ψυχικὸν] τῆς ψυχῆς G[2] 13 αναπιπλασαι Pap, ἀναπιμπλῶσαι A[2]B φιλονιxιων Pap, φιλονειχῶν F 14 χειροήθει A[1] τιθασσὸν AGUF αὐτοῖς UFP[1], αὐτῶ G[2], αὐτὴν A[2]BH[2]P[2] 15 τὴν δ' ABG[2]H[2]P[2]U εχθαιρομεν Pap: ἐχθρόνομον A[2]B, ἐχθραίνομεν ceteri ἀτίθασον Pap HP: ἀτίθασσον ceteri 16 καὶ seclusit Wendl. ταύτη MA[1]G[1]H[1]P[1] ἡ ἀρετή U

---

ei, quia ipse initium filiorum eius est et ipsi debentur primitiae. quam profunda latent mysteriorum secreta in litteris! recognosce, anima, partus tuos et odibilis istius mulieris quaere mysterium: intra te ea invenies, si requiras. repete cogitationes, relege sensus tuos, et cui primitiae debeantur agnosces. duae enim mulieres unicuique nostrum cohabitant inimicitiis ac discordiis dissidentes, velut quibusdam zelotypiae contentionibus nostrae replentes animae domum. una earum nobis suavitati et amori est, blanda conciliatrix gratiae, quae vocatur voluptas: hanc nobis opinamur sociam ac domesticam; illam alteram immitem asperam feram credimus, cui nomen virtus est.

21 ἡ μὲν οὖν προσέρχεται πόρνης καὶ χαμαιτύπης τὸν τρόπον τεθρυμμένη, κεκλασμένῳ τῷ βαδίσματι ὑπὸ τρυφῆς τῆς ἄγαν καὶ χλιδῆς, σαλεύουσα τὼ ὀφθαλμώ, οἷς τὰς τῶν νέων ἀγκιστρεύεται ψυχάς, θράσος μετ' ἀναισχυντίας ἐμβλέπουσα, τὸν αὐχένα ἐπαίρουσα, πλέον τῆς φύσεως ἑαυτὴν ἐνορθιάζουσα, σεσαρυῖα καὶ κιχλίζουσα, περιέργῳ ποικιλίᾳ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἀναπεπλεγμένη, ὑπογεγραμμένη τὴν ὄψιν, ἐγκεκαλυμμένη τὰς ὀφρῦς, θερμολουσίαις ἐπαλλήλοις | χρωμένη, ἔρευθος εἰργασ- II p.266 M.
μένη, πολυτελεῖς ἐσθῆτας ἐπηνθισμένας ἄκρως ἀμπεχομένη, περιβραχιόνια καὶ περιαυχένια καὶ ὅσα ἄλλα χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργηθέντα κόσμος ἐστὶ γυναικεῖος περικαθειμένη, μύρων εὐωδεστάτων ἀποπνέουσα, τὴν ἀγορὰν οἰκίαν νομίζουσα, τριοδῖτις σοβάς, χήτει
22 γνησίου κάλλους τὸ νόθον μεταδιώκουσα. συνομαρτοῦσι δὲ αὐτῇ τῶν συνηθεστάτων πανουργία προπέτεια ἀπιστία κολακεία φενακισμὸς ἀπάτη ψευδολογία ψευδορκία ἀσέβεια ἀδικία ἀκολασία, ὧν ἐν μέσῳ καθάπερ ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσά φησι πρὸς τὸν νοῦν τάδε· „εἰσίν, ὦ οὗτος, θησαυροὶ πάντων ἀγαθῶν ὅσα ἀνθρώπεια παρ' ἐμοί — τὰ γὰρ θεῖα ἐν οὐρανῷ —, ὧν ἐκτὸς οὐδὲν εὑρήσεις· τούτους, ἢν ἐθέλῃς μοι συνοικεῖν,

---

1 — 215,20 ἡ μὲν οὖν — ἐμπεφορημένος ἀκράτου om. H^{1}P^{1}L^1; in G^2 haec adnotantur (fol. 89r): ἐν τῶ λόγω περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Καΐν φέρεται ὃ δηλονότι βέλτιον τὰ παρόντα τοῦ λόγου. in L^1 haec leguntur: τὸ λεῖπον προεγράφη ἐν τῶ περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ παραδέχεσθαι λόγω, οὗ ἡ ἀρχή, πάνυ καλῶς ἐν ταῖς ἱεραῖς στήλαις   1 χαμαιτύπου A^{2}B   τὸν om. UG^{2}H   τεθρυμενηι Pap, τεθραμμένη Turn.   3 τοῖς ὀφθαλμοῖς MA^{1}G^1 νέων] ἀνθρώπων MA^{1}G^1 θάρσος A^{2}B, om. MA^{1}G^1 4 βλέπουσα MA^{1}G^2 5 ἐνορθριάζουσα F, ἐνωραΐζουσα MA^{1}G^1; ἐξορθιάζουσα coni. Wendl.; fort. ἐπορθιάζουσα   σεσαρυῖα Pap UF: σεσηρυῖα ceteri   καὶ om. MA^{1}G^1 6 τρίχας τῆς κεφαλῆς transp. F   7 ἐπαλλήλαις G^1, ἀλλεπαλλήλαις MA^1 ερευθες Pap, χρῶμα ἐρευθὲς MA^{1}G^1 8 ἐπηνθισμένη MA^{1}G^1 ἄκρως] ἀβρῶς A^1 9 ὅσ' A^{2}B   10 ἃ κόσμος MA^{1}G^1 εστιν Pap   γυναικος Pap, γυναικῶν A^{2}B   περιειμένη F, περικαθημένη Pap UGHP, περὶ ἀγορὰν καθημένων A^{2}B   11 οἰκείαν G^2 νομισουσα Pap   12 τὸ] τον Pap   δὲ Pap MG^2: δ' ceteri   13 πανουργεια Pap   προπέτεια — ἀσέβεια (14) om. A^{2}G^{2}BHPUF   ἀπιστία (απιστεια) add. Pap: om. codd.   14 ψευδολογεια Pap   ψευδορκία Pap MA^{1}G^1: ψευδοδοξία v   15 χοροῦ στᾶσα Pap MABG: χοροστατοῦσα ceteri   φησιν Pap   ὦ om. MA^{1}G^1 17 τούτους οὖν MA^{1}G^1 θέλῃς A^{2}B   ἐμοὶ MA^{1}G^1

---

1 sqq. *ibid.* *§ 14* Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incessu, nutantibus oculis et ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretiosas iuvenum animas capit, . . . in plateis vaga, . . . pudore vilis, amictu dives, genas picta; etenim quia verum decorem naturae habere non potest, adulterinis fucis affectatae pulchritudinis lenocinatur speciem, non veritatem; vitiorum succincta comitatu et quodam nequitiarum choro circumfusa, dux criminum.

τοὺς θησαυροὺς ἀναπετάσασα χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ἐνόντων ἀφθο-
νωτάτην εἰσαεὶ παρέξω. βούλομαι δέ σοι προειπεῖν τὸ πλῆθος τῶν 23
ταμιευομένων ἀγαθῶν, ἵνα κἂν συναινῇς ἑκὼν ἀσμενίζῃς, κἂν ἀποστρέφῃ
μὴ ἀγνοῶν ἀρνῇ· ἄνεσίς ἐστι παρ' ἐμοὶ καὶ ἄδεια καὶ ἐκεχειρία καὶ
πόνων ἀμελετησία καὶ χρωμάτων ποικιλία καὶ κλάσεις ἐμμελέσταται
φωνῆς, σιτία πολυτελῆ καὶ ποτά, ὀσμῶν ἡδίστων παμπληθεῖς διαφοραί,
συνεχεῖς ἔρωτες, ἀπαιδαγώγητοι παιδιαί, μίξεις ἀνεξέταστοι, ἀνουθέτητοι
λόγοι, ἔργα ἀνυπεύθυνα, ἀφρόντιστος βίος, μαλακώτατος ὕπνος, κόρος
ἀπλήρωτος. ἐὰν οὖν ἐθελήσῃς σὺν ἐμοὶ ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς, ἐκ 24
πάντων εὐτρεπίσασά σοι τὰ ἁρμόζοντα δωρήσομαι, συνεπισκοποῦσα τί ἂν
φαγὼν ἢ πιὼν γανωθείης ἢ τί τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδὼν ἢ τοῖς ὠσὶν ἀκούσας
ἢ μυκτῆρσιν ὀσφρόμενος ἡσθείης· ἐλλείψει δὲ οὐδὲν ὧν ἂν ἐπιθυμήσῃς,
πλείω γὰρ τῶν ἀναλισκομένων εὑρήσεις τὰ γεννώμενα. φυτὰ γάρ ἐστιν 25
ἐν τοῖς λεχθεῖσι θησαυροῖς ἀειθαλῆ, βλαστάνοντα καὶ τίκτοντα καρποὺς
ἐπαλλήλους, ὡς τὴν τῶν ὡραίων καὶ νέων ἀκμὴν ἐπιτρέχειν καὶ κατα-
λαμβάνειν τοὺς ἤδη πεπανθέντας· πόλεμος οὐδὲ εἷς ἐμφύλιος ἢ ξενικὸς
τὰ φυτὰ ταῦτα πώποτε ἔτεμεν, ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον αὐτὰ γῆ παρέ-
λαβεν, ὥσπερ ἀγαθὴ τροφὸς τιθηνεῖται, ῥίζας μὲν οἱονεὶ θεμελίους εἰς
τὸ κάτω βαλλομένη κραταιοτάτας, τὸ δὲ ὑπὲρ γῆς ἔρνος οὐρανόμηκες

---

2 εἰσαεὶ] σοι MA^{1}G^1 προσειπεῖν P 3 κἂν prius om. MA^{1}G^1 συναινέσας MA^{1}G^1, αινης Pap ἀσμενίζῃ MA^1, ἀσμενίζεις FH ἀποστραφῇς MA^{1}G^2 4 εστιν Pap ἐκκεχειρία MA^{2}BHPF, εκεχηρεια Pap 5 χρημάτων A^{2}G^{2}BHPF 6 σιτία Pap MA^{1}G^1: σιτία τε ceteri ὀσμῶν] ἀρωμάτων MA^{1}G^1 7 παιδειαι Pap, παιδειαί G^1 (παιδεῖαι legit Ambros.) 8 ἀφρόντιστος Pap MA^{1}G^1: ἄφροντις ceteri 9 ἀπλήρωτος] ἀπαραίτητος MA^{1}G^1 θελήσῃς A^{2}BF 10 εὐπορήσασα καὶ εὐτρεπίσασα F εὐτρεπίσασα Pap et codd.: ὧν εὐτρέπισα v ἁρμόττοντα MA^1 11 ἢ τί πιὼν HPUF ἢ τί τοῖς ὠσὶν A^{2}B ωσι et μυκτηρσι Pap 12 οσφρομενος Pap: ὀσφραινόμενος codd. δ' A^{2}G^{2}BHPUF ἐπιθυμήσειε A^1 13 τὰ γεννώμενα Pap MA^{1}G^1: γεγενημένα (om. τὰ) ceteri 14 ἀειθαλεῖς A^1 καὶ τίκτοντα om. MA^{1}G^1 16 τοὺς om. G^1 πόλεμος δὲ U, πόλεμος δ' HP οὐδεὶς MA^{1}G^1 ἢ] καὶ A^1 17 ταῦτα τὰ φυτὰ H (β′ α′) οὐπώποτε MA^1 ἀπέτεμεν MA^{1}G^1, ἐπέτεμεν G^{2}U, ἐξέτεμεν A^{2}B τὸ om. Pap (?) A^1 18 ταῦτα τιθηνεῖται MA^{1}G^1 οἷον εἰς U 19 τὰ κάτω A^{2}B βαλομένη A^{2}B, βαλλομένης F τὸ] τὰ Pap A^{2}G^{2}BPUF δ' A^{2}G^{2}BHPUF

---

2 sqq. *ibid.* ... spargit odores suos voluptas, ... thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, sine paedagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollem somnum, inexplebilem cupiditatem.

ἀνατείνασα, κλάδους δὲ ἐκφύσασα τῶν ἐν ζῴοις χειρῶν καὶ ποδῶν ἀναλογοῦντα μιμήματα, πέταλα δὲ οἷον κόμας σκέπην ἐν ταὐτῷ καὶ κόσμον ἐπανθῆσαι παρασκευάσασα, καρποὺς δὲ ἐπὶ τούτοις, ὧν ἕνεκα κἀκεῖνα".

26 | τούτων ἀκούσασα ἡ ἑτέρα — καὶ γὰρ ἐν ἀποκρύφῳ μὲν ἐν ἐπηκόῳ II p.267 M δὲ εἱστήκει —, δείσασα μή ποτε λαθὼν ὁ νοῦς αἰχμάλωτος ἀνδραποδισθεὶς ἀπαχθῇ τοσαύταις δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔτι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐνδοὺς εὖ καὶ ποικίλως ἐπὶ ἀπάτῃ τετεχνιτευμένην — διὰ γὰρ τῶν περιάπτων καὶ μαγγανειῶν ἔνυττεν, ἐκήλει, γαργαλισμοὺς ἐνειργάζετο —, παρελθοῦσα ἐξαίφνης ἐπιφαίνεται ἐλευθέρας καὶ ἀστῆς προσφερομένη πάντα, σταθερὸν βάδισμα, ἠρεμαιοτάτην ὄψιν, χρῶμα καὶ τὸ αἰδοῦς καὶ τὸ σώματος ἀκιβδήλευτον, ἀψευδὲς ἦθος, ἀνόθευτον βίον, ἀποίκιλον γνώμην, λόγον οὐ φένακα, διανοίας ὑγιοῦς ἀληθέστατον μίμημα, σχέσιν ἄπλαστον, οὐ σεσοβημένην κίνησιν, μετρίαν ἐσθῆτα, τὸν χρυσοῦ τιμιώ-

27 τερον φρονήσεως καὶ ἀρετῆς κόσμον. συνείποντο δὲ αὐτῇ εὐσέβεια ὁσιότης ἀλήθεια θέμις ἁγιστεία εὐορκία δικαιοσύνη ἰσότης εὐσυνθεσία κοινωνία ἐχεθυμία σωφροσύνη κοσμιότης ἐγκράτεια πρᾳότης ὀλιγοδεΐα εὐκολία αἰδὼς ἀπραγμοσύνη ἀνδρεία γενναιότης εὐβουλία προμήθεια φρόνησις προσοχὴ διόρθωσις εὐθυμία χρηστότης ἡμερότης ἠπιότης

---

1 δ' $A^{2}G^{2}$HPUF, δὲ om. B ἐκφύσασα Pap G^{1}: ἐκφύσας A^{1}, ἐκφῦσα ceteri l. 2 ἀναλογοῦντα] επαγοντα Pap, ἀναλογοῦντας L 2 μιμεῖται G^{2}HPUF πετάλω Pap HP δὲ καὶ B σκέπειν L 3 παρασκευάσασα] παρεσκεύασά σοι H corr. L δὲ Pap MG^{1}: δ' ceteri 4 ἡ om. N ὑπηκόῳ A^{1} 5 δ' A^{2}B λαβὼν UN, παθὼν B ὁ νοῦς λαθὼν transp. $MA^{1}G^{1}$ 7 ἐνδιδοὺς HP τεχνιτευμένην (sic) U: τετεχνιτευμένη MA^{1}GN, τεχνιτευμένη HPF, τετεχνευμενη Pap, τεχνιτευόμενος A^{2}B 8 ἐκήλει] ἐκίνει A^{1} γαργαλισμὸς A^{1}, γαργαλισμὸν G^{2}HU 9 προφερομένη A^{2}BP, προφερομένους N, ἐπιφερομένη $MA^{1}G^{1}$ 10 πάντα] παν Pap σταθ^{ε}ηρὸν A^{2} ἠρεμαίαν τὴν $MA^{1}G^{1}$ αἰδοῦς] αὐδοῦν A^{2}BP 11 τὸ] τοῦ A^{1} 12 φαίνακα $A^{1}G^{2}$ ὑγιοῦς] ἀληθοῦς FN ἀληθέστατον ὑγιοῦς transp. B 13 ἄπλαστον] ἁπλῆν F σεσοβημενη Pap 14 κόσμον] πλοῦτον G^{1} δὲ Pap MG^{1}FN: δ' ceteri 15 ἀλήθεια — ἰσότης om. Pap post ἁγιστεία add. θεοσέβεια $MA^{1}G^{1}$ καὶ εὐορκία HP ἰσότης] ὁσιότης B ἀσυνθεσία G^{1} 16 κοινωνία om. FN ἐχεθυμία Pap F: εὐθυμία $MA^{1}G^{1}$, ἐχεμυθία ceteri πραΰτης Pap ὀλιγοδέεια Pap GP, ὀλιγόδεια F 17 αἰδὼς — προσοχὴ (18) om. Pap ἀνδρία ABG προμηθία A^{1}

---

4 — 216,7 N fol. 162^{v}: τούτων ἀκούσασα — εὐφραίνεται. 4 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 5, 15* His auditis ... haeret saucius. quem miserans virtus et casurum cito videns improviso occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana.

φιλανθρωπία μεγαλοφροσύνη μακαριότης ἀγαθότης· ἐπιλείψει με ἡ
ἡμέρα λέγοντα τὰ τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν ὀνόματα. αὗται παρ' ἑκάτερα 28
στᾶσαι μέσην αὐτὴν ἐδορυφόρουν· ἡ δὲ σχῆμα τὸ σύνηθες ἑαυτῇ
λαβοῦσα λόγων ἤρξατο τοιῶνδε· „τὴν τερατουργὸν καὶ μάχλον καὶ μυθο-
λόγον εἶδον ἡδονὴν τραγικώτερον ἐνεσκευασμένην καὶ λιπαρῶς θαμινά
σοι προσομιλοῦσαν, ὥστε — εἰμὶ γὰρ μισοπόνηρος φύσει —, δείσασα
μὴ λάθῃς ἀπατηθεὶς καὶ συναινέσας κακοῖς μεγίστοις ὡς ὑπερβάλλουσιν
ἀγαθοῖς, ἠξίωσα τὰ προσόντα τῇ γυναικὶ μετὰ πάσης ἀληθείας προει-
πεῖν, ἵνα μηδὲν ἀγνοίᾳ τῶν συμφερόντων ἀπωσάμενος ἀβούλητον ἐμπο-
ρεύσῃ κακοπραγίαν. τὴν μὲν οὖν σκευὴν ᾗ κέχρηται πᾶσαν ἀλλοτρίαν 29
ἴσθι· τῶν γὰρ εἰς γνήσιον κάλλος οὐδὲν οἰκεῖον ἐξ ἑαυτῆς ἐπιφέρεται,
περιῆπται δὲ δίκτυα καὶ πάγας ἐπὶ τῇ σῇ θήρᾳ, νόθην καὶ κίβδηλον
εὐμορφίαν, ἃ προϊδόμενος, ἣν εὖ φρονήσῃς, ἀτελῆ τὴν ἄγραν αὐτῇ
παρασκευάσεις· ὀφθαλμοὺς μὲν γὰρ φανεῖσα ἡδύνει, ὦτα δὲ φθεγξαμένη
λιγαίνει, ψυχὴν δὲ τὸ πλείστων ἄξιον κτῆμα καὶ διὰ τούτων καὶ τῶν
ἄλλων ἁπάντων μερῶν πέφυκε λυμαίνεσθαι. τῶν δὲ περὶ αὐτὴν ἃ μὲν
II p.268 M. ἔμελλεν ἀκούσαντί σοι | προσηνῆ γενήσεσθαι διεξῆλθε, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα
μὴ ῥᾳστώνην εἶχεν ἀμύθητα ὄντα ἐθελοκακοῦσα ἐπεκρύψατο, οἷς οὐκ

---

1 post μεγαλοφροσύνη add. μεγαλειότης A^{1}G^1 μακαριωσύνη A^1 ἡ om. Pap 2 τὰ om. MA^{1}G^{1}UN τὰ ὀνόματα MA^{1}G^1 3 στᾶσα F, πᾶσαι MG^2 ἑαυτῇ] αὐτῇ MA^{1}G^1 4. 5 καὶ μυθολόγον om. FN 5 τραγικωτέραν G^{2}HPFN, τραγικωτέρως A^{2}B ἐσκευασμένην U, ἀνεσκευασμένην N 6 ὥστε Pap MG^1: ὥστ' ceteri 8 τῇ γυναικὶ om. A^{2}B, ἐν τῇ γυναικὶ N 9 μηδὲ A^{2}B 9. 10 ἐμπορήσῃ A^{2}B 10 τὴν κακοπραγίαν G^1 πᾶσαν ᾗ κέχρηται transp. A^{2}B ἀλλοτρία πᾶσα MA^{1}G^1 11 ἴστε G^{2}P ἴσθι· τῶν] αἰσθητῶν A^{1}G^1, αἰσθητὸν M ἑαυτῆς Pap A^1: αὐτῆς MA^{2}BG^1, αὑτῆς G^{2}HPUFN φέρεται MA^{1}G^1, περιφέρεται B 12 πάγας] πάσας N 13 προειδόμενος Pap et codd. εὖ φρονήσῃς MA^{1}G^1, ευφροσυνης (sic) Pap: εὐ φρονῇς ceteri αὐτῇ om. G 14 γὰρ om. G^2 ηδυνη Pap δὲ om. Pap 15 πλείστων U: πλεῖστον G^1, πλείστου ceteri (et Pap) 16 πάντων U αὐτὴν] αὑτὴν codd., εαυτου Pap 17 προσηνεῖ HF γενέσθαι MABG^1 διεξελθον Pap δὲ Pap MG^1: δ' ceteri 18 ἀπεκρύψατο MABG^{1}P

---

6 sqq. *ibid.* palam, inquit, apparui tibi non quaerenti me, ne fallat imprudentem et circumveniat te mulier effrenata et luxuriosa quae non novit pudorem.

10 sqq. *ibid.* ... non te vincat formae concupiscentia: adulterina est, fucis illita, nequaquam vero ac sincero fulgens decore ... mala sunt voluptatis vincula: oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat; multa mentitur, falsa adiungit, vera subducit.

30 ἄν τινα συναινέσειν εὐχερῶς προσεδόκησεν. ἐγὼ δὲ καὶ ταῦτα ἀπαμφιάσασα ἀναδείξω καὶ οὐ μιμήσομαι τρόπους ἡδονῆς, ὡς ὅσα μὲν ἐπαγωγά ἐστιν ἐν ἐμοὶ μόνα ἐπιδείξασθαι, τὰ δὲ ἔχοντα δυσκολίαν συσκιάσαι καὶ περιστεῖλαι, ἀλλὰ τοὐναντίον τὰ μὲν τέρψιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ χαρὰν ἐνδιδόντα ἡσυχάσω, εἰδυῖα ὅτι φωνὴν ῥήξει τὴν δι' ἔργων, τὰ δ' ἐπαχθῆ καὶ δυσυπομόνητα κυρίως ἑρμηνεύσω τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς κἂν μέσῳ τιθεῖσα αὐτά, ὡς ἔκδηλον τὴν ἑκάστου φύσιν καὶ τοῖς ἀμυδρῶς ὁρῶσι προφαίνεσθαι· τῶν γὰρ ἡδονῆς μεγίστων ἀγαθῶν τὰ παρ' ἐμοὶ μέγιστα δοκοῦντα εἶναι κακὰ καλλίω καὶ τιμιώτερα τοῖς χρωμένοις ἐξελεγχθή-
31 σεται. πρὶν δὲ περὶ τῶν ἰδίων ἄρξασθαι, ὅσα ἂν ἐνδέχηται τῶν ὑπ' ἐκείνης ἡσυχασθέντων ὑπομνήσω· εἰποῦσα γὰρ περὶ ὧν ἐθησαυρίσατο χρωμάτων φωνῶν ἀτμῶν χυλῶν ποιοτήτων δυνάμεων τῶν κατὰ ἁφὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ τῷ τῆς ἀκροάσεως ἐφηδύνασα προσαγωγῷ τὰς ἄλλας νόσους καὶ κῆρας ἑαυτῆς οὐκ ἐμήνυσεν, αἷς ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνα αἱρούμενος χρήσῃ, ἵνα αὔρᾳ τινὸς ὠφελείας ἐπαρθεὶς ἐντὸς ἀρκύων
32 ληφθῇς. ἴσθι οὖν, ὦ οὗτος, ὅτι γενόμενος φιλήδονος πάντ' ἔσει ταῦτα· πανοῦργος θρασὺς ἀνάρμοστος ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος ἀργαλέος ἀκρόχολος ἀνεπίσχετος φορτικὸς ἀνουθέτητος εὐχερὴς κακότεχνος ἀδιάγωγος ἄδικος ἄνισος ἀκοινώνητος ἀσύμβατος ἄσπονδος πλεονέκτης

---

1 συναινέσει F ἀκριβῶς καὶ εὐχερῶς B καὶ om. Mang. 1. 2 ἀπαμφιέσασα (ε) MA^{2}G^{2}U, ἐπαμφιέσασα P, ἀπαμφιάσασα A^1 2 ἀναδιδάξω MA^{1}G^{1}U 2. 3 ἐπαγωγά ἐστιν Pap MA^{1}G^1: ἐστιν ἐπαγωγὰ ceteri 3 ἐν] συν Pap δὲ Pap MG^{1}U: δ' ceteri δυσκολίας MA^{1}G^1 4 ἐξ αὐτῶν MA^{1}G^1, ἐν ἑαυτῷ B 4. 5 ἐνδιδόντα] παρέξοντα MA^{1}G^1 5 ἡσυχάσαι P, ἡσυχάσασα H 6 κυρίοις A^{2}BG^{2}HPFN γυμνὰ A^{2}BG^{2}HPFN κἀν A^{2}G^{2}HPF: κἂν BUN, και Pap, ἐν MA^{1}G^1 7 εγδηλουν Pap αμυδροις Pap 8 προσφαίνεσθαι MA^{1}G^1 9 δοκοῦντα Pap MA^{1}G^{1}N: δοκοῦντ' ceteri 10 ὅσ' A^2, ὡς B ὅσα ἐνδέχεται (om. ἂν) MA^{1}G^1, οσα αν δεχηται Pap 11 ὑπομιμνήσκω MA^{1}G^1 12 χρημάτων B φωνῆς MG^1 χυλῶν ante φωνῶν transp. A^{2}BU, ante ἀτμῶν G^{2}HPF χιλῶν A^{1}B πιοτήτων A^1 καθ' ἀφὴν A^1 13 τῷ] των Pap ἀφηδύνασα UFN προσαγωγῷ MA^{1}G^1: προσαγωγὰς ceteri 14 τὰς ἄλλας MA^{1}G^1: τὰς om. ceteri ἐκείναις A^1 15 ἵν' AB τινὶ N 16 οὖν add. Pap MA^{1}G^1: om. ceteri πάνθ' A^{2}G^{2}UFN ἔσει Pap MA^{1}G^1: ἕξεις ceteri 17 ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος om. Pap ἔκθεσμος — ἀνουθέτητος (18) om. A^1 18 εὐχερὴς ἀνουθέτητος transp. B εὐχερὴς κακότεχνος ἀδιάγωγος om. Pap, εὐχερὴς — ἀκοινώνητος om. N 19 ἄδικος ἀδιάγωγος transp. B ἄδικος om. G^2 ἄνοσος G^1 ἄνισος post ἄσπονδος transp. B

---

1 sqq. *ibid.* . . . non te celabo quae summa eius feruntur, ne videar deoperire quae displiceant in voluptate et obumbrare quae placeant.

κακονομώτατος ἄφιλος ἄοικος ἄπολις στασιώδης ἄτακτος ἀσεβὴς ἀνίερος ἀνίδρυτος ἄστατος ἀνοργίαστος βέβηλος ἐναγὴς βωμολόχος ἀλάστωρ παλαμναῖος ἀνελεύθερος ἀπότομος θηριώδης ἀνδραποδώδης δειλὸς ἀκόλαστος ἄκοσμος αἰσχρουργὸς αἰσχροπαθὴς ἀχρώματος ἄμετρος ἄπληστος ἀλαζὼν δοκησίσοφος αὐθάδης βάναυσος βάσκανος φιλεγκλήμων δύσερις διάβολος χαῦνος ἀπατεὼν ἀγύρτης εἰκαῖος ἀμαθὴς ἀναίσθητος ἀσύμφωνος [ἄπιστος] ἀπειθὴς ἀφηνιαστὴς γόης εἴρων κέρκωψ δυσυπονόητος δυσώνυμος δυσεύρετος δυσέφικτος ἐξώλης κακόνους ἀσύμμετρος ἀκαιρολόγος μακρήγορος ἀδολέσχης ἀερόμυθος κόλαξ νωθὴς ἀπερίσκεπτος ἀπροόρατος ἀπρονόητος ὀλίγωρος ἀπαράσκευος ἀπειρόκαλος | II p.269 M. πλημμελὴς σφαλλόμενος διαπίπτων ἀδιοίκητος ἀπροστασίαστος λίχνος ἀγόμενος διαρρέων εὐένδοτος δολιώτατος διχόνους δίγλωσσος ἐπίβουλος ἐνεδρευτικὸς ῥᾳδιουργὸς ἀδιόρθωτος ἐνδεὴς ἀεὶ ἀβέβαιος ἀλήτης ἐπτοημένος φορᾷ χρώμενος εὐεπιχείρητος ἐπιμανὴς ἀψίκορος φιλόζωος δοξοκόπος βαρύμηνις βαρύσπλαγχνος βαρύθυμος βαρυπενθὴς δυσόργητος ψοφοδεὴς ὑπερθετικὸς μελλητὴς ὕποπτος ἄπιστος δύσλυτος καχυπόνους δύσελπις ἀρίδακρυς ἐπιχαιρέκακος λελυττηκὼς παρακεκομμένος ἀδιατύπωτος κακομήχανος αἰσχροκερδὴς φίλαυτος ἐθελόδουλος ἐθέλεχθρος δημοκόπος κακοικονόμος σκληραύχην θηλυδρίας ἐξίτηλος ἐκκεχυμένος σκωπτικὸς τρώκτης ἠλίθιος βαρυδαιμονίας ἐμπεφορημένος ἀκράτου. τοιαῦτα τῆς 33 περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια· ἅπερ

---

1 κακογνωμότατος MA^1, κακογνωμονώτατος G^1 ἄτακτος Pap MA^{1}G^1: ἄπιστος ceteri 2—5 ἀνοργίαστος — δοκησίσοφος om. B 3—4 δειλὸς — ἄπληστος om. N 4 αἰσχροπάθεια F 5 βάσκανος — ἀπρονόητος (10) om. B post βάσκανος add. εἰδεχθήμων MA^{1}G^1 7 ἄπιστος om. A^2, seclusi (v. inf. l. 16) 8 δυσάρεστος G^2, δυσεύρετος om. MA^{1}G^1 δυσέφικτος MA^{1}G^1: δύσφευκτος ceteri post δυσέφικτος add. δύσπιστος MA^{1}G^1 9 ἀερόμυθος om. MA^{1}G^1, ἀκριτόμυθος coni. Mang. ἀπερίσκεπτος — βαρύθυμος (15) om. HPL^1 10 ἀπειρόκαλος — ἀγόμενος (11) om. B 12 εὐένδοτος] ἀνένδοτος G^1, ἀνευένδοτος M 13 ἀεὶ om. MA^{1}G^{1}B ἀλήτης] ἀλείπτης G^2 ἐπτοημένος MA^{1}G^1: ἑπόμενος ceteri φθορᾷ MA^1 14 post χρώμενος repet. ἐπίβουλος MA^1 εὐεπιχείρητος om. A^{2}G^{2}BU 15 δυσόργητος codd.: δυσάλγητος v 16 ὑποθετικὸς A^{2}BG ἄπιστος om. A^{2}G^{2}BHP δύσλυτος] δύσλητος A^{2}B, δυσίατος MA^{1}G^1 κακυπόνους G^{2}HPUFN 17 λελυπηκως Pap περικεκομμενος Pap, ἐπιτετριμμένος MA^{1}G^1 εὐδιάπτωτος MA^{1}G^1 18 post δημοκόπος repet. δοξοκόπος (cf. l. 14) Pap MA^{1}G^{2}HPUF 19 κακοοικονόμος MA^1, κακόνομος FN 20 τρωκτης Pap: τρωκτικὸς MA^{1}G^1, στρωτικὸς G^{2}HPUFN,
τ
στρωτικὸς A^2 τρώκτης ἠλίθιος om. B τοιαῦτα — 216,2 αὐτῆς] τῆς μὲν οὖν περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς τὰ μεγάλα μυστήρια τίς ἀγνοεῖ τῶν βροτῶν; (om. cet.) H^{1}P^1 21 ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια Pap MA^{1}G^1: τὰ μεγάλα μυστήρια ἡδονῆς ἐστιν ceteri

ἐκοῦσα ἀπεκρύψατο δέει τοῦ μὴ γνόντα σε ἀποστραφῆναι τὴν εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδον αὐτῆς. τῶν δὲ παρ' ἐμοὶ θησαυριζομένων ἀγαθῶν τὸ πλῆθος ἢ μέγεθος τίς ἂν ἀξίως εἰπεῖν δυνηθείη; | ἴσασιν οἱ κεκοι- I p. 167 M.
νωνηκότες ἤδη καὶ οἷς ἵλεως ἡ φύσις πάλιν γνώσονται κληθέντες εἰς μετουσίαν θοίνης, οὐκ ἐξ ἧς αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ πιμπλαμένης τὸ σῶμα πιαίνουσιν, ἀλλ' ἀφ' ἧς διάνοια ἐντρεφομένη καὶ ἐγχορεύουσα ἀρεταῖς
34 γήθει τε καὶ εὐφραίνεται. (6.) διὰ μὲν δὴ ταῦτα καὶ τὸ πάλαι λεχθέν, ὅτι πέφυκεν ἐξ ἑαυτῶν φωνὴν ἀφιέναι, κἂν ἡσυχάζηται, τὰ ὅσια ἅτε ὄντως ἀγαθά, τὸν περὶ αὐτῶν | λόγον ἐῶ· οὐδὲ γὰρ ἥλιος ἢ σελήνη p. 168 M.
χρῄζουσιν ἑρμηνέως, ὅτι τὸν σύμπαντα κόσμον, ὁ μὲν ἡμέρας, ἡ δὲ νυκτὸς ἀνασχόντες, φωτὸς ἐμπιπλᾶσιν· ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ἡ ἐπίλαμψις ἀμάρτυρος πίστις ὀφθαλμοῖς ὤτων ἐναργεστέρῳ κριτηρίῳ βεβαιουμένη.
35 τὸ δὲ δοκοῦν τῶν παρ' ἐμοὶ μάλιστα δυσκολίαν ἔχειν καὶ χαλεπότητα οὐδὲν ὑποστειλαμένη μετὰ παρρησίας λέξω· καὶ γὰρ τοῦτό που φαντασίᾳ μὲν κατὰ τὴν πρόχειρον ἔντευξιν ἀργαλέον εἶναι δοκεῖ, μελέτῃ δὲ ἥδιστον καὶ ἐξ ἐπιλογισμοῦ συμφέρον. ἔστι δὲ ὁ ῥᾳστώνης ἐχθρὸς πόνος, πρῶτον καὶ μέγιστον ἀγαθόν, προσφερόμενος τὸν ἀκήρυκτον πρὸς ἡδονὴν πόλεμον· ἀρχὴν γάρ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, παντὸς ἀγαθοῦ καὶ

---

1 δέει] αἰεὶ G^{2}H^{2}P^{2}UFN 1. 2 εἰς τὸ αὐτὸ om. MA^{1}G^1 2 παρ' ἐμοὶ] παρὰ τῇ ἀρετῇ H^{1}P^1 2. 3 τὸ πλῆθος ἀγαθῶν transp. A^{2}B 3 ἢ τὸ μέγεθος A^1 δυνηται Pap 4 ἵλεως ἡ φύσις Pap UFN: ἡ φύσις ἵλεως ceteri 6 ἐντρυφομένη U ἐγχορέουσα H^{1}P 7 γήθει codd.: fort. γηθεῖ scribendum γήθει τε] γήθεται A 8 ἑαυτῶν Pap UF: αὑτῶν Hcorr., αὐτῶν ceteri τὰ ὅσια ἅτε MA: τὰ ὅσιά τε GHP, ὅσια ἅτε om. Pap UF; τὰ ὁσιότητος coni. Mang., τὰ ὅσα παρ' ἐμοὶ coni. Wendl. 9 ὄντως] οντας Pap, ὄντα A τὸν Pap UF: τόν τε ceteri περὶ αὐτὸν Pap G οὐδὲ UF (Pap?): οὔτε ceteri ἢ] οὔτε HP 10 ἡ] ὁ G 11 ἀνασχόντες] ἀνίσχοντες Hcorr. L^1 φωτὸς] τὸ φῶς U 12 ὀφθαλμῶν G ενεργεστερωι Pap 13 ἐμοὶ] αὐτῇ HP χαλεπότητα] λεπτότητα UF 14 ουδε Pap οὐδὲν ὑποστειλαμένη om. HPL^1 που] πως G, om. UF 16 εστιν Pap

---

7 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,22* Audisti voluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarum munera, quas ego non supellectili operiendas, sed Scripturae nudis sermonibus demonstrandas putavi, ut sua ipsa luce fulgerent et ex se ipsae vocem emitterent sui invicem. neque enim sol et luna interprete indigent: habent interpretem fulgorem sui luminis, quo totus repletus orbis est; illis illuminatio est fides sine indice, quaedam, ut ita dicam, intestata testis, quae alieno non indiget testimonio, ut subito se universorum oculis effundit. non ergo nuntiantur opera nostra, sed clamant et se ipsa nuntiant. 18—217,2 D^R fol. 274^r Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐδὲν εὑρήσεις. Anton. Mel. II 45 Col. 1124 Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐ χωρὶς τῶν ἀγαθῶν οὐδέν ἐστι παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον.

ἀρετῆς ἁπάσης ὁ θεὸς ἀνέδειξεν ἀνθρώποις πόνον, οὗ χωρὶς τῶν καλῶν
παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον οὐδὲν εὑρήσεις. καθάπερ γὰρ 36
ἄνευ φωτὸς ἀμήχανον ἰδεῖν, μήτε χρωμάτων μήτε ὀμμάτων ἱκανῶν
ὄντων πρὸς τὴν δι' ὄψεως ἀντίληψιν — δεσμὸν γὰρ ἀμφοῖν προϋπειρ-
γάσατο τὸ φῶς ἡ φύσις, ᾧ συνάγεται καὶ ἁρμόζεται πρὸς χρῶμα
ὀφθαλμός, ἐπὶ σκότους δὲ ἡ δύναμις ἀνωφελὴς ἑκατέρου —, τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων ἀντιλαμβά-
νεσθαι ἀδυνατεῖ μὴ προσχρησάμενον ὥσπερ φωτὶ συνεργῷ τῷ πόνῳ·
μέσος γὰρ διανοίας ἱδρυθεὶς καὶ οὗ διάνοια ὀρέγεται καλοῦ, τὸ μὲν
ἔνθεν τὴν δὲ ἔνθεν ἐπισπασάμενος ἑκατέρᾳ χειρὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν
αὐτὸς ἀγαθὰ τέλεια ἐργάζεται. (7.) ὁποῖον γὰρ ἂν ἐθέλῃς ἑλοῦ τῶν 37
ἀγαθῶν, καὶ τοῦθ' εὑρήσεις πόνῳ περιγινόμενόν τε καὶ βεβαιούμενον·
εὐσέβεια καὶ ὁσιότης ἀγαθά, ἀλλ' οὐχ ἄνευ θεραπείας θεοῦ τυχεῖν
αὐτῶν δυνάμεθα, θεραπεία δὲ ταῖς ἐν πόνοις φιλοτιμίαις συνέζευκται·
φρόνησις καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καλαὶ πᾶσαι καὶ τέλεια ἀγαθά,
ἀλλ' οὐ τῇ ῥᾳστώνῃ ταῦτα ληπτά, ἀγαπητὸν δέ, εἰ συνεχέσι ταῖς ἐπι-
μελείαις ἐξευμενισθήσονται· τὴν πρὸς θεὸν καὶ ἀρετὴν ἀρέσκειαν ὥσπερ
τινὰ ἔντονον καὶ σφοδρὰν ἁρμονίαν οὐ δυνηθὲν τὸ πάσης ψυχῆς ὄργανον
ἐνεγκεῖν ἀνείθη καὶ ἐχαλάσθη πολλάκις, ὡς ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰς
μέσας καταβῆναι τέχνας· ἀλλ' ὅμως κἀν ταῖς μέσαις πολὺς ὁ κάματος·
ἴδε τοὺς τῶν ἐγκυκλίων καὶ τῶν λεγομένων προπαιδευμάτων ἀσκητὰς 38
ἅπαντας· ἴδε τοὺς γεωπόνους καὶ ὅσοι τὸν βίον ἔκ τινων ἐπιτηδεύσεων
πορίζουσιν· οὗτοι τῶν φροντίδων οὐ μεθ' ἡμέραν οὐ νύκτωρ ἀφίστανται,

---

1 ἁπάσης Pap UFD: πάσης ceteri ἐνέδειξεν D καλῶν] ἀγαθῶν D 2 θνητων Pap 3 φωτὸς ἄνευ transp. H ὀμμάτων] σχημάτων M 4 ὄψεων UF 5 τὸ om. Pap τὸ φῶς] σοφῶς G ὧ συνάγεται UFL², ωι και συναγεται Pap: ὡς οὖν ἀπαιτεῖ ceteri; ᾧ συνάπτεται coni. Mang. χρωματα Pap 6 ἐπὶ σκότους] ἐπισκοτοῦσα UF δὲ F, δ' U: γὰρ ceteri, om. Pap 7 καὶ om. Pap UF 7. 8 ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ scripsi: ὁτιοῦν ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ MAGHP, ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι Pap UF 8 προσχρησάμενος F συνεργως Pap 9 ἱδρυνθεὶς FL² 11 εαν Pap θέλῃς Pap MAG 12 τοῦτο UF πόνῳ om. P 13 εὐσέβεια δὲ HP τυχεῖν θεοῦ transp. U 14 δὲ] μὲν A ἐμπόνοις MAUF 15 φρόνησις δὲ AP καὶ ante ἀνδρεία om. F ἀνδρία AG 16 οὐ τῇ ῥαστώνῃ ταῦτα ληπτά U: ουθετερα λημπτα Pap, οὔτη (sic) ληπτά F, οὐχ ἁπλῶς ληπταί ceteri δ' UF συνεχεσιν Pap 17 ἐξευμαρισθήσονται coni. Mang. τον θεον Pap καὶ om. F αρετης Pap καὶ ἀρέσκειαν G 18 ἔντονον Pap UF: σύντονον ceteri ψυχῆς om. L 19 ἀνέθη MGP, ἀνε^είθη A 20 κἀν AF: κἂν ceteri 21 ἴδε καὶ F 22 γεωπόνους Pap UF: γεηπόνους ceteri ἐπιτηδεύσεων Pap UF: ἐπιτηδευμάτων ceteri

ἀλλ' ἀεὶ καὶ πανταχοῦ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο χειρὶ καὶ ποδὶ καὶ
| πάσῃ δυνάμει κακοπαθοῦντες οὐ παύονται, ὡς καὶ θάνατον ἀντικαταλ- p. 169 M.
39 λάττεσθαι πολλάκις. (8.) ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν ἵλεων
σπουδάζουσι λαβεῖν θεραπευτέον ἐξ ἀνάγκης τὰς ψυχῆς ἀρετάς, οὕτως
καὶ τοῖς ἵλεων τὸ σῶμα ἔχειν προαιρουμένοις θεραπευτέον ὑγίειαν καὶ
τὰς συγγενεῖς αὐτῇ δυνάμεις, καὶ δῆτα θεραπεύουσι μετ' ἀνηνύτων καὶ
ἀπαύστων πόνων οἷς φροντὶς εἰσέρχεται τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, ἐξ
40 ὧν συνεκρίθησαν. πάντ' οὖν ὁρᾷς τὰ ἀγαθὰ ἐκ πόνου καθάπερ ἐκ
ῥίζης μιᾶς ἐκπεφυκότα καὶ βλαστάνοντα· ὃν μήποτε ὑπομείνῃς μεθέσθαι,
λήσῃ γὰρ ἅμ' αὐτῷ καὶ σωρὸν ἀθρόον ἀγαθῶν μεθέμενος. ὁ μὲν γὰρ
τοῦ σύμπαντος ἡγεμὼν οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου καὶ ἔχει καὶ παρέχει οἷς
ἂν ἐθέλῃ τὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης εὐμαρείας, ἐπεὶ καὶ τὸν τοσοῦτον
κόσμον ἄνευ πόνων πάλαι μὲν εἰργάζετο, νυνὶ δὲ καὶ εἰσαεὶ συνέχων
οὐδέποτε λήγει — θεῷ γὰρ τὸ ἀκάματον ἁρμοδιώτατον —, θνητῷ δὲ
οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται, ἵνα καὶ ταύτῃ
41 τὸ μακάριον ἐν τοῖς οὖσι μόνον ὁ θεὸς εὐδαιμονίζηται. (9.) δοκεῖ
γάρ μοι πόνος τὴν αὐτὴν προσφέρεσθαι δύναμιν τροφῇ· καθάπερ γοῦν
αὕτη τὸ ζῆν ἐξήρτηκεν ἑαυτῆς συναρτήσασα καὶ τὰ ἐν τῷ ζῆν ἅπαντα
ἔργα τε καὶ πάθη, οὕτως καὶ πόνος ἐκκεκρέμακεν ἑαυτοῦ τὰ ἀγαθά.
ὥσπερ οὖν τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον, οὕτως τοῖς

---

1 αἰεὶ UF τὸ] τον Pap 2. 3 πολλάκις ἀντικαταλλάττεσθαι transp. U 3 ἵλεω codd. et Pap 4 ψυχῆς] ψυχικας Pap, τῆς ψυχῆς v . 5 ἵλεω codd. ὑγίειαν Pap F: ὑγείαν ceteri 6 αὐτῆς UF, αὐτῷ HP δυνάμεις om. Pap UF καὶ δῆτα Pap UF: αἳ δῆτα MAPH[1], ἃς δῆτα GH[2], ὡς δῆτα coni. Wendl. μετὰ Pap U 7 αὑτοῖς H corr. 8 συνεκράθησαν HL[1] πάντ' Pap AUF: πάντα ceteri ὅρα D τἀγαθὰ U 9 ῥίζης μιᾶς Pap UFD: μιᾶς ῥίζης ceteri 10 αθροων Pap, ἀθρόον om. D, ἀγαθῶν ἀθρόον transp. U μεταθέμενος D 11 τε καὶ κόσμου om. Pap UF 12 ἐὰν MHP θελη Pap, ἐθέλοι A τἀγαθὰ U ἐπεὶ καὶ] και επι Pap 13 νυνὶ] νυνι ει Pap εἰς ἀεὶ M, εἰ ἀεὶ F 14 λέγει (η supra ε) A γὰρ scripsi: δὲ codd. et Pap, μὲν D, om. F ἁρμονιώτατον Pap F δ' UF 15 οὐδὲν U ἀγαθοῦ Pap UFD: ἀγαθῶν ceteri καὶ Wendl.: κἂν codd. 16 μόνον Pap UF: μόνος ceteri εὐδαιμονίζεται G 17 τροφῆς UF γοῦν scripsi: οὖν codd. 18 αὐτὴ U, αὐτῇ F 19 τε καὶ UF: τε om. ceteri 20 του ζην τοις γλιχομενοις Pap: τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν codd.

8—10 D[R] fol. 274[r] (Φίλωνος:) πάντα — μεταθέμενος. 14—15 ibid. θεῷ μὲν — δεδώρηται. 14—15 Anton. Mel. II 45 Col. 1124 (Φίλωνος:) θνητῷ γὰρ οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται.

τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις πόνου προνοητέον· ὃ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν
τροφή, τοῦτο πρὸς τὸ καλὸν πόνος· ἑνὸς οὖν ὄντος αὐτοῦ μηδέποτε
ὀλιγωρήσῃς, ἵνα τὰ πάντα ἀγαθὰ ἀθρόα καρπώσῃ. οὕτως καὶ γενέσει 42
νεώτερος ὢν πρεσβύτερος νομισθήσῃ καὶ τῶν πρεσβείων ἀξιωθήσῃ· ἐὰν
δὲ βελτιούμενος ἀεὶ πρὸς τέλος ἀφίκῃ, οὐ μόνον σοι τὰ πρεσβεῖα ὁ
πατὴρ ἀλλὰ καὶ τὰ πατρῷα χαριεῖται πάντα, καθάπερ καὶ τῷ τὰς
ἕδρας τοῦ πάθους καὶ βάσεις πτερνίζοντι Ἰακώβ, ὃς ὡμολόγησεν ὃ
ἔπαθεν εἰπὼν „ὅτι ἠλέησέ με ὁ θεός, καὶ ἔστι μοι πάντα" (Gen.
33,11), δογματικῶς ἅμα καὶ παιδευτικῶς· ἐν γὰρ τῷ τοῦ θεοῦ ἐλέῳ τὰ
πάντα ὁρμεῖ. (10.) μεμάθηκε δὲ ταῦτα παρὰ τῷ πάππῳ τῆς ἑαυτοῦ 43
παιδείας Ἀβραάμ, ὃς τῷ πανσόφῳ Ἰσαὰκ δίδωσι τὰ ὑπάρχοντα πάντα
(Gen. 25, 5), οὐδὲν ὑπολειπόμενος τῶν ὑπαρκτῶν τοῖς νόθοις καὶ
πλαγίοις τῶν παλλακῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ μικρὰ χαρίζεται καὶ μικροῖς
ἐκείνοις· τὰ μὲν γὰρ ὑπαρκτά, αἱ τέλειοι ἀρεταί, μόνου τοῦ τελείου
καὶ γνησίου κτήματα, τὰ δὲ μέσα τῶν καθηκόντων ἐφαρμόττει καὶ τοῖς

---

1 των αγαθων Pap: τῶν om. codd. 2 πόνος Pap F: ὁ πόνος ceteri οὖν om. G αὐτοῦ ⟨τῶν ἀγαθῶν αἰτίου⟩ coni. Wendl. 3 τὰ πάντα Pap U: πάντα (om. τὰ) F, πάντα τὰ ceteri 4 νομισθησει Pap, νομισθήσῃ UFL[2]: ὀνομασθήσῃ ceteri αξιωθησει Pap ἐὰν — πατὴρ (6) om. F 5 τέλος Pap U: τὸ τέλος ceteri 6 πάντα χαριεῖται transp. UF 8 ηλεησεν Pap εστιν Pap, ἔτι A 9 τοῦ om. A 10 μεμαθηκεν Pap ταῦτα om. Pap πάππῳ ἑαυτοῦ παιδευθὲν (παιδευθεὶς?) coni. Mang.; fort. πάππῳ ⟨καὶ διδασκάλῳ⟩ 11 πασσοφω Pap διδωσιν Pap πάντα om. UF 12 ὑπολιπόμενος G ὑπαρκτῶν Pap UF: ὑπαρχόντων ceteri 13 πλαγίως F 14 τέλειαι UF 15 μέσα] μικρὰ coni. Mang.

---

3 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,23* Haec qui studiose fuerit prosecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob qui continentia et fide humanarum supplantavit vestigia passionum. iste ait: misericordiam mei habuit Deus, et sunt mihi omnia. hanc itaque misericordiam nos fide studio operibusque mereamur, quibus disciplinis invenit Israel gratiam Dei et per ipsam omnia; non enim mundi huius copias, sed virtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. has nobis substituamus heredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorum deputans hereditatem sapienti et iusto viro nec ullum ius hereditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens, sed tantummodo donationis munera; perfectae enim virtutes totum accipiunt gloriae patrimonium, usitatis et mediocribus vile aliquid aspergitur. et ideo Agar, quae advena latine dicitur atque accola, et Cethura, quae odorifera significatur, heredes non sunt; qui enim mediis utitur disciplinis, accola, non inhabitator, est sapientiae; odore aspersus non fructu expletur; sanitatem autem cibus, non odor, invehit, quia odor fructuum nuntius est. principales itaque disciplinas sequentibus et indigenas accolis agnoscimus praeferendas.

| ἀτελέσι μέχρι τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων ἐλθοῦσιν, ὧν Ἅγαρ p. 170 M.
καὶ Χεττοῦρα κατάρχουσιν, ἡ μὲν Ἅγαρ παροίκησις, ἡ δὲ Χεττοῦρα
44 θυμιῶσα· ὁ γὰρ τοῖς ἐγκυκλίοις μόνοις ἐπανέχων παροικεῖ σοφίᾳ, οὐ
κατοικεῖ, καθάπερ τινὰ ὀδμὴν ἡδεῖαν ἐκ τῆς περὶ τὴν θεωρίαν γλαφυ-
ρότητος ἐπιπέμπων τῇ ψυχῇ· τροφῶν δὲ οὗτος, οὐκ ὀσμῶν, δεῖται
πρὸς τὸ ὑγιαίνειν· ὄσφρησιν δὲ ὑπηρέτιν γεύσεως καθάπερ βασιλίδος
προγευστρίδα ὑπήκοον λέγεται ἡ φύσις εὐμηχάνως δημιουργῆσαι· τὰς
δὲ ἡγεμονίδας πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀεὶ θεραπευτέον καὶ τὰς αὐτόχθονας
45 πρὸ τῶν παροίκων ἐπιστήμας.“ ταῦτα ἀκούσας ὁ νοῦς ἀποστρέφεται
μὲν ἡδονήν, ἁρμόζεται δὲ ἀρετῇ, τὸ κάλλος ἄπλαστον καὶ γνήσιον καὶ
ἱεροπρεπέστατον αὐτῆς κατανοήσας. τότε καὶ γίνεται ποιμὴν προβάτων,
τῶν κατὰ ψυχὴν ἀλόγων δυνάμεων ἡνίοχός τε καὶ κυβερνήτης, οὐκ ἐῶν
αὐτὰς ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ πλημμελῶς δίχα ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος,
ἵνα μὴ καθάπερ τινὰ ἀπροστασίαστον καὶ ἀνεπιτρόπευτον ὀρφανίαν
ὑποστάντες ἐρημίᾳ συμμάχων οἱ ἀφηνιασταὶ τρόποι παραπόλωνται.
46 (11.) οἰκειότατον γοῦν ὁ ἀσκητὴς ὑπολαβὼν ἀρετῇ τὸ ἔργον ὑπομένει
„ποιμαίνειν τὰ πρόβατα Λάβαν“ (Gen. 30, 36), τοῦ χρώμασι καὶ
σχήμασι καὶ συνόλως ἀψύχοις σώμασιν ἐγκειμένου, καὶ οὐχ ἅπαντα
ἀλλὰ „τὰ ὑπολειφθέντα“. τί δὲ τοῦτ᾽ ἐστί; διττὸν εἶναι πέφυκε τὸ
ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί
47 τινες, τὸ δὲ κατ᾽ ἐκτομὴν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά. τὰς
μὲν οὖν ἀλόγους αὐτοῦ φοράς, λέγω δὲ τὰς παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον

1 μέχρι] τοῖς μέχρι H[2], μέχρι καὶ A 2 Χετοῦρα HP κατάρχουσιν Pap UF: μετέχουσιν ceteri Ἅγαρ om. UF Χετοῦρα HP 3 σοφίαν Pap UF 5 τῇ om. Pap UF ψυχην Pap τροφῆς UF δ᾽ A ὦ οὗτος UF δεῖται] δεῖ UF, δε Pap 6 ὑπηρέτην U, υπηρετει Pap 7 προγευτριδα Pap, προγαστρίδα A ἡ om. Pap UF 8 δ᾽ AUF ἀεὶ] δει Pap, αἰεὶ U 10 ἁρμόττεται U ἀρετήν UF 11 κατανοήσας τότε· καὶ MAGHP 13 πλημελῶς GP 14 καθάπερ] καὶ περὶ U, ὡσπερεὶ F τιν᾽ A ἀνεπιτρόπατον A, ανεπιτροπον Pap 15 οἱ] οἷα MAGPH[1] παραπόλλωνται Pap HP, προσαπόλλωνται L 17 ποιμαίνων MAHPL[1] 18 σχήμασιν GHP καὶ συνόλως om. GHP ἐκκειμένου codd. et Pap, corr. Turn. 19 ὑποληφθέντα A τουτο εστιν Pap πεφυκεν Pap 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονα Pap UFL[2]: ὃν ἄφρονα ceteri φασιν Pap

9 sqq. *ibid.* § *24* . . . Haec cum audit mens, avertit se a voluptate virtutique adiungit, veri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicem sententiam, mediocrem vestem. . . . itaque talibus mota elegit studia virtutis, quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit suam.

δυνάμεις, οἱ υἱοὶ Λάβαν „τριῶν ἡμερῶν ἀποστάντες ὁδὸν“ (ibid.)
πλημμελοῦσι, συμβολικῶς ἅπαντα χωρισθέντας τὸν αἰῶνα τοῦ σπουδαίου·
τριμερὴς γὰρ ὁ χρόνος, ἐκ παρεληλυθότος καὶ ἐνεστῶτος καὶ μέλλοντος
συνεστώς· τὰς δὲ καθ' ἑτέραν ἐκδοχὴν ἀλόγους, οὐχ αἳ παρὰ τὸν
ὀρθὸν λόγον εἰσὶν ἀλλ' ὅσαι μὴ λογικαί, ὧν καὶ τὰ ἄλογα ζῷα κοινωνεῖ,
ὁ ἀσκητὴς ἐπιμελείας ἀξιώσει, τὰ σφάλματα αὐταῖς οὐκ ἀπὸ κακίας
πανούργου μᾶλλον ἢ ἀπὸ ἀμαθίας ἀναγώγου προσγεγενῆσθαι νομίζων.
ἀμαθία μὲν οὖν, ἀκούσιον καὶ κοῦφον πάθος, θεραπείαν οὐ δύσεργον 48
ἔχει διδασκαλίαν· πανουργία δέ, ἑκούσιον ψυχῆς ἀρρώστημα, χαλεπὴν
εἰ καὶ μὴ πάντως ἀνίατον ἐργάζεται τὴν ἀποτροπήν. ἅτε οὖν παρὰ
p. 171 M. πανσόφῳ | πατρὶ παιδευθέντες οἱ τοῦδε υἱεῖς, κἂν εἰς τὸ Αἰγύπτιον φιλο-
παθὲς σῶμα καταβῶσι καὶ τῷ σκεδαστῇ τῶν καλῶν ἐντύχωσι Φαραώ,
ὃς βασιλεὺς εἶναι δοκεῖ τοῦ συγκρίτου ζῴου, μηδὲν καταπλαγέντες τῆς
ἀφθόνου παρασκευῆς ὁμολογήσουσιν, ὅτι „ποιμένες προβάτων εἰσίν, οὐ
μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν“ (Gen. 47, 3). (12.) καίτοι 49
γε οὐκ ἄν τις ἐπ' ἀρχῇ καὶ δυναστείᾳ τοσοῦτον αὔχημά ποτε αὐχῆσαι,
ὅσον ἐπὶ τῷ ποιμένες εἶναι οἱ ἄνδρες οὗτοι. τοῖς μέντοι δυναμένοις
λογίζεσθαι σεμνότερον βασιλείας ἐστὶ τὸ ἔργον, ἰσχῦσαι, καθάπερ πόλεως
ἢ χώρας, σώματός τε καὶ αἰσθήσεων καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα
ἡδονῶν καὶ παθῶν τῶν ἄλλων καὶ γλώττης καὶ συνόλως ἅπαντος τοῦ

---

1 οἱ om. AF   Λάβαν om. UF   ἀποστάντες ὁδὸν Pap UF: ὁδὸν ἀποστάντες ceteri   2 τημελλούση U, τῇ μελλούσῃ A   3 παραλελυθοτος Pap   καὶ ἐνεστῶτος om. A, ἐξ ἐνεστῶτος F, καὶ μέλλοντος καὶ ἐνεστῶτος transp. U   4 συνεστώς add. Pap UF: om. ceteri   ἑτέραν] ἑκατέραν UFPH[1]   εγδοχην Pap   5 ὅσαι] ωσαι Pap   τὰ ἄλογα] τὰ ἄλλα MAGU, ταλλα Pap   6 σφάλματα Pap UF: σφάλματ' ceteri   ταύταις UF   7 ἀπ' ἀμαθίας F   8 ἑκούσιον G   ἀκούσιον Pap UF: ἀκούσιον ὂν ceteri   οὐ δύσεργον θεραπείαν transp. F   9 διδασκαλειαν Pap   10 εἰ καὶ μὴ UF, ει και δη (?) Pap: δὴ καὶ ceteri   11 πασσοφω Pap   12 καταβοῶσι FL[2]   σκεδαστῇ Pap UF: διασκεδαστῇ ceteri   ευτυχωσι Pap   13 βασιλεύειν UF   συγκρίτου UF (Pap?): συγκριτικοῦ ceteri   14 ὁμολογήσουσιν UF (Pap?): ὁμολογοῦσιν ceteri   16 γε] γ' οὖν UF   ποτε αὐχῆσαι UF: αὐχῆσαι ποτέ ceteri, ποτε om. Pap   αὐχῆσαι M   18 εστιν Pap   ἰσχύσαι MHP   19 αἰσθήσεως UF   καὶ ante τῶν om. G   19. 20 των μετα γαστερα ηδονων Pap: ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα codd.   20 καὶ ante παθῶν om. Pap

---

15 sqq. *ibid.* et ideo ovium pastor inducitur (Iacob), eo quod imperitare corpori et sensibus eius ac voluptatibus ventrisque (votique *vulg.*, *corr. Mang.*) modum tenere, ne velut ovis vagetur incerta, praestantius aestimatur quam regere populos vel praeesse urbibus.

συγκρίματος εὐτόνως καὶ σφόδρα ἐρρωμένως καὶ πάλιν ἐπιεικῶς ἀφηγή-
σασθαι· πῇ μὲν γὰρ ἐπανιέναι δεῖ καθάπερ ἡνίοχον τοῖς ὑπεζευγμένοις
τὰς ἡνίας, πῇ δὲ ἀντισπᾶν καὶ ἀναχαιτίζειν, ὁπότε πλείων ἡ πρὸς τὰ
50 ἐκτὸς ῥύμη καὶ φορὰ σὺν ἀφηνιασμῷ γίνοιτο. ἄγαμαι καὶ τοῦ θεσμο-
φύλακος Μωυσέως, ὃς μέγα καὶ λαμπρὸν ἡγούμενος τὸ ποιμαίνειν
περιῆψεν ἑαυτῷ τὸ ἔργον· τῶν γὰρ τοῦ περιττοῦ Ἰοθὸρ ἐπιστατεῖ
καὶ ἀφηγεῖται δογμάτων, ἄγων αὐτὰ ἀπὸ τῶν ὀχλικῶν τῆς πολιτείας σπου-
δασμάτων εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν· „ἦγε γὰρ τὰ πρόβατα ὑπὸ τὴν
51 ἔρημον“ (Exod. 3, 1). παρὸ καὶ ἀκολουθεῖ „βδέλυγμα Αἰγυπτίων εἶναι
πάντα προβάτων ποιμένα“ (Gen. 46, 34)· τὸν γὰρ κυβερνήτην καὶ
ὑφηγητὴν τῶν καλῶν ὀρθὸν λόγον βδελύττεται πᾶς φιλοπαθής, καθάπερ
οἱ τῶν παίδων ἀφρονέστατοι τοὺς διδασκάλους καὶ παιδαγωγοὺς καὶ
πάντα νουθετητὴν καὶ σωφρονιστὴν λόγον. Μωυσῆς δὲ „τὰ βδελύγματα
Αἰγύπτου θύσειν τῷ θεῷ“ (Exod. 8, 26) φησί, τὰς ἀρετάς, ἄμωμα καὶ
πρεπωδέστατα ἱερεῖα, ἃ βδελύττεται πᾶς ἄφρων. ὥστ' εἰκότως ὁ τὰ
ἄριστα ἐπὶ θεὸν ἀναφέρων Ἄβελ ποιμὴν κέκληται, ὁ δὲ ἐφ' ἑαυτὸν
καὶ τὸν ἴδιον νοῦν γῆς ἐργάτης ὁ Κάιν. τί δέ ἐστι τὸ γῆν ἐργάζεσθαι
(Gen. 4, 2), διὰ τῶν προτέρων βιβλίων ἐδηλώσαμεν.

---

1 ἀγωνίσασθαι καὶ ἀφηγήσασθαι FL² 2 πῇ Pap GH: τῇ UF, τὴν MAP ὑπανιέναι Hcorr. δεῖ] δὲ Pap ἡνιόχους UF, ἡνίοχος A 3 τὰς ἡνίας UFG: ταῖς ἡνίαις ceteri πῇ Pap H: τῇ MAGF, τί U, τὴν P ὁπότε] ἀπό τε A, ὅπως μὴ UF πλεῖον A 4 ῥύμη scripsi: ῥώμη Pap UF, ὁρμὴ ceteri γίνοιτο U: γίγνοιτο ceteri, γενοιτο Pap ἄγαμαι καὶ Pap UFG: ἄγαμαι δὲ καὶ ceteri 5 Μωϋσέος F, Μωσέως MAGHP 6 τοῦ περιττοῦ Pap F, περιττοῦ U: περὶ τὸν ceteri 7 δογμάτων καὶ ἀφηγεῖται transp. G 8 ἐρημίαν] ἑρμηνείαν UF¹L² μὴ om. UF¹ ἦγε] ἡ μὲν U τὰ om. F 9 παρὸ] παρ' ὃ MAGHP βδελυγματα Pap 10 γὰρ] μὲν γὰρ UF 13 λόγον] ἀγαθὸν UFL² Μωσῆς MAGHP δὲ om. Pap 14 θυσιν Pap φησιν Pap 15 πρεπωδέστερα F ιερεα Pap βδελύττεται UF: βδελύσσεται ceteri ωστε Pap 16 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri δ' AUF αὐτὸν F 17 δ' UF εστιν Pap γῆν codd.: τὴν γῆν v 18 βιβλίων Pap F: βίβλων ceteri

---

4 sqq. *ibid.* ... denique ipse sibi Legislator vindicavit hoc munus, ut oves pasceret Ietro, qui dicitur superfluus, et ageret in desertum, eo quod irrationabilem et superflui vulgarisque sermonis loquacitatem in discreta quaedam sobriae doctrinae coegit mysteria. ideoque Aegyptiis abominationi erant pastores ovium; omnes enim qui corporis dediti passionibus huiusmodi et voluptatibus indulgent suis, disceptatorem verbi doctoremque virtutis quadam execratione declinant. et ideo per aenigmata haec docuit Moyses, apta Deo esse sacrificia, quae refugit omnis insipiens, hoc est opera et praecepta virtutis. ideoque pastor Abel, Cain autem operator terrae legitur.

(13.) „Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς 52
γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ" (Gen. 4, 3). δύο ἐγκλήματα τοῦ φιλαύτου· ἓν
μὲν τὸ „μεθ' ἡμέρας" ἀλλ' οὐχ εὐθὺς εὐχαριστῆσαι θεῷ, ἕτερον δὲ τὸ
p. 172 M. „ἀπὸ τῶν καρπῶν" ἀλλὰ μὴ ἀπὸ τῶν πρώτων | καρπῶν, ὧν σύνθετον
ὄνομα πρωτογεννήματα. ἑκατέραν δὲ τῶν αἰτιῶν ἐρευνήσωμεν, καὶ
προτέραν γε τὴν προτέραν τῇ τάξει. φθάνοντας καὶ προεκτρέχοντας δεῖ 53
πράττειν τὰ καλὰ τῶν ἔργων βραδυτῆτα καὶ μέλλησιν ἐκποδὼν ποιου-
μένους· ἔργον δὲ ἄριστον ἡ πρὸς τὸ πρῶτον καλὸν ἀνυπέρθετος
ἀρέσκεια. διὸ καὶ προστέτακται· „ἐὰν εὔξῃ εὐχήν, μὴ χρονίσῃς ἀπο-
δοῦναι αὐτήν" (Deut. 23, 21). εὐχὴ μὲν οὖν ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν
παρὰ θεοῦ, ἡ δὲ πρόσταξις τυχόντα τῶν ἐλπισθέντων στεφανῶσαι θεόν,
μὴ ἑαυτόν, καὶ εἰ οἷόν τε ἀχρόνως καὶ ἀμελλητὶ στεφανῶσαι. τῶν δὲ 54
μὴ κατορθούντων ἐν τούτῳ οἱ μὲν διὰ λήθην ὧν εὖ πεπόνθασι μεγάλου
κτήματος εὐχαριστίας ἐσφάλησαν, οἱ δὲ ὑπὸ σφοδρᾶς οἰήσεως ἑαυτοὺς

---

1 ηνεγκεν Pap τῶν καρπῶν Pap UF: τοῦ καρποῦ ceteri 2 θυσίαν Pap UF: δῶρον ceteri κυρίῳ] θεῷ UF 3 αλλα ουκ Pap, ἀλλὰ μὴ UF θεῷ Pap U: τῷ θεῷ ceteri 4 σύνθετον] συνέθεντο MAPH[1], συνέθετο G 5 πρωτογενήματα AHPL[1] αἰτίων F ἐρευνήσομεν G 6 προτέραν γε codd. et Pap: πρότερόν γε v τὴν προτέραν om. A δεῖ Pap UFL[2]: ἀεὶ ceteri 7 μέλησιν UF 8 δ' A 9 μὴ χρονίσῃς scripsi: μὴ χρονίσαι Pap UF, οὐ χρονίσεις ceteri (χρονήσεις A) 11 θεοῦ Pap UF: τοῦ θεοῦ ceteri post θεοῦ Mang. lacunam statuit ex Ambrosio supplendam τυχόντα Pap UF: ἐπι-τυχόντα ceteri 12 καὶ μὴ ἑαυτόν MAP ἀχρόνως] εὐτόνως G ἀμεληтὶ UFP 13 πεπονθασιν Pap μεγάλου Pap UF: μεγάλου καλοῦ MAGH, μεγάλου κακοῦ P, μεγάλου καὶ καλοῦ Mang. 14 οἱ δ' ἀπὸ UF αὐτοὺς F

---

1 sqq. *ibid. I 7, 25* Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terrae munus Domino. Duplex culpa, una quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, non ex primis fructibus. sacrificium autem et celeritate commendatur et gratia. unde praeceptum est: si voveris votum, non facias moram reddere illud. melius est enim non vovere votum quam vovere et non reddere; cum enim moram facis, non reddis. votum est autem postulatio bonorum a Deo cum solvendi muneris promissione. et ideo cum impetraveris quod petisti, ingrati est tardare promissum. sed interdum aut neglegentibus irrepit oblivio impetratorum aut tumidis et elatis arrogare eventus sibi: hebetis cordis est et bonum quod agit vel quod a Deo consequitur propriis virtutibus vindicare nec auctoris deputare gratiae, sed ipsum se suorum bonorum auctorem ducere. tertium genus est peccati quidem minoris sed supparis arrogantiae, eorum scilicet qui datorem bonorum Deum non negant, sed quae acciderint ea sibi propter prudentiam suam ceterarumque merita virtutum iure delata arbitrantur, propterea etiam divina dignos habitos gratia, quod nequaquam viderentur indigni quibus talia divinis beneficiis provenirent.

τῶν συμβεβηκότων ἀγαθῶν αἰτίους ἐνόμισαν, ἀλλ' οὐ τὸ ὄντως αἴτιον,
τρίτοι δ' εἰσὶν οἳ τούτων μὲν κουφότερον ἁμάρτημα τῶν δὲ προτέρων
βαρύτερον δρῶσιν· ἀναγράφοντες γὰρ αἴτιον τῶν καλῶν τὸν ἡγεμόνα
νοῦν φασιν εἰκότως τυχεῖν αὐτῶν, εἶναι γὰρ φρόνιμοι καὶ ἀνδρεῖοι καὶ
σώφρονες καὶ δίκαιοι, ὥστε ἄξιοι διὰ ταῦτα καὶ παρὰ θεῷ χαρίτων
55 νομισθῆναι. (14.) πρὸς ἕκαστον οὖν ὁ ἱερὸς λόγος ἀντιταχθείς φησι
πρώτῳ τῷ μνήμην μὲν ἀνῃρηκότι λήθην δὲ ζωπυροῦντι· „μὴ φαγών,
ὦ οὗτος, καὶ ἐμπλησθεὶς καὶ οἰκίας καλὰς οἰκοδομήσας καὶ κατοικήσας
καὶ τῶν προβάτων σου καὶ βοῶν αὐξηθέντων καὶ ἀργυρίου καὶ χρυσίου
καὶ πάντων ὅσα σοί ἐστι πληθυνθέντων ὑψωθῇς τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιλάθῃ
κυρίου τοῦ θεοῦ σου" (Deut. 8, 12—14). πότε οὖν οὐκ ἐπιλήσῃ θεοῦ;
ὅταν μὴ ἐπιλάθῃ σεαυτοῦ· μεμνημένος γὰρ τῆς ἰδίου περὶ πάντα
56 οὐδενείας μεμνήσῃ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ περὶ πάντα ὑπερβολῆς. τὸν δὲ
ἑαυτὸν νομίζοντα τῶν συμβαινόντων ἀγαθῶν αἴτιον σωφρονίζει τὸν
τρόπον τοῦτον· „μὴ εἴπῃς," φησίν „ἡ ἰσχύς μου ἢ τὸ κράτος τῆς
χειρός μου ἐποίησέ μοι πᾶσαν τὴν δύναμιν ταύτην· ἀλλὰ μνείᾳ

---

1 ὄντος A 2 δ' εἰσὶν Pap U: δέ εἰσιν ceteri κουφότεροι ἁμαρτημάτων UF 3 τῶν καλῶν αἴτιον transp. F, τὸν καλῶν αἴτιον U 4 νοῦν add. Pap: om. codd. 5 ὥστ' UF ἄξιοι διὰ] ἄξιον ἴδια F 6 ἀντιταχθεὶς λόγος transp. UF 7 πρώτω τῶ Pap UF: τῶ πρώτω ceteri μὲν μνήμην transp. A δὲ] τὲ MAGP 8 οὗτος] αυτος Pap καλὰς] μεγαλας Pap 9 σου] σοι F ἀργύρου UF χρυσοῦ F 10 ἔστιν Pap F πληθυνθέντων om. Pap UF ὑψωθεὶς A 11 κυρίου—ἐπιλάθῃ (12) om. HPL[1] οὐκ om. Pap (?) επιλησθηση Pap θεοῦ] σύ UFL[2] 12 σαυτοῦ UF ἰδίου Pap F: ἰδίας ceteri περὶ] παρὰ HP 13 οὐθενείας MA 14 αυτον Pap, αὑτὸν P ἀγαθῶν om. Pap 16 εποιησεν Pap

---

6 sqq. *ibid.* *§ 26* Ne quid ergo huiusmodi accidat, unde votum tuum tibi in peccatum fiat, lex te informavit atque instruxit, dicente Domino qui legem dedit: Attende tibi, ne obliviscaris beneficia Domini tui ... ne cum manducaveris et repletus fueris et cum domos bonas aedificaveris et habitare coeperis in eis, et oves tuae et boves tui cum repleti fuerint et cum aere argento et auro completus fueris et omnia possidere coeperis et plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuum et obliviscaris Dominum Deum tuum. tunc ergo oblivisceris Dominum, cum oblitus fueris tui. si autem cognoscas infirmum te esse, cognosces Deum esse supra omnia, et immemor esse non poteris, ut ei reverentiam debitam solvas. 13 sqq. *ibid.* *§ 27* Disce nunc quemadmodum unusquisque moneatur, ne se ipse auctorem suorum putet bonorum. Ne dicas, inquit, in corde tuo: virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: sed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipse dat vires, ut facias virtutes.

μνησθήσῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου τοῦ διδόντος σοι ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν“ (Deut. 8, 17. 18). ὁ δὲ ἀξιόχρεων ἑαυτὸν ὑπολαμβάνων κτήσεως καὶ 57 ἀπολαύσεως ἀγαθῶν χρησμῷ μεταδιδαχθήτω λέγοντι· „οὐχὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην σου οὐδὲ διὰ τὴν ὁσιότητα τῆς καρδίας σου εἰσπορεύῃ τὴν γῆν κληρονομῆσαι αὐτήν, ἀλλά“ πρῶτον μὲν „διὰ τὴν ἀνομίαν τῶν ἐθνῶν τούτων“, ὄλεθρον κακίαις ἐπάγοντος θεοῦ, ἔπειθ' „ἵνα στήσῃ τὴν διαθήκην, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσιν ἡμῶν“ (Deut. 9, 5). διαθήκη δ'
p. 173 M. ἐστὶ θεοῦ συμβολικῶς | αἱ χάριτες αὐτοῦ, θέμις δὲ οὐδὲν ἀτελὲς αὐτῷ χαρίζεσθαι, ὥσθ' ὁλόκληροι καὶ παντελεῖς αἱ τοῦ ἀγενήτου δωρεαὶ πᾶσαι· ὁλόκληρον δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ἀρετὴ καὶ αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις. ἐὰν οὖν λήθην καὶ ἀχαριστίαν καὶ φιλαυτίαν καὶ τὴν γεννητικὴν τούτων 58 κακίαν ἀνέλωμεν οἴησιν, οὐκέτι διαμέλλοντες ὑστεριοῦμεν γνησίου θεραπείας, ἀλλ' ὑπερτροχάζοντες καὶ ὑπερπηδῶντες τὰ ἐν γενέσει, πρὶν ἀσπάσασθαί τι τῶν θνητῶν, ἐντευξόμεθα τῷ δεσπότῃ παρεσκευακότες ἑτοίμους τὰ κελευόμενα ποιεῖν ἑαυτούς. (15.) καὶ γὰρ Ἀβραὰμ μετὰ 59 σπουδῆς καὶ τάχους καὶ προθυμίας πάσης ἐλθὼν παρακελεύεται τῇ ἀρετῇ Σάρρᾳ σπεῦσαι καὶ φυρᾶσαι τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ποιῆσαι ἐγκρυφίας (Gen. 18, 6), ἡνίκα ὁ θεὸς δορυφορούμενος ὑπὸ δυεῖν τῶν

---

1 τοῦ θεοῦ σου om. UF, σου om. MAG σοι om. G δύναμιν om. F 2 δ' AUF αξιοχρεωι Pap, ἀξιόχρεω F κτήσεων HPL[1] 2. 3 καὶ ἀπολαύσεως om. UF 3 μεταδιδαχθῇ τῷ U 4 διὰ om. GHP[1] τα οσιοτητα Pap εἰσπορεύῃ UF (Pap?): εἰσέρχῃ εἰς ceteri 6 κακίαις Pap UF: κακίας ceteri τοῦ θεοῦ HP ἔπειθ' UF: επειτ' Pap, ἔπειτα ceteri στήσῃς H 7 διαθήκην] δικαιοσύνην G ωμοσεν Pap ὑμῶν H corr. δ' Pap UF: δέ ceteri 8 εστιν Pap συμβολικῶς θεοῦ transp. A δ' AUF 9 ὥστε UF ἀγεννήτου MAGU 10 δὲ] δ' AUF, και Pap αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις Pap UF: ἡ κατ' αὐτὴν πρᾶξις ceteri 11 γεννητικὴν Mang.: γενικὴν Pap et codd. 12 κακίαν] κακῶν coni. Markland (melius τῶν κακιῶν) ἀνέλωμεν] ἑλόμενοι MAH[1]P[1], ἀνελόμενοι P[2] ὑστεροῦμεν UH[1] 13 ἐπιτροχάζοντες UF 15 ἑτοίμως UF ποιεῖν ἑαυτούς Pap U, ποιεῖν ἑαυτοῖς F: ἑαυτοὺς ante ἑτοίμους transp. ceteri 16 παρακελευει Pap 18 ὁ θεὸς Pap UFL[2]: ὁ om. ceteri δυοῖν AP

---

2 sqq. *ibid.* § *28* Ille quoque qui se iustificat, ne infletur cordis sui tumore, et ipse accepit salubre mandatum, in huiusmodi sententiam resultante oraculo: . . . non propter iustitiam tuam, non propter bonitatem tuam nec propter aequitatem cordis tui intras possidere terram istam, sed propter iniquitatem gentium disperdet eos Dominus a conspectu tuo et restituet testamentum tuum quod iuravit patribus vestris. testamentum perfecta Dei gratia est: nihil enim imperfectum dat Deus; perfecta autem virtus est et opera virtutis.

ἀνωτάτω δυνάμεων ἀρχῆς τε αὖ καὶ ἀγαθότητος εἷς ὢν ὁ μέσος τριττὰς
φαντασίας ἐνειργάζετο τῇ ὁρατικῇ ψυχῇ, ὧν ἑκάστη μεμέτρηται μὲν
οὐδαμῶς — ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός, ἀπερίγραφοι δὲ καὶ αἱ δυνάμεις
αὐτοῦ —, μεμέτρηκε δὲ τὰ ὅλα· ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον
ἀγαθῶν ἐστιν, ἡ δὲ ἐξουσία μέτρον ὑπηκόων, ὁ δὲ ἡγεμὼν αὐτὸς
ἁπάντων καὶ σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, δι' ὃν καὶ αἱ δυνάμεις κανόνων
60 καὶ παραπηγμάτων λαβοῦσαι λόγον τὰ μεθ' αὐτὰς ἐσταθμήσαντο. τὰ
δὴ τρία μέτρα ταῦτα καλὸν ἐν ψυχῇ ὥσπερ φυραθῆναί τε καὶ συνενεχθῆναι,
ἵνα πεισθεῖσα τὸν ἀνωτάτω εἶναι θεόν, ὃς ὑπερκέκυφε τὰς
δυνάμεις ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς αὐτῶν ὁρώμενος καὶ ἐν αὐταῖς ἐμφαινόμενος,
δέξηται χαρακτῆρας ἐξουσίας τε καὶ εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ τῶν τελείων
μύστις γενομένη τελετῶν μηδενὶ προχείρως ἐκλαλῇ τὰ μυστήρια, ταμιευομένη
δὲ αὐτὰ καὶ ἐχεμυθοῦσα ἐν ἀπορρήτῳ φυλάττῃ· γέγραπται γὰρ
| „ἐγκρυφίας ποιεῖν", ὅτι κεκρύφθαι δεῖ τὸν ἱερὸν περὶ τοῦ ἀγενήτου p. 174 M.
καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον, ἐπεὶ θείων παρακαταθήκην

---

1 αὖ] αὐτοῦ UF εἷς ὢν] εἰς ὃν UH¹ 2 ὧ A 3 οὐδαμῶς] οὐδ' ὧς UF ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός om. MAGHPL¹U απογραφος et απογραφοι Pap δὲ] γὰρ MGHPL¹, om. A 4 μεμετρηκεν Pap δὲ] γὰρ F 5 ἀγαθῶν] ἁγίων UFL² ἡ δ' AF ὁ δ' AUF 6 καὶ ante σωμάτων om. MAGHP δι' ον Pap: δι' ὧν UF, διὸ ceteri 7 παραπηγμάτων Pap F: παραταγμάτων U, παραγγελμάτων ceteri λαβοῦσα A μεθ' αὐτὰς Pap F: μετ' αὐτὰ U, μετὰ ταύτας ceteri ἐσταθμίσαντο MF 8 δη Pap: δὲ UF, μὲν δὴ ceteri μέτρα] μέρη FL² φυρανθηναι Pap, εὐφρανθῆναι UF συνενεγχθῆναι v 9 πεισθεῖσα] τυπωθεῖσα Pap UFL² τὸν ἀνωτάτω] τὸν κατὰ τὸ Pap UF ὃς ὑπερκέκυφε] ὅσονπερ κεκάλυφε UF 10 ἑαυτοῦ Pap UF: αὐτοῦ ceteri αὐταῖς Pap UF: ταύταις ceteri ενφραινομενος Pap 12 μύστης G μυστήρια Pap UF: θεῖα μυστήρια ceteri 13 δ' MAGHP 14 ἀγενήτου Pap F: ἀγεννήτου ceteri 15 λογων Pap ἐπεὶ θείων] ἐπιθύων A

3—4 *ibid. I 8,30* ... tres mensuras offert similaginis; nam etsi immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet. 14 *Clem. Alex. Strom. V 694 P.* ... καὶ μή τι τοῦτ' ἦν ὃ ᾐνίσσετο ὁ προφήτης, ἐγκρυφίας κελεύων ποιεῖν ἀζύμους, μηνύων ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς ἀληθῶς περὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. *Ambros. de Abrah. I 5,38* Consperge, inquit, tres mensuras similaginis et fac subcinericia. graece ἐγκρύφια dicuntur, hoc est abscondita, eo quod latere debeat omne mysterium et quasi operiri fido silentio, ne profanis temere divulgetur auribus. *Idem de Cain et Abel I 9,35* Est etiam illa commendandae orationis et voti disciplina, ut non divulgemus orationem, sed abscondita teneamus mysteria, sicut tenuit Abraham, qui subcinericia fecit. tenuerunt et patres qui coxere conspersum quod extulerant de Aegypto, subcinericia facientes azyma, quae graece ἐγκρύφια dicuntur, eo quod abscondantur in cinere ..., mysteriorum quoque innuentes premendam esse doctrinam.

ὀργίων οὐ παντός ἐστι φυλάξαι. (16.) τὸ γὰρ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς 61
νᾶμα ἔξω ῥέον διὰ στόματός τε καὶ γλώττης πάσαις ἀκοαῖς ἐπαντλεῖται,
ὧν αἱ μὲν εὐρυχώρους δεξαμενὰς ἔχουσαι τὸ ἐπεισχεόμενον φυλάττουσιν,
αἱ δὲ διὰ στενότητα πόρων ἀδυνατοῦσιν ἄρδεσθαι· τὸ δ' ὑπερβλύζον
ἀκατασχέτως ἐκχεόμενον σκίδναται πάντῃ, ὡς ὑπαναπλεῖν καὶ ἐπινή-
χεσθαι τὰ κεκρυμμένα καὶ φορυτοῦ τρόπον εἰκαίου τὰ πάσης ἄξια
σπουδῆς μετὰ συρμοῦ καταφέρεσθαι. παρό μοι δοκοῦσιν ὀρθῶς βεβου- 62
λεῦσθαι οἱ πρὸ τῶν μεγάλων τούτων τὰ μικρὰ μυστήρια μυηθέντες·
„ἔπεψαν γὰρ τὸ σταῖς αὐτῶν, ὃ ἐξήνεγκαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐγκρυφίας
ἀζύμους“ (Exod. 12, 39), τουτέστι τὸ ἀτίθασον καὶ ὠμὸν πάθος
κατειργάσαντο ὥσπερ τροφὴν λόγῳ πεπαίνοντι, καὶ τὸν τρόπον τῆς
πεπάνσεως καὶ βελτιώσεως ἔκ τινος θείας κατοκωχῆς γεγενημένον οὐκ
ἐξελάλησαν, ἀλλὰ ἐν ἀποκρύφοις αὐτὸν ἐθησαυρίσαντο, οὐκ ἐπαρθέντες
τῇ τελετῇ, ὑπενδόντες δὲ καὶ ταπεινωθέντες τὸ αὔχημα. (17.) πρὸς 63
οὖν εὐχαριστίαν καὶ τιμὴν τοῦ παντοκράτορος εὔζωνοι καὶ εὐτρεπεῖς ἀεὶ
γινώμεθα μέλλησιν παραιτούμενοι. καὶ γὰρ τὸ Πάσχα, τὴν ἐκ παθῶν
εἰς ἄσκησιν ἀρετῆς διάβασιν, προστέτακται ποιεῖσθαι „τὰς ὀσφῦς περιε-
ζωσμένους“ ἑτοίμως πρὸς ὑπηρεσίαν ἔχοντας, καὶ τὸν σάρκινον ὄγκον,
„τὰ ὑποδήματα“ λέγω, περιειληφότας ἀκλινῶς καὶ παγίως ἑστῶσι

---

1 εστιν Pap   τῆς om. Pap   2 νάμα M   γλώσσης F   ἐπαντλεῖν τε ἐπ U, διαντλεῖται A   3 επισχεομενον Pap, ἐπεισχεόμενον U; ἐπιχεόμενον ceteri   φυλάττουσιν Pap F: φυλάττουσιν ἀρεσκεία καὶ παγίωι (sic) M, φυλάττουσιν ἀρεσκεία ceteri   4 υπερβλυζον Pap   5 ὑπανατλεῖν G, ἐπαναπλεῖν H corr.   6 φορτου Pap   8 οἱ] τα Pap   9 πέψαν HP, ἔπεμψαν FL   τὸ om. UF   σταῖς] ταῖς UF, στᾶς M   αὐτῶν codd.: αὑτῶν v   ἐξ Pap F: ἀπ' ceteri   10 τουτεστιν Pap   ἀτίθασσον AGUF   11 κατείργασται P   λόγων P   πεπαίνοντες GH   12 κατοχωχης Pap: κατακωχῆς codd.   13 ἀλλὰ Pap M: ἀλλ' ceteri   αὐτὸν Pap UF: αὐτῶν MAGP, αὑτῶν H corr.   ἐθησαυρίσαντο Pap UF: ἐθησαύρισαν ceteri   14 τελευτῇ GU   15 εὐπρεπεῖς F   ἀεὶ add. Pap UF: om. ceteri   16 γινόμεθα M, γενώμεθα A   μέλησιν U   τὸ] τὰ F   τὴν] τοῖς PH corr.   17 διάβασιν codd.: διαβᾶσιν v   18 εχοντες Pap   καὶ] και γαρ Pap   σαρκικον Pap   19 λέγω Markland: λόγω codd. et Pap   εστωτες Pap; ἑστῶτας coni. Wendl.

---

14 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 8,31* . . . iustus igitur votum suum celeritate commendat. et patres nostri festinantes manducabant Pascha, succincti lumbos et pedes suos calceamentorum induti vinculis et tamquam corporeum onus deponentes, ut essent parati ad transitum; Pascha enim Domini transitus est a passionibus ad exercitia virtutis, et ideo Pascha Domini dicitur.

„τοῖς ποσί“, καὶ τὴν παιδείαν „διὰ χειρὸς“ ἔχοντας „ῥάβδον“ πρὸς τὴν τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων πάντων ἄπταιστον κατόρθωσιν, καὶ τὸ τελευταῖον „μετὰ σπουδῆς“ ἐντραφῆναι (Exod. 12, 11)· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται· καὶ σφόδρα προσηκόντως· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν καλῶν, ὃ μὴ θεοῦ τε καὶ
64 θεῖον. ταχέως οὖν αὐτὸ ἀναζήτησον, ὦ ψυχή, καθάπερ ὁ ἀσκητὴς Ἰακώβ, ὃς πυνθανομένου τοῦ πατρὸς „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον;“ δογματικῶς ἀποκρίνεται „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεὸς ἐναντίον ἐμοῦ“ (Gen. 27, 20)· πολλῶν γὰρ ἔμπειρος πραγμάτων γεγονὼς | ἠπίστατο, ὅτι p. 175 M
ἃ μὲν ἂν διδῷ γένεσις ψυχῇ χρόνῳ μακρῷ βεβαιοῦται, ὥσπερ οἱ τὰς τέχνας καὶ τὰ τῶν τεχνῶν παραγγέλματα τοῖς μανθάνουσι παραδιδόντες· οὐ γὰρ εὐθὺς ὥσπερ οἱ προχέοντες εἰς ἄγγος ἰσχύουσιν ἀποπληρῶσαι τὴν τῶν εἰσαγομένων διάνοιαν· ἐπειδὰν δὲ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, ὁ θεός, παραδιδῷ τὰς ἐπιστήμας τῷ θνητῷ γένει, παραδίδωσιν ἀχρόνως· οἱ δ' ἅτε τοῦ μόνου σοφοῦ μαθηταὶ γεγονότες εὐφυεῖς ταχέως τὰς εὑρέσεις
65 ὧν ἐζήτησαν ἔλαβον. (18.) πρώτη δὲ τῶν εἰσαγομένων ἀρετὴ τὸ διδάσκαλον ὡς ἔνεστι τέλειον ἀτελεῖς μιμεῖσθαι γλίχεσθαι. ὁ δὲ διδάσκαλος φθάνει καὶ τὸν χρόνον οὐδ' ὅτε τὸ πᾶν ἐγέννα συνεργήσαντα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς γινομένῳ τῷ κόσμῳ συνυφίστατο· ὁ γὰρ θεὸς λέγων

---

1 παιδείας coni. Mang. εχοντες Pap 2 τῷ om. HP πάντων πραγμάτων transp. UF απταιστων Pap διόρθωσιν F 3 ἐντραγεῖν coni. Wendl. 3. 4 θυσις (sic) γαρ εστιν ου θνητη επι του αγενητου καὶ αφθαρτου Pap, διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου UFL², διάβασις ἐν ἄλλῳ· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ A: διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ ceteri 4 τὸ Πάσχα] τὸ πάσχειν G, τὸ om. UF 5 εστιν Pap 6 αὐτὸν UF καθάπερ καὶ UFL² 7 πυνθανομενου Pap: πυθομένου codd. 8 παρεδωκεν Pap ὁ θεός σου UF ἐμοῦ Pap UF: μου ceteri 10 ἃ om. A 11 παραδιδόντες ⟨χρόνου πολλοῦ δέονται⟩ coni. Wendl.; fort. γὰρ deleto scribendum παραδιδόντες οὐκ εὐθὺς 12 προχέοντες] προερῶντες UF¹, προεκροῶντες F² ἄγχος U 13 τῶν om. F 14 οἱ δὲ UF 15 ἅτε om. UF μαθηταὶ γεγονότες UF: γεγονότες μαθηταὶ ceteri εὐφυεῖς] εὐθεῖς P, εὐθὺς H¹ εὑρήσεις PF 16 τὸ] τὸν MAGP 17 ὡς ἔνεστι om. H τέλειον om. A ἀτελεῖς Pap UF: καὶ τελείως ceteri 18 ὃς ante οὐδ' add. H² συνειργάσατο H² 19 καὶ om. G αὐτὸς] ὁ χρόνος δηλονότι αὐτὸς U (Mang.) συνυφίσταται UFL²

---

6 sqq. *ibid.* § *32* Cito ergo hoc quaere, anima, ut cito etiam audias, sicut audivit et Iacob: Quid est hoc quod tam cito invenisti, fili? et ille secundum dogma respondit: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas.
19 sqq. *ibid.* . . . cito dat Deus, quia dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt.

ἅμα ἐποίει, μηδὲν μεταξὺ ἀμφοῖν τιθείς· εἰ δὲ χρὴ δόγμα κινεῖν ἀληθέστερον, ὁ λόγος ἔργον ἦν αὐτοῦ. λόγου δὲ ὀξυκινητότερον οὐδὲν καὶ παρὰ τῷ θνητῷ γένει, παραμείβεται γὰρ ἡ ῥύμη τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν ἐπ' αὐτοῖς φθάνουσα κατάληψιν. ὥσπερ οὖν τὰ διὰ κρουνῶν 66
ἐκχεόμενα ἀέναα ῥεῖθρα ἄληκτον ἔχει τὴν φοράν, ἐπικαταλαμβάνοντος ἀεὶ τὴν λῆξιν τοῦ ἐπιόντος ῥεύματος, οὕτως ἡ τοῦ λόγου πλήμμυρα, ὅταν ἄρξηται φέρεσθαι, τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ, ὃ καὶ τὰς πτηνὰς παραμείβεται φύσεις, συντρέχει. καθάπερ οὖν ὁ ἀγένητος φθάνει πᾶσαν γένεσιν, οὕτως καὶ ὁ τοῦ ἀγενήτου λόγος παραθεῖ τὸν γενέσεως, κἂν ὀξύτατα ἐπὶ νεφῶν καταφέρηται· διὸ καὶ παρρησιάζεται φάσκων· „ἤδη ὄψει, εἰ ἐπικαταλήψεταί σε ὁ λόγος μου ἢ οὔ“ (Num. 11, 23), ὡς πάντα ἐφθακότος καὶ κατειληφότος τοῦ θείου λόγου. εἰ δὲ ὁ λόγος ἔφθακε, πολὺ μᾶλλον ὁ λέγων αὐτός, καθάπερ ἐν ἑτέροις 67
μαρτυρεῖ φάσκων· „ὧδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)·

---

1 ποιει (superscr. οὖν) Pap   ἀμφῶν U   2 ἦν add. Pap UF: om. ceteri   δ' UF   ὀξυκινητότερον Pap UF: εὐκινητότερον ceteri   3 περὶ F   ἡ ῥύμη UF (Pap?): τῇ ῥύμῃ ceteri   ὀνομάτων] ἐπ' αὐτῷ G   4 τῶν ῥημάτων A   ἐπ' αὐτοῖς Pap UF: ἐπ' αὐτοὺς ceteri   φθάνουσα MH: φθάνουσαν ceteri   5 εγχεομενα Pap, ἐκχεόμενα UF: ἐκρεόμενα ceteri   ἀέναα P: ἀένναα ceteri   εριθρα Pap, ῥεῖθρα UF: νάματα ceteri   ἄληκτον] ἄδεικτον Pap UF   6 αὐτοῦ add. ante ἀεὶ FL[2]   αιει Pap   λῆξιν] δεῖξιν Pap UF   πλημυρα Pap   πλήμμυρα] φορὰ καὶ ῥύμη FL[2]   7 τῷ Pap M: τῇ ceteri   οξυκινητατωι Pap, ὀξυκινητάτῳ G   διανοιας (om. ὃ) Pap   8 codd. (ὡς F[2]): ἣ Mang.   8 οὖν] γὰρ HPL[1]   ἀγέννητος U, γενητὸς MGP, γεννητὸς AH   9 πᾶσαν γένεσιν] πάντα τὰ ἐν γενέσει M   γένεσιν] νεῦσιν AGHP   οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri   ἀγεννήτου MAHU   10 κἂν Pap UFL[2]: καὶ ceteri   ὀξύτατος HPL[1], ὀξύτητα L[2]   ἐπινήφων FL[2]   καταφέρηται Pap UF: καταφέρεται MAGP, παραφέρεται H   διὸ Pap UFL[2]: οἷς ceteri   11 ει καταλιψεται Pap, εἰ ἐπικαταλήψεται UF: ἐπεὶ καταλήψεται ceteri   ἢ οὔ add. Pap UFL[2]: om. ceteri   13 δ' AUF   ἔφθακεν Pap U, πέφθακε MA   πολὺ Pap UF: πολλῷ ceteri   14 φάσκων Pap UF: λέγων ceteri   ὧδε] οδε Pap, ὅδε U   ἐκεῖ ἕστηκα transp. UF, ἐκεῖ om. Pap

---

verbum enim Dei non, sicut quidam ait, opus est, sed operans ... praevenit omnia; est enim ante omnia sicut Pater et in omnibus sicut idem Pater, penetrans omnia; validum enim et acutum et omni gladio acutius est ... praeveniens omnium cogitationes, de quo ait Pater Deus: Iam videbis, si comprehendit te verbum meum aut non. ubi enim Deus, et verbum est ... et sicut habes in aliis de Deo lectum: Ego steti hic priusquam tu .... et cum hic est, etiam alibi est, non mutato loco, sed repleto utique sui praesentia; ubique enim est, qui per omnia et in omnibus, nullum locum immunem sui relinquens; et ubi adest, erat, et ubi erat, adest, et ideo qui novit velox esse verbum Dei, cito petit et cito impetrat.

δηλοῖ γὰρ ὅτι πρὸ παντὸς ὑφέστηκε τοῦ γενομένου καὶ ὁ ἐνταῦθα ὢν
κἀκεῖ καὶ ἀλλαχόθι καὶ πανταχοῦ πεπληρωκὼς πάντα διὰ πάντων καὶ
68 οὐδὲν ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπὼς ὑπάρχει· οὐ γάρ φησιν „ὧδε ἐγὼ
στήσομαι καὶ ἐκεῖ", ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτε πάρειμι ἕστηκα κατὰ τὸν αὐτὸν
| χρόνον κἀκεῖθι, ἀλλ' οὐ μεταβατικῶς κινούμενος, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαμ- p. 176 M.
βάνειν τὸν δὲ ἀπολείπειν τόπον, ἀλλὰ τονικῇ χρώμενος τῇ κινήσει.
δεόντως οὖν μιμούμενοι τὴν τοῦ πατρὸς φύσιν οἱ ὑπήκοοι παῖδες ἀμελλητὶ
μετὰ σπουδῆς πάσης τὰ καλὰ δρῶσιν, ὧν ἔργον ἐστὶ κάλλιστον ἡ ἀνυπέρθετος
69 θεοῦ τιμή. (19.) Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν ἀχρόνων δυνάμεων
φαντασίαν οὐχ οἷός τε ὢν δέξασθαι, τὰ ψυχῆς ὄμματα πεπηρωμένος,
οἷς μόνοις αἱ ἀσώματοι καταλαμβάνονται φύσεις, οὐδὲ ὠφεληθῆναι
δι' ἀχρόνων ὑπομένει, ἀλλὰ ταῖς ἀψύχοις δόξαις, λέγω δὲ „βατράχοις",
πιεσθεὶς ἦχον καὶ ψόφον ἔρημον καὶ κενὸν πραγμάτων ἀποτελούσαις,
εἰπόντος Μωυσέως „τάξαι πρὸς μέ, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ καὶ τῶν
θεραπόντων σου, ἀφανίσαι τοὺς βατράχους" (Exod. 8, 9), δέον ἐν
ἀνάγκαις σφοδραῖς ὄντα εἰπεῖν „εὐθὺς εὔχου", ὑπερτίθεται λέγων „εἰς
αὔριον", ἵνα διὰ πάντων τὴν ὁμαλότητα τῆς ἀθεότητος διαφυλάξῃ.

---

1 υφεστηκεν Pap ἐνταῦθα Pap UF: ἐνθάδε ceteri 2 πανταχοῦ] πάντα A 3 οὔ φησι γάρ F ὧδε] ὅδε U, om. F 4 στήσομαι UF (Pap?): ἕστηκα ceteri και εκει Pap: ἐκεῖ U, ὧδε ἐκεῖ F, κἀκεῖθι ceteri post ἕστηκα add. κἀκεῖ MAGHP 5 κἀκεῖθι F, καὶ κεῖθι U, κειθι Pap: om. ceteri αλλ' ου Pap, ἀλλὰ οὐ U, ἀλλὰ καὶ οὐ F: ἀλλ' om. ceteri 5. 6 ἀπολαμβάνειν UF 6 τῶν τόπων F τονικῇ] τὸ νικᾶν P 7 μειμυμενος Pap ἀμελητὶ UF 8 πάσης σπουδῆς transp. H, πολλῆς σπουδῆς U τὰ om. UF εργων Pap εστιν Pap, κάλλιστόν ἐστιν transp. G 9 τοῦ θεοῦ G ο σκεδαστης των καλων Pap: ὁ et τῶν καλῶν om. codd. ἀχρόνων Pap UF: τῶν ἀχρόνων ceteri 10 ψυχῆς] τῆς ψυχῆς AHP 11 οὐδ' AUF 12 δι' ἀχρόνων U: διὰ χρόνων ceteri ὑπομένει Pap UF: ὑπέμεινεν ceteri 13 πιεσθεὶς Pap UFL[2]: βιασθεὶς ceteri ἔρημον] ημερον Pap ἀποτελούσης HP, ἀποτελοῦσιν v 14 Μωσέως Pap MG, Μωϋσέος AP εὔξωμαι A, ἵνα εὔξωμαι H 15 σου om. Pap UF 16 ὁ δὲ add. ante ὑπερτίθεται H 17 διὰ πάντων Pap F: διὰ παντὸς ceteri ὁμαλότητα Pap UFG: ἁπαλότητα ceteri

---

9 sqq. *ibid. I 9,33* At vero Pharao qui opinionibus vanis et inanibus studium impendebat suum, ranis repleta Aegypto sonum inanem rerum et strepitum vanum reddentibus, dicenti Moysi: Constitue mihi, quando pro te orem et pro famulis tuis et pro populo tuo, ut exterminet Dominus ranas, cum debuerit in tanta positus necessitate rogare, ut iam oraret nec differret, respondit: crastina die, otiosus et neglegens, morae poenam Aegypti soluturus excidio.

τοῦτο σχεδὸν ἅπασι παρακολουθεῖ τοῖς ἐπαμφοτερισταῖς, κἂν μὴ διὰ 70 τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ὁμολογῶσιν· ἐπειδὰν γὰρ συμβῇ τι τῶν ἀβουλήτων, ἅτε μὴ πεπιστευκότες παγίως τῷ σωτῆρι θεῷ πρότερον καταφεύγουσιν ἐπὶ τὰς ἐν γενέσει βοηθείας, ἰατρούς, βοτάνας, φαρμάκων συνθέσεις, δίαιταν ἠκριβωμένην, τἆλλα πάνθ' ὅσα παρὰ τῷ θνητῷ γένει βοηθήματα· κἂν ἄρα εἴπῃ τις „καταφεύγετε, ὦ μάταιοι, ἐπὶ τὸν μόνον ἰατρὸν ψυχῆς ἀρρωστημάτων μεθέμενοι τὴν ἀπὸ γενέσεως τῆς παθητῆς ψευδώνυμον ὠφέλειαν", γελῶσι καὶ χλευάζουσιν ἐπιφωνοῦντες „ταῦτα εἰς αὔριον", ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο περὶ τῆς τῶν παρόντων κακῶν ἀποτροπῆς ἱκετεύσοντες τὸ θεῖον· ἀλλ' ὅταν γε τῶν ἀνθρωπείων μηδὲν 71 ἀρκῇ, πάντα δὲ εὑρίσκηται καὶ τὰ παιώνια βλαβερά, τηνικαῦτα ἐξ ἀμηχανίας πολλῆς, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ὠφέλειαν ἀπογνόντες, ἄκοντες οἱ δείλαιοι καταφεύγουσιν ὀψὲ καὶ μόλις ἐπὶ τὸν μόνον σωτῆρα θεόν· ὁ δ' ἅτε εἰδὼς τὰ ἐν ἀνάγκαις ἄκυρα οὐκ ἐπὶ πάντων χρῆται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἐφ' ὧν καλὸν καὶ συμφέρον χρῆσθαι. πᾶς οὖν λογισμὸς κτήματα ἑαυτοῦ τὰ πάντα ἡγούμενος καὶ ἑαυτὸν προτιμῶν θεοῦ — τὸ γὰρ „μεθ' ἡμέρας θύειν" τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν — ἔνοχος ὢν ἀσεβείας ἴστω γραφῇ.

---

1 παρακαλεῖ GHP[1] ἐπαμφοτέροις H, ἐπ' ἀμφοτέραις P 2 τι συμβῇ transp. UF 3 παγίως om. F καὶ πρότερον H 5 τἆλλα UF, τα αλλ' Pap: om. ceteri πάντα UF, om. Pap θνητῶν H 6 εἴποι H καταφύγετε UF ὦ μάταιοι] ὠμότεροι H, ὦ μογεροί v 7 τὴν] τῆς U 8 ὠφέλειαν ψευδώνυμον transp. A γελωσιν Pap 9 τι] τις Pap τῆς om. G 10 ἱκετεύοντες P γε] τε Pap ἀνθρωπείων Pap UF: ἀνθρώπων ceteri 11 δ' AUF εὑρίσκεται MAF παιώνεια GU, παιόνια A, ἐπ–ο–νια H (γρ. παιώνια mgH), ἐπαιώνια L ἐξ om. UF 12 τῆς ἀ. τ. ἄ. ἀπογνόντες ὠφελείας UF 13 οψε μογις (om. καὶ) Pap μόνον add. Pap UFL[2]: om. ceteri 14 ἄ–κυρα FH, ἄκρα A τῷ νόμῳ] τῇ εὐμενείᾳ coni. Mang., τῇ δυνάμει coni. Wendl. 15 ἐφ' ᾧ Pap UF καὶ συμφέρον χρῆσθαι καὶ καλόν A, χρῆσθαι καλὸν καὶ συμφέρον G κτήμαθ' UF 16 ἑαυτοῦ UF: αὑτοῦ H, αὐτοῦ ceteri ἑαυτὸν UF: αὑτὸν AH corr., αὐτὸν MGP 17 ἡμέραν UF

---

1 sqq. *ibid. I 10, 40* . . . factus est (Cain) indicium resupini, cum ipsa postulatio voti matura esse debeat, ne videamur de humanis artibus hoc est medendi peritia herbarumque sucis sperasse magis remedium quam de Deo subsidium poposcisse; ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. verum homines quidam praepostero ordine ante sibi ab hominibus opem arcessunt; ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

72 (20.) Καὶ τὸ μὲν πρότερον ἔγκλημα τοῦ Κάιν ἀποχρώντως
ἐπεξήλθομεν. τὸ δ' ἕτερον τοιοῦτον ἦν· τί δήποτε ἀπὸ τῶν καρπῶν,
ἀλλ' οὐκ ἀπὸ | τῶν πρώτων καρπῶν φέρει τὴν ἀπαρχήν; μήποτε διὰ p. 177 M
τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἵνα τὰ μὲν πρεσβεῖα γενέσει δῷ, τοῖς δὲ δευτερείοις
ἀμείψηται τὸ θεῖον· ὥσπερ γὰρ εἰσί τινες οἳ ψυχῆς προκρίνουσι σῶμα,
τῆς δεσποίνης τὸ δοῦλον, οὕτως εἰσὶν οἳ γένεσιν μᾶλλον θεοῦ τετιμήκασι,
πρόσταγμα τεθεικότος τοῦ νομοθέτου, ἵνα „τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτο-
γεννημάτων τῆς γῆς εἰσφέρωμεν εἰς τὸν οἶκον κυρίου τοῦ θεοῦ“
(Exod. 23, 19), ἀλλὰ μὴ ἑαυτοῖς ἐπιγράφωμεν· καὶ γὰρ δίκαιον
τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων ὅσα πρῶτα ἢ τάξει ἢ δυνάμει θεῷ
73 ὁμολογεῖν. τὰ μὲν οὖν τῇ τάξει πρῶτα τοιαῦτά ἐστιν, οἷς κατὰ τὴν
πρώτην γένεσιν εὐθὺς ἐκοινωνήσαμεν, τροφὴ αὔξησις ὅρασις ἀκοὴ γεῦσις
ὄσφρησις ἁφὴ λόγος νοῦς, μέρη ψυχῆς, μέρη σώματος, αἱ τούτων
ἐνέργειαι, συνόλως κινήσεις αὐτῶν καὶ σχέσεις αἱ κατὰ φύσιν· τὰ δὲ
ἀξιώματι καὶ δυνάμει τὰ κατορθώματα, αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς
74 πράξεις. δίκαιον οὖν ἀπὸ τούτων ἀπάρχεσθαι. αἱ δὲ ἀπαρχαὶ λόγος
ἐστὶν ἐκ διανοίας ἀληθοῦς ἀναπεμπόμενος εὐχαριστητικός· τέμνε δὲ
αὐτὸν κατὰ τὰς οἰκείας τομάς, ὅνπερ τρόπον ἡ λύρα καὶ τὰ ἄλλα

---

1 ἔγκλημα] ὄνομα U 2 τὸ δ' ἕτερον UF (Pap?): τὸ δὲ δεύτερον ceteri 4 δευτέροις UF 5 ἀμείβῃ UF 6 τετιμήκασι UF (Pap?): προτετιμήκασι ceteri 7. 8 πρωτογενημάτων MHP 8 τῆς γῆς om. Pap εἰσφέροιμεν H, εἰσφέρειν μὲν P, εισφερωσιν (?) Pap εἰς — ἐπιγράφωμεν (9) om. UF κυρίου om. HP 9 μή γε ἑαυτοῖς P, μὴ ἑαυτοῖς γε A επιγραφομεν Pap 10 κινημάτων] γεννημάτων coni. Mang. 11 πρῶτα τῇ τάξει transp. UF τοιαῦτ' U οἷς] ὧν UFL² 13 ἁφὴ ὄσφρησις transp. F 14 κινήσεις αὐτῶν Pap UFL²: αὐτῶν om. ceteri δε Pap: δ' codd. 15 τὰ ante κατορθώματα om. Pap αἱ ἀρεταὶ — πράξεις] ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις UF 16 ἀπὸ] αὐτῷ Turn. ἄρχεσθαι MAHP δ' UF 17 ἀληθείας A εὐχαριστητικός Pap M: εὐχαριστικός ceteri τεμνε Pap: τέμνει codd. 18 αὐτὸ UF ὅνπερ] ον περι Pap ἡ om. HL¹ τὰ ἄλλα τὰ UF, ἄλλα om. HL¹

---

1 sqq. *ibid.* *§ 41* Concluso ergo illo et convicto Cain crimine, aliud oblationis vitium discutiamus. obtulit, inquit, ex fructibus terrae, non a primis fructibus, primitias (leg. munus?) Deo: hoc est primitias sibi prius vindicare, Deo autem sequentia deferre. itaque cum vere anima corpori tamquam servo domina sit praeferenda, utique primitias eius, hoc est animae, prius quam corporis offerre debemus.
11 sqq. *ibid.* . . . primitiae animae primatus sunt bonarum disciplinarum; quae licet tempore posteriores sint quam corporis primitiae, quae sunt esca incrementum visus auditus et tactus odor vox mens . . ., ⟨dignitate⟩ tamen priores sunt [disciplinis]; quarum primitiva est puro corde et simplici sermone oblata Deo gratiarum actio.

μουσικῆς ὄργανα τέτμηται· τῶν γὰρ ἐν τούτοις φθόγγων καὶ καθ' αὑτὸν
ἕκαστος ἥρμοσται καὶ πρὸς τὴν ἑτέρου συμφωνίαν μάλιστα ᾠκείωται,
καθάπερ καὶ τῶν ἐν γραμματικῇ στοιχείων τὰ λεγόμενα φωνήεντα, ἃ
καὶ καθ' αὑτὰ φωνεῖται καὶ σὺν ἑτέροις ὁλόκληρον ἀποτελεῖ φωνήν.
πολλὰς γὰρ δυνάμεις αἰσθητικάς τε καὶ λογικὰς καὶ νοητὰς ἐν ἡμῖν 75
αὐτοῖς ἡ φύσις δημιουργήσασα καὶ πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα
ἔργων καὶ πάλιν πάσας ἁρμοσαμένη δι' ἀναλογίας κοινωνίᾳ καὶ συμφωνίᾳ
τῇ πρὸς ἀλλήλας ὀρθότατα ἂν καὶ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ ἐφ' ἁπάσαις εὐδαι-
μονίζοιτο. (21.) διόπερ „ἐὰν προσφέρῃς θυσίαν πρωτογεννημάτων“, 76
οὕτως διαιρεῖ, ὡς ὑφηγεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Lev. 2, 14)· „νέα“ τὸ
πρῶτον, εἶτα „πεφρυγμένα“, ἔπειτα „χίδρα“, καὶ ἐπὶ πᾶσιν „ἐρικτά“.
„νέα“ μὲν διὰ τόδε· τοὺς τὸν παλαιὸν καὶ γέροντα καὶ μυθώδη χρόνον
ἀσπαζομένους, ταχεῖαν δὲ καὶ ἄχρονον θεοῦ δύναμιν μὴ συνεωρακότας
ἐκδιδάσκει νέα καὶ ἐπακμάζοντα καὶ ἀνηβῶντα προτρέπων ἐνθύμια
p. 178 M. λαμβάνειν, ἵνα μὴ παλαιαῖς ἐντρεφόμενοι μυθοποιίαις, | ἃς ὁ μακρὸς
αἰὼν ἐπὶ ἀπάτῃ τοῦ θνητοῦ παραδέδωκε, ψευδοδοξῶσιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ
ἀεὶ ἀγήρω [νέου] θεοῦ τὰ νέα καὶ καινὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης ἀφθονίας
λαμβάνοντες ἐκδιδάσκωνται μηδὲν ἡγεῖσθαι παρ' αὐτῷ παλαιὸν ἢ
συνόλως παρεληλυθός, ἀλλὰ γινόμενόν τε ἀχρόνως καὶ ὑφεστηκός.
(22.) οὗ χάριν καὶ δι' ἑτέρων φησίν· „ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξανα- 77
στήσῃ, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου“ (Lev. 19, 32), ὡς παμμε-
γέθους διαφορᾶς οὔσης· πολιὸς μὲν γὰρ ὁ μηδὲν ἐνεργῶν ἐστι χρόνος,

---

1 τέμνεται U τὸν γὰρ F τούτοις UF (Pap?): αὐτοῖς ceteri φθόγγων] φθόνον F ἑαυτὸν HP 2 ἑτέρου] ἑτέραν H, οἰκείαν A, ἑτέρων coni. Markland οἰκείωται MA 3 ἃ] η Pap 4 καθ' αὑτὰ φωνεῖται Pap UF: καθ' ἑαυτὰ ἐκφωνεῖται ceteri 5 γὰρ Pap UF: δὲ ceteri τε καὶ λογικὰς om. HP καὶ νοητὰς om. Mang., καὶ νοητικὰς Turn. 6 τείνασα] τινασ Pap 7 καὶ κοινωνία G κοινωνία συμφωνίας (om. καὶ) H 8 ἐφ' ἁπάσαις Pap UF: ἐπὶ πάσαις ceteri 8. 9 εὐδαιμονίζοιτο Pap (οι) FL[2]: εὐδαιμονίζοντο U, εὐδαιμονίζει H, εὐδαιμονίζοι ceteri 9 ἂν UF, ἐάνπερ G προσφερηι Pap πρωτογενημάτων MGP 10 οὕτως Pap F: οὕτω ceteri 11 πεφυρμενα Pap χέδρα M, χίεδρα A, χλιαρὰ FL[2] ἐρικτά Pap MAF: ἐρεικτά ceteri 12 μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri διὰ τόδε Pap UFL[2]: τόδε om. ceteri γέροντα Pap UF: γηραιὸν ceteri θυμώδη GL[1] 13 ἀσπαζόμενος F μὴ] ἢ μὴ MAH, ἢ μὴ GP 14 ἐκδιδάσκειν U ἀνηβῶντα Pap UF: ἡβῶντα ceteri 15 παλαιαῖς] πολιαις Pap 16 τῶν θνητῶν Mang., τοῦ θνητοῦ ⟨γένους⟩ coni. Wendl. παραδεδωκεν Pap 17 ἀγήρω νέου Pap UFL[2]: γενναίου MAGP, γενέου HL[1], ἀγήρω καὶ νέου v νέου seclusi 18 ἐκδιδάσκοντες G 19 παραλελυθος Pap γινόμενόν τε Pap UF: τε om. ceteri ὑφεστηκώς FH corr. 20. 21 ἐξαναστήσῃ Pap UF: ἀναστήσῃ ceteri

ἀφ' οὗ μετανίστασθαι καὶ ἀποδιδράσκειν δεῖ τὴν μυρίους ἀπατῶσαν
ἐκκλίνοντας ὑπόληψιν, ὡς ἄρα τι ποιεῖν οὗτος πέφυκε· πρεσβύτερος δὲ ὁ
τιμῆς καὶ γέρως καὶ πρεσβείων ἐπάξιος ὤν, ὃν Μωυσῇ τῷ θεοφιλεῖ
δοκιμάζειν ἐπιτέτραπται· „οὓς γὰρ σὺ οἶδας," φησίν „οὗτοί εἰσι
πρεσβύτεροι" (Num. 11, 16), ὡς ἂν μηδεμίαν ἀποδεχομένου νεωτερο-
ποιίαν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἀξίων δογμάτων
78 εἰωθότος ἐρᾶν. ὠφέλιμον μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν
τελείας, ἀλλά τοι πρὸς πολιτείαν, καὶ τὸ παλαιαῖς καὶ ὠγυγίοις ἐντρέ-
φεσθαι δόξαις καὶ ἀρχαίαν ἀκοὴν ἔργων καλῶν μεταδιώκειν, ἅπερ
ἱστορικοὶ καὶ σύμπαν τὸ ποιητικὸν γένος τοῖς τε καθ' αὑτοὺς καὶ τοῖς
ἔπειτα μνήμῃ παραδεδώκασιν. ἀλλ' ὅταν γε μὴ προϊδομένοις μηδὲ
ἐλπίσασι φέγγος αἰφνίδιον ἐπιλάμψῃ τὸ αὐτομαθοῦς σοφίας, ἣ δὲ τὸ
μεμυκὸς ὄμμα ψυχῆς διοίξασα ἀντὶ ἀκροατῶν θεατὰς ἐπιστήμης
ἐργάσηται τὴν ὠκυδρομωτάτην αἰσθήσεων ὄψιν πρὸ τῆς βραδυτέρας ἀκοῆς
79 ἐν διανοίᾳ θεῖσα, μάταιον ἔτι διὰ λόγων ὦτα γυμνάζειν. (23.) διὸ καὶ
λέγεται· „φάγεσθε παλαιὰ καὶ παλαιὰ παλαιῶν, ἀλλὰ καὶ παλαιὰ ἐκ
προσώπου νέων ἐξοίσετε" (Lev. 26, 10), ὡς δέον πολιὸν μὲν μάθημα
χρόνῳ μηδὲν ἀρνεῖσθαι πειρωμένους καὶ γράμμασι σοφῶν ἀνδρῶν
ἐντυγχάνειν καὶ γνώμαις καὶ διηγήσεσιν ἀρχαιολογούντων παρεῖναι καὶ
φιλοπευστεῖν ἀεὶ περὶ τῶν προτέρων καὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων,
τοῦ μηδὲν ἀγνοεῖν ὄντος ἡδίστου, νέας δὲ ὅταν ἀνατείλῃ βλάστας αὐτο-
διδάκτου σοφίας ὁ θεὸς ἐν ψυχῇ, τὰ ἐκ διδασκαλίας εὐθὺς περιγράφειν
καὶ περισύρειν ὑπονοστοῦντα καὶ ὑπορρέοντα ἐξ ἑαυτῶν· τὸν γὰρ θεοῦ

---

1 ἀφ' οὗ καὶ ἀνίστασθαι A   2 ὑπόληψιν ἐκκλίνοντας transp. UF   οὗτος] οὕτως MPH[1], οὕτω G   3 Μωση Pap, Μωυσῆ UF: Μωσεῖ ceteri   4 εισιν Pap   4. 5 εἰσι πρεσβύτεροι codd.: πρεσβύτεροί εἰσιν Mang.   5 πρεσβυτέρων HP[1], πρεσβύτεροι om. L   ὡς—πρεσβυτέρων (6) om. P   ὡς ἂν Pap UF: ἂν om. ceteri   ἀποδεχόμενοι coni. Mang.   7 εἰωθότες P (coni. Mang.)   ὠφελεῖ AH   μὲν om. GP   8 τελείας] τημελείας G   καὶ πρὸς A   πολιτείας HP   παλαιας Pap   10 τε om. F   αὐτοὺς (Pap) U: ἑαυτοὺς ceteri
11 προειδομένους U, προειδομένοις ceteri (Pap)   μηδ' AUF   12 αἰφνίδιον om. GHP[1]L[1]   επιλαμψη το Pap: ἐπιλάμψῃ (om. τὸ) UF, ἐπιλάμψαιτο ceteri, ἐπιλάμψηται v   ἡ δὲ Pap MAGP: ἥδε F, εἰ δὲ U, ἡ δὴ H   13 τῆς ψυχῆς AF   ἐπιστήμης θεατὰς transp. A   ἐπιστήμας F   14 ἐργάσηται Pap F: ἐργάσεται U, ἐργάζεται ceteri   ὠκυδρονωτάτην A   αἰσθήσεως L, αἴσθησιν UF   15 ἔτι Pap MUFL[2]: ἐπὶ ceteri, ἐστι v   διαλόγων G, δὲ λόγων H   16 παλαιὰ ἐκ παλαιῶν UF   παλαιὰς ἐκ MA   17 νέω A   ἐξοίσεται A   πολιὸν codd. et Pap: παλαιὸν Mang.   18 γράμμασι] πραγμασιν Pap   20 προτερον Pap
21 ὄντως G   δ' UH   αντειλη Pap   22 ὁ om. Pap   ἐκ ψυχῆς UF
23 ὑπονοσοῦντα MAP   ὑπορέοντα U, υπερεοντα Pap   αὐτῶν U

φοιτητὴν ἢ γνώριμον ἢ μαθητὴν ἢ ὅ τί ποτε χρὴ θεμένους ὄνομα
καλεῖν αὐτὸν ἀμήχανον ἔτι θνητῶν ὑφηγήσεως ἀνέχεσθαι. (24.) ἔστω 80
p. 179 M. δὲ ἡ νέα ψυχῆς ἀκμὴ „πεφρυγμένη", τουτέστιν, | ὡς πυρὶ χρυσός,
λόγῳ δυνατῷ βεβασανισμένη· τοῦ δὲ βεβασανίσθαι καὶ δεδοκιμάσθαι
σημεῖον τὸ πεπηγέναι· καθάπερ γὰρ ὁ τῶν τεθηλότων ἀσταχύων καρπός,
ἵνα μηκέτι πλαδᾷ, φρύγεται, τοῦτο δ' οὐκ ἄνευ πυρὸς πέφυκε συμβαίνειν,
οὕτως καὶ τὴν νέαν πρὸς ἀρετῆς ἀκμὴν ἀνάληψιν δυνατῷ καὶ ἀνικήτῳ
λόγῳ χρὴ πάγιον καὶ σταθερωτάτην ἀπεργάζεσθαι· πέφυκε δὲ ὁ λόγος
οὐ μόνον πήττειν ἐν ψυχῇ τὰ θεωρήματα διαρρεῖν αὐτὰ κωλύων, ἀλλὰ
καὶ τὴν τοῦ ἀλόγου πάθους ὁρμὴν εὐτόνως ἐκλύειν. ἴδε γέ τοι τὸν 81
ἀσκητὴν Ἰακὼβ ἕψοντα αὐτήν, ὅτε καὶ „Ἠσαῦ ἐκλείπων" (Gen. 25, 29)
εὐθὺς εὑρίσκεται· θεμέλιος γὰρ τῷ φαύλῳ κακία καὶ πάθος, οἷς ἐπερη-
ρεισμένος, ὅταν ἐξητττημένα καὶ παρειμένα ὑπὸ τοῦ αἱροῦντος αὐτὰ λόγου
θεάσηται, κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκλύεται τοὺς ἰσχύος δεσμούς. ἔστω δὲ ὁ 82

---

1 φυτητην Pap ὄνομα] ὄμμα A 2 αὐτὸν om. Pap ἔτι Pap UF: ἐστι ceteri ὑφηγήσεως Pap UF: ὑφηγήσεων ceteri ανεχεσθαι Pap: ἀνασχέσθαι codd. 3 νέα Mang. (non M): νέας codd. et Pap πεφρυμμενη Pap ὡς πυρὶ] ὡσπερεὶ HP[1] 4 βεβασάνισται καὶ δεδοκίμασται H 5 πεπηγέναι] πεφρυγέναι coni. Mang. 6 φρύσσεται MAHPL[1] δὲ MG, γὰρ P πορος Pap πεφυκεν Pap 7 οὕτω MAGHP καὶ om. HP ἀνάληψιν ἀκμὴν transp. Mang. ἀκινήτῳ H 8 σταθηροτάτην G πεφυκεν Pap 9 πήττειν F, πηπτειν Pap: πέσσειν U, πέττειν ceteri, πέπτειν Mang. τὰ om. MAGHPL[1] διαρειν Pap, διαιρεῖν U 10 ευτωνως εγλυειν Pap ιδων γε Pap, ἴδετέ γε U 11 αὐτήν] φακῆν coni. Mang. ὅτε Pap UF: ὁπότε ceteri εγλιπων Pap 12 τῷ φαύλῳ Pap UF: τῷ φιλαύτῳ MAGP, τῶν φιλαύτων H 12. 13 οἷσπερ ἐρηρεισμένος U 13 ἐξητημένα UFP αἱροῦντος Pap UF: αἴροντος ceteri λόγου om. G 14 εγλυεται Pap, καὶ ἐκλύεται H τοὺς] τῆς P

---

2 sqq. *Ambros. l. l. II 6,20* Si autem offeres sacrificium de primitivis ovibus, frixum in igne, frixum pingue, offeres sacrificium primitivorum, sicut scriptum est: quod significat fidem tuam velut igne probatam esse debere et sancto fervere spiritu. denique coxit lentem Iacob et fratri primatus benedictionis eripuit, quos utique solida consequeretur fides; hic ergo robustus et vividus augebatur, ille autem, qui cibum suum coquere nesciebat, fatigatus atque deficiens defluebat. uratur igitur verbo Domini sicut igne virtus animae tuae ... torreatur fides tua sicut spicae messium; tunc enim maturitatem fructuum praeferunt, cum eas primo solis processu tempora aestiva torruerint. sermo igitur plurimus Scripturarum animam confirmat et quodam spiritalis gratiae colorat vapore; rationabilia quoque inventa corroborat dissolvitque omnem vim irrationabilium passionum. ideoque Esau laxatis virtutis suae nexibus dissolutus est.

λόγος μὴ συγκεχυμένος, ἀλλ' εἰς οἰκείους τετμήσθω τομάς· τὸ „χέδρα ποιῆσαι“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν ἅπαντι μὲν γὰρ ἀταξίας ἄμεινον ἡ τάξις, μάλιστα δ' ἐν ὀξύτατα ῥεούσῃ φύσει, τῷ λόγῳ. (25.) διαιρετέον οὖν αὐτὸν εἰς κεφάλαια προηγούμενα, τὰ λεγόμενα ἐμπίπτοντα, καὶ ἐφαρμοστέον ἑκάστῳ τὰς οἰκείους κατασκευάς, μιμουμένους τοὺς ἀγαθοὺς τῶν τοξοτῶν, οἳ σκοπόν τινα προθέμενοι τὰ βέλη πάντα ἐπ' αὐτὸν ἀφιέναι πειρῶνται· σκοπῷ μὲν γὰρ τὸ κεφάλαιον, βέλεσι δὲ ἔοικεν ἡ
83 κατασκευή. οὕτως τὸ πάντων ἄριστον ἐσθημάτων ὁ λόγος ἁρμονίως συνυφαίνεται· καὶ γὰρ τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου κατατέμνει ὁ νομοθέτης εἰς τρίχας, ὥστε συνυφῆναι τὰ οἰκεῖα ἐπιμόνως (Exod. 36, 10)· οὕτως ὁ τιμιώτερος χρυσοῦ λόγος ποίκιλμα ὢν ἐκ μυρίων ἰδεῶν ἐπαινετῶς τελεσιουργεῖται, ὅταν ἄχρι τῶν λεπτοτάτων κεφαλαίων τμηθεὶς τρόπον
84 τινὰ νήματος δέξηται καθάπερ κρόκην ἀποδείξεις ἐναρμονίους. προστέτακται μέντοι καὶ „τὸ ὁλοκαύτωμα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“ (Lev. 1, 6), ὑπὲρ τοῦ πρῶτον μὲν γυμνὴν ἄνευ σκεπασμάτων, ὅσα περιποιοῦσιν

---

1 αλλα Pap   οἰκείας UH   τετμήσθω Pap U, τετμνήσθω F: τεμνέσθω ceteri   τὸ γὰρ UF   χέδρα MA   2 ἄμεινον Pap UF: ἀμείνων ceteri   3 δε Pap   ὀξύτητι A   4 καὶ τὰ λεγόμενα F   5 οικειους Pap: οἰκείας codd.   6 πάντ' MGUF   7 πειρᾶται HP   βελεσιν Pap, βέλει F   δ' AUF   8 ἀρίστων U   ἐσθημάτων Pap U, αἰσθημάτων F: μαθημάτων ceteri   ἁρμονίως om. F   9 τὰ πέταλα Pap UF: τὰ om. ceteri   τοῦ χρυσίου MAUF: τοῦ om. ceteri   10 συνυφῆναι Pap U, συνυφεῖναι F: συνυφᾶναι ceteri   ἐπιστημόνως A, ἐπιμόνως P (στη suprascr.)   11 χρυσοῦ Pap UF: χρυσίου ceteri   ποίκιλμα (πυκιλμα Pap) ὢν ἐκ Pap UF: ἐκ ποικιλμάτων καὶ ceteri   εἰδεῶν F   επανετως Pap   13 νοήματος GHP[1]   αρμονιους Pap   14 διανεῖμαι Pap UF: διανέμειν ceteri   15 γυμνὴν om. F

---

1 sqq. *ibid. § 21* Oblationem autem atque orationem oportet non confusam esse, sed competenti divisione distinctam; in omni enim re confusione melior est distinctio, multo magis in oratione atque oblatione, quae nisi certas divisiones habeat fit obscurior.   13 sqq. *ibid.* ideoque hostiae plerumque membra lex dividi iubet et holocausta offerri, ut sine admixtione et operimento aliquo nudum sacrificium sit, eo quod nuda atque omnibus exuta involucris debeat fides nostra fervere, ne vanis et fallacibus opinionibus induatur, sed pura atque sincera simplicitas mentis appareat. deinde in partes dividatur congruas; virtus enim genus est, quae dividitur in plurimas species, sed principales quattuor sunt, prudentia temperantia fortitudo iustitia. *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* . . . προστάσσει γὰρ (Μωυσῆς) „τὰ ὁλοκαυτώματα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“, ἐπειδὴ γυμνὴν τῆς ὑλικῆς δορᾶς γενομένην τὴν γνωστικὴν ψυχὴν ἄνευ τῆς σωματικῆς φλυαρίας καὶ τῶν παθῶν πάντων, ὅσα περιποιοῦσιν αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, ἀποδυσαμένην τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τῷ φωτὶ καθιερωθῆναι ἀνάγκη.

αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, τὴν ψυχὴν φανῆναι, εἶτα δέξασθαι
διαιρέσεις ἐμμελεῖς· τὸ γὰρ ὅλον καὶ ἐν γένει ἡ ἀρετή, ἢ κατὰ εἴδη τὰ
p. 180 M. προσεχῆ τέμνεται, φρόνησιν καὶ σωφροσύνην | καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιο-
σύνην, ἵνα τὰς καθ' ἕκαστον εἰδότες διαφορὰς ἑκούσιον ὑπομένωμεν
λατρείαν καὶ καθ' ὅλα καὶ κατὰ μέρη. σκοπῶμεν δὲ ὅπως τήν τε 85
ψυχὴν γυμνάσομεν, μὴ ὁλοσχερέσι καὶ ἀτυπώτοις φαντασίαις ὑποσυγχύτως
ἀπατᾶσθαι, τομὰς δὲ καὶ διαιρέσεις ποιουμένην τῶν πραγμάτων διακύπτειν
εἰς ἕκαστον ἔρευναν μετὰ πάσης ἀκριβείας ληψομένην, τόν τε λόγον, ὃς
[οὐκ] ἀτάκτῳ ῥύμῃ φερόμενος ἀσάφειαν ἐργάσεται, τμηθεὶς δὲ εἰς τὰ
οἰκεῖα κεφάλαια καὶ τὰς εἰς ἕκαστον ἀποδείξεις ὥσπερ ζῷον ἐκ τελείων
μερῶν συμπαγεὶς ἁρμοσθήσεται. χρὴ δέ, εἰ μέλλει ταῦτα παρ' ἡμῖν
αὐτοῖς βεβαιοῦσθαι, μελέτην καὶ ἄσκησιν αὐτῶν ποιεῖσθαι συνεχῆ· ὡς
τό γε ἀψαμένους ἐπιστήμης μὴ ἐπιμεῖναι ὅμοιόν ἐστι τῷ γευσαμένους
σιτίων ἢ ποτῶν εἰς κόρον κωλυθῆναι τραφῆναι. (26.) μετὰ τὸ 86
„χίδρα“ οὖν ἁρμόττει ποιεῖν „ἐρικτά“, τουτέστι μετὰ τὴν διαίρεσιν

---

1 φανεῖναι A δεξασθε Pap 2 καὶ διαιρέσεις F ἐν γένει UF, εν γενεσει Pap: ἓν ἐστιν ceteri ἡ om. Pap F κατὰ] και τα Pap 3 καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην UF: καὶ δικαιοσύνην om. Pap, καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν MAGP, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν H ἀνδρίαν AGHP 4 ἑκάστην F εἰδότας A ὑπομένωμεν] ἀπονέμωμεν coni. Mang. 5 δ' U τήν τε Pap UF: τε om. ceteri 6 γυμνάσομεν Pap G: γυμνάσωμεν ceteri ατουπωτοις Pap ἀτύπως τῆς φαντασίας P ὑποσυγχύτως Pap MAUF: ὑπὸ συγχύσεως GHP 8 ἔρευναν Pap UF: καὶ ἐρευνᾶν ceteri ληψόμεθά τε λόγον Turn. ὃς UF, ως Pap: μὴ GHP, om. MA 8. 9 ὃς οὐκ] οὐχ ὃς coni. Markland; οὐκ seclusi 9 φερομενον Pap, φερομένους A ειργασηται Pap, ἐργάσηται A, ἐργάζεται UF δ' UF 10 τὰς] τὰ F ζώων P 11 δ' UF 12 μελέτην αὐτῶν καὶ ἄσκησιν transp. UF αὐτῶν A, αὐτοῖς P 13 εστιν Pap τῷ om. UF γευσαμένους Pap UF: γευσαμένῳ ceteri, γεύσασθαι v 14 ἢ Pap UF: καὶ ceteri εἰς κόρον Pap UF: εἰς κόρον δὲ ceteri μετα το Pap: μετὰ τὰ codd. 15 χέδρα MA ἐρικτά Pap MA: ἐρυκτά H, ἐρεικτά ceteri τουτέστιν Pap H

---

14 sqq. *Ambros. l. l. II 6,22* Superest ut de continua et iugi oratione dicamus, quod immorari nos et vacare orationi oportet. . . . frequens enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse usus docibiles Dei facit, indocibiles neglegentia. bona igitur exercitatio. denique corporis virtus exercitatione augetur frequenti, at inexercitata minuitur et labitur; plurimi enim exercitii dissuetudine etiam naturalem dissolvere virtutem. similiter animae fortitudo exercitationis assiduitate solidatur. . . . hunc cibum menti nostrae deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus cor hominis sicut illud caeleste manna confirmet: quod non otiose tritum ac politum accipimus, eo quod caelestium Scripturarum alloquia diu terere ac polire debemus toto animo

ἐνδιατρίβειν καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἐπινοηθεῖσι· συνεχὴς γὰρ ἄσκησις
ἐπιστήμην πάγιον ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία· μυρίοι γοῦν
ἀθλήσεως ὄκνῳ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἰσχὺν ἐξέλυσαν, οὓς οὐκ ἐμιμήσαντο
οἱ τροφῇ θείᾳ τὴν ψυχὴν τραφέντες τῷ λεγομένῳ μάννα· οὗτοι γὰρ
ἤλουν καὶ ἔτριβον αὐτὸ ποιοῦντες ἐγκρυφίας (Num. 11, 8), τὸν οὐράνιον
ἀρετῆς λόγον ἀνατρίβειν καὶ ἐπιλεαίνειν ἕνεκα τοῦ τυπῶσαι βεβαιότερον
87 τὴν διάνοιαν ἐγνωκότες. ὅταν οὖν „νέα" τὴν ἀκμὴν καὶ „πεφρυγμένα"
τὸν πεπυρωμένον καὶ ἀνίκητον λόγον καὶ „χίδρα" τὴν τομὴν καὶ διαίρεσιν
τῶν πραγμάτων καὶ „ἐρικτὰ" τὴν τριβὴν καὶ μελέτην τῶν ἐπινοηθέντων
ὁμολογῇς κατὰ θεόν, πρωτογεννημάτων οἴσεις θυσίαν, ὧν πρώτων καὶ
ἀρίστων ἐγέννησεν ἡ ψυχή. κἂν ἡμεῖς μέντοι βραδύνωμεν, αὐτὸς οὐ
βραδύνει τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς θεραπείαν λαβεῖν ἑαυτῷ· „λήψομαι"
γάρ φησιν „ὑμᾶς ἐμαυτῷ λαὸν ἐμοὶ καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεὸς" (Exod. 6, 7)
„καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός· ἐγώ εἰμι κύριος" (Lev. 26, 12).
88 (27.) Τὰ μὲν δὴ τοῦ Κάιν μεθ' ἡμέρας φέροντος θυσίαν
ἐγκλήματα τοιαῦτα ἦν. Ἄβελ δὲ ἤνεγκεν οὐ τὰ αὐτὰ οὐδὲ τὸν

1 διατριβειν Pap σχολάζειν F 2 παγίαν P ἀμελητησία MGHU γοῦν D, γ' οὖν UF: οὖν ceteri 3 ἀσκήσεως coni. Mang. κατέλυσαν DR 4 τροφῇ θεία Pap UF: προφητεία ceteri τῷ om. UF 5 αὐτὸ ποιοῦντες] ἀποποιοῦντες P 6 ἄνω τρίβειν HP ante ἕνεκα add. ἕκαστος H 6. 7 βεβαιότερον τὴν διάνοιαν Pap UF: βεβαιοτέραν διάνοιαν ceteri 7 νέαν F πεφρυγμένην F, πεφυρμενα Pap 8 περιπεπυρωμενον Pap χέδρα MA 9 ἐρικτὰ Pap MA: ἐρυκτὰ H, ἐρεικτὰ ceteri 10 ὁμολογεῖς A, ὁμολογείης P πρωτογενημάτων Pap MGP 10. 11 πρώτων καὶ ἀρίστων codd.: πρῶτον καὶ ἄριστον v 11 ἐγέννησεν] ἔθυσεν A κἂν] καὶ UF εἰ βραδύνομεν UF 12 βραδυνεῖ coni. Mang. θεραπείαν Pap UF: θεραπείας ceteri λημψομαι Pap 13 ἐμαυτῷ] ἑαυτῶ UF, ἐν αὐτῶ A λαω Pap ἐμοὶ add. Pap UF: om. ceteri 14 ἔσεσθαι Pap G 15 θυσίαν Pap UF: θυσίας MAG, τὴν θυσίαν HP 16 οὐ τὰ αὐτὰ] αὐτῶ οὔτε (superscr.) ταὐτὰ (corr. ex ταῦτα) H, αὐτῷ οὔτε αὐτὰ Turn.

et corde versantes. . . . ergo si tamquam pubescens adolescat fides . . . et spiritu ferveat et congrua distinctione teneatur mensura legitimae divisionis et assiduitas commendet gratiam, tunc fit illud pingue et tamquam adipale precationis genus. 1—2 DK fol. 125v (Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ) DM fol. 105v DV p. 405 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἀμελετησία. 1—3 DR fol. 213r (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 46 Col. 1128 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἐξέλυσαν. 16 sqq. *Ambros. l. l. I 10,42* Haec munera obtulit Abel et ideo respexit Deus in munera eius, quoniam e primitivis obtulit; accedit ergo quia de primitivis ovium et de adipibus earum. considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. . . . deinde obtulit non secunda, sed prima, non exigua, sed pinguia: talia enim lex probavit et iussit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum inducet te Deus in terram Chana-

αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ἀντὶ μὲν ἀψύχων ἔμψυχα, ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ
δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ
πιότερα· „ἀπὸ γὰρ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν
στεάτων αὐτῶν“ φησι τὴν θυσίαν ποιήσασθαι (Gen. 4, 4), κατὰ
p. 181 M. τὸ ἱερώτατον διάταγμα· ἔστι δὲ τοιόνδε· „καὶ ἔσται“ | φησίν „ὡς 89
ἂν εἰσαγάγῃ σε κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ὃν
τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δῷ σοι αὐτήν, καὶ ἀφελεῖς πᾶν
διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ, πᾶν διανοῖγον ⟨μήτραν⟩ ἐκ
τῶν βουκολίων ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι, τὰ ἀρσενικά, τῷ
κυρίῳ. πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ· ἐὰν δὲ μὴ
ἀλλάξῃς, λυτρώσῃ αὐτό“ (Exod. 13, 11—13). τὸ γὰρ διανοῖγον μήτραν
τὸ Ἄβελ δῶρόν ἐστι πρωτότοκον, ὃ πότε καὶ πῶς δεῖ φέρειν ἐρεύνησον.
καιρὸς μὲν δὴ ἐπιτηδειότατος, ὅταν εἰσαγάγῃ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν σαλεύοντα 90
λόγον, τὴν τῶν Χαναναίων γῆν, οὐχ ὃν τύχοι τρόπον, ἀλλ' ὃν ὤμοσεν
αὐτός· οὐχ ἵνα σάλον καὶ τροπὴν καὶ κλύδωνα ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος
ἀστάτως ὑπομένῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ σάλου παυσάμενος αἰθρίαν καὶ γαλήνην

---

1 ἀλλὰ MGHP ἀντὶ μὲν UF (Pap ?): μὲν om. ceteri 2 πρεσβύτερά τε καὶ U πρῶτα] τοιαῦτα UF ἀντὶ δὲ om. UF δ' A ἠσθενηχότων M 3 ποτερα Pap, πιώτερα A, πία U, πῖα F 4 φησιν Pap ποιεῖσθαι HP 5 εστιν Pap, ἔσται L 6 κύριος add. Pap UFL[2]: om. ceteri σου add. Pap: om. codd. τῶν Χαναναίων εἰς τὴν γῆν αὐτῶν HP 7 δῶ UF, δώσοι P: δώσω ceteri (et Pap) αὐτὴν om. Pap UF 8 διανοίγων U μήτραν om. U τὰ ἀρσενικὰ — διανοῖγον add. Pap F: om. ceteri μήτραν addidi 9 ἂν] ἐὰν UF ἐγγένηται P 10 ὄνου] ὤνου MA ἀλλάξῃς U προβάτω Pap UF: προβάτου ceteri 11 τὸ γὰρ — πρωτότοκον (12) om. Pap 12 τὸ] τῶ GPH[1], τοῦ UF τὸ πρωτότοκον UL[2] ὁπότε MGPU 13 μὲν δὴ] μηδε Pap, μὲν οὖν ἐστιν UF εἰσάγῃ GHP 14 τύχῃ P 15 φορούμενον A, φερόμενος F 16 ἄστατος PH[1]

---

naeorum, sicut iuravit patribus tuis, et dabit tibi, tolles omne quod aperit vulvam masculinum Domino; omne quod aperit vulvam de armentis et pecoribus tuis, quaecumque nata fuerint tibi masculina, sanctifica Domino; omne quod aperit vulvam asinae, mutabis illud ove, si autem non mutabis, redimes illud. ... Chananaei enim mobiles et inquieti sunt. cum igitur in eorum terram fueris ingressus, quos advertis propter levitatem inquietudinem et instabilitatem morum possessione deiectos, tu teneto constantiam. non te vilis ratio, non levis sermo perturbet: hoc est enim Chananaeus, mobilis sermo, affectus instabilis, et inquieta contentio; sed magis tranquillitatem cordis et animi serenitatem placidus servato, ut tamquam in salo maris tutam navibus stationem portu quodam tuae mentis exhibeas.

ἀγάγης καὶ ὥσπερ εἰς ὑπόδρομον ἢ ὕφορμον ἢ ναυλοχώτατον λιμένα
91 τὴν ἀρετὴν ἀφικόμενος βεβαίως ἱδρυθῇς. (28.) ὅταν δὲ λέγῃ τὸν
θεὸν ὀμνύναι, σκεπτέον εἰ πρὸς ἀλήθειαν ὡς ἐπιβάλλον αὐτῷ τοῦτο
ἀποφαίνεται, ἐπεὶ μυρίοις ἔδοξεν ἀνοίκειον εἶναι· ὅρκου γὰρ ἔννοιά ἐστι
μαρτυρία θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· θεῷ δὲ οὐδὲν ἄδηλον
οὐδὲ ἀμφισβητούμενον, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθείας
ἐναργῶς ἐπιδέδειχε· μάρτυρός γε μὴν οὐδενὸς δεῖται, οὐδὲ γάρ ἐστιν
92 ἄλλος θεὸς ἰσότιμος αὐτῷ. ἐῶ λέγειν ὅτι ὁ μαρτυρῶν, παρόσον μαρτυρεῖ,
κρείττων ἐστὶ τοῦ ἐκμαρτυρουμένου· ὁ μὲν γὰρ δεῖται, ὁ δὲ ὠφελεῖ,
τὸ δὲ ὠφελοῦν ἀξιονικότερον ἀεὶ τοῦ δεομένου. ἄμεινον δὲ οὐδὲ
ἐπινοῆσαι θέμις τοῦ αἰτίου, ὁπότε οὐδὲ ἴσον αὐτοῦ ἀλλ' οὐδὲ ὀλίγῳ
καταδεέστερον, ἀλλ' ὅλῳ γένει καταβεβηκὸς ἅπαν τὸ μετὰ θεὸν
93 εὑρίσκεται. τοῦ γε μὴν πιστευθῆναι χάριν ἀπιστούμενοι καταφεύ-
γουσιν ἐφ' ὅρκον ἄνθρωποι· ὁ δὲ θεὸς καὶ λέγων πιστός ἐστιν, ὥστε

1 ἀγάγης UF (Pap?): ἄγης ceteri   ὥσπερ ἢ εἰς U   ὑππόδρομον corr. ex ἱππόδρομον A, ἱππόδρομον H, ἐπίδρομον L, ἀπόδρομον F   ὑφ' ὅρμον MA   2 ἱδρυνθῇς UH, ἱδρυνθείς F   3 αὐτὸ G   4 ἐπεὶ] ἐπὶ Pap A   ἀνοίκιον F   εστιν Pap   6 οὐδ' AUF   7 επιδεδειχεν Pap, ἐπιδεδειχώς F   8 ἄλλο U   ὁ om. HP   παρ' ὅσον M   9 ἐκμαρτυρουμένου Pap UF: μαρτυρουμένου ceteri   ὁ μὲν — δεομένου (10) om. UF   10 ἀξιονικότερον scripsi: αξιηκοτερον Pap, ἀξιοπιστότερον codd.; ἀξιοπρεπέστερον coni. Mang.   αει Pap: ἐστι codd.   δ' AUF   ουδε Pap, οὐδ' F: οὐδὲν ceteri   11 ἐπινοῆσαι θέμις Pap UF: ἐπινοηθήσεται ceteri   ὁπότ' UF   οὐδ' A, ουτε Pap   ισον αυτου (an αὐτῷ?) Pap: αὐτοῦ om. codd.   12 ἀλλὰ ὅλω M, ἀλόγω H (corr. mgH)   τὸν θεὸν UF   13 εὑρίσκεται om. AGPH[1]   γε codd. et Pap: τε v   μὴν] μὲν F, om. GHP   14 ἐπὶ ὅρκον UF   ἀνθρώπου U   ὁ θεὸς δὲ A

2 sqq. *ibid.* § 43 Hanc possessionem tibi Dominus pollicetur et quodam sacramenti promittit vinculo, ut constantiam tuam firmet. neque enim ideo Deus iurat, quod fide credentis indigeat aut testimoniorum astipulationibus destitutus suffragium sacramenti requirat, sicut homines qui fidem nobis adsciscimus sacramento et ideo iuramus, ut credamur vera dixisse. Deus autem et cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est. non enim propter sacramentum fidelis omnipotens Deus, sed propter Deum etiam sacramentum fidele est. qua ratione igitur Moyses iurantem Deum inducit? quia nos usu quodam mortalium claudimur et velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis involvimus aut velut cochleae, quae nisi intra testae operimentum sint spirare non possunt nec aerem liberum carpere aut sustinere, sic nos non nisi intra quaedam humanae consuetudinis latibula terrena versamur. unde quia illud verius solemus credere, quod iureiurando firmatur, ne nostra claudicet fides, iurare describitur Deus, qui ipse non iurat, sed iurantium iudex et ultor est peierantium.

καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ βεβαιότητος ἕνεκα μηδὲν ὅρκων διαφέρειν. καὶ
συμβέβηκε τὴν μὲν ἡμετέραν γνώμην ὅρκῳ, τὸν δὲ ὅρκον αὐτὸν θεῷ
πεπιστῶσθαι· οὐ γὰρ δι' ὅρκον πιστὸς ὁ θεός, ἀλλὰ δι' αὐτὸν καὶ
ὁ ὅρκος βέβαιος. (29.) τί οὖν ἔδοξε τῷ ἱεροφάντῃ παρεισαγαγεῖν αὐτὸν 94
ὀμνύντα; ἵνα τὴν ἀσθένειαν διελέγξῃ τοῦ γενητοῦ καὶ διελέγξας ἅμα
παρηγορήσῃ· οὐ γὰρ δυνάμεθα διηνεκῶς τὸ ἄξιον τοῦ αἰτίου κεφάλαιον
ἐν ψυχῇ ταμιεύεσθαι τῇ ἑαυτῶν, τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“
(Num. 23, 19), ἵνα πάντα τὰ ἀνθρωπολογούμενα ὑπερκύψωμεν· ἀλλὰ 95
p. 182 M. πλεῖστον μετέχοντες τοῦ θνητοῦ καὶ χωρὶς ἑαυτῶν | ἐπινοῆσαι μηδὲν
δυνάμενοι μηδὲ ἐκβῆναι τὰς ἰδίους κῆρας ἰσχύοντες, ἀλλ' εἰς τὸ θνητὸν
εἰσδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ ἑαυτοὺς ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι
σφαιρηδὸν εἱλούμενοι, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου τὰ αὐτὰ ἃ
καὶ περὶ ἑαυτῶν δοξάζομεν τὴν μὲν ἀτοπίαν τοῦ λόγου, ὅτι ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον, ἀποδιδράσκοντες, τὴν δὲ ἐν τοῖς ἔργοις ἀσέβειαν, ὅτι
ἀνθρωποπαθές, ἐπαναιρούμενοι. διὰ τοῦτο χεῖρας πόδας εἰσόδους 96
ἐξόδους ἔχθρας ἀποστροφὰς ἀλλοτριώσεις ὀργὰς προσαναπλάττομεν,
ἀνοίκεια καὶ μέρη καὶ πάθη τοῦ αἰτίου· ὧν ἐστι καὶ ὁ ὅρκος τῆς ἡμετέρας ἐπίκουρος ἀσθενείας. „ἐὰν οὖν δῷ σοι ὁ θεός, ἀφελεῖς“ (Exod. 97

ο
2 συμβεβηκεν Pap ὅρκῳ] ὅρκον MAGPH[1] 3 δι' ὅρκων Pap AP, δι' ὅρκων G
4 ὁ om. UFP[1] εδοξεν Pap αὐτὸν post ἔδοξεν transp. U 5 γεννητοῦ GHUF 6 κατηγορήσῃ AP 7 ταμιεύεσθαι Pap UF: ταμιεῦσαι ceteri
8 πάντα Pap UFG: ἅπαντα ceteri 9 απεχοντες Pap ἑαυτῶν Pap UF: αὐτῶν ceteri 10 μηδε Pap, μηδ' UF: μήτε ceteri ἰδίους Pap F: ἰδίας ceteri ἀλλὰ M εἰς τὸν Pap F 11 ἑαυτοὺς Pap UF: αὑτοὺς HP, αὐτοὺς MAG
οἱ ἐχῖνοι UF, εχινοι Pap: ἐκεῖνοι ceteri 12 φαρηδον Pap εἰλούμενοι MU τὰ αὐτὰ om. HP ἃ add. UF: om. ceteri 13 αὑτῶν H corr., αὐτῶν P δοξάζωμεν Pap P ατοπειαν Pap, ἀνομίαν UF 14 δ' AUF
15 ἐπαναιρούμενοι UF (Pap?): ἐπανορθούμενοι ceteri 16 ἀπαλλοτριώσεις F
17 καὶ μέρη Pap UF: καὶ om. ceteri ὁ om. HP[1] 18 ἐπίκουρος ἀσθενείας Pap UF: ἀσθενείας ἐπικουρία ceteri ἐὰν οὖν Pap UF: οὖν om. ceteri
οι
δῷ σοι] δώσει P, δώσῃ σοι Mang. ἀφελεῖς Pap UF: ἃ θέλεις ceteri

---

10—13 *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὸ θνητὸν ἐνδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ τὰς αὑτῶν ἀκρασίας ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι σφαιρηδὸν εἱλούμενοι περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου θεοῦ τοιαῦτα οἷα καὶ περὶ αὑτῶν δοξάζουσιν.
15—17 *Clem. Alex. Strom. V 687 P.* διὸ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς μὴ πάθη θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι μηδαμῶς, ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων ὁσιώτερον.

13, 11) λέγει Μωυσῆς ὁριζόμενος· μὴ δόντος γὰρ οὐχ ἕξεις, ἐπεὶ πάντα αὐτοῦ κτήματα, καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς καὶ αἱ πάντων ἐνέργειαι καὶ οὐ σὺ μόνος ἀλλὰ καὶ ὅδε ὁ κόσμος· ὅ τι ἂν ἀποτέμνῃ καὶ διαιρῇ, τοῦτ' ἀλλότριον εὑρήσεις· καὶ γὰρ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα καὶ οὐρανὸν καὶ ἀστέρας καὶ ζῴων καὶ φυτῶν ἀφθάρτων τε καὶ φθαρτῶν ἰδέας ἁπάσας οὐκ ἴδια κέκτησαι, ὥσθ' ὅ τι ἂν αὐτῶν ἱερείου τρόπον προσάγῃς, τὸ θεοῦ προσάξεις κτῆμα, οὐ
98 τὸ σαυτοῦ. (30.) παρατήρει δὲ ὡς πάνυ εὐαγῶς ἀπὸ τῶν δοθέντων ἀφελεῖν διείρηται, οὐχ ὅλα προσάγειν τὰ δοθέντα. μυρία γὰρ ἡμῖν ἡ φύσις ἐπιβάλλοντα ἀνθρώπων γένει δεδώρηται, ὧν ἀμέτοχος ἁπάντων ἐστὶν αὐτή, γένεσιν ἀγένητος οὖσα, τροφὴν τροφῆς οὐ δεομένη, αὔξησιν ἐν ὁμοίῳ μένουσα, τὰς κατὰ χρόνον ἡλικίας ἀφαίρεσιν ἢ πρόσθεσιν οὐκ ἐπιδεχομένη, σῶμα ὀργανικὸν ᾧ λαβεῖν, ᾧ δοῦναι, προελθεῖν, ἰδεῖν, ἀκοῦσαι, προσενέγκασθαι τροφήν, τὴν ἐξικμασθεῖσαν ἀποπέμψασθαι πάλιν, ἀτμῶν ἐπικρῖναι διαφοράς, λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ, πολλὰ καὶ ἄλλα
99 τῶν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ ὠφελίμους ὑπηρεσίας ἔνεστιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀδιάφορα ἄν τις εἴποι, τὰ δὲ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ δεῖν

---

1 Μωσῆς MAGHP ἐπεὶ] ἐπὶ Pap AU 2 λόγους H 3 ἐνέργειαι Pap UF: ἐνέργειαι καὶ οὐσίαι ceteri σὺ] σοι Pap ὁ om. U 4 ὅ τι Pap UF: καὶ ὅ τι ceteri διαιρῇ] αιρη Pap τοῦτ' Pap UF: τοῦτο ceteri 5 καὶ γῆν U 6 οὐχ A ἰδία UH κέκτησαι Mang.: κέκτηται Pap et codd. (κέκτηνται F) 7 αὐτῶν om. AF ιερου Pap προσάγῃς scripsi: προσαγη δη Pap, ἄγῃ UF, προσάγῃ ceteri προσάξεις UF: προσάξει Pap MA, προσάγει G, προσάξῃ HP 8 σαυτοῦ scripsi: ἑαυτοῦ codd. et Pap (?) δ' UF 9 διήρηται AG ἡμῖν] ὑμῶν F 10 ἡ φύσις om. M ἀνθρώπω☰ U γένει om. UF 11 ἐστὶν om. UF αὐτή UF: αὕτη ceteri γένεσιν UF (Pap?): γέννησιν ceteri ἀγένητος F: ἀγέννητος ceteri ουσαν Pap 12 χρόνους UF 13 ᾧ λαβεῖν Pap UF: ὃ λαβεῖν ceteri ωι δουναι Pap: δοῦναι MAGPUF, οὐ δύναται H προσελθεῖν UF, προηλθεν Pap 15 χρῆσθαι UF γεγονω Pap, γεγώω (sic) UF: γέλωτα ceteri 16 εἰς τὰς Pap F, εἰς τοὺς U: τὰς om. ceteri ἀναγκαίας Pap UF: χρείας MAG, χρείαν HP ενεστι Pap 17 ἄν] τάχα ἄν U, τάχ' ἄν F εἴπῃ G δ' AUF

---

8 sqq. *Ambros. l. l.* § 45 ... non totum exigit a te Deus, qui totum donavit. multa enim ad usum substantiae largitur humanae, et hoc non potest esse divinum sacrificium, ubi est usus naturae: edere bibere dormire aliaque etiam ministeria corporis dono sunt tibi collata, non a te relata Deo munera. 9 sqq. *Clem. Alex.* Strom. V 687 P. λέληθεν δ' αὐτούς, κἂν πλησίον ἡμῶν τύχωσιν, ὡς μυρία ὅσα δεδώρηται ἡμῖν ὁ θεός, ὧν αὐτὸς ἀμέτοχος, γένεσιν μὲν ἀγένητος ὤν, τροφὴν δὲ ἀνενδεὴς ὤν, καὶ αὔξησιν ἐν ἰσότητι ὤν, εὐγηρίαν τε καὶ εὐθανασίαν ἀθάνατός τε καὶ ἀγήρως ὑπάρχων.

ἀνῆφθαι τὴν φύσιν. φέρ' οὖν ἐξετάσωμεν καὶ τῶν πρὸς ἀλήθειαν
ἀγαθῶν τὰ μάλιστα παρ' ἡμῖν θαυμαζόμενα, ὧν ἁπάντων μὲν τυχεῖν
κατὰ καιροὺς τοὺς ἁρμόζοντας εὐχόμεθα, τυχόντες δὲ εὐδαιμονέστατοι
νομιζόμεθα. τίς οὖν ἀγνοεῖ ὅτι εὐγηρία καὶ εὐθανασία μέγιστα τῶν 100
ἀνθρωπείων ἀγαθῶν ἐστιν, ὧν οὐδετέρου κοινωνὸς ἡ φύσις ἀγήρως τε
p. 183 M. καὶ ἀθάνατος οὖσα; καὶ τί παράδοξον, εἰ τὸ | ἀγένητον γενητῶν ἀγαθοῖς
οὐκ ἀξιοῖ προσχρῆσθαι, ὁπότε καὶ τὸ γενόμενον αὐτὸ κατὰ τὰς τῶν
εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται διαφορὰς ἀνομοίων μεταποιεῖται ἀρετῶν; ἄνδρες
γοῦν ⟨οὐ⟩ γυναιξὶν οὐδὲ γυναῖκες ἀνδράσιν ἁμιλλήσαιντο ἂν περὶ ὧν
μόνοις τοῖς ἑτέροις ἁρμόττει προσεῖναι· ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων, εἰ
ζηλώσαιεν τὰ ἀνδρῶν, οἱ δὲ ἀνδρογύνων, εἰ τοῖς γυναικῶν ἐπίθοιντο
ἐπιτηδεύμασι, δύσκλειαν οἴσονται. ἐνίας δὲ ἀρετὰς ἡ φύσις οὕτως 101
διακέκρικεν, ὡς μηδὲ ἐξ ἐπιτηδεύσεως εἰς κοινωνίαν ἀχθῆναι δύνασθαι·
τὸ γοῦν σπείρειν καὶ γεννᾶν κατ' ἀρετὴν ἀνδρῶν ἴδιον, οὐκ ἂν εὕροι τοῦτό
γε γυνή· καὶ μὴν ἀγαθὸν οὖσαν γυναικῶν εὐτοκίαν ἀνδρὸς οὐ δέχεται
φύσις. ὥστε οὐδὲ τὸ „ὡς ἄνθρωπος" (Deut. 1,31) ἐπὶ θεοῦ κυριολογεῖται,
κατάχρησις δὲ ὀνομάτων ἐστὶ παρηγοροῦσα τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν.
ἀφελεῖς οὖν, ὦ ψυχή, πᾶν γενητὸν θνητὸν μεταβλητὸν βέβηλον ἀπὸ
ἐννοίας τῆς περὶ θεοῦ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου καὶ
ἁγίου καὶ μόνου μακαρίου. (31.) τὸ δὲ „παντὸς διανοίγοντος μήτραν τὰ 102

---

1 φερ' ουν Pap, φέρε οὖν UF: φέρε δ' οὖν ceteri 2 ὧν] ὧνπερ P^1 ἁπάντων] ἀπὸ τῶν UF, τῶν P^1 4 ἀγηρία καὶ ἀθανασία H ευγηρεια Pap 5 ἀνθρωπίνων L οὐδετέρου F, οὐδ' ἑτέρου U: οὐθ' ἑτέρου MAG, οὐθετέρου HP 6 καὶ τί] καίτοι P ἀγένητον Pap HP: ἀγέννητον ceteri γενητων Pap, γεννητῶν U, γεννητὸν F: om. ceteri 7 τὸ γεννώμενον αὐτῷ A 8 ιδων Pap, εἰδῶν UF: εἰδέων P, ἰδεῶν ceteri ἃ UF (Pap?): ἃς ceteri ⟨οὐ⟩ μεταποιεῖται coni. Markland 9 οὐ om. Pap et codd., add. Turn. ἁμιλλήσοιντ' ἂν GHP, ἀμελήσοιντ' ἂν MA 10 τοῖς om. UF ἁρμόττει ἑτέροις transp. UF ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων Pap UF: ἀλλὰ μὲν γυναικῶν γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν M, ἀλλ' ἃ μὲν (ἀλλὰ μὲν P^2) γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν AP^2, ἀλλὰ γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν GHP^1 11 ζηλώσαιε U γυναικῶν — δύσκλειαν (12) om. U ἐπιθοῖντο F, ἐπιθεῖντο G corr., επιτιθοιντο Pap 12 δυσκολίαν οἴσονται F, λίαν οἴσονται U ante ἡ φύσις add. οὐ MAGP, οὐχ H οὕτω G 13 μηδ' AUF ἐξ om. UF ἐπιτηδεύσω F 14 κατὰ MGHP κᾶτ' ἀρετὴν] κατ' ἐξαίρετον coni. Wendl. ἰδίων P 14. 15 τοῦτό γε] τόπον U, τόποτε F 15 ἀγαθὸν Pap UH: ἀγαθῶν ceteri ἀνδρὸς Pap UF: ἀνδρῶν ceteri 16 φύσις] σύστασις UF ὥστ' UF τὸ „ὡς ἄνθρωπος" Wendl.: τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωπος F, τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωποι U, τὰ ὅσα ἀνθρώποις ceteri 17 εστιν παρηγορουσαν Pap 18 ἀφέλοις P ὦ om. A γεννητὸν AGHU 19 τοῦ om. MUF ἀγεννήτου AGHU καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου om. Pap 20 πᾶν διανοῖγον G τὰ om. UF

ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod. 13, 12) φυσικώτατα ἔχει. ὥσπερ γὰρ
ταῖς γυναιξὶ πρὸς ζῴων γένεσιν οἰκειότατον μέρος ἡ φύσις ἔδωκε μήτραν,
οὕτως πρὸς γένεσιν πραγμάτων ὥρισεν ἐν ψυχῇ δύναμιν, δι᾽ ἧς κυοφορεῖ
103 καὶ ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει πολλὰ διάνοια. τῶν δὲ ἀποκυουμένων ἐννοη-
μάτων τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα, καθάπερ ἐπὶ ζῴων εἶναι συμβέβηκε·
θῆλυ μὲν οὖν ἔγγονον ψυχῆς ἐστι κακία καὶ πάθος, οἷς καθ᾽ ἕκαστον
τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐκθηλυνόμεθα, ἄρρεν δὲ εὐπάθεια καὶ ἀρετή, ὑφ᾽
ὧν ἐγειρόμεθα καὶ ῥωννύμεθα. τούτων δὲ τὴν μὲν ἀνδρωνῖτιν ἑστίαν
πᾶσαν ἀνιερωτέον θεῷ, τὴν δὲ γυναικωνῖτιν ἀπονεμητέον ἑαυτοῖς· διὸ
καὶ προστέτακται· „πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ.“
104 (32.) ἀλλὰ καὶ „παντὸς“ φησί „διανοίγοντος μήτραν ἐκ τῶν βουκολίων
ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod.
13, 12). εἰπὼν περὶ τῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ γεννήματων ἄρχεται διδάσκειν

---

1 φυσικώτατα ἔχει Pap UF: φυσικώτατα θύει MAG, φυσικώτατον θύειν HP 2 οκειωτατων Pap ἔδωκεν Pap G 3 οὕτω MAGHP πρὸς om. UF 4 δ᾽ AUF ἀποκυομένων HP, ἀποκεκυημένων G ἐννοημάτων Pap F: νοημάτων ceteri; γεννημάτων coni. Mang. 5 θήλεια UH συμβέβηκεν Pap G 6 εστιν Pap 7 ἄρρεν — ῥωννύμεθα (8) om. U δ᾽ F, δὲ καὶ P ἀπάθεια H
vï
8. 9 ἑστίαν πᾶσαν Pap UFL²: ἅπασαν (om. ἑστίαν) ceteri 9 ἀφϊερωτέον H 11 φησιν Pap διανοίγοντος φησὶ transp. UF 12 κτηνεσι Pap ἐὰν UF γένηταί σοι Pap UF: γένωνταί σοι AGH, γεννῶνταί σοι P, γένωνταί σοι ἢ καὶ γεννῶνταί σοι M τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ add. Pap UF: om. ceteri 13 γενημάτων MG

---

1 sqq. *Ambros. l. l. I 10,47* ... et sicut feminis dedit vulvam natura, in qua uniuscuiusque animantis generatio per menstruas formatur aetates, ita est quaedam virtus animae, que velut quodam vulvae genitalis secreto cogitationum nostrarum suscipere semina, conceptus fovere, partus solet edere. ... harum generationum quaedam femineae sunt, malitia petulantia luxuries ... aliaque huiusmodi vitia, quibus animi nostri quaedam enervatur virilitas; masculinae sunt castitas patientia prudentia temperantia fortitudo iustitia, quibus mens nostra et caro ipsa firmatur et ad obeunda impigre munia virtutis erigitur. 13 sqq. *Ambros. l. l. II 1,3* Dixerat de principalibus generationibus hoc est plenis capacibusque rationis. addidit et de gregalibus, hoc est reliquis velut plebeiis sensibus, qui irrationalibus comparantur iumentis; quae tamen cum a rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt. ... non ita illae ferae vel illa armenta equorum vel genus omne pecudum, quae sine rectore vagantur ullo et omni domitoris gubernaculo destituta exasperantur; et ideo appositi sunt armentarii opiliones ceterique pastores, quidam magistri gregum officia sua singulis animantium sibi commissorum condicione formantes. *§ 4* Videtur ergo et sensuum nostrorum quoddam genus aliud domitum et mansuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mentis velut

καὶ περὶ τῶν τοῦ ἀλόγου, ὅπερ αἱ αἰσθήσεις κεκλήρωνται, ἃς κτήνεσιν
ἀπεικάζει. θρεμμάτων δὲ ὅσα ἐν βουκολίοις ἀνατρέφεται τιθασὰ καὶ
χειροήθη, ἅτε ὑπὸ ἐπιστάτου φροντίδος ἀγόμενα βουκόλου· τὰ μὲν γὰρ
ἄφετα καὶ ἀπελευθεριάζοντα ἐρημίᾳ τοῦ πραΰνοντος ἐξαγριαίνεται, ὧν
δὲ ἡγεμόνες αἰπόλοι βουκόλοι νομεῖς, τῶν καθ' ἕκαστον εἶδος ἐπιστάται
p. 184 M. ζῴων, ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡμεροῦται. πέφυκεν | οὖν καὶ τὸ αἰσθήσεων 105
γένος τῇ μὲν ἀτίθασον τῇ δ' εἶναι χειρόηθες· ἀτίθασον μὲν ὅταν
ἀφηνιάσαν ὥσπερ βουκόλου τοῦ νοῦ φέρηται πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀλό-
γως αἰσθητά, ἥμερον δὲ ὅταν ὑπεῖξαν πειθηνίως τῷ τοῦ συγκρί-
ματος ἡγεμόνι λογισμῷ κυβερνᾶταί τε καὶ ἡνιοχῆται πρὸς αὐτοῦ.
ὅσα μὲν οὖν ἂν ἴδῃ ἢ ἀκούσῃ ἢ συνόλως αἴσθηται κατὰ τὴν 106
ἐπικέλευσιν τοῦ νοῦ, πάντα ἐστὶν ἄρρενα καὶ τέλεια, προσγίνεται
γὰρ ἑκάστῳ τὸ εὖ· ὅσα δ' ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ
πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι. πάλιν οὖν καὶ τῶν αἰσθήσεων τὰς μὲν
ἑπομένας τῷ νῷ κινήσεις, αἵπερ ἐξ ἀνάγκης ἀμείνους εἰσίν, ὁμολογητέον
κατὰ θεὸν συμβαίνειν, τὰς δὲ ἀφηνιαζούσας ἀναθετέον ἑαυτοῖς ἀλόγως
ὑπὸ τῆς τῶν ἐκτὸς αἰσθητῶν φορᾶς ἀγομένοις. (33.) ἀλλ' οὐ μόνον 107
ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ φυράματος ὅλου προστέταχεν ἀφαιρεῖν.

---

1 ὥπερ U κτήνεσιν] καὶ A 2 απειχαζε Pap θρέμμασι τῶν P, θρεμμά≡των H δε οσα Pap, δ' ὅσα F: δὲ om. ceteri τιθασὰ Pap MP: τιθασσὰ ceteri 3 τοῦ βουκόλου UF 4 ἀπελευθεριάζοντα Pap U, ἀπελευθερίζοντα F: ἐλευθεριάζοντα ceteri πραΰναντος H 5 δ' AUF νομης Pap 6 αἰσθήσεως U 7 ἀτίθασσον AGPF δ' Pap: δὲ codd. εἶναι τῇ δὲ transp. F, εἶναι om. U ἀτίθασσον AGPF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri 8 ὥσπερ om. A 9 δὲ om. F πειθηνίω Pap U, πειθανίως P τῷ] τὸ M τοῦ om. UF 10 τε] δε Pap ἡνιοχεῖται AHPF, ηνιοχανται Pap 11 ἂν] ἐὰν codd. et Pap, om. H ειδηι Pap 12 ἄρρενα] ἀρσενικὰ UF 13 δ' ἂν F, δ' αὖ U: δὲ ceteri ὑπ' A ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ om. UF 14 πόλιν] πάλιν UF διολλυσιν Pap μὲν om. Pap UF 15 απερ Pap ὁμολογητέον UF, ομολογιστεον Pap: λογιστέον ceteri 16 δ' AUF ἑαυτοῖς Pap UF: αὑτοῖς AH οις corr., αὑτοῖς MGP 17 αἰσθητῶν Pap UF: αἰσθήσεων ceteri ἀγομένας P, αγομενους Pap

---

deside atque resoluto proruat ad irrationabiles delectationes corporis, mansuetum autem, quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiiciat et subdat. quaecunque ergo eius naturae reguntur, ea sunt masculina atque perfecta, quaecunque autem sine duce ullo plebeia praesumptione quadam dominantur, velut civitatis alicuius quae regis optimatumque consilio privata sit, ita corporis sui omnem statum et virilem vigorem muliebri quadam dissolutione effeminant.

ἡ δὲ πρόσταξίς ἐστι τοιάδε· „καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα ἀφόρισμα τῷ κυρίῳ· ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν ἄρτον, ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν· ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἅλωνος, οὕτως
108 ἀφελεῖτε“ (Num. 15, 19. 20). τὸ τοίνυν φύραμα κυρίως, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοί, συμπεφορημένων καὶ συγκεκριμένων πλείστων οὐσιῶν, ἵνα ἀποτελεσθῶμεν· ψυχρὸν γὰρ θερμῷ καὶ ξηρὸν ὑγρῷ, δυνάμεις ἐναντίας, ἀναμίξας καὶ ἀνακερασάμενος ὁ ζῳοπλάστης ἓν ἐκ πασῶν ἕκαστον ἡμῶν ἀπειργάζετο συμφόρημα, ἀφ' οὗ καὶ φύραμα εἴρηται. τούτου τοῦ συμφορήματος, ὃ ψυχὴ καὶ σῶμα δύο τὰ ἀνωτάτω
109 τμήματα κεκλήρωται, τὰς ἀπαρχὰς ἀνιερωτέον. ἀπαρχαὶ δέ εἰσιν ἅγιαι κινήσεις αἱ κατ' ἀρετὴν ἑκατέρου, διὸ καὶ ἅλῳ παραβέβληται· καθάπερ οὖν ἐν ταῖς ἅλωσι πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα καθ' ἑαυτὰ χωρίζεται, ἀθέρες δὲ καὶ ἄχυρα καὶ εἴ τις ἄλλος φορυτὸς ἑτέρωσε σκίδναται, οὕτως καὶ παρ' ἡμῖν τὰ μέν ἐστιν ἄριστα καὶ ὠφέλιμα καὶ τὰς ἀληθεῖς τροφὰς παρέχοντα, δι' ὧν ὁ ὀρθὸς ἀποτελεῖται βίος, ἅπερ

---

1 εστιν Pap ἔσται] εστω Pap ἄρτων Pap UF: καρπῶν ceteri 2 ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα] αφαιρειται αφαιρετα Pap τῶ κυρίω Pap UF: τῷ om. ceteri ἀπαρχῆς MGHP 3 ἄρτον Pap U: ἄρτων ceteri ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν om. UF ἀφελεῖτε] αφοριειτε Pap αὐτόν Pap G: αὐτῶ H, αὐτό ceteri ἀπὸ om. MAGHP 4 αφαιρειτε Pap, ἀφελεῖτε UF: ἀφελεῖτε αὐτό GHP, ἀφελεῖτε αὐτό ποτε MA τὸ om. M 5 εἰπεῖν Pap F: λέγειν ceteri ἐσμεν om. G αὐτοί ἐσμεν transp. F συγκεκρυμμένων A, συγκεκραμένων P 6 ἵν' A γὰρ om. A 7 αναμειξας Pap, ἀναμίξας UF: μίξας ceteri 8 ἡμῶν ἕκαστον transp. F, ἕκαστον om. U ἀπειργάζετο Pap UF: ἀπειργάσατο ceteri 9 ὃ] ὧ A, om. Pap ψυχὴν Markland καὶ om. Pap 10 ante τὰς add. ὧν MAGHP ἀπαρχαὶ] απαρχεται Pap εἰσιν om. Pap UF ἅγιαι] αν αι Pap, αἱ ἅγιαι UF 11 κινήσεις] γενέσεις coni. Mang. κατὰ MF ἅλῳ] ἄλλω AF, ἄλλο P 12 ταῖς ἅλωσι Wendl.: ταις αλης εισιν Pap, ταῖς ἀλούσαις U, ταῖς ἀλοήσεσι F, τῇ ἅλω εἰσὶ H, τῇ ἅλω ἐστὶ ceteri 13 δὲ om. Pap φορητὸς H 14 οὕτως — ἄριστα om. U 15 αληθειας Pap ὁ om. Pap UF

---

1 sqq. *ibid.* § *6* Et ideo Dominus dicit: Cum **intraveritis in terram in quam induco vos, et cum manducare coeperitis de panibus terrae illius, offeretis oblationem separatam Domino, primitias conspersionis vestrae, panem sicut oblationem de area: sic offeretis primitias confusionum vestrarum et dabitis Domino.** confusio nos sumus, diversorum elementorum quadam commixtione compositi, si quidem frigidum calido et humidum sicco miscetur in nobis. . . . cuius conspersionis primitiae spiritales sunt, hoc est inventiones et generationes sensuum qui ex vigore animae procedunt. sed non omnes primitivi sensus, nisi qui malitiae et improbitatis atque omnis erroris exsortes sunt.

ἀναθετέον θεῷ, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα μὴ θεῖα ὑπολειπτέον ὥσπερ σκύβαλα
γένει τῷ θνητῷ. ἀπὸ μὲν οὖν τούτων ἀφαιρετέον. εἰσὶ δὲ δυνάμεις 110
ἀμιγεῖς κακίας ὅλαι δι' ὅλων, ἃς οὐ θέμις ἀκρωτηριάζειν διαιροῦντας,
αἱ ἐοικυῖαι ταῖς ἀμερίστοις θυσίαις, ὁλοκαυτώμασιν, ὧν ἐναργὲς παρά-
p. 185 M. δειγμα ὁ Ἰσαάκ, ὃν ἱερείου τρόπον ἀνάγειν | προστέτακται μηδενὸς
πάθους φθοροποιοῦ μεμοιραμένον. λέγεται δὲ καὶ δι' ἑτέρων· „τὰ 111
δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοὶ
ἐν ταῖς ἑορταῖς μου“ (Num. 28, 2), οὐκ ἀφαιροῦντες οὐδὲ διανέμοντες,
ἀλλ' ἔμπλεα καὶ ὁλόκληρα καὶ τέλεια προσάγοντες· ἑορτὴ γὰρ ψυχῆς
ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις, τέλειαι δὲ αἱ κηρῶν ἀμέτοχοι, ὅσας
τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖ. μόνος δὲ ἑορτάζει τὴν τοιαύτην ἑορτὴν
ὁ σοφός, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲ εἷς· ἄγευστον γὰρ παθῶν ἢ κακιῶν

---

1 δὲ Pap MG: δ' ceteri ὑπολειπτέον UG: ὑποληπτέον ceteri 2 οὖν om. Pap τούτων] τῆς τῶν τόπων AP, τῶν τοιούτων Mang. εισιν Pap δὲ om. Pap 3 ὅλα (sic) δι' ὅλων post θέμις transp. Pap ἃς om. Pap 4 αἱ add. Pap: om. codd. αμερισταις Pap 5 ὁ Ἰσαάκ Pap M: ὁ om. ceteri 6 μεμοιραμένον] λελωβημένον AGH 7 δόγματά (sic) μου δῶρά μου transp. H διατηρήσατε A 8 μου om. GHP ἀφαιροῦντες — διανέμοντες — προσάγοντες Mang.: ἀφαιροῦντας — διανέμοντας — προσάγοντας codd. et Pap 9 ἔκπλεα UF 10 τελείαις Pap D: τελεία codd. τέλειαι] τέλεια F δὲ om. Pap κηρῶν] κηλίδων D (Mang.) ὅσας] ας Pap 11 ἀνθρώπειον Pap UF: ἀνθρώπινον ceteri 12 δ' AHUF, δὲ om. P οὐδὲ εἷς Pap UF: οὐδείς ceteri

---

4—6 *ibid.* ... cuius rei manifestum et evidens exemplum est oblatio patriarchae Isaac, quem sacrificii modo obtulit pater ... mundam offerens Deo hostiam vacuamque formidinis et corporeae cupiditatis immunem. 6 sqq. *ibid. II 2,8* ... cum fidem habuerimus, elaboremus ut opera nostra perfecta sint, siquidem hoc plenum est et perfectum sacrificium, sicut ipse Dominus docet nos dicens: De donis et datis meis observabitis offere mihi in diebus festis meis, nihil detrahentes neque dispertientes, sed plena et integra et perfecta offerentes. festus autem dies Domini est, ubi perfectarum virtutum gratia est, quae tunc perfectae sunt, si ... animus delinimenta voluptatis excludat. ... solus itaque sapiens hanc celebrat sollemnitatem, nullus alius; immunem enim huiusmodi passionum animam reperire difficile est. divide ergo secundum rationem animae principalia et obedientia, et tunc quid masculinum quidve femininum sit deprehendes. nulla enim sine labore virtus, quia labor processus virtutis est. quod etiam legis ipsius verba significant, quae dicit: Omne quod aperit vulvam asinae, mutabis ove. ... quod asina laboriosum sit animal, ovis fructuosum ... omnem laborem tuum, omnem industriam puro et simplici commendabis affectu.
9—12 D^C fol. 170r (Φίλωνος ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) D^R fol. 162v (Φίλωνος): ἑορτὴ ψυχῆς — οὐδείς. 12—248,1 D^C fol. 46v D^R fol. 67v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: ἄγευστον — σπανιώτατον.

112 ψυχὴν εὑρεῖν σπανιώτατον. (34.) ἀποδοὺς οὖν τὸν περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς λόγον ἡγεμονικοῦ τε καὶ ὑπηκόου καὶ τί ἐστιν ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἄρρεν ἢ θῆλυ, μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ἀκολούθων ἐκδιδάσκει. σαφῶς γὰρ εἰδὼς ὅτι δίχα πόνου καὶ ἐπιμελείας οὐχ οἷόν τε γενεᾶς τῆς ἄρρενος ἐπιλαχεῖν, φησὶν ἑξῆς· „πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ“ (Exod. 13, 13), ἴσον τῷ πάντα πόνον ἀντικαταλλάττου προκοπῆς· πόνου μὲν γὰρ ὄνος — τλητικὸν γὰρ τὸ ζῷον —, προκοπῆς
113 δὲ πρόβατον, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα, σύμβολον. ἴθι οὖν ἐπὶ τὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα διδακτὰ μελέτην, μὴ ὀλιγώρως μηδὲ ῥᾳθύμως ἀλλὰ μετὰ φροντίδος τῆς πάσης παρεσκευακὼς τὴν σαυτοῦ διάνοιαν ὑποστῆναι καρτερῶς πάντα κάματον, καὶ σπούδαζε μὴ ὑπὸ ἀτελοῦς κατασχεθῆναι πόνου, προκοπὴν δὲ καὶ βελτίωσιν ἐπὶ τὸ εὐκλεέστατον ἄγοντα τέλος εὑρέσθαι· προκοπῆς γὰρ
114 χάριν οἰστὸς ὁ πόνος. ἐὰν δὲ ἄρα σὺ μὲν ἀναδέχῃ τὸν ἐκ τοῦ πονεῖν κάματον, ἡ δὲ φύσις μηδὲν ἐπιδιδῷ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐναντιουμένη ταῖς ἐκ προκοπῆς βελτιώσεσι, μετατραπόμενος ἠρέμει· χαλεπὸν γὰρ ἐναντιοῦσθαι φύσει. διὸ καὶ προστίθησιν· „ἐὰν δὲ“ φησί „μὴ ἀλλάξης,

---

1 εὑρεῖν ψυχήν transp. PD^R τὸν] τῶν M τῆς om. F 2 λόγον post ψυχῆς habent Pap UF: post ὑπηκόου transp. ceteri 3 τὸ ἄρρεν Pap UF: τὸ om. ceteri περὶ τῶν ἀκολούθων Pap UF: περὶ σώματος ἀκολούθως ceteri 5 φησὶν] φυγεῖν F ὤνου M ἀλλ' ἄξῃς A 6 προβατου Pap τῷ] τὸ F 7 πονος Pap ὦνος M τὸ om. UF προκοπη Pap 8 ιθι ουν Pap: ποιοῦν MAGP, τί οὖν UF, τι ὂν in ras. H τὴν Pap U: om. F, τῆς ceteri 9 των τεχνων και των αλλων επιτηδευματων Pap μελέτην Pap UF: μελέτης ceteri 10. 11 παρεσκευακὼς codd.: παρεσκευακότα v 11 κάματον] πόνον A 12 σπούδαζε codd.: σπουδάσαι v ἀτελοῦς Pap UF: ἀμελοῦς ceteri 13 ἀκλεέστατον AP, εὐκταιότατον UF ἀγαγόντα F, αγωγα Pap εὕρασθαι MAP 14 δ' UF σὺ] σοι Pap 15 ἐπιδῶ UF, διδῷ D 16 βελτειωσεσιν Pap μετατραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri χαλεπὸν — προστίθησιν (17) om. A 17 καὶ — δὲ om. HP, add. mgH προστιθησει Pap φησί om. UF μὴ ἀλλάξῃς] μεταλλάξῃς U

13—17 D^R fol. 274^v τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος): προκοπῆς χάριν οὗτος (sic) ὁ πόνος· ἐὰν δὲ σὺ — ἐναντιοῦσθαι φύσει. 17 sqq. *Ambros. l. l. II 2,9* Si autem non mutabis, inquit, redimes. ... intellectus profundior liberandam animam tuam docet, ut desistat ab iis quae fructum non habent; qui enim redimit se, liberat et quodam exuit debito. relinquenda sunt opera, quae verum fructum bonosque processus habere non possunt; qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. ... ea enim quae servitutem animae inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus.

λυτρώσῃ αὐτό“ (Exod. 13, 13), ὅπερ ἐστίν, ἐὰν μὴ δυνηθῇς προκοπὴν
ἀλλάξασθαι τοῦ πονεῖν, μέθες καὶ τὸν πόνον· τὸ γὰρ λυτρώσασθαι
τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἐλευθερῶσαι τὴν ψυχὴν ἀνηνύτου καὶ ἀτελοῦς
φροντίδος. (35.) λέγω δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν ἀρετῶν ἀλλὰ περὶ τῶν 115
μέσων τεχνῶν καὶ ὧν ἄλλων ἀναγκαίων περί τε σώματος ἐπιμέλειαν
καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς περιουσίαν πραγματεύονται, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν
p. 186 M. καὶ καλῶν τελείων πόνος, | κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ
προωφελῆσαι τοὺς χρωμένους, τὰ δὲ ὅσα ἐκτὸς ἀρετῆς, ἐὰν μὴ προσ-
γένηται τὸ πέρας, ἀνωφελῆ πάντα· ὥσπερ ἐπὶ ζῴων, ἐὰν ἀφέλῃς
κεφαλήν, οἴχεται τἆλλα· κεφαλὴ δὲ πραγμάτων ἐστὶ τὸ τέλος αὐτῶν,
ἃ ζῇ μὲν τρόπον τινὰ ἐφαρμοζομένου, θνήσκει δέ, ἐὰν ἐκτεμεῖν καὶ
ἀκρωτηριάζειν ἐθέλῃς. ὥστε καὶ ἀθληταὶ μὴ δυνάμενοι νικηφορεῖν, 116
ἀεὶ δὲ ἡττώμενοι, καταλυέτωσαν· καὶ εἴ τις ἔμπορος ἢ ναύκληρος
θαλαττεύων ἐπαλλήλοις κακοπραγίαις χρῆται, μετατραπόμενος ἠρεμείτω·
ὅσοι τε τὰς μέσας ἐπιτηδεύσαντες τέχνας μηδὲν ἠδυνήθησαν διὰ
σκληρότητα φύσεως μάθημα παραδέξασθαι, ἐπαινετοὶ καταλύοντες· οὐ
γὰρ ἕνεκα ἀσκήσεως ἀσκεῖται τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοῦ πρὸς ὃν ἀναφέρεται
σκοποῦ. ἐὰν οὖν ἐμποδοστατῇ πρὸς τὰς ἀμείνους ἐπιδόσεις ἡ φύσις, μὴ 117
ἀνόνητα ἀντιτείνωμεν, συμπραττούσης δὲ ἀπαρχαῖς καὶ τιμαῖς γεραίρωμεν
τὸ θεῖον, αἳ λύτρα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς εἰσι, δεσποτῶν ἀνημέρων αὐτὴν
ἀπαλλάττουσαι καὶ εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρούμεναι. (36.) καὶ γὰρ τοὺς Λευίτας 118
ὁμολογεῖ Μωυσῆς τοὺς ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων γενομένους θεραπευτὰς

---

1 εαν μη Pap: ἐὰν δὲ μὴ codd. δυνηθῇς Pap UF: δύνῃ ceteri 2 μέθες] μετάθες UF 5 ὧν Pap UF: τῶν ceteri ἄλλα UF ἀναγκαίων om. Pap UF 6 τῶν om. F πραγματεύονται Pap UF: ὅσα πραγματεύονται ceteri ἐπεὶ MAUFD (Pap?): ἐπεὶ δ' GHP 7 ἑαυτοῦ UFD: αὐτοῦ MAH, αὑτοῦ GP 8 προσωφελῆσαι UF δ' AUF ἐὰν] εἰ H 9 ανωφεληται Pap 10 οἴχεται Pap UF: οἰχήσεται ceteri τἆλλα Pap U: τὰ ἄλλα MGHP, πάντα τἆλλα F, τὰ πάντα A εστιν Pap 12 ἀκρωτηριάσειν U ἐθέλῃς UF, θελης Pap: ἐθελήσῃς ceteri καὶ om. Pap 13 δ' UF 14 μετατραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri 15 οσοις Pap τε] δὲ Pap F εδυνηθησαν Pap 16 προσδέξασθαι U, ὑποδέξασθαι A καταχλύοντες F 18 τὰς add. Pap UF: om. ceteri ἐπιδόσεις om. Pap. UF ἡ om. Pap 19 ἀντικινῶμεν UF γερέρωμεν F 20 λύτρον F ἡμετέρας om. L εισιν Pap 21 γὰρ om. Pap 22 Μωσῆς MAGHP γενομένας G θεραπευτὰς γιγνομένους UF

4—8 D[R] fol. 274r (Φίλωνος): φημὶ δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν μέσων τεχνῶν, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν τελείων πόνος, κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ ὠφελῆσαι τοὺς χρωμένους.

τοῦ μόνου ἀξίου θεραπεύεσθαι λύτρα τῶν ἄλλων ἁπάντων εἶναι·
„κἀγὼ“ γάρ φησιν „ἰδοὺ εἴληφα τοὺς Λευίτας ἐκ μέσου ⟨τῶν⟩ υἱῶν
Ἰσραὴλ ἀντὶ παντὸς πρωτοτόκου διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται, καὶ ἔσονται ἐμοὶ οἱ Λευῖται. ἐμοὶ γὰρ
πᾶν πρωτότοκον· ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ,
119 ἡγίασα ἐμοὶ πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 12. 13). ὁ κατα-
πεφευγὼς ἐπὶ θεὸν καὶ ἱκέτης αὐτοῦ γεγονὼς λόγος ὀνομάζεται Λευίτης·
τοῦτον ἐκ τοῦ μεσαιτάτου καὶ ἡγεμονικωτάτου τῆς ψυχῆς λαβών, τουτέστι
προσλαβόμενος καὶ προσκληρώσας ἑαυτῷ, τῆς τῶν πρεσβείων ἠξίωσε
μερίδος· ὥστε ἐνθένδε δῆλον εἶναι, ὅτι ὁ μὲν Ῥουβὴν τοῦ Ἰακώβ, ὁ
δὲ Λευὶ τοῦ Ἰσραὴλ πρωτοτόκος ἐστιν, ὁ μὲν τὰ χρόνου, ὁ δὲ τὰ
120 ἀξιώματος καὶ δυνάμεως φερόμενος πρεσβεῖα· πόνου μὲν γὰρ καὶ
προκοπῆς, ὧν Ἰακὼβ σύμβολον, τὸ εὐφυὲς ἀρχή, καθ' ὃ Ῥουβὴν
καλεῖται, θεωρίας δὲ τῆς τοῦ μόνου σοφοῦ, καθ' ἣν Ἰσραὴλ τέτακται,
πηγὴ τὸ θεραπευτικῶς ἔχειν αὐτοῦ, θεραπείας δὲ ὁ Λευί ἐστι σημεῖον.
καθάπερ οὖν τῶν Ἠσαῦ πρωτοτοκίων κληρονόμος Ἰακὼβ ἀνευρίσκεται,
| τῆς περὶ κακίαν σπουδῆς ἡττωμένης τοῦ πρὸς τὸ καλὸν πόνου, οὕτως p. 187 M.
καὶ τὰ Ῥούβην πρεσβεῖα τοῦ εὐφυοῦς ὁ κεχρημένος ἀρετῇ τελείᾳ Λευὶ
οἴσεται· τῆς δὲ τελειότητος δεῖγμα ἐναργέστατον πρόσφυγα γενέσθαι

---

1 λύτρον UF 2 τῶν addidi 3 ἀντὶ — Ἰσραήλ (4) om. G 4 αὐτῶ F ἐμοὶ prius] μοι UF 5 ἐν ᾗ — πρωτότοκον (6) om. UF εν ηι ημερα Pap: ἐν ἡμέρα ᾗ codd. 6 ἐν om. UFGL 6. 7 καταφεύγων H, καταφυγὼν P, πεφευγὼς Mang. 7 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri 8 τουτέστιν MH
9 ηξιωσεν Pap 10 ενθαδε Pap Ρουβην Pap: Ῥουβὶν MG, Ῥουβὶμ APUF, Ῥουββὶμ H 11 Λευις Pap Ἰσραὴλ] Ἰακὼβ A 12 ἀξιώματα M
δυναμενος Pap 13 ὧν scripsi: ὢν codd. ὁ Ἰακὼβ UF τὸ εὐφυὲς Pap UF: τοῦ εὐφυοῦς ceteri ἄρχει MAG καθ' ὃν MGHP Ρουβην Pap: Ῥουβὶν M, Ῥουβὶμ ceteri, ὁ Ῥουβὶν v 14 καλειται Pap: νοεῖται codd.
15 τὸ] τοῦ G δ' UF Λευις Pap, Λευί UF: Λευίτης ceteri εστιν Pap
16 τῶ U 17 κακίας HP κακιασπουδης Pap τοῦ — πόνου] πρὸς τοῦ καλοῦ πόνου H 18 Ῥουβὶν MHP, Ῥουβὶμ AGUF Λευις Pap 19 δὲ om. UF ἐναργέστατον UF: ἐναργέστερον ceteri (Pap ?)

---

2 sqq. *Ambros. l. l. II 2, 7* . . . scriptum est in Numeris: Ecce tuli Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vulvam a filiis Israel, et erunt mihi Levitae: mihi enim omne primitivum. in qua die percussi omne primogenitum Aegypti, sanctificavi omne primogenitum Israel. . . . tulit ergo Dominus Deus de medio populi Israel Levitas, quia non humanarum eos consortes voluit esse curarum, sed divinae religionis ministros.

θεοῦ καταλιπόντα τὴν τῶν ἐν γενέσει πραγματείαν. (37.) ταῦτ' ἐστὶ 121
κυρίως εἰπεῖν τὰ ψυχῆς ἐλευθερίας ἐφιεμένης σῶστρά τε καὶ λύτρα.
μήποτε δὲ καὶ δόγμα εἰσηγεῖται σφόδρα ἀναγκαῖον, ὅτι πᾶς σοφὸς
λύτρον ἐστὶ τοῦ φαύλου, μηδ' ἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐξαρκέσαντος, εἰ
μὴ ἐλέῳ καὶ προμηθείᾳ χρώμενος ἐκεῖνος προὐνόει τῆς διαμονῆς αὐτοῦ,
καθάπερ ἰατρὸς τοῦ νοσοῦντος ἀντιτεταγμένος τοῖς ἀρρωστήμασι καὶ
πρᾳότερα κατασκευάζων αὐτὰ ἢ συνόλως ἀναιρῶν, εἰ μή που μετὰ
φορᾶς ἀνεπισχέτου βιασάμενα καὶ τὴν τῆς θεραπείας ὑπερβάλλοι
φροντίδα. οὕτως γὰρ καὶ Σόδομα φθείρεται, μηδενὸς οἷα ἐπὶ πλάστιγγος 122
ἀμυθήτῳ πλήθει κακῶν ἀντιρρέψαι δυνηθέντος ἀγαθοῦ· ὡς εἴ γε ὁ
πεντηκοστὸς λόγος εὑρέθη, καθ' ὃν ἄφεσις ψυχῇ δουλείας καὶ παντελὴς
ἐλευθερία προκηρύττεται (Lev. 25, 10), ἤ τις τῶν μετ' αὐτὸν ἀριθμῶν,
οὓς ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ καταλέγεται μέχρι τῆς κατὰ παιδείαν ὁρίζων
δεκάδος τὴν ὕφεσιν, οὐκ ἂν οὕτως ἀκλεῶς ὁ νοῦς ἐφθάρη (Gen. 18,
24 sqq.). πειρᾶσθαι μέντοι δεῖ καὶ τοὺς πάντως ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς 123
διαφθαρησομένους κακίας ὡς οἷόν τε διασῴζειν μιμουμένους τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἰατρῶν, οἵ, κἂν ὁρῶσιν ἀδύνατον τοῖς κάμνουσι τὸ σῴζεσθαι,
προσφέρουσι τὴν θεραπείαν ὅμως ἄσμενοι, τοῦ μὴ τῇ παρ' αὐτοὺς

---

1 καταλειποντα Pap ταῦτα HP εστιν Pap 2 εἰπεῖν] ἔπειτα UF τα ψυχης Pap: τὰ om. MGUF, ante κυρίως transp. AHP εφιεμενοι Pap τε καὶ Pap UF: τε om. ceteri 3 εἰσηγῆται A 4 εστιν Pap 5 προμηθία MA προενόει U 6 ἀντιτεταγμένου H καὶ] καὶ ἢ H 7 πραοτερον Pap 7. 8 μεταφορᾶς MHF 8 βιασάμενα Pap F, βιασόμενα U: βιασαμένης ceteri ὑπερβάλοι PF 9 οὕτω G γὰρ] γὰρ ἂν GHP, δὲ UF Σόδομα] σῶμα HPF 10 ἀντιρέψαι UFG, ἀντιτρέψαι MA εἴ γε ἢ F, εἴ γε εἰ U 11 εὑρεθῇ MAHPF ὃν] ἣν UF ψυχῇ] η ψυχη Pap, ψυχῆς F, ψυχικῆς U (Mang.) δούλας HP 12 αποκερυττεται Pap ἥτις MAGP τῶν] τὸν U μετ' αὐτῶν APU, μετα νητον Pap ἀριθμὸν U 13 οὓς ὁ] ου Pap καταλέγεται Pap UF: καταλέγει ceteri 15 μέντοι γε GHP καὶ] εἰ καὶ GHP μὴ πάντως Mang. (ex ed. Paris. II) 17 καμνουσιν Pap 18 ὅμως] ὅπως Pap UF τοῦ om. Pap παρ' αὐτοὺς] ανη ουτως Pap

---

3 sqq. *Ambros. l. l. II 3, 11* . . . redemptor Levites est, quia vir sapiens redemptio insipientis est, qui tamquam medicus aegrum insipientis animum fovet et quaedam aspergit solidiora menti prudentiae medicamina. 9 sqq. *ibid.* . . . denique et Sodoma, si habuisset quinquaginta iustos, non esset eversa, et si decem habuisset, esset redempta, eo quod sermo remissionis peccatorum animam servitute exuat et disciplinae plenitudo perfectae mentem non sinat edaci libidinum vapore consumi.

ὀλιγωρίᾳ δοκεῖν συμβῆναί τι τῶν παρὰ γνώμην· εἰ δέ τι καὶ μικρὸν
ὅσον ὑγείας σπέρμα ἐμφαίνοιτο, τοῦτο ὥσπερ ἐμπύρευμα πάσαις ἐπι-
μελείαις ζωπυρητέον· ἐλπὶς γὰρ μηκυνθέντος καὶ συναυξηθέντος ἀμείνονι
124 καὶ ἀπταιστοτέρῳ χρήσασθαι τῷ βίῳ. ἔγωγ' οὖν ὅταν τινὰ τῶν σπου-
δαίων διαιτώμενον κατ' οἰκίαν ἢ κατὰ πόλιν θεάσωμαι, τὴν οἰκίαν
ἢ τὴν πόλιν ἐκείνην εὐδαιμονίζω καὶ οἴομαι τήν τε τῶν παρόντων ἀγαθῶν
ἀπόλαυσιν βέβαιον καὶ τὴν τῶν απόντων προσδοκίαν τελεσφορουμένην
σχήσειν, τοῦ θεοῦ τὸν ἀπεριόριστον καὶ ἀπερίγραφον πλοῦτον αὐτοῦ
διὰ τοὺς ἀξίους καὶ τοῖς ἀναξίοις δωρουμένου· καὶ εὔχομαι ὡς πολυ-
χρονιωτάτους αὐτούς, ἐπειδὴ ἀγήρως οὐχ ἔνεστι, γενέσθαι, νομίζων
ἐπὶ τοσοῦτον παραμένειν ἀνθρώποις τὰ ἀγαθά, ἐφ' ὅσον ἂν οὗτοι χρόνον
125 ζῆν | δυνηθῶσιν. ὅταν οὖν ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω τινὰ αὐτῶν τεθνεῶτα, p. 188 M
σφόδρα κατηφῶ καὶ ἄχθομαι καὶ οὐ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τοὺς ζῶντας
ὀλοφύρομαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀκολουθίᾳ φύσεως τὸ ἀναγκαῖον ἀποβῆναι
τέλος, βίον μὲν εὐδαίμονα εὐκλεᾶ δὲ θάνατον ἐνδεξαμένοις, τοὺς δὲ
ἐρήμους μεγάλης καὶ δυνατῆς χειρός, δι' ἣν ἐσῴζοντο, ἀπολειφθέντας
ταχὺ δὴ μάλα τῶν ἰδίων αἰσθήσεσθαι κακῶν, εἰ μὴ πάλιν ἀντὶ τῶν

---

2 τοῦτο om. UF, τούτω A ὥσπερ] ὅσον A ἐμπυρεύματα UF πόσαις A 3 μὴ κινηθέντος A συναυξηθέντος Pap UF: αὐξηθέντος ceteri 4 τῶ βίω UF: τῷ om. ceteri ἐγώ γ' οὖν F, ἐγὼ γοῦν D 5 κατ' οἰκίαν διαιτώμενον transp. UF 6 ἢ UFD: καὶ ceteri και η πολιν Pap οἶμαι D 6. 7 ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν transp. U, ἀπόλαυσιν ἀγαθὸν F 7 των αποντων Pap: τῶν ἀπὸ τῶν UF, τῶν ἀπάντων D, ἀπάντων HP, ἀπ' αὐτῶν MAG (ἀπόντων correxit Turn.) προσδοκιῶν UF 8 σχέσιν U, ἔχειν D τὸν] τὸ F ἀπερίγραπτον DR αὐτοῦ MAGHPD, αὐτὸν UF 9 τοὺς om. HP1 καὶ ante εὔχομαι om. Pap GHP1 εὔχομαί γε H 10 επειδη δε Pap ενεστιν Pap, ἔνεστι UF: ἔστι ceteri νομίζων om. Pap 11 παραμενεῖν coni. Wendl. τἀγαθά GHP, τὰ καλά A 12 δυνηθῶσι τὰ καλά Mang. οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F ἢ ἴδω Pap F: ἢ om. ceteri εἴδω A 13 κατηφιῶ U 14 φύσεως] ψυχης (?) Pap 15 εὐδαίμονα μὲν transp. F ενδεξαμενοις Pap (coni. Mang.): ἐνδειξαμένοις codd. 16 ἀποληφθέντας A 17 δὴ] δεῖ U

4—9 DR fol. 33v DL fol. 37v (τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 41 Col. 1105 (Φίλωνος): ἐγὼ γοῦν—δωρουμένου. 4 sqq. *Ambros. l. l. II 3,12* . . . quam **beata civitas quae plurimos iustos habet, quam celebrabilis ore omnium! quomodo benedicitur tota de parte et beatus atque perpetuus eius status aestimatur! quam gaudeo, cum aliquos mites ac sapientes diu vivere video . . . non enim ipsis gaudeo . . ., sed quia prosunt pluribus. similiter dum aliquis huius modi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuvenum muro senili.**

προτέρων ἡ φύσις ὥσπερ δένδρῳ τοὺς ἤδη πεπανθέντας καρποὺς
ἀποβάλλοντι νέους ἑτέρους ἀναβλαστῆσαι παρασκευάσει πρὸς τροφὴν καὶ
ἀπόλαυσιν τῶν χρῆσθαι δυναμένων. ὥσπερ οὖν τῶν πόλεων τὸ ἐχυρώ- 126
τατον εἰς διαμονὴν ἄνδρες εἰσὶν ἀγαθοί, οὕτως καὶ τῆς περὶ ἕκαστον
ἡμῶν πόλεως, ἣ συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὸ βεβαιότατον
εἰς ἵδρυσιν ἔλαχον οἱ φρονήσεως καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ λόγοι, οὓς ὁ
νομοθέτης μεταφορᾷ χρώμενος λύτρα καὶ πρωτοτόκους καλεῖ δι' ἃς
εἶπον αἰτίας ἤδη. ταύτῃ καὶ τὰς πόλεις τῶν Λευιτῶν „λυτρωτὰς διὰ 127
παντὸς“ εἶναί φησιν (Lev. 25, 32), ὅτι ὁ θεοῦ θεραπευτὴς αἰώνιον
ἐλευθερίαν κεκάρπωται κατὰ τὰς συνεχεῖς τροπὰς τῆς ἀεικινήτου ψυχῆς
ἰάσεις δεχόμενος ἐπαλλήλους· τὸ γὰρ λυτρωτὰς μὴ ἅπαξ ἀλλὰ διὰ
παντός, ὥς φησι, γίνεσθαι τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἀεὶ μὲν τρέπεσθαι,
ἀεὶ δὲ ἐλευθεροῦσθαι, τῆς μὲν τροπῆς διὰ τὸ φύσει θνητὸν ἐγγινομένης,
τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιου-
μένης. (38.) ἄξιον δὲ μὴ παρέργως σκέψασθαι, τί δή ποτε τὰς 128
πόλεις τῶν Λευιτῶν ἀνῆκε τοῖς φυγάσι, τοῖς ἱερωτάτοις τοὺς ἀνιέρους
εἶναι δοκοῦντας συνοικεῖν ἀξιώσας· οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον

---

1 δένδρον F 2 ἀποβάλλοντι UF: ἀποβαλόντι ceteri 3. 4 ἐχυρώτατον Pap MAG: ὀχυρώτατον ceteri 4 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri 5 ἡμῶν — ἵδρυσιν (6) om. F 6 καὶ ἐπιστήμης om. H 8 ταύτης F λυτρατας Pap, λυτρώσας UF 9 θεὸς G 10 ἀκινήτου GP 11 λυτρώσας UF 12 φησιν Pap γεινεσθαι Pap, γίνεσθαι UF: γενέσθαι ceteri 13 θνητὸν] κινητὸν coni. Markland 14 χαριτι του ευεργετου ον κληρον ελαχεν βεβαιουμενης Pap: διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης codd. 16 ἀνῆκε] ἂν καὶ UF τοὺς ἀνιέρους] καὶ ἀνιέροις U, καὶ τοὺς ἀνιέρους Mang.

---

3 sqq. *ibid.* ... sicut ergo urbs tota solidatur atque urgetur coetu sapientium, ... ita sermo gravis et quidem senilis plenus prudentiae stabilire uniuscuiusque animam et confirmare mentem solet. iam si accedat multarum lectionum usus, ... perpetuum urbis eius quae in singulorum est praecordiis statum efficit.
7 sqq. *ibid. II 4, 13* Ideo ergo primogenitos et redemptores ceterorum Levitas Moyses appellavit.... unde et civitates Levitarum in veteri Testamento redemptrices significavit Moyses, quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei verbum, quae urbis modo munita atque vallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. 15 sqq. *ibid.* *§ 14* Nec absurdum putes quod facinorosi cohabitant piis ac maculosi sacratis; opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. et quodammodo diverso genere causa concurrit: sicut enim Levites mundanis voluptatibus abdicatus exul est culpae, ita sanguinis reus fugitivus est patriae. sed hoc interest, quod iste necessitate suos deserit propter metum legis, minister autem Dei humanarum consortiis renuntiat passionum ... propter studia virtutis.

δράσαντες. λεκτέον οὖν πρῶτον μὲν τἀκόλουθον τῷ πάλαι λεχθέντι, ὅτι ὁ σπουδαῖος τοῦ φαύλου λύτρον, ὥστ᾽ εἰκότως πρὸς τοὺς ἱερωμένους οἱ διαμαρτάνοντες ἀφίξονται τοῦ καθαρθῆναι χάριν· ἔπειθ᾽ ὅτι φυγάδας
129 οἱ Λευῖται προσίενται καὶ αὐτοὶ δυνάμει φυγάδες ὄντες· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τῶν πατρίδων ἐλαύνονται, οὕτως καὶ οὗτοι καταλελοίπασι τέκνα, γονεῖς, ἀδελφούς, τὰ οἰκειότατα καὶ φίλτατα, ἵνα ἀντὶ θνητοῦ τὸν ἀθάνατον κλῆρον εὕρωνται· διαφέρουσι δὲ ὅτι ἐκείνοις μὲν ἀβούλητος ἡ φυγὴ δι᾽ ἔργον ἀκούσιον, τούτοις δὲ ὁ δρασμὸς ἑκούσιος δι᾽ ἔρωτα τῶν ἀρίστων, καὶ ὅτι τοῖς μὲν οἱ Λευῖται καταφυγή, τοῖς δὲ Λευίταις ὁ πάντων ἡγεμών ἐστιν, ἵν᾽ οἱ | μὲν ἀτελεῖς νόμον ἔχωσι τὸν ἱερὸν λόγον, οὗτοι δὲ τὸν ᾧ ἱερῶνται θεόν. p. 189
130 ἔτι γε μὴν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δράσαντες τὰς αὐτὰς τοῖς Λευίταις πόλεις ἔλαχον οἰκεῖν, ὅτι καὶ οὗτοι διὰ φόνον ὅσιον προνομίας ἠξιώθησαν· ὅτε γοῦν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα τὸν Αἰγύπτιον θεόν, τὸ σῶμα, ὡς χρυσὸν ἐξετίμησε, τόθ᾽ οἱ ἱεροὶ λόγοι πάντες αὐτοκέλευστοι μεθ᾽ ὅπλων ὁρμήσαντες ἀμυντηρίων, τῶν κατ᾽ ἐπιστήμην ἀποδείξεων, ἡγεμόνα προστησάμενοι καὶ στρατηγὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ προφήτην καὶ φίλον τοῦ θεοῦ Μωυσῆν πόλεμον ἀκήρυκτον ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπολέμουν καὶ οὐ πρότερον ἀπηλλάγησαν, ἢ πάντα τὰ τῶν ἐναντιουμένων δόγματα καταλῦσαι· ὥστ᾽ εἰκότως σύνοικοι γεγόνασιν οἱ τὰς ὁμοίας εἰ καὶ μὴ
131 τὰς αὐτὰς πράξεις ἐργασάμενοι. (39.) ᾄδεται δέ τις καὶ τοιοῦτος ἐν ἀπορρήτοις λόγος, ὃν ἀκοαῖς πρεσβυτέρων παρακατατίθεσθαι χρὴ νεωτέρων ὦτα ἐπιφράξαντας. τῶν γὰρ περὶ τὸν θεὸν δυνάμεων

---

1 τὸ ἀκόλουθον U πάλαι Pap U: πρώτω ceteri λεχθεντι Pap: ῥηθέντι codd. 2 ὁ om. HP[1] ὥστε HP 3 διαμαρτανοντες Pap: διαμαρτόντες codd. φυγαδες Pap 4 προιενται Pap ὡς] ὥσπερ UF 5 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri 6 ἵνα Pap UF: ἵν᾽ ceteri 7 ἀβουλήτως U 8 δε Pap: om. A, δ᾽ ceteri 9 ἐστιν] ειναι Pap 10 νόμον] ἡγεμόνα coni. Mang. εχωσιν Pap τὸν ᾧ] τῷ νῷ F ἱερῶνται codd. et Pap: ἱεροῦνται v 12 ελαχεν Pap ὅτι] οὗτοι A οὗτοι] αυτοι Pap 13 ὅτι U γ᾽ οὖν MU 14 αὐτοκλέατοι (sic) U 16 καὶ προφήτην om. GHPL[1] 17 ἐπολέμουν scripsi (ἐπολέμησαν Wendl.): πολεμοῦσι codd. 19 ωστε Pap εἰ καὶ M: ἢ καὶ UF, εἰ om. ceteri μὴ om. UF 20 ante ἐν add. ὡς L 21 λόγοις G 22 τὸν eras. H

---

22 sqq. *ibid. § 15* Accedit eo quod duo quaedam in Deo principalia sunt genera virtutum, unum quo remittit, aliud quo vindicat. remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Levites interpres et quidem exsecutor est; remittuntur etiam per officium sacerdotis sacrumque ministerium. . . . nec is quidem qui invitus aliquod fecerit homicidium **extra**

ἀρίστων πασῶν μία οὖσα ταῖς ἄλλαις ἰσότιμος ἡ νομοθετικὴ — νομοθέτης γὰρ καὶ πηγὴ νόμων αὐτός, ἀφ' οὗ πάντες οἱ κατὰ μέρος νομοθέται — διχῇ πέφυκε τέμνεσθαι, τῇ μὲν εἰς εὐεργεσίαν κατορθούντων,
τῇ δὲ εἰς κόλασιν ἁμαρτανόντων. τοῦ μὲν οὖν προτέρου τμήματος 132
ὑπηρέτης ὁ Λευίτης ἐστί· τὰς γὰρ λειτουργίας ἁπάσας ἀναδέχεται, ὅσαι πρὸς ἱερωσύνην ἀναφέρονται τελείαν, καθ' ἣν διασυνίσταται καὶ γνωρίζεται τὸ θνητὸν θεῷ, ἢ δι' ὁλοκαυτωμάτων ἢ διὰ σωτηρίων ἢ διὰ μετανοίας ἁμαρτημάτων· τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου
τμήματος οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες ὑπηρέται γεγόνασι. καὶ 133
μαρτυρεῖ Μωυσῆς φάσκων· „ὁ δὲ οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ“ (Exod. 21, 13), ὥστε τὰς μὲν τούτου χεῖρας ὀργάνων τρόπον παραλαμβάνεσθαι, τὸν δὲ διὰ τούτων ἀοράτως ἐνεργοῦντα ἕτερον εἶναι, τὸν ἀόρατον. συνοικείτωσαν οὖν δύο θεράποντες τῶν νομοθετικῆς ὑπηρέται δυεῖν εἰδῶν, τοῦ μὲν πρὸς εὐεργεσίαν
ὁ Λευίτης, τοῦ δὲ πρὸς κόλασιν ὁ ἀκουσίως ἀνελών. „ἐν ᾗ“ δέ 134
φησιν „ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἡγίασα ἐμοὶ πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 13), οὐχ ἵνα τοῦθ' ὑποτοπήσωμεν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπλήγη τὴν μεγάλην

1 ἰσότιμος Pap UF: ὁμότιμος ceteri 2 ἀφ' οὗ Wendl.: ὑφ' οὗ Pap et codd. 3 πεφυκεν Pap, πεφύκασι MAGP εἰς εὐεργεσίαν — τοῦ μὲν (4) om. HP[1] εἰς] ὡς AP[2] 4 την Pap οὖν om. Pap 5 εστιν Pap πάσας U 6 τελείαν] τελοῦσαν A διασυνίσταται Pap UF: δ' ἐνίσταται A, διανίσταται ceteri 7 γνωζεται Pap τῷ θεῷ G δι'] διὰ MF σωτηριῶν AF 8 δ' AGHP δευτερου Pap: ἑτέρου codd. 9 γεγονασιν Pap 10 Μωσῆς MAGHP 11 αὐτὸν] αὐτῷ Pap UF αὐτοῦ om. Pap UF 12 διὰ τούτων] δὴ τοῦτον A 14 νομοθετικῶς A δυεῖν] δυοῖν PL, δύο v 16 ἡγίασαν M ἐμοὶ codd. et Pap: μοι v 17 ἐν add. Pap U: om. ceteri 18 μόνον add. UFL[3] (Pap?): om. ceteri

ministerium est, si quidem lex ait de eo: Quia Deus dedit eum in manus eius. manus ergo eius instrumenti modo divinae ultioni ministerium praebuerunt. Levites igitur minister remissionis est, percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed praeter voluntatem fecerit homicidium, divinae minister est ultionis. 15 sqq. *ibid.* *§ 16* ... et ubi abominatio aboletur, sanctificatio congregatur (*leg.* sanctificatur congregatio?), quia Dominus dixit: In ea die qua interfeci omne primogenitum Aegypti, sanctificavi mihi omne primogenitum Israel. quod non ad unum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus; cum enim renuntiatur improbitati, statim adsciscitur virtus; egressus enim malitiae virtutis operatur ingressum. ... discussa est omnis carnalium caecitas passionum, ubi aeternae vitae lumen infusum est.

πληγὴν φθορᾷ τῶν πρωτοτόκων Αἴγυπτος, οἱ Ἰσραὴλ πρωτότοκοι
ἐγένοντο ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ αὖθις καὶ ἀεὶ τοῦτο
συμβαίνειν ἐπὶ ψυχῆς πέφυκεν· ὅταν τὰ τοῦ τυφλοῦ πάθους ἡγε-
μονικώτατα διαφθαρῇ, τηνικαῦτα τὰ τοῦ θεὸν ὀξυδερκῶς ὁρῶντος
135 πρεσβύτερα καὶ | τίμια ἔκγονα γίνεται ἅγια. κακίας γὰρ ἔξοδος p. 190 M
ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται, ὡς καὶ τοὐναντίον ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ
τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται· ὅσον οὐδέπω γοῦν ἐξῆλθεν Ἰακὼβ
(Gen. 27, 30), καὶ πάρεστιν ἐπὶ τὴν πανδεχῆ διάνοιαν Ἡσαῦ
ἀντὶ τῶν ἀρετῆς τύπων ἐνσφραγιούμενος κακίας, ἣν δύνηται, χαρα-
κτῆρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι τοῦτ' ἐργάσασθαι, πτερνισθεὶς γὰρ
καὶ κληρονομηθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ λήσεται φθάσαντος πρὶν ἢ παθεῖν
ἀμύνασθαι.

136 (40.) Προσάγει δ' οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τὰς ἀπαρχὰς
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων, ἐμφαίνων ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς γεγηθότα καὶ
πίονα καὶ φυλακτικὰ καὶ χαρτὰ πάντα θεῷ παραχωρητέον. ὁρῶ δ'
ἔγωγε καὶ ἐν ταῖς τῶν θυσιῶν διατάξεσι τρία προστεταγμένον ἀναφέρειν
ἀπὸ τῶν ἱερείων τὰ πρῶτα, στέαρ καὶ νεφροὺς καὶ λοβὸν ἥπατος
(Lev. 3, 3ss.), περὶ ὧν κατ' ἰδίαν λέξομεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐγκέφαλον ἢ
καρδίαν, ἅπερ εἰκὸς ἦν πρὸ τῶν ἄλλων καθαγίζεσθαι, εἴ γε καὶ κατὰ
137 τὸν νομοθέτην ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων τὸ ἡγεμονικὸν ἀνωμολόγηται. ἀλλὰ
μήποτε ὁσίως πάνυ κὰκ περισκέψεως ἀκριβοῦς αὐτὰ εἰς τὸν τοῦ θεοῦ
βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν κατὰ ἀμερῆ χρόνων διαστήματα

---

1 Ἰσραὴλ om. Pap 3 τῆς ψυχῆς G πάθη F 4 φθαρη Pap θεὸν] θεοῦ Pap (?) L 5 εγγονα Pap γίνονται U 6 ἀποστάντος D^V 7 ὅσον] ὅσον γ' v γ' οὖν MGU εξηλθον Pap 8 πανδεχην Pap 10 ἰσχύσαι scripsi: ισχυση Pap, ἴσχυσε codd. 11 κληρονομηθεὶς] κληθεὶς F, κλιθεὶς U (Mang.) παθὼν A 13 δε Pap 14 εμφηνων Pap ὅτι] οὖν A 15 τῷ θεῷ HP χωρητέον A 16 δὴ τάξεσι A προστεταγμένα HP (Pap?) ἀναφέρειν] φερειν Pap, ἀφαιρεῖν UF 17 λωβὸν A 18 λέξωμεν A 19 καθαγίζεσθαι Mang., καταγιζεσθαι Pap: καθαγνίζεσθαι codd. 20 τούτω P 21 μήπω A οσιως και πανυ Pap καν (?) Pap, κὰκ UF: καὶ ἐκ ceteri αὐτὰ add. Pap: om. codd. εἰς τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν codd., πιστὸν om. Pap 22 ανηκεν Pap: ἀνήνεγκεν codd. ἀμερὲς H χρόνων M: χρόνου H, χρόνον ceteri διαστηματα Pap: διάστημα ἃ AGPU, διάστημα MH, ἃ (om. διαστήματα) F

5—7 D^R fol. 148^r D^V p. 438 Flor. Paris. No. 4 (= Max. Ecl. c. 1) Anton. Mel. I 7 Col. 793 Φίλωνος: κακίας ἔξοδος—ἐπεισέρχεται.

πολλὰς πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ χεῖρον τροπὰς λαμβάνον καὶ διαλ-
λάττοντας ἀεὶ τύπους δέχεται τοτὲ μὲν καθαροῦ καὶ δοκίμου τοτὲ δὲ
παρακεκομμένου καὶ κιβδήλου νομίσματος. τὴν δεδεγμένην οὖν χώραν 138
ἄμφω τὰ μαχόμενα καλόν τε καὶ αἰσχρὸν καὶ πρὸς ἑκάτερον ᾠκειω-
μένην καὶ τὴν ἴσην τιμὴν ἀμφοτέροις ἀπονέμουσαν οὐχ ἧττον ἄναγνον
ἢ εὐαγῆ κρίνας ὁ νομοθέτης ἀπὸ τοῦ θείου βωμοῦ κατεβίβασε· τὸ γὰρ
αἰσχρὸν βέβηλον, τὸ δὲ βέβηλον πάντως ἀνίερον. τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμο- 139
νικὸν διακεχώρικεν· εἰ δ' ἐπίκρισιν πάσχοι, τηνικαῦτα πάντων τῶν
μερῶν κεκαθαρμένων ἀκηλίδωτον ἄχραντον ὁλοκαυτωθήσεται· νόμος γὰρ
ὁλοκαυτωμάτων οὗτος, μηδὲν ἔξω τροφῆς σκυβάλων καὶ δέρματος, ἃ
σωματικῆς ἀσθενείας δείγματα, οὐχὶ κακίας, ἐστίν, ὑπολείπεσθαι τῷ
γενητῷ, τὰ δ' ἄλλα ὅσα ψυχὴν ὁλόκληρον κατὰ πάντα τὰ μέρη
παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ.

---

1 πολλὰς scripsi: πολλα ει Pap, om. codd. το ευ και το χειρον Pap λαμβάνοντα F 1. 2 και διαλαττοντας Pap: ἀλλάττοντας (om. καὶ) codd. 3 καὶ om. F οὖν om. Pap 6 κατεβίβασεν U τὸ] τὸν F 7 τοῦτο δὲ] fort. scribendum ⟨διὰ⟩ τοῦτο δὴ 8 δὴ κεχώρηκεν A, διακεχώρηκεν ceteri διακεχώρηκεν: hic desinunt UF εἰ — τηνικαῦτα om. Pap πάσχοι A: παράσχοι ceteri πάντων] αυτων Pap 9 αχρωτον Pap 10 ουτως Pap ἔξω om. A τροφην Pap 11 διγμα Pap, δόγματα L ουχι Pap: οὐ codd. 12 γενητῷ MG: γεννητῷ ceteri κατὰ πάντα τὰ om. Pap μέρη codd. et Pap: μέλη v 13 παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ om. Pap subscriptio in Pap: ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΗΛ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ —

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΟ ΧΕΙΡΟΝ ΤΩΙ ΚΡΕΙΤΤΟΝΙ
ΦΙΛΕΙΝ ΕΠΙΤΙΘΕΣΘΑΙ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Διέλθωμεν I p.191 M
ἐπὶ τὸ πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν“ (Gen. 4, 8).
ὃ βούλεται ὁ Κάιν τοιοῦτόν ἐστιν, ἐκ προκλήσεως τὸν Ἄβελ εἰς συζήτησιν
ἀγαγὼν εἰκόσι καὶ πιθανοῖς σοφίσμασιν ἑλεῖν ἀνὰ κράτος· τὸ γὰρ πεδίον,
εἰς ὃ προτρέπεται παραγενέσθαι, σημεῖον ἁμίλλης καὶ διαμάχης εἶναί
2 φαμεν ἀπὸ τῶν προφανῶν τεκμαιρόμενοι περὶ τῶν ἀδήλων. ὁρῶμεν γὰρ
τοὺς πλείστους τῶν ἀγώνων κατά τε πόλεμον καὶ κατ᾽ εἰρήνην ἐν πεδίοις
συνισταμένους· ἐν εἰρήνῃ μὲν οὖν ὅσοι τοὺς γυμνικοὺς ἄθλους διαθλοῦσι,
στάδια καὶ λεωφόρα πεδία μεταδιώκουσι, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τὰς
πεζομαχίας καὶ ἱππομαχίας οὐκ ἐν γεωλόφοις ἔθος ἐστὶ ποιεῖσθαι· πλείους
γὰρ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῶν χώρων αἱ βλάβαι, ὧν ἀντεπιφέρουσιν
3 ἀλλήλοις οἱ ἐχθροί, γένοιντ᾽ ἄν. (2.) σημεῖον δὲ μέγιστον, ὁ ἀσκητὴς
ἐπιστήμης τὴν ἐναντίαν διάθεσιν πολεμῶν ἀμαθίαν, ὅταν τὰς ἐν ψυχῇ
δυνάμεις ἀλόγους τρόπον τινὰ ποιμαίνῃ νουθετῶν καὶ σωφρονίζων, ἐν
πεδίῳ θεωρεῖται· „ἀποστείλας γὰρ Ἰακὼβ ἐκάλεσε Λείαν καὶ Ῥαχὴλ
εἰς τὸ πεδίον, οὗ τὰ ποίμνια“ (Gen. 31, 4), παριστὰς ἐναργῶς ὅτι
4 φιλονεικίας σημεῖον τὸ πεδίον | ἐστί. καλεῖ δὲ αὐτὰς ⟨διὰ τί⟩; „ὁρῶ p. 192 M.

περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι: codd. 1 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 3 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 4 ὁ Κάιν UH: ὁ om. FL τοιοῦτον] τοῦτο H προβλήσεως U 5 ἀνακράτος F 6 παραγίνεσθαι coni. Mang. 8 πλείστους HL: πλείους F, τελείους U 10 μεταδιώκουσιν U 11 καὶ ἱππομαχίας om. H ποιῆσαι Turn. 12 χωρῶν codd. (χώρων Laur. Conv. 59) 13 γένοιτ᾽ ἄν F 14 ἐπιστήμης codd.: τῆς ἐπιστήμης v 15 νουθετῶν] νομοθετῶν U 16 ἐκάλη (sic) U 18 διὰ τί addidi; καλέσας δὲ αὐτὰς coni. Benzelius, λαλεῖ δὲ οὕτως coni. Markland

τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἔφη „ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς ἐμὲ ὡς ἐχθὲς
καὶ τρίτην ἡμέραν· ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἦν μετ' ἐμοῦ“ (Gen.
31, 5). διὰ τοῦτο γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὁ Λάβαν οὐκ ἔστι πρὸς σοῦ, ὅτι
μετὰ σοῦ ὁ θεός· ἐν ᾗ μὲν γὰρ ψυχῇ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ὡς μέγιστον
ἀγαθὸν τετίμηται, ἐν ταύτῃ λόγος ἀστεῖος οὐχ εὑρίσκεται· ᾗ δ' ἐμπερι-
πατεῖ ὁ θεός, τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαθὸν οὐχ ὑπείληπται, καθ' ὃ νενόηται
καὶ προσηγόρευται Λάβαν. καὶ ὅσοι δὲ ἐν μέρει λόγου τοῦ προκόπτοντος 5
κατὰ τὸν πατέρα κοσμοῦνται, τὰς ψυχῆς ἀλόγους φορὰς μεταδιδάσκουσιν
ἐκλεξάμενοι ἐπιτήδειον τόπον τὸ πεδίον. λέγεται γὰρ τῷ Ἰωσήφ· „οὐχ
οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς.
ὁ δὲ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. εἶπε δὲ αὐτῷ Πορευθεὶς ἴδε, εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ
ἀδελφοί σου καὶ τὰ πρόβατα, καὶ ἀνάγγειλόν μοι. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν
ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών, καὶ ἦλθεν εἰς Συχέμ. καὶ εὗρεν αὐτὸν
ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῷ πεδίῳ· ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος
Τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπε Τοὺς ἀδελφούς μου ζητῶ, ἀνάγγειλόν μοι ποῦ
βόσκουσιν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος Ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν· ἤκουσα γὰρ
αὐτῶν λεγόντων Πορευθῶμεν εἰς Δωθαείμ“ (Gen. 37, 13—17). (3.) ὅτι 6
μὲν οὖν ἐν πεδίῳ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλόγων δυνάμεων ποιοῦνται τὴν ἐπι-
στασίαν, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. ὁ δὲ Ἰωσὴφ πέμπεται πρὸς
αὐτούς, ἐπεὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην αὐστηροτέραν οὖσαν ἀδυνατεῖ
φέρειν, ἵνα μάθῃ παρὰ τιθασωτέροις ὑφηγηταῖς τὰ πρακτέα καὶ συνοί-
σοντα· κέχρηται γὰρ δόγματι ἐκ διαφερόντων συνυφασμένῳ, πάνυ ποικίλῳ
καὶ πολυπλόκῳ, παρὸ καὶ χιτῶνα κατεσκευάσθαι ποικίλον φησὶν ὁ
νομοθέτης αὐτῷ (Gen. 37, 3), δηλῶν ὅτι λαβυρινθώδους καὶ δυσεκλύτου
δόξης ἐστὶν εἰσηγητής· πρὸς γὰρ πολιτείαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν 7
φιλοσοφῶν τὰ τρία γένη τῶν ἀγαθῶν, τά τε ἐκτὸς καὶ περὶ σῶμα καὶ

---

1 πρὸς ἐμοῦ coni. Mang. ἐχθὲς scripsi: χθὲς codd. 2 καὶ τρίτην F: καὶ ὡς τρίτην ceteri 3 πρὸς σέ H 5 ἀγαθῶν D εἰ δὲ ἐκπεριπατεῖ D 6 ἀγαθὸν] ὡς μέγιστον ἀγαθὸν U (Mang.) καθὸ F 7 δ' FL 8 καὶ τὰς F τῆς ψυχῆς H μεταδιδάσκουσι U 15 εἶπεν H 16 εἶπεν ὁ ἄνθρωπος αὐτῷ F 17 Δοθαείμ U 20 ἐπιστήμην] ἐπιστασίαν coni. Mang. 21 τιθασωτέροις HL: τιθασσοτέροις UF 22 συνυφα (sic) U 23 κατεσκευάσθαι U: κατεσκευάσθη H, παρασκευᾶσθαι F, παρε
κατεσκευάσθαι L 24 δηλῶν ὅτι Markland: δῆλον ὅτι H, δηλονότι ceteri

---

4—6 DK fol. 255v Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἐν ᾗ μὲν ψυχῇ — οὐχ ὑπείληπται.

δράσαντες. λεκτέον οὖν πρῶτον μὲν τἀκόλουθον τῷ πάλαι λεχθέντι, ὅτι
ὁ σπουδαῖος τοῦ φαύλου λύτρον, ὥστ' εἰκότως πρὸς τοὺς ἱερωμένους οἱ
διαμαρτάνοντες ἀφίξονται τοῦ καθαρθῆναι χάριν· ἔπειθ' ὅτι φυγάδας
129 οἱ Λευῖται προσίενται καὶ αὐτοὶ δυνάμει φυγάδες ὄντες· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι
τῶν πατρίδων ἐλαύνονται, οὕτως καὶ οὗτοι καταλελοίπασι τέκνα, γονεῖς,
ἀδελφούς, τὰ οἰκειότατα καὶ φίλτατα, ἵνα ἀντὶ θνητοῦ τὸν ἀθάνατον κλῆρον
εὕρωνται· διαφέρουσι δὲ ὅτι ἐκείνοις μὲν ἀβούλητος ἡ φυγὴ δι' ἔργον ἀκού-
σιον, τούτοις δὲ ὁ δρασμὸς ἑκούσιος δι' ἔρωτα τῶν ἀρίστων, καὶ ὅτι τοῖς
μὲν οἱ Λευῖται καταφυγή, τοῖς δὲ Λευίταις ὁ πάντων ἡγεμών ἐστιν, ἵν' οἱ
| μὲν ἀτελεῖς νόμον ἔχωσι τὸν ἱερὸν λόγον, οὗτοι δὲ τὸν ᾧ ἱερῶνται θεόν. p. 189 M.
130 ἔτι γε μὴν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δράσαντες τὰς αὐτὰς τοῖς Λευίταις
πόλεις ἔλαχον οἰκεῖν, ὅτι καὶ οὗτοι διὰ φόνον ὅσιον προνομίας ἠξιώ-
θησαν· ὅτε γοῦν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα τὸν Αἰγύπτιον θεόν, τὸ σῶμα, ὡς
χρυσὸν ἐξετίμησε, τόθ' οἱ ἱεροὶ λόγοι πάντες αὐτοκέλευστοι μεθ' ὅπλων
ὁρμήσαντες ἀμυντηρίων, τῶν κατ' ἐπιστήμην ἀποδείξεων, ἡγεμόνα
προστησάμενοι καὶ στρατηγὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ προφήτην καὶ φίλον
τοῦ θεοῦ Μωυσῆν πόλεμον ἀκήρυκτον ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπολέμουν καὶ
οὐ πρότερον ἀπηλλάγησαν, ἢ πάντα τὰ τῶν ἐναντιουμένων δόγματα
καταλῦσαι· ὥστ' εἰκότως σύνοικοι γεγόνασιν οἱ τὰς ὁμοίας εἰ καὶ μὴ
131 τὰς αὐτὰς πράξεις ἐργασάμενοι. (39.) ᾄδεται δέ τις καὶ τοιοῦτος ἐν
ἀπορρήτοις λόγος, ὃν ἀκοαῖς πρεσβυτέρων παρακατατίθεσθαι χρὴ
νεωτέρων ὦτα ἐπιφράξαντας. τῶν γὰρ περὶ τὸν θεὸν δυνάμεων

1 τὸ ἀκόλουθον U πάλαι Pap U: πρώτω ceteri λεχθεντι Pap: ῥηθέντι codd. 2 ὁ om. HP¹ ὥστε HP 3 διαμαρτανοντες Pap: διαμαρτόντες codd. φυγαδες Pap 4 προιενται Pap ὡς] ὥσπερ UF 5 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri 6 ἵνα Pap UF: ἵν' ceteri 7 ἀβουλήτως U 8 δε Pap: om. A, δ' ceteri 9 ἐστιν] ειναι Pap 10 νόμον] ἡγεμόνα coni. Mang. εχωσιν Pap τὸν ᾧ] τῷ νῷ F ἱερῶνται codd. et Pap: ἱεροῦνται v 12 ελαχεν Pap ὅτι] οὗτοι A οὗτοι] αυτοι Pap 13 ὅτι U γ' οὖν MU 14 αὐτοκλέατοι (sic) U 16 καὶ προφήτην om. GHPL¹ 17 ἐπο-λέμουν scripsi (ἐπολέμησαν Wendl.): πολεμοῦσι codd. 19 ωστε Pap εἰ καὶ M: ἢ καὶ UF, εἰ om. ceteri μὴ om. UF 20 ante ἐν add. ὡς L 21 λόγοις G 22 τὸν eras. H

22 sqq. *ibid. § 15* Accedit eo quod duo quaedam in Deo principalia sunt genera virtutum, unum quo remittit, aliud quo vindicat. remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Levites interpres et quidem exsecutor est; remittuntur etiam per officium sacerdotis sacrumque ministerium. . . . nec is quidem qui invitus aliquod fecerit homicidium extra

ἀρίστων πασῶν μία οὖσα ταῖς ἄλλαις ἰσότιμος ἡ νομοθετικὴ — νομο-
θέτης γὰρ καὶ πηγὴ νόμων αὐτός, ἀφ' οὗ πάντες οἱ κατὰ μέρος νομο-
θέται — διχῇ πέφυκε τέμνεσθαι, τῇ μὲν εἰς εὐεργεσίαν κατορθούντων,
τῇ δὲ εἰς κόλασιν ἁμαρτανόντων. τοῦ μὲν οὖν προτέρου τμήματος 132
ὑπηρέτης ὁ Λευίτης ἐστί· τὰς γὰρ λειτουργίας ἁπάσας ἀναδέχεται,
ὅσαι πρὸς ἱερωσύνην ἀναφέρονται τελείαν, καθ' ἣν διασυνίσταται
καὶ γνωρίζεται τὸ θνητὸν θεῷ, ἢ δι' ὁλοκαυτωμάτων ἢ διὰ σωτηρίων
ἢ διὰ μετανοίας ἁμαρτημάτων· τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου
τμήματος οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες ὑπηρέται γεγόνασι. καὶ 133
μαρτυρεῖ Μωυσῆς φάσκων· „ὁ δὲ οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν
αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ“ (Exod. 21, 13), ὥστε τὰς μὲν τούτου
χεῖρας ὀργάνων τρόπον παραλαμβάνεσθαι, τὸν δὲ διὰ τούτων ἀοράτως
ἐνεργοῦντα ἕτερον εἶναι, τὸν ἀόρατον. συνοικείτωσαν οὖν δύο θερά-
ποντες τῶν νομοθετικῆς ὑπηρέται δυεῖν εἰδῶν, τοῦ μὲν πρὸς εὐεργεσίαν
ὁ Λευίτης, τοῦ δὲ πρὸς κόλασιν ὁ ἀκουσίως ἀνελών. „ἐν ᾗ“ δέ 134
φησιν „ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἡγίασα ἐμοὶ
πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 13), οὐχ ἵνα τοῦθ' ὑποτοπή-
σωμεν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπλήγη τὴν μεγάλην

1 ἰσότιμος Pap UF: ὁμότιμος ceteri 2 ἀφ' οὗ Wendl.: ὑφ' οὗ Pap et codd. 3 πεφυκεν Pap, πεφύκασι MAGP εἰς εὐεργεσίαν — τοῦ μὲν (4) om. HP[1] εἰς] ὡς AP[2] 4 την Pap οὖν om. Pap 5 εστιν Pap πάσας U 6 τελείαν] τελοῦσαν A διασυνίσταται Pap UF: δ' ἐνίσταται A, διανίσταται ceteri 7 γνωζεται Pap τῷ θεῷ G δι'] διὰ MF σωτηριῶν AF 8 δ' AGHP δευτερου Pap: ἑτέρου codd. 9 γεγονασιν Pap 10 Μωσῆς MAGHP 11 αὐτὸν] αὐτῷ Pap UF αὐτοῦ om. Pap UF 12 διὰ τούτων] δὴ τοῦτον A 14 νομοθετικῶς A δυεῖν] δυοῖν PL, δύο v 16 ἡγίασαν M ἐμοὶ codd. et Pap: μοι v 17 ἐν add. Pap U: om. ceteri 18 μόνον add. UFL[2] (Pap?): om. ceteri

ministerium est, si quidem lex ait de eo: Quia Deus dedit eum in manus eius. manus ergo eius instrumenti modo divinae ultioni ministerium praebuerunt. Levites igitur minister remissionis est, percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed praeter voluntatem fecerit homicidium, divinae minister est ultionis. 15 sqq. *ibid.* *§ 16* . . . et ubi abominatio aboletur, sanctificatio congregatur (*leg.* sanctificatur congregatio?), quia Dominus dixit: In ea die qua interfeci omne primogenitum Aegypti, sanctificavi mihi omne primogenitum Israel. quod non ad unum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus; cum enim renuntiatur improbitati, statim adsciscitur virtus; egressus enim malitiae virtutis operatur ingressum. . . . discussa est omnis carnalium caecitas passionum, ubi aeternae vitae lumen infusum est.

πληγὴν φθορᾷ τῶν πρωτοτόκων Αἴγυπτος, οἱ Ἰσραὴλ πρωτότοκοι ἐγένοντο ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ αὖθις καὶ ἀεὶ τοῦτο συμβαίνειν ἐπὶ ψυχῆς πέφυκεν· ὅταν τὰ τοῦ τυφλοῦ πάθους ἡγεμονικώτατα διαφθαρῇ, τηνικαῦτα τὰ τοῦ θεὸν ὀξυδερκῶς ὁρῶντος
135 πρεσβύτερα καὶ | τίμια ἔκγονα γίνεται ἅγια. κακίας γὰρ ἔξοδος p. 190 M
ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται, ὡς καὶ τοὐναντίον ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται· ὅσον οὐδέπω γοῦν ἐξῆλθεν Ἰακώβ (Gen. 27, 30), καὶ πάρεστιν ἐπὶ τὴν πανδεχῆ διάνοιαν Ἠσαῦ ἀντὶ τῶν ἀρετῆς τύπων ἐνσφραγιούμενος κακίας, ἣν δύναται, χαρακτῆρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι τοῦτ' ἐργάσασθαι, πτερνισθεὶς γὰρ καὶ κληρονομηθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ λήσεται φθάσαντος πρὶν ἢ παθεῖν ἀμύνασθαι.

136 (40.) Προσάγει δ' οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τὰς ἀπαρχὰς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων, ἐμφαίνων ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς γεγηθότα καὶ πίονα καὶ φυλακτικὰ καὶ χαρτὰ πάντα θεῷ παραχωρητέον. ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ ἐν ταῖς τῶν θυσιῶν διατάξεσι τρία προστεταγμένον ἀναφέρειν ἀπὸ τῶν ἱερείων τὰ πρῶτα, στέαρ καὶ νεφροὺς καὶ λοβὸν ἥπατος (Lev. 3, 3ss.), περὶ ὧν κατ' ἰδίαν λέξομεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐγκέφαλον ἢ καρδίαν, ἅπερ εἰκὸς ἦν πρὸ τῶν ἄλλων καθαγίζεσθαι, εἴ γε καὶ κατὰ
137 τὸν νομοθέτην ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων τὸ ἡγεμονικὸν ἀνωμολόγηται. ἀλλὰ μήποτε ὁσίως πάνυ κἀκ περισκέψεως ἀκριβοῦς αὐτὰ εἰς τὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν κατὰ ἀμερῆ χρόνων διαστήματα

---

1 Ἰσραὴλ om. Pap 3 τῆς ψυχῆς G πάθη F 4 φθαρη Pap θεὸν] θεοῦ Pap (?) L 5 εγγονα Pap γίνονται U 6 ἀποστάντος D[v] 7 ὅσον] ὅσον γ' v γ' οὖν MGU εξηλθον Pap 8 πανδεχην Pap 10 ἰσχύσαι scripsi: ισχυση Pap, ἴσχυσε codd. 11 κληρονομηθεὶς] κληθεὶς F, κλιθεὶς U (Mang.) παθὼν A 13 δε Pap 14 εμφηνων Pap ὅτι] οὖν A 15 τῷ θεῷ HP χωρητέον A 16 δὴ τάξεσι A προστεταγμένα HP (Pap?) ἀναφέρειν] φερειν Pap, ἀφαιρεῖν UF 17 λωβὸν A 18 λέξωμεν A 19 καθαγίζεσθαι Mang., καταγιζεσθαι Pap: καθαγνίζεσθαι codd. 20 τούτω P 21 μήπω A οσιως και πανυ Pap καν (?) Pap, κἀκ UF: καὶ ἐκ ceteri αὐτὰ add. Pap: om. codd. εἰς τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν codd., πιστὸν om. Pap 22 ανηκεν Pap: ἀνήνεγκεν codd. ἀμερὲς H χρόνων M: χρόνου H, χρόνον ceteri διαστηματα Pap: διάστημα ἃ AGPU, διάστημα MH, ἃ (om. διαστήματα) F

5–7 D[R] fol. 148r D[V] p. 438 Flor. Paris. No. 4 (= Max. Ecl. c. 1) Anton. Mel. I 7 Col. 793 Φίλωνος: κακίας ἔξοδος — ἐπεισέρχεται.

πολλὰς πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ χεῖρον τροπὰς λαμβάνον καὶ διαλλάττοντας ἀεὶ τύπους δέχεται τοτὲ μὲν καθαροῦ καὶ δοκίμου τοτὲ δὲ παρακεκομμένου καὶ κιβδήλου νομίσματος. τὴν δεδεγμένην οὖν χώραν 138
ἄμφω τὰ μαχόμενα καλόν τε καὶ αἰσχρὸν καὶ πρὸς ἑκάτερον ᾠκειωμένην καὶ τὴν ἴσην τιμὴν ἀμφοτέροις ἀπονέμουσαν οὐχ ἧττον ἄναγνον ἢ εὐαγῆ κρίνας ὁ νομοθέτης ἀπὸ τοῦ θείου βωμοῦ κατεβίβασε· τὸ γὰρ αἰσχρὸν βέβηλον, τὸ δὲ βέβηλον πάντως ἀνίερον. τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμο- 139
νικὸν διακεχώρικεν· εἰ δ' ἐπίκρισιν πάσχοι, τηνικαῦτα πάντων τῶν μερῶν κεκαθαρμένων ἀκηλίδωτον ἄχραντον ὁλοκαυτωθήσεται· νόμος γὰρ ὁλοκαυτωμάτων οὗτος, μηδὲν ἔξω τροφῆς σκυβάλων καὶ δέρματος, ἃ σωματικῆς ἀσθενείας δείγματα, οὐχὶ κακίας, ἐστίν, ὑπολείπεσθαι τῷ γενητῷ, τὰ δ' ἄλλα ὅσα ψυχὴν ὁλόκληρον κατὰ πάντα τὰ μέρη παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ.

---

1 πολλὰς scripsi: πολλα ει Pap, om. codd. το ευ και το χειρον Pap λαμβάνοντα F 1. 2 και διαλαττοντας Pap: ἀλλάττοντας (om. καὶ) codd. 3 καὶ om. F οὖν om. Pap 6 κατεβίβασεν U τὸ] τὸν F 7 τοῦτο δὲ] fort. scribendum ⟨διὰ⟩ τοῦτο δὴ 8 δὴ κεχώρηκεν A, διακεχώρηκεν ceteri διακεχώρηκεν: hic desinunt UF εἰ — τηνικαῦτα om. Pap πάσχοι A: παράσχοι ceteri πάντων] αυτων Pap 9 αχρωτον Pap 10 ουτως Pap ἔξω om. A τροφην Pap 11 διγμα Pap, δόγματα L ουχι Pap: οὐ codd. 12 γενητῷ MG: γεννητῷ ceteri κατὰ πάντα τὰ om. Pap μέρη codd. et Pap: μέλη v 13 παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ om. Pap subscriptio in Pap: ΦΙΛWΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕWϹ ΑΒΗΛ WΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ —

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΟ ΧΕΙΡΟΝ ΤΩΙ ΚΡΕΙΤΤΟΝΙ
ΦΙΛΕΙΝ ΕΠΙΤΙΘΕΣΘΑΙ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Διέλθωμεν I p.191 M.
ἐπὶ τὸ πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν“ (Gen. 4, 8).
ὃ βούλεται ὁ Κάιν τοιοῦτόν ἐστιν, ἐκ προκλήσεως τὸν Ἄβελ εἰς συζήτησιν
ἀγαγὼν εἰκόσι καὶ πιθανοῖς σοφίσμασιν ἑλεῖν ἀνὰ κράτος· τὸ γὰρ πεδίον,
εἰς ὃ προτρέπεται παραγενέσθαι, σημεῖον ἁμίλλης καὶ διαμάχης εἶναί
2 φαμεν ἀπὸ τῶν προφανῶν τεκμαιρόμενοι περὶ τῶν ἀδήλων. ὁρῶμεν γὰρ
τοὺς πλείστους τῶν ἀγώνων κατά τε πόλεμον καὶ κατ' εἰρήνην ἐν πεδίοις
συνισταμένους· ἐν εἰρήνῃ μὲν οὖν ὅσοι τοὺς γυμνικοὺς ἄθλους διαθλοῦσι,
στάδια καὶ λεωφόρα πεδία μεταδιώκουσι, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τὰς
πεζομαχίας καὶ ἱππομαχίας οὐκ ἐν γεωλόφοις ἔθος ἐστὶ ποιεῖσθαι· πλείους
γὰρ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῶν χώρων αἱ βλάβαι, ὧν ἀντεπιφέρουσιν
3 ἀλλήλοις οἱ ἐχθροί, γένοιντ' ἄν. (2.) σημεῖον δὲ μέγιστον, ὁ ἀσκητὴς
ἐπιστήμης τὴν ἐναντίαν διάθεσιν πολεμῶν ἀμαθίαν, ὅταν τὰς ἐν ψυχῇ
δυνάμεις ἀλόγους τρόπον τινὰ ποιμαίνῃ νουθετῶν καὶ σωφρονίζων, ἐν
πεδίῳ θεωρεῖται· „ἀποστείλας γὰρ Ἰακὼβ ἐκάλεσε Λείαν καὶ Ῥαχὴλ
εἰς τὸ πεδίον, οὗ τὰ ποίμνια“ (Gen. 31, 4), παριστὰς ἐναργῶς ὅτι
4 φιλονεικίας σημεῖον τὸ πεδίον | ἐστί. καλεῖ δὲ αὐτὰς ⟨διὰ τί⟩; „ὁρῶ p. 192 M.

περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι: codd. 1 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 3 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 4 ὁ Κάιν UH: ὁ om. FL τοιοῦτον] τοῦτο H προβλήσεως U 5 ἀνακράτος F 6 παραγίνεσθαι coni. Mang. 8 πλείστους HL: πλείους F, τελείους U 10 μεταδιώκουσιν U 11 καὶ ἱππομαχίας om. H ποιῆσαι Turn. 12 χωρῶν codd. (χώρων Laur. Conv. 59) 13 γένοιτ' ἂν F 14 ἐπιστήμης codd.: τῆς ἐπιστήμης v 15 νουθετῶν] νομοθετῶν U 16 ἐκάλη (sic) U 18 διὰ τί addidi; καλέσας δὲ αὐτὰς coni. Benzelius, λαλεῖ δὲ οὕτως coni. Markland

τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν“ ἔφη „ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς ἐμὲ ὡς ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν· ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἦν μετ' ἐμοῦ“ (Gen. 31, 5). διὰ τοῦτο γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὁ Λάβαν οὐκ ἔστι πρὸς σοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ ὁ θεός· ἐν ᾗ μὲν γὰρ ψυχῇ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν τετίμηται, ἐν ταύτῃ λόγος ἀστεῖος οὐχ εὑρίσκεται· ᾗ δ' ἐμπεριπατεῖ ὁ θεός, τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαθὸν οὐχ ὑπείληπται, καθ' ὃ νενόηται
καὶ προσηγόρευται Λάβαν. καὶ ὅσοι δὲ ἐν μέρει λόγου τοῦ προκόπτοντος 5
κατὰ τὸν πατέρα κοσμοῦνται, τὰς ψυχῆς ἀλόγους φορὰς μεταδιδάσκουσιν ἐκλεξάμενοι ἐπιτήδειον τόπον τὸ πεδίον. λέγεται γὰρ τῷ 'Ιωσήφ· „οὐχ οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς. ὁ δὲ εἶπεν 'Ιδοὺ ἐγώ. εἶπε δὲ αὐτῷ Πορευθεὶς ἴδε, εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ ἀδελφοί σου καὶ τὰ πρόβατα, καὶ ἀνάγγειλόν μοι. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών, καὶ ἦλθεν εἰς Συχέμ. καὶ εὗρεν αὐτὸν ἄνθρωπος πλανώμενων ἐν τῷ πεδίῳ· ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος Τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπε Τοὺς ἀδελφούς μου ζητῶ, ἀνάγγειλόν μοι ποῦ βόσκουσιν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος 'Απήρκασιν ἐντεῦθεν· ἤκουσα γὰρ
αὐτῶν λεγόντων Πορευθῶμεν εἰς Δωθαείμ“ (Gen. 37, 13—17). (3.) ὅτι 6
μὲν οὖν ἐν πεδίῳ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλόγων δυνάμεων ποιοῦνται τὴν ἐπιστασίαν, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. ὁ δὲ 'Ιωσὴφ πέμπεται πρὸς αὐτούς, ἐπεὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην αὐστηροτέραν οὖσαν ἀδυνατεῖ φέρειν, ἵνα μάθῃ παρὰ τιθασωτέροις ὑφηγηταῖς τὰ πρακτέα καὶ συνοίσοντα· κέχρηται γὰρ δόγματι ἐκ διαφερόντων συνυφασμένῳ, πάνυ ποικίλῳ καὶ πολυπλόκῳ, παρὸ καὶ χιτῶνα κατεσκευάσθαι ποικίλον φησὶν ὁ νομοθέτης αὐτῷ (Gen. 37, 3), δηλῶν ὅτι λαβυρινθώδους καὶ δυσεκλύτου
δόξης ἐστὶν εἰσηγητής· πρὸς γὰρ πολιτείαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν 7
φιλοσοφῶν τὰ τρία γένη τῶν ἀγαθῶν, τά τε ἐκτὸς καὶ περὶ σῶμα καὶ

---

1 πρὸς ἐμοῦ coni. Mang. ἐχθὲς scripsi: χθὲς codd. 2 καὶ τρίτην F: καὶ ὡς τρίτην ceteri 3 πρὸς σέ H 5 ἀγαθῶν D εἰ δὲ ἐκπεριπατεῖ D 6 ἀγαθὸν] ὡς μέγιστον ἀγαθὸν U (Mang.) καθὸ F 7 δ' FL 8 καὶ τὰς F τῆς ψυχῆς H μεταδιδάσκουσι U 15 εἶπεν H 16 εἶπεν ὁ ἄνθρωπος αὐτῷ F 17 Δοθαείμ U 20 ἐπιστήμην] ἐπιστασίαν coni. Mang. 21 τιθασωτέροις HL: τιθασσοτέροις UF 22 συνυφα (sic) U 23 κατεσκευάσθαι U: κατεσκευάσθη H, παρασκευᾶσθαι F, παρε κατεσκευάσθαι L 24 δηλῶν ὅτι Markland: δῆλον ὅτι H, δηλονότι ceteri

---

4—6 DK fol. 255v Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἐν ᾗ μὲν ψυχῇ — οὐχ ὑπείληπται.

ψυχήν, ὅλαις φύσεσιν ἀλλήλων διηρτημένα εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει καὶ συνείρει,
χρεῖον ἕκαστον ἑκάστου καὶ πάντα πάντων ἀποφαίνειν ἀξιῶν καὶ τὸ ἐξ
ἀθρόων συντεθὲν ἄρτιον καὶ πλῆρες ὄντως ἀγαθόν, τὰ δ' ἐξ ὧν τοῦτο
ἐπάγη μέρη μὲν ἢ στοιχεῖα ἀγαθῶν, | ἀγαθὰ δ' οὐκ εἶναι τέλεια· p. 193 M
8 καθάπερ γὰρ μήτε πῦρ μήτε γῆν μήτε τι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν
ἐδημιουργήθη τὸ πᾶν, κόσμον εἶναι, τὴν δὲ τῶν στοιχείων εἰς ταὐτὸ
σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ εὔδαιμον μήτε ἐν τοῖς
ἐκτὸς ἰδίᾳ μήτε ἐν τοῖς περὶ σῶμα μήτε ἐν τοῖς περὶ ψυχὴν καθ' αὑτὰ
ἐξετάζεσθαι — τῶν γὰρ εἰρημένων ἕκαστον μερῶν τινα καὶ στοιχείων
9 λόγον ἔχειν —, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐκ πάντων ἄθροισμα. (4.) ταύτην οὖν
τὴν δόξαν πέμπεται μεταδιδαχθησόμενος πρὸς ἄνδρας μόνον τὸ καλὸν
ἀγαθὸν νομίζοντας, ὃ ψυχῆς ὡς ψυχῆς ἐστιν ἴδιον, τὰ δ' ἐκτὸς καὶ περὶ
σῶμα πλεονεκτήματα λεγόμενα μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὄντα, ἀγαθὰ
πεπιστευκότας. „ἰδοὺ" γάρ φησιν „οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσι" καὶ
ἄρχουσι παντὸς ἀλόγου μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς „ἐν Συχέμ" (Gen. 37, 13)·
ὦμος δὲ ἑρμηνεύεται, τλητικοῦ σημεῖον πόνου· βαστάζουσι γὰρ ἄχθος
μέγιστον οἱ φιλάρετοι, τὴν πρὸς σῶμα καὶ τὴν σώματος ἡδονὴν καὶ
πάλιν αὖ τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἐγγινομένας τέρψεις
10 ἀντίταξιν. „δεῦρο οὖν ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς" (ibid.), τουτέστι
μετακλήθητι καὶ πρόσελθε τῇ διανοίᾳ λαβὼν ὁρμὴν ἑκούσιον εἰς τὸ
τὰ ἀμείνω μαθεῖν. ἀλλ' ἄχρι γε τοῦ παρόντος ἐπιμορφάζεις ὡς παιδείαν
δεξάμενος τὴν ἀληθῆ· μήπω γὰρ παρὰ σαυτῷ τοῦτο ὡμολογηκὼς ἕτοιμος
εἶναι λέγεις ἀναδιδάσκεσθαι, ὅταν φῇς „ἰδοὺ ἐγώ," ἐξ οὗ μοι δοκεῖς
εἰκαιότητα καὶ εὐχέρειαν ἀπελέγχειν σεαυτοῦ μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ μαθεῖν
ἑτοιμότητα μηνύειν. τεκμήριον δέ, εὑρήσει σε μικρὸν ὕστερον ὁ ἀληθινὸς
ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῇ ὁδῷ (Gen. 37, 15), οὐκ ἂν πλανηθέντα,
11 εἰ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ἐπὶ τὴν ἄσκησιν ἦλθες. καὶ μὴν ὅ γε προτρεπτικὸς
λόγος τοῦ πατρὸς ἀνάγκην ἐπιτίθησιν οὐδεμίαν, ἵνα ἐθελουργὸς καὶ αὐτο-
κέλευστος ἐπιτηδεύῃς τὰ βελτίω, φησὶ γάρ· „πορευθεὶς ἴδε," θέασαι καὶ

---

2 χρείαν F 3 ἀθρῶον (sic) F 4 ἢ] εἰς U 6 ταὐτὸν HL
8 ἴδιον F μήτε post ἰδίᾳ] μή με H 10 ἔχει codd. (ἔχειν Laur. Conv. 59) 12 καὶ ὡς ψυχῆς L καὶ περὶ UF: καὶ om. HL
13 πλεονεκτήματα λεγόμενα UF: λεγόμενα πλεονεκτήματα HL 18 αὖ τὴν] αὐτὴν F ἐγγινομένας UF: γινομένας HL 19 ἀντίταξιν UF: ἀντιπαράταξιν HL 20 λαβεῖν HL[1] 21 μαθεῖν] παθεῖν U
εἰκαι
ἀλλὰ F 22 ὡμολογηκὼς] ἐγνωκὼς coni. Mang. 24 ἱκανότητα L
25 ἑτοιμότατα H ἀληθινὸς UFH: ἀληθὴς L 28 ἵν' U 29 καὶ om. HL

κατανόησον καὶ πάνυ ἀκριβῶς περίσκεψαι τὸ πρᾶγμα· εἰδέναι γάρ σε δεῖ περὶ
ὃ μέλλεις πονεῖσθαι πρότερον, εἶτ' αὖθις ἐπὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ χωρεῖν.
ὅταν μέντοι διακύψῃς καὶ περιαγαγὼν ὄμμα ὅλον δι' ὅλων καταθεάσῃ, 12
προσεξέτασον καὶ τοὺς ἐπιθεμένους ἤδη καὶ ἀσκητὰς αὐτοῦ γεγονότας,
εἰ τοῦτο δρῶντες „ὑγιαίνουσιν“ ἀλλὰ μὴ μεμήνασι, καθάπερ οἱ φιλήδονοι
διασύροντες καὶ ἐπιχλευάζοντες νομίζουσι. μήτε δὲ τὴν θέαν τοῦ
πράγματος μήτε τὴν περὶ τοῦ ὑγιαίνειν τοὺς ἀσκητὰς διάγνωσιν βεβαιώσῃ
παρὰ σεαυτῷ, πρὶν „ἀναγγεῖλαι“ καὶ ἀνενεγκεῖν τῷ πατρί· γνῶμαι γὰρ αἱ
μὲν τῶν ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένων ἄστατοι καὶ ἀνίδρυτοι, πάγιοι δ' αἱ
p. 194 M. τῶν προκεκοφότων, | ἀφ' ὧν τὸ ἀκλινὲς κἀκείνους λαμβάνειν ἀναγκαῖον.
(5.) Τοῦτον, ὦ διάνοια, τὸν τρόπον ἐὰν ἐρευνᾷς τοὺς ἱεροφαντη- 13
θέντας λόγους μὲν θεοῦ, νόμους δὲ ἀνθρώπων θεοφιλῶν, οὐδὲν ταπεινὸν
οὐδ' ἀνάξιον τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀναγκασθήσῃ παραδέχεσθαι. αὐτὸ
γὰρ τοῦτο, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐστί, πῶς ἄν τις τῶν εὖ φρονούντων
παραδέξαιτο; ἆρα τοσαύτην σπάνιν οἰκετῶν ἢ ὑπηρετῶν εἰκὸς εἶναι τῷ
βασιλέως ἔχοντι περιουσίαν Ἰακώβ, ὡς υἱὸν ἐπὶ τὴν ξένην ἐκπέμπειν
διαγγελοῦντα περὶ τῶν ἄλλων παίδων, εἰ ὑγιαίνουσι, καὶ προσέτι τῶν
θρεμμάτων; ὁ πάππος αὐτοῦ χωρὶς τοῦ πλήθους τῶν αἰχμαλώτων, οὓς 14
ἐννέα βασιλεῖς καθελὼν ἀπήγαγεν, ὑπὲρ τριακοσίους ἔσχεν οἰκότριβας·
μεμείωται δὲ τῆς οἰκίας οὐδέν, ἀλλὰ χρόνου προϊόντος πάντα διὰ πάντων
ἔλαβεν αὔξησιν. οὐκ ἂν οὖν ἀφθόνου θεραπείας ὑπαρχούσης υἱὸν ἠξίου
πέμπειν, οὗ μάλιστα ἐκήδετο, ἐπὶ πρᾶξιν, ἣν καὶ τῶν εὐτελεστάτων ἄν
τις ῥᾳδίως κατώρθωσεν. (6.) ἀλλ' ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ χωρίον, ὅθεν αὐτὸν 15
ἐκπέμπει, περιττῶς ἀναγράφει μόνον οὐκ ἐναργῶς προτρέπων ἀφίστασθαι
τοῦ ῥητοῦ· „ἐκ γὰρ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών“ (Gen. 37, 14)· συζυγὴ
δὲ καὶ συνεταιρὶς Χεβρὼν καλεῖται συμβολικῶς ἡμῶν τὸ σῶμα, ὅτι
συνέζευκται καὶ ὥσπερ ἑταιρίαν καὶ φιλίαν πρὸς ψυχὴν τέθειται· κοιλάδας
δὲ ἔχει τὰ αἰσθητήρια, μεγάλας δεξαμενὰς ἁπάντων ὅσα ἐκτὸς αἰσθητά,
ἃ τὰς παμπληθεῖς ποιότητας ἐπαντλοῦντα καὶ διὰ τῶν δεξαμενῶν ἐπεισ-
χέοντα τῇ διανοίᾳ κατακλύζει καὶ βύθιον αὐτὴν ἀπεργάζεται. διὰ 16

---

2 αὐτοῦ χωρεῖν F: χωρεῖν αὐτοῦ U (Mang.), αὐτοῦ χώρησιν H, τοῦ χώρησιν L, του χώρησον Turn. 3 μέντοι UF: μέντοι γε HL 8 γνῶμαι] γνῶναι U 9 δ' αἱ UF: δὲ HL 10 προκεκωφότων F ἀφ' ὧν scripsi: ὑφ' ὧν codd. κἀκείνους UFH: ἐκείνους L 12 λόγους μὲν UFL[2]: λογισμοὺς HL[1] 17 ἀναγγελοῦντα coni. Mang. εἰ om. U 20 οὐθέν U 23 κατόρθωσεν HL 24 μόνον ἀργῶς (sic) U 25 τῶν Χεβρών HL συζυγὴ — Χεβρὼν καλεῖται (26) om. HL 26 Χεβρὼν καλεῖται U: καλεῖται Χεβρὼν F(HL) 27 ψυχὴν] εὐχὴν U τέθεικε U 28 ἔχε FL

τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας, ὅταν ἐν οἰκίᾳ κοιλάδες χλωρίζουσαι ἢ
πυρρίζουσαι φανῶσι, διείρηται τοὺς λίθους, ἐν οἷς γεγόνασιν, ἐξελόντας
ἑτέρους ἀντιτιθέναι (Lev. 14, 37 ss.), τουτέστιν, ὅταν διαφέρουσαι ποιότητες,
ἃς ἐδημιούργησαν ἡδοναὶ καὶ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ ἀδελφὰ τούτων πάθη,
βαρύνασαι καὶ πιέσασαι τὴν ὅλην ψυχὴν κοιλοτέραν καὶ ταπεινοτέραν
αὐτὴν ἑαυτῆς ἐργάσωνται, τοὺς τῆς ἀσθενείας αἰτίους λόγους ἀνελεῖν,
ὑγιεινοὺς δὲ δι' ἀγωγῆς νομίμου ἢ καὶ παιδεύσεως ὀρθῆς ἀντεισαγαγεῖν.
17 (7.) τὸν Ἰωσὴφ οὖν ὅλον εἰς τὰς τοῦ σώματος καὶ τῶν αἰσθήσεων
κοιλότητας εἰσδεδυκότα ὁρῶν προκαλεῖται τῶν φωλεῶν ἔξω προελθόντα
ἐλευθέρου σπάσαι τοῦ καρτερίας πνεύματος φοιτήσαντα πρὸς τοὺς πάλαι
μὲν ἀσκητὰς νυνὶ δὲ διδασκάλους αὐτῆς. ὁ δὲ προεληλυθέναι δόξας
πλανώμενος εὑρίσκεται· „εὗρε“ γάρ φησιν „αὐτὸν ἄνθρωπος | πλανώμενον p. 195 M.
ἐν τῷ πεδίῳ“ (Gen. 37, 15), δηλῶν ὅτι οὐχ ὁ πόνος καθ' αὑτὸν ἀλλ'
18 ὁ μετὰ τέχνης ἀγαθόν. ὥσπερ γὰρ οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε
γραμματικὴν ἀγραμμάτως οὐδὲ συνόλως φράσαι τέχνην ἀτέχνως ἢ
κακοτέχνως ἀλλὰ τεχνικῶς ἑκάστην ἐπιτηδεύειν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ
φρόνησιν πανούργως οὐδὲ σωφροσύνην φειδωλῶς καὶ ἀνελευθέρως οὐδὲ
θρασέως ἀνδρείαν οὐδὲ δεισιδαιμόνως εὐσέβειαν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν
κατ' ἀρετὴν ἐπιστήμην ἀνεπιστημόνως· ἀνοδία γὰρ ὁμολογουμένως ταῦτα
πάντα. παρὸ καὶ νόμος κεῖται „δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν“ (Deut. 16,
20), ἵνα δικαιοσύνην καὶ πᾶσαν ἀρετὴν τοῖς συγγενέσιν ἔργοις αὐτῆς
19 ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐναντίοις μετερχώμεθα. ἐὰν οὖν τινα θεάσῃ σῖτα καὶ
ποτὰ μὴ ἐν καιρῷ προσιέμενον ἢ λουτρὰ καὶ ἀλείμματα παραιτούμενον
ἢ τῶν περὶ σῶμα σκεπασμάτων ἀμελοῦντα ἢ χαμευνίαις καὶ δυσαυλίαις
χρώμενον, εἶτ' ἐκ τούτων ἐπιμορφάζοντα ἐγκράτειαν, οἶκτον λαβὼν τῆς
περὶ αὐτὸν πλάνης τὴν ἀληθῆ τῆς ἐγκρατείας ὁδὸν δεῖξον· ἃ γὰρ
ἐπετήδευσεν, ἀνήνυτοι καὶ ἄτρυτοι πόνοι λιμῷ καὶ ταῖς ἄλλαις κακώσεσι
20 ψυχὴν καὶ σῶμα ἐκτραχηλίζοντες. μηδ' εἴ τις περιρραντηρίοις ἢ
καθαρσίοις χρώμενος διάνοιαν μὲν ῥυπαίνει τὴν ἑαυτοῦ, τὸ δὲ σῶμα
φαιδρύνει, μηδ' εἰ πάλιν ὑπὸ περιουσίας νεὼν ἱδρύεται λαμπροτάταις

---

1 ἐν prius om. HL 2 πυρίζουσι U διήρηται H 5 ταπεινωτέραν H 6 αὐτὴν] αὐτῆς H 7 διαγωγῆς FL², διανομῆς HL¹ 9 εἰσδεδεκότα F 10 σπάσαι] πᾶσαι H πρὸς τοὺς UF: πρὸς αὐτοὺς HL 12 αὐτὸν ἄνθρωπος U: ἄνθρωπος αὐτὸν FHL 15 φράσαι] τί φράσαι UF 17 σωφροσύνην] σωφρονίζειν F 18 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v τινὰ τῶν UF: τῶν om. HL 19 ὁμολογούμενα UF 19. 20 ταῦτα πάντα U: πάντα ταῦτα FHL 24 χαυμευνίαις (sic) F 27 ἐπετήδευσε U, ἐπετήδευσαν FH ἀνηνύτοις καὶ ἀτρύτοις πόνοις UF 28 ἐκτραχηλιάζοντες F 29 ῥυπαίνῃ U 30 φαιδρύνει ⟨,μετὰ καθαρῶν,⟩ coni. Markland νέων F ἵδρυται HL

χορηγίαις καὶ δαπάναις χρώμενος ἢ ἑκατόμβας ἀνάγει καὶ βουθυτῶν οὐ
παύεται ἢ πολυτελέσιν ἀναθήμασι κοσμεῖ τὸ ἱερὸν ἀφθόνους μὲν ὕλας
τέχνας δὲ παντὸς ἀργύρου καὶ χρυσοῦ τιμιωτέρας εἰσάγων, μετ' εὐσεβῶν
ἀναγεγράφθω· πεπλάνηται γὰρ καὶ οὗτος τῆς πρὸς εὐσέβειαν ὁδοῦ, 21
θρησκείαν ἀντὶ ὁσιότητος ἡγούμενος καὶ δῶρα τῷ ἀδεκάστῳ διδοὺς οὐδέποτε
ληψομένῳ τὰ τοιαῦτα καὶ κολακεύων τὸν ἀκολάκευτον, ὃς γνησίους μὲν
θεραπείας ἀσπάζεται — γνήσιοι δ' εἰσὶν αἱ ψυχῆς ψιλὴν καὶ μόνην
θυσίαν φερούσης ἀλήθειαν —, τὰς δὲ νόθους ἀποστρέφεται· νόθοι δ'
ὅσαι διὰ τῶν ἐκτὸς ἀφθονιῶν ἐπιδείξεις. (8.) τοῦ δὲ εὑρόντος ἐν τῷ 22
πεδίῳ πλανώμενον αὐτὸν ἀνθρώπου (Gen. 37, 15) τὸ κύριον ὄνομα οὔ
φασί τινες δεδηλῶσθαι, καὶ αὐτοὶ τρόπον τινὰ πεπλανημένοι διὰ τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῶν πραγμάτων ἐναργῶς ὁρᾶν· εἰ γὰρ μὴ τὸ
ψυχῆς ὄμμα ἐπεπήρωντο, ἔγνωσαν ἂν ὅτι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου
τὸ ἰδιαίτατον καὶ εὐθυβολώτατον ὄνομά ἐστιν αὐτὸ τοῦτο ἄνθρωπος,
ἠρθρωμένης καὶ λογικῆς διανοίας οἰκειοτάτη πρόσρησις. οὗτος ὁ ἄνθρωπος 23
p. 196 M. ἐν ἑκάστου τῇ ψυχῇ | κατοικῶν τοτὲ μὲν ἄρχων καὶ βασιλεὺς εὑρίσκεται
τοτὲ δὲ δικαστὴς καὶ βραβευτὴς τῶν κατὰ τὸν βίον ἀγώνων, ἔστι δ'
ὅτε μάρτυρος ἢ κατηγόρου λαβὼν τάξιν ἀφανῶς ἡμᾶς ἔνδοθεν ἐλέγχει
μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα ἐῶν, ἐλλαμβανόμενος δὲ καὶ ἐπιστομίζων ταῖς
τοῦ συνειδότος ἡνίαις τὸν αὐθάδη μετὰ ἀφηνιασμοῦ δρόμον γλώττης
ἐπέσχεν. οὗτος ὁ ἔλεγχος ἐπύθετο τῆς ψυχῆς, ἡνίκα τὴν πλάνην εἶδεν 24
αὐτῆς· „τί ζητεῖς" (Gen. 37, 15); ἆρά γε φρόνησιν; τί οὖν ἐπὶ
πανουργίας βαίνεις; ἀλλὰ σωφροσύνην; ἀλλ' ἐπὶ φειδωλίαν ἡ τρίβος ἄγει·
ἀλλὰ ἀνδρείαν; θρασύτης προσέρχεται ταύτῃ· ἀλλ' εὐσέβειαν μετέρχῃ;
δεισιδαιμονίας ἡ ὁδός. ἐὰν δὲ φάσκῃ ζητεῖν τοὺς ἐπιστήμης λόγους καὶ 25
ποθεῖν ὡς τοὺς ἐγγυτάτω γένους ἀδελφούς, μὴ πάνυ πιστεύωμεν αὐτῇ· οὐ
γὰρ ἂν ἐπυνθάνετο „ποῦ βόσκουσιν" (ib. v. 16), ἀλλὰ „ποῦ ποιμαίνουσιν"·
οἱ μὲν γὰρ βόσκοντες τροφὰς τὰ αἰσθητὰ πάντα παρέχουσι τῷ τῶν
αἰσθήσεων ἀλόγῳ καὶ ἀπλήστῳ θρέμματι, δι' ἃς ἀκράτορες ἑαυτῶν
γινόμενοι καὶ κακοδαιμονοῦμεν, οἱ δὲ ποιμαίνοντες ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων

---

2 ἀναθήμασιν F 5 θρησκίαν F ἀντὶ] ὅτι U ἡγούμενος] αἱρούμενος coni. Wendl.: fort. εἰσηγούμενος 8 νόθοι δὲ F 9 ὅσαι] οὖσαι τὰς F ἀποδείξεις U δ' FHL 10 πέδω F ἑαυτὸν F οὐ] οὗ H, om. U 13 τῆς ψυχῆς F ἔγνων F 14 τοῦτο αὐτὸ F 15 ἠρθρωμένη Turn. 16 ἐν om. H ποτὲ μὲν — ποτὲ δὲ U 18 ἢ UF: καὶ HL 19 ἐλλαμβανόμενος UF: ἀναλαμβανόμενος HL 20 μετὰ UF: καὶ μετὰ HL 22 ἄρα F 24 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v 26 ὡς τοῦ ἐγγυτάτω F 27 ἂν ἐπυνθάνετο UFH: ἀνεπυνθάνετο L 30 γινόμενοι UF: γενόμενοι HL

ἔχοντες δύναμιν τὰ ἐξηγριωμένα ἡμεροῦσι στέλλοντες τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν
26 μέγεθος. εἴπερ οὖν ἐζήτει τοὺς ἀρετῆς πρὸς ἀλήθειαν ἀσκητάς, ἐσκέπτετ' ἂν αὐτοὺς ἐν βασιλεῦσιν, οὐκ ἐν οἰνοχόοις ἢ σιτοποιοῖς ἢ μαγείροις· οὗτοι μὲν γὰρ τὰ πρὸς ἡδονὰς εὐτρεπίζουσιν, ἐκεῖνοι δὲ ἡδονῶν ἄρχουσι.
27 (9.) διὸ καὶ ἀποκρίνεται ὀρθῶς ὁ τὴν ἀπάτην ἰδὼν ἄνθρωπος· „ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν“ (Gen. 37, 17). δείκνυσι δὲ τὸν σωματικὸν ὄγκον δηλῶν ὅτι πάντες, οἷς ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς πόνος διαθλεῖται, τὸν περίγειον καταλελοιπότες χῶρον μετεωροπολεῖν ἐγνώκασιν οὐδεμίαν τῶν
28 σωματικῶν ἐφελκόμενοι κηρῶν· καὶ γὰρ λεγόντων ἀκηκοέναι φησὶν αὐτῶν· „εἰς Δωθαεὶμ πορευθῶμεν“ (ibid.) — ἑρμηνεύεται δὲ ἔκλειψις ἱκανή —, παριστάντων ὅτι οὐ μέσως ἀλλ' ἄκρως ἀπόλειψιν καὶ ἔκλειψιν τῶν ἃ μὴ πρὸς ἀρετὴν συνεργεῖ μεμελετήκασι, καθὰ καὶ „Σάρρᾳ ἔτι γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα ἐξέλιπε“ (Gen. 18, 11)· θήλεα δὲ φύσει τὰ πάθη, ὧν ἔκλειψιν ἐπιτηδευτέον παρὰ τοὺς ἄρρενας τῶν εὐπαθειῶν χαρακτῆρας. οὐκοῦν „ἐν πεδίῳ“ τουτέστιν ἐν ἁμίλλῃ λόγων εὑρίσκεται καὶ ὁ ποικίλου δόγματος εἰσηγητὴς πρὸς πολιτείας μᾶλλον ἢ πρὸς ἀληθείας τύπον χρησίμου
29 πλανώμενος Ἰωσήφ. εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀγωνιστῶν οἳ διὰ σώματος εὐεξίαν, ἀπειπόντων τῶν ἀντιπάλων, ἐστεφανώθησαν ἀμαχὶ μηδ' αὐτὸ μόνον κονισάμενοι ἀσυγκρίτου | ῥώμης εὑράμενοι τὰ πρωτεῖα. τοιαύτῃ p. 197 M.
δυνάμει χρησάμενος περὶ τὸ θειότατον τῶν ἐν ἡμῖν τὴν διάνοιαν Ἰσαὰκ „ἐξέρχεται μὲν εἰς τὸ πεδίον“ (Gen. 24, 63), ἁμιλλησόμενος δ' οὐδενί, πάντων κατεπτηχότων τῶν ἀνταγωνιστῶν τὸ μεγαλεῖον καὶ ὑπερβάλλον ἐν ἅπασι τῆς φύσεως αὐτοῦ, μόνον δὲ ἰδιάσαι βουλόμενος καὶ ἰδιολογήσασθαι τῷ συνοδοιπόρῳ καὶ ἡγεμόνι τῆς τε ὁδοῦ καὶ τῆς ψυχῆς θεῷ.
30 τεκμήριον δὲ ἐναργέστατον τοῦ μηδένα προσομιλοῦντα τῷ Ἰσαὰκ θνητὸν εἶναι· Ῥεβέκκα γὰρ ἡ ὑπομονὴ πεύσεται τοῦ παιδὸς ἕνα ὁρῶσα καὶ ἑνὸς μόνου λαμβάνουσα φαντασίαν· „τίς ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ πορευόμενος εἰς συνάντησιν ἡμῖν“ (ib. v. 65); ἡ γὰρ ἐπιμένουσα τοῖς καλοῖς ψυχὴ

---

4 οὗτοι UF: οἱ HL τὰ πρὸς om. L ἡδονὰς UF: τὰς ἡδονὰς HL
λογεῖν
8 μετεωροπολεῖν U: μετεωροπορεῖν H, μετεωρολογεῖν F, μετεωροποιεῖν L 12 καθὰ F, καθ' ἃ U: καθὼς HL γίνεσθαι UF: γίγνεσθαι L, γίγνεται H 13 θήλεια U 14 παρά⟨γοντας⟩ coni. Wendl. 15 ὁ] οὐ F 17 ἀγωνιστῶν Mang.: ἀνταγωνιστῶν codd. 18 ἀντιπάλων] ἐναντίων U ἀμαχὶ UF: ἀμαχεὶ HL 19 εὑράμενοι UF: ἀράμενοι HL 20 τὸ] τὸν UF 21 οὐδενί F: οὐθενί U, οὐδὲν HL 22 ἀνταγωνιστῶν U: ἀγωνιστῶν FHL 23. 24 ἰδιολογήσασθαι] ἀδολεσχῆσαι coni. Mang. 24 τῆς τε ψυχῆς καὶ ὁδοῦ U 25 δ' F 26 γὰρ ἡ UF: δὲ ἡ HL, δὴ Mang. 27 τίς ὁ] τίσ ου H

ἱκανὴ μέν ἐστι τὴν αὐτομαθῆ σοφίαν καταλαμβάνειν, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ,
οὔπω δὲ δυνατὴ τὸν τῆς σοφίας ἡγεμόνα θεὸν ἰδεῖν. παρὸ καὶ ὁ παῖς 31
ἐπισφραγιζόμενος τὸ μὴ δύνασθαι καταλαβεῖν τὸν ἀειδῆ καὶ προσομιλοῦντα ἀοράτως φησίν· „οὗτος ὁ κύριός μου" (ibid.), τὴν δεῖξιν φέρων ἐπὶ τὸν Ἰσαὰκ μόνον· οὐ γὰρ εἰκὸς προφανέντων δυεῖν ἕνα δεικνύναι, ἀλλὰ τὸν ἄδεικτον οὐκ εἶδε πᾶσι τοῖς μέσοις ἀόρατον ὄντα.

(10.) Ὡς μὲν τοίνυν τὸ πεδίον, εἰς ὃ προκαλεῖται τὸν Ἄβελ ὁ 32
Κάιν ἐλθεῖν, σύμβολον ἁμίλλης καὶ διαμάχης ἐστίν, ἱκανῶς δεδηλῶσθαι νομίζω. διαπορητέον δὲ ἑξῆς, περὶ τίνων ποιοῦνται τὰς ζητήσεις προελθόντες. ἢ δῆλον ὅτι περὶ ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν· ὁ μὲν γὰρ Ἄβελ ἀναφέρων ἐπὶ θεὸν πάντα φιλόθεον δόγμα, ὁ δὲ Κάιν ἐφ' ἑαυτὸν — κτῆσις γὰρ ἑρμηνεύεται — φίλαυτον· φίλαυτοι δέ, ὅταν τοῖς ἀρετὴν τιμῶσιν ἐπαποδυσάμενοι κονίσωνται, [καὶ] παγκρατιάζοντες οὐ παύονται
πρὶν ἢ ἀπειπεῖν βιάσασθαι ἢ παντελῶς διαφθεῖραι. πάντα γάρ, τὸ τοῦ 33
λόγου δὴ τοῦτο, κινοῦσι λίθον φάσκοντες· οὐκ οἰκία ψυχῆς τὸ σῶμα; διὰ τί οὖν οἰκίας, ὡς μὴ γένοιτο ἐρείπιος, οὐκ ἐπιμελησόμεθα; οὐκ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα καὶ ὁ τῶν ἄλλων χορὸς αἰσθήσεων ψυχῆς ὥσπερ τινὲς δορυφόροι καὶ φίλοι; συμμάχους οὖν καὶ φίλους οὐκ ἐν ἴσῳ τιμητέον ἑαυτοῖς; ἡδονὰς δὲ καὶ ἀπολαύσεις καὶ τὰς παρὰ πάντα
p. 198 M. τὸν βίον τέρψεις τοῖς τεθνεῶσιν ἢ τοῖς | μηδὲ γενομένοις τὸ παράπαν ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ζῶσιν ἡ φύσις ἐδημιούργει; πλοῦτον δὲ καὶ δόξαν καὶ τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τί παθόντες οὐποριούμεθα,
ἐξ ὧν οὐ μόνον τὸ ἀσφαλῶς ἀλλὰ καὶ εὐδαιμόνως ζῆν περιγίνεται; μάρτυς 34
δὲ ὁ βίος τούτων· οἱ μὲν γὰρ λεγόμενοι φιλάρετοι ἄδοξοι σχεδὸν ἅπαντες, εὐκαταφρόνητοι, ταπεινοί, τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς, ὑπηκόων μᾶλλον δὲ καὶ δούλων ἀτιμότεροι, ῥυπῶντες, ὠχροί, κατεσκελετευμένοι, λιμὸν ὑπ' ἀσιτίας ἐμβλέποντες, νοσερώτατοι, μελετῶντες ἀποθνήσκειν· οἱ δ' αὑτῶν ἐπιμελούμενοι ἔνδοξοι, πλούσιοι, ἡγεμόνες, ἐπαινούμενοι, τιμώμενοι, [πάλιν] ὑγιεινοί, πίονες, ἐρρωμένοι, ἁβροδίαιτοι, θρυπτόμενοι, πόνον οὐκ εἰδότες,

---

5 δυεῖν UF: δυοῖν HL 8 δηλῶσθαι (sic) H 9 δι' ἀπορητέον F δ' UF 9. 10 ἐκπροελθόντες F corr.; παρελθόντες coni. Wendl. 10 ἢ δηλονότι F; ἢ δῆλον ὅτι Wendl. 13 καὶ seclusi; „del. καὶ aut add. παλαίωσι" Wendl. παύωνται UF 14 πρινὴ F 16 οὐκ] ὃ ἦν F, ο cum spatio 2—3 litter. U 17 ὀφθαλμοὶ UFL: ὀφθαλμὸν H, ὀφθαλμὸς v 22 τἄλλα H οὐ] ὦ U 23 ⟨τὸ⟩ εὐδαιμόνως coni. Mang. 26 ὠχρὸν Turn. κατεσκελϊτευμένοι U, κατεσκελεστεμένοι H 27 ἐκβλέποντες UF αὐτῶν F 28 ἐπιμελούμενοι UF: ἐπιμελόμενοι HL πάλιν seclusi, ante ἔνδοξοι transp. Wendl. 29 ἐρώμενοι U

ἡδοναῖς συζῶντες διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν πανδεχῆ ψυχὴν
35 τὰ ἡδέα φερούσαις. (11.) τοιουτονί τινα δόλιχον ἀπομηκύναντες λόγῳ
νικᾶν τοὺς οὐκ εἰωθότας σοφιστεύειν ἔδοξαν. αἰτία δὲ τῆς νίκης οὐχ
ἡ τῶν περιγεγενημένων ἰσχύς, ἀλλ' ἡ περὶ ταῦτα τῶν ἀντιπάλων ἀσθένεια.
τῶν γὰρ ἐπιτηδευόντων ἀρετὴν οἱ μὲν ἐν ψυχῇ μόνῃ τὸ καλὸν ἐθησαυρίσαντο
πράξεων ἐπαινετῶν ἀσκηταὶ γενόμενοι, τερθρείας λόγων ἀλλ' οὐδ'
ὄναρ ἐπῃσθημένοι, τοῖς δὲ ἀμφότερα ἐξεγένετο, τὴν μὲν διάνοιαν εὐβουλίᾳ
καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις, τοὺς δὲ λόγους ταῖς περὶ αὐτοὺς τέχναις μάλιστα
36 ὀχυρώσασθαι· τούτοις μὲν οὖν πρὸς τὰς ἐριστικὰς ἐνίων ἁμίλλας ἀπαντᾶν
ἐμπρεπές, οἷς τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται πεπορισμένοις ἐξ ἑτοίμου, τοῖς
δὲ προτέροις οὐδεμία ἀσφάλεια· γυμνοὶ γὰρ πρὸς ὡπλισμένους τίνες ἂν
ἰσοκρατῶς ἀπομάχεσθαι δυνηθεῖεν, ὁπότε καὶ παρεσκευασμένοις ἀγὼν
37 ἄνισος; ὁ τοίνυν Ἄβελ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθε, διανοίᾳ δὲ μόνῃ
τὸ καλὸν οἶδεν· οὗ χάριν τὴν εἰς τὸ πεδίον ἄφιξιν ἐχρῆν παραιτήσασθαι
καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς προκλήσεως ἀλογῆσαι· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος
ἀμείνων· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δ' οἱ
φίλοι προσαγορεύουσι· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι πιστευτέον.
38 (12.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι Μωυσῆς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ τῷ σώματι σοφιστάς,
οὓς φαρμακέας ὀνομάζει, παραιτεῖται — σοφισμάτων γὰρ τέχναις καὶ

---

1 πανδεχῆ] πανταχῆ L 2 τοιουτονί codd.: τοιοῦτόν Mang. δολιχὸν F λόγων coni. Wendl. 7 τοῖς δὲ codd.: οἷς D (Mang.) εὐβούλοις D^R 8 αὐτοὺς] αὐτοῦ HL 9 τούτους D μὲν οὖν om. D 10 εὐπρεπές UF οἷς] οἳ D ἐναντία (sic) F ἀμυνοῦνται coni. Wendl. πεπορισμένους FH 11 πρότερον F οὐδὲ .μία UFH 13 ἔμαθεν UD 14 τὸ ante πεδίον om. F 15 πᾶς] πάντως coni. Wendl. 16 ἄμεινον D^C δ'] δὲ D 17 προσαγορεύουσιν UD ἀψευδοῦσι HLD^C: ἀψευδοῦς εἰ U, ψευδοῦσι F, ἀψευδέσι D^R 18 οὐχ UF: οὗ χάριν HL 19 ante οὓς add.: φαρμακέας ὡς βασιλέας· ἐπεὶ καὶ φαρμακίδες ὡς βασιλίδες καὶ φαρμακεὺς τοίνυν ὡς βασιλεύς, ὅτι καὶ φαρμακὶς ὡς βασιλίς UF (τὸ φαρμακέας ὡς βασιλέας σχόλιον ἦν ἔξωθεν κείμενον· ἐτέθη δὲ ἐντὸς ἀπροσεξίᾳ τοῦ γράψαντος mg. F man. rec.), φαρμακέας ὡς βασιλέας — φαρμακὶς ὡς βασιλίς· κατὰ ἀκολουθίαν τούτου κεῖται· τοὺς ἐν Αἰγυπτίῳ τῷ σώματι σοφιστάς HL (Turn.); glossema expunxit Mang.

7—10 D^C fol. 120^r D^R fol. 110^r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἷς ἀμφότερα ἐξεγένετο — οἳ τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται. 13—17 ibid. ὃς δὲ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθεν, διανοίᾳ δὲ μόνῃ τὸ καλὸν οἶδεν, τὴν εἰς τὴν ἅμιλλαν ἄφιξιν παραιτείσθω καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς (δυναμένου D^C) προκλήσεως ἀλογείτω· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος ἀμείνων (ἄμεινον D^C)· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δὲ οἱ φίλοι προσαγορεύουσιν· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι (ἀψευδέσι D^R) πιστευτέον.

ἀπάταις ἤθη χρηστὰ τρόπον τινὰ φαρμακεύεται καὶ διαφθείρεται —
p. 199 M. | φάσκων μὴ εἶναι „εὔλογος“ (Exod. 4,10), ἴσον τῷ μὴ πεφυκέναι πρὸς
τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν εἰκαστικὴν ῥητορείαν, ἔπειθ᾽ ἑξῆς
διαβεβαιούμενος, ὅτι οὐ μόνον οὐκ εὔλογος ἀλλὰ καὶ παντελῶς „ἄλογός“
ἐστιν (Exod. 6, 12); ἄλογος δέ, οὐχ ὡς φαμεν τὰ μὴ λογικὰ τῶν ζῴων,
ἀλλ᾽ ὁ μὴ δικαιῶν τῷ διὰ τοῦ φωνητηρίου ὀργάνου γεγωνῷ λόγῳ χρῆσθαι,
μόνῃ δὲ σημειούμενος καὶ ἐνσφραγιζόμενος διανοίᾳ τὰ τῆς ἀληθοῦς σοφίας,
ἥτις ἀντίθετός ἐστι ψευδεῖ σοφιστείᾳ, θεωρήματα. καὶ οὐ βαδιεῖται πρότερον 39
εἰς Αἴγυπτον οὐδ᾽ εἰς ἅμιλλαν ἀφίξεται τοῖς αὐτῆς σοφισταῖς, πρὶν ἢ τὸν
προφορικὸν ἄκρως ἀσκηθῆναι λόγον, τὰς πρὸς ἑρμηνείαν ἁπάσας ἰδέας
ἀναδείξαντος καὶ τελειώσαντος θεοῦ διὰ τῆς Ἀαρὼν χειροτονίας, ὃν ἀδελφὸν
Μωυσέως ὄντα „στόμα“ καὶ ἑρμηνέα καὶ „προφήτην“ (Exod. 4, 16. 7, 1)
εἴωθε καλεῖν· πάντα γὰρ ταῦτα τῷ λόγῳ συμβέβηκεν, ὅς ἀδελφός ἐστι 40
διανοίας· πηγὴ γὰρ λόγων διάνοια καὶ στόμιον αὐτῆς λόγος, ὅτι τὰ
ἐνθυμήματα πάντα διὰ τούτου καθάπερ νάματα ἀπὸ πηγῆς εἰς τοὐμφανὲς
ἐπιρρέοντα ἀναχεῖται· καὶ ἑρμηνεύς ἐστιν ὧν ἐν τῷ ἑαυτῆς βουλευτηρίῳ
βεβούλευκεν· ἔτι μέντοι καὶ προφήτης καὶ θεοπρόπος ὢν ἐξ ἀδύτων καὶ
ἀοράτων χρησμῳδοῦσα οὐ παύεται.

(13.) Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἐναντιοῦσθαι τοῖς περὶ τὰ 41
δόγματα ἐριστικοῖς χρήσιμον· γεγυμνασμένοι γὰρ περὶ τὰς τῶν λόγων
ἰδέας οὐκέτ᾽ ἀπειρίᾳ σοφιστικῶν παλαισμάτων ὀκλάσομεν, ἐξαναστάντες
δὲ καὶ διερεισάμενοι τὰς ἐντέχνους αὐτῶν περιπλοκὰς εὐμαρῶς ἐκδυσό-
μεθα. οἱ δ᾽ ἅπαξ εὑρεθέντες σκιαμάχων ἀλλ᾽ οὐκ ἀγωνιστῶν ἐπιδείκνυ-
σθαι δόξουσι δύναμιν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι καθ᾽ ἑαυτοὺς μὲν χειρονομοῦντες
εὐδοκιμοῦσι, πρὸς δ᾽ ἅμιλλαν ἐλθόντες οὐ μετρίως ἀδοξοῦσιν. εἰ δέ τις 42
τὴν μὲν ψυχὴν ἀρεταῖς ἁπάσαις κεκόσμηται, τέχνας δὲ λόγων οὐκ

---

1 τρόπον τινὰ UF: τρόπον HL, τρόπων v 2 φάσκων codd.: φάσκων τῷ Turn., φάσκων τὸ Mang. μὴ πεφυκέναι scripsi: μήτε πεφυκέναι codd. 3 εὐλόγων UF: λόγων HL ῥητορίαν H 6 τῷ] τὸ H γεγωνῷ om. Mang. 8 σοφιστία H 9 πρινὴ F 12 Μωϋσέος F καὶ ἑρμηνέα om. F ἑρμηνεία H 13 ὅς om. U, ὅς ex ὃν corr. H 14 λόγος om. UF 15 πηγῆς UF: γῆς HL 16 ὢν — θεοπρόπος (17) om. F ἑαυτοῖς U 17 ὢν] ὃν U 21 ἀπειρία UFH: ἐπ᾽ ἀπειρίᾳ L ὀκλάσομεν] ἐγκλαύσομεν HL[1] 22 διερισάμενοι U 23 „exspectes e. gr. ἅπαξ συμβαλόντες“ Wendl. σκιαμαχῶν F 26 ἁπάσαις] πᾶσι D[R] λόγων UFD: λόγοις HL, λόγους Turn.

25—268,2 D[C] fol. 120[v] D[R] fol. 110[r] post verba supra laudata sic pergunt: καὶ μετὰ βραχέα (βραχύ D[C]): εἰ δέ τις — πεσεῖται.

ἐμελέτησεν, ἡσυχίᾳ χρώμενος ἀσφάλειαν γέρας ἀκίνδυνον εὑρήσεται,
παρελθὼν δ' ὡς Ἄβελ εἰς σοφιστικὸν ἀγῶνα πρὶν διερηρεῖσθαι πεσεῖται.
43 καθάπερ γὰρ ἐν ἰατρικῇ τινες μὲν θεραπεύειν εἰδότες πάντα σχεδὸν
πάθη καὶ νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα λόγον οὐδενὸς αὐτῶν οὔτε ἀληθῆ
οὔτ' εἰκότα ἀποδοῦναι δύνανται, οἱ δ' ἔμπαλιν τὰ μὲν περὶ λόγους εἰσὶ
δεινοί, σημείων καὶ αἰτιῶν καὶ θεραπείας, ἐξ ὧν ἡ τέχνη συνέστηκεν,
ἑρμηνεῖς ἄριστοι, τὰ δὲ πρὸς καμνόντων ἐπιμέλειαν σωμάτων φαυλότατοι,
τῶν εἰς ἴασιν | ἀλλ' οὐδὲ τὸ μικρότατον παρασχεῖν ἱκανοί, τὸν αὐτὸν p. 200 M.
τρόπον οἱ μὲν τῆς δι' ἔργων ἀσκηταὶ σοφίας πολλάκις λόγων ἠμέλησαν,
οἱ δὲ τὰς ἐν λόγῳ τέχνας ἀναδιδαχθέντες οὐδὲν ἐν ψυχῇ παίδευμα καλὸν
44 ἐθησαυρίσαντο. τούτους μὲν οὖν ἀχαλίνῳ κεχρημένους γλώττῃ μετ'
αὐθαδείας θρασύνεσθαι παράδοξον οὐδέν, ἀπόνοιαν γὰρ ἣν ἐξ ἀρχῆς
ἐμελέτησαν ἐπιδείκνυνται· ἐκείνοις δ' ὥσπερ ἰατροῖς τὸ ὑγιάζον τὰς ψυχῆς
νόσους τε καὶ κῆρας ἀναδιδαχθεῖσι μέρος ἐπέχειν ἀναγκαῖον, μέχρις ἂν
ὁ θεὸς καὶ τὸν ἄριστον ἑρμηνέα κατασκευάσῃ τὰς τοῦ λέγειν πηγὰς
ἀνομβρήσας καὶ ἀναδείξας αὐτῷ.
45 (14.) Σύμφορον οὖν ἦν εὐλαβείᾳ σωτηρίῳ ἀρετῇ χρησάμενον τὸν
Ἄβελ οἴκοι καταμεῖναι τῆς εἰς τὸν ἐριστικὸν καὶ φιλόνεικον ἀγῶνα προκλή-
σεως ἀλογήσαντα, μιμησάμενον Ῥεβέκκαν τὴν ὑπομονήν, ἥτις ἀπειλοῦντος
Ἡσαῦ τοῦ κακίας θιασώτου τὸν ἀρετῆς ἀσκητὴν Ἰακὼβ ⟨ἀποκτενεῖν⟩
ἀναχωρῆσαι τῷ μέλλοντι ἐπιβουλεύεσθαι παραγγέλλει, μέχρις ἂν ἐκεῖνος
46 τῆς ἐπ' αὐτῷ σχετλίου λύττης ἀνῇ. καὶ γὰρ ἀφόρητόν τινα ἀπειλὴν
ἐπανατείνεται φάσκων· „ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός
μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου" (Gen. 27, 41)· εὔχεται
γὰρ τὸ μόνον ἀπαθὲς εἶδος ἐν γενέσει τὸν Ἰσαάκ, ᾧ χρησμός ἐστι „μὴ
καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον" (Gen. 26, 2), ἀλόγῳ πάθει χρῆσθαι, ἵνα, δοκῶ,

---

1 ἡσυχίας D^R ἀσφαλείᾳ D γῆρας D εὑρήσει D 2 προελθὼν D^R δὲ D ὡς Ἄβελ om. D διερηρεῖσθαι scripsi: διηρεῖσθαι D^R, διαιρεῖσθαι UDC, διερείσασθαι FHL 4 οὔτ' ἀληθῆ HL 6 αἰτίων codd. 8 εἰσίασιν F 9 ἀσκηταὶ FL: ἀσκηταῖς U, ἀσκοῦντες H 10 παίδευμα καλὸν UF: καλὸν παίδευμα HL ἐπιτήδευμα coni. Wendl. 12 ἀπόνοιαν γὰρ UF: γὰρ om. HL 13 ἐπιδείκνυνται scripsi: ἐπιδεικνύντες UF, ἐπιδεικνύντας HL ἐκεῖνοι H ὑγιάζοντας U 13. 14 ψυχῆς νόσους Mang.: ψυχὰς νόσους UL, ψυχὰς ὅσους H, νόσους (om. ψυχῆς) F 14 μέχρι U 15 ἄριστον ἑρμηνέα F: ἑρμηνέα ἄριστον UHL 18 ἐρειστικὸν H 20 Ἡσαῦ τοῦ] εἰς αὐτοὺς U ἀποκτενεῖν add. Wendl. 21 μέχρι U 22 ἀπόρητον H, ἀπόρρητον (ἀφόρητον superscr.) L 22. 23 ἐπανατείνεται φάσκων ἀπειλήν transp. F 23 πένθους HL: πάθους UF 24 ἵνα — μου om. HL 25 τὸ μόνον F: μόνον τὸ HL, τὸ om. U 26 εἰς] τὴν UF ἵνα L: εἶναι UFH

ἡδονῆς ἢ λύπης ἢ τινος ἄλλου πάθους κέντροις τρωθῇ, δηλῶν ὡς
ὁ ἀτελέστερος καὶ ἐπιπόνῳ προκοπῇ χρώμενος οὐ τραῦμα μόνον ἀλλὰ
καὶ παντελῆ φθορὰν δέξεται· ὁ μέντοι χρηστὸς θεὸς οὔτε ἁλωτὸν πάθει
τὸ ἀτρώτου γένους εἶδος ἐργάσεται οὔτε τὴν ἀρετῆς ἄσκησιν ἐπ' ὀλέθρῳ
φονῶντι καὶ δαιμονῶντι ἐκδώσει. διὸ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον „ἀνέστη 47
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν" (Gen. 4, 8)
κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον φαντασίαν ὑποβάλλει, ὅτι Ἄβελ ἀνῄρηται, κατὰ
δὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν, ὅτι αὐτὸς ὁ Κάιν ὑφ' ἑαυτοῦ· ὥσθ' οὕτως
ἀναγνωστέον· „ἀνέστη Κάιν καὶ ἀπέκτεινεν ἑαυτόν," ἀλλ' οὐχ ἕτερον.
εἰκότως δὲ τοῦτο ἔπαθεν· ἡ γὰρ ἐξ αὑτῆς ἀνελοῦσα ψυχὴ τὸ φιλάρετον 48
καὶ φιλόθεον δόγμα τὸν ἀρετῆς τέθνηκε βίον· ὥσθ' ὁ Ἄβελ, τὸ παρα-
δοξότατον, ἀνῄρηταί τε καὶ ζῇ· ἀνῄρηται μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἄφρονος
διανοίας, ζῇ δὲ τὴν ἐν θεῷ ζωὴν εὐδαίμονα. μαρτυρήσει δὲ τὸ χρησθὲν
λόγιον, ἐν ᾧ „φωνῇ" χρώμενος καὶ „βοῶν" (Gen. 4, 10) ἃ πέπονθεν
ὑπὸ κακοῦ συνδέτου τηλαυγῶς εὑρίσκεται· πῶς γὰρ ὁ μηκέτ' ὢν
διαλέγεσθαι δυνατός;

p. 201 M. (15.) Ὁ μὲν δὴ σοφὸς τεθνηκέναι δοκῶν τὸν φθαρτὸν | βίον 49
ζῇ τὸν ἄφθαρτον, ὁ δὲ φαῦλος ζῶν τὸν ἐν κακίᾳ τέθνηκε τὸν εὐδαίμονα.
ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν διεστηκότων ζῴων τε καὶ κοινῶς σωμάτων ἕτερα μὲν
τὰ ποιοῦντα, ἕτερα δ' εἶναι τὰ πάσχοντα δυνατὸν καὶ ῥᾴδιον· ὁπότε
γὰρ πατὴρ υἱὸν τύπτει σωφρονίζων ἢ διδάσκαλος γνώριμον, ἕτερος ὁ
τύπτων καὶ ἕτερος ὁ τυπτόμενός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἡνωμένων περὶ δ
τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν εὑρίσκεται, καὶ οὔτε ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ οὔτε
ἕτερον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ τὸ αὐτό· ἐπειδὰν γοῦν ἀθλητὴς ἑαυτὸν
τοῦ γυμνάσασθαι χάριν ἀνατρίβῃ, πάντως τρίβεται, καὶ εἴ τις μέντοι
παίει ἑαυτὸν ἢ τιτρώσκει, παίεταί τε καὶ τιτρώσκεται, καὶ γὰρ ὁ πηρῶν
ἢ κτείνων ἑαυτὸν πηροῦται καὶ κτείνεται. πρὸς τί δὴ ταῦτ' εἶπον; ὅτι 50
τὴν ψυχὴν οὐχὶ τῶν διεστηκότων ἀλλὰ τῶν ἡνωμένων οὖσαν ἀνάγκη

---

1 ἢ λύπης] εἰ λύπης U τρωθῇ scripsi: τρωθήσεται H, τρωθήσηται UFL δῆλον UH 2 καὶ προκοπῇ UH 4 ἀτρώτου γένους] ἄτρωτον ἐν γενέσει coni. Mang. γένους om. HL[1] εἴδους HL[1] 5 φρονῶν τι U καὶ δαιμονῶντι om. U 6 αὐτοῦ F: αὑτοῦ UH, αὐτοῦ L 8 ἀκριβεστέραν U: ἀκραιφνεστάτην καὶ ἀκριβεστέραν F, ἀκριβεστάτην HL 9 ἀλλ'] καὶ U 10 αὐτῆς codd. 11 ἀρετῆς UF: τῆς ἀρετῆς HL ὥσθ' ὁ] ὡς τὸ U 12 ἄφρενος H 15 συνδέτου UF: συνθέτου HL 16 δυνατὸς διαλέγεσθαι transp. U 19 κοινῶς Mang.: κοινῶν codd. 22 ἕτερος om. FHL δὲ om. F 25 γυμνάσθαι (sic) F ἀνατριβείη UF 26 ἢ τιτρώσκει—ἑαυτόν (27) om. HL ἢ τιτρώσκει om. v τε om. v 27 ἢ κτείνων UF: καὶ κτείνων v 28 οὐχὶ UF: οὐ HL

πάσχειν ὃ ποιεῖν δοκεῖ, καθάπερ ἀμέλει καὶ νῦν· δόξασα γὰρ ἀνελεῖν
τὸ θεοφιλέστατον δόγμα ἑαυτὴν ἀνῄρηκε. μάρτυς δὲ Λάμεχ ὁ τῆς Κάιν
ἀσεβείας ἔκγονος, ὅς φησι γυναιξὶ ταῖς ἑαυτοῦ, δυσὶ γνώμαις ἀγνώμοσιν·
„ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί"
51 (Gen. 4, 23). δῆλον γὰρ ὅτι, εἴ τις τὸν ἀνδρείας λόγον κτείνει, ἑαυτὸν
ἐναντίᾳ νόσῳ τιτρώσκει δειλίας, καὶ εἴ τις τὴν ἀνηβῶσαν ἰσχὺν ἐν
ἀσκήσει τῶν καλῶν ἀναιρεῖ, πληγὰς καὶ μεγάλας αἰκίας μετ' οὐ μετρίας
αἰσχύνης ἐπιφέρει ἑαυτῷ. λέγει μέντοι καὶ ἡ ὑπομονὴ ὅτι, ἐὰν ἄσκησις
ἀναιρεθῇ καὶ προκοπή, οὐχ ἓν μόνον ἔκγονον ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα
52 ἀποβάλλει, ἀτεκνίαν ἐνδεξαμένη παντελῆ (Gen. 27, 45). (16.) ὥσπερ
δ' ὁ βλάπτων τὸν ἀστεῖον ἐπιδέδεικται ζημιῶν ἑαυτόν, οὕτως καὶ
ὁ προνομίας τοὺς ἀμείνους ἀξιῶν λόγῳ μὲν ἐκείνοις, ἔργῳ δὲ αὑτῷ περι-
ποιεῖται ἀγαθόν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ φύσις καὶ τὰ ἀκολούθως
αὐτῇ νομοθετηθέντα, διείρηται γὰρ ἄντικρυς καὶ σαφῶς οὕτως· „τίμα
τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται" (Exod. 20, 12)· οὐχὶ
τοῖς τιμωμένοις, φησίν, ἀλλὰ „σοί"· ἐάν τε γὰρ τὸν νοῦν ὡς πατέρα
τοῦ συγκρίματος ἐάν τε τὴν αἴσθησιν ὡς μητέρα διὰ τιμῆς ἔχωμεν, εὖ
53 πρὸς ἐκείνων αὐτοὶ πεισόμεθα. τιμὴ δὲ τοῦ μὲν νοῦ ⟨τὸ⟩ διὰ
τῶν συμφερόντων ἀλλὰ μὴ διὰ τῶν ἡδέων θεραπεύεσθαι — πάντα δὲ
τὰ ἀπ' ἀρετῆς συμφέροντα —, τῆς δὲ αἰσθήσεως τὸ μὴ ἀφεθῆναι
ῥύμῃ μιᾷ φέρεσθαι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητά, ἐγχαλινωθῆναι δὲ ὑπὸ
νοῦ κυβερνᾶν καὶ ἡνιοχεῖν τὰς ἀλόγους ἐν ἡμῖν δυνάμεις ἐπιστα-
54 μένου. ἐὰν μὲν οὖν ἧς εἶπον ἑκάτερον λάχῃ τιμῆς αἴσθησίς τε καὶ
νοῦς, ἀνάγκη τὸν κεχρημένον ἀμφοτέροις ἐμὲ εὐεργετεῖσθαι· ἐὰν δὲ
πόρρω τὸν λόγον ἀπὸ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἀπαγαγὼν πατέρα μὲν τὸν
γεννήσαντα ⟨τὸν⟩ κόσμον, | μητέρα δὲ τὴν σοφίαν, δι' ἧς ἀπετελέσθη τὸ p. 202 M.
πᾶν, τιμῆς ἀξιώσῃς, αὐτὸς εὖ πείσῃ· δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὔτε ὁ πλήρης
θεὸς οὔτε ἡ ἄκρα καὶ παντελὴς ἐπιστήμη, ὥστε τὸν θεραπευτικὸν τούτων
μὴ τοὺς θεραπευομένους ἀνενδεεῖς ὄντας ἀλλ' ἑαυτὸν μάλιστα ὠφελεῖν.
55 ἱππικὴ μὲν γὰρ καὶ κυνηγετική, ἐπιστήμη θεραπείας ἡ μὲν ἵππων ἡ δὲ
σκυλάκων οὖσα, πορίζει τοῖς ζῴοις τὰ ὠφέλιμα, ὧν ἐκεῖνα δεῖται· μὴ
πορίζουσα δὲ ἀμελεῖν ἂν δοκοίη. τὴν δὲ εὐσέβειαν θεοῦ θεραπείαν

1 ποιεῖ H 2 ἀνῄρηκεν U ὁ τῆς] ὅτε U 4 μώλοπα F 5 ἀνδρείας codd.: ἀνδρίας v 7 ἀναίρει H 10 ἀποβαλεῖ coni. Mang. ἀτεχνίαν UF ἐνδεξαμένη scripsi (ἐνδεξομένη coni. Mang.): ἐνδειξαμένη codd. 11 οὕτω HL 12 δ' F αὐτῷ U 14 διήρηται F οὕτω HL 15 τὴν] τὸν H 18 πεισώμεθα F τὸ addidi 24 ἐμὲ] ἅμα coni. Markland 26 τὸν ante κόσμον addidi 28 τοῦτον F 29 ὠφελεῖ H 30 σκυλευτικὴ UF θεραπεία voluit Mang.

ὑπάρχουσαν οὐ θέμις ποριστικὴν εἰπεῖν τῶν ὠφελησόντων τὸ θεῖον· ὠφελεῖται γὰρ ὑπ' οὐδενός, ἅτε μήτε ἐνδεὲς ὂν μήτε τινὸς τὸ ἐν ἅπασιν αὐτοῦ κρεῖττον πεφυκότος ὀνῆσαι, τοὐναντίον δὲ τὰ σύμπαντα συνεχῶς καὶ ἀπαύστως ὠφελεῖ. ὥστε ὅταν τὴν εὐσέβειαν λέγωμεν εἶναι 56 θεοῦ θεραπείαν, ὑπηρεσίαν τινὰ τοιαύτην φαμέν, ὁποίαν δοῦλοι δεσπόταις τὸ κελευόμενον ἀόκνως ποιεῖν ἐγνωκότες ὑπηρετοῦσι. διοίσει δὲ πάλιν, ὅτι οἱ μὲν δεσπόται ὑπηρεσίας ἐνδεεῖς, ὁ δὲ θεὸς οὐ χρεῖος· ὥστε ἐκείνοις μὲν τὰ ὠφελήσοντα αὐτοὺς ὑπηρετοῦσι, τῷ δ' οὐδὲν ἔξω φιλοδεσπότου γνώμης παρέξουσι· βελτιῶσαι μὲν γὰρ οὐδὲν εὑρήσουσι, τῶν δεσποτικῶν πάντων ἐξ ἀρχῆς ὄντων ἀρίστων, μεγάλα δ' αὐτοὺς ὀνήσουσι γνωρισθῆναι θεῷ προμηθούμενοι.

(17.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζω πρὸς τοὺς εὖ ἢ 57 κακῶς ἑτέρους ποιεῖν δοκοῦντας· εὑρέθησαν γὰρ ἑαυτοὺς ἑκάτερον δρῶντες. τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνήσωμεν. ἔστι δὲ πεῦσις τοιαύτη· „ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου" (Gen. 4, 9); πρὸς ἣν ἀποκρίνεται· „οὐ γινώσκω, μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μού εἰμι ἐγώ" (ibid.); οὐκοῦν ἄξιον διαπορῆσαι, εἰ κυρίως ἐνδέχεται πυνθάνεσθαι θεόν· ὁ γὰρ ἐρωτῶν ἢ πυνθανόμενος περὶ ὧν ἀγνοεῖ ἐρωτᾷ τε καὶ πυνθάνεται ζητῶν ἀπόκρισιν, ἐξ ἧς ὃ μὴ οἶδεν εἴσεται· πάντα δὲ θεῷ γνώριμα, οὐ τὰ παρόντα μόνον καὶ παρεληλυθότα ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα. τί οὖν καὶ ἀποκρίσεως ὄφελος μὴ μελλούσης 58 τινὰ περιποιεῖν τῷ πυνθανομένῳ κατάληψιν; ἀλλὰ ῥητέον, ὅτι τοιαῦτα οὐ πέφυκεν ἐπὶ τοῦ αἰτίου κυριολογεῖσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ψεῦδος λέγειν ἔστι μὴ ψευδόμενον, οὕτως καὶ ἐρώτημα καὶ πύσμα προφέρεσθαι μήτε ἐρωτῶντα μήτε πυνθανόμενον. τίνος οὖν ἕνεκα, φήσει τις ἴσως, λέγεται τοιαῦτα; ἵν' ἡ μέλλουσα τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι ψυχὴ δι' ἑαυτῆς ἐλέγχηται περὶ ὧν εὖ ἢ κακῶς ἀποφαίνεται, μήτε κατηγόρῳ μήτε
p. 203 M. συναγωνιστῇ χρωμένη ἑτέρῳ. ἐπεὶ καὶ τὸν σοφὸν ὁπότε | ἀνερωτᾷ 59 „ποῦ ἐστί σοι ἡ ἀρετή"; (Gen. 18, 9) — τὸν Ἀβραὰμ λέγω περὶ Σάρρας —, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ δεῖν οἰόμενος αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι ἕνεκα τοῦ τὸν ἔπαινον τὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ λέγοντος παραστῆσαι· φησὶ

---

2 γὰρ UF: μὲν H, μὲν γὰρ L 5 τοιαύτην UF: τοιαύτην εἶναι HL 6 κελευόμενον] κολακευόμενον U 7 ὥστε HL: ὡς UF 10 δεσποτικῶν UF: δεσποτικῆς HL αὐτοὺς UF 11 προθυμούμενοι coni. Mang. 14 ἐρευνήσωμεν HL: ἐρευνήσομεν UF 15 ἣν] ὃν HL 19 θεῷ om. HL καὶ] ἢ F, om. H 21 τὰ τοιαῦτα F² 22 ἐπὶ scripsi (idem coni. Wendl.): ὑπὸ codd. 23 οὕτω HL πύσμα U: πύσματα HL¹, πεῦσμα FL² 25 ψυχῆς U 26 ἐλέγχηται UF: ἐλέγχει τὰ HL, ἐλέγχῃ τὰ v 27 συναγωνισθῇ H 30 τοῦ λέγοντος ⟨ἀποκρίσεως⟩ coni. Markland παραστῆσαι UF: φησι παραστῆσαι HL

γοῦν ὅτι εἶπεν· „ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ“ τουτέστι τῇ ψυχῇ. τί οὖν τὸ ἐκ
τῆς ἀποκρίσεως ἐπαινετόν; ἰδοὺ τὴν ἀρετήν, φησίν, ἔχω παρ' ἐμαυτῷ
60 καθάπερ τι κειμήλιον, καὶ διὰ τοῦτ' εὐθὺς εὐδαιμονῶ. χρῆσις γὰρ καὶ
ἀπόλαυσις ἀρετῆς τὸ εὔδαιμον, οὐ ψιλὴ μόνον κτῆσις· χρῆσθαι δ' οὐκ
ἂν δυναίμην, εἰ μὴ σὺ καθεὶς ἐξ οὐρανοῦ τὰ σπέρματα ἀπεργάσαιο
αὐτὴν ἐγκύμονα, ἡ δὲ εὐδαιμονίας γένος ἀποτέκοι τὸν Ἰσαάκ — εὐδαι-
μονίαν δὲ χρῆσιν ἀρετῆς τελείας ἐν βίῳ τελείῳ νενόηκα —. παρὸ καὶ
τῆς προαιρέσεως ἀγάμενος αὐτὸν ὁμολογεῖ τελεσφορήσειν καιρίως ἃ
61 ᾐτήσατο. (18.) τούτῳ μὲν οὖν ἡ ἀπόκρισις ἔπαινον ἤνεγκεν ὁμολογοῦντι
μηδὲ τὴν ἀρετὴν ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς ὠφελεῖν
εἶναι, τῷ δὲ Κάιν ἀκολούθως ψόγον φάσκοντι μὴ εἰδέναι, ποῦ ὁ δολο-
φονηθείς ἐστι παρ' αὐτοῦ· δόξει γὰρ τὸν ἀκούοντα ἀπατήσειν ὡς οὐ
πάντα διορῶντα καὶ τὴν ἀπάτην ᾗ μέλλει χρῆσθαι προκατειληφότα·
ἔκθεσμος δὲ καὶ ἔκφυλος πᾶς ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι
62 παρορᾶν. ὁ δέ γε καὶ ἐπινεανιεύεται φάσκων· „μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ
μού εἰμι ἐγώ“ (Gen. 4, 9); πάνυ γάρ, εἴποιμ' ἄν, ἀθλίως ἔμελλε
βιώσεσθαι, εἰ σὲ φρουρὸν καὶ φύλακα ἡ φύσις ἀγαθοῦ τοσούτου κατέστησεν.
ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὴν τῶν ἁγίων διατήρησίν τε καὶ φυλακὴν οὐ τοῖς
ἐπιτυχοῦσιν ὁ νομοθέτης ἀλλὰ τοῖς τὰς γνώμας ἱερωτάτοις Λευίταις
ἐπιτρέπει; ὧν ἀνάξιος κλῆρος γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ ἔτι δὲ οὐρανὸς καὶ
πᾶς ὁ κόσμος ἐνομίσθη, μόνος δ' ἀξιόχρεως ὁ δημιουργός, ᾧ προσ-
πεφεύγασιν ἱκέται γνήσιοι καὶ θεράποντες αὐτοῦ γινόμενοι, τὸ φιλοδέσ-
ποτον διὰ τῆς συνεχοῦς ὑπηρεσίας καὶ τῆς τῶν ἐπιτραπέντων ἀοκνοτά-
63 της ἐπιδεικνύμενοι φυλακῆς. (19.) καὶ οὐδ' ἅπασιν ἐξεγένετο τοῖς

---

1 ὅτι HL: ὅτε UF (Mang.) 3 εὐδαιμονῶν L 6 αὐτὴν UF: αὐτὸς HL 7 τελείας] τελείως U 8 κυρίως U 11 φάσκων H 11. 12 δόλος φονηθεὶς H 12 ἐστι UF: ἔσται HL ἔδοξε coni. Mang. ἀπατήσειν UF: ἀπατῆσαι HL 13 ᾗ] ἣν F προκατειληφότα codd.: οὐ προκατειληφότα v 14 πᾶς] ἅπας D 16 εἴποιμ' ἂν Mang.: εἴποιμεν codd. 17 βιώσασθαι U εἰ om. U 18 ὅτι] ἐπὶ H 20 ἀνάξιος corr. Turn.: ἄξιος codd. ἔτι δὲ] καὶ F 22 αὐτοῦ Mang.: ἑαυτοῦ codd. γενόμενοι F 23 ἀοκνότητος H

---

7 *Clem. Alex. Paed. II 174 P.* εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται.
14—15 D[C] fol. 34[r] (Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' τῶν αὐτῶν (scil. τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας): ἔκφυλος καὶ ἔκθεσμος ἅπας ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι παρορᾶν. D[R] fol. 51[r] (ἐκ τῆς ζ' τῶν αὐτῶν) D[P] fol. 42[v] D[M] fol. 45[v] D[L] fol. 67[v] (ἐκ τοῦ δ' τῶν αὐτῶν) D[V] p. 301 (Φίλωνος): ἔκθεσμος ἅπας καὶ ἔκφυλος ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι παρορᾶν.

ἱκέταις γενέσθαι φύλαξιν ἱερῶν, ἀλλ' εἴ τινες ἀριθμὸν πεντηκοστὸν
ἔλαχον ἄφεσιν καὶ ἐλευθερίαν παντελῆ καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰς ἀρχαίας
λήξεις προκηρύττοντα. „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶ τὸ περὶ τῶν Λευιτῶν·
p.204 M. ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν εἰσελεύσεται | ἐνεργεῖν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ
μαρτυρίου, καὶ ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀποστήσεται τῆς λειτουργίας, καὶ
οὐκ ἐργάσεται ἔτι, λειτουργήσει δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ φυλάξει
φυλακάς, ἔργα δὲ οὐκ ἐργάσεται“ (Num. 8, 24—26). οὐκοῦν τῷ μὲν 64
ἡμίσει τὴν τελειότητα — τέλειος γὰρ ὁ πεντηκοστὸς λόγος, ὁ δὲ τῶν
πέντε καὶ εἴκοσιν ἥμισυ μέρος — ἐνεργεῖν ἐπιτρέπει καὶ δρᾶν τὰ ἅγια
τὴν δι' ἔργων ἀρέσκειαν ἐπιδεικνυμένῳ — ἀρχὴ δέ, ὡς ἔφη τις τῶν
πάλαι, τοῦ παντὸς ἥμισυ μέρος —, τῷ δὲ τελείῳ μηκέτι πονεῖν, τὰ δ'
ὅσα ἐκ μελέτης καὶ πόνου περιεποιήσατο φυλάττειν· μὴ γὰρ γενοίμην
ἀσκητὴς ὢν μὴ φύλαξ αὖθις. ἡ μὲν οὖν ἄσκησις μέσον, οὐ τέλειον, 65
γίνεται γὰρ ἐν οὐ τελείαις μὲν ἀκρότητος δὲ ἐφιεμέναις ψυχαῖς· ἡ δὲ
φυλακὴ παντελές, μνήμῃ τὰ ἀσκητὰ παραδοῦναι θεωρήματα τῶν ἁγίων,
ἐπιστήμης καλὴν παρακαταθήκην φύλακι πιστῇ, ἣ μόνη τῶν λήθης
πολυμηχάνων δικτύων ἀλογεῖ· ὥστε τὸν μνήμονα ὧν ἔμαθεν ὑγιῶς καὶ
εὐθυβόλως καλεῖ φύλακα. οὗτος δὲ πρότερον ὅτε ἐγυμνάζετο μαθητὴς 66
ἦν διδάσκοντος ἑτέρου· ὁπότε δὲ ἱκανὸς φυλάττειν ἐγένετο, διδασκάλου
δύναμιν καὶ τάξιν ἔλαχε, τὸν ἀδελφὸν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς διδασκαλίας
χειροτονήσας τὸν ἑαυτοῦ προφορικὸν λόγον· λέγεται γὰρ ὅτι „λειτουργήσει
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ“ (Num. 8, 26)· ὥστε ὁ μὲν τοῦ ἀστείου νοῦς φύλαξ
καὶ ταμίας τῶν ἀρετῆς ἔσται δογμάτων, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ λόγος
λειτουργήσει τοῖς παιδείαν μετιοῦσι διεξιὼν τὰ σοφίας δόγματά τε καὶ
θεωρήματα. διὸ καὶ ὁ Μωυσῆς ἐν ταῖς εὐλογίαις Λευὶ πολλὰ καὶ 67

1 εἴ τινες UFH: οἵτινες L 3 λήξεις HL: λέξεις UF τὸ] δὲ καὶ H 6 ὁ ἀδελφὸς UF: ὁ om. HL 7 οὐκοῦν om. H 9 ἐπιτρέπει om. UF 10 ἀρέσκειαν] ἀρχὴν coni. Mang. 11 πονεῖν] ποιεῖν U 14 γὰρ] μὲν H ψυχῆς U 15 παντελὴς F ἀσκητὰ] ἄληστα coni. Mang., ἀσκή⟨σει περιποιη⟩τὰ coni. Wendl. παραδοῦσα coni. Markland θεωρημάτων ἁγίων UF 16 ἐπιστήμην U καλὴν] καλεῖν F φύλακι] φυλακὴ U πιστὴ UH 18 ὅτε UF: ἦν H, ἢ L 19 ἱκανῶς F 24 τὰ UF: τὰς H, τῆς L

10. 11 cf. Hesiod. Op. 40 ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός. Plat. Legg. VI 753 E ἀρχὴ γὰρ λέγεται μὲν ἥμισυ παντὸς ἐν ταῖς παροιμίαις ἔργου, καὶ τό γε καλῶς ἄρξασθαι πάντες ἐγκωμιάζομεν ἑκάστοτε. Pseudo-Diogen. Prov. II 97 ἀρχὴ ἥμισυ παντός: ἐπὶ τῶν εἴς τι προκοπτόντων. παρῆκται δὲ ἐκ τῶν Ἡσιόδου.

θαυμάσια προειπὼν ἐπιφέρει· „ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου, καὶ τὴν διαθήκην
σου διετήρησεν“· εἶθ' ἑξῆς· „δηλώσουσι τὰ δικαιώματά σου Ἰακὼβ καὶ
68 τὸν νόμον σου Ἰσραήλ“ (Deut. 33, 9. 10). οὐκοῦν ὅτι καὶ λόγων
καὶ διαθήκης θεοῦ φύλαξ ὁ ἀστεῖός ἐστιν, ἐναργῶς παρίστησι· καὶ
μὴν ὅτι δικαιωμάτων καὶ νόμων ἑρμηνεὺς καὶ ὑφηγητὴς ἄριστος, πάλιν
δεδήλωκε, τῆς μὲν ἑρμηνείας διὰ συγγενικοῦ ὀργάνου, τοῦ φωνητηρίου
δήπου, συνισταμένης, τῆς δὲ φυλακῆς περὶ τὸν νοῦν ἐξεταζομένης,
ὃς μέγα ταμεῖον ὑπὸ φύσεως δημιουργηθεὶς τὰς ἁπάντων καὶ σωμάτων
καὶ πραγμάτων ἐννοίας εὐμαρῶς κεχώρηκεν. ἐλυσιτέλει δὴ καὶ τῷ
φιλαύτῳ Κάιν φυλάξαι τὸν Ἄβελ· εἰ γὰρ διετήρησεν αὐτόν, κεχριμένου
καὶ μέσου βίου μετεποιήσατ' ἄν, ἀλλ' οὐκ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου κακίας
ἐνεφορήθη.
69 (20.) | „Καὶ εἶπεν ὁ θεός Τί ἐποίησας; φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ p. 205 M
σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς“ (Gen. 4, 10). τὸ „τί ἐποίησας“ καὶ
ἀγανάκτησιν ἐμφαίνει ἐπὶ οὐκ εὐαγεῖ πράξει καὶ χλευασμὸν ἐπὶ τῷ
δολοφονῆσαι δοκοῦντι. ἡ μὲν οὖν ἀγανάκτησις ἐπὶ ⟨τῇ⟩ τοῦ δεδρακότος
γνώμῃ γίνεται, ὅτι τὸ καλὸν ἀνελεῖν ἐβούλευσεν· ἡ δὲ χλεύη διὰ τὸ
οἴεσθαι μὲν ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι, ἐπιβεβουλευκέναι δ' οὐκ
70 ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ· ζῇ μὲν γάρ, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, ὁ τεθνάναι
δοκῶν, εἴ γε καὶ ἱκέτης ὢν θεοῦ καὶ φωνῇ χρώμενος εὑρίσκεται, τέθνηκε
δὲ ὁ περιεῖναι νομιζόμενος τὸν ψυχικὸν θάνατον, ἀρετῆς καθ' ἣν ἄξιον
μόνην ἐστὶ ζῆν ἀποσχοινισθείς· ὥστε καὶ τὸ „τί ἐποίησας“ ἴσον εἶναι
71 τῷ „οὐδὲν ἐποίησας“, οὐδὲν ἤνυσας. οὐδὲ γὰρ ὁ σοφιστὴς Βαλαάμ,
μάταιος ὢν ὄχλος ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν, βουληθεὶς ἀρὰς
τίθεσθαι καὶ βλάπτειν τὸν ἀστεῖον ἴσχυσε, τοῦ θεοῦ τὰς κατάρας εἰς
εὐλογίαν τρέποντος (Num. 23, 8), ἵνα καὶ τῆς πανουργίας ἀπελέγξῃ τὸν
72 ἄδικον καὶ ἑαυτοῦ τὸ φιλάρετον παραστήσῃ. (21.) πεφύκασι δὲ οἱ
σοφισταὶ πολεμίοις χρῆσθαι ταῖς ἐν αὐτοῖς δυνάμεσι, λόγων ἐνθυμήμασι
καὶ βουλημάτων λόγοις ἀντιστατούντων καὶ μηδαμῇ μηδαμῶς συνᾳδόν-
των· ἀποκναίουσι γοῦν ἡμῶν τὰ ὦτα, τὴν δικαιοσύνην κοινωνικόν, τὴν

---

3 λόγων] λογίων coni. Markland 9 καὶ post δὴ om. L 10 κεχρυμμένου U, κεχραμένου coni. Mang. 14 τῆς om. HL 15 ἐπὶ prius] ἐπεὶ H χλευασμῷ U 16 ἀνάκτησις H τῇ add. Wendl. 17 γίνεται] τείνεται F fort. scribendum ἐπεβούλευσεν διὰ τὸ corr. Turn.: διὰ τοῦ FH, διὰ οὗ (sic) U, διατοῦ (sic) L 18 ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι om. U 21 δὲ om. F ἄξιον UF: ἄξιος HL 22 ὥστε] ἅτε U 23 οὐδὲ ἐποίησας H γὰρ om. F 28 αὐτοῖς UF, αὐταῖς H λόγων UF: καὶ λόγων HL 29 βουλημάτων UF: βουλευμάτων HL 30 ἀποκναίουσιν F

σωφροσύνην συμφέρον, τὴν ἐγκράτειαν ἀστεῖον, τὴν εὐσέβειαν ὠφελιμώ-
τατον, τὴν ἄλλην ἀρετὴν ὑγιεινότατόν τε καὶ σωτήριον ἀποφαίνοντες, καὶ
πάλιν τὴν ἀδικίαν ἄσπονδον, τὴν ἀκολασίαν νοσερόν, τὴν ἀσέβειαν ἔκθεσμον,
τὴν ἄλλην κακίαν βλαβερώτατον διεξιόντες· καὶ ὅμως τὰ ἐναντία τοῖς 73
λεγομένοις φρονοῦντες οὐ παύονται, ἀλλ' ὅταν φρόνησιν καὶ σωφροσύνην
καὶ δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν ὑμνῶσι, τότε δὴ μάλιστα ἀφραίνοντες ἀκο-
λασταίνοντες ἀδικοῦντες ἀσεβοῦντες πάνθ' ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνθρώπεια καὶ
θεῖα συγχέοντές τε καὶ ἀνατρέποντες εὑρίσκονται. πρὸς οὓς εἴποι τις ἂν 74
ὀρθῶς, ὅπερ καὶ ὁ χρησμὸς ἔφη τῷ Κάιν· τί ἐποιήσατε; τί εἰργάσασθε
αὐτοὺς ἀγαθόν; τί οἱ τοσοῦτοι περὶ ἀρετῆς λόγοι τὴν ὑμετέραν ψυχὴν
ὠφέλησαν; τί τοῦ βίου μικρὸν ἢ μέγα μέρος ἐπηνωρθώσασθε; τί δ';
οὐχὶ τἀναντία διαβολὰς καθ' αὑτῶν ἀληθεῖς ἠρανίσατε, ὅτι συνιέντες
τὰ καλὰ καὶ τῷ λόγῳ φιλοσοφοῦντες ἑρμηνεῖς μὲν ἄριστοι γεγόνατε, τὰ
δ' αἴσχιστα καὶ φρονοῦντες καὶ ἐπιτηδεύοντες ἀεὶ ἁλίσκεσθε; οὐ μὴν ἔτι
γε ἐν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τέθνηκε τὰ καλά, ζωπυρηθέντων κακῶν;
διὰ τοῦτο ἕκαστος ὑμῶν οὐ περίεστιν. ὥσπερ γὰρ μουσικοῦ τινος ἢ 75
p. 206 M. γραμματικοῦ τελευτήσαντος ἡ μὲν ἐν | τοῖς ἀνδράσι μουσικὴ καὶ γραμ-
ματικὴ συνέφθαρται, αἱ δὲ τούτων ἰδέαι μένουσι καὶ τρόπον τινὰ βιοῦσιν
ἰσοχρόνιοι τῷ κόσμῳ, καθ' ἃς οἵ τε ὄντες καὶ οἱ μέλλοντες διαδοχαῖς
ταῖς εἰσαεὶ μουσικοί τε καὶ γραμματικοὶ γενήσονται, οὕτως καὶ τὸ ἔν τινι
φρόνιμον ἢ σῶφρον ἢ ἀνδρεῖον ἢ δίκαιον ἢ συνόλως σοφὸν ἂν ἀναιρεθῇ,
οὐδὲν ἧττον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἀθανάτῳ φύσει φρόνησις ἀθάνατος καὶ
ἀρετὴ σύμπασα ἄφθαρτος ἐστηλίτευται, καθ' ἣν καὶ νῦν εἰσιν ἀστεῖοί
τινες καὶ αὖθις γενήσονται· εἰ μὴ καὶ ἀνθρώπου τινὸς τῶν ἐν μέρει 76
θάνατον φθορὰν ἐργάσασθαι φήσομεν ἀνθρωπότητι, ἣν εἴτε γένος εἴτε
ἰδέαν εἴτε ἐννόημα εἴθ' ὅ τί ποτε χρὴ καλεῖν οἱ ζητητικοὶ τῶν κυρίων
ὀνομάτων εἴσονται. μία σφραγὶς πολλάκις μυρίας ὅσας ἀπείρους οὐσίας
τυπώσασα πάντων ἔστιν ὅτε τῶν τύπων ἐξιτήλων αὐταῖς οὐσίαις γενο-
μένων ἐν τῇ ἑαυτῆς φύσει μηδὲν βλαβεῖσα κατὰ χώραν ἔμεινεν. εἶτ' 77
οὐκ οἰόμεθα τὰς ἀρετάς, κἂν πάντες οἱ χαρακτῆρες, οὓς ἐνεσημήναντο

---

6 δὴ om. HL 8 εἴποι τις ἂν UF ἂν εἴποι τις HL 10 αὐτοὺς U, αὐτοῖς F τὴν ὑμετέραν ψυχὴν om. HL[1] 11 ἐπηνορθώσασθε codd. 12 ἑαυτῶν HL ἐρανίσατε HL συνιέντες UFH: συνθέντες L 14 αἰεὶ U οὐ μὴν ἔτι] οὐ μὴν ἤδη coni. Mang., οὐ μέντοι coni. Wendl. 15 ζωοπυρηθέντων FH 19 ἰσοχρόνιον UF διαδοχὰς F 20 εἰς ἀεὶ F: ἐς ἀεὶ ceteri οὕτω HL 21 ἢ σῶφρον post δίκαιον transp. U ἂν om. U 22 ἀθανάτω UF: ἀθανάτου HL 23 ἀρετὴ] ἀρίστη HL[1] 24 καὶ post μὴ om. F τῶν] τὸν F 28 γενομένων F: γινομένων ceteri 30 ἐνεσημήναντο Mang.: ἐσημήναντο codd.

ταῖς τῶν προσεληλυθότων ψυχαῖς, ὑπὸ μοχθηρᾶς διαίτης ἢ τινος ἑτέρας ἐξ αἰτίας ἐξίτηλοι γένωνται, τὴν ἀκήρατον ἑαυτῶν καὶ ἄφθαρτον φύσιν εἰσαεὶ σχήσειν; οὐκ εἰδότες οὖν οἱ παιδείας ἀμύητοι διαφορὰς οὔθ' ὅλων πρὸς μέρη οὔτε γενῶν πρὸς εἴδη οὔτε τὰς ἐν τούτοις ὁμωνυμίας
78 πάντα διὰ πάντων συγχέουσι καὶ φύρουσι. διὸ πᾶς φίλαυτος, ἐπίκλησιν Κάιν, διδαχθήτω ὅτι τὸ ὁμώνυμον τοῦ Ἄβελ ἀνῄρηκε, τὸ εἶδος, τὸ μέρος, τὸν ἀπεικονισθέντα τύπον, οὐ τὸ ἀρχέτυπον, οὐ τὸ γένος, οὐ τὴν ἰδέαν, ἅπερ οἴεται μετὰ ζῴων ἄφθαρτα ὄντα συνεφθαρκέναι. λεγέτω δή τις κατακερτομῶν αὐτὸν κἀπιχλευάζων· τί πεποίηκας, ὦ κακόδαιμον; οὐχ ἣν μὲν δοκεῖς ἀνῃρηκέναι φιλόθεον δόξαν, ζῇ παρὰ θεῷ; σαυτοῦ δὲ γέγονας αὐθέντης, ᾧ μόνῳ βιοῦν ἀνυπαιτίως ἠδύνασο ἐξ ἐνέδρας ἀνελών.

79 (22.) Πάνυ δὲ πεφώνηται καὶ πρὸς κάλλος ἑρμηνείας καὶ πρὸς νοημάτων εὕρεσιν τὰ ἐπιλεγόμενα ταῦτα· „φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς μὲ ἐκ τῆς γῆς" (Gen. 4, 10). ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν φράσιν ὑψηγορία πᾶσι τοῖς μὴ λόγων ἀμυήτοις γνώριμος· τὰ δ' ἐμφαινόμενα νοήματα, ὡς ἂν οἷοί τε ὦμεν, ἐπισκεψώμεθα, καὶ πρότερόν γε
80 περὶ τοῦ αἵματος. πολλαχοῦ μὲν γὰρ τῆς νομοθεσίας οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἀποφαίνεται τὸ αἷμα λέγων ἄντικρυς· „ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά ἐστιν" (Lev. 17, 11 al.)· ὁπότε δὲ πρῶτον μετὰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν μεταξὺ γένεσιν ἐδημιούργει | ⟨τὸν⟩ ἄνθρωπον ὁ ζῳοπλάστης, p. 207 I
φησὶν ὅτι „ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν" (Gen. 2, 7), πάλιν διὰ τούτου παριστάς,
81 ὅτι πνεῦμά ἐστιν ἡ ψυχῆς οὐσία. καὶ μὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεων ἄκρως εἴωθε διαμεμνῆσθαι, τὰ ἀκόλουθα καὶ ὁμολογούμενα τοῖς προτέροις δικαιῶν ἐφαρμόττειν· οὐκ ἂν οὖν πνεῦμα ψυχῆς οὐσίαν προειπὼν αἷμα διαφέρον σῶμά τι αὖθις ἔλεγεν, εἰ μὴ πρός τι τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ
82 συνεκτικωτάτων τὴν ἀναφορὰν ἐποιεῖτο. τί οὖν λεκτέον; ἕκαστον ἡμῶν κατὰ τὰς προσεχεῖς τομὰς ἀριθμῷ δύο εἶναι συμβέβηκε, ζῷόν τε καὶ

---

1 τῶν om. F 3 διαφθορὰς U 5 φύρουσι UF: φέρουσι HL 6 τοῦ om. U ἀνείρηκε U 7 οὐ τὸ μέρος U οὐ τὴν] αὐτὴν U 8 φθαρτὰ voluit Mang. 9 αὐτὸν U: αὐτῷ ceteri κἀπιχλευάζων U: κἂν πη χλευάζων F, καὶ ἐπιχλευάζων HL 11 ὦ HL: τῷ UF ἐδύνασο HL 13 πάνυ δὲ ⟨προσφυῶς⟩ coni. Mang. 14 τὰ λεγόμενα H 17 ἐπισκεψόμεθα HL 18 οὐσία UF 19 λέγον UF 20 τὴν τοῦ οὐρανοῦ U 21 μεταξὺ] μετὰ ταῦτα coni. Mang. τὸν addidi 22 εἰς] εἰ U 23 ὁ om. F, ὁ ἄνθρωπος om. HL ζῶσαν U: ζωῆς ceteri πάλιν Wendl.: πάλαι codd. 27 διαφέρων UH σῶμά τι scripsi: σώματι codd.; πνεύματος coni. Markland 29 τομὰς UF: τιμὰς HL ἀριθμῷ UF: ἀριθμῶν HL συμβέβηκεν U

ἄνθρωπον· ἑκατέρῳ δὲ τούτων συγγενὴς δύναμις τῶν κατὰ ψυχὴν ἀπο-
κεκλήρωται, τῷ μὲν ἡ ζωτική, καθ' ἣν ζῶμεν, τῷ δ' ἡ λογική, καθ'
ἣν λογικοὶ γεγόναμεν· τῆς μὲν οὖν ζωτικῆς μετέχει καὶ τὰ ἄλογα, τῆς
δὲ λογικῆς οὐ μετέχει μέν, ἄρχει δὲ ὁ θεός, ἡ τοῦ πρεσβυτάτου λόγου
πηγή. (23.) ἡ μὲν οὖν κοινὴ πρὸς τὰ ἄλογα δύναμις οὐσίαν ἔλαχεν 83
αἷμα, ἡ δὲ ἐκ τῆς λογικῆς ἀπορρυεῖσα πηγῆς τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀέρα
κινούμενον, ἀλλὰ τύπον τινὰ καὶ χαρακτῆρα θείας δυνάμεως, ἣν ὀνόματι
κυρίῳ Μωυσῆς εἰκόνα καλεῖ, δηλῶν ὅτι ἀρχέτυπον μὲν φύσεως λογικῆς
ὁ θεός ἐστι, μίμημα δὲ καὶ ἀπεικόνισμα ἄνθρωπος, οὐ τὸ διφυὲς ζῷον, ἀλλὰ
τὸ τῆς ψυχῆς ἄριστον εἶδος, ὃ νοῦς καὶ λόγος κέκληται. διὰ τοῦτο 84
σαρκὸς μὲν ψυχήν φησι τὸ αἷμα, εἰδὼς ὅτι ἡ σαρκῶν φύσις νοῦ μὲν
οὐ μεμοίραται, ζωῆς δὲ καθάπερ καὶ ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα μετέχει,
ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν πνεῦμα ὀνομάζει, ἄνθρωπον οὐ τὸ σύγκριμα καλῶν,
ὡς ἔφην, ἀλλὰ τὸ θεοειδὲς ἐκεῖνο δημιούργημα, ᾧ λογιζόμεθα, οὗ τὰς
ῥίζας εἰς οὐρανὸν ἔτεινε καὶ τῆς ὑστάτης τῶν λεγομένων ἀπλανῶν
ἁψῖδος ἐξῆψε. μόνον γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ γῆς φυτὸν οὐράνιον ὁ θεὸς ἄνθρωπον 85
εἰργάσατο, τῶν μὲν ἄλλων τὰς κεφαλὰς πηξάμενος ἐν χέρσῳ —
κατωκάρα γὰρ πάντα —, ἀνθρώπου δὲ εἰς τὸ ἄνω προαγαγών, ἵνα τὰς
τροφὰς ὀλυμπίους καὶ ἀφθάρτους ἀλλὰ μὴ γεώδεις καὶ φθαρτὰς ἔχοι·
παρὸ καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν τὸ μὲν ὅσον ἀναισθητότατον πλεῖστον
ἀποστήσας λογισμοῦ τὰς βάσεις γῇ προσερρίζου, τὰς δὲ νοῦ δορυφόρους
αἰσθήσεις καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον πορρωτάτω μὲν τῶν περὶ γῆν ἐξῴκισε, ταῖς
p. 208 M. δὲ | ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις ἀφθάρτοις οὔσαις ἐνεδήσατο.
(24.) μηκέτ' οὖν ἀπορῶμεν, πῶς ἔννοιαν ἔλαβεν ἄνθρωπος θεοῦ τοῦ 86
ἀειδοῦς, οἱ Μωυσέως γνώριμοι· τὴν γὰρ αἰτίαν χρησμῷ μαθὼν αὐτὸς
ἡμῖν ὑφηγήσατο. ἔλεγε δὲ ὧδε· ψυχὴν οὐδεμίαν τῷ σώματι ὁ ποιῶν
εἰργάζετο ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς τὸν ποιητὴν ἰδεῖν, λογισάμενος δὲ μεγάλα
ὀνήσειν τὸ δημιούργημα, εἰ λάβοι τοῦ δημιουργήσαντος ἔννοιαν —

---

2 τῷ δ'] τὸ δ' U 9 ὁ δὲ θεός H 10 τῆς om. F κέκληται HL: κεκλήρωται UF 13 πνεῦμα ὀνομάζει UF: πνεῦμα om. HL, ὀνομάζει πνεῦμα Mang. (in Addendis) καλῶ U 14 ᾧ] οὗ U 15 ὑστάτου F 16 ἐξῆψεν U ὁ] ὃ H 18 κατωκάρα corr. Turn.: κατωκάρανα codd. ἀνθρώπῳ HL 19 ἔχοι UF: ἔχει H, ἔχῃ L 21 προσερίζου U 22 περὶ γῆς UF ἐξῴκισεν U, ἐξῴκησε F 23 ἀέρος] αἰθέρος coni. Mang. 25 Μωσέως F, Μωσέος H 26 ὧδε om. HL[1] τῷ] τῶν UF σωματοποιῶν F

---

16 φυτὸν οὐράνιον: cf. Plat. Tim. 90 A

εὐδαιμονίας γὰρ καὶ μακαριότητος ὅρος οὗτος —, ἄνωθεν ἐνέπνει τῆς
ἰδίου θειότητος· ἡ δ' ἀόρατος ἀοράτῳ ψυχῇ τοὺς ἑαυτῆς τύπους
87 ἐνεσφραγίζετο, ἵνα μηδ' ὁ περίγειος χῶρος εἰκόνος ἀμοιρήσῃ θεοῦ. τὸ
δ' ἀρχέτυπον οὕτως ἦν ἄρα ἀειδές, ὥστε καὶ ἡ εἰκὼν οὐχ ὁρατή,
τυπωθεῖσα μέντοι κατὰ τὸ παράδειγμα οὐκέτι θνητὰς ἀλλ' ἀθανάτους
ἐννοίας ἐδέχετο· πῶς γὰρ ἂν θνητὴ φύσις μένειν ἅμα καὶ ἀποδημεῖν
ἠδύνατο ἢ τὰ ἐνταῦθα καὶ τὰ ἑτέρωθι καθορᾶν ἢ θάλατταν μὲν περι-
πλεῖν ἅπασαν, γῆν δὲ ἄχρι περάτων ἐπέρχεσθαι, ἢ νόμων καὶ ἐθῶν ἢ
συνόλως πραγμάτων καὶ σωμάτων ἐφάπτεσθαι; ἢ δίχα τῶν ἐπιγείων
καὶ τὰ μετάρσια καταλαμβάνειν, ἀέρα καὶ τροπὰς αὐτοῦ καὶ καιρῶν
ἰδιότητας καὶ ὅσα ταῖς ἐτησίοις ὥραις καινουργούμενά τε κἀξ ἔθους
88 ἀποτελεῖται; ἢ πάλιν δι' ἀέρος εἰς οὐρανὸν ἀπὸ γῆς ἀνίπτασθαι καὶ
τὰς ἐν οὐρανῷ φύσεις ἐξετάζειν, ὡς ἔχουσιν, ὡς κινοῦνται, τίνες ὅροι
τῆς κινήσεως ἀρχῆς καὶ τέλους αὐταῖς, πῶς ἀλλήλαις τε καὶ τῷ παντὶ
κατά τι συγγενείας δίκαιον ἁρμόζονται; τέχνας τε καὶ ἐπιστήμας
ἐπινοῆσαι, ὅσαι τά τε ἐκτὸς δημιουργοῦσι καὶ τὰ περὶ σῶμα καὶ ψυχήν,
ὡς ἑκάτερον βελτιωθήσεται, πραγματεύονται, καὶ μυρία ἄλλα, ὧν οὔτε
89 ἀριθμὸν οὔτε φύσιν λόγῳ περιλαβεῖν εὔπορον; μόνον γὰρ αὐτὸ τῶν παρ'
ἡμῖν ὁ νοῦς ἅτε πάντων ὠκυδρομώτατος καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ γίνεσθαι
δοκεῖ, φθάνει καὶ παραμείβεται, κατὰ ἀοράτους δυνάμεις ἀχρόνως τοῦ
τε παντὸς καὶ μερῶν καὶ τῶν τούτων αἰτίων ἐπιψαύων. ἤδη δὲ οὐ
μόνον ἄχρι τῶν γῆς καὶ θαλάττης ἀλλὰ καὶ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περάτων
ἐλθὼν οὐδ' ἐνταῦθα ἔστη, βραχὺν ὅρον τοῦ συνεχοῦς καὶ ἀπαύστου
δρόμου νομίσας τὸν κόσμον εἶναι, προσωτέρω δὲ χωρῆσαι γλιχόμενος
καὶ τὴν ἀκατάληπτον θεοῦ φύσιν, ὅτι μὴ πρὸς τὸ εἶναι μόνον, κατα-
90 λαβεῖν, ἣν δύνηται. πῶς οὖν εἰκὸς βραχὺν οὕτως ὄντα τὸν ἀνθρώπινον
νοῦν μήνιγγι ἢ καρδίᾳ, βραχέσιν ὄγκοις, ἐγκατειλημμένον μέγεθος οὐρα-
νοῦ καὶ κόσμου | χωρῆσαι τοσοῦτον, εἰ μὴ τῆς θείας καὶ εὐδαίμονος p. 209 M
ψυχῆς ἐκείνης ἀπόσπασμα ἦν οὐ διαιρετόν; τέμνεται γὰρ οὐδὲν τοῦ
θείου κατ' ἀπάρτησιν, ἀλλὰ μόνον ἐκτείνεται. διὸ μεμοιραμένος τῆς ἐν

1 ὅρος om. UF 2 ἀόρατος] ἀοράτως coni. Mang. ψυχὴ H
5 θνητοὺς U 7 ἠδύνατο om. UF 8 ἐθῶν] ἐθνῶν UH 11 καὶ
ἐξ U 12 ἀνίστασθαι U 14 ἀρχῆς τε καὶ U 16 ὅσα F
18 αὐτὸ UF: αὐτῷ H, αὐτὰ L τῶν] τῷ F 20 κατὰ UFH:
κατὰ τὰς L 21 αἰτιῶν F 24 δὲ χωρῆσαι codd.: δ' ἐχώρησε
Turn. 26 ἣν F: ἦν U, ῆν (sic) H, ἂν L οὕτως] ὄντως F
27 ἢ om. U ἐγκατειλλημμένον H 29 διαιρετέον F
30 κατὰ FH

τῷ παντὶ τελειότητος, ὅταν ἐννοῇ κόσμον, τοῖς πέρασι τοῦ παντὸς συνευρύνεται ῥῆξιν οὐ λαμβάνων· ὁλκὸς γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ.

(25.) Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν βραχέσιν εἰρήσθω περὶ οὐσίας ψυχῆς. 91
τὸ δὲ „φωνὴν αἵματος βοᾶν“ (Gen. 4, 10) κατ' ἀκόλουθον οὕτως ἀποδώσομεν. τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὸ μὲν ἄφωνόν ἐστι, τὸ δὲ φωνῆεν· τὸ μὲν ἄλογον ἄφωνον, φωνῆεν δ' ὅσον λογικόν, ὃ δὴ μόνον ἔννοιαν εἴληφε θεοῦ· τοῖς γὰρ ἄλλοις μέρεσιν οὔτε θεὸν οὔτε τι νοητὸν κατα-
λαβεῖν δυνάμεθα. τῆς οὖν ζωτικῆς δυνάμεως, ἧς τὸ οὐσιῶδες αἷμα, 92
μοῖρά τις ἐξαίρετον ἔσχε γέρας φωνὴν καὶ λόγον, οὐ τὸ διὰ στόματος καὶ γλώττης ῥέον νᾶμα, ἀλλὰ τὴν πηγήν, ἀφ' ἧς αἱ τοῦ προφορικοῦ δεξαμεναὶ πληροῦσθαι πεφύκασιν· ἡ δὲ πηγὴ νοῦς ἐστι, δι' οὗ τὰς πρὸς τὸν ὄντα ἐντεύξεις καὶ ἐκβοήσεις τῇ μὲν ἑκόντες τῇ δὲ καὶ ἄκοντες
ἀναφθεγγόμεθα. ὁ δὲ ἅτε ἀγαθὸς ὢν καὶ ἵλεως τοὺς ἱκέτας οὐκ ἀπο- 93
στρέφεται, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐπὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἔργοις καὶ πάθεσι στενάζοντες ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἐκβοῶσι· τότε γὰρ ἀναβαίνειν φησὶ Μωυσῆς τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν (Exod. 2, 23), τὸν δὲ
ἐπακούσαντα ῥύεσθαι τῶν παρεστώτων κακῶν· ταῦτα δὲ πάντα γίνεσθαι, 94
ὅταν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου τελευτήσῃ· τὸ παραδοξότατον· εἰκὸς γὰρ ἦν ἀποθανόντος τυράννου χαίρειν καὶ γεγηθέναι τοὺς τυραννουμένους· ἀλλὰ τότε λέγονται στενάζειν· „μετὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ“
(ibid.). πρὸς μὲν οὖν τὸ ῥητὸν ἡ λέξις τὸ εὔλογον οὐ περιέχει, 95
πρὸς δὲ τὰς ἐν ψυχῇ δυνάμεις τὸ κατ' αὐτὴν ἀκόλουθον εὑρίσκεται. ὁ γὰρ ἀνασκιδνὰς καὶ ἀπορρίπτων τὰς περὶ τῶν καλῶν δόξας ὅταν ἐν ἡμῖν ζωπυρῆται Φαραὼ καὶ ὑγιαίνειν δοκῇ, εἰ δή τινα τῶν φαύλων ὑγιαίνειν λεκτέον, τὴν ἡδονὴν ἀποδεχόμεθα ἐγκράτειαν πέραν ὅρων ἐλαύνοντες· ὅταν δὲ ἀπόκρατος γένηται καὶ τρόπον τινὰ τελευτήσῃ ὁ τοῦ βδελυρῶς καὶ ἀσελγῶς ζῆν αἴτιος, τὸν σώφρονα ἐναυγασθέντες βίον μετακλαίομεν καὶ μεταστένομεν τῆς παλαιᾶς διαίτης ἑαυτούς, ὅτι ἡδονὴν

---

2 ὁλκὰς Turn. 4 τὸ δὲ — ψυχῆς (5) om. F οὕτως] ὄντως H 5 ἀποδώσωμεν H 7 τι om. U 11 πληροῦσαι H 12 τῇ μὲν] ἡ μὲν H 14 μάλιστ' H 15 στενάξαντες UF 17 ἐπακούσαντα UF: ὑπακούσαντα HL ῥύεσθαι UFH: ῥύσασθαι L 18 παραδοξώτατον H 22 μὲν οὖν UF: οὖν om. HL 23 ψυχῇ F: ψυχαῖς ceteri δυνάμεις] δυναμέναις H 24 ἀνασκιδνὰς codd.: ἀνασκιδνῶν v 25 ζωπυρῆται H: ζωοπυρῆται UL, ζωοπυρῆσαι F 26 ἀπεδεχόμεθα H 27 ἀπόκρατος] ἀπὸ κρατὸς H; ἀποκόρεστος coni. Koch (Siegfried, Philo p. 46[3]) 28 ἐναυγασθέντος F

ἀρετῆς προτιμήσαντες θνητὸν βίον ἀθανάτῳ ἐπεζεύξαμεν· λαβὼν δ'
οἶκτον τῆς συνεχοῦς ἡμῶν ὀλοφύρσεως ὁ μόνος | εὐμενὴς προσίεται ψυχὰς p. 210 M.
ἱκέτιδας, τὸν δὲ ἐπισεισθέντα τῶν παθῶν Αἰγύπτιον σκηπτὸν ῥᾳδίως
ἀπωθεῖται.
96 (26.) Τῷ δὲ μὴ δεχομένῳ μετάνοιαν Κάιν δι' ὑπερβολὴν ἄγους
ἀδελφοκτονίας οἰκειοτάτας ἀρὰς τίθεται· πρῶτον μὲν γάρ φησιν αὐτῷ·
„καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς“ (Gen. 4,11), δηλῶν πρῶτον ὅτι
οὐχὶ νῦν ὅτε ἐδολοφόνησεν ἐναγὴς καὶ ἐπάρατός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ πρότερον
97 ὅτε ἐβούλευσε τὸν φόνον, τῆς γνώμης ἴσον τῷ τελείῳ δυναμένης. ἕως
μὲν γὰρ τὰ αἰσχρὰ μόνον ἐννοοῦμεν κατὰ ψιλὴν τοῦ νοῦ φαντασίαν,
τότε τῆς διανοίας ⟨οὐχ⟩ ἐσμεν ὕποχοι, δύναται γὰρ καὶ ἀκουσίως ἡ
ψυχὴ τρέπεσθαι· ὅταν δὲ προσγένηται τοῖς βουλευθεῖσιν ἡ πρᾶξις,
ὑπαίτιον γίνεται καὶ τὸ βουλεύσασθαι, τὸ γὰρ ἑκουσίως διαμαρτάνειν
98 ταύτῃ μάλιστα διαγνωρίζεται. κατάρατον δέ φησι τὸν νοῦν οὐκ ἀπ'
ἄλλου τινὸς ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἔσεσθαι· τῶν γὰρ χαλεπωτάτων αὐτοῦ
συμφορῶν τὸ περὶ ἕκαστον ἡμῶν γεῶδες αἴτιον εὑρίσκεται· τὸ γοῦν
σῶμα ἢ νόσῳ χρησάμενον τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ προσβαλὸν κῆρας ἄσης καὶ
ἀδημονίας αὐτὸν ἐνέπλησεν ἢ πιανθὲν ἀμέτρως ἀπολαύσει ἡδονῶν
99 ἀμβλυτέρας τὰς εἰς τὸ καταλαμβάνειν ἀκμὰς ἀπειργάσατο. καὶ μὲν δὴ
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων δεκτικὴ βλάβης ἐστίν· ἢ γὰρ κάλλος ἰδὼν ἔρωτος
ἐτρώθη δεινοῦ πάθους βέλεσιν ἢ θάνατον ἀκούσας γένει προσήκοντός
τινος ὑπὸ λύπης ἐκάμφθη· πολλάκις δὲ καὶ γεῦσις αὐτὸν κατέβαλεν
ἀηδέσι χυλοῖς αἰκισαμένη ἢ πλήθει ἡδέων βαρύνασα· τῶν μὲν γὰρ
πρὸς συνουσίαν οἴστρων τί δεῖ μεμνῆσθαι; πόλεις ὅλας καὶ χώρας καὶ
κλίματα μεγάλα γῆς οὗτοι διέφθειραν, ὧν μάρτυς ἡ ποιητῶν καὶ συγγρα-
100 φέων πληθὺς σχεδὸν ἅπασα. (27.) τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν ἀπὸ τῆς
γῆς κατάρατος ὁ νοῦς γίνεται, προσυπογράφει λέγων· „ἣ ἔχανε τὸ
στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου“ (Gen. 4, 11).

---

1 ἐπεζεύξαμεν scripsi: ὑπεζεύξαμεν codd.; θνητῷ βίῳ ἀθάνατον ὑπεζεύξαμεν coni. Mang. 2 μόνος Mang.: νόμος codd. εὐμενὴς F (Mang.): εὐμενῶς ceteri 3 Αἰγυπτίων coni. Mang. 5 ἄγους FHL: ἄγους U 6 ἀρὰς] ἀρετὰς HL πρῶτα F 7 ἀπὸ Mang.: ἐπὶ codd. ὅτι om. L, ὅτι πρῶτον Turn. 8 ἐδολοφώνησεν H 9 τῷ τελείῳ] τῷ τέλει vel τελεῖν coni. Mang., τῇ τελειώσει coni. Wendl.; fortasse τῷ τελειωθέντι 11 οὐχ addidi ὕποχοι] ὑπόδικοι coni. Mang., ἀνυπαίτιοι coni. Wendl. 15 τῆς om. F αὐτοῦ UL: αὐτῷ H, αὐτῶν F 17 αὐτοῦ UF προσβαλὼν HL 18 αὐτὸν HL: ἑαυτὸν UF ἀπολαύσεις U 24 μεμνῆσαι H 25 γῆς] ἃ HL 26 ἀπὸ UF: ἐπὶ HL 27 ὁ νοῦς κατάρατος transp. U 28 αὐτῆς codd.: αὑτῆς v

χαλεπὸν γὰρ διοιχθῆναί τε καὶ ἀνευρυνθῆναι τὰ τῶν αἰσθήσεων στόμια,
ὡς ἀχανέσιν αὐτοῖς τὴν τῶν αἰσθητῶν φορὰν ποταμοῦ πλημμυροῦντος
δίκην ἐπιχεῖσθαι, μηδενὸς τὴν βίαιον ὁρμὴν ἀνωθοῦντος· τότε γὰρ
ἐγκαταποθεὶς ὁ νοῦς τοσούτῳ κλύδωνι βύθιος εὑρίσκεται, μηδ' ὅσον
ἀνανήξασθαι καὶ ὑπερκῦψαι δυνάμενος. ἀλλὰ χρὴ τούτων ἑκάστῳ κατα- 101
χρῆσθαι μὴ πρὸς ἃ δύναται μᾶλλον ἢ πρὸς τὰ βέλτιστα· δύναται μὲν
γὰρ πάνθ' ὁρᾶν χρώματα καὶ σχήματα ἡ ὄψις, ἀλλ' ὁράτω τὰ φωτός,
μὴ σκότους, ἄξια· δύναται δὲ καὶ τὸ οὖς πασῶν ἀντιλαμβάνεσθαι
φωνῶν, ἀλλ' ἐνίων παρακουέτω, μυρία γὰρ τῶν λεγομένων αἰσχρά·
p. 211 M. μηδ' ὅτι γεύσεώς | σοι μεταδέδωκεν ἡ φύσις, ὦ τετυφωμένε, τρόπον
αἰθυίης πάντων ἀπλήστως ἐμφοροῦ· πολλὰ γὰρ τῶν οὐ τροφίμων μόνον
ἀλλὰ καὶ περιττῶν νόσους μετὰ χαλεπῆς ὠδῖνος ἔτεκε· μηδ' ὅτι μερῶν 102
τῶν πρὸς γονὰς ἠξιώθης ἕνεκα τῆς διαμονῆς τοῦ παντός, φθορὰς καὶ
μοιχείας καὶ τὰς ἄλλας οὐκ εὐαγεῖς μίξεις μετέρχου, ἀλλ' ὅσαι μετὰ
νόμου τὸ ἀνθρώπων σπείρουσί τε καὶ φυτεύουσι γένος· μηδ' ὅτι
γλώττης καὶ στόματος καὶ φωνητηρίων ὀργάνων μεμοίρασαι, πάντ'
ἐκλάλει, καὶ τὰ ἄρρητα· τὸ γὰρ ἐχεμυθεῖν ἔστιν ὅπου χρήσιμον, καί μοι
δοκοῦσιν οἱ μαθόντες λέγειν μεμαθηκέναι καὶ ἡσυχάζειν, τῆς αὐτῆς
δυνάμεως περιποιούσης ἑκάτερον, οἱ δ' ὅσα μὴ προσῆκε διεξιόντες οὐ
δύναμιν λόγων ἀλλ' ἡσυχίας ἀσθένειαν ἐπιδείκνυσθαι. διὸ σπουδάζωμεν 103
ἕκαστον τῶν εἰρημένων στομίων καταδεῖν τοῖς ἀρρήκτοις ἐγκρατείας
δεσμοῖς· „ὅσα γὰρ οὐχὶ δεσμῷ καταδεῖται" φησὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις
(Num. 19, 15) „ἀκάθαρτα εἶναι," ὡς ἂν τοῦ κεχαλάσθαι καὶ κεχηνέναι
καὶ λελύσθαι τὰ ψυχῆς μέρη κακοδαιμονίας αἰτίου, τοῦ δὲ συνῆχθαι
καὶ συνεσφίγχθαι ὀρθὸν καὶ βίον καὶ λόγον ἐργαζομένου. τὸν ἄθεον
οὖν καὶ ἀσεβῆ Κάιν δεόντως καταρᾶται, ὅτι τοὺς φωλεοὺς τοῦ συγκρί-
ματος διοίξας ἐπικέχηνε πᾶσι τοῖς ἐκτός, εὐχόμενος δι' ἀπληστίαν

---

1 ἀνευρυθῆναι F 2 πλημμυροῦντος F: πλημμύροντος ceteri 3 ἀντωθοῦντος voluit Mang. 4 ἐγκαταποθεὶς UF: ἐγκαρποθεὶς H, ἐγκαρπωθεὶς L 5 ἑκάστων U, ἕκαστον F 7 ἀλλὰ L ὁράτω] ἀοράτως F 10 μεταδέδωκεν UF: μετέδωκεν HL τετυπωμένε FH 11 οὐ ⟨μὴ⟩ τροφίμων coni. Mang. μόνων H 17 ἐκλάλει] ἐκάλει H ἄρρητα] ἀπόρρητα coni. Mang. 19 ποιούσης U οἱ δ'] οὐδ' F 20 ἡσυχίας ἀσθένειαν UF: ἡσυχίαν ἀσθενῆ HL ἐπιδείκνυνται [σθαι] L: δείκνυσθαι UF, ἐπιδείκνυνται H σπουδάζωμεν U: σπουδάζομεν ceteri 21 στομίων om. F 24 ψυχῆς UF: τῆς ψυχῆς HL τοῦ] τὸ UF 25 ὀρθὸν καὶ UF: καὶ ὀρθὸν HL 26 καὶ om. UF 27 ἐπικέχηναι F τοῖς] τὸ UF δϊαπληστίαν F, δ' ἀπληστίαν L, δι' ἀπληστίας Turn.

δέξασθαί τε αὐτὰ καὶ χωρῆσαι ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ φιλοθέου δόγματος
Ἄβελ.
104 (28.) Ἐργάσεται διὰ τοῦτο τὴν γῆν (Gen. 4, 12), οὐ γεωργήσει·
γεωργὸς μὲν γὰρ πᾶς τεχνίτης, ὅτι τέχνη καὶ ἡ γεωργία, πολλοὶ δὲ τῶν
ἰδιωτῶν γεωπόνοι τὴν ἄνευ ἐμπειρίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων μετιόντες
ὑπηρεσίαν· οὗτοι μὲν οὖν ἐν οἷς δρῶσι πολλὰ βλάπτουσιν ἐπιστάτου
μὴ τυχόντες· ἃ δ' ἂν καὶ εὖ ἐργάσωνται, κατὰ τύχην, οὐ σὺν λόγῳ,
κατορθοῦσι· τὰ δὲ τῶν γεωργῶν τὰ μετ' ἐπιστήμης ἐνεργούμενα πάντ'
105 ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης ὠφέλιμα. τούτου χάριν ὁ νομοθέτης τῷ δικαίῳ Νῶε
τὴν γεωργικὴν ἀνῆψε τέχνην (Gen. 9, 20), ἐκδιδάσκων ὅτι καθάπερ
γεωργὸς ἀγαθὸς ὁ σπουδαῖος τῆς τε ἀγρίας ὕλης τὰ μὲν ὅσα βλαβερὰ
ἔρνη πρὸς παθῶν ἢ κακιῶν φυτευθέντα ἐκκόπτει, τὰ δ' ὅσα μὴ καρ-
ποτόκα μὲν δύναται δὲ ἀντὶ τείχους φραγμὸς εἶναι ψυχῆς ὀχυρώτατος
ἐᾷ, καὶ πάλιν αὖ τῆς ἡμέρου πάσης κατὰ διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς
αὐτοὺς τρόπους ἐπιμελεῖται, τῶν μὲν ἀφαιρῶν, τοῖς δὲ προστιθείς, καὶ
106 τὰ μὲν εἰς μέγεθος αὔξων, τὰ δὲ εἰς βραχύτητα συντέμνων· ἤδη δὲ
καὶ ἄμπελον ἰδὼν εὐθηνοῦσαν τὰς κληματίδας ἔτεινε κατὰ γῆς, τάφρους
ὀρυξάμενος καὶ τὸν χοῦν αὖθις ἐπενεγκών· αἱ δ' ἀντὶ | μερῶν ὅλαι καὶ p. 212 M
ἀντὶ θυγατέρων μητέρες οὐκ εἰς μακρὰν ἐγίνοντο, ἔτι καὶ τῆς φύσει
μητρὸς ἀποδύσασαι τὸ γῆρας· παυσαμένη γὰρ τοῦ διανέμειν καὶ κατα-
κερματίζειν τὴν τροφὴν πολλοῖς ἐκγόνοις ἅτε ἱκανοῖς γεγονόσιν ἐξ ἑαυτῶν
τρέφεσθαι, παρ' ἣν αἰτίαν λιμώττουσα ἠσθένει, μόλις διακορὴς ἐγένετο,
107 ὡς πιανθεῖσαν πάλιν ἀνηβῆσαι. ἕτερον δὲ ἐθεασάμην, ὃς τῶν ἡμέρων
δένδρων οὐκ εὐγενὲς ὃ μὲν ὑπερεῖχε τῆς γῆς ἔρνος ἔτεμε, μικρὸν δ'
ὅσον πρὸς αὐταῖς ῥίζαις ἀνέχον εἴασε, λαβὼν δ' ἀπ' εὐγενοῦς ἑτέρου
κλάδον εὐφυᾶ τὸν μὲν ἄχρι τῆς ἐντεριώνης καθ' ἓν μέρος ἀπέξεσε,
τὸ δὲ πρὸς ταῖς ῥίζαις οὐ κατὰ πολλοῦ βάθους ἐντεμών, ἀλλ' ὥστε
διαστῆσαι μόνον τὴν ἕνωσιν, τὸ ἀπεξεσμένον ὑπενεγκὼν ἐνηρμόσατο τῷ

---

4 ἡ γεωργία F: ἡ γεωργική ceteri   πολλοὶ δὲ καὶ οἱ τῶν F   7 κατὰ δὲ τύχην F
8 τὰ δὲ τῶν UF: τῶν δὲ HL   τὰ alterum] ἃ UF   13 τείχους] τάχους F
14 ἐᾶν HL   αὐτῆς F   διαφέροντες F   15 τῶν HL: τῷ F,
τὸ U   16 συντέμνων] συστέλλων coni. Mang.   17 ἔτεινε UF: ἐκκλίνειν HL,
ἐκκλίνει v   18 ἐπενεγκών HL: ὑπενεγκών UF   αἳ F   19 ἐγίνοντο
UFH: ἐγένοντο L   τῇ φύσει F   20 ἀποδύσασθαι FH; ἀποδυσάσης coni. Mang.
παυσαμένης L   21 ἐκγόνοις UF: ἐγγόνοις HL   23 ὃς] ὡς UF   24 οὐ U
εὐγενὲς ὃ om. U   ἔτεμεν U   25 ῥίζαι U   26 τὸν] τὸ U   ἐντεριό-
νης F   27 ἀντεμών U, ἐκτεμών Mang.   28 διαστῆναι F   ὑπενεγκὼν HL:
ἐπενεγκὼν UF; ὑπεισενεγκὼν coni. Mang.

διαστήματι· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων μία δένδρου φύσις ἡνωμένη γίνεται, 108
ἑκατέρου μέρους ἀντίδοσιν τῆς ὠφελείας θατέρῳ ποιουμένου· αἱ μὲν
γὰρ ῥίζαι τὸν ἐφαρμοσθέντα τρέφουσι καὶ κωλύουσιν ἀφαυαίνεσθαι κλάδον,
ὁ δ' εὐχαρπίαν ἀμοιβὴν τροφῆς ἀντιχαρίζεται ταύταις. ἔστι δὲ καὶ
ἄλλα μυρία τῶν κατὰ γεωργίαν τεχνικὰ ἔργα, ὧν περιττὸν ἐν τῷ
παρόντι μεμνῆσθαι· τοῦ γὰρ διαφορὰν ἐνδείξασθαι μόνον ἐργάτου γῆς
καὶ γεωργοῦ χάριν ταῦτ' ἐμηκύναμεν. (29.) ὁ μὲν δὴ φαῦλος τὸ 109
γεῶδες σῶμα καὶ τὰς συγγενεῖς αἰσθήσεις αὐτῷ καὶ ὅσα ἐκτὸς αἰσθητὰ
ἐργαζόμενος ἀτέχνως οὐ παύεται, καὶ βλάπτει μὲν τὴν παναθλίαν ψυχὴν
ἑαυτοῦ, βλάπτει δὲ καὶ ὃ δοκεῖ μάλιστα ὠφελεῖν τὸ ἴδιον σῶμα· τῷ
δὲ σπουδαίῳ — τέχνης γὰρ ἔμπειρος γεωργικῆς ἐστιν — ἡ ὕλη πᾶσα
τεχνικῶς καὶ σὺν λόγῳ μεθοδεύεται. ὅταν μέν γε αἱ αἰσθήσεις ἐξυβρί- 110
ζωσι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητὰ μετὰ ἀκατασχέτου ῥύμης ἐκφερόμεναι,
μηχανῇ τινι ὧν ἡ τέχνη κατεσκευάσατο ῥᾳδίως στέλλονται· ὅταν δὲ
παλμῶδες ἐν ψυχῇ πάθος ὠμὸν γένηται κνησμοὺς καὶ γαργαλισμοὺς ἐξ
ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ἢ πάλιν δηγμούς τε καὶ πτοίας ἐκ φόβου καὶ
λύπης ἐμποιοῦν, προευτρεπισθέντι σωτηρίῳ πεπαίνεται φαρμάκῳ· καὶ
μὴν εἴ τις ἐπινεμομένη κακία μηκύνεται, τῆς ἐν σώματι ἑρπηνώδους
ἀδελφὴ νόσου, λόγῳ τομεῖ τῷ κατ' ἐπιστήμην τέμνεται. τὸν μὲν δὴ 111
τρόπον τοῦτον τὰ τῆς ἀγρίας ὕλης τιθασεύεται, τῶν δ' ἡμέρων καὶ
καρποτόκων ἀρετῶν τὰ φυτὰ πάντα βλαστὰ μὲν ἔχει τὰ ἐπιτηδεύματα,
καρπὸν δὲ τὰς καλὰς πράξεις· ὧν ἕκαστον ἡ γεωργικὴ ψυχῆς τέχνη
συναύξει καὶ τό γε ἐφ' ἑαυτὴν ἧκον μέρος ἀπαθανατίζει ταῖς ἐπι-
μελείαις.

(30.) Ἐναργῶς οὖν ἐπιδέδεικται γεωργὸς μὲν ὁ ἀστεῖος, γεωπόνος 112
δὲ ὁ φαῦλος. καὶ εἴθε μέντοι γεωπονοῦντι αὐτῷ προσετίθει τὴν ἰσχὺν
p. 213 M. τὸ περὶ αὐτὸν γεῶδες, ἀλλὰ μὴ καὶ τῆς | οὔσης ὑφῄρει δυνάμεως·
λέγεται γὰρ ὅτι „οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι“ (Gen. 4, 12)·

---

2 τῆς] τῶν U θατέρας H 3 ἀφαυανεῖσθαι UFL, ἀφαυνεῖσθαι H, corr. Turn. 4 ὁ δ' H, οὐδ' U εὐκαρπίαν codd.: εὐκαρπίας v τροφῆς scripsi: τροφεῖα codd. δὲ om. HL 5 ἔργα τεχνικὰ τῶν κατὰ γεωργίαν transp. HL 7 ἐμείναμεν (sic) U 12 γε] γὰρ coni. Wendl. ἐξυβρίζωσι UF: ἐξυβρίσωσι HL 13 ἐκφερόμενα H 14 στέλλονται UF: συστέλλονται HL 15 καὶ Wendl.: ἢ codd. 16 καὶ ἐπιθυμίας UF: ἢ ἐπιθυμίας HL 19 τῷ] τοῦ U 20 τιθασσεύεται codd. 21 βλαστὰ] βλάστας coni. Mang., βλαστήματα coni. Wendl. τὰ ⟨καλὰ⟩ ἐπιτηδεύματα coni. Markland 22 γεωργικῆς U 23 γ' U αὐτὴν H ἀπαθανατίζει scripsi: ἀπαθανατίζεται codd. 26 δ' UF 28 προσθήσειν F

113 ὁποῖός τις ἂν γένοιτο ἄνθρωπος ἐσθίων μὲν ἢ πίνων ἀεί, ἐμπιπλάμενος δὲ
μηδέποτε, ἢ ταῖς μετὰ γαστέρα χρώμενος ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις καὶ ἔτι ταῖς
πρὸς συνουσίαν ὀρέξεσιν ἀκμάζων· ἡ μὲν γὰρ ἔνδεια ἀσθένειαν, ἰσχὺν
δ' ἡ πλήρωσις ἀπεργάζεται· τὸ δ' ἀκόρεστον ὁ μετ' ἀφθονίας τῶν
ἐπιτηδείων σὺν ἀκρασίᾳ δεινῇ λιμός ἐστιν· ἄθλιοι δ' ὧν μεστοὶ μὲν
114 οἱ ὄγκοι, κεναὶ δ' αἱ ἐπιθυμίαι καὶ ἔτι διψῶσαι. ἀλλὰ τοὺς ἐραστὰς
ἐπιστήμης ἐν ᾠδῇ μεγάλῃ φησὶν ὅτι „ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς
γῆς, καὶ ἐψώμισε γεννήματα ἀγρῶν“ (Deut. 32, 13), δηλῶν ὅτι ὁ μὲν
ἄθεος ἀτυχεῖ τοῦ τέλους, ἵνα μᾶλλον ὀδυνᾶται, μὴ προστιθεμένης ἰσχύος
οἷς ἐνεργεῖ, τοὐναντίον δ' ὑφαιρουμένης, οἱ δὲ μετιόντες ἀρετὴν ὑπεράνω
τῶν ὅσα γεώδη καὶ θνητὰ ἱστάμενοι τοῦ κράτους αὐτῶν κατὰ πολλὴν
περιουσίαν ἀλογοῦσιν, ἅτε ἡγεμόνι χρησάμενοι τῆς ἀνόδου θεῷ, ὃς καὶ
τὰ γεννήματα τῶν ἀγρῶν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν ὠφελιμωτάτην
αὐτοῖς ὀρέγει, τὰς μὲν ἀρετὰς ἀγροῖς, ἃ δ' ἀποκύουσι γεννήμασι παρὰ
τὴν γένεσιν ἀπεικάζων· γίνεται μὲν γὰρ ἐκ φρονήσεως τὸ φρονεῖν, ἐκ
δὲ σωφροσύνης τὸ σωφρονεῖν, ἐκ δὲ εὐσεβείας τὸ εὐσεβεῖν, καὶ ἀφ'
115 ἑκάστης τῶν ἄλλων τὸ κατ' αὐτὴν ἐνέργημα. (31.) ταῦτα δὲ ψυχῆς
τροφαὶ κυρίως εἰσὶ τῆς θηλάζειν ἱκανῆς, ὡς ὁ νομοθέτης φησί, „μέλι
ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας“ (ibid.), πέτραν τὴν στερεὰν
καὶ ἀδιάκοπον ἐμφαίνων σοφίαν θεοῦ, τὴν τροφὸν καὶ τιθηνοκόμον καὶ
116 κουροτρόφον τῶν ἀφθάρτου διαίτης ἐφιεμένων. αὕτη γὰρ οἷα μήτηρ
τῶν ἐν κόσμῳ γενομένη τὰς τροφὰς ἐξ ἑαυτῆς εὐθὺς ἤνεγκε τοῖς ἀπο-
κυηθεῖσιν· ἀλλ' οὐχ ἅπαντα τροφῆς θείας ἠξιώθη, τὰ δ' ὅσα τῶν
ἐκγόνων ἐπάξια τῶν γεννησάντων εὑρίσκετο· πολλὰ γὰρ ἔσθ' ἃ λιμὸς
117 ἀρετῆς, ὁ τοῦ περὶ τὰ σιτία καὶ ποτὰ σχετλιώτερος, διέφθειρε. φέρεται
δ' ἡ τῆς θείας σοφίας πηγὴ τοτὲ μὲν ἠρεμαιοτέρῳ καὶ πρᾳοτέρῳ
ῥεύματι, τοτὲ δὲ αὖ μετ' ὀξυτέρου τοῦ τάχους καὶ πλείονος φορᾶς
τε καὶ ῥύμης· ὅταν μὲν οὖν ἠρέμα κατέρχηται, μέλιτος γλυκαίνει

---

1 ἂν scripsi: οὖν codd. δὲ om. H 2 ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις U: ἐπαλλήλοις ἡδοναῖς ceteri ἔτι Markland: ἐπὶ codd. 4 ὁ F: ὃ ceteri 6 δ' αἱ UH, δὲ αἱ F: δὲ (om. αἱ) L 7 φασὶν (η superscr.) H 8 γενήματα F δηλῶν ὅτι Markland: δηλονότι FHL, δηλονότι ὅτι U 13 γενήματα UF 14 ἀποκύουσι δείκνυσι L γενήμασι F 15 γὰρ om. F 19 στερεὰν U: στερρὰν ceteri 20 ἀδιάκοπτον HL τροφὴν F 22 γενομένων coni. Mang. 25 διέφθειρεν UH 26 ἠρεμαιτέρῳ H 27 νεύματι U (νάματι Mang.) δ' FL αὖ om. U, αἳ (sic) H

τὸν τρόπον, ὅταν δὲ μετ' ὠκύτητος, ἀθρόα ὕλη καθάπερ ἔλαιον ψυχικοῦ γίνεται φωτός. τὴν πέτραν ταύτην ἑτέρωθι συνωνυμίᾳ χρώμενος καλεῖ 118
p. 214 M. μάννα, τὸν πρεσβύτατον | τῶν ὄντων λόγον θεῖον, ὃς ὀνομάζεται τὸ γενικώτατον τί, ἀφ' οὗ δύο ἐγκρίδες, ἡ μὲν ἐκ μέλιτος, ἡ δὲ ἐξ ἐλαίου, γίνονται, τουτέστιν ἀγωγαὶ δύο σφόδρα ἀδιάκριτοι καὶ σπουδῆς ἄξιαι, κατ' ἀρχὰς μὲν γλυκύτητα ἐμποιοῦσαι τῶν ἐπιστήμης θεωρημάτων, αὖθις δὲ καὶ φῶς τηλαυγέστατον ἀπαστράπτουσαι τοῖς μὴ ἀψικόρως κραταιῶς δὲ καὶ παγίως ἐξ ἀδιαστάτου καὶ συνεχοῦς ἐπιμονῆς ἐλλαμβανομένοις ὧν ἐρῶσιν. οὗτοι μὲν οὖν, ὡς ἔφην, „ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς γῆς ἀναβιβάζονται" (Deut. 32, 13).

(32.) Τῷ δὲ ἀθέῳ Κάιν οὐδὲν ἡ γῆ τῶν εἰς εὐτονίαν προστίθησι, 119
καίτοι μηδὲν ἔξω τῶν περὶ αὐτὴν πραγματευομένῳ. διὸ καὶ κατ' ἀκόλουθον „στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς" εὑρίσκεται (Gen. 4, 12), τουτέστι λύπῃ καὶ φόβῳ χρώμενος. τοιοῦτος δ' ὁ φαῦλος κακοδαίμονος βίος, τῶν τεττάρων παθῶν τὰ ὀδυνηρότερα ἀποκεκληρωμένος φόβον τε καὶ λύπην, τὴν μὲν τοῦ στένειν, τὸν δὲ τοῦ τρέμειν συνώνυμον· ἀνάγκη γὰρ ἢ παρεῖναί τι κακὸν ἢ μέλλειν γε τῷ τοιούτῳ· τοῦ μὲν οὖν μέλλοντος ἡ προσδοκία φόβον, τοῦ δὲ παρόντος ἡ χρῆσις λύπην ἐγέννησεν. ἀλλ' ὅ γε μετιὼν ἀρετὴν ἐν εὐπαθείαις ἀναλογούσαις 120
ἐξετάζεται· ἢ γὰρ περιπεποίηται τἀγαθὸν ἢ περιποιήσεται· τὸ μὲν οὖν ἔχειν ἀποτελεῖ χαράν, κτημάτων τὸ κάλλιστον, τὸ δὲ σχήσειν προσδοκᾶν τὴν τροφὴν φιλαρέτων ψυχῶν ἐλπίδα, δι' ἣν ὄκνον μεθιέμενοι σὺν αὐτοκελεύστῳ ἑτοιμότητι πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἀπαντῶμεν. ᾗ 121
μὲν οὖν ἀποκεχύηκε δικαιοσύνη ψυχῇ γενεὰν ἄρρενα, τὸν δίκαιον λογισμόν, ταύτης τὰ λυπηρὰ πάντα ἐξῴκισται. μαρτυρήσει δ' ἡ Νῶε γένεσις — ὃ ἑρμηνεύεται δίκαιος —, ἐφ' οὗ λέγεται· „οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο κύριος ὁ θεός" (Gen. 5, 29). πέφυκε γὰρ ἡ 122
δικαιοσύνη πρῶτον μὲν ἀνάπαυλαν ποιεῖν ἀντὶ καμάτου τὰ μεθόρια κακίας καὶ ἀρετῆς ἐξαδιαφοροῦσα, πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ἀρχὰς καὶ

---

2 πέτραν] τροφὴν coni. Mang. 4 δ' HL 5 γίνεται U 7 ἀψικόρως FΠ 9 ἐλλαμβανομένοις UF: ἐλλαβομένοις HL 11 δ' F οὐδὲν Mang.: οὐδὲ codd. προστίθησιν U 12 αὐτὴν Mang.: αὐτῆς codd. πραγματευομένων L corr. 15 τεσσάρων L ὀδυνηρότατα coni. Mang. 17 ἢ μέλλειν κακὸν transp. U 18 λύπην] φόβον H 20 ἀγαθὸν F 21 ἀποτελεῖ] αὐτοτελῆ F corr. 22 τροφὸν Π μεθιέμενοι H: μεθιέμεν οἱ UFL 23 ἡ U 24 ἀποκεχύηκε UF: ἀποκεχύηται HL δικαιοσύνην codd., corr. Turn. 25 ταύτης Mang.: ταύτη codd.

τιμὰς καὶ ὅσα τούτων ἀδελφά, περὶ ἃ πραγματεύεται τὸ πλεῖστον
ἀνθρώπων γένος, ἔπειτα λύπας ἀναιρεῖν, αἳ συνίστανται κατὰ τὰς ἐξ
ἡμῶν αὐτῶν ἐνεργείας — οὐ γάρ, ὡς ἔνιοι τῶν ἀσεβῶν, τὸν θεὸν αἴτιον
κακῶν φησι Μωυσῆς, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας χεῖρας, συμβολικῶς τὰ
ἡμέτερα παριστὰς ἐγχειρήματα καὶ τὰς ἑκουσίους τῆς διανοίας πρὸς τὸ
χεῖρον τροπάς —, (33.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι „ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο
123 κύριος ὁ θεὸς“ διαναπαύειν· αὕτη δέ ἐστι κακία, | ἣ ταῖς τῶν ἀφρόνων p. 215 M
ἐνίδρυται ψυχαῖς, ἧς καθάπερ νόσου βαρείας ἀποτροπὴ ὁ δίκαιος εὑρί-
σκεται πανακείας τυχὼν δικαιοσύνης. ὅταν μέντοι διώσηται τὰ κακά,
χαρᾶς ἀναπίμπλαται, ὥσπερ ἡ Σάρρα· φησὶ γάρ· „γέλωτά μοι ἐποίησε
κύριος“ καὶ προστίθησιν· „ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“ (Gen.
124 21, 6). δημιουργὸς γὰρ ὁ θεὸς σπουδαίου γέλωτος καὶ χαρᾶς ἐστιν,
ὥστε οὐ γενέσεως πλάσμα τὸν Ἰσαάκ, ἔργον δὲ τοῦ ἀγενήτου νομιστέον·
εἰ γὰρ γέλως μὲν Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται, γέλωτος δὲ ποιητὴς ὁ θεὸς κατὰ
τὴν Σάρρας ἀψευδῆ μαρτυρίαν, καὶ τοῦ Ἰσαὰκ ὀρθότατα λέγοιτ' ἂν
εἶναι πατήρ. μεταδίδωσι δὲ καὶ τῷ σοφῷ τῆς ἰδίου κλήσεως Ἀβραάμ,
ᾧ καὶ τὸ χαίρειν, ἐπιγέννημα σοφίας, ἐκτεμὼν λύπην δεδώρηται. εἴ
τις οὖν ἱκανός ἐστιν ἀκοῦσαι τῆς θεοῦ ποιητικῆς, γέγηθε μὲν ἐξ ἀνάγκης
125 αὐτός, συγχαίρει δὲ καὶ τοῖς ἀκροατικῶς πρότερον ἐσχηκόσιν. ἐν δὲ
τῇ τοῦ θεοῦ ποιητικῇ μύθου μὲν πλάσμα οὐδὲν εὑρήσεις, τοὺς δὲ
ἀληθείας ἀσινεῖς κανόνας ἅπαντας ἐστηλιτευμένους, οὐδ' αὖ τὰ φωνῆς
μέτρα καὶ ῥυθμοὺς καὶ μέλη ἀκοὰς διὰ μουσικῆς ψυχαγωγοῦντα, τὰ δὲ
φύσεως αὐτῆς τελειότατα ἔργα τὴν ἴδιον εὐαρμοστίαν κεκληρωμένα.
καθάπερ δὲ ὁ νοῦς ἀκροατικῶς ἔχων τῶν θεοῦ ποιημάτων χαίρει, οὕτως
καὶ ὁ λόγος συνῳδὸς ὢν τοῖς διανοίας ἐνθυμήμασι καὶ τρόπον τινὰ προσέ-
126 χων αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης γέγηθε. (34.) δηλώσει δ' ὁ τῷ πανσόφῳ Μωυσεῖ
δοθεὶς χρησμός, ἐν ᾧ περιέχεται ταῦτα· „οὐχ ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός
σου, ὁ Λευίτης; ἐπίσταμαι ὅτι λαλήσει αὐτός σοι· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς
ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι, καὶ ἰδών σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ“
(Exod. 4, 14). τὸν γὰρ προφορικὸν λόγον διανοίας ἀδελφὸν ὄντα ἐπί-
στασθαί φησιν ὁ δημιουργὸς ὅτι λαλεῖ· πεποίηκε γὰρ αὐτὸν ὥσπερ ὄργανον

8 ἀποτροπὴ HL: ἀποτροπὴν UF 8 H 9 πανακείας FHL, παν ακείας U: πανοικείας Turn. διώσηται F: δηώσηται ceteri 11 συγχάρητέ F 13 ἀγεν-νήτου codd. 14 δὲ om. U 15 ὀρθώτατα FH, ὀρθότατον U 17 ἐπιγένημα UF ἐκτεμὸν coni. Markland 19 ἀκροατικῶς ⟨αὐτῆς⟩ coni. Markland 20 καὶ πλάσμα F 21 αὖ τὰ Mang.: αὐτὰ codd. 24 θεοῦ UF: τοῦ θεοῦ HL οὕτω L 26 Μωσεῖ codd. 27 ἰδοὺ γὰρ H 28 ὁ om. U Λευίτης UF: λέγων ὅτι HL 29 χαρίσεται U 31 λαλήσει coni. Mang. ὄργανον ὥσπερ transp. F

τοῦ συγκρίματος ἡμῶν παντὸς ἔναρθρον ἠχήν. οὗτος ὁ λόγος ἐμοί τε καὶ 127
σοὶ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φωνεῖ καὶ λαλεῖ καὶ ἑρμηνεύει τὰ ἐνθυμήματα καὶ
προσεξέρχεταί γε ὑπαντησόμενος οἷς ἡ διάνοια λελόγισται. ἐπειδὰν γὰρ
ὁ νοῦς ἐξαναστὰς πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ ἢ κινηθεὶς ἔνδοθεν
ἐξ ἑαυτοῦ ἢ δεξάμενος ἀπὸ τῶν ἐκτὸς τύπους διαφέροντας, κυοφορεῖ τε
καὶ ὠδίνει τὰ νοήματα· καὶ βουλόμενος ἀποτεκεῖν ἀδυνατεῖ, μέχρις ἂν
ἡ διὰ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνητηρίων ὀργάνων ἠχὴ δεξαμένη
p. 216 M. μαίας τρόπον εἰς φῶς προαγάγῃ τὰ νοήματα. φωνὴ | δὲ τηλαυγεστάτη 128
νοημάτων ἐστὶν αὕτη· καθάπερ γὰρ τὰ ἀποκείμενα ἐν σκότῳ κέκρυπται,
ἕως ἂν ἐπιλάμψαν φῶς αὐτὰ δείξῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ ἐνθυμήματα
ἐν ἀοράτῳ χωρίῳ, διανοίᾳ, ταμιεύεται, μέχρις ἂν οἷα φῶς ἐναυγάσασα
ἡ φωνὴ πάντ᾽ ἐκκαλύψῃ. (35.) παγκάλως οὖν εἴρηται, ὅτι ἐξέρχεται 129
ὁ λόγος τοῖς νοήμασιν ὑπαντησόμενος, καὶ ἐπιτρέχει γε σπουδάζων καταλαβεῖν αὐτά, διὰ τὸν τοῦ μηνῦσαι πόθον. ἑκάστῳ γὰρ τὸ ἴδιον ἔργον
ποθεινότατον· ἴδιον δὲ λόγου τὸ λέγειν, πρὸς ὃ οἰκειώσει φυσικῇ τινι
σπεύδει. γέγηθε δὲ καὶ χαίρει, ὅταν ὥσπερ ἐναυγασθεὶς ἴδῃ καὶ καταλάβῃ τὸν νοῦν τοῦ δηλουμένου πράγματος ἄκρως· τότε γὰρ περιδραξάμενος ἄριστος ἑρμηνεὺς γίνεται. τοὺς γοῦν μὴ πάνυ τῶν νοημάτων ἐν 130
ταῖς τοῦ λέγειν διεξόδοις περικρατοῦντας ἀδολέσχους καὶ ἀπεραντολόγους
ὄντας παραιτούμεθα, κενὰς καὶ μακρὰς ἔτι δὲ ἀψύχους κυρίως εἰπεῖν
ῥήσεις συνείροντας. ἀσχημονῶν οὖν ὁ τῶν τοιούτων λόγος δικαίως ἂν
στένοι, ὥστε ἔμπαλιν χαίρειν ἀναγκαῖον τὸν ἐκ περισκέψεως τῶν
ἐνθυμημάτων ἱκανῶς ἐπὶ τὴν ὧν εἶδε καὶ ὧν δυνατῶς κατέλαβε
μήνυσιν ἐλθόντα. γνωρίζεται δὲ τοῦτο σχεδὸν ἅπασιν ἐκ τῆς καθ᾽ 131
ἑκάστην ἡμέραν πείρας· ὅταν μὲν γὰρ ἄκρως εἰδῶμεν ὃ λέγομεν, χαίρων καὶ γεγηθὼς ὁ λόγος ἐμφαντικωτάτων καὶ κυρίων ὀνομάτων πλουτεῖ, οἷς κατὰ πολλὴν περιουσίαν εὐτρόχως καὶ ἀπταίστως ἔτι δὲ ἐναργῶς καὶ ἀνυσίμως τὸ δηλούμενον παρίστησιν· ὅταν δὲ τοῦ νοήματος ἐπαμφοτερίζῃ κατάληψις, ὑπὸ δεινῆς ἀπορίας προσεχῶν καὶ εὐθυβόλων ὀνομά-

---

2 φωνεῖ UF: φωνεῖ τε HL λαλεῖ] καλεῖ L 3 προεξέρχεται coni. Markland 5 κυοφορεῖ τε HL: κυοφορεῖται UF 7 ἡ] ἢ H 8 φωνὴ] φῶς vel φέγγος coni. Mang. 9 ἐστὶν αὕτη] ἐστὶ ταύτη F αὕτη] αὐγή coni. Markland 10 ἕως] ὡς H 12 πάντα L, πάντας H εἴρηται UF: ὡς εἴρηται HL 13 γε om. HL 16 σπεύσει F 17 δηλωμένου H 20 παραιτώμεθα Markland ἀψύχους] ψυχροὺς coni. Mang. 22 ὥστ᾽ HL πάλιν U τὸν] τῶν H 23 ἱκανῆς coni. Markland 25 εἴδωμεν U, ἴδωμεν F 29 δινῆς H (ει supra) προσεχῶν] προσηκόντων coni. Mang.

των παραπαίων ἀκυρολογεῖ· διόπερ αὐτός τε ἐν ἀηδίᾳ καὶ ἄσῃ περιρρέων
καὶ πλανώμενος γίνεται τούς τε ἀκούοντας ἀντὶ τοῦ πείθειν τὰ ὦτα
132 ἀλγεῖν ἀναγκάζει. (36.) μήτε δ' ὁ πᾶς λόγος ὑπαντάτω μήτε πᾶσι
τοῖς ἐνθυμήμασιν, ἀλλ' ὁ τέλειος Ἀαρὼν τοῖς τοῦ τελειοτάτου Μωυσέως·
ἐπεὶ τίνος ἕνεκα τῷ „ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου" προσέθηκεν „ὁ
Λευίτης", εἰ μὴ τοῦ διδάξαι χάριν, ὅτι μόνῳ τῷ Λευίτῃ καὶ ἱερεῖ καὶ
σπουδαίῳ λόγῳ προσήκει μηνύειν τὰ ἐνθυμήματα ψυχῆς τελείας ὄντα
133 βλαστήματα; μὴ γάρ ποτε φαύλου λόγος ἑρμηνεὺς γένοιτο δογμάτων
θείων — τὸ γὰρ κάλλος αὐτῶν οἰκείοις μιάσμασιν αἰσχύνει —, μηδ'
ἔμπαλιν σπουδαίου προφορᾷ τὰ ἀκόλαστα καὶ αἰσχρὰ μηνύοιτο, ἀλλ'
134 ἀεὶ τὴν τῶν ἁγίων διήγησιν ἱεροὶ καὶ ἅγιοι ποιείσθωσαν λόγοι. ἔν τινι
τῶν εὐνομωτάτων πόλεων ἔθος εἶναί | φασι τοιοῦτον· ἐπειδάν τις ἢ p. 217
βουλῇ ἢ δήμῳ τῶν μὴ βεβιωκότων ὀρθῶς ἐπιχειρῇ γνώμην εἰσηγεῖσθαι,
κωλύεται μὲν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῦτο πράττειν, ἀναγκάζεται δὲ πρὸς
τῶν ἀρχόντων ἀνενεγκεῖν τὴν γνώμην ἑνὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν·
εἶτ' ἐκεῖνος ἀναστὰς ἃ ἤκουσε διηγεῖται, ἀπερραμμένου τὸ στόμα τοῦ
διδάξαντος ὁ ἐξ ὑπογυίου μαθητὴς ἀναφανείς, καὶ ἀλλοτρίας εὑρέσεις
ἐπιδείκνυται, οὐδ' ἀκροατοῦ τάξιν ἢ θεατοῦ τὸν ἐπινενοηκότα λαχεῖν
ἀξιώσας. οὕτως οὐδὲ ὠφεληθῆναί τινες πρὸς ἀδίκων ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ
τῆς γενησομένης ὠφελείας μεῖζον τὸ ἐκ τῆς παρακολουθούσης βλαβερὸν
135 αἰσχύνης νομίζουσι. (37.) τοῦτο τὸ δίδαγμα Μωυσῆς ὁ ἱερώτατός
πως ἔοικεν ἀναδιδάξαι· τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ Ἀαρὼν τὸν Λευίτην
ὑπαντᾶν τῷ ἀδελφῷ Μωυσεῖ καὶ ἰδόντα χαίρειν ἐν ἑαυτῷ (Exod. 4, 14).
τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ χαίρειν ἐμφαίνει δίχα τοῦ λεχθέντος ἤδη καὶ πολιτικώτερον δόγμα, δηλοῦντος τοῦ νομοθέτου τὴν γνήσιον καὶ οἰκειοτάτην

1 παραπταίων H ἀηδίᾳ] ἀνδία U ἄσσῃ F περιρρέων F, περιρέων UH: περιρρέεται (ων superscr.) L, περιρρέων τε Turn., περιρρέεταί τε Mang. 2 γίγνεται F τοῦ] τῶν H 4 τοῖς—Ἀαρὼν (5) om. F Μωυσέος H 5 τῷ] τὸ U 9 αἰσχυνεῖ coni. Mang. 12 ἐννομωτάτων F εἶναι] οὖν HL 15 τὴν γνώμην om. F 16 ἀπερραμμένου UF: ἀπερραμμένον HL 17 ὑπογύου F 20 γεννησομένης H ἐκ τῆς] ἐκτὸς U παρακολουθείσης FL 21 τοῦτο τὸ δίδαγμα F: τὸ om. UHL; τοῦτο δὲ δόγμα coni. Mang. Μωσῆς F 22 πως add. F: om. UHL τὸ corr. Turn.: τὸν codd.; τὸ τὸν coni. Mang. 23 Μωσεῖ codd.

11 sqq. cf. Plut. de audiendo 6 p. 41 B Reip. ger. praec. 4 p. 801 B

ἀνθρώπῳ χαράν. κυρίως γὰρ οὔτε ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων περι- 136
ουσίᾳ οὔτε ἐπὶ δόξης λαμπρότητι οὐδὲ συνόλως ἐπί τινι τῶν ἐκτὸς
ἀψύχων τε ὄντων καὶ ἀβεβαίων καὶ ἐξ ἑαυτῶν τὰς φθορὰς δεχομένων
χαίρειν ἔνεστι, καὶ μὴν οὐδὲ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ εὐτονίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις
σώματος πλεονεκτήμασιν, ἃ καὶ τῶν φαυλοτάτων ἐστὶ κοινὰ καὶ
τοῖς ἔχουσι πολλάκις ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκεν. ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς 137
τῆς ψυχῆς μόνοις ἀγαθοῖς ἡ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ ἀκιβδήλευτος εὑρίσκεται,
ἐν ἑαυτῷ δὴ πᾶς σοφὸς χαίρει, οὐκ ἐν τοῖς περὶ αὐτόν· τὰ μὲν γὰρ
ἐν ἑαυτῷ διανοίας εἰσὶν ἀρεταί, ἐφ' αἷς ἄξιον σεμνύνεσθαι, τὰ δὲ περὶ
αὐτὸν ἢ ἡ εὐπάθεια σώματος ἢ ἡ τῶν ἐκτὸς ἀφθονία, ἐφ' οἷς οὐ
μεγαλαυχητέον.

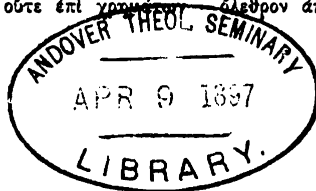
(38.) Ἐπιδεδειχότες οὖν, ὡς ἐνῆν, διὰ μάρτυρος ἀψευδεστάτου 138
Μωυσέως ὅτι σοφοῦ τὸ χαίρειν ἴδιον, αὖθις ἐπιδείξωμεν ὅτι καὶ τὸ
ἐλπίζειν, οὐχ ἑτέρῳ χρώμενοι μάρτυρι. τὸν γὰρ τοῦ Σὴθ υἱὸν ὄνομα
Ἐνὼς — ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ — * * * ἐλπίς· „οὗτος ἤλπισε
p. 218 M. | πρῶτον" φησίν „ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ" (Gen. 4, 26),
λέγων ὑγιῶς· ἀνθρώπῳ γὰρ τῷ γε πρὸς ἀλήθειαν τί ἂν γένοιτο
οἰκειότερον ἐλπίδος καὶ προσδοκίας κτήσεως ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μόνου
φιλοδώρου θεοῦ; τοῦτ' ἐστίν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ μόνη κυρίως
γένεσις ἀνθρώπων, ὡς τῶν μὴ ἐλπιζόντων ἐπὶ θεὸν λογικῆς φύσεως οὐ
μεμοιραμένων. διὸ καὶ προειπὼν ἐπὶ τοῦ Ἐνὼς ὅτι „οὗτος ἤλπισεν 139
ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ", ῥητῶς ἐπιφέρει· „αὕτη ⟨ἡ⟩

---

1 ἀνθρώπω UF: ἀνθρώπων HL   2 οὔτε ἐπὶ D: ἢ codd.   λαμπρότητα H   3 ἀψύχων] ψυχρῶν D, τυχηρῶν coni. Mang.   ὄντων] ἔργων HL   ἐξ αὐτῶν HL$D^{P}D^{R}$ 4 χαίρειν om. HL   ἔνεστι] ἐστί D   5 τοῦ σώματος $D^{R}D^{V}$ καὶ post ἃ om. L   6 ἤνεγκαν D   ἐπεὶ] ἐπὶ UF   οὖν ἐν om. UF, ἐν om. H   7 τῆς om. F   χαρὰ] φθορὰ HL^{1} 8 αὑτόν codd.: αὐτόν v   9 ἐν αὐτῷ coni. Wendl.   10 αὑτὸν codd.: αὐτὸν v   ἡ utrumque om. UF   11 μεγαλαυχοτέον H   13 Μωϋσέος FH   ἴδιον δὲ H   ἐπιδείξωμεν UF: ἐπιδείξομεν HL   15 Ἑνὼς UH   ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ scripsi et ante ἐλπίς lacunam indicavi (ἔλαχεν ἐλπίς coni. Wendl.)   οὗτος] ὅτι F   17 ἀνθρώπων H   τῷ] τὸ U   19 τουτέστιν codd.   ἡ] ἢ F   21 Ἑνὼς U   22 ἡ addidi

---

1—6 D^{K} fol. 70r (Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^{P} fol. 55r D^{M} fol. 56v D^{R} fol. 67r (Φίλωνος ἐκ τοῦ τῆς τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^{V} p. 326 Mel. Barocc. fol. 93v (Φίλωνος): κυρίως οὔτε ἐπὶ χρημάτων — ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκαν διὰ τὸ ἀσύστατον καὶ ἀβέβαιον.

βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων“ (Gen. 5, 1), σπουδαιολογῶν· ἐγγράφεται
γὰρ τῇ θεοῦ βίβλῳ, ὅτι μόνος εὔελπις ἄνθρωπος, ὥστε κατὰ τὰ ἐναντία
ὁ δύσελπις οὐκ ἄνθρωπος. ὅρος οὖν τοῦ μὲν συγκρίματος ἡμῶν ζῷον
λογικὸν θνητόν ἐστι, τοῦ δὲ κατὰ Μωυσῆν ἀνθρώπου διάθεσις ψυχῆς
140 ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐλπιζούσης. ἀστεῖοι μὲν οὖν χαρὰν καὶ ἐλπίδα
κλῆρον λαχόντες εὐδαίμονα ἢ ἐχέτωσαν ἢ προσδοκάτωσαν πάντως
ἀγαθά· φαῦλοι δ', ὧν Κάιν ἐστὶ θιασώτης, ἐν λύπαις καὶ φόβοις
ὄντες ἢ μετουσίαν ἢ προσδοκίαν κακῶν ἀργαλεωτάτην μερίδα καρ-
πούσθωσαν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἐν χερσὶν ὀδυνηροῖς στένοντες, ἐπὶ δὲ
τοῖς προσδοκωμένοις φοβεροῖς τρέμοντές τε καὶ φρίττοντες (cf. Gen.
4, 12).
141 (39.) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀρκούντως λελέχθω· τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνή-
σωμεν. „καὶ εἶπε“ φησί „Κάιν πρὸς κύριον Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ
ἀφεθῆναι“ (Gen. 4, 13). τοῦθ' οἷόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ὁμοίων φανεῖται.
εἰ θαλαττεύουσαν ναῦν ἀπολείποι κυβερνήτης, ἆρ' οὐκ ἀνάγκη τὰ περὶ
πλοῦν τῇ νηὶ διαμαρτάνεσθαι; τί δ', εἰ τέθριππον ἡνίοχος ἐν ἱπποδρο-
μίας ἀγῶνι, οὐκ ἀναγκαῖον ἄτακτον καὶ πλημμελῆ τὸν δρόμον γίνεσθαι
τῷ τεθρίππῳ; τί δ', ὅταν ἀπολειφθῇ πόλις πρὸς ἀρχόντων ἢ νόμων —
ἐν ἄρχουσι δὲ γράφονται δήπου καὶ νόμοι —, οὐκ ἀναρχίᾳ καὶ ἀνομίᾳ,
κακοῖς μεγίστοις, ἡ πόλις ἐκείνη διαφθείρεται; καὶ μὴν σῶμα μὲν
ἀπουσίᾳ ψυχῆς, ψυχὴ δὲ ἀπουσίᾳ λογισμοῦ, λογισμὸς δὲ ἐνδείᾳ
142 ἀρετῆς πέφυκε παραπόλλυσθαι. εἰ δ' ἑκάστου ὧν εἶπον ζημία τοῖς
ἀπολειφθεῖσι γίνεται πρὸς αὐτῶν, πόσῃ τινὶ χρήσεσθαι κακοπραγίᾳ
τοὺς ὑπὸ θεοῦ καταλειφθέντας γνωρίζομεν, οὓς ἀποστραφεὶς καθάπερ
λιποτάκτας ἱερωτάτων θεσμῶν ἐξώρισεν ἀναξίους ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς τῆς
ἑαυτοῦ δοκιμάσας; συνόλως γὰρ εἰδέναι χρή, ὅτι ὁ πρὸς τοῦ κρείττονος
καὶ ὠφελοῦντος ἀφεθεὶς ἐν αἰτίαις καὶ ἐγκλήμασι μεγίστοις γίνεται.
143 πότε γὰρ εἴποις ἂν τὸν ἄτεχνον μάλιστα βλάπτεσθαι; ἆρ' οὐχ ὅταν
πρὸς ἐπιστήμης κατὰ τὸ παντελὲς ἐαθῇ; πότε δὲ τὸν ἀμαθῆ καὶ λίαν

---

1 σπουδαιολόγων FHL, σπουδαιολόγως coni. Mang. 2 τῇ τοῦ θεοῦ F 4 διαθέσεις Turn. 5 ἐλπιζούσης Wendl.: ἐλπίζουσα UFH, ἐλπίζουσιν L ἀστεῖον U 6 λαχόντα HL προσδοκάσθωσαν H 7 ἐλλύπαις H 12 ἐρευνήσωμεν UF: ἐξερευνήσωμεν HL 15 ἀπολίποι F 16 τῆνιὶ (sic) U 20 σώματα Turn. 22 παραπόλλυσθαι UFH: παραλύεσθαι (πολέ above λύε) L, παραπολέσθαι v 23 γίγνεται F πρὸς UF: παρ' HL 24 γνωρίζομεν] νομίζομεν coni. Mang. 25 λειποτάκτας codd. τῆς om. L 27 αἰτίοις F μεγάλοις F 28 τῶν ἀτέχνων U

ἀπαίδευτον; οὐχ ὅταν ἀπόλειψιν τὴν ἐπ' αὐτῷ χρηματίσῃ διδασκαλία p. 219 M. | καὶ μάθησις; πότε δὲ τοὺς ἄφρονας κακοδαιμονίζομεν μᾶλλον; οὐχ ὅταν φρόνησις αὐτοὺς εἰσάπαν ἀπώσηται; πότε δὲ τοὺς ἀκολάστους ἢ ἀδίκους; οὐκ ἐπειδὰν σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη φυγὴν ἀίδιον κατ' αὐτῶν ψηφίσωνται; πότε δὲ τοὺς ἀσεβεῖς; οὐχ ὅταν εὐσέβεια τῶν ἰδίων ὀργίων ἀποσχοινίσῃ; διό μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως δυσκάθαρτοι εὔξασθαι ἂν 144 κολασθῆναι μᾶλλον ἢ ἀφεθῆναι· ἡ μὲν γὰρ ἄφεσις αὐτοὺς ὥσπερ ἀνερμάτιστα καὶ ἀκυβέρνητα πλοῖα ῥᾷστα ἀνατρέψει, ἡ δὲ κόλασις ἐπανορθώσεται. ἢ οὐκ ἀμείνους μὲν τῶν ἀπαιδαγωγήτων οἱ ὑπὸ παιδαγωγῶν 145 ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ἐπιπληττόμενοι, ἀμείνους δὲ τῶν ἀνεπιτιμήτων οἱ ὑπὸ διδασκάλων ἐν οἷς περὶ τὰς τέχνας οὐ κατορθοῦσιν ὀνειδιζόμενοι, εὐτυχέστεροι δὲ καὶ κρείττους τῶν ἀνεπιτροπεύτων νέων οἱ μάλιστα μὲν ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς ἀξιωθέντες φυσικῆς, ἣν οἱ γεννήσαντες ἐπὶ τέκνοις κεκλήρωνται, εἰ δὲ μή, δευτέρων γοῦν ἡγεμόνων ἐπιλαχόντες, οὓς ὀρφανίας ἔλεος ἐπιτρόπους εἴωθε χειροτονεῖν τὴν γονέων ἐν ἅπασι τοῖς συμφέρουσι τάξιν ἐκπλήσοντας; (40.) ἱκετεύωμεν οὖν τὸν θεὸν οἱ 146 συνειδήσει τῶν οἰκείων ἀδικημάτων ἐλεγχόμενοι, κολάσαι μᾶλλον ἡμᾶς ἢ παρεῖναι· παρεὶς μὲν γὰρ οὐκέτι τοῦ ἵλεω δούλους ἑαυτοῦ, γενέσεως δὲ τῆς ἀνηλεοῦς ἀπεργάσεται, κολάζων δὲ ἐπιεικῶς τε καὶ πρᾴως ἅτε χρηστὸς ὢν ἐπανορθώσεται τὰ ἁμαρτήματα, τὸν σωφρονιστὴν ἔλεγχον, τὸν ἑαυτοῦ λόγον, εἰς τὴν διάνοιαν ἐκπέμψας, δι' οὗ δυσωπήσας καὶ ὀνειδίσας περὶ ὧν ἐπλημμέλησεν αὐτὴν ἰάσεται. διὰ τοῦτο „πάνθ' 147 ὅσα ἂν εὔξηται χήρα καὶ ἐκβεβλημένη κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς" φησὶν ὁ νομοθέτης μενεῖν αὐτῇ (Num. 30, 10)· τὸν μὲν γὰρ θεὸν ἄνδρα καὶ πατέρα τῶν ὅλων σπορὰν καὶ γένεσιν ἁπάντων παρεχόμενον ἐνδίκως φήσομεν, διάνοιαν δὲ ἐκβεβλῆσθαι καὶ χήραν θεοῦ, ἥτις ἢ γονὰς θείας οὐ παρεδέξατο ἢ παραδεξαμένη ἑκουσίως αὖθις ἐξήμβλωσε. τοιγαροῦν 148 ὅσα ἂν ὁρίσηται, καθ' ἑαυτῆς ὁριεῖται, καὶ ταῦτα μενεῖ πάντως ἀνίατα· πῶς γὰρ οὐ κακὸν ἀπευκτόν, ὁρίζεσθαί τι καὶ παγίως ἀποφαίνεσθαι περὶ αὑτῆς γένεσιν τὴν ἄστατον πάντῃ καὶ φορητήν, ἐπιγράφουσαν

1 ἐπ' αὐτῷ] ἀπ' αὐτοῦ coni. Mang. 4 καθ' ἑαυτῶν F 5 ὀργίων Mang.: ὀρυῶν U, ὀργυιῶν F, ὀργῆς HL 8 ῥᾶστον U ἀνατρέπει H 11 οὐ κατορθοῦσιν] οὐκ ἀνορθοῦσιν F 17 οἰκείων] ἰδίων U 20 ἐπανωρθώσεται F ἐλέγχων U 23 ἂν] ἐὰν UF 24 μενεῖν Mang.: μένειν codd. 26 ἐκβεβλῆσθαι] fort. ἐκβεβλημένην καὶ χήραν UF: τὴν χήραν HL 27 ἀκουσίως U ἐξήμβλωσεν U 28 ἂν] ἐὰν FH μένει FH 29 ἄπευκτον F: ἄφευκτον UHL 30 αὐτῆς codd.

αὐτῇ τὰς τοῦ ποιοῦντος ἀρετάς; ὧν μία ἐστί, καθ' ἣν ἀνενδοιάστως
149 καὶ ἀκλινῶς ἕκαστα ὁρίζεται. τοιγαροῦν οὐ χηρεύσει μόνον ἐπιστήμης,
ἀλλὰ καὶ ἐκβεβλήσεται· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ χηρεύουσα μὲν μήπω
δὲ ἐκβεβλημένη τοῦ καλοῦ ψυχὴ δύναταί πως ἐγκαρτερήσασα τὰς πρὸς
τὸν ὀρθὸν λόγον τὸν νόμιμον ⟨ἄνδρα⟩ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς εὑρεῖν·
ἡ δ' ἅπαξ διαζευχθεῖσα καὶ | διοικισθεῖσα ὡς ἄσπονδος μέχρι τοῦ p. 220 I
παντὸς αἰῶνος ἐκτετόξευται, εἰς τὸν ἀρχαῖον οἶκον ἐπανελθεῖν ἀδυνατοῦσα.
150 (41.) Περὶ μὲν οὖν τοῦ „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι"
τοσαῦτα εἰρήσθω· τὰ δ' ἀκόλουθα σκεψώμεθα. „εἰ ἐκβάλλεις με"
φησί „σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυβήσομαι" (Gen. 4, 14). τί λέγεις, ὦ γενναῖε; ἐὰν ἐκβληθῇς ἐξ
151 ἁπάσης τῆς γῆς, ἔτι κρυβήσῃ; τίνα τρόπον; ζῆν γὰρ δύναιο ἄν; ἢ τοῦτ'
ἠγνόησας, ὅτι τοῖς ζῴοις ἡ φύσις διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς αὐτοὺς
τόπους πρὸς διαμονὴν ἐδωρήσατο, θάλατταν μὲν ἰχθύσι καὶ παντὶ τῷ
ἐνύδρῳ γένει, γῆν δὲ ἅπασι τοῖς χερσαίοις; χερσαῖον δὲ κατὰ γοῦν τὰς
σώματος συγκρίσεις ζῷον καὶ ἄνθρωπός ἐστι· διὰ τοῦτο ἀμείψαντα τὰς
οἰκείους χώρας ἕκαστα καὶ ὥσπερ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐλθόντα ῥᾳδίως
τελευτᾷ, τὰ μὲν χερσαῖα καθ' ὕδατος δύντα, τὰ δ' ἔνυδρα ἐπὶ χέρσον
152 ἀναπλεύσαντα. εἴπερ οὖν ἐκβληθείης ἀπὸ γῆς ἄνθρωπος ὤν, ποῖ
τετράψῃ; νήξῃ καθ' ὕδατος τὴν τῶν ἐνύδρων ἀπομιμούμενος φύσιν;
ἀλλ' ὑποβρύχιος αὐτίκα τεθνήξῃ. ἀλλὰ πτερώσας καὶ μετεωρίσας
σαυτὸν ἀεροβατεῖν ἐθελήσεις τὸ χερσαῖον εἰς πτηνοῦ γένος μεταβαλών;
ἀλλ' εἰ δύνασαι, μετάπλαττε καὶ μεταχάραττε τὸ θεῖον νόμισμα· ἀλλ'
οὐ δυνήσῃ· ὅσῳ γὰρ ἂν μετεωρότερον σεαυτὸν ἐξάρῃς, τοσούτῳ θᾶττον
ἀφ' ὑψηλοτέρου μετὰ πλείονος φορᾶς ἐπὶ γῆν τὸ οἰκεῖον χωρίον
153 ἐνεχθήσῃ. (42.) ἄνθρωπος δ' ἂν ᾖ τι τῶν γενομένων κρύπτεσθαι
δυνηθείη θεόν; ποῦ; τὸν ἐφθακότα πάντῃ, τὸν ἄχρι περάτων ἀποβλέποντα,
τὸν πεπληρωκότα τὸ πᾶν, οὗ τῶν ὄντων οὐδὲ τὸ βραχύτατον
ἔρημον; καὶ τί παράδοξον, εἰ μηδενὶ τῶν γενομένων ἐφικτὸν κρύπτεσθαι

1 αὐτῆ UF 2 ἐπιστήμη HL 5 ἄνδρα add. Mang. συμβιβάσεις FL 6 διοικηθεῖσα HL 10 ἐκβάλλεις UHL: ἐκβάλης F, ἐκβαλεῖς v 11 ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 13 τῆς om. U κρυβήσῃ FL[2]: κρυφθήσῃ UHL[1] τοῦτ'] τούτων U 14 ἠγνόησεν HL[1] 15 θάλαττα H 16 γοῦν] μὲν F 18 οἰκείους F: οἰκείας UHL 22 μετεωρήσας UF 23 αὐτὸν U πτηνὸν coni. Markland 25 ὅσον L ἂν F: ἐὰν UHL θᾶττον μᾶλλον L 26 φορᾶς] χαρᾶς H 30 τι] τὸ U ἐφηκτὸν H

τὸ ὄν, ὁπότε οὐδὲ τὰς ὑλικὰς ἀρχὰς ἔνεστι διεκδῦναι, ἀλλ' ἀνάγκη
τῷ μίαν διαφυγόντι εἰς ἑτέραν μεταβῆναι; εἰ τὸ ὄν, καθ' ἣν τέχνην 154
ἐποίει τὰ ἀμφίβια, κατὰ ταύτην καὶ ζῷον πανταχοῦ βιωσόμενον ἐβουλήθη
καινουργῆσαι, τοῦτο τὸ ζῷον, εἰ μὲν τὰ βάρος ἔχοντα ἀπεδίδρασκε γῆν
καὶ ὕδωρ, πρὸς τὰ τῇ φύσει κοῦφα ἀέρα καὶ πῦρ ἧκεν ἄν, ἔμπαλιν δ'
ἐνομιλῆσαν τοῖς μεταρσίοις, εἰ μετανάστασιν ἐζήτει τὴν ἀπ' αὐτῶν,
τὸν ἐναντίον ἤμειψεν ἂν χῶρον· ἔδει γὰρ αὐτὸ πάντως καθ' ἕν τοῦ
κόσμου μέρος προφαίνεσθαι, ἐπειδὴ τοῦ παντὸς ἔξω δραμεῖν ἦν ἀδύνατον,
πρὸς τῷ μηδὲ ἐκτὸς ὑπολελεῖφθαί τι τὸν δημιουργὸν ὅλας δι' ὅλων τὰς
τέτταρας ἀρχὰς εἰς τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν ἀναλώσαντα, ἵνα ἐκ
221 M. μερῶν τελείων τελειότατον | ἀπεργάσηται τὸ πᾶν. ὁπότ' οὖν ὅλον 155
ἐκφυγεῖν τὸ τοῦ θεοῦ ἔργον ἀμήχανον, πῶς οὐκ ἀδύνατον μᾶλλον
ἀποδρᾶναι τὸν ποιητὴν καὶ ἡγεμόνα τούτου; μηδεὶς οὖν τὴν πρόχειρον
ἐκδοχὴν τοῦ λόγου παραδεχόμενος ἀνεξετάστως τῷ νόμῳ τὴν ἰδίαν
εὐήθειαν προσαρτάτω, περισκεψάμενος δ' ὅπερ αἰνίττεται δι' ὑπονοιῶν
τὸ σαφὲς διαγνώτω. (43.) μήποτ' οὖν ὅπερ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ „εἰ 156
ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου
σου κρυβήσομαι“ τοῦτ' ἐστίν· εἰ μὴ παρέχεις μοι τὰ γῆς ἀγαθά, οὐδὲ
τὰ οὐρανοῦ δέχομαι· καὶ εἰ μή τίς ἐστι χρῆσις καὶ ἀπόλαυσις ἡδονῆς,
καὶ ἀρετὴν παραιτοῦμαι· καὶ εἰ τῶν ἀνθρωπείων μὴ μεταδίδως ἀγαθῶν,
ἔχε καὶ τὰ θεῖα. τὰ γὰρ παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα καὶ τίμια καὶ γνήσια ὡς 157
ἀληθῶς ἀγαθὰ ταῦτα· φαγεῖν, πιεῖν, [περιβαλέσθαι,] ποικιλίαις χρωμάτων
δι' ὄψεως ἡσθῆναι, μελῳδίαις παντοδαπῶν ἤχων δι' ἀκοῆς τερφθῆναι,
ἀτμῶν ἀποφοραῖς εὐώδεσι διὰ μυκτήρων γανωθῆναι, ταῖς γαστρὸς καὶ
μετὰ γαστέρα ἡδοναῖς ἁπάσαις εἰς κόρον χρήσασθαι, τῆς ἀργύρου καὶ

---

1 ἀλλὰ F 2 μετεμβῆναι F εἰ τὸ ὄν scripsi: εἴτ' οὖν UHL, εἴτουν F, εἰ γοῦν Mang. 3 ἐβουλήθη HL: ἐβλήθη UF 5 δ' om. UF 6 εἰ om. UF 7 καθ' ἓν πάντως transp. U 8 τοῦ παντὸς UF: τοῦ om. HL 9 τῷ] τὸ UL μηδὲν L ὑπολελεῖφθαι UFH: ὑπολειφθῆναι L τὸν δημιουργὸν codd.: τοῦ δημιουργοῦ v ὅλων UF: ὅλου HL 10 ἀναλώσαντα codd.: ἀναλώσαντος v 15 ἐξαρτάτω H 17 ἐκβάλλεις FH: ἐκβαλεῖς UL ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 18 τουτέστιν codd. γῆς UF: τῆς γῆς HL 20 ἀνθρωπείων UF: ἀνθρωπίων H, ἀνθρωπίνων L εἰ μὴ τῶν ἀνθρωπείων transp. U 22 περιβαλέσθαι seclusit Wendl. (cf. 294,2) ποικιλίαις UF: ποικίλαις HL ποικίλαις χρωμάτων ἰδέαις Mang. 23 δι' ὄψεως om. H ἡσθῆναι UF: ἡδέως ἡσθῆναι HL 24 ταῖς] τῆς F

---

9 sqq. cf. Platonis Tim. p. 32 C

χρυσοῦ κτήσεως μὴ ἀμελῆσαι, τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ὅσα ἄλλα συντείνοντα
πρὸς δόξαν περιβαλέσθαι· φρόνησιν δ' ἢ καρτερίαν ἢ δικαιοσύνης αὐστηρὰς
διαθέσεις ἐπίπονον παρασκευαζούσας βίον ἐῶμεν· εἰ δ' ἄρα καὶ χρηστέον
158 αὐταῖς, οὐχ ὡς ἀγαθοῖς τελείοις χρηστέον, ἀλλὰ ὡς ποιητικοῖς ἀγαθοῦ. σὺ
μὲν οὖν, ὦ καταγέλαστε, φῂς ὅτι τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀφαιρε-
θεὶς πλεονεκτημάτων εἰς ὄψιν οὐκ ἀφίξῃ θεοῦ; ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι, ἐὰν
ἀφαιρεθῇς, πάντως ἀφίξῃ· λυθεὶς γὰρ τῶν ἀρρήκτων σώματος καὶ περὶ
159 σῶμα δεσμῶν φαντασιώσῃ τὸν ἀγένητον. (44.) ⟨τὸν⟩ Ἀβραὰμ οὐχ
ὁρᾷς ὅτι „γῆν καὶ συγγένειαν καὶ πατρὸς οἶκον“, τὸ σῶμα, τὴν αἴσθησιν,
τὸν λόγον, „καταλιπὼν“ (Gen. 12, 1) ἄρχεται ταῖς τοῦ ὄντος ἐντυγχά-
νειν δυνάμεσιν; ὅταν γὰρ ὑπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν οἰκίαν, λέγει ὁ νόμος
ὅτι „ὤφθη ὁ θεὸς αὐτῷ“ (Gen. 12, 7), δηλῶν ὅτι ἐναργῶς φαίνεται τῷ
τὰ θνητὰ ὑπεκδύντι καὶ εἰς ἀσώματον τοῦδε τοῦ σώματος ψυχὴν
160 ἀναδραμόντι. διὸ καὶ Μωυσῆς „λαβὼν τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἔξω πήττει
τῆς παρεμβολῆς“ (Exod. 33, 7) καὶ μακρὰν διοικίζει τοῦ σωματικοῦ
στρατοπέδου, μόνως ἂν οὕτως ἐλπίσας ἱκέτης καὶ θεραπευτὴς ἔσεσθαι
τέλειος θεοῦ. τὴν δὲ σκηνὴν ταύτην κεκλῆσθαί φησι μαρτυρίου, σφόδρα
παρατετηρημένως, ἵν' ἡ τοῦ ὄντος | ὑπάρχῃ, μὴ καλῆται μόνον· τῶν p. 222
γὰρ ἀρετῶν ἡ μὲν θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα,
ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ὑφέστηκεν· οὗ χάριν ἀναγκαίως
ἐρεῖ περὶ αὐτοῦ· „ἐγώ εἰμι ὁ ὤν“ (Exod. 3, 14), ὡς τῶν μετ' αὐτὸν
οὐκ ὄντων κατὰ τὸ εἶναι, δόξῃ δὲ μόνον ὑφεστάναι νομιζομένων· ἡ δὲ
Μωυσέως σκηνὴ συμβολικῶς οὖσα ἀνθρώπου ἀρετὴ κλήσεως, οὐχ
ὑπάρξεως, ἀξιωθήσεται, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα τῆς θείας ἐκείνης
161 ὑπάρχουσα. τούτοις ἕπεται καὶ τὸ Μωυσῆν, ὁπότε χειροτονεῖται „θεὸς
τοῦ Φαραώ“, μὴ πρὸς ἀλήθειαν γεγενῆσθαι, δόξῃ δὲ μόνον ὑπολαμ-
βάνεσθαι· θεὸν γὰρ διδόντα μὲν οἶδα καὶ χαριζόμενον, διδόμενον δὲ οὐ
δύναμαι νοῆσαι, λέγεται δὲ ἐν ἱεραῖς βίβλοις· „δίδωμί σε θεὸν Φαραώ“
(Exod. 7, 1), τοῦ διδομένου πάσχοντος, οὐ δρῶντος· δραστήριον δὲ τὸ
162 ὄντως ὄν, οὐ πάσχον, ἀναγκαῖον εἶναι. τί οὖν διὰ τούτων συνάγεται;

---

2 περιβάλλεσθαι F   αὐστηρὰς codd.: αὐστηρᾶς v   3 παρασκευάσας H
4 ἀλλ' U   5 φῂς om. in lacuna H   6 ἀφίξοι H   δέ] δή coni. Mang.
7 ἀρρήκτων UF (coni. Markland): ἀρρήτων HL   8 φαντασιωθήσῃ FH   ἀγέννη-
τον UHL   τὸν add. Markland   13 ψυχὴν] σκηνὴν coni. Markland   14 Μω-
σῆς U   αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v   16 μόνως UF: μόνως γὰρ HL   17 τέλειος]
τέλος U   18 καλεῖται H   20 ὑφέστηκεν UF: ἐφέστηκεν HL   21 ἐρεῖ] ἔνι FL²
αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v   23 Μωϋσέος FH   28 σε] σοι H   29 οὐ] ἢ H
30 πάσχων H   ἀναγκαῖον scripsi: ἀναγκαίως codd.   διὰ UF: δὴ HL

ὅτι ὁ σοφὸς λέγεται μὲν θεὸς τοῦ ἄφρονος, πρὸς ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἔστι
θεός, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀδόκιμον τετράδραχμόν ἐστι τετράδραχμον· ἀλλ'
ὅταν μὲν τῷ ὄντι παραβάλληται, ἄνθρωπος εὑρεθήσεται θεοῦ, ὅταν
δὲ ἄφρονι ἀνθρώπῳ, θεὸς πρὸς φαντασίαν καὶ δόκησιν, οὐ πρὸς ἀλή-
θειαν καὶ τὸ εἶναι, νοούμενος. (45.) τί οὖν ματαιάζεις λέγων „εἴ με 163
ἐκβάλλεις ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ σὲ κρυβήσομαι" (Gen. 4, 14); τοὐναντίον
γὰρ εἴ σε τοῦ γεώδους ἀπελάσαι, τὴν εἰκόνα ἐμφανῶς δείξει τὴν ἑαυτοῦ.
τεκμήριον δέ· σὺ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστήσῃ, μεταναστὰς
δὲ τὸ γήινον σῶμα οὐδὲν ἧττον οἰκήσεις· λέγει γὰρ αὖθις· „ἐξῆλθε δὲ
Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ⟨ἐν⟩ τῇ γῇ" (Gen. 4, 16)·
ὥστε οὐκ ἐκβληθεὶς ἀπὸ γῆς ἀποκέκρυψαι τὸν ὄντα, ἀλλ' ἐκτραπεὶς
αὐτὸν εἰς γῆν καταπέφευγας, τὸ θνητὸν χωρίον. καὶ μὴν οὐδὲ πᾶς 164
„ὁ εὑρίσκων σε ἀποκτενεῖ", καθάπερ σοφιζόμενος διεξῄεις (Gen. 4, 14)·
τὸ γὰρ εὑρισκόμενον ὑπὸ δυοῖν, ἢ ὁμοίου ἢ ἀνομοίου, πάντως εὑρί-
σκεται, ὑπὸ μὲν [οὖν] τοῦ ὁμοίου καὶ συγγενοῦς διὰ τὴν ἐν ἅπασιν
οἰκειότητα καὶ κοινωνίαν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀνομοίου διὰ τὴν ἀντίπαλον ἀλλο-
τριότητα· τὸ μὲν οὖν ὅμοιόν ἐστι καὶ φυλακτικὸν τοῦ παραπλησίου,
τὸ δ' ἀνόμοιον καὶ φθαρτικὸν τοῦ διαλλάττοντος. ἴστωσαν δὴ καὶ ὁ 165
Κάιν καὶ εἴ τις ἕτερος πανοῦργος, ὅτι οὐχ ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐντυγχάνοντος
ἀναιρεθήσεται, ἀλλὰ ῥᾳδιουργοὶ μὲν ἀδελφὰς καὶ συγγενεῖς κακίας
ἐζηλωκότες φρουροὶ καὶ φύλακες αὐτοῦ γενήσονται, φρόνησιν δ' ὅσοι
καὶ ἄλλην ἀρετὴν ἐξεπόνησαν ὡς ἄσπονδον ἐχθρόν, ἣν δύνωνται,
223 M. καθελοῦσι· πάντα γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ σώματα καὶ | πράγματα
πρὸς μὲν οἰκείων καὶ φίλων σῴζεται, πρὸς ἀλλοτρίων δὲ καὶ δυσμενῶν
διαφθείρεται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρησμὸς ἀντιμαρτυρῶν τῇ προσποιήτῳ 166
εὐηθείᾳ τοῦ Κάιν φησίν· „οὐχ οὕτως" φρονεῖς ὡς λέγεις (Gen. 4, 15)·
λέγεις μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ τὰ παλαίσματά σου τῆς τέχνης εὑρὼν
ἀνελεῖ, οἶδας δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶς, μυρίων ἐν τῇ σῇ τεταγμένων συμμαχίᾳ,
ἀλλὰ μόνος ὁ ἀρετῇ μὲν φίλος σοὶ δὲ ἐχθρὸς ἀσύμβατος.

---

2 τετράδαγμον (bis) H, τέτραχμον (bis) UF 3 παραβάληται H 4 ἀνθρώπω UF: θεῷ HL, om. Turn. 5 καὶ ⟨κατὰ⟩ coni. Wendl. με] μὲν H 6 ἐκβάλλεις UF: ἐκβαλεῖς HL τῆς om. U σὲ UFH: σοῦ L κρύβομαι UH 7 ἀπελάσαι F, ἀπελᾶσαι U: ἀπελάσω HL δείξει scripsi: δεῖξαι UF, δείξω HL 8 τοῦ om. U 10 ᾤκισε H ἐν om. codd., add. Turn. τῇ om. L 11 ἐκβλήθης (sic) F ἀπὸ γῆς ἐκβληθεὶς transp. U 13 ἀποτεχνεῖ (sic) F, ἀποτεκτένει H 14 δυεῖν F 15 οὖν seclusi διὰ τὴν UF: διὰ om. HL 16 διὰ F: δεῖ HL, om. U 17 φυλακὸν H 18 τὸ δὲ U 25 ἀντὶ μαρτύρων F 26 οὕτως codd.: οὕτω v

167 (46.) „Ὁ δ' ἀποκτείνας“ φησί „Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παρα-
λύσει“ (Gen. 4, 15). καὶ τοῦτο τίνα ἔχει λόγον πρὸς τὰς ῥητὰς
διερμηνεύσεις, οὐκ οἶδα· οὔτε γὰρ τίνα ἐστὶ τὰ ἑπτὰ οὔτε πῶς ἐκδικού-
μενα οὔτε ὃν τρόπον παρίεται καὶ ἐκλύεται, δεδήλωκεν· ὥστε τροπικώτερον
168 καὶ δι' ὑπονοιῶν ἀνάγκη πάντα τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι νομίζειν. μήποτ'
οὖν ὃ βούλεται παριστάνειν ἐστὶ τοιόνδε· τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς εἰς ἑπτὰ
διανέμεται μοίρας, ὅρασιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφὴν λόγον γόνιμον·
εἰ δή τις τὸν ὄγδοον ἀνέλοι, νοῦν τὸν ἡγεμόνα τούτων Κάιν, παραλύσει
καὶ τὰ ἑπτά· ῥώμῃ μὲν γὰρ τῆς διανοίας καρτερᾷ πάντα συρρώννυται,
ἀσθενείᾳ δὲ συγκάμνει, φθορᾷ δὲ ἣν ἐπάγει κακία παντελεῖ πάρεσίν τε
169 καὶ ἔκλυσιν λαμβάνει. τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα ἐν μὲν σοφοῦ ψυχῇ ἀμίαντα
καὶ καθαρά, ταύτῃ καὶ τιμῆς ἐπάξια εὑρίσκεται, ἐν δὲ ἄφρονος ἀκά-
θαρτα καὶ μεμιασμένα καὶ ὅπερ εἶπεν ἐκδικούμενα, ἴσον τῷ δίκης
170 ἐπάξια καὶ τιμωρίας. ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς
διενοήθη καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμυθήτων ἀδικημάτων κάθαρσιν λαβεῖν
ἐκνιψαμένην καὶ ἀπολουσαμένην τὰ μιάσματα τρόπον ἁγνείας ἱερᾶς,
παραινεῖ τῷ φανέντι δικαίῳ, ὃς οὐ παρεσύρη τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φορᾷ,
εἰσάγειν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπερ ἦν τὸ ψυχῆς ἀγγεῖον τὸ σῶμα, „ἀπὸ
τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν ἑπτά, ἄρρεν καὶ θῆλυ“ (Gen. 7, 2), δικαιώσας
τὸν ἀστεῖον λογισμὸν χρῆσθαι μέρεσι τοῖς τοῦ ἀλόγου πᾶσι καθαροῖς.
171 (47.) καὶ τοῦθ' ὅπερ ὥρισεν ὁ νομοθέτης ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖ
πᾶσι τοῖς σοφοῖς· ἔχουσι γὰρ κεκαθαρμένην ὅρασιν καὶ ἐξητασμένην
ἀκοὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ἔχουσι μέντοι καὶ λόγον ἀκηλίδωτον καὶ
172 τὰς πρὸς συνουσίας οὐκ ἐκνόμους ὁρμάς. ἕκαστον δὲ τῶν ἑπτὰ τῇ μὲν
ἄρρεν γίνεται, τῇ δὲ καὶ θῆλυ· ἐπειδὴ γὰρ ἢ ἴσχεται ἢ κινεῖται,
ἴσχεται μὲν κατὰ τοὺς ὕπνους ἠρεμοῦντα, κινεῖται δὲ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν
ἤδη ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν καθ' ἕξιν καὶ ἠρεμίαν ἅτε πρὸς τὸ παθεῖν
ὑποβεβλημένον καλεῖται θῆλυ, τὸ δὲ | κατὰ κίνησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἅτε p. 224

3 post οὐκ οἶδα verba ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει repetunt HL (omisi cum F), ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει — οὐκ οἶδα repetit U 4 παρίεται] παραλύεται coni. Mang. 6 παριστᾶν F 7 ἀκοὴν ὄσφρησιν UF: ὄσφρησιν ἀκοὴν HL 9 καρτερᾷ UF: κραταιρᾷ H, κραταιᾷ L 10 ἀσθένεια F κακίαν F παντελεῖ HL: παντελῆ UF, παντελής v πάρεσιν UFL²: παραίνεσιν HL¹; παράλυσιν coni. Mang. 11 λαμβάνει U: λαμβάνει παντελῆ FL², λαμβάνει πολυτελῆ HL¹ ἐν] ἓν H 13 εἶπεν F: εἶπον ceteri 16 ἀπολουσαμένην UFL²: ἀπονιψαμένην HL¹ 17 τοῦ κατακλυσμοῦ U: τοῦ om. FHL 18 εἰσάγειν UF: εἰσαγαγεῖν HL τὸ τῆς ψυχῆς L 22 γὰρ om. F τὴν ὅρασιν F (Mang.) 23 post αἴσθησιν aliquid deesse putavit Mang. 24 συνουσίαν F

ἐν τῷ δρᾶν ἐπινοούμενον ἄρρεν ὀνομάζεται. οὕτως μὲν ἐν τῷ σοφῷ 173
τὰ ἑπτὰ φαίνεται καθαρά, κατὰ δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ φαύλῳ πάντα ἐκδικούμενα· πόσην γὰρ ὑπολαμβάνομεν πληθὺν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπ' ὀφθαλμῶν προδίδοσθαι πρὸς τὰ χρώματα καὶ σχήματα καὶ ἃ μὴ θέμις ὁρᾶν αὐτομολούντων; πόσην δὲ ὑπὸ ὤτων ἁπάσαις φωναῖς ἐπακολουθούντων; πόσην δὲ πρὸς τῶν ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως ὀργάνων ὑπό τε ἀτμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπλέτοις ποικιλίαις ἀγομένων; ἔτι τοίνυν σοι 174
λέγω τὸ πλῆθος ὧν ἀχαλίνου γλώττης ῥεῦμα ἀνεπίσχετον διέφθειρεν ἢ ὁ περὶ τὰς μίξεις μετ' ἐπιθυμίας ἀκρατοῦς ἀνίατος οἶστρος; μεσταὶ μὲν αἱ πόλεις, μεστὴ δὲ ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα ἡ γῆ τῶν κακῶν τούτων, ἐξ ὧν ὁ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος καὶ μέγιστος πολέμων ὁ κατ' εἰρήνην ἀνθρώπων γένει καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ φύεται. (48.) διόπερ 175
ἑλέσθαι ἄν μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως ἀπαίδευτοι πεπηρῶσθαι μᾶλλον ἢ τὰ μὴ προσήκονθ' ὁρᾶν ⟨καὶ⟩ κεκωφῶσθαι μᾶλλον ἢ βλαβερῶν ἀκούειν λόγων καὶ ἐκτετμῆσθαι γλῶτταν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν ἀρρήτων ἐκλαλῆσαι. φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν σοφῶν τροχιζομένους ὑπὲρ τοῦ 176
τὰ ἄρρητα μηνῦσαι γλῶτταν ἀποτραγόντας τὴν ἑαυτῶν ἀργαλεωτέραν κατὰ τῶν βασανιστῶν ἀντιτεχνήσασθαι βάσανον οὐ δυνηθέντων ἃ ἐπόθουν ἐπιγνῶναι. ἐξευνουχισθῆναί γε μὴν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν. ἅπαντα δὴ ταῦτα συμφοραῖς ἀνηκέστοις βαπτίζοντα τὴν ψυχὴν δίκης καὶ τιμωρίας εἰκότως ἂν τῆς ἀνωτάτω τυγχάνοι. λέγει δ' ἑξῆς ὅτι „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ 177
ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα" (Gen. 4, 15)· καὶ τί τὸ σημεῖόν ἐστιν, οὐ δεδήλωκε, καίτοι γε εἰωθὼς τὴν ἑκάστου φύσιν διὰ σημείου δεικνύναι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ῥάβδον μεταβαλὼν εἰς ὄφιν

---

1 οὕτως codd.: οὕτω v 5. 6 ἐπακολουθούντων UF: ὑπακολουθούντων HL 7 ἀπλέτοις] ἁπλῶς ταῖς F ποικιλίαις F: ποικίλαις UHL ἀπλέτου ποικιλίας coni. Mang. ἔτι τοίνυν] τί δὲ νῦν coni. Mang. 8 ὧν] ὃν F ὁ om. F 9 post μίξεις add. ὁ HL 13 δοκῶσιν F 14 ἢ τὰ — μᾶλλον om. H καὶ addidi 15—17 ὑπὲρ — γλῶτταν om. U 20 λυτᾶν F 25 ὄφιν] φύσιν H

16—19 cf. Plut. de garrul. 8 p. 505 D Diog. La. IX 27. 19 *Orig. Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.)* . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν".

αὐτῇ τὰς τοῦ ποιοῦντος ἀρετάς; ὧν μία ἐστί, καθ' ἣν ἀνενδοιάστως
149 καὶ ἀκλινῶς ἕκαστα ὁρίζεται. τοιγαροῦν οὐ χηρεύσει μόνον ἐπιστήμης,
ἀλλὰ καὶ ἐκβεβλήσεται· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ χηρεύουσα μὲν μήπω
δὲ ἐκβεβλημένη τοῦ καλοῦ ψυχὴ δύναταί πως ἐγκαρτερήσασα τὰς πρὸς
τὸν ὀρθὸν λόγον τὸν νόμιμον ⟨ἄνδρα⟩ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς εὑρεῖν·
ἡ δ' ἅπαξ διαζευχθεῖσα καὶ | διοικισθεῖσα ὡς ἄσπονδος μέχρι τοῦ p. 220
παντὸς αἰῶνος ἐκτετόξευται, εἰς τὸν ἀρχαῖον οἶκον ἐπανελθεῖν ἀδυνατοῦσα.
150 (41.) Περὶ μὲν οὖν τοῦ „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι"
τοσαῦτα εἰρήσθω· τὰ δ' ἀκόλουθα σκεψώμεθα. „εἰ ἐκβάλλεις με"
φησί „σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυβήσομαι" (Gen. 4, 14). τί λέγεις, ὦ γενναῖε; ἐὰν ἐκβληθῇς ἐξ
151 ἁπάσης τῆς γῆς, ἔτι κρυβήσῃ; τίνα τρόπον; ζῆν γὰρ δύναιο ἄν; ἢ τοῦτ'
ἠγνόησας, ὅτι τοῖς ζῴοις ἡ φύσις διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς αὐτοὺς
τόπους πρὸς διαμονὴν ἐδωρήσατο, θάλατταν μὲν ἰχθύσι καὶ παντὶ τῷ
ἐνύδρῳ γένει, γῆν δὲ ἅπασι τοῖς χερσαίοις; χερσαῖον δὲ κατὰ γοῦν τὰς
σώματος συγκρίσεις ζῷον καὶ ἄνθρωπός ἐστι· διὰ τοῦτο ἀμείψαντα τὰς
οἰκείους χώρας ἕκαστα καὶ ὥσπερ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐλθόντα ῥᾳδίως
τελευτᾷ, τὰ μὲν χερσαῖα καθ' ὕδατος δύντα, τὰ δ' ἔνυδρα ἐπὶ χέρσον
152 ἀναπλεύσαντα. εἴπερ οὖν ἐκβληθείης ἀπὸ γῆς ἄνθρωπος ὤν, ποῖ
τετράψῃ; νήξῃ καθ' ὕδατος τὴν τῶν ἐνύδρων ἀπομιμούμενος φύσιν;
ἀλλ' ὑποβρύχιος αὐτίκα τεθνήξῃ. ἀλλὰ πτερώσας καὶ μετεωρίσας
σαυτὸν ἀεροβατεῖν ἐθελήσεις τὸ χερσαῖον εἰς πτηνοῦ γένος μεταβαλών;
ἀλλ' εἰ δύνασαι, μετάπλαττε καὶ μεταχάραττε τὸ θεῖον νόμισμα· ἀλλ'
οὐ δυνήσῃ· ὅσῳ γὰρ ἂν μετεωρότερον σεαυτὸν ἐξάρῃς, τοσούτῳ θᾶττον
ἀφ' ὑψηλοτέρου μετὰ πλείονος φορᾶς ἐπὶ γῆν τὸ οἰκεῖον χωρίον
153 ἐνεχθήσῃ. (42.) ἄνθρωπος δ' ἂν ᾖ τι τῶν γενομένων κρύπτεσθαι
δυνηθείη θεόν; ποῦ; τὸν ἐφθακότα πάντῃ, τὸν ἄχρι περάτων ἀποβλέποντα,
τὸν πεπληρωκότα τὸ πᾶν, οὗ τῶν ὄντων οὐδὲ τὸ βραχύτατον
ἔρημον; καὶ τί παράδοξον, εἰ μηδενὶ τῶν γενομένων ἐφικτὸν κρύπτεσθαι

---

1 αὐτῇ UF 2 ἐπιστήμη HL 5 ἄνδρα add. Mang. συμβιβάσεις FL 6 διοικηθεῖσα HL 10 ἐκβάλλεις UHL: ἐκβάλῃς F, ἐκβαλεῖς v 11 ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 13 τῆς om. U κρυβήσῃ FL[2]: κρυφθήσῃ UHL[1] τοῦτ'] τούτων U 14 ἠγνόησεν HL[1] 15 θάλαττα H 16 γοῦν] μὲν F 18 οἰκείους F: οἰκείας UHL 22 μετεωρήσας UF 23 αὐτὸν U πτηνὸν coni. Markland 25 ὅσον L ἂν F: ἐὰν UHL θᾶττον] μᾶλλον L 26 φορᾶς] χαρᾶς H 30 τί] τὸ U ἐφηκτὸν H

τὸ ὄν, ὁπότε οὐδὲ τὰς ὑλικὰς ἀρχὰς ἔνεστι διεκδῦναι, ἀλλ' ἀνάγκη
τῷ μίαν διαφυγόντι εἰς ἑτέραν μεταβῆναι; εἰ τὸ ὄν, καθ' ἣν τέχνην 154
ἐποίει τὰ ἀμφίβια, κατὰ ταύτην καὶ ζῷον πανταχοῦ βιωσόμενον ἐβουλήθη
καινουργῆσαι, τοῦτο τὸ ζῷον, εἰ μὲν τὰ βάρος ἔχοντα ἀπεδίδρασκε γῆν
καὶ ὕδωρ, πρὸς τὰ τῇ φύσει κοῦφα ἀέρα καὶ πῦρ ἧκεν ἄν, ἔμπαλιν δ'
ἐνομιλῆσαν τοῖς μεταρσίοις, εἰ μετανάστασιν ἐζήτει τὴν ἀπ' αὐτῶν,
τὸν ἐναντίον ἤμειψεν ἂν χῶρον· ἔδει γὰρ αὐτὸ πάντως καθ' ἓν τοῦ
κόσμου μέρος προφαίνεσθαι, ἐπειδὴ τοῦ παντὸς ἔξω δραμεῖν ἦν ἀδύνατον,
πρὸς τῷ μηδὲ ἐκτὸς ὑπολελεῖφθαί τι τὸν δημιουργὸν ὅλας δι' ὅλων τὰς
τέτταρας ἀρχὰς εἰς τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν ἀναλώσαντα, ἵνα ἐκ
221 M. μερῶν τελείων τελειότατον | ἀπεργάσηται τὸ πᾶν. ὁπότ' οὖν ὅλον 155
ἐκφυγεῖν τὸ τοῦ θεοῦ ἔργον ἀμήχανον, πῶς οὐχ ἀδύνατον μᾶλλον
ἀποδρᾶναι τὸν ποιητὴν καὶ ἡγεμόνα τούτου; μηδεὶς οὖν τὴν πρόχειρον
ἐκδοχὴν τοῦ λόγου παραδεχόμενος ἀνεξετάστως τῷ νόμῳ τὴν ἰδίαν
εὐήθειαν προσαρτάτω, περισκεψάμενος δ' ὅπερ αἰνίττεται δι' ὑπονοιῶν
τὸ σαφὲς διαγνώτω. (43.) μήποτ' οὖν ὅπερ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ „εἰ 156
ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου
σου κρυβήσομαι“ τοῦτ' ἐστίν· εἰ μὴ παρέχεις μοι τὰ γῆς ἀγαθά, οὐδὲ
τὰ οὐρανοῦ δέχομαι· καὶ εἰ μή τίς ἐστι χρῆσις καὶ ἀπόλαυσις ἡδονῆς,
καὶ ἀρετὴν παραιτοῦμαι· καὶ εἰ τῶν ἀνθρωπείων μὴ μεταδίδως ἀγαθῶν,
ἔχε καὶ τὰ θεῖα. τὰ γὰρ παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα καὶ τίμια καὶ γνήσια ὡς 157
ἀληθῶς ἀγαθὰ ταῦτα· φαγεῖν, πιεῖν, [περιβαλέσθαι,] ποικιλίαις χρωμάτων
δι' ὄψεως ἡσθῆναι, μελῳδίαις παντοδαπῶν ἤχων δι' ἀκοῆς τερφθῆναι,
ἀτμῶν ἀποφοραῖς εὐώδεσι διὰ μυκτήρων γανωθῆναι, ταῖς γαστρὸς καὶ
μετὰ γαστέρα ἡδοναῖς ἁπάσαις εἰς κόρον χρήσασθαι, τῆς ἀργύρου καὶ

---

1 ἀλλὰ F 2 μετεμβῆναι F εἰ τὸ ὂν scripsi: εἴτ' οὖν UHL, εἴτουν F, εἰ γοῦν Mang. 3 ἐβουλήθη HL: ἐβλήθη UF 5 δ' om. UF 6 εἰ om. UF 7 καθ' ἓν πάντως transp. U 8 τοῦ παντὸς UF: τοῦ om. HL 9 τῷ] τὸ UL μηδὲν L ὑπολελεῖφθαι UFH: ὑπολειφθῆναι L τὸν δημιουργὸν codd.: τοῦ δημιουργοῦ v ὅλων UF: ὅλου HL 10 ἀναλώσαντα codd.: ἀναλώσαντος v 15 ἐξαρτάτω H 17 ἐκβάλλεις FH: ἐκβαλεῖς UL ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 18 τουτέστιν codd. γῆς UF: τῆς γῆς HL 20 ἀνθρωπείων UF: ἀνθρωπίων H, ἀνθρωπίνων L εἰ μὴ τῶν ἀνθρωπείων transp. U 22 περιβαλέσθαι seclusit Wendl. (cf. 294,2) ποικιλίαις UF: ποικίλαις HL ποικίλαις χρωμάτων ἰδέαις Mang. 23 δι' ὄψεως om. H ἡσθῆναι UF: ἡδέως ἡσθῆναι HL 24 ταῖς] τῆς F

---

9 sqq. cf. Platonis Tim. p. 32 C

χρυσοῦ κτήσεως μὴ ἀμελῆσαι, τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ὅσα ἄλλα συντείνοντα
πρὸς δόξαν περιβαλέσθαι· φρόνησιν δ' ἢ καρτερίαν ἢ δικαιοσύνης αὐστηρὰς
διαθέσεις ἐπίπονον παρασκευαζούσας βίον ἐῶμεν· εἰ δ' ἄρα καὶ χρηστέον
158 αὐταῖς, οὐχ ὡς ἀγαθοῖς τελείοις χρηστέον, ἀλλὰ ὡς ποιητικοῖς ἀγαθοῦ. σὺ
μὲν οὖν, ὦ καταγέλαστε, φῂς ὅτι τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀφαιρε-
θεὶς πλεονεκτημάτων εἰς ὄψιν οὐκ ἀφίξῃ θεοῦ; ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι, ἐὰν
ἀφαιρεθῇς, πάντως ἀφίξῃ· λυθεὶς γὰρ τῶν ἀρρήκτων σώματος καὶ περὶ
159 σῶμα δεσμῶν φαντασιώσῃ τὸν ἀγένητον. (44.) ⟨τὸν⟩ Ἀβραὰμ οὐχ
ὁρᾷς ὅτι „γῆν καὶ συγγένειαν καὶ πατρὸς οἶκον", τὸ σῶμα, τὴν αἴσθησιν,
τὸν λόγον, „καταλιπὼν" (Gen. 12, 1) ἄρχεται ταῖς τοῦ ὄντος ἐντυγχά-
νειν δυνάμεσιν; ὅταν γὰρ ὑπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν οἰκίαν, λέγει ὁ νόμος
ὅτι „ὤφθη ὁ θεὸς αὐτῷ" (Gen. 12, 7), δηλῶν ὅτι ἐναργῶς φαίνεται τῷ
τὰ θνητὰ ὑπεκδύντι καὶ εἰς ἀσώματον τοῦδε τοῦ σώματος ψυχὴν
160 ἀναδραμόντι. διὸ καὶ Μωυσῆς „λαβὼν τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἔξω πήττει
τῆς παρεμβολῆς" (Exod. 33, 7) καὶ μακρὰν διοικίζει τοῦ σωματικοῦ
στρατοπέδου, μόνως ἂν οὕτως ἐλπίσας ἱκέτης καὶ θεραπευτὴς ἔσεσθαι
τέλειος θεοῦ. τὴν δὲ σκηνὴν ταύτην κεκλῆσθαί φησι μαρτυρίου, σφόδρα
παρατετηρημένως, ἵν' ἡ τοῦ ὄντος | ὑπάρχῃ, μὴ καλῆται μόνον· τῶν p. 222
γὰρ ἀρετῶν ἡ μὲν θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα,
ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ὑφέστηκεν· οὗ χάριν ἀναγκαίως
ἐρεῖ περὶ αὐτοῦ· „ἐγώ εἰμι ὁ ὤν" (Exod. 3, 14), ὡς τῶν μετ' αὐτὸν
οὐκ ὄντων κατὰ τὸ εἶναι, δόξῃ δὲ μόνον ὑφεστάναι νομιζομένων· ἡ δὲ
Μωυσέως σκηνὴ συμβολικῶς οὖσα ἀνθρώπου ἀρετὴ κλήσεως, οὐχ
ὑπάρξεως, ἀξιωθήσεται, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα τῆς θείας ἐκείνης
161 ὑπάρχουσα. τούτοις ἕπεται καὶ τὸ Μωυσῆν, ὁπότε χειροτονεῖται „θεὸς
τοῦ Φαραώ", μὴ πρὸς ἀλήθειαν γεγενῆσθαι, δόξῃ δὲ μόνον ὑπολαμ-
βάνεσθαι· θεὸν γὰρ διδόντα μὲν οἶδα καὶ χαριζόμενον, διδόμενον δὲ οὐ
δύναμαι νοῆσαι, λέγεται δὲ ἐν ἱεραῖς βίβλοις· „δίδωμί σε θεὸν Φαραώ"
(Exod. 7, 1), τοῦ διδομένου πάσχοντος, οὐ δρῶντος· δραστήριον δὲ τὸ
162 ὄντως ὄν, οὐ πάσχον, ἀναγκαῖον εἶναι. τί οὖν διὰ τούτων συνάγεται;

---

2 περιβάλλεσθαι F αὐστηρὰς codd.: αὐστηρᾶς v 3 παρασκευάσας H 4 ἀλλ' U 5 φῂς om. in lacuna H 6 ἀφίξοι H δέ] δή coni. Mang. 7 ἀρρήκτων UF (coni. Markland): ἀρρήτων HL 8 φαντασιωθήσῃ FH ἀγέννητον UHL τὸν add. Markland 13 ψυχὴν] σκηνὴν coni. Markland 14 Μωσῆς U αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 16 μόνως UF: μόνως γὰρ HL 17 τέλειος] τέλος U 18 καλεῖται H 20 ὑφέστηκεν UF: ἐφέστηκεν HL 21 ἐρεῖ] ἔνι FL[2] αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 23 Μωϋσέος FH 28 σε] σοι H 29 οὐ] ἢ H 30 πάσχων H ἀναγκαῖον scripsi: ἀναγκαίως codd. διὰ UF: δὴ HL

ὅτι ὁ σοφὸς λέγεται μὲν θεὸς τοῦ ἄφρονος, πρὸς ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἔστι
θεός, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀδόκιμον τετράδραχμόν ἐστι τετράδραχμον· ἀλλ'
ὅταν μὲν τῷ ὄντι παραβάλληται, ἄνθρωπος εὑρεθήσεται θεοῦ, ὅταν
δὲ ἄφρονι ἀνθρώπῳ, θεὸς πρὸς φαντασίαν καὶ δόκησιν, οὐ πρὸς ἀλή-
θειαν καὶ τὸ εἶναι, νοούμενος. (45.) τί οὖν ματαιάζεις λέγων „εἴ με 163
ἐκβάλλεις ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ σὲ κρυβήσομαι“ (Gen. 4, 14); τοὐναντίον
γὰρ εἴ σε τοῦ γεώδους ἀπελάσαι, τὴν εἰκόνα ἐμφανῶς δείξει τὴν ἑαυτοῦ.
τεκμήριον δέ· σὺ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστήσῃ, μεταναστὰς
δὲ τὸ γήινον σῶμα οὐδὲν ἧττον οἰκήσεις· λέγει γὰρ αὖθις· „ἐξῆλθε δὲ
Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ⟨ἐν⟩ τῇ γῇ“ (Gen. 4, 16)·
ὥστε οὐκ ἐκβληθεὶς ἀπὸ γῆς ἀποκέκρυψαι τὸν ὄντα, ἀλλ' ἐκτραπεὶς
αὐτὸν εἰς γῆν καταπέφευγας, τὸ θνητὸν χωρίον. καὶ μὴν οὐδὲ πᾶς 164
„ὁ εὑρίσκων σε ἀποκτενεῖ“, καθάπερ σοφιζόμενος διεξῄεις (Gen. 4, 14)·
τὸ γὰρ εὑρισκόμενον ὑπὸ δυοῖν, ἢ ὁμοίου ἢ ἀνομοίου, πάντως εὑρί-
σκεται, ὑπὸ μὲν [οὖν] τοῦ ὁμοίου καὶ συγγενοῦς διὰ τὴν ἐν ἅπασιν
οἰκειότητα καὶ κοινωνίαν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀνομοίου διὰ τὴν ἀντίπαλον ἀλλο-
τριότητα· τὸ μὲν οὖν ὅμοιόν ἐστι καὶ φυλακτικὸν τοῦ παραπλησίου,
τὸ δ' ἀνόμοιον καὶ φθαρτικὸν τοῦ διαλλάττοντος. ἴστωσαν δὴ καὶ ὁ 165
Κάιν καὶ εἴ τις ἕτερος πανοῦργος, ὅτι οὐχ ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐντυγχάνοντος
ἀναιρεθήσεται, ἀλλὰ ῥᾳδιουργοὶ μὲν ἀδελφὰς καὶ συγγενεῖς κακίας
ἐζηλωκότες φρουροὶ καὶ φύλακες αὐτοῦ γενήσονται, φρόνησιν δ' ὅσοι
καὶ ἄλλην ἀρετὴν ἐξεπόνησαν ὡς ἄσπονδον ἐχθρόν, ἣν δύνωνται,
223 M. καθελοῦσι· πάντα γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ σώματα καὶ | πράγματα
πρὸς μὲν οἰκείων καὶ φίλων σῴζεται, πρὸς ἀλλοτρίων δὲ καὶ δυσμενῶν
διαφθείρεται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρησμὸς ἀντιμαρτυρῶν τῇ προσποιήτῳ 166
εὐηθείᾳ τοῦ Κάιν φησίν· „οὐχ οὕτως“ φρονεῖς ὡς λέγεις (Gen. 4, 15)·
λέγεις μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ τὰ παλαίσματά σου τῆς τέχνης εὑρὼν
ἀνελεῖ, οἶδας δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶς, μυρίων ἐν τῇ σῇ τεταγμένων συμμαχίᾳ,
ἀλλὰ μόνος ὁ ἀρετῇ μὲν φίλος σοὶ δὲ ἐχθρὸς ἀσύμβατος.

---

2 τετράδαγμον (bis) H, τέτραχμον (bis) UF 3 παραβάληται H 4 ἀνθρώπω UF: θεῷ HL, om. Turn. 5 καὶ ⟨κατὰ⟩ coni. Wendl. με] μὲν H 6 ἐκβάλλεις UF: ἐκβαλεῖς HL τῆς om. U σὲ UFH: σοῦ L χρύβομαι UH 7 ἀπελάσαι F, ἀπελᾶσαι U: ἀπελάσω HL δείξει scripsi: δεῖξαι UF, δείξω HL 8 τοῦ om. U 10 ᾤκισε H ἐν om. codd., add. Turn. τῇ om. L 11 ἐκβλήθης (sic) F ἀπὸ γῆς ἐκβληθεὶς transp. U 13 ἀποτεκνεῖ (sic) F, ἀποτεκτένει H 14 δυεῖν F 15 οὖν seclusi διὰ τὴν UF: διὰ om. HL 16 διὰ F: δεῖ HL, om. U 17 φυλακὸν H 18 τὸ δὲ U 25 ἀντὶ μαρτύρων F 26 οὕτως codd.: οὕτω v

167 (46.) „Ὁ δ' ἀποκτείνας" φησί „Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παρα-
λύσει" (Gen. 4, 15). καὶ τοῦτο τίνα ἔχει λόγον πρὸς τὰς ῥητὰς
διερμηνεύσεις, οὐκ οἶδα· οὔτε γὰρ τίνα ἐστὶ τὰ ἑπτὰ οὔτε πῶς ἐκδικού-
μενα οὔτε ὃν τρόπον παρίεται καὶ ἐκλύεται, δεδήλωκεν· ὥστε τροπικώτερον
168 καὶ δι' ὑπονοιῶν ἀνάγκη πάντα τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι νομίζειν. μήποτ'
οὖν ὃ βούλεται παριστάνειν ἐστὶ τοιόνδε· τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς εἰς ἑπτὰ
διανέμεται μοίρας, ὅρασιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφὴν λόγον γόνιμον·
εἰ δή τις τὸν ὄγδοον ἀνέλοι, νοῦν τὸν ἡγεμόνα τούτων Κάιν, παραλύσει
καὶ τὰ ἑπτά· ῥώμῃ μὲν γὰρ τῆς διανοίας καρτερᾷ πάντα συρρώννυται,
ἀσθενείᾳ δὲ συγκάμνει, φθορᾷ δὲ ἣν ἐπάγει κακία παντελεῖ πάρεσίν τε
169 καὶ ἔκλυσιν λαμβάνει. τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα ἐν μὲν σοφοῦ ψυχῇ ἀμίαντα
καὶ καθαρά, ταύτῃ καὶ τιμῆς ἐπάξια εὑρίσκεται, ἐν δὲ ἄφρονος ἀκά-
θαρτα καὶ μεμιασμένα καὶ ὅπερ εἶπεν ἐκδικούμενα, ἴσον τῷ δίκης
170 ἐπάξια καὶ τιμωρίας. ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς
διενοήθη καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμυθήτων ἀδικημάτων κάθαρσιν λαβεῖν
ἐκνιψαμένην καὶ ἀπολουσαμένην τὰ μιάσματα τρόπον ἁγνείας ἱερᾶς,
παραινεῖ τῷ φανέντι δικαίῳ, ὃς οὐ παρεσύρη τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φορᾷ,
εἰσάγειν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπερ ἦν τὸ ψυχῆς ἀγγεῖον τὸ σῶμα, „ἀπὸ
τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν ἑπτά, ἄρρεν καὶ θῆλυ" (Gen. 7, 2), δικαιώσας
τὸν ἀστεῖον λογισμὸν χρῆσθαι μέρεσι τοῖς τοῦ ἀλόγου πᾶσι καθαροῖς.
171 (47.) καὶ τοῦθ' ὅπερ ὥρισεν ὁ νομοθέτης ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖ
πᾶσι τοῖς σοφοῖς· ἔχουσι γὰρ κεκαθαρμένην ὅρασιν καὶ ἐξητασμένην
ἀκοὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ἔχουσι μέντοι καὶ λόγον ἀκηλίδωτον καὶ
172 τὰς πρὸς συνουσίας οὐκ ἐκνόμους ὁρμάς. ἕκαστον δὲ τῶν ἑπτὰ τῇ μὲν
ἄρρεν γίνεται, τῇ δὲ καὶ θῆλυ· ἐπειδὴ γὰρ ἢ ἴσχεται ἢ κινεῖται,
ἴσχεται μὲν κατὰ τοὺς ὕπνους ἠρεμοῦντα, κινεῖται δὲ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν
ἤδη ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν καθ' ἕξιν καὶ ἠρεμίαν ἅτε πρὸς τὸ παθεῖν
ὑποβεβλημένον καλεῖται θῆλυ, τὸ δὲ | κατὰ κίνησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἅτε p. 224

---

3 post οὐκ οἶδα verba ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει repetunt HL (omisi cum F), ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει — οὐκ οἶδα repetit U 4 παρίεται] παραλύεται coni. Mang. 6 παριστᾶν F 7 ἀκοὴν ὄσφρησιν UF: ὄσφρησιν ἀκοὴν HL 9 καρτερᾷ UF: κραταιρᾷ H, κραταιᾷ L 10 ἀσθένεια F κακίαν F παντελεῖ HL: παντελῆ UF, παντελής v πάρεσιν UFL²: παραίνεσιν HL¹; παράλυσιν coni. Mang. 11 λαμβάνει U: λαμβάνει παντελῆ FL², λαμβάνει πολυτελῆ HL¹ ἐν] ἓν H 13 εἶπεν F: εἶπον ceteri 16 ἀπολουσαμένην UFL²: ἀπονιψαμένην HL¹ 17 τοῦ κατακλυσμοῦ U: τοῦ om. FHL 18 εἰσάγειν UF: εἰσαγαγεῖν HL τὸ τῆς ψυχῆς L 22 γὰρ om. F τὴν ὅρασιν F (Mang.) 23 post αἴσθησιν aliquid deesse putavit Mang. 24 συνουσίαν F

ἐν τῷ δρᾶν ἐπινοούμενον ἄρρεν ὀνομάζεται. οὕτως μὲν ἐν τῷ σοφῷ 173
τὰ ἑπτὰ φαίνεται καθαρά, κατὰ δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ φαύλῳ πάντα ἐκδικού-
μενα· πόσην γὰρ ὑπολαμβάνομεν πληθὺν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπ'
ὀφθαλμῶν προδίδοσθαι πρὸς τὰ χρώματα καὶ σχήματα καὶ ἃ μὴ θέμις
ὁρᾶν αὐτομολούντων; πόσην δὲ ὑπὸ ὤτων ἁπάσαις φωναῖς ἐπακολου-
θούντων; πόσην δὲ πρὸς τῶν ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως ὀργάνων ὑπό τε
ἀτμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπλέτοις ποικιλίαις ἀγομένων; ἔτι τοίνυν σοι 174
λέγω τὸ πλῆθος ὧν ἀχαλίνου γλώττης ῥεῦμα ἀνεπίσχετον διέφθειρεν ἢ ὁ
περὶ τὰς μίξεις μετ' ἐπιθυμίας ἀκρατοῦς ἀνίατος οἶστρος; μεσταὶ μὲν
αἱ πόλεις, μεστὴ δὲ ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα ἡ γῆ τῶν κακῶν
τούτων, ἐξ ὧν ὁ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος καὶ μέγιστος πολέμων ὁ κατ'
εἰρήνην ἀνθρώπων γένει καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ φύεται. (48.) διόπερ 175
ἑλέσθαι ἂν μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως ἀπαίδευτοι πεπηρῶσθαι μᾶλλον
ἢ τὰ μὴ προσήκονθ' ὁρᾶν ⟨καὶ⟩ κεκωφῶσθαι μᾶλλον ἢ βλαβερῶν
ἀκούειν λόγων καὶ ἐκτετμῆσθαι γλῶτταν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν ἀρρήτων
ἐκλαλῆσαι. φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν σοφῶν τροχιζομένους ὑπὲρ τοῦ 176
τὰ ἄρρητα μηνῦσαι γλῶτταν ἀποτραγόντας τὴν ἑαυτῶν ἀργαλεωτέραν
κατὰ τῶν βασανιστῶν ἀντιτεχνήσασθαι βάσανον οὐ δυνηθέντων ἃ ἐπό-
θουν ἐπιγνῶναι. ἐξευνουχισθῆναί γε μὴν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας
ἐκνόμους λυττᾶν. ἅπαντα δὴ ταῦτα συμφοραῖς ἀνηκέστοις βαπτίζοντα
τὴν ψυχὴν δίκης καὶ τιμωρίας εἰκότως ἂν τῆς ἀνωτάτω τυγχάνοι.
λέγει δ' ἑξῆς ὅτι „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ 177
ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα" (Gen. 4, 15)· καὶ τί τὸ σημεῖόν
ἐστιν, οὐ δεδήλωκε, καίτοι γε εἰωθὼς τὴν ἑκάστου φύσιν διὰ σημείου
δεικνύναι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ῥάβδον μεταβαλὼν εἰς ὄφιν

---

1 οὕτως codd.: οὕτω v 5. 6 ἐπακολουθούντων UF: ὑπακολουθούντων HL 7 ἀπλέτοις] ἀπλῶς ταῖς F ποικιλίαις F: ποικίλαις UHL ἀπλέτου ποικιλίας coni. Mang. ἔτι τοίνυν] τί δὲ νῦν coni. Mang. 8 ὧν] ὃν F ὁ om. F 9 post μίξεις add. ὁ HL 13 δοκῶσιν F 14 ἢ τὰ—μᾶλλον om. H καὶ addidi 15—17 ὑπὲρ—γλῶτταν om. U 20 λυτᾶν F 25 ὄφιν] φύσιν H

16—19 cf. Plut. de garrul. 8 p. 505 D Diog. La. IX 27. 19 *Orig. Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.)* ... καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν".

καὶ τὴν χεῖρα Μωυσέως εἰς χιόνος ἰδέαν καὶ τὸν ποταμὸν εἰς αἷμα.
178 μήποτ' οὖν αὐτὸ τοῦτο σημεῖόν ἐστι τῷ Κάιν τοῦ μὴ φονευθῆναι τὸ
μηδέποτε ἀναιρεθῆναι· οὐ γὰρ θάνατον αὐτοῦ διὰ πάσης τῆς νομοθεσίας
δεδήλωκεν αἰνιττόμενος ὅτι, ὥσπερ ἡ μεμυθευμένη Σκύλλα, κακὸν ἀθά-
νατόν ἐστιν ἀφροσύνη, | τὴν μὲν κατὰ τὸ τεθνάναι τελευτὴν οὐχ ὑπο- p. 225
μένουσα, τὴν δὲ κατὰ τὸ ἀποθνῄσκειν πάντα ἐνδεχομένη τὸν αἰῶνα. 6
εἴθε μέντοι συμβαίνοι τἀναντία, ὡς ἐκποδὼν τὰ φαῦλα ἀναιρεῖσθαι
παντελῆ φθορὰν ὑπομένοντα· νῦν δ' ἀεὶ ζωπυρούμενα τὴν ἀθάνατον
ἐγκατασκήπτει νόσον τοῖς ἅπαξ πρὸς αὐτῶν ἁλοῦσιν.

---

1 Μωυσέος FH 2 τῷ] τοῦ F 3 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 4 δεδήλωκε U 7 συμβαίνει H, συμβαίνειν U τὰ ἐναντία U

---

4 Hom. Od. μ 118 ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν.

τὴν διαποικίλσιν· οἱ κῆποι μὲν ἐν εἰκα τη
ς δέας· αἰνοίκεσιν δὲ ἐν ἑλκω τῆς εν
τοῖ μόνης τῆς ἀνθρώπου ἐν ἐνδο
σωμεν· ὁ ἐνεργ ἐμφαίνεσθαι σημπαραλη
ῖνα ταῖς μὲν ἂν τελειοῖς κουλα
κατορθοῦντος ἐπιγραφῆ ἡ τοῦ ὁ
ἐναντίαις. ἕτεροι δὲ ὑπηκόων· ἐκ
τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· καλὸν δὲ
ἐνεργῆσαι· πάνυ δὲ καλῶς τὸ
τὰ ς δὴ· φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δ
ἐν μέρει μορφὴν λαμόντων· ἐπεὶ δὲ
εἰδῶν ἐν ὑπὲρ τῶν ἐργ· καὶ ὡς
τοῖς ὅσοι κατορθοῦν διεψαμένοις· ἐπ
τὴν. δὴ κῶ. ἐπανοῦν ἐκείνας τῇ σοφ
γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν ὁ ποιητὴς
εἰργάσατο· μόνοις μόνον ἂν τοῖς μόνοις
καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν ἰμάλιστα με
κοινῶν· ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγένειας
τικῆς· ἔτι ς ἀρετὴ δωρεὰν κῶ. οὐ

ῶ ἀνακαλυψαμένης αὐχήμονος
αντίασις χαίρονος· διὰ τοῦτ
φηκοινὴ ὅτι καὶ [illegible] ποιη
την ἑτέραν ὡς ἂν συνεργῶν·
ἡ ἀρετὴ καὶ παράσχοι· ἀνθρωπ
ἀντὶ τῶν [illegible] · τοῖς δὲ
γὰρ ἀναίτιον καὶ [illegible] κακοῦ
κακίας καὶ καταδικάζεν
ς ἀνθρώπων καὶ κινῶν. δι' ὑπέρ
δημιουργῆσθαι. μὴ πο
τοῦ προστάττα τῶν
ἐν κατὰ προσδιαφαίνει
13 ἐκεῖνο [illegible] αὐτὸ τιμὰ
κόσμου γενομένου· ἐφανερώθη
ὡς αἱ γραφαὶ μηνύουσιν
ἐπὶ πλέον [illegible]
τὸ πάθος [illegible] ἀκρ
[illegible] ὁ θεὸς ἀνθρώπ [illegible]
δὲ τῶν ἄλλων [illegible]
[illegible]

Testim. de Trinitate [illegible]

ἀθλιεὸ μολογ
[illegible]
συνεργοὶ. καὶ ἀπ
[illegible]
[illegible] :-

167 (46.) „Ὁ δ' ἀποκτείνας“ φησί „Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παρα-
λύσει“ (Gen. 4, 15). καὶ τοῦτο τίνα ἔχει λόγον πρὸς τὰς ῥητὰς
διερμηνεύσεις, οὐκ οἶδα· οὔτε γὰρ τίνα ἐστὶ τὰ ἑπτὰ οὔτε πῶς ἐκδικού-
μενα οὔτε ὃν τρόπον παρίεται καὶ ἐκλύεται, δεδήλωκεν· ὥστε τροπικώτερον
168 καὶ δι' ὑπονοιῶν ἀνάγκη πάντα τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι νομίζειν. μήποτ'
οὖν ὃ βούλεται παριστάνειν ἐστὶ τοιόνδε· τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς εἰς ἑπτὰ
διανέμεται μοίρας, ὅρασιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφὴν λόγον γόνιμον·
εἰ δή τις τὸν ὄγδοον ἀνέλοι, νοῦν τὸν ἡγεμόνα τούτων Κάιν, παραλύσει
καὶ τὰ ἑπτά· ῥώμῃ μὲν γὰρ τῆς διανοίας καρτερᾷ πάντα συρρώννυται,
ἀσθενείᾳ δὲ συγκάμνει, φθορᾷ δὲ ἣν ἐπάγει κακία παντελεῖ πάρεσίν τε
169 καὶ ἔκλυσιν λαμβάνει. τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα ἐν μὲν σοφοῦ ψυχῇ ἀμίαντα
καὶ καθαρά, ταύτῃ καὶ τιμῆς ἐπάξια εὑρίσκεται, ἐν δὲ ἄφρονος ἀκά-
θαρτα καὶ μεμιασμένα καὶ ὅπερ εἶπεν ἐκδικούμενα, ἴσον τῷ δίκης
170 ἐπάξια καὶ τιμωρίας. ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς
διενοήθη καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμυθήτων ἀδικημάτων κάθαρσιν λαβεῖν
ἐκνιψαμένην καὶ ἀπολουσαμένην τὰ μιάσματα τρόπον ἁγνείας ἱερᾶς,
παραινεῖ τῷ φανέντι δικαίῳ, ὃς οὐ παρεσύρη τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φορᾷ,
εἰσάγειν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπερ ἦν τὸ ψυχῆς ἀγγεῖον τὸ σῶμα, „ἀπὸ
τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν ἑπτά, ἄρρεν καὶ θῆλυ“ (Gen. 7, 2), δικαιώσας
τὸν ἀστεῖον λογισμὸν χρῆσθαι μέρεσι τοῖς τοῦ ἀλόγου πᾶσι καθαροῖς.
171 (47.) καὶ τοῦθ' ὅπερ ὥρισεν ὁ νομοθέτης ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖ
πᾶσι τοῖς σοφοῖς· ἔχουσι γὰρ κεκαθαρμένην ὅρασιν καὶ ἐξητασμένην
ἀκοὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ἔχουσι μέντοι καὶ λόγον ἀκηλίδωτον καὶ
172 τὰς πρὸς συνουσίας οὐκ ἐκνόμους ὁρμάς. ἕκαστον δὲ τῶν ἑπτὰ τῇ μὲν
ἄρρεν γίνεται, τῇ δὲ καὶ θῆλυ· ἐπειδὴ γὰρ ἢ ἴσχεται ἢ κινεῖται,
ἴσχεται μὲν κατὰ τοὺς ὕπνους ἠρεμοῦντα, κινεῖται δὲ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν
ἤδη ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν καθ' ἕξιν καὶ ἠρεμίαν ἅτε πρὸς τὸ παθεῖν
ὑποβεβλημένον καλεῖται θῆλυ, τὸ δὲ | κατὰ κίνησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἅτε p. 224

3 post οὐκ οἶδα verba ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει repetunt HL (omisi cum F), ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει — οὐκ οἶδα repetit U 4 παρίεται] παραλύεται coni. Mang. 6 παριστᾶν F 7 ἀκοὴν ὄσφρησιν UF: ὄσφρησιν ἀκοὴν HL 9 καρτερᾷ UF: κραταιρᾷ H, κραταιᾷ L 10 ἀσθένεια F κακίαν F παντελεῖ HL: παντελῆ UF, παντελής v πάρεσιν UFL^{2}: παραίνεσιν HL^{1}; παράλυσιν coni. Mang. 11 λαμβάνει U: λαμβάνει παντελῆ FL^{2}, λαμβάνει πολυτελῆ HL^{1} ἐν] ἓν H 13 εἶπεν F: εἶπον ceteri 16 ἀπολουσαμένην UFL^{2}: ἀπονιψαμένην HL^{1} 17 τοῦ κατακλυσμοῦ U: τοῦ om. FHL 18 εἰσάγειν UF: εἰσαγαγεῖν HL τὸ τῆς ψυχῆς L 22 γὰρ om. F τὴν ὅρασιν F (Mang.) 23 post αἴσθησιν aliquid deesse putavit Mang. 24 συνουσίαν F

ἐν τῷ δρᾶν ἐπινοούμενον ἄρρεν ὀνομάζεται. οὕτως μὲν ἐν τῷ σοφῷ 173
τὰ ἑπτὰ φαίνεται καθαρά, κατὰ δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ φαύλῳ πάντα ἐκδικούμενα· πόσην γὰρ ὑπολαμβάνομεν πληθὺν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπ' ὀφθαλμῶν προδίδοσθαι πρὸς τὰ χρώματα καὶ σχήματα καὶ ἃ μὴ θέμις ὁρᾶν αὐτομολούντων; πόσην δὲ ὑπὸ ὤτων ἁπάσαις φωναῖς ἐπακολουθούντων; πόσην δὲ πρὸς τῶν ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως ὀργάνων ὑπό τε
ἀτμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπλέτοις ποικιλίαις ἀγομένων; ἔτι τοίνυν σοι 174
λέγω τὸ πλῆθος ὧν ἀχαλίνου γλώττης ῥεῦμα ἀνεπίσχετον διέφθειρεν ἢ ὁ περὶ τὰς μίξεις μετ' ἐπιθυμίας ἀκρατοῦς ἀνίατος οἶστρος; μεσταὶ μὲν αἱ πόλεις, μεστὴ δὲ ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα ἡ γῆ τῶν κακῶν τούτων, ἐξ ὧν ὁ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος καὶ μέγιστος πολέμων ὁ κατ'
εἰρήνην ἀνθρώπων γένει καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ φύεται. (48.) διόπερ 175
ἑλέσθαι ἂν μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως ἀπαίδευτοι πεπηρῶσθαι μᾶλλον ἢ τὰ μὴ προσήκονθ' ὁρᾶν ⟨καὶ⟩ κεκωφῶσθαι μᾶλλον ἢ βλαβερῶν ἀκούειν λόγων καὶ ἐκτετμῆσθαι γλῶτταν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν ἀρρήτων
ἐκλαλῆσαι. φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν σοφῶν τροχιζομένους ὑπὲρ τοῦ 176
τὰ ἄρρητα μηνῦσαι γλῶτταν ἀποτραγόντας τὴν ἑαυτῶν ἀργαλεωτέραν κατὰ τῶν βασανιστῶν ἀντιτεχνήσασθαι βάσανον οὐ δυνηθέντων ἃ ἐπόθουν ἐπιγνῶναι. ἐξευνουχισθῆναί γε μὴν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν. ἅπαντα δὴ ταῦτα συμφοραῖς ἀνηκέστοις βαπτίζοντα τὴν ψυχὴν δίκης καὶ τιμωρίας εἰκότως ἂν τῆς ἀνωτάτω τυγχάνοι.
λέγει δ' ἑξῆς ὅτι „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ 177
ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα" (Gen. 4, 15)· καὶ τί τὸ σημεῖόν ἐστιν, οὐ δεδήλωκε, καίτοι γε εἰωθὼς τὴν ἑκάστου φύσιν διὰ σημείου δεικνύναι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ῥάβδον μεταβαλὼν εἰς ὄφιν

---

1 οὕτως codd.: οὕτω v 5. 6 ἐπακολουθούντων UF: ὑπακολουθούντων HL 7 ἀπλέτοις] ἁπλῶς ταῖς F ποικιλίαις F: ποικΩαις UHL ἀπλέτου ποικιλίας coni. Mang. ἔτι τοίνυν] τί δὲ νῦν coni. Mang. 8 ὧν] ὃν F ὁ om. F 9 post μίξεις add. ὁ HL 13 δοκῶσιν F 14 ἢ τὰ — μᾶλλον om. H καὶ addidi 15—17 ὑπὲρ — γλῶτταν om. U 20 λυτᾶν F 25 ὄφιν] φύσιν H

16—19 cf. Plut. de garrul. 8 p. 505 D Diog. La. IX 27. 19 *Orig. Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.)* . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν".

καὶ τὴν χεῖρα Μωυσέως εἰς χιόνος ἰδέαν καὶ τὸν ποταμὸν εἰς αἷμα.
178 μήποτ' οὖν αὐτὸ τοῦτο σημεῖόν ἐστι τῷ Κάιν τοῦ μὴ φονευθῆναι τὸ
μηδέποτε ἀναιρεθῆναι· οὐ γὰρ θάνατον αὐτοῦ διὰ πάσης τῆς νομοθεσίας
δεδήλωκεν αἰνιττόμενος ὅτι, ὥσπερ ἡ μεμυθευμένη Σκύλλα, κακὸν ἀθά-
νατόν ἐστιν ἀφροσύνη, | τὴν μὲν κατὰ τὸ τεθνάναι τελευτὴν οὐχ ὑπο- p. 225
μένουσα, τὴν δὲ κατὰ τὸ ἀποθνῄσκειν πάντα ἐνδεχομένη τὸν αἰῶνα. 6
εἴθε μέντοι συμβαίνοι τἀναντία, ὡς ἐκποδὼν τὰ φαῦλα ἀναιρεῖσθαι
παντελῆ φθορὰν ὑπομένοντα· νῦν δ' ἀεὶ ζωπυρούμενα τὴν ἀθάνατον
ἐγκατασκήπτει νόσον τοῖς ἅπαξ πρὸς αὐτῶν ἁλοῦσιν.

---

1 Μωυσέος FH 2 τῷ] τοῦ F 3 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 4 δεδή-λωκε U 7 συμβαίνει H, συμβαίνειν U τὰ ἐναντία U

---

4 Hom. Od. μ 118 ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν.